

Ε06922

ANNALES REGUM MAURITANIAE

ANNALES REGUM MAURITANIE

A CONDITO IDRISIDARUM IMPERIO AD ANNUM FUGÆ 736

AB

ABU-L HASAN ALI BEN ABD ALLAH IBN ABI ZER' FESANO

VEL UT ALII MALUNT,

ABU MUHAMMED SALIH IBN ABD EL HALIM GRANATENSIS

CONSCRIPTOS

ad librorum manuscriptorum fidem edidit, scripturæ varietatem notavit

latine vertit observationibusque illustravit

CAROLUS JOHANNES TORNBORG

PH. D. ET A. A. L. I. MAG., IN ACADEMIA UPSALIENSIS L. O. O. ADJUNCTUS,
REG. ACAD. LITT. HUMANN. HISTOR. ET ANTIQVITT. HOLV., REG. SOCIET.
SCIENTIAR. UPSAL., ET SOCIETATIS ASIAT. PARISIENSIS MEMBRUM.

VOLUMEN POSTERIUS

VERSIONEM LATINAM, SCRIPTURÆ VARIETATEM ET OBSERVATIONES CONTINENS.

UPSALE

LITTERIS ACADEMICIS

—
MDCCCXVI.

SERENISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO
CAROLO LUDOVICO EUGENIO
SUECIAE ET NORVEGIAE
PRINCIPI SUCCESSORI
SCANIAE DUCI
UNIVERSITATUM SUECIAE
SUMMO CANCELLARIO
OMNIUM BONARUM ARTIUM STUDIORUMQUE LIBERALIUM
AUSPICI SAPIENTISSIMO

PRIMUM QUOD EX ARABUM SCRIPTIS INTEGRUM IN SUECIA EDITUM EST
OMNI, QUA PAR EST, ANIMI VENERABUNDI PIETATE ET REVERENTIA

D. D. D.

DEVOTISSIMUS

OBSEQENTISSIMUS

CAROLUS JOHANNES TORNERG.

L. B.

Qui tandem benevolis lectoribus absolutus traditur liber, sumtu rei-publicae editus est. Nam postquam regni ordines, anno 1840 congregati, decreverant, ut decem millia thalerorum quotannis iis subsidio darentur, qui aut itineribus ad exterarum gentes susceptis scientiam suam et doctrinam auctam vellent, aut libris amplioribus edendis pomœria rei litterariae quodammodo extendere studerent; placuit Sacrae Regiae Majestati ex hac pecunia tantum mihi concedere, quantum huic libro imprimendo satis esset. Diu enim erat, quum codex upsaliensis, quo Historia Mauritaniae, Quartus vulgo nominata, continebatur, me alliceret, et quamvis eum in linguas europaeas versum jam esse bene scirem, tamen mox animadverti, et has versiones nulla, quae textus arabicus habet, omisisse, neque omnino fidas esse, et ipsum textum fore dignissimum, qui Orientis studiosis pateret. Per annos 1836—1838 varias bibliothecas Galliae, Britanniae atque Hollandiae visitare mihi licuit, in quibus haud pauca Nostri exemplaria servantur. Benigna, generosaque facilitate adjutus virorum, quibus hic thesauri sunt commissi, apparatus haud contemnendum scripturae varietatis confeci, quo nixus credidi, me posse scriptorem arabicum edere integrum. Invitavit ad ejusmodi opus, praeter ipsius argumenti gravitatem, etiam studium, quo fere omnium oculi atque animi in eam orbis terrarum partem ferebantur, cujus fata in hoc libro exposita sunt, et quo propiores illae gentes, quarum res gestae hic narrantur, jam nobis factae sunt, post captam a Gallis magnam Mauritaniae partem, eo majoris momenti ea scripta esse videbantur, quae lucem historiae earum adspergerent. In patriam festinantius redire coactus, ante quam omnia, talem librum edenti necessaria, auxilia collegeram, nihilominus opus statim aggressus sum. Mox vero comperi, quanta difficultate in ultima Thule is laboret, qui monumenta Orientis publicare desideret. Quae alias abundantia patent subsidia, hic rarescunt, raroque conceditur otium, quo solo liber rite perfici potest. Perlegenti igitur mihi hos annales, jam ad finem perductos,

nihil antiquius esse potest, quam ut veniam cujuscunque legentis sincere expetam, si in quid gravius peccatum offenderit. Temporis angustiae variaeque, quibus inter scribendum cruciatus sum, molestiae, quamvis vitia et errores neque deminuere neque abolere possint, tamen ad errantem mitius corrigendum et peccantem lenius judicandum quodammodo valeant.

Omniibus vero, qui sive consiliis, sive auxilio me hos annales edentem adjuvarunt, gratiam ago sinceram, palam profitens, si quid me in re tam ardua sustentaverit, vestram id fuisse, viri generosi, auctoritatem et cohortationem, quam, dum vivam, semper gratus agnoscam.

Quae vitia in libro inveni, sive sint typothetorum errores sive calami lapsus, ea ultimae indicabunt paginae, quas ante lectionem inspicias precor.

Dabam Upsaliae die tertia Maji 1846.

C. J. TORNBORG.

PROOEMIUM.

Quemadmodum saepe fit, ut homo de republica seu de civibus singulis bene meritus, oblivione obrutus injusta, a posteris omnino ignoretur; sic scriptores haud ignobiles, nulla memoria relicta, e terra non raro evanescunt, et libri, qui apud vulgus summis laudibus merito celebrantur, sine scribentis nomine circumferuntur, aut, si nomen aliquid iis affingitur, id legentem incertiorum etiam facit, quis verus sit scriptor. Itaque hos annales qui scripserit, quamquam, testimoniis aliis alia perhibentibus, sine difficultate erui possit, tamen fata ejus, dum in vivis erat, adhuc latent, id quod eo magis mirum videtur, quo diligentiores sunt Arabes in rei litterariae virorumque celebrium historia pertractanda et quo saepius narrationes de vita moribusque hominum obscuriorum justo longiores apud eos offendimus. Inscriptiones codicum, quae in patria Nostri et appellatione investiganda nos solae ducere possunt, quum amplissimae, quas consulere potui, vitarum collectiones de eo plane taceant, ita variant, ut aliae cum Abu-Muhammedem Sâlihū Ibn-Abd-el-Halim, Granatâ oriundum, aliae autem Abu-l-Hasanum Alium ben-Abd-Allâh ibn-Abi-Zer' Fesanum nominent¹⁾. Si testimonia numeraveris, veritatem non consequeris. In re enim libraria Arabum librorum inscriptiones saepissime in errorem inducunt, utpote quae a Bibliopolis fraudulentis, qui emtores ita allicere student, fictae, per librariorum ignaros in alios codices transferantur. Aliae vero adsunt, ex ipso libro petitae, res, quae saltem patriam Nostri nobis indicare videntur, eaque cognita, a veritate non multum abesse nos credemus, si eam inscriptionem habuerimus rectam, quae solum scriptoris natale nos docuerit. Nam unicuique hos annales diligentius perlegenti mox patebit, virum, qui eos composuerit, ab Hispania genus non ducere posse. Quum tantam possideat rerum mauritanicarum notitiam, ut in his terris eum semper vixisse putes, Hispaniam ejusque res multis in locis tam confuse exhibet, ut, nisi verba aliorum melius edoctorum exscripserit, historiam terrae peregrinae eum narrare nullo negotio intelligas. In urbe autem fesana delineanda

¹⁾ Cfr. Nicol, *Catal. codd. arab. Bibl. Bodl.* p. 117. Neque libri diversi, etiamsi in genere unum vel alterum nominis scribendi modum sequantur, inter se omnino conspirant.

monumentisque ejus cujusvis generis describendis tam diligens tamque accuratus observator Noster evadit, ut nemo non civem fesanum agnoscat. Dixerit fortasse aliquis fieri potuisse, ut is infans a patria civitate granatensi in Mauritaniam traductus, parentum domicilii mox quidem fuisset oblitus, tamen, ut mos saepe fert, cognomen retinuisset, quod antiquam indicaret patriam. At ejusmodi argumentum, alias summi momenti, ad hanc rem decernendam parum valet, dum id modo quaerimus, utrum verisimilius sit, genus hispanicum ejus, an mauritanum. Et quum ipsa libri indoles hoc testetur, non dubitamus, quin eorum codicum sequamur auctoritatem, qui scriptorem fesanum faciunt, ejusque nomen Abu-l-Hasanum Alium ibn-Abi-Zer' enuntiant ¹⁾. Ad hanc opinionem confirmandam duo, eaque non contemnenda, testimonia accedunt, Ibn-Khaldûni loquor celeberrimi, et Hadji-Khalifae, scriptoris non minus cogniti. Ille enim in historia Berberorum ²⁾ fata dynastiae Murabitorum exponens, verba citat, e libro, كتاب الانيس inscripto desumpta, cujus scriptorem *Ibn-Abi-Zer'* appellat, et ea in hoc libro etiamnunc vere leguntur. Ibn-Khaldûn in ipsa Africa, fortasse adhuc vivente Ibn-Abi-Zer' ³⁾, natus, quae summa ejus erat doctrina, non potuit verum libri a se laudati scriptorem ignorare. Hadji-Khalifa, qui Nostri bis mentionem injecit ⁴⁾, quamvis nihil aliud de eo in medium proferat, cum tamen Ibn-Abi-Zer' constanter appellat.

Ut notitiam aliquam de vita hujus scriptoris obtinerem, diu frustra laboravi; iis modo exceptis, quae ex hoc ipso opere innotuerunt, nihil inveni. De tempore, quo vixerit, id certe scimus, cum imperante Abu-Saïdo Othmâno ben-Abu-Jusuf Jaqub ben-Abd-el-Haqq, nono Merinidarum rege (intra annos 710 [1310] et 751 [1350]), librum suum composuisse, nam ultimus, qui hic memoratur, annus est 726 [1326]. Ex eodem fonte novimus, cum quoque alium, ut videtur, majoris voluminis, condidisse librum, ad quem semel ⁵⁾ lectorem relegavit curiosum. Praeterea summa viri pietas ubique elucet; numquam formulae sive sint benedictionis sive maledictionis, quales Muslemi identidem repetunt, omissae sunt, eumque doctorem fuisse, scientiae traditionum.

¹⁾ Cfr. etiam P. GAYANGOS, *The Mohammedan dynasties in Spain*, 2, p. 516.

²⁾ Cod. Mus. Brit. n:o 9575 fol. 81 v.

³⁾ Constat, Ibn-Khaldûnum Tunesi anno 732 [1331] natum, Cahirae anno 808 [1405] diem obiisse supremum.

⁴⁾ Vid. *Lex. Bibliogr. ed. FLÜGEL*, vol. 1, n:o 1458 et vol. III, n:o 6915.

⁵⁾ Vid. pag. 114 meae versionis.

quae dicuntur, addictum, si inscriptioni codicum quorundam non simpliciter credideris, studium testatur acerrimum, quod ubique monstrat, in eorum praecipue virorum, qui res tractarunt divinas, vitis enarrandis diutius commorandi. Carmina denique varia, quae volumini sunt ornamento, hominem ostendunt haud vulgari litterarum humaniorum cognitione imbutum.

Eadem varietas, quae in scriptoris nomine apparet, in ipsa libri inscriptione constituenda recurrit, dum duo codices simili modo eam raro exhibent, id quod e librorum manuscriptorum, quos in hac editione adornanda ad manum habui, recensione, quam post propositurus sum, luculenter elucebit. Silvestro de Sacyo auctore ¹⁾ eam sic recte se habere credo: كتب الانيس المظرب روض القرباس في اخبار ملوك المغرب وتاريخ مدينة فاس et vertendam esse: *Amicus hortos chartae exhilarans, de rebus regum Mauritaniae gestis et historia urbis Fes*. Quum de codicibus, quos inspexi, mentio erit, singulorum commemorabo inscriptiones. Quod jam ad versionem hic propositam attinet, eam nuper improbavit cl. P. Gayangos, qui in libro dudum laudato, scriptorem Abu-Abd-Allahum Alium ibn-Muhammed Ibn-Ahmed Ibn-Omar Ibn-Abi-Zara Alfasi secundum Hadji-Khalifam nominans, non sine magna veritatis specie contendit, vocem القرباس, in inscriptione obviam, non, quemadmodum mos tulit, *chartam* hoc loco significare, sed *hortum* vel potius *ambulacrum* prope Fesam situm, quod, quum a Zeirio Ibn-Atija, *el-Qartās* cognominato, auctum et restauratum esset, postea nomen servaret amplificatoris. Itaque praepositione ب ante روض retenta, verba sic vertit: *The companion to the wanderer through the gardens of Karttās, [treating] on the history of the Kings of Western Africa, and the history of the city of Fes*. Utra vero versio, nostra, an Gayangosi, quam Petis Delacroix jam olim proposuit, rectior sit, in medio relinquens, legentem modo monitum velim, ne mira tituli sententia offendatur. Ubique enim in libris Orientis huic similes vel insulsiores etiam inveniet, quia scribentes in hac re numero euidam vocum concentui potius satis facere student, quam ut argumentum scripti quodammodo significant ²⁾.

¹⁾ Vid. *Magasin encyclopéd*, an III, T. V, p. 64.

²⁾ Ut uno intuitu aliorum inscriptionis vertendae pericula lector conspiciat iudicetque, ea hic simul deinceps subjiciam. 1) PETIS DELACROIX: *Livre du Familier attaché aux parterres d'Alcartas, touchant les histoires des Rois de Mauritanie, et Les annales de la ville de Fes*. (At in praefamine inscriptio sic vertitur: *L'inaction agréable du jardin royal d'Alcartas touchant etc.*) — DOMBAY haec modo habet: *Geschichte der Maurita-*

Affirmanti Dombayo ¹⁾, qui primus hunc librum Europaeis fecit notio- rem, creditum est, apud Marrocanos inveniri opus quoddam, quod, pluribus volu- minibus spissum, *Qartās majus* (القُرطاس الكبير) appelletur, a quo praesens no- mine *Qartās minoris* (القُرطاس الصغير) distinguatur. Dolendum sane est, Dom- bayum justo brevius hanc rem exposuisse. Evanuit nullo vestigio relicto illud historiae africanae monumentum, nisi fortasse putaveris, virum doctissimum vana falsaue fama fuisse deceptum. Mihi equidem quatuor, quae in biblio- theca bodleiana Oxonii servantur, Nostri apographa examinanti statim apparuit, duo eorum hunc librum in compendium redactum continere, id quod Catalogi scriptores latuisse miror. Ambo, sicut cetera omnia, quibus usus sum, ma- nuscripta, in Mauritania exarata, satis superque demonstrant, utrumque, tam praesens opus, quam compendium ejus, in illa regione esse pervulgatum. Veri igitur similis habuerim, *Qartās majus* in hoc nostro libro inesse, *mi- nus* autem in illo compendio. Ceterum tali appellatione Nostrum citari nus- quam adhuc vidi. Certe Ibn-Khaldūn simpliciter كتاب الانيس habet; et quam- vis codex parisinus in fronte gerat القُرطاس, et upsaliensis folio ex iis, quae operi ipsi sunt praefixa, ostendat تاريخ القُرطاس, tamen manus haec scribens mihi recentissima videtur et illud tituli compendium non esse valde antiquum. Fieri quoque potest, ut in illo *Qartās majore* aliud lateat Nostri opus, pro- dolor! etiam deperditum, de quo jam dudum locutus sum; at زهرة البستان في اخبار الزمان i. e. *Flos horti, de historia temporis*, inscriptum fuit.

Argumentum libri quem plurimis lectoribus sine dubio cognitum sit et e versionibus, quae exstant, et e catalogis manuscriptorum, id jam nos non mo- rabitur ²⁾. Ad subsidia igitur mea transeo, quorum prima, libros manuscriptos, numero novem, recensebo, deinde aliquid de versionibus allaturus.

1) Codex *Upsaliensis* (a), quem e Mauritania advectum, cum multis aliis libris eximii nobilissimus Sparwenfeldt in patriam redux anno 1705 bibliothecae

nischen Könige, und der Stadt Fess. — S. DE SACY: *Le camarade qui donne un concert dans les Jardins du papier: de l'histoire des rois du Magreb, et annales de la ville de Fez.* — MOURA: *O agradavel e divertido cartaz, o qual trata sobre os soberanos da Mauritania et fundação de cidade da Fez.* — FLÜGEL (Hadji Khalfae Lex. bibliogr.): *Sodalis ex hilarans et horti chartae, Rerum Mauritanicarum et urbis Fessae historia.* — PESKY (Nicol, catal. I. I.): *Socius delectabilem reddens chartam, de annali- bus Regum Magrebi et Historia urbis Fessae.*

¹⁾ Vid. *Gesch. der Maurit. Kön.* Vorrede pag. XX.

²⁾ Cfr. *Nova acta reg. Soc. Scient. Upsal.* Vol. XI p. 304 sqq.

cae Academiae upsaliensis dono dedit ¹⁾, in hac collectione n^o 10 notatus, formam folii mediocris habet, et, chartae crassae, litteris africanis, ut dicuntur, solito grandioribus, neque sine elegantia quadam exaratus est. Rubricae et initia novae materiae ubique minio sunt distincta. Folia insunt 118, iis tamen 12 exceptis, quae diversae chartae, in initio et fine voluminis, variis historiis insulsis plena, et calamo recentiore scripta reperiuntur. Ut cetera, quae vidi, exemplaria Nostri integra, sic hoc quoque in duas partes est divisum, quarum posterior folio 59:0 incipit. Aqua adeo est perfusum, ut dimidia fere singulorum foliorum pars atramento diffuso fuscum induerit colorem. Inscriptio haec est: كتاب الانيس المصروب [صوبه المطرب. in marg.] بروص القبرئاس في اخبار ملوك المغرب وتاريخ مدينة فاس تأليف الشيخ الجليل لحدث ابو [sic!] محمد صالح ابن عبد الحليم رحمه الله ورضي عنه ونفعنا ببرئته وبركة علومه امين [ter] his verbis incipit liber: بسم الله الرحمن الرحيم صلى الله على محمد واله وصحبه وسلم تسليم [sic!] قال الشيخ نفعيه الجليل العالم العلامة لحدث ابو محمد صالح بن عبد الحليم رحمه الله ورضي عنه الحمد لله Librarius tandem operi absoluto haec subscripsit: دخل كتاب الانيس المصروب روض القبرئاس في اخبار ملوك المغرب وتاريخ مدينة فاس بحمد الله وحسن عونه وهدانا برسم الكتاب المبارك يوم انسيت الذي هو عشرة ايام من شهر الله ذي القعدة وكان فراغه فكهوة يوم الخميس من شهر الله المبارك ذي الحجة عام ثمانين بعد تسع مائة على صاحبها افضل الصلاة والتسليم وتنبته لاختينا في الله احمد بن الحسن الجزولي ثم الاقراني وفي مدينة المباركة تمكنت حرسها الله واياتنا ونفاننا واياكم شر كل ذي شر وللحمد لله رب العالمين Unde apparet, hunc codicem in urbe Tombuktu ²⁾ notissima anno 988 [1580] esse scriptum, ideoque inter rarissimos esse collocandum. Etsi mendis et calami lapsibus non caret, in genere melioris notae habendus est. Sicut fere omnes ceteri, hic etiam in orthographia ad linguam vulgarem inclinat, pro س ص, pro ت ث, pro ض ظ saepissime scriptis. Eliph quiescens jam scribitur, jam omittitur. Nomina mensium ذو القعدة et ذو الحجة, quemadmodum in aliis quibusdam Nostri apographis, hic constanter sine articulo adjecto leguntur, quem scribendi modum singularem Mauritaniae habens, fortasse nimia religione ductus, retinui, ne omnis Nostri indoles propria periret. Praeterea regulae syntaxeos in numerabilibus, neque in ابو et بنو, quae pro ابى et بنى haud raro reperiuntur, a librario numquam observatae sunt. Omissiones maioris minorisve ambitus frequentes obveniunt, quas optime mihi explicare videor, si posuerim, scribentem ad vocem alius praelegentis volumen exarasse. Facile tunc

¹⁾ Vid. (OL. CELSI) *Catal. centuriae librorum* etc. Ups. 1706 p. 11.

²⁾ Eadem nominis scribendi ratio, quamquam insolentior, recurrit in *Journ. Asiat.* 3:me série, T. 9, p. 380.

accidere potuit, ut legens, simili enuntiationum exitu deceptus, spatium interjacens praetermitteret. In omnibus, quibus usus sum, Nostri codicibus hoc vitium tam commune est, ut ne unus quidem textum libri jam servet integrum.

2) Bibliotheca gymnasii regii, quod in urbe *Wisbyae*, in Gothlandiae insula sita, floret, codicem (b) possidet, quo cl. Jacobus Gräberg a Hemsö eam olim donavit. Sane doleo, hunc mihi non prius innotuisse, quam paginae 248 textus arabici essent impressae. Nam quamvis negligentius sit scriptus, multas continet bonas lectiones, quae in versione magno usui mihi fuerunt, et haud paucas supplet lacunas, quibus aliorum ope mederi non potui. Formae est aliquanto majoris, quam proxime praecedens, et folia continet 126 chartae recentioris. Calamus inelegans litteras africanas exaravit grandiores. Librarius, ut videtur, ignarus verba scribenda saepe non intellexit, eaque festinantius scripsit. Si ex indole litterarum recte judicaverim, librum sibi exscribendum curavit cl. Gräberg. Ubique ea recurrunt vitia, quae in upsaliensi notavimus, eadem litterarum permutatio, eadem omissionum frequentia, quae hic eo major sit, quo socordior fuit librarius. qui ea etiam omisit vocabula, quae in archetypo non potuit legere. At mensium nomina hic recte sese habent. Inscríbítur: كتاب أنيس المطرب روض القرباس في أخبار ملوك المغرب وتاريخ مدينة فاس تأليف شمس أبو [sic] محمد عبد السلام بن عبد السلام الغزنوي. Post solitam invocationem, ci similem. quae in hac editione est, haec inseruntur: كتاب القرباس في عجائب فاس. Nulla exarantis subscriptio aetatem exemplaris indicat; nihilominus id omnium habeo recentissimum.

3) Tertium codicem (c) bibliotheca universitatis *Leidensis* mihi suppeditavit, nro 17 insignitum, in catalogo autem (p. 482) nro 1796 notatum. Formae quadripartitae folia 163 insunt. Litteris, ut in ceteris, africanis non deformibus scriptus est calamo parum sibi constante, qui initio admodum fuit aequabilis, in fine vero nimis festinavit. Lacunae quaedam hic illic apparent minores, ubi librarius in archetypo etiam spatium relictum sine dubio offendit. Lectiones distortae non raro obviae testantur, scribentem verba exaranda male intellexisse. Voce فاس superscripta, manus recentior vitia notavit manifesta et per سقط, in margine adjectum, locos majoris circuitus praetermissos diligenter indicavit. Quidam etiam recentior paucis modo locis conjecturam suam substituit. In duobus primis codicis foliis doctus quidam (b. Weyers se manum Scheidii agnoscere putavit) scripturae varietatem, post abruptam, adscripsit: ejusdem vero manus observationes in duobus ultimis foliis denuo leguntur. Ceteris ferme correctior hic est, si ad orthographiam respexeris, quamquam illa litte-

rarum se inter permutatarum vestigia non desunt. Inscriptio alia manu, quam quae cetera scripsit, posterius adjecta, haec est: كتاب الانيس المطرب روض القرطاس في اخبار ملوك المغرب وتاريخ القاس يعنى خمسة دول، دولة سادة الادارسة الحسنيين، ودولة زناتة، ودولة لمتونة، ودولة الموحديين، ودولة بنى مرين، تاليف الفقيه المورخ ابى الحسن بسم الله الرحمن Deinde sic incipit: [sic!] بن ابى زرع من السنة ١٢٥ هـ الى السنة ٧٣١ وكان In fine haec verba occurrunt: الرحيم صلى الله على سيدنا محمد واله وسلم الفراغ من نسخته في اليوم الخامس عشر لشعبان عند العصر سنة تسع وثمانين وتسعين وثقف الله كاتبه ومالكه وجميع المسلمين لما احبه ويرضاه بمهنة وطولته وجوده انه جواد كريم Scriptus igitur est 989 [1581] anno tantum uno post upsaliensem.

4) In Bibliotheca regia *Parisina* non nisi unum reperi codicem (d), qui quondam Petis Delacroix possessorem habuerat. Formae quadripartitae, ab initio mutilus est, quare prooemium, quod decrat, ex alio codice, fortasse Sparwenfeldtii, adiecit Petis. Litterae satis pulchre exaratae sunt. In fronte libri haec inscriptio exstat: كتاب القرطاس في اخبار ملوك المغرب وتاريخ مدينة قاس عمل كتاب الانيس المختروب روض القرطاس في اخبار ملوك المغرب وتاريخ مدينة قاس بحمد الله وحسن عونه وكان الفراغ منه بصحوة يوم الخميس السابع ربيع الآخر من عام احد وسبعين وتسعين وتسعماية على يد المذنب الخاطى الراجى عفو ربه موسى ابن محمد بن موسى الجارى كتبه لاختيه في الله القايد زكريا بن ابى بكر نفعه الله به وايانا والمسلمين اجمعين اللهم ارحم كاتبه وناظمه وناظره وسامعه والديهم ومحبيهم ومن به وايانا والمسلمين اجمعين اللهم ارحم كاتبه دعا لهم بالمغفرة والرحمة انه سميع قريب مجيب Etate igitur codex, anno 971 [1563] exaratus, ab upsaliensi ac leidensi non multum distat. Quum indoles ejus in genere omnino bona sit, magnae utilitati mihi hoc manuscriptum fuit.

5) Dum Parisiis versabar, aliud exemplar (e) el. *Champollion - Figeac*, e bibliotheca quondam fratris celeberrimi desuntum, necum liberaliter communicavit. Volumen non spissum litteris minutis et atraumento paene deletio scriptum, lectu est difficillimum et praeter hoc opus, quod ultimum obtinuit locum, sequentes continet tractatus, quos, verbis utens Legrandii, qui primo folio manuscripti, quod olim *Cheniero*, consuli Franciae apud Maroecanos, fuerat. anno 1775 ejus adscripsit notitiam, deinceps describam. a) "Le premier opuscule a pour titre *انقرطاس على الشجرة* واخبار قاس وذرية مولانا ادريس il est dit dans ce titre que *Sojuti* en est l'auteur, c'est une faute, il est ainsi que la dernière partie d'*Ibn-Zor'a*. Dans cet opuscule après une courte généalogie d'*Idriss*, on y trouve son passage d'Arabie en Afrique, son établissement dans le pays de Fez ainsi nommé de la ville qu'il y bâtit sous ce nom, suit une courte et informe description de cette ville, l'histoire abrégée des successeurs de ce premier *Idriss*, de différentes parties de ce grand pays où ils étendirent leur

domination. b) Composé par احمد التغراوى سيد محمد بن احمد التغراوى est intitulé: *روضات*, *روضات* *الازهار في التعريف ال سيدنا محمد المختار*. C'est une histoire abrégée et insipide de Mahomet, des principales actions de sa vie domestique, celle de ses descendants, sur tout ce qui se rapporte à *Fatima*, à *Ali*, à Hhassan et Hhoussaïn fils d'Ali et enfin à la famille des Idrissiens et autres traditions relatives à cette famille et aux diverses branches qui en sont sorties". Descriptus est hic tractatus primo die Dhu-l-Hidjae, anno 1162 [1749]. c) "A pour titre *كتاب* *عبد الله البكري* qui la composa l'an 798 de l'hégire. Après avoir parlé sommairement de Mahomet et de ses descendants, l'auteur s'étend sur la généalogie de Sêid Idriss et des différentes branches issues de la même souche. d) Par le même Sêid Abd-Allâh Albekri traite la même matière. Il y est parlé des princes descendants d'*Idriss* qui ont régné en divers pays de l'Afrique". Quibus praemissis annales sequuntur praesentes usque ad voluminis finem. Praefamine caret hic codex, qui statim ab *الخبر* *عن ملوك المغرب من الادارسة الحسنيين* incipit. Etiam hujus operis descriptionem proposuit Legrand plenior, e quo versionem modo inscriptionis asseram, quae sic sese habet: "Livre de l'ami yoyeux, jardin des feuilles de l'arbre généalogique des princes idrissiens et autres qui ont régné en Afrique". In subscriptione, ubi eadem ac in codice Leidensi occurrit inscriptio, librarius dicit, se opus absolvisse die 17:0 Redjebi, anno 1161 [1743]. Lacuna major in parte libri posteriore inest ¹⁾. In fine longiora exstant additamenta, quorum pars aliqua in codicibus bodleianis duobus reperitur. Codex hic, etiamsi, propter scripturam negligentior, praeceteris se non commendat, tamen multas mihi obtulit bonas lectiones.

6) Bibliotheca Bodleiana Oxonii quatuor possidet Nostri exemplaria, quorum unum (f) in catalogo Urbi nro DCCLXII, inter codices Marsh. 406, signatum, formae est maximae et folia chartae crassae continet 66, in quorum quatuor primis manus ceteris recentior, atramento fere evanescente, varias de Meghrebo scripsit notiones geographicas, secundum *صاحب جغرافيا* i. e. *Geographiae scriptorem* allatas. Tum incipit liber sic inscriptus: *نبذ من الانيس* *انطرب روض القرطاس في اخبار ملوك المغرب وتاريخ مدينة فاس على الاجاز والاختصار* quae verba statim haec sequuntur: *نبذ من اخبار الادارسة الحسنيين وبنائهم مدينة فاس* Unde apparet, compendium hic inesse; quod vero, quum sicut proxime sequens, ita factum sit, ut, verbis scriptoris ubique retentis, ea tan-

tum praecideret compileret, quae fusiore dicta quadam parte utiliora ei viderentur, summam crisi textus utilitatem afferre potest. Postquam in fine indicem argumenti brevem adiecit librarius, haec subscripsit: **وقان الفراغ من نسخ هذا الفرع بعد صلاة الظهر يوم السبت الثالث من المحرم عام خمسة وسبعين وسبعماية على يد العبد الفقير الى الله عيسى بن عبد الرحمن بن عبد المومن الحاجي Codicem, anno 775 [1375] descriptum, tantae antiquitatis vestigia ubique monstrare vidi**

7) Alterum exemplar bodleianum [i], apud *Urium* DCCCXXX (cod. Marsh. 47), in quarto, in fine mutilum, sicut jam dictum est, compendium quoque annalium continet, quod tamen non ubique cum praecedente congruit, sed multa habet, quae ibi desunt et vice versa. Post hanc inscriptionem: **كتاب روض تلخيص الانيس المطرب في تلخيص الانيس المطرب في تاريخ مدينة فاس** فل الشيخ الفقه المورخ ابو الحسن على بن زرع **Initium libri hoc est: روع اخبار المغرب في تاريخ مدينة فاس، نبذ من اخبار**

8) Tertius codex bodleianus (g), qui, si praefationem exceperis, librum Nostri complectitur integrum, in Catalogo *Urii* n:o DCCCIX (Marsh. 582) notatus, formae quadripartitae, paginas habet 491 et, aetate recens, die 17:o Ramadhani, anno 1060 [1650] descriptus est. Inscríbítur: **هذا كتاب الانيس المضروب على روض القرباس في اخبار ملوك المغرب وتاريخ مدينة فاس انتهى جميع كتاب الانيس المضروب القرباس في اخبار ملوك المغرب وفاس**

9) Quartum tandem exemplar (h) inter codices bodleianos est ordine CCCIII, quem in catalogo Nicolliano, pag. 117, n:o CXXVI optime recensitum invenies. Chartae crassae folia 99 continet, et, sine ullo titulo, majore partis posterioris sectione carens, in verbis **فبنا بها تامرا مسعود بن كانون** desinit, quae pag. 38, lin. 24 hujus editionis exstant. Post solitam invocationem sic orditur **بقول الفقه الاصفى الاديب المورخ المعنى الارنب ابو الحسن ابن عبد الله ابن زرع القاسي** Observandum praeterea est, eum maxime cum codice parisino (d) conspirare¹⁾.

¹⁾ Codices Nostri frequentissimi sunt in bibliothecis publicis et privatis Europae. Praeter supra a me allatos, sequentes mihi innotuerunt. 1) Bibl. *Hannoversis* regia exemplar servat, olim Hoestii, in duo volumina divisum, forma folii, n is 35, 36 notatum. Inscríbítur: **كتاب تلخيص الانيس المطرب في تاريخ مدينة فاس** et scriptor nominatur **Abu-l-Hasan Ali ben-Abd-Allah ben-Abi-Zor' Fesanus**. 2) Bibliotheca *Escorialensis* (vid. CASIRI Bibl. Hisp. Arab. Tom. II, p. 159) sub n o MDCCV codicem in quarto possidet, huc notatum inscriptione **"Hortus foliorum amoenus"** (1) cujus auctorem Casiri *Abu-Muhammed ben-Abd-el-Hallm Granatensem* esse autumat. 3) Biblio-

Libri hujus praestantiam jam diu docti perspexerunt, et, historiam Africae aut peninsulae hespericae tractantes, eum ad usum contulerunt suum. Itaque versiones ejus multae exstiterunt, quas, ordine temporis, quo singulae factae sunt, servato, breviter huc recensebo. Omnium primus PETIS DELACROIX, ut rem narravit Olaus Celsius¹⁾, rogatu Sparwensfeldtii hos annales in linguam gallicam vertit, quorum autographum, nondum accuratius descriptum, sed formam operis modo inchoatam exhibens, jam regia bibliotheca Parisiis servat juxta codicem supra descriptum (d), quem in vertendo ubique secutus est interpret. Bibliotheca etiam academiae upsaliensis, dono Sparwensfeldtii illius, apographum possidet hujus versionis (in collectione Sparwensfeldtii n:o XI notatum), quod, in quatuor divisum volumina formae quadripartitae, nitide exscriptum est et hanc habet inscriptionem: *Livre du Familier attaché aux parterres d'Al-Curtas, touchant les histoires des Rois de Mauritanie et Les annales de la ville de Fez, composé par l'Excellent Cheikh Abou-Mehmet Sulih fils d'Abdelhalim.* In hoc apographo multa insunt spatia vacua relicta, ubi fortasse ipse interpret de sensu verborum dubius haeserit; quibusdam tamen in locis omissiones vitiaque librario soli sunt adscribenda, quum, ut ex inspecto autographo novi, scripturam vertentis male legeret. Qui ceterarum hujus viri versionum indolem cognoverit, eandem huc quoque inveniet. Speciem potius paraphraseos, ad sensum magis quam verba accommodatae, quam fidae interpretationis prae se fert, quamvis in hoc opere, ultimam etiamnunc desiderante limam, verba proprius quam in aliis premit. Carminis longioris, quod in fine libri est, majorem praetermisit partem, et in ceteris plus minusve plane non vertit.

Annis 1794—97 (Zograbiæ Agrami) prodit, duobus voluminibus in octavo comprehensa versio germanica, hoc titulo insignis: *Geschichte der Mauritanischen Könige. Verfasst von dem Arabischen Geschichtschreiber Ebbül-Hassan Aly Ben Abdallah Ben Ebi Zeraa, aus der Stadt Fess gebürtig. - Uebersetzt - von FRANZ VON DOMBAY.* Non sine laudatione adjecta eam judicavit Silv. de Sacy in ephemeridibus *Magasin encyclopédique* ap-

theca academiae orientalis, quae *Vindobonae*, est, duo exemplaria habet, utrumque olim *bayi*, in catalogo *Kraffii* n:o CCLIII, et eadem, ac *havniensis*, inscriptione; quorum alterum integrum continet opus, alterum priorem tantum ejus partem. 4) *Bibl. Gothana* in n:o 262 (*Möller*, p. 76) fragmentum servat كتاب الانيس بروص القرطاس inscriptum, quod quantum continet, e descriptione non apparet.

¹⁾ *Centuria Librorr.* p. 14.

pellatis¹⁾. At merito mihi culpandus eo videtur Dombay, quod plura super-
vacanea et in versione omittenda duxit, quae tamen observatione dignissima
summiq[ue] admodum sunt pretii. Inter multa alia huc refero descriptionem
templi fesani majoris memorabilem, quam si quis alius, ille, sex annos in
his regionibus commoratus, optime explicare potuisset, dum alios varia, e ver-
bis insolitis oriunda, difficultatum genera in ea interpretanda impediunt. Car-
mina saepissime occurrentia omnino etiam praetermisit, et, ubi scriptor eilon-
gior videretur, verba contraxit. Fortasse vertendi difficultatem persentiens, ob-
scuriores reliquit locos. Errores haud pauci obvenientes codici vitioso sine dubio
debentur, ut et nominum falsa interdum scriptio et in annis hallucinatio. Tan-
tum igitur abest, ut Dombayi liber fida sit Nostri interpretatio, ut ejus com-
pendium jure vocetur.

His demum temporibus, ut historiae Portugalliae lucem asferret, versio
portugallica, textui arabico magis congrua, ab *Antonio Moura*, viro de litteris
Arabum meritissimo, composita est. Sic inscribitur: *Historia dos Soberanos
Mahometanos das primeiras quatro Dynastias, et de parte da quinta que rei-
narão na Mauritania, escripta em arabe per Abu Mohammed Assaleh, filho de
Abdelhalim, natural de Granada, et traducida, e annotada por Fr. Jozé de
Santo Antonio Moura. Lisboa 1828 Qv.*²⁾ Ut in praefamine interpres indicavit.
quatuor codices eosque optinae notae in versione elaboranda ante oculos ha-
buit, et merito eam ceteris et fidelitate et integritate antecellere pronuntio.
Quae e versione ejecit loca, ea maximam partem sunt carmina ambitus lou-
gioris, minoris vero momenti. Diversitatem si quam ab iis libris manuscriptis,
quos inspexi, quibusdam locis notavi, eam a librorum, qui litteris, quas vocant,
africanis sunt exarati, natura explicare licet; quum ii et ob ipsum scripturae
genus et propter majorem librariorum negligentiam, in Nostri codicibus praeci-
pue perspicuam, lectu sint difficillimi.

Conde denique libro suo notissimo de historia Hispaniae, quem *Rutsch-
mann* germanice vertit et *Geschichte der Herrschaft der Mauren in Spanien*
inscripsit, maximam Nostri partem inseruit, nulla tamen, ut mos ejus fert.
scriptoris commemoratione. Secundum illius operis volumen nihil omnino aliud

¹⁾ L'an III T. V et l'an IV T. II et V.

²⁾ Hanc versionem, prae ceteris eximiam, quam Parisiis festinantius percurri, pauca
modo ex ea in usum futurum annotans, hic acquirere frustra quaesivi. Id quod valde lugeo,
quum ea sit ejus indoles, ut huic editioni summa utilitas inde redundarit.

continet, nisi versionem Qartási parum accuratam. Quod nuper tulit Gayangos¹⁾ libri Condei iudicium severum, eo justius mihi videor posse confirmare, quo diligentius eum perlegens tam foeda vitia et errores animadverti, ut non explicari possent, nisi constaret, Condeum ante opus absolutum esse mortuum. Si verba ipsa moram aliquam necterent, locum aut transiit aut, in eam sententiam mutatum, quam ipse formaverit, legentibus praeбuit. Neque praetereundum est, codicem, e quo versio ejus fluxit, haud ubique bonum fuisse apparere. Quum in postrema illa operis parte Noster historiam peninsulae magnopere illustret, dolendum sane est, multas res turpiter detortas ex hac Condei indigesta versione in diversas ceteroquin praeclaras recentiorum historias esse translatas.

Tot ac tantis munitis subsidiis facile sperabam fore, ut omnia, quae in hoc scriptore insunt offensacula atque impediunt, si non omnino tollerem, tamen feliciter evitarem. At aperte confiteor, eorum indolem talem mihi visam esse, ut majores, quam quae mihi datae sunt, vires, postulerent. Prima eaque non levis res, quae editori magnam erect molestiam necesse est, ab ipso codicum statu et conditione proficiscitur. Omnia enim, quae inspexi, Nostri exemplaria manu scripta, textum offerunt variis locis corruptum. Cujus rei testimonia notae, versionis meae subjectae, praebent frequentissima. Ad textum igitur arabicum ad veram scriptoris sententiam restituendum non unus ex his omnibus codicibus solus sufficiet, neque fido omnino fundamento erit, quo nisus editor librum integrum parabit, sed ad conjecturas confugere haud raro cogetur, quae, etiamsi bene ceteris conspirent dictis, dubitationi tamen semper locum et materiem praebent. In primis haec de carminibus valent, quae Ibn-Abi-Zer' suo libro larga inseruit manu. In variis codicibus variant ea adeo, ut legens interdum credat, librarios alios alia in suis exemplaribus vere legisse, nisi experientia edoctus sciat, rem esse vulgarem, libros Arabum, qui latius dispersi sunt, praecipue in Mauritania, a scribis ignavis foede saepe corrumpi. Metrum quidem in hac re dux erit certissimus; at non ubique mendis medebitur. Quamvis omnem curam adhiberem, ut, textum denuo recognoscens, locos in parte libri arabica jam impressa vitiose editos castigarem; tamen haud pauca supersunt, quae quum sanare desperarem, arti criticae aliorum me peritiorum tradere debui.

Aliam, neque eam minorem, difficultatem pariunt nomina propria non locorum modo, sed gentium etiam hominumque privatorum. Hac quidem aetate tam historia quam geographia earum regionum, intra quas res a Nostro enarra-

¹⁾ In praefamine ad librum: *The Mohammedan dynasties in Spain* by

tae, gestae sunt, mirum in modum exultae fuerunt; attamen, etiamsi ita multa ante incognita nobis nunc pateant, campus superat vastissimus, in quo viri docti ingenia diu exerceant. Donec omnium, quae has inhabitant terras, tribuum berbericarum cognatio, origines, lingua, mores, domicilia antiqua et hodierna, fuerint pervestigata, Arabumque cum his commercium et, quae inde enata est, utriusque diversi populi mutua ratio explicata, nihil certi in hac re definiri poterit, sed omnia vaga erunt atque dubia. Cernitur quoque in libris manu scriptis magna nominum scribendorum variatio, quam interpretes priores, codicem secuti unicum, non ubique rite observarunt. Si quis in tot ac tantis impedimentis veram lectionem semper se assequi posse contenderit, vana veritatis specie fallitur. At in plurimis locis me e variantium copia optimam elegerisse puto, et, si quid gravius peccatum in textu jam edito postea animadverti, id in observationibus notare studui.

Nemo in notis, versioni latinae subjectis, integram scripturae varietatis suppellectilem quaerat. Unicuique libros Arabum attentius evolventi patet, eos nimium quantum variare, quare in codicibus se inter conferendis variantium, quas dicunt, lectionum copia saepe fere immensa fit, idque eo magis, quo negligentiores rudioresque sunt scribae, ut in Mauritanorum libris, qui latius vagati sunt, factum fuisse vidimus. Non modo litteras, in dialecto vulgari paene aequales, in puriori autem lingua bene distinguendas permiscunt, sed contra regulas grammaticas quoque mirum in modum peccant, sensumque scriptoris male intelligentes, sententias misere detorquent. Huc accedit, id quod in genere de manuscriptis orientalium valet, quod librarius, ad anagnostae vocem librum exarans, aut male audiverit aut male praelecta religiose fuerit secutus. Hinc optime explicantur tot loci omissi et nominum priorum perturbatio. Si umquam alias, hic delectu opus est. Quem ita institui, ut nisi quaedam ad indolem codicis illustrandam, in primis ab initio, retinenda viderentur, omnia ommitterem, quae litteras varie scriptas spectarent aut a grammaticae legibus abhorrerent. In nominibus vero propriis diligentior fui, utpote quae non raro dubia essent, eamque ob causam e versionibus Dombayi et Mourae (D. et M.), si a textu recepto quodammodo discederent, locorum hominumque appellationes attuli. Prae ceteris codices a. b. c. d. e. summa fide consului, quamquam reliqui non parum utilitatis mihi praebuerunt. Supra jam dictum est, carmina scripturae varietate laborare maxima. Ne justo prolixior hic fierim, libros a. et c. duces plerumque secutus, ceterorum modo differentiam eam notavi, quae ad sensum metrumque versuum mutandum pertineret. De pretio lectionum

saepe in notis breviter judicavi, itaque textum editum non uno loco castigavi.

Ut de versione jam aliquid dicam, eam qua potui fide, verbis scriptoris accommodavi, aequae prolixitatem Reiskianam fugere ac barbariem sermonis nimiam evitare studens. Non dubito equidem fore plerosque, qui me voces arabicas nimis prementem, elegantiam quandam linguae romanae posthabuisse, contendant; neque de hac re multum ambigam. Id modo addam, in versione scriptorem ipsum audiat legens oportere, neque ei dandam esse paraphrasin, in qua dubius haereat, quae vere dixerit auctor. Repetit Noster identidem, ut mos fert Muslemorum, bene aut male dicendi formulas; eas resecuri, nisi sensui essent necessariae. Praeterea interdum versio nimis insolita et mira forsán videatur. Abundant loci obscuriores carminum, quae quum nullo commentario explicentur, intellectu difficillima sunt; abundant voces, fortasse berbericae originis, aut in Mauritania sola usitatae, quae etiamnunc ingenia doctorum lacessunt. Spero tamen, ut mox Ibn-Abi-Zer', postquam publici juris factus est, melius intelligatur, quam a me, in hac dissita regione collocato, factum est.

Primum mihi propositum fuit, perpetuo commentario hos illustrare annales eo modo, ut aliis, qui easdem tractassent res, scriptoribus adhibitis, narrationem Nostri, ubi esset exilior, explerem, aut errores apertos corrigerem. In hunc finem varios codices bibliothecae regiae parisiacae excerpere coëpi, quum, in medio labore abruptus, in patriam redire coactus sum. Consilio igitur mutato annotationis limites contraxi eaque tantum dilucidare constitui, quae lectorem in his historiis minus versatum, quodammodo impedirent. Quum in rebus Murabitum Muvalahhiditorumque subsidia mea essent largiora, legentibus non injucundum fore autumavi, Abd-el-Vahidum Marroccanum, Abu-Abd-Allâhum Tunesianum et Ibn-el-Athirum Djezirensensem audire, qui ab Ibn-Abi-Zer' non raro discrepant. In posteriore operis parte, ubi res suae aetati propiores tractat Noster, narratio copiosior commentario minus eget et plurima, quae ad hoc spectant aevum, in *Gayangosii* libro, *The Mohammedan dynasties in Spain* inscripto, optime explicata lector inveniet. Et sane doleo, hoc opus eximium non prius mihi innotuisse, quam finita esset versio latina. Quae his demum temporibus Parisiis eduntur monumenta, historiam Africae ac Mauritaniae, tam muslemicam quam berbericam, illustratura, mihi comparare frustra quaesivi, neque alios geographos consulere mihi licuit, quam illos el-Bekrium, Idrisium et Abu-l-fedam, ad quos, quum notissimi sint, legentes ubique relegavi, nec eorum dictis repetitis, libri moles nimis cresceret.



Nomine Dei miserentis et misericordis! Muhammedi domino nostro¹ sociisque ejus Deus benedicat, salutemque afferat integram²!

Laus Deo, qui voluntate sua et imperio res dirigit omnes, difficilia vero providentiâ moderandoque mutat in facilia et idem, quum mundum formaret, cum per sapientiam suam primus produxit atque creaturis³ potentiâ suâ creatis nutrimentum suo paravit decreto! Eum summis efferaud laudibus, gratiam simul agnoscens ejus et profitens clementiam⁴. Testor etiam, Deum non esse, nisi solum Allâh, cui nemo est sodalis, id quod ejus est testimonium, qui ex intimo animo, mente et praeordiis Deum sincere colit. Equidem testor, Muhammedem servum Dei esse et prophetam, quem suae electum legationi et amore honoreque cumulatum aliis praetulit⁵; ei aequae ac familiae ejus svavi ac purae una cum uxoribus puris⁶, quas sorde omni adempta⁷ Ille sua purificatione beavit⁸, Deus benedicat! Socii ejus tam iis, qui primi ei credentes, eum adjuvabant, extollebant et venerabantur, quam hos in beneficiis erga eum proxime sequentibus Deus ad diem usque judicii, dum noctes obscurae⁹ diebus succedent lucentibus, sit propitius! Dynastiae quoque faustae, celsissimae¹⁰ Merinidarum ab Othmânô¹¹ oriundae precor, ut Deus potestatem¹² evehat ejus, augetur potentiam et auxilio suo¹³ adjuvans, victoriis triumphisque collatis, regnum et gloriam in perpetuum conservet.

¹) سيدنا c. d. e. ²) Post invocationem codices varii vario incipiunt modo, sicut jam in praefamine indicatum est. In textu exprimendo c. et d. hic sumus secuti. ³) c. الخالق et الخلق In b. — inde a خالق usque ad الأشهد versu proxime sequenti. ⁴) h. معترف et مقر ⁵) c. واحبه ⁶) الداهرين ⁷) بظلاله ⁸) وحفظهم بتطهيره ⁹) b. e. h. اذهب bene. ¹⁰) c. العالية ¹¹) c. العمانية h. العمانية ¹²) h. علمتها ¹³) h. بالتأديب والتكمين

His rite praemissis, Deum invoco, ut vitam producat domini nostri Khalifae et Imâmi, qui islamismum¹ evehit atque illustrat, infideles autem deprimit et devincit², justitiam coronat et expandit, injustitiam³ autem abolet ac proscindit et qui rex est hujus aevi temporumque lucerna⁴, religionis et fidei vindex⁵, ducis fidelium⁶ Abu Saïd Othmân⁷, a patre Abu⁸ - Jusufo Jaqûb-ben-Abd-el-haqq el-Qâim bilhaqq, duce fidelium, Imamo justo, domino nostro principe invicto, a Deo sustentato, triumphante, rege pio religioso atque puro, quo nemo in omni virtutis genere praestantior neque praeclarius⁹ fuit, prognati. Hunc regem nostrum Deus ope sua victorem faciat, et, imperio prolato, dum ipsi vitam concedit duraturam, regnum ejus et dies proroget, signa vexillaque victoriâ atque fortunâ comitantibus evehat, orientem et occidentem versus pomœria imperii ejus proferat,¹⁰ colla hostium tam pace quam bello subjugata ei subjiciat calcanda¹¹ et expugnationes ei ejusque auspiciis faciendas reddat clarissimas. [5] Khalifatum apud posteros quoque ejus potestatem mansuram¹² faciat usque ad diem judicii ita ut numquam desinat imperio huic res gestas eximias conciliare et claritudinem ejus¹³ semper redintegrare. Lucem ejus in altum tollat et lumina splendentia faciat. Fortuna in aula ejus semper habitet¹⁴ et laetitia ob loci angustiam in porta ejus atque vicinitate se comprimere cogatur¹⁵; victoria vexillis signisque¹⁶ ejus semper sit conjuncta et animi ducum¹⁷ in obedientia concordēs amore eum complectantur! Dum vestes noctis aurorâ-ornatae erunt et columba in ramo gemebunda cantabit¹⁸, islamismum defendere numquam intermitat¹⁹, justitiaeque exercendae summopere studens et mundi et religionis agat curam! Quasculumque desideret res obtineat et dona idem distribuat innumera²⁰!

h. وسراج الاسلام⁴ c. الظلام³ واثام تاج² c. دين الاسلام¹ c. وسر الاولين
b. امير المؤمنين⁶ c. وتاصر لدين رب العلمين المجاهد بنفسه⁵ c. وسر الاولين
النزهة المذكور بكل⁹ omnes, c. et h. exceptis. ابو⁸ b. بن عثمان⁷
c. et h. وفسح¹⁰ — الى يوسف ابو سعيد usque ad يوسف¹¹ h. فضيلة
للخلافة ببقية في b. كلمة باقية الى يوم¹² b. اوطانه رقاب¹⁴ وفتح
والمسرة تدوم¹⁵ b. يختم هنائه h. يختم بقاء¹⁴ c. ا. اطهارها¹³ c. اعقاب
تند خضرا ببابه واحياه والنصر مقرونا: cetera ita se habent: المسرة: c. — b. ببقايه والنصر
لا زال¹⁶ وثرثر¹⁷ (sic) forsitان وثرثر¹⁸ h. الامة¹⁷ b. برايته وادويته¹⁶
a. ينال ما اشاء من اشأ b. et h. bene. ويغنى b. — من اشيا²⁰ b. جمعي
d. e. مقاصد — b. c.

Equidem quum viderem praeclaras sui imperii faustissimi, quod statio est felicitatis ¹, (fac, o Deus, ut numquam pereat, et potestate ejus altius evecta id confirmes!) virtutes sicut margaritas pulcherrimo ordine esse consertas, figurasque pulchritudinum suarum linguis omnibus legi, praestantissima sua facinora ² in quacumque regione et loco eminare, et novilunia luminum suorum splendorem sermoni tribuere ³ inque proverbia abiisse; venustati huic famulari et nobilitati accedere volui, ut umbra illius tectus aquam suam dulcem atque frigidam ⁴ biberem, librum scripturus, qui eximias res gestas et narrationes lepidas de factis mirandis complectens, praestantissimam historiae partem et mirabilia ejus una cum monumentis praeclarissimis ⁵ et singularibus continebit. Enarrabit quoque particulam ⁶ annalium tum regum Mauritaniae antiquorum quum Emirorum jam mortuorum. Populos ejus describet veteres et pugnas illorum celebres, origines, ⁷ vitas, mores, bella, dynastiasque mutatas simul exponens. Edicta quae in Mauritania edixerunt, artes scientiasque ⁸, ibi ab illis introductas, terras atque regiones expugnatas, castella, urbes et monumenta nobilia ab iis condita in medio etiam proponet. Eum vero sequar ordinem, ut emiros, reges, khalifas atque gentes, prout quisque suis temporibus alius alii successerit, deinceps describam, ratione ad eam habita seriem, quam in dynastia sua et aetate occupaverint singuli et quem ad modum quaeque res suo aevo gesta sit ⁹ inde ab initio primae dynastiae Idrisi-ben-Abd-allāh Hasanidae Emiri usque ad hunc diem progrediens. Quam in rem studium conferam meum et robur ostendam, quantum siverit facultas atque fieri potuerit tempusque mihi fuerit commodum. Verumenimvero in hoc opere elaborando Deum imploro adiutorem ejusque mihi apprecor auxilium, id collecturus et compositurus. Itaque Deus desiderium hoc meum expleat omniaque faciat complanata pro gratia sua et benedictione domini nostri fidelium imperatoris manifesta ¹⁰ ac eccellente. Hanc collectionem ex tempore factam ¹¹ ita conscripsi, ut margaritas ejus e chronicis fidis eligerem ¹², et sparsa conquirerem fragmenta e strato, cujus puritate niti poteram ¹³ et ad quod alii sese conver-

¹) مقام سعادة solus c. + ²) وبركتها c. h. ³) تكفى e d. in textum recepimus; ceteri تلفى b. تلفى h. ⁴) تلغى sed h. ⁵) تلغى b. تلغى h. ⁶) تلغى b. تلغى h. ⁷) تلغى b. تلغى h. ⁸) تلغى b. تلغى h. ⁹) تلغى b. تلغى h. ¹⁰) تلغى b. تلغى h. ¹¹) تلغى b. تلغى h. ¹²) تلغى b. تلغى h. ¹³) تلغى b. تلغى h.

tebant, praeter ea, quae secundum principes historiographos, narratores atque scriptores retuli. Nam eam composui viros fide dignos et nobilissimos auctores ¹ secutus, omissis tamen testimoniis, ne nimis longa atque extensa ² fieret narratio. Quemadmodum longas fugi ambages ³ orationemque prolixam ita nimiam quoque evitavi ⁴ brevitatem ac tenuitatem; quare liber mediam inter utrumque tenet viam, qui modus in rebus optimus est, sicut propheta quoque in traditione verissima, ab omnibus accepta dixisse narratur, populum suum docturus et ad alacritatem excitaturus ⁵: in medio ⁶ virtus. Librum inscripsi: Amicus hortos chartae exhilarans, de rebus regum Mauritaniae gestis et historiae urbis Fès ⁷. Deus laudandus in eo nos ab errore defendat, et tam in dictis quam in factis removeat a peccato, desiderium et spem perficiens nostram ⁸. Conservet nobis dominum nostrum, fidelium imperatorem, cujus regnum in ceteris emineat et mandata roburque penetrent in hostes! Signa ejus invicta sint diesque celebrati! Non est Dominus nisi Ille, neque bonum, quod ab eo non est profectum.

De regibus ⁹ Mauritaniae Idrisidis e gente Hasani et quomodo hanc occuparunt regionem, urbemque Fes, regni caput et sedem imperatoris condiderunt.

Causa, qua Idrisidae e gente Hasani oriundi moti, Mauritaniam intrantes expugnarunt ¹¹, haec fuit. Muhammed-ben-Abd-allàh ben El Husein ben-Abi-Talib Imamus tyrannidem et injustitiam Abu-Djafari El Mansûr Abbàsidae imperatoris fidelium perosus ¹², anno 145 (coepit 1. April 762 p. Chr. nat.) in Hedjâz rebellaverat et eodem El Mansûr magnum adversus illum Medinam miserat exercitum ¹³. Muhammed Imamus devictus ¹⁴, multis e comitum ac cognatorum numero captis, ipse in Nubiam ¹⁵ fugit, ubi ad mortem usque Mansûri moratus est. Cui quum in regno succederet filius Mehdi, Muhammed-ben-Abd-Allàh ben-el-Hasan Meccam tempore nundinarum profectus ¹⁶, ibi homines ad fidem sibi dicendam in-

¹) رأيت وقيدته عن الثقات h. الرواة hic est legendum. h. والثقات bene. ²) ومسيها ³) b. تخبت a. وتجنب ⁴) c. والشبية ⁵) b. ولاستيذان a. والاستبدال ⁶) b. h. أوسنها ⁷) b. c. recte. ⁸) Cfr. praefamen. ⁹) In c. verba ويبلغنا ¹⁰) — الحسنين ¹¹) c. عن دولة ¹²) وبيننا + مولانا — Ante مولانا usque ad ¹³) بجليش عظيم c. g. بجليش عظيم ¹⁴) عليه + b. c. ¹⁵) عليه ¹⁶) d. + قدم c. + إلى أن قدم f. recte. فصار ¹⁷) c. النبوية (!) ¹⁸) e. فانهمز ¹⁹) d. ante الموسم الاعظم مكة.

vitavit eo successu, ut multi cum Khalifam salutarent. Deinde omnes Meccae Medinaeque incolae et universus Hedjâzi populus ei se adjunxerunt. Propter castam vitam, magnam pietatem, devotionem, temperantiam, scientiam ¹ et animi generositatem *Anima pura* cognominatus est. Fratres ei sex fuerunt: Jahja, Suleimân, Ibrahîm, Isa, Ali et Idrîs, e quibus ² praedicatorum in varias legavit regiones, qui homines ad imamatum suum et imperium agnoscendum vocarent. Ali in Africam missus multos e tribubus Berberorum sibi obediens recepit et tamdiu vixit, hîc continue mansit; negotio vero commisso haud defunctus est. Jahjam alium fratrem in Khorasanam ablegavit, qui, donec Muhammed frater occidebatur ³, hic substitit, tum vero in Deilem fugiens, haud paucos hujus regionis incolas ad islamismum profitendum perduxit. Jam homines, ut sibi fidem jurarent invitans, a multis pro rege habitus, majore indies potentiâ crevit. El Reschîd, qui, quum haec gererentur, imperium capessivit et palam, copiis adversus illum missis, et clam, quocumque usus dolo ⁴, bellum gessit; neque prius destitit, quam Jahja, securitate promissa ⁵, apud Khalifam consedit et aliquamdiu in ejus vixit familiaritate. At El Reschîdo adhuc imperante veneno interemptus est. Suleimanum denique fratrem Muhammed in Aegyptum misit praedictorem ⁶, urbes ejus sibi subjecturum. Sed hic nuntio fratris caesi accepto, primum in Nubiam ⁷, deinde ad regiones Nigritarum, tum ad Zâb ⁸ Africanum et denique Tilimsanum in Mauritania se recepit, ubi regnante tum Idriso fratre sedem fixit ⁹. Numerosam hîc habuit progeniem, quae regiones meridionales et Sus-el-aqsa inprimis domicilia petierunt et quisquis e gente Hasani his locis etiamnum degit, Suleimano-ibn-Abd-allâh-ben-Hasan originem debet.

Quum Muhammed Imâmus Meccae magis magisque opibus ¹⁰ augeretur, a multis provinciis Khalifa salutatus, et legati ejus ubicumque appaerent; Mehdi, imperator fidelium Abbasida, timorem propter ea concepit et exercitum 30000 equitum adversus eum duxit ¹¹. Cui ut obviam iret, Muhammed Imâmus, cum magnis Hedjazensium, Jemanensium aliorumque copiis castra movit, et utraque acies loco Fedj ¹² appellato, qui sex milli-

¹) وعلمه — g. وعلمه f. h. i. quod in versione prætulimus. ²) c. d. f. ³) مات d. e. ⁴) ويدير c. d. f. ⁵) بلاجان b. ⁶) واستنوبها ⁷) c. النبوية ⁸) از c. ⁹) داعيا — c; pro sequ. للامصار f: له ¹⁰) سطوبة ¹¹) Verba inde a شرقها usque ad لقاء, sensui plane necessaria, in f. et i. tantum exstant. Cui lacunæ ut medcantur, ante الى addunt d. — فـ h. — ¹²) بفتة d.

aria Meccâ distat, concurrat. [5] Proelio commisso gravissimo Muhammed ipse occisus est, et exercitus fugati alii ceciderunt, alii in fugam conjecti sunt. Tanta erat caedes, ut mortui insepulti in loco pugnae relictis avibus et leonibus praedae essent. Haec clades die sabbathi, eademque *Et tarvija*, octava mensis Dhu-l hidja ¹ anno 169 [d. 30. Maji 786]. Ibrahimus atque Idris fratres fugientes etiam secuti sunt; Ibrahimus quidem Basram profectus, ibi usque ad mortem continue hostes suos debellavit.

Idris autem, postquam ² frater una cum assecclis occisus est, ipse fugiens per varias regiones ³, in Mauritaniam profecturus, occultus erravit. Comite Raschido liberto Meccâ exiens Cahiram venit. Ali-ben-Suleimân Haschemida, nomine Mehdii ⁴ urbi tum praefuit. Hic Idris et Raschid libertus, dum per plateas urbis ambulabant ⁵ vicosque permeabant, domum transierunt ⁶, ejus formam venustam atque figuram admirati, gradum inhibuerunt, ut pulchrum et solidum ⁷ intuerentur aedificium. Ilac contemplatione occupatis, dominus supervenit aedium, qui, data redditaque salutatione, ab iis interrogavit, quidnam mirum in domo sua viderent. "Tum forma aedificii ⁸, mi domine", Raschid respondit, "tum firma ejus ratio et structura mirifice nobis placet." Hospites igitur, ille inquit, in hac regione ⁹ vos habeo. "Certo certius", Raschid jam dixit, "rem acu tetigisti." Quaerenti ulterius e qua essent terra, Raschid respondit, ex Hedjâz et quum denuo urbem exquireret natalem, hic Meccam indicavit. Opinor ¹⁰ itaque, tunc ille inquit, vos esse e parte Hasanidarum, qui e clade Fedji aufugistis. Quamvis rerum suarum statum dissimulare eique reticere vellet ¹¹, tamen, ex habitu viri externo, animum ejus bonum et generosum praesagientes ¹² consilium mutarunt et "mi domine", Raschid inquit, "pulchram tuam conspicientes faciem ¹³, e forma venusta, vultu aperto et hilari intelleximus generosam animi indolem, nec fieri posse, quin et actiones tuae et ingenii dotes venustati ejusmodi eximiae pares sint ac omnino consentiant ¹⁴. At si ¹⁵ tibi qui simus ¹⁶ et quae rerum nostrarum sit

¹ ذوالحجّة b. c. vid. præf. ² In f. et i. tantum hæc leguntur: وما ادريس فانه فر مع مولاہ راشد حتى وصل بلاد المغرب p. 4 l. 12 — ³ بلاد الحجاز h. ⁴ المهدي بن سليمان ⁵ Ex. h. lectionem receptam in textum male intulimus. Ceteri omnes يجولان recte. ⁶ مروا b. ⁷ في هذا ⁸ بيانها واحكام اتقانها b. c. et paullo post b: واتقانها ⁹ b. ¹⁰ توها ¹¹ امرها — ¹² يختفيا عنه b. ¹³ c. واظنكما ¹⁴ b. ¹⁵ سيدى ان صورتك حسنة ¹⁶ b. ¹⁷ بشرک تدل ¹⁸ ex h. adjecimus. ¹⁹ b. ²⁰ لو ²¹ h. اخبرتك من اين نحن ²² b. على افعالك وشميتك مصفحة ومشابهه

ratio, indicaverimus, pollicibisne haec omnia celare? ¹ Utique, ille respondit, per dominum Qabae promitto, me res vestras silentio premere atque secreta ² abscondere et omne adhibere studium ut vobis consulam. Talis etiam, inquit Raschid, nostra de te erat opinio et in generositate ³ fiducia. Scias igitur hunc esse Idrisum-ben-Abd-allâh ben-Hasan ben-El Husein ben-Ali ben-Abi-Talib ⁴, me vero Raschidam libertum suum, qui cum eo in Mauritaniae regiones fugi ⁵, ne occideretur. Animi vestri, jam vir ille dixit, securi sint cessetque timor; nam ego quoque partes sequor familiae prophetae et unus e servis ejus fui. Primus ⁶ arcanas eorum res occultavi et summam posui operam in iis adjuvandis ⁷. Ergo ne timeatis neque doleatis, tuti enim eritis. Tum domum deducti, in summo honore et gaudio ⁸ viventes diu apud eum commorati sunt. Sed Ali-ibn-Suleimân Haschemida, Ægypti praefectus, fama eorum audita, virum, apud quem delitescabant, advocatum ita alloquitur: "nuntius ad me venit de viris duobus, qui in aedibus tuis clam habitant. Imperator vero fidelium litteris datis me jussit posteros Huscini investigare et quemcunque invenero diligenter examinare, et simul circa vias misit speculatores custodesque tam in ultimis quam in proximis collocavit ⁹ terris ¹⁰, ne quis eos praeteriret homo, [6] nisi ante exploratum et certo cognitum esset genus ejus verum ¹¹, quae negotia tractaret, unde venisset et quo tenderet. Animus vero meus abhorret a sanguine familiae prophetae effundendo, neque malum aliquid iis per me accidere volo. Tibi igitur virisque illis ambobus spondeo securitatem. Ad eos jam abeas jussurus ¹² e ditione mea decedere, ne fama eorum Mehdium pertingat et ille vos e mea eripiat potestate. Tres dies vobis iter paraturis concedo" ¹³. Itaque vir Idriso et Raschido servo adiens nuntium hunc attulit. Postquam in Mauritaniâ proficisci constituerunt, vir illis duo jumenta, sibique unum coëmit et viaticum, itineri ad Africam sufficiens paravit. Omnibus ita dispositis Raschido haec dixit ¹⁴: "per viam regiam incedens, tu quidem cum

¹) b. تسره. ²) b. hic suffixa dualia adhibet. ³) h. بقعلك. ⁴) — in
 b. inde a عبد بن عبد usque ad واني ⁵) b. فرت. ⁶) h. واولى. ⁷) وابذل جهدي
 في صلاح. h; c. vero في حقكم habet, sed — verba antecedentia inde a
 v. 18. ⁸) وانعام. ⁹) وجد. ¹⁰) d. والغابات. ¹¹) a. b. صفة نفهسه.
 وقل واعلمهما ببقائي لك ¹²) e. h. d; at d. pro واعلمهما retinet; a. — verba inde a
 usque ad فيخرجكما et b. usque ad من يدي Manus recentior lacunae in a. mederi
 voluit hæc margine adscribens: ان يخرج لكما اذنى من يده وقد اذن لكما
 وقد اجلت. c. وقد اجلتكما في. ¹³) b. d. h. وقال له راشد. ¹⁴) b. لكما

turma viatorum ¹ ibis; ego contra cum Idriso proficiscens iter eligam occultum, mihi cognitum, quo agmina peregrinantium haud utuntur. Barca nobis erit conveniendi locus, ubi ab omni investigatione tuti te opperiemur" ². Raschid, consilio probato, mercatoris veste indutus, cum turma peregrinatorum viâ regiâ profectus est; Idris autem, viro aegyptiaco comite, desertum usque ad Barcam peragravit, et hic ambo adventum ³ Raschidi exspectarunt. Viatico, quantum satis esset, instaurato, vir aegyptiacus, illos valere iubens, Cahiram revertit. Jam Idris et Raschid servus suus festinantes ⁴ Africam contenderunt et Qeirevanam ⁵ advecti, ibi aliquamdiu commorati, deinde iter ad Meghreb-el-Aqsa persecuti sunt. Raschid, qui vir erat fortis et animosus atque scientiae ⁶, acuminis, roboris, intellectus justae religionisque verae virtutibus sinceram conjungebat erga familiam prophetae pietatem ⁷, quoniam Qeirevanam relinqueret, Idrisum, ut absconderetur ⁸ vestimento induit laneo ⁹ crasso ¹⁰ et cidari communi, timore ductus, ne vita ejus in discrimen conjiceretur atque ita servi ei dedit speciem, cui, sicut liberet, imperaret et negaret. Ita rebus semper compositis, iter ingressi, ad urbem Tilimsan veniunt, et aliquot dies ibi morati, in regionem Tandjae profecti sunt. Flumine Melujae trajecto ¹¹, terram intrarunt Sus-el-Adna, quae, inter fluvios Melujam et Umm Rebia sese porrigens, fertilissimam efficit Mauritaniae regionem et beatissimam. Sus-el-Aqsa ¹² autem a Deren montibus et flumine el Nûn ¹³ terminatur. Idris et Raschid servus suus in urbem tandem devenerunt Tandjae, quae hoc tempore caput erat omnis Mauritaniae ac ejus oppidorum primum; eâ enim neque major tum inventa est neque antiquior. In libro nostro, Zehret-el-bustân fi akhbâr-ezzemân (*Flos horti de historiis hujus temporis*) inscripto de urbis originibus et conditore diximus ¹⁴. Ibi aliquamdiu mansit Idris. Sed optato haud impetrato, una cum Raschido in oppidum rediit Vililae ¹⁵, quod, caput montis Ferhûn, mediocris erat magnitudinis, munitum ¹⁶, aqua, plantationibus et olivetis abundans, muro valido et antiquo cinctum. Ab Abd-el-Hamid Eurebida Mutazelita ¹⁷, loci domino, apud quem diverterat, liberaliter atque hono-

ننتظر — — عليها ² الرفقة et الرفاق b. ut paullo post pro الرفق ¹ — c. d. q. ⁶ b. إلى القروان ⁵ b. يجددان ⁴ h. حتى وصل ³ — c. ⁷ وشاشية ¹⁰ a. صوفة b. مفرقة صوفة ⁹ b. f. فبعد إلى ⁸ b. والمحمية ⁷ c. بلاد نوفل a. نول b. نون ¹³ b. + حده ¹² c. حتى وصل بلد ملوية ¹¹ e. ب. خصبة ¹⁶ ut paullo post أوليلي ¹⁵ b. وقد ورخناها ومن ¹⁴

eo ibi conditum. Animi quoque firmitas, rerum optima conditio, exercitus validi et magni, atque consilium de Africa adorienda celebrata sunt. Tantam in dies crescentem potentiam timens, et ne se ipsum adgrederetur metuens, quum acque viri praestantiam et virtutem ac hominum erga prophetae familiam pietatem optime novisset, magnam ideo concepit tristitiam et dolorem vehementissimum. Vezirum igitur, qui rebus praeerat regni et imperii gerebat negotia, Jahjam ben-Khâled Barmekidam advocatum de Idrisi caussa certiolem fecit et consuluit, quae via esset ineunda. "Natus enim est", inquit "a patre Alio ben-Abi-Tâlib, matre Fâtima, filia prophetae. Imperium vero ejus valde crevit, copiae auctae sunt et auctoritas propagata nomenque longe lateque cognitum. Urbem quoque Tilimsân, quae Africae porta est, expugnavit; at qui portam tenet, cito domum intrabit. Equidem cogitavi de exercitu magno adversus eum mittendo. Verumenimvero locorum perpendens distantiam atque viarum longitudinem, quae Occidentem ab Oriente dirimit et impedit, quominus copiae¹ Irâqae ad Sus in terra Mauritaniae proficiscantur²; hoc rejeci consilium. Itaque rei gravitate percussus³ me tuo juves consilio." "Imperator fidelium", Jahja respondit, "tutissimum hoc erit consilium, ut virum prudentem dolo, astutia atque eloquentia praeditum, fortem et audacem ad eum mittas, qui Idriso occiso, te ab hoc liberet timore"⁴. Consilium approbanti Reschido simulque interroganti, quinam hic vir esset, Jahja, "virum, o imperator fidelium!", dixit, "inter domesticos meos⁵ cognovi, qui, Suleimân ben-Djerîr nominatus, prudentiae, fortitudinis, audaciae temeritatisque virtutibus scientiam conjungit disputandi, eloquentiam, dolum⁶ et subtilitatis acumen. Hunc ad eum mittas"⁷. Rem igitur istam accelera, Reschid inquit. Quare Jahja vezirus Suleimânum ben-Djerîr adiit, et consilio exposito cum quae imperator fidelium vellet facienda edocuit. Praemium talis laboris auctam spopondit dignitatem, summos honores et dona⁸ pretiosissima. Muneribus ei datis splendidissimis magnique pretii rebus, omnibus, quae opus erant, eum instruxit.

Suleimân igitur Baghdâdo profectus, Mauritaniam festinanter⁹ ingressus est, et in urbe Velila Idrisum adiit. Salutatione peracta Idris Imamus

وقد دهاني³ c. عن الدخول² c. جبيوش¹ c. فاتصل الرشيد بخبر أدريس فإنه قد
b. والنكر⁶ b. c. في جيشي⁵ c. haud male b. et c. وتستريح⁴ b.
والهمة السانية⁸ e. فبعثوه b. — bene فبعث له verba e.; نبعت b. أبعث⁷
b. c. السفر⁹ b.

nomen, genus, regionem natalem, causamque in Mauritania itineris ab eo interrogavit. Se servum patris Idrisi fuisse, jam ille narravit, qui, fama de eo audita, amore actus et studio erga familiam prophetarum, huc venisset, ut officiis suis eum adjuvaret, quandoquidem posteris prophetarum nemo neque justior nec praestantior inveniri posset. Idris Suleimano bene recepto familiariter usus est et verbis ejus fretus magnam ob adventum ejus cepit laetitiam. Tantam mox inivit gratiam intimam¹, ut neque ederet nec quiesceret², Suleimano absente. Neque id mirum; nam illo excepto, [9] neminem in Mauritania invenerat, quocum familiarem conferret sermonem et in quem fiduciam poneret, quia Mauritaniae incolae hoc tempore³ ignorantia obruti essent et moribus asperissimis. In Suleimano autem quum ingenii dotes, urbanitatem, sollertiam et eloquentiam perspiceret, eum magni fecit. Suleimân vero coram Idriso, inter duces Berberorum⁴ et tribuum principes sedente, virtutes celebres familiae propheticae et quae ex ea hominibus redundant commoda ac beneficia, imamoto Idrisi demonstrato, tum argumentis idoneis atque certis testimoniis quam traditionibus veris probavit, neminem nisi Idrisum Imamum esse, ita ut hujus excitaret sui admirationem. Idris, eloquentia facundiaque tali commotus et arte disputandi captus, magnam ex eo cepit voluptatem et cum amore amplexus est. Suleimân vero occasionem Idrisi interficiendi semper speculatus⁵, dolos omnes tentavit. Sed frustra; Râschid enim servus ab eo numquam discessit⁶. Aliquando tandem accidit, ut Râschid ob negotia quaedam sua obeunda abiret⁷, et Suleimân, Idrisum solum videns, intraret, et, sicut consueverat, apud eum considens, paullisper confabularetur. Nullum Raschidi videns vestigium, occasione solitudinis arrepta, "sane⁸, mi domine", dixit "ampullam⁹ odoramenti¹⁰ ex oriente mecum advexi. Jam animadvertens, hanc terram nullum gignere odoramentum¹¹, eam tibi magis quam mihi convenire judicavi. Hanc igitur accipias, ut sua fruaris suavitate; te enim ea digniorem quam me habeo¹², et officium tibi praestandum ita persolvam." His dictis, ampullam e loculo extractam, manibus tradidit Idrisi, qui, gratiis multis actis, eam prehensam aperuit

البرابر⁴ c. — في ذلك الوقت³ c. لا يفعل² c. بقلبه¹
 b. فإذا يرشد⁷ يفارقه⁷ c. لا يزال عنه⁶ b. لا يزال عنده⁶ c. يتقرب⁵ c.
 a. c. d. f. — انتطيب بها¹⁰ c. b. semper b. (1) بفارورة⁹ c. أعلمك بأن جيت⁸
 c. أن هذه الفارورة ليس بها حاجة¹² b. أن هذه الفارورة يسد (!) ما حاجة بها¹¹
 b. فقد تركتها لنفسى¹²

atque effecit. Quae postquam animadvertit Suleimân, consilio suo peracto et dato adversus eum feliciter perfunctus, matris in terram ponens, quam necessitatem ¹ naturae expleturus, exiit. Domum reversus, jumentum, quod, cursu celerrimum, ad id paraverat, conscendit, et urbem Velilam post se relinquens fugâ salutem quaesivit ². Ampulla vero illa venenata erat et Idriso, ut odorem naribus intraxerat, venenum nasi cartilaginibus exceptum, in cerebrum penetrabat, quo factum est, ut ille deliquium passus in terram pronus concideret, omni sensu carens et mentibus alienatus. Nec quisquam comprehendere potuit, quid ei accidisset. Fama deliquii Idrisi audita ³, Râschid servus accurrit, et dominum adhuc sese moventem ⁴, at morti tamen proximum et verbum proferre haud valentem invenit. Statu illius attonitus, ad caput consedit, nec prius aliquid de rei veritate suspicatus est, quam Suleimân magnam itineris partem erat emensus. Ad vesperam usque hujus diei, qui primus erat mensis Rebi posterioris anno 177 (coep. die 17 April. 795) in eodem deliquii statu mansit Idris et mortuus est, postquam quinque annos et septem menses in Mauritania regnaverat. Alii aliam mortis causam narrant. Sunt qui dicant, sicut nos rem exposuimus, cum odoramento esse interfectum, alii pisce venenato e genere clupea alosa ⁵ dicto, alii denique dentifricio, quum gingivam ⁶ debilem conquereretur. Deus solus veritatem perspicit.

Mortuo Idriso, Râschid Suleimânum ben-Djerir quaesivit. Eum haud inveniendi et alios de eo interroganti, nuntiatum est, multis ab urbe ⁷ miliaribus eum fuisse conspectum. Tum Râschid intellexit, hunc esse interfectorem, et equo conscenso cum magna Berberorum caterva profectus, totam hanc noctem citato cursu eum persecutus est. Equitibus sequendo fatigatis, Râschid solus [10] eum prope flumen Melûjae ⁸ attigit, et, clamore sublato ⁹, ense feriens, manum abscidit ¹⁰ dextram, tria vulnera capiti intulit et corpus ¹¹ quoque sauciavit; at non ad mortem. Quum equus Râschidi itinere esset exhaustus ¹², Suleimân, quamquam vulneribus confectus ¹⁴, effugit ¹³ et salvus Irâqam ingressus est. Homo quidam postea narravit, se eum Baghdâdi manu dextrâ debili et in capite atque corpore ve-

وما أصابه ذلك واتصل ³ c. بنفسه + b. لنفسه + ² c. فعل حاجة ¹ f. وجود بنفسه ⁴ a. b. الشايل ⁵ c. الثالثة ⁶ f. وهو على وادى ملوية d. يجوز ⁸ b. المدينة المذكورة ⁹ b. فصاح عليه ¹⁰ f. وفات ¹³ f. وكبا ¹² a. في راسه ¹¹ f. ففعل ¹⁰ b. مشغل ¹⁴ c. مثل c.

stigia portantem vulnorum jam sanatorum vidisse. Râschid a Suleimano persequendo in urbem Velilae reversus, in ejus vicinia Idrisum sepelivit, ¹ ut homines e tumultu suo et sepulchro visitando benedictionem sibi compararent ².

Idris, quum moreretur, filium non reliquit; servam ³ tantum a se gravidam ⁴. Muhammed ⁵ Abd-el-Melik ben-Mahmûd el-Verrâq in libro Miqbâs inscripto ⁶, El Bekri, El Bernûsi et alii, qui historiam tractarunt Idrisidarum, rem sic referunt. Idris ben-Abd allâh Imamus, quum moreretur, nullum filium natum reliquit, sed servam domesticam generis Berberici, nomine Kenzam ⁷, jam tum septimum mensem a se gravidam. Râschid igitur, Idriso sepulto ⁸, duces tribuum hominumque principes collectos edocuit, Idrisum nullum reliquisse filium, sed servam Kenzam, septimum mensem a se utero gravem. "Si vobis ita videtur," inquit, "partum puellae exspectabitis. Si puerum pepererit, cum educabimus et virilem adeptum aetatem, regem salutabimus, ut benedictione fruamur sanctae familiae prolisque prophetæ. Quod si filiam ediderit, ipsi videretis, quemnam hoc munere dignum habeatis ⁹." "Id quod tibi, princeps benedicte", responderunt, "placuerit, nostra quoque erit voluntas. Nam tu nobis vices ¹⁰ Idrisi explebis ¹¹, et, quemadmodum etiamnum ille viveret, donec haec serva pepererit ¹², res reges nostras, inter preces antistes atque in litibus secundum Corâni Sunnaeque praecepta faciens iudicium ¹². Si filium ediderit, cum educatum regem salutabimus; sin puellam, jam decrevimus, te, ob excellentiam, pietatem atque scientiam tuam eximiam, principatu esse dignissimum." Râschid, gratiis actis, Deum precatus est et concio discessit. Ille interea, dum menses graviditatis serva expleret, rebus praefuit Berberorum. Filium vero natum, Idriso patri quam simillimum, in conspectu principum Berberorum posuit. Quo viso, "sane ipse est Idris spirans", exclamarunt. Puero nomen patris Idrisi Râschid indidit et res tum ejus tum Berberorum obiit. Primum, dum infans ab ubere auferretur,

¹) Hæc verba ادريس — فدفن c. solus habet; desunt omnino in a; sed b. فخذ (f. f.) جهاز ادريس فغسلوه وكفنوه وصلى عليه ودفن بروضه بباب وليلى c. d. f. حاملا ⁴) b. امرأة ³) d. ليبرد ²) f. بصحن رابطة امام مدينة وليلى c. d. f. محمود انه رأى في باب المقابس واسمه أبو عبد الله وله ⁶) c. d. f. أبو محمد ⁵) كتاب جليل سماه باب الاخبار وأما الرند ففيه مشهور هو الذى اختصر كتاب القاضى c. d. + من ترضونه و ⁹) b. رجوعه ⁸) i. كنيزة c. كثرة b. كتوة ⁷) b. (! عياض b. بما ترد وما يقتضى ¹²) b. c. فقم ¹¹) b. العوض ¹⁰) b. تنصرونه ⁹) f. + جملها ¹²) b. c.

curam ejus nutriendi egit ¹; adolescentem postea pulcherrime educavit et Coranum legere docuit, ita ut puer octo annorum eum memoriâ teneret. Sunnam quoque, jurisprudentiam, grammaticam, traditiones, poemata, proverbia Arabum et sapientiam, regum vitas artemque gubernandi ² atque pugnas celebres ei tradidit. Nihilominus arte equestri, sagittis jaciendis et scientia rei militaris eum imbuit ³. His omnibus bene exercitatus ⁴, postquam annum aetatis attigit undecimum, Idrîs, Râschido rem moderante, in templo urbis Velilae a tribubus Mauritaniae sacramentum accepit fidelitatis.

De regno Idrisi ben-Idrîs Hasanidae Imâmi.

Idrîs ben-Idrîs ben-Abd-allâh ben-el-Hasan ⁵ ben-el-Husein ben-Ali ben-Abi-Tâlib matrem habuit servam Nefzîjam ⁶, a patre Arabe matre vero peregrina natam, cui nomen erat Kenza. ⁷ Die lunae tertio mensis Redjeb anno 177 natus est et Abu-l-Qâsim cognominatus. Patrem externa retulit forma. Coloris erat albi rufo mixti ⁸, oculis nigris, coma crispa ⁹, statura erecta, pulchra facie, naso aquilino, vultu lactissimo, humeris latus, manibus pedibusque crassus ¹⁰, superciliis dissitis ¹¹ et oculis amplis. Eloquentiam atque facundiam summae humanitati conjungebat, in libro Dei valde versatus ejus servabat statuta et jurisprudentiam, traditiones prophetae Sunnamque edoctus, quae vetita essent sive licita quemadmodum judiciorum capita sciebat. Temperantiae et pietati deditus, aequè generosus, prudens, fortis ¹² ac strenuus erat et mente praeditus eximia atque firma patientia ¹³, in rebus difficillimis intrepidus manebat. Daûd ben-Abi-l-Qâsim ¹⁴ ben-Abd-allâh ben-Djafar Eurebida narrat, se expeditioni cuidam contra Berberos haereticos, sectam Saferiticam amplexos, una cum Idriso ben-Idris interfuisse. In hos, inquit, ter tanto ¹⁵ quam nos, copiis majores incidimus. Quum utraque acies concurreret, Idrîs, ex equo descendens, ablutione peracta, duas Rekat precatûs, Dei imploravit auxilium. Tum equo conscenso, proelium commisit. In pugna, quae jam exstitit gravissima, ille jam ab una jam ab altera parte feriens, usque ad meridiem dimicavit. Deinde ad vexillum suum rediens, ex adverso hujus constitit et milites in conspectu suo certarunt. Oculis eo conversis eum

d. ديب ⁴ ب. a. وزاده ³ ب. c. d. وسياستهم ² ب. c. d. فهم ¹ ب. c. كهلوه ¹ ب. e. ا. كثرة ⁷ ب. f. بقوية ⁶ ب. مدلولة نفوية ⁵ ب. c. d. f. حسن ⁵ ب. e. اضرب ⁸ ب. c. e. فاطنا ¹² ب. d. افلج ¹¹ ب. d. شتين ¹⁰ ب. c. متين ⁹ ب. f. اخفر ⁸ ب. c. مشوب ⁷ ب. e. ثلاثه اصناف ¹⁵ ب. ا. بن ابى القاسم — ¹⁴ ب. a. وعلم ¹³ ب. b.

vidi sub umbra signorum stantem, viros incitantem animosque eorum incendem. Tantam mihi admiranti virtutem atque audaciam, "quae est causa," dixit, "cur te, Daûde, oculos in me semper videam conjicientem." ¹ Qualitates, imame, respondi, apud neminem nisi te spectatas admiror. "Et quanam hae sunt, Daûde", iterum interrogavit. Primum omnium, dixi, tuam, quam conspicio, pulchritudinem et faciei decorem, animi fortitudinem, vultui tamen hilari junctam et ardorem quo in hostem tuum ferris, suspicio. "Has", inquit "virtutes, e benedictione avi, votis et precibus ² pro nobis profectas, haereditate a patre Alio ben-Abi-Tâlib accepimus." Te quoque video, jam dixi, salivam abunde collectam exspuentem, dum ego paulum sputi in ore meo frustra quaero. "Hoc ex eo est", respondit, "quod animus meus in certamine aequabilis est et audacia magna ³; tua autem ratio simul cum saliva in ore te deserit propter mentis levitatem ⁴, defectum intelligentiae et, qui te occupat ⁵, terrorem." Te etiam miror, imame, perrexi ⁶, tete citro ultroque in sella agitantem intuens, nec umquam tranquillum manentem. "Cupido", inquit, "qua in pugnam feror, studium et impetus, quibus nihil in bello praestantius, hoc efficiunt; quod caveas ne habeas pavorem." Tum hos versus recitavit:

Nonne pater noster Hâschem, cingulo accinctus, ictum jactumque filiis suis commendavit?

Neque nos prius bellum fastidimus, quam id nos fastidiverit; nec calamitatem, quae accidat ⁷, quercmur.

Idris poëta quoque fuit excellens. Cujus rei hoc erit testimonium. Behlûl ben-Abd-el-Vâhid, princeps suae gentis illustris et unus e familiaribus Idrisi, ab ⁸ Ibn-el-Aghlab, qui nomine Reschidi Africae praefuit, litteris missis et pecunia data illectus, Reschîdo sacramentum fidei adjuravit. Itaque Idris ben-Idris ad epm hos scripsit versus:

[12] Animusne tuus, Behlule, jam negotium olfecit ⁹, quod vim recte faciendi tuam mutavit? ¹⁰

Ibrahîm a domo sua longe dissita te seduxit, qui sine habena duci passus es,

¹) Inde a ما الى usque ad ما اراه l. 15 — b; et paullo post — inde a وما usque ad قلت l. 17. ²) ودعايد rectius scribendum est. ³) شجاعى c. ⁴) لبطش a. c. d. ⁵) نالك c. In b. — verba من الرعب usque ad تقبلك. ⁶) صدقت c. ⁷) يول b. h. ⁸) ابراهيم b. ⁹) شمت b. c. d. e. بنفسك b. ¹⁰) تبديد له منها a. برشادة b. منك

Quasi non audiveris de dolo Ibn-Ghalebi ¹, cujus tamen malis artibus omnes terrae captae sunt ².

Praeterquam quod animus tuus spe sua excidit, Ibrahim te tragacanthâ spinosâ donavit ³.

Vezirus ei fuit Omeir ⁴ ben-Masab Azdita, qadhi vero Amer ben-Muhammed ben-Said Qeysita ⁵, et cancellarius Abu-l-Hasan Abd-allâh ben-Melik El-Ansâri.

Quum Idris Imamus ⁶ undecim annos et quinque menses aetatis attigisset, Raschid servus ejus regem apud omnes tribus Mauritaniae, Berberorum ceterum renuntiare voluit. Cujus rei fama audita, Ibrahim ibn-el-Aghleb, Africae praefectus, mortem meditans Raschidi, quosdam subornavit, qui magna pecuniae vi allatâ, servos Raschidi berbericos ad dominum necandum incitarent ⁷. Ili ita corrupti anno 188 [coepit die 19 Dec. 805] Raschidum interficiunt. Rebus Idrisi post eum praefuit Abu-Khaled Jezid ben-Eljâs Abadensis, qui die Veneris primo mensis Rebi prioris et vigesimo post occisum Raschidum eodemque anno Idriso, tunc undecim annos et quinque menses nato ⁸, sacramentum fidei ab omnibus tribus Berberorum dicendum curabat. Abd ⁹ -el-Melik El-Verrâq in Chronico suo rem ita gestam narrat. De caede autem Raschidi Ibrahim ben-el-Aghlab in epistola ad Reschidum data, officium suum et monitum sincerum eum docturus, haec scripsit:

Vidistine ¹⁰ quo dolo Raschidum perdiderim ¹¹? jam alium ¹² adversus filium Idrisi excogito.

Quamvis domicilio remotum eum tamen consilium meum attigit per litteras obsignatas, e quarum cera ¹³ signatoria doli profecti sunt.

Akkensis vero frater erravit ¹⁴ in Raschido occidendo ¹⁵; hunc enim vidi dormientem. ¹⁶

Per "fratrem Akkensis" hic Muhammedem ben-Meqâtel Akkensem, nomine Reschidi Africae praefectum designat ¹⁷. Illic enim, postquam Ibn-el-Aghlab perniciem ¹⁸ Raschido erat molitus et rem ex sententia feliciter

1) Omnes exc. a. غالب, quod praefendum. 2) علي كل b. h. 3) ومناك
a. b. شريك b. 4) عمر a. b. c. d. 5) العباسي d. 6) الامام c. 7) —
b. ترائي 10) — يعرفه — — نصيحتنه 9) b. عبد — 8) b. وعو — — أشهر
11) e. فباء c. فناء 14) d. بطنين 13) b. باحدى 12) b. اردت 11)
للرشيد — 17) b. زايد 16) c. d. e. h. راشد d. بقتل b. بقتله راشد a. فقتل
— — اثريقية l. 21 b. 18) b. علي — 15)

gesserat ¹, litteras ad Reschidum ² dedit, quibus nuntiaret, se rei fuisse auctorem. Sed tabellariorum magister ³ simul litteras, rem veram exponentes, Reschido scripsit eumque ita certiore fecit, Ibn-el-Aghlabum consilium illud a se excogitatum perfecisse. Fraude igitur Akkensis patefacta, Reschid, sinceritatem Ibn-el-Aghlabi, qui unus erat e ducibus Africae, bene perspicuens, Akkensem e provincia Africae removeri jussit eique Ibrahimum ibn-el-Aghlab praefecit ⁴. Bekri autem et Bernùsi affirmant, Raschidum non prius obiisse, quam Idriso juramentum fidei in Mauritania accepisset et Idrisum, qui anno aetatis undecimo tantam sagacitatem, ingenii praestantiam ⁵, intelligentiam, eloquentiam ac facundiam ostendebat, ut tam summi quam infimi obstupescerent, moderante Raschido die veneris septimo mensis Rebi prioris anno 188 ab omnibus Berberis regem esse salutatum. Eum deinde hoc ipso die suggestum adscendisse et coram hominibus hanc habuisse sollennem concionem. "Laus Deo! Eum laudans, veniam peccatorum et auxilium imploro. [45] Eo confido et ad Eum confugio, ut a malitia mea ipsius aeque ac ab omni mali genere me tucatur. Testor etiam, non esse Deum nisi solum Allàh, et Muhammedem servum Ejus legatumque ad homines ac daemones nuntium laetum, monitorem ad Deum vocantem, Ipso permittente, missum ⁶, ut iis esset quasi lucerna fulgens, cui Deus benedicat una cum familia ejus pura, quam sorde omni adempta penitus mundavit. Negotium, o homines, jam suscepimus, quod res bene gerentibus multiplex spondet praemium ⁷, male autem agenti afferet culpam. Equidem, Deo gratia, rectam sequimur viam ⁸. Ad alios igitur ne colla vestra extendatis, precor, nam omnem, quam optaveritis justitiam, apud nos certissime obtinebitis." His dictis populum, ut in verba sua juraret, et fidem semper servaret datam, enixe hortatum esse. Universos tantam in puero admiratos esse eloquentiam, ingenii vim ⁹, animi robur cordisque constantiam. De ¹⁰ suggestu igitur descendente eum regem salutare homines properasse et manus ejus ut oscularentur, magnum fuisse concursum. Ita cunctas Mauritaniae tribus e Zenàta, Eureba, Sunhàdja, Ghumàra ceterisque Berberorum gentibus in nomen ejus jurasse et Raschidum paullo post jusjurandam peractum esse mortuum. At Deus solus, quid verum sit, novit.

b. يزيد ³ العكي ورشيد ² b. كتاب h. ففتح b. d. e. فتح ¹
 وانه ⁶ c. ونبالته b. وقلبه ⁵ b. (l) الرشيد على العكي الى اثريقية ولاين الاغلب ⁴
 c. f. وبيانه ⁹ + قصد طريق ⁸ b. يتضعف ⁷ + معبوت
 b. فاجتمعوا الناس على بيعته ¹⁰

Interea populus Mauritaniae Idriso ben-Idris paruit et imperio confirmato ¹, potentiâque auctâ, exercitus et asseclae creverunt, milites ac clientes numero aucti sunt. Legati quoque ex oppidis advenerunt et ex omnibus viciniis ac locis ad eum accurrerunt frequentissimi. Reliquam ² anni 188, quo regnum suscepserat, partem hic substitit, ut divitiis distribuendis, et donis largiendis ³ capita gentium et principes sibi acrius jungeret. Anno 189 [coepit die 7 Dec. 804] legatio Arabum Africae et Hispaniae, quingentorum fere equitum e tribubus Qeis ⁴, El-Azd, Medhadj ⁵, Benu Jahsab, El Sadf ⁶ al. ad Idrisum venit, qui adventu ⁷ ejusmodi laetus eos donis cumulosos eximiis et honoribus summis, Berberis posthabitis, sibi propius admovit et sic ipse eorum ope potentior evasit ⁸. Solus enim adhuc inter Berberos sine ullo cum Arabibus commercio vixerat. Omeirum igitur ben-Masab Azditam, qui inter equites Arabes et unus e ducibus eorum ⁹ fuerat, vezirum creavit. Masab pater hujus et in Africa et in Hispania facta ediderat praecleara ¹⁰, proeliisque adversus Christianos haud paucis inclaruerat. Ex iisdem qadhium quoque suum Amer ben-Muhammed ben-Said Qeositam e Qeis Ghailan oriundum elegit, qui vir pius, temperantiae laude et juris peritia celebris, Malecum et Suffanum Thawrensem audiverat, a quibus ¹¹ multa prophetae dicta narrata referebat. Postea belli sacri gerendi caussa in Hispaniam trajecerat, unde in Mauritaniam reversus legationem illam Arabum ad Idrisum secutus est. Legationibus Arabum Berberorumque ex omnibus oris adventantibus, adeo crevit civium numerus, ut urbs Velila eos capere non posset. Idris ideo res suas firmas, imperium auctum et copias tantas videns, ut urbs Velila iis nimis esset angusta, constituit, ut, domicilio mutato, urbem sibi, familiae regiae, militibus et primis imperii viris habitandam conderet. Itaque anno 190 [coepit die 26 Nov. 805] familiaribus quibusdam e gente sua regnique proceribus comitibus, equo conscenso, campum electurus profectus est. Quum ad montem Zâligh ¹² ventum esset, Idris, loci excelsitate, fertilitate glebae, coeli optima temperie, numeroque arborum cultorum captus, in declivo colle, planitie ¹³ propinquo, urbem designatam condere coepit. At parte tantum aliqua muri aedificata, nocte quadam torrens e vertice montis irruens, murum jam exstructum evertit et Arabum, quae

¹ وقوتنى b. f. ² بيبته b. ³ الوفود d. f. ⁴ الغشيرة h. ⁵ فاعشى ⁶ بوغدوم c. ⁷ بوغدوم c. ⁸ فاعشى ⁹ بوغدوم c. ¹⁰ بوغدوم c. ¹¹ بوغدوم c. ¹² بوغدوم c. ¹³ بوغدوم c. ¹⁴ بوغدوم c. ¹⁵ بوغدوم c. ¹⁶ بوغدوم c. ¹⁷ بوغدوم c. ¹⁸ بوغدوم c. ¹⁹ بوغدوم c. ²⁰ بوغدوم c. ²¹ بوغدوم c. ²² بوغدوم c. ²³ بوغدوم c. ²⁴ بوغدوم c. ²⁵ بوغدوم c. ²⁶ بوغدوم c. ²⁷ بوغدوم c. ²⁸ بوغدوم c. ²⁹ بوغدوم c. ³⁰ بوغدوم c. ³¹ بوغدوم c. ³² بوغدوم c. ³³ بوغدوم c. ³⁴ بوغدوم c. ³⁵ بوغدوم c. ³⁶ بوغدوم c. ³⁷ بوغدوم c. ³⁸ بوغدوم c. ³⁹ بوغدوم c. ⁴⁰ بوغدوم c. ⁴¹ بوغدوم c. ⁴² بوغدوم c. ⁴³ بوغدوم c. ⁴⁴ بوغدوم c. ⁴⁵ بوغدوم c. ⁴⁶ بوغدوم c. ⁴⁷ بوغدوم c. ⁴⁸ بوغدوم c. ⁴⁹ بوغدوم c. ⁵⁰ بوغدوم c. ⁵¹ بوغدوم c. ⁵² بوغدوم c. ⁵³ بوغدوم c. ⁵⁴ بوغدوم c. ⁵⁵ بوغدوم c. ⁵⁶ بوغدوم c. ⁵⁷ بوغدوم c. ⁵⁸ بوغدوم c. ⁵⁹ بوغدوم c. ⁶⁰ بوغدوم c. ⁶¹ بوغدوم c. ⁶² بوغدوم c. ⁶³ بوغدوم c. ⁶⁴ بوغدوم c. ⁶⁵ بوغدوم c. ⁶⁶ بوغدوم c. ⁶⁷ بوغدوم c. ⁶⁸ بوغدوم c. ⁶⁹ بوغدوم c. ⁷⁰ بوغدوم c. ⁷¹ بوغدوم c. ⁷² بوغدوم c. ⁷³ بوغدوم c. ⁷⁴ بوغدوم c. ⁷⁵ بوغدوم c. ⁷⁶ بوغدوم c. ⁷⁷ بوغدوم c. ⁷⁸ بوغدوم c. ⁷⁹ بوغدوم c. ⁸⁰ بوغدوم c. ⁸¹ بوغدوم c. ⁸² بوغدوم c. ⁸³ بوغدوم c. ⁸⁴ بوغدوم c. ⁸⁵ بوغدوم c. ⁸⁶ بوغدوم c. ⁸⁷ بوغدوم c. ⁸⁸ بوغدوم c. ⁸⁹ بوغدوم c. ⁹⁰ بوغدوم c. ⁹¹ بوغدوم c. ⁹² بوغدوم c. ⁹³ بوغدوم c. ⁹⁴ بوغدوم c. ⁹⁵ بوغدوم c. ⁹⁶ بوغدوم c. ⁹⁷ بوغدوم c. ⁹⁸ بوغدوم c. ⁹⁹ بوغدوم c. ¹⁰⁰ بوغدوم c. ¹⁰¹ بوغدوم c. ¹⁰² بوغدوم c. ¹⁰³ بوغدوم c. ¹⁰⁴ بوغدوم c. ¹⁰⁵ بوغدوم c. ¹⁰⁶ بوغدوم c. ¹⁰⁷ بوغدوم c. ¹⁰⁸ بوغدوم c. ¹⁰⁹ بوغدوم c. ¹¹⁰ بوغدوم c. ¹¹¹ بوغدوم c. ¹¹² بوغدوم c. ¹¹³ بوغدوم c. ¹¹⁴ بوغدوم c. ¹¹⁵ بوغدوم c. ¹¹⁶ بوغدوم c. ¹¹⁷ بوغدوم c. ¹¹⁸ بوغدوم c. ¹¹⁹ بوغدوم c. ¹²⁰ بوغدوم c. ¹²¹ بوغدوم c. ¹²² بوغدوم c. ¹²³ بوغدوم c. ¹²⁴ بوغدوم c. ¹²⁵ بوغدوم c. ¹²⁶ بوغدوم c. ¹²⁷ بوغدوم c. ¹²⁸ بوغدوم c. ¹²⁹ بوغدوم c. ¹³⁰ بوغدوم c. ¹³¹ بوغدوم c. ¹³² بوغدوم c. ¹³³ بوغدوم c. ¹³⁴ بوغدوم c. ¹³⁵ بوغدوم c. ¹³⁶ بوغدوم c. ¹³⁷ بوغدوم c. ¹³⁸ بوغدوم c. ¹³⁹ بوغدوم c. ¹⁴⁰ بوغدوم c. ¹⁴¹ بوغدوم c. ¹⁴² بوغدوم c. ¹⁴³ بوغدوم c. ¹⁴⁴ بوغدوم c. ¹⁴⁵ بوغدوم c. ¹⁴⁶ بوغدوم c. ¹⁴⁷ بوغدوم c. ¹⁴⁸ بوغدوم c. ¹⁴⁹ بوغدوم c. ¹⁵⁰ بوغدوم c. ¹⁵¹ بوغدوم c. ¹⁵² بوغدوم c. ¹⁵³ بوغدوم c. ¹⁵⁴ بوغدوم c. ¹⁵⁵ بوغدوم c. ¹⁵⁶ بوغدوم c. ¹⁵⁷ بوغدوم c. ¹⁵⁸ بوغدوم c. ¹⁵⁹ بوغدوم c. ¹⁶⁰ بوغدوم c. ¹⁶¹ بوغدوم c. ¹⁶² بوغدوم c. ¹⁶³ بوغدوم c. ¹⁶⁴ بوغدوم c. ¹⁶⁵ بوغدوم c. ¹⁶⁶ بوغدوم c. ¹⁶⁷ بوغدوم c. ¹⁶⁸ بوغدوم c. ¹⁶⁹ بوغدوم c. ¹⁷⁰ بوغدوم c. ¹⁷¹ بوغدوم c. ¹⁷² بوغدوم c. ¹⁷³ بوغدوم c. ¹⁷⁴ بوغدوم c. ¹⁷⁵ بوغدوم c. ¹⁷⁶ بوغدوم c. ¹⁷⁷ بوغدوم c. ¹⁷⁸ بوغدوم c. ¹⁷⁹ بوغدوم c. ¹⁸⁰ بوغدوم c. ¹⁸¹ بوغدوم c. ¹⁸² بوغدوم c. ¹⁸³ بوغدوم c. ¹⁸⁴ بوغدوم c. ¹⁸⁵ بوغدوم c. ¹⁸⁶ بوغدوم c. ¹⁸⁷ بوغدوم c. ¹⁸⁸ بوغدوم c. ¹⁸⁹ بوغدوم c. ¹⁹⁰ بوغدوم c. ¹⁹¹ بوغدوم c. ¹⁹² بوغدوم c. ¹⁹³ بوغدوم c. ¹⁹⁴ بوغدوم c. ¹⁹⁵ بوغدوم c. ¹⁹⁶ بوغدوم c. ¹⁹⁷ بوغدوم c. ¹⁹⁸ بوغدوم c. ¹⁹⁹ بوغدوم c. ²⁰⁰ بوغدوم c. ²⁰¹ بوغدوم c. ²⁰² بوغدوم c. ²⁰³ بوغدوم c. ²⁰⁴ بوغدوم c. ²⁰⁵ بوغدوم c. ²⁰⁶ بوغدوم c. ²⁰⁷ بوغدوم c. ²⁰⁸ بوغدوم c. ²⁰⁹ بوغدوم c. ²¹⁰ بوغدوم c. ²¹¹ بوغدوم c. ²¹² بوغدوم c. ²¹³ بوغدوم c. ²¹⁴ بوغدوم c. ²¹⁵ بوغدوم c. ²¹⁶ بوغدوم c. ²¹⁷ بوغدوم c. ²¹⁸ بوغدوم c. ²¹⁹ بوغدوم c. ²²⁰ بوغدوم c. ²²¹ بوغدوم c. ²²² بوغدوم c. ²²³ بوغدوم c. ²²⁴ بوغدوم c. ²²⁵ بوغدوم c. ²²⁶ بوغدوم c. ²²⁷ بوغدوم c. ²²⁸ بوغدوم c. ²²⁹ بوغدوم c. ²³⁰ بوغدوم c. ²³¹ بوغدوم c. ²³² بوغدوم c. ²³³ بوغدوم c. ²³⁴ بوغدوم c. ²³⁵ بوغدوم c. ²³⁶ بوغدوم c. ²³⁷ بوغدوم c. ²³⁸ بوغدوم c. ²³⁹ بوغدوم c. ²⁴⁰ بوغدوم c. ²⁴¹ بوغدوم c. ²⁴² بوغدوم c. ²⁴³ بوغدوم c. ²⁴⁴ بوغدوم c. ²⁴⁵ بوغدوم c. ²⁴⁶ بوغدوم c. ²⁴⁷ بوغدوم c. ²⁴⁸ بوغدوم c. ²⁴⁹ بوغدوم c. ²⁵⁰ بوغدوم c. ²⁵¹ بوغدوم c. ²⁵² بوغدوم c. ²⁵³ بوغدوم c. ²⁵⁴ بوغدوم c. ²⁵⁵ بوغدوم c. ²⁵⁶ بوغدوم c. ²⁵⁷ بوغدوم c. ²⁵⁸ بوغدوم c. ²⁵⁹ بوغدوم c. ²⁶⁰ بوغدوم c. ²⁶¹ بوغدوم c. ²⁶² بوغدوم c. ²⁶³ بوغدوم c. ²⁶⁴ بوغدوم c. ²⁶⁵ بوغدوم c. ²⁶⁶ بوغدوم c. ²⁶⁷ بوغدوم c. ²⁶⁸ بوغدوم c. ²⁶⁹ بوغدوم c. ²⁷⁰ بوغدوم c. ²⁷¹ بوغدوم c. ²⁷² بوغدوم c. ²⁷³ بوغدوم c. ²⁷⁴ بوغدوم c. ²⁷⁵ بوغدوم c. ²⁷⁶ بوغدوم c. ²⁷⁷ بوغدوم c. ²⁷⁸ بوغدوم c. ²⁷⁹ بوغدوم c. ²⁸⁰ بوغدوم c. ²⁸¹ بوغدوم c. ²⁸² بوغدوم c. ²⁸³ بوغدوم c. ²⁸⁴ بوغدوم c. ²⁸⁵ بوغدوم c. ²⁸⁶ بوغدوم c. ²⁸⁷ بوغدوم c. ²⁸⁸ بوغدوم c. ²⁸⁹ بوغدوم c. ²⁹⁰ بوغدوم c. ²⁹¹ بوغدوم c. ²⁹² بوغدوم c. ²⁹³ بوغدوم c. ²⁹⁴ بوغدوم c. ²⁹⁵ بوغدوم c. ²⁹⁶ بوغدوم c. ²⁹⁷ بوغدوم c. ²⁹⁸ بوغدوم c. ²⁹⁹ بوغدوم c. ³⁰⁰ بوغدوم c. ³⁰¹ بوغدوم c. ³⁰² بوغدوم c. ³⁰³ بوغدوم c. ³⁰⁴ بوغدوم c. ³⁰⁵ بوغدوم c. ³⁰⁶ بوغدوم c. ³⁰⁷ بوغدوم c. ³⁰⁸ بوغدوم c. ³⁰⁹ بوغدوم c. ³¹⁰ بوغدوم c. ³¹¹ بوغدوم c. ³¹² بوغدوم c. ³¹³ بوغدوم c. ³¹⁴ بوغدوم c. ³¹⁵ بوغدوم c. ³¹⁶ بوغدوم c. ³¹⁷ بوغدوم c. ³¹⁸ بوغدوم c. ³¹⁹ بوغدوم c. ³²⁰ بوغدوم c. ³²¹ بوغدوم c. ³²² بوغدوم c. ³²³ بوغدوم c. ³²⁴ بوغدوم c. ³²⁵ بوغدوم c. ³²⁶ بوغدوم c. ³²⁷ بوغدوم c. ³²⁸ بوغدوم c. ³²⁹ بوغدوم c. ³³⁰ بوغدوم c. ³³¹ بوغدوم c. ³³² بوغدوم c. ³³³ بوغدوم c. ³³⁴ بوغدوم c. ³³⁵ بوغدوم c. ³³⁶ بوغدوم c. ³³⁷ بوغدوم c. ³³⁸ بوغدوم c. ³³⁹ بوغدوم c. ³⁴⁰ بوغدوم c. ³⁴¹ بوغدوم c. ³⁴² بوغدوم c. ³⁴³ بوغدوم c. ³⁴⁴ بوغدوم c. ³⁴⁵ بوغدوم c. ³⁴⁶ بوغدوم c. ³⁴⁷ بوغدوم c. ³⁴⁸ بوغدوم c. ³⁴⁹ بوغدوم c. ³⁵⁰ بوغدوم c. ³⁵¹ بوغدوم c. ³⁵² بوغدوم c. ³⁵³ بوغدوم c. ³⁵⁴ بوغدوم c. ³⁵⁵ بوغدوم c. ³⁵⁶ بوغدوم c. ³⁵⁷ بوغدوم c. ³⁵⁸ بوغدوم c. ³⁵⁹ بوغدوم c. ³⁶⁰ بوغدوم c. ³⁶¹ بوغدوم c. ³⁶² بوغدوم c. ³⁶³ بوغدوم c. ³⁶⁴ بوغدوم c. ³⁶⁵ بوغدوم c. ³⁶⁶ بوغدوم c. ³⁶⁷ بوغدوم c. ³⁶⁸ بوغدوم c. ³⁶⁹ بوغدوم c. ³⁷⁰ بوغدوم c. ³⁷¹ بوغدوم c. ³⁷² بوغدوم c. ³⁷³ بوغدوم c. ³⁷⁴ بوغدوم c. ³⁷⁵ بوغدوم c. ³⁷⁶ بوغدوم c. ³⁷⁷ بوغدوم c. ³⁷⁸ بوغدوم c. ³⁷⁹ بوغدوم c. ³⁸⁰ بوغدوم c. ³⁸¹ بوغدوم c. ³⁸² بوغدوم c. ³⁸³ بوغدوم c. ³⁸⁴ بوغدوم c. ³⁸⁵ بوغدوم c. ³⁸⁶ بوغدوم c. ³⁸⁷ بوغدوم c. ³⁸⁸ بوغدوم c. ³⁸⁹ بوغدوم c. ³⁹⁰ بوغدوم c. ³⁹¹ بوغدوم c. ³⁹² بوغدوم c. ³⁹³ بوغدوم c. ³⁹⁴ بوغدوم c. ³⁹⁵ بوغدوم c. ³⁹⁶ بوغدوم c. ³⁹⁷ بوغدوم c. ³⁹⁸ بوغدوم c. ³⁹⁹ بوغدوم c. ⁴⁰⁰ بوغدوم c. ⁴⁰¹ بوغدوم c. ⁴⁰² بوغدوم c. ⁴⁰³ بوغدوم c. ⁴⁰⁴ بوغدوم c. ⁴⁰⁵ بوغدوم c. ⁴⁰⁶ بوغدوم c. ⁴⁰⁷ بوغدوم c. ⁴⁰⁸ بوغدوم c. ⁴⁰⁹ بوغدوم c. ⁴¹⁰ بوغدوم c. ⁴¹¹ بوغدوم c. ⁴¹² بوغدوم c. ⁴¹³ بوغدوم c. ⁴¹⁴ بوغدوم c. ⁴¹⁵ بوغدوم c. ⁴¹⁶ بوغدوم c. ⁴¹⁷ بوغدوم c. ⁴¹⁸ بوغدوم c. ⁴¹⁹ بوغدوم c. ⁴²⁰ بوغدوم c. ⁴²¹ بوغدوم c. ⁴²² بوغدوم c. ⁴²³ بوغدوم c. ⁴²⁴ بوغدوم c. ⁴²⁵ بوغدوم c. ⁴²⁶ بوغدوم c. ⁴²⁷ بوغدوم c. ⁴²⁸ بوغدوم c. ⁴²⁹ بوغدوم c. ⁴³⁰ بوغدوم c. ⁴³¹ بوغدوم c. ⁴³² بوغدوم c. ⁴³³ بوغدوم c. ⁴³⁴ بوغدوم c. ⁴³⁵ بوغدوم c. ⁴³⁶ بوغدوم c. ⁴³⁷ بوغدوم c. ⁴³⁸ بوغدوم c. ⁴³⁹ بوغدوم c. ⁴⁴⁰ بوغدوم c. ⁴⁴¹ بوغدوم c. ⁴⁴² بوغدوم c. ⁴⁴³ بوغدوم c. ⁴⁴⁴ بوغدوم c. ⁴⁴⁵ بوغدوم c. ⁴⁴⁶ بوغدوم c. ⁴⁴⁷ بوغدوم c. ⁴⁴⁸ بوغدوم c. ⁴⁴⁹ بوغدوم c. ⁴⁵⁰ بوغدوم c. ⁴⁵¹ بوغدوم c. ⁴⁵² بوغدوم c. ⁴⁵³ بوغدوم c. ⁴⁵⁴ بوغدوم c. ⁴⁵⁵ بوغدوم c. ⁴⁵⁶ بوغدوم c. ⁴⁵⁷ بوغدوم c. ⁴⁵⁸ بوغدوم c. ⁴⁵⁹ بوغدوم c. ⁴⁶⁰ بوغدوم c. ⁴⁶¹ بوغدوم c. ⁴⁶² بوغدوم c. ⁴⁶³ بوغدوم c. ⁴⁶⁴ بوغدوم c. ⁴⁶⁵ بوغدوم c. ⁴⁶⁶ بوغدوم c. ⁴⁶⁷ بوغدوم c. ⁴⁶⁸ بوغدوم c. ⁴⁶⁹ بوغدوم c. ⁴⁷⁰ بوغدوم c. ⁴⁷¹ بوغدوم c. ⁴⁷² بوغدوم c. ⁴⁷³ بوغدوم c. ⁴⁷⁴ بوغدوم c. ⁴⁷⁵ بوغدوم c. ⁴⁷⁶ بوغدوم c. ⁴⁷⁷ بوغدوم c. ⁴⁷⁸ بوغدوم c. ⁴⁷⁹ بوغدوم c. ⁴⁸⁰ بوغدوم c. ⁴⁸¹ بوغدوم c. ⁴⁸² بوغدوم c. ⁴⁸³ بوغدوم c. ⁴⁸⁴ بوغدوم c. ⁴⁸⁵ بوغدوم c. ⁴⁸⁶ بوغدوم c. ⁴⁸⁷ بوغدوم c. ⁴⁸⁸ بوغدوم c. ⁴⁸⁹ بوغدوم c. ⁴⁹⁰ بوغدوم c. ⁴⁹¹ بوغدوم c. ⁴⁹² بوغدوم c. ⁴⁹³ بوغدوم c. ⁴⁹⁴ بوغدوم c. ⁴⁹⁵ بوغدوم c. ⁴⁹⁶ بوغدوم c. ⁴⁹⁷ بوغدوم c. ⁴⁹⁸ بوغدوم c. ⁴⁹⁹ بوغدوم c. ⁵⁰⁰ بوغدوم c. ⁵⁰¹ بوغدوم c. ⁵⁰² بوغدوم c. ⁵⁰³ بوغدوم c. ⁵⁰⁴ بوغدوم c. ⁵⁰⁵ بوغدوم c. ⁵⁰⁶ بوغدوم c. ⁵⁰⁷ بوغدوم c. ⁵⁰⁸ بوغدوم c. ⁵⁰⁹ بوغدوم c. ⁵¹⁰ بوغدوم c. ⁵¹¹ بوغدوم c. ⁵¹² بوغدوم c. ⁵¹³ بوغدوم c. ⁵¹⁴ بوغدوم c. ⁵¹⁵ بوغدوم c. ⁵¹⁶ بوغدوم c. ⁵¹⁷ بوغدوم c. ⁵¹⁸ بوغدوم c. ⁵¹⁹ بوغدوم c. ⁵²⁰ بوغدوم c. ⁵²¹ بوغدوم c. ⁵²² بوغدوم c. ⁵²³ بوغدوم c. ⁵²⁴ بوغدوم c. ⁵²⁵ بوغدوم c. ⁵²⁶ بوغدوم c. ⁵²⁷ بوغدوم c. ⁵²⁸ بوغدوم c. ⁵²⁹ بوغدوم c. ⁵³⁰ بوغدوم c. ⁵³¹ بوغدوم c. ⁵³² بوغدوم c. ⁵³³ بوغدوم c. ⁵³⁴ بوغدوم c. ⁵³⁵ بوغدوم c. ⁵³⁶ بوغدوم c. ⁵³⁷ بوغدوم c. ⁵³⁸ بوغدوم c. ⁵³⁹ بوغدوم c. ⁵⁴⁰ بوغدوم c. ⁵⁴¹ بوغدوم c. ⁵⁴² بوغدوم c. ⁵⁴³ بوغدوم c. ⁵⁴⁴ بوغدوم c. ⁵⁴⁵ بوغدوم c. ⁵⁴⁶ بوغدوم c. ⁵⁴⁷ بوغدوم c. ⁵⁴⁸ بوغدوم c. ⁵⁴⁹ بوغدوم c. ⁵⁵⁰ بوغدوم c. ⁵⁵¹ بوغدوم c. ⁵⁵² بوغدوم c. ⁵⁵³ بوغدوم c. ⁵⁵⁴ بوغدوم c. ⁵⁵⁵ بوغدوم c. ⁵⁵⁶ بوغدوم c. ⁵⁵⁷ بوغدوم c. ⁵⁵⁸ بوغدوم c. ⁵⁵⁹ بوغدوم c. ⁵⁶⁰ بوغدوم c. ⁵⁶¹ بوغدوم c. ⁵⁶² بوغدوم c. ⁵⁶³ بوغدوم c. ⁵⁶⁴ بوغدوم c. ⁵⁶⁵ بوغدوم c. ⁵⁶⁶ بوغدوم c. ⁵⁶⁷ بوغدوم c. ⁵⁶⁸ بوغدوم c. ⁵⁶⁹ بوغدوم c. ⁵⁷⁰ بوغدوم c. ⁵⁷¹ بوغدوم c. ⁵⁷² بوغدوم c. ⁵⁷³ بوغدوم c. ⁵⁷⁴ بوغدوم c. ⁵⁷⁵ بوغدوم c. ⁵⁷⁶ بوغدوم c. ⁵⁷⁷ بوغدوم c. ⁵⁷⁸ بوغدوم c. ⁵⁷⁹ بوغدوم c. ⁵⁸⁰ بوغدوم c. ⁵⁸¹ بوغدوم c. ⁵⁸² بوغدوم c. ⁵⁸³ بوغدوم c. ⁵⁸⁴ بوغدوم c. ⁵⁸⁵ بوغدوم c. ⁵⁸⁶ بوغدوم c. ⁵⁸⁷ بوغدوم c. ⁵⁸⁸ بوغدوم c. ⁵⁸⁹ بوغدوم c. ⁵⁹⁰ بوغدوم c. ⁵⁹¹ بوغدوم c. ⁵⁹² بوغدوم c. ⁵⁹³ بوغدوم c. ⁵⁹⁴ بوغدوم c. ⁵⁹⁵ بوغدوم c. ⁵⁹⁶ بوغدوم c. ⁵⁹⁷ بوغدوم c. ⁵⁹⁸ بوغدوم c. ⁵⁹⁹ بوغدوم c. ⁶⁰⁰ بوغدوم c. ⁶⁰¹ بوغدوم c. ⁶⁰² بوغدوم c. ⁶⁰³ بوغدوم c. ⁶⁰⁴ بوغدوم c. ⁶⁰⁵ بوغدوم c. ⁶⁰⁶ بوغدوم c. ⁶⁰⁷ بوغدوم c. ⁶⁰⁸ بوغدوم c. ⁶⁰⁹ بوغدوم c. ⁶¹⁰ بوغدوم c. ⁶¹¹ بوغدوم c. ⁶¹² بوغدوم c. ⁶¹³ بوغدوم c. ⁶¹⁴ بوغدوم c. ⁶¹⁵ بوغدوم c. ⁶¹⁶ بوغدوم c. ⁶¹⁷ بوغدوم c. ⁶¹⁸ بوغدوم c. ⁶¹⁹ بوغدوم c. ⁶²⁰ بوغدوم c. ⁶²¹ بوغدوم c. ⁶²² بوغدوم c. ⁶²³ بوغدوم c. ⁶²⁴ بوغدوم c. ⁶²⁵ بوغدوم c. ⁶²⁶ بوغدوم c. ⁶²⁷ بوغدوم c. ⁶²⁸ بوغدوم c. ⁶²⁹ بوغدوم c. ⁶³⁰ بوغدوم c. ⁶³¹ بوغدوم c. ⁶³² بوغدوم c. ⁶³³ بوغدوم c. ⁶³⁴ بوغدوم c. ⁶³⁵ بوغدوم c. ⁶³⁶ بوغدوم c. ⁶³⁷ بوغدوم c. ⁶³⁸ بوغدوم c. ⁶³⁹ بوغدوم c. ⁶⁴⁰ بوغدوم c. ⁶⁴¹ بوغدوم c. ⁶⁴² بوغدوم c. ⁶⁴³ بوغدوم c. ⁶⁴⁴ بوغدوم c. ⁶⁴⁵ بوغدوم c. ⁶⁴⁶ بوغدوم c. ⁶⁴⁷ بوغدوم c. ⁶⁴⁸ بوغدوم c. ⁶⁴⁹ بوغدوم c. ⁶⁵⁰ بوغدوم c. ⁶⁵¹ بوغدوم c. ⁶⁵² بوغدوم c. ⁶⁵³ بوغدوم c. ⁶⁵⁴ بوغدوم c. ⁶⁵⁵ بوغدوم c. ⁶⁵⁶ بوغدوم c. ⁶⁵⁷ بوغدوم c. ⁶⁵⁸ بوغدوم c. ⁶⁵⁹ بوغدوم c. ⁶⁶⁰ بوغدوم c. ⁶⁶¹ بوغدوم c. ⁶⁶² بوغدوم c. ⁶⁶³ بوغدوم c. ⁶⁶⁴ بوغدوم c. ⁶⁶⁵ بوغدوم c. ⁶⁶⁶ بوغدوم c. ⁶⁶⁷ بوغدوم c. ⁶⁶⁸ بوغدوم c. ⁶⁶⁹ بوغدوم c. ⁶⁷⁰ بوغدوم c. ⁶⁷¹ بوغدوم c. ⁶⁷² بوغدوم c. ⁶⁷³ بوغدوم c. ⁶⁷⁴ بوغدوم c. ⁶⁷⁵ بوغدوم c. ⁶⁷⁶ بوغدوم c. ⁶⁷⁷ بوغدوم c. ⁶⁷⁸ بوغدوم c. ⁶⁷⁹ بوغدوم c. ⁶⁸⁰ بوغدوم c. ⁶⁸¹ بوغدوم c. ⁶⁸² بوغدوم c. ⁶⁸³ بوغدوم c. ⁶⁸⁴ بوغدوم c. ⁶⁸⁵ بوغدوم c. ⁶⁸⁶ بوغدوم c. ⁶⁸⁷ بوغدوم c. ⁶⁸⁸ بوغدوم c. ⁶⁸⁹ بوغدوم c. ⁶⁹⁰ بوغدوم c. ⁶⁹¹ بوغدوم c. ⁶⁹² بوغدوم c. ⁶⁹³ بوغدوم c. ⁶⁹⁴ بوغدوم c. ⁶⁹⁵ بوغدوم c. ⁶⁹⁶ بوغدوم c. ⁶⁹⁷ بوغدوم c. ⁶⁹⁸ بوغدوم c. ⁶⁹⁹ بوغدوم c. ⁷⁰⁰ بوغدوم c. ⁷⁰¹ بوغدوم c. ⁷⁰² بوغدوم c. ⁷⁰³ بوغدوم c. ⁷⁰⁴ بوغدوم c. ⁷⁰⁵ بوغدوم c. ⁷⁰⁶ بوغدوم c. ⁷⁰⁷ بوغدوم c. ⁷⁰⁸ بوغدوم c. ⁷⁰⁹ بوغدوم c. ⁷¹⁰ بوغدوم c. ⁷¹¹ بوغدوم c. ⁷¹² بوغدوم c. ⁷¹³ بوغدوم c. ⁷¹⁴ بوغدوم c. ⁷¹⁵ بوغدوم c. ⁷¹⁶ بوغدوم c. ⁷¹⁷ بوغدوم c. ⁷¹⁸ بوغدوم c. ⁷¹⁹ بوغدوم c. ⁷²⁰ بوغدوم c. ⁷²¹ بوغدوم c. ⁷²² بوغدوم c. ⁷²³ بوغدوم c. ⁷²⁴ بوغدوم c. ⁷²⁵ بوغدوم c. ⁷²⁶ بوغدوم c. ⁷²⁷ بوغدوم c. ⁷²⁸ بوغدوم c. ⁷²⁹ بوغدوم c. ⁷³⁰ بوغدوم c. ⁷³¹ بوغدوم c. ⁷³² بوغدوم c. ⁷³³ بوغدوم c. ⁷³⁴ بوغدوم c. ⁷³⁵ بوغدوم c. ⁷³⁶ بوغدوم c. ⁷³⁷ بوغدوم c. ⁷³⁸ بوغدوم c. ⁷³⁹ بوغدوم c. ⁷⁴⁰ بوغدوم c. ⁷⁴¹ بوغدوم c. ⁷⁴² بوغدوم c. ⁷⁴³ بوغدوم c. ⁷⁴⁴ بوغدوم c. ⁷⁴⁵ بوغدوم c. ⁷⁴⁶ بوغدوم c. ⁷⁴⁷ بوغدوم c. ⁷⁴⁸ بوغدوم c. ⁷⁴⁹ بوغدوم c. ⁷⁵⁰ بوغدوم c. ⁷⁵¹ بوغدوم c. ⁷⁵² بوغدوم c. ⁷⁵³ بوغدوم c. ⁷⁵⁴ بوغدوم c. ⁷⁵⁵ بوغدوم c. ⁷⁵⁶ بوغدوم c. ⁷⁵⁷ بوغدوم c. ⁷⁵⁸ بوغدوم c. ⁷⁵⁹ بوغدوم c. ⁷⁶⁰ بوغدوم c. ⁷⁶¹ بوغدوم c. ⁷⁶² بوغدوم c. ⁷⁶³ بوغدوم c. ⁷⁶⁴ بوغدوم c. ⁷⁶⁵ بوغدوم c. ⁷⁶⁶ بوغدوم c. ⁷⁶⁷ بوغدوم c. ⁷⁶⁸ بوغدوم c. ⁷⁶⁹ بوغدوم c. ⁷⁷⁰ بوغدوم c. ⁷⁷¹ بوغدوم c. ⁷⁷² بوغدوم c. ⁷⁷³ بوغدوم c. ⁷⁷⁴ بوغدوم c. ⁷⁷⁵ بوغدوم c. ⁷⁷⁶ بوغدوم c. ⁷⁷⁷ بوغدوم c. ⁷⁷⁸ بوغدوم c. ⁷⁷⁹ بوغدوم c. ⁷⁸⁰ بوغدوم c. ⁷⁸¹ بوغدوم c. ⁷⁸² بوغدوم c. ⁷⁸³ بوغدوم c. ⁷⁸⁴ بوغدوم c. ⁷⁸⁵ بوغدوم c. ⁷⁸⁶ بوغدوم c. ⁷⁸⁷ بوغدوم c. ⁷⁸⁸ بوغدوم c. ⁷⁸⁹ بوغدوم c. ⁷⁹⁰ بوغدوم c. ⁷⁹¹ بوغدوم c. ⁷⁹² بوغدوم c. ⁷⁹³ بوغدوم c. ⁷⁹⁴ بوغدوم c. ⁷⁹⁵ بوغدوم c. ⁷⁹⁶ بوغدوم c. ⁷⁹⁷ بوغدوم c. ⁷⁹⁸ بوغدوم c. ⁷⁹⁹ بوغدوم c. ⁸⁰⁰ بوغدوم c. ⁸⁰¹ بوغدوم c. ⁸⁰² بوغدوم c. ⁸⁰³ بوغدوم c. ⁸⁰⁴ بوغدوم c. ⁸⁰⁵ بوغدوم c. ⁸⁰⁶ بوغدوم c. ⁸⁰⁷ بوغدوم c. ⁸⁰⁸ بوغدوم c. ⁸⁰⁹ بوغدوم c. ⁸¹⁰ بوغدوم c. ⁸¹¹ بوغدوم c. ⁸¹² بوغدوم c. ⁸¹³ بوغدوم c. ⁸¹⁴ بوغدوم c. ⁸¹⁵ بوغدوم c. ⁸¹⁶ بوغدوم c. ⁸¹⁷ بوغدوم c. ⁸¹⁸ بوغدوم c. ⁸¹⁹ بوغدوم c. ⁸²⁰ بوغدوم c. ⁸²¹ بوغدوم c. ⁸²² بوغدوم c. ⁸²³ بوغدوم c. ⁸²⁴ بوغدوم c. ⁸²⁵ بوغدوم c. ⁸²⁶

circa ¹ erant, tentoriis ² abreptis, multas quoque segetes devastavit. Quibus visis Idris intellexit, locum urbi condendae aptum non esse [14], quia torrentes a montis cacumine eum attingere poterant et ob eam rem opus intermisit ³. Ita ⁴ Ibn-Ghâlib in Chronico suo narrat. Alii vero dicunt, Idrisum, ad montem Zâligh profectum, eum adscendisse, et celsitudinem, quâ circumjacenti imminet regioni ⁵ admiratum, duces ⁶ exercitus ac regni proceres una cum aulicis collectos jussisse in montis latere domos aedificare. Hos igitur domos aedificare, putcos fodere, olivas vites aliasque arbores plantare et ipsum regem templum atque murum exstruere. At plus tertia muri parte finita, nocte quadam imbrem vehementissimum decidisse ⁷ et torrentem ex improviso de montis cacumine delapsum, omnia, quae jam aedificata et plantata erant eversa ⁸ secum in Sebua ⁹ fluvium cum magna hominum strage rapuisse. Hanc fuisse causam incepti deserendi. Idris deinde Imâmus usque ad Muharremi mensem primum anni 191 (coepit die 16 Nov. 806 p. Chr. nat.) tranquillus mansit; tum vero venatum ¹⁰ profectus, locum eligere voluit ¹¹, quo urbem animo conceptam conderet. Ad fluvium Sebua, ubi thermae ¹² sunt Khaulâni, advecto, locus valde ei placuit tum ob aquam propinquam quum propter ejus thermas ¹³, et urbem ibi condere constituit. Fundamentis fodiendis, calci faciendae et ligno caedendo statim deditus aedificare coepit ¹⁴. Quum vero animadverteret, Sebua flumen tempore hiemali adeo ¹⁵ turgescere, ut civibus perniciem ¹⁶ minaretur, timore percussus ab aedificando abhorruit ¹⁷ et re missa ad urbem Velilam revertit.

Postea Omeirum ibn-Masab Azditam Vezirum ad locum misit eligendum, quo urbem conderet mente conceptam. Magna comitante tribulium turba ¹⁸, Omeir, id quod Idris desiderabat, electurus ¹⁹ exiit et omnibus his locis ac regionibus emensis perlustratisque situm ²⁰ et aquam examinavit, donec in campum ²¹ Asais ²² excultum delatus, terram ibi invenit amplam ²³ et eximiam atque aquam abundantem ²⁴. His visis lactus

¹) c. ما حوله b. وحل ما كان حوله f. — ²) الوبر non male b. c. ³) — f. قواده وجنوده ⁴) d. البهات ⁵) bene b. قاله ⁶) l. 8. p. 14. فرغ — الى ان وجيشه c. ⁷) نظر ⁸) b. فاعدم ⁹) Sebu D. M. ¹⁰) فخر ¹¹) الحمة ¹²) c. ناحية b. f. حمة ¹³) b. يختار ¹⁴) c. يسيه b. — يتصيد b. c. f. له + c. d. f. ¹⁵) وايتدا بالبناء ¹⁶) b. c. f. الهلاك ¹⁷) d. فترك بنائها f. — ا. b. فبدا له ¹⁸) سايس ¹⁹) c. حفص ²⁰) e. الارض ²¹) c. ينظر ²²) b. d. e. من قومه ²³) فيها + b. ²⁴) فساخته b. Tahsa Asaïsse M. die Gegend Sais D.

apud fontem aquis exuberantem inque pratis lacte virentibus continue fluentem consedit et una cum comitibus ¹ ablutione sacra peracta ibi precipibus functus meridianis Deum supplicavit, ut rei quaerendae investigationem redderet faciliorem et locum cultu suo dignum ² ei significaret. Tum equo conscenso et comitibus reditum suum ad hunc fontem (qui ad eum fons Omeiri ad hunc usque diem appellatus est. Omeir vero proavus est gentis Benu-l-Meldjûm ³, quae una est urbis Fes familiarum) exspectare jussis, ipse in campo Asais, ut id quod finis erat itineris quaereret, deambulabat ⁴, donec ad fontes perveniret, e quibus flumen urbis Fes profisciscitur. Hic tantam aquae copiam conspexit, ut plus sexaginta numeraret scaturigines, in terram patentem ⁵ effusas et variis arborum ⁶ generibus circumdatas, sicut tamariscis, *takhsch* ⁷, cupressis, acaciis ⁸, al. Aquam bibens, eam ⁹ dulcem suavemque comperuit et coeli temperiem bonam, quare locum judicavit paucis malis, commodis autem multis scatere, et plura habere arva consita, quam quae fluvio Sebua adjacerent. Fluminis cursum ¹⁰ usque ad locum, ubi jam Fes sita est, secutus, inter duos montes nemus vidit, arboribus densum, fontibus atque amnibus irrigatum, in quo hic illic tentoria e pilis facta conspiciebantur, a tribubus zenatensibus Zuâgha et Beni Jarghasch ¹¹ inhabitata. Tum Omeir, apud Idrisum reversus, omnia quae viderat, ei nuntiavit [13], aquae copiosae excellentiam ¹², glebae fertilitatem, aërem salubrem et placidum ac coeli temperiem ¹³. Quae simulac conspexerat Idris, quinam hanc terram possideret, interrogavit. Quum esset responsum, gentem, e tribu Zuâgha, Beni-l-Khair (filios bonos) appellatam eam tenere, "omen" inquit "accipio laetum", et legatos ad eos misit, qui locum urbis sex millibus drachmarum emerent. Pretio soluto et testibus adhibitis probato, urbem aedificare coepit. Sunt qui sic rem referant. Duae gentes zenatenses Zuâgha et Benu Jarghasch ¹⁴, locum, quem jam occupat urbs Fes, tum inhabitantes, diversamque profitentes religionem, alii ¹⁵ islamicam, alii christianam, alii judaicam, alii denique magicam, continuum se inter bellum gesse-

¹ f. هوون ² d. بيرند به ³ b. بني الملحوم Beni Almogeram M. ⁴ b. فصار c. f. ⁵ b. فسح ⁶ c. d. شعرة ⁷ f. شعر ⁸ b. والدخش ⁹ b. والطلح ¹⁰ conjicio. ¹¹ هذا ¹² d. + ¹³ مسيل c. d. e. f. ¹⁴ وبني واستحسنها ¹⁵ b. Beni Jadegaxe M. Beni Jerghysch D. ¹⁶ b. et — ما — — مياها — — et ¹⁷ b. + فيها ¹⁸ c. وبني يزغتن ¹⁹ e. i. يرعش h. يدخش b. semper. ازواغة b. semper. ²⁰ من كان ante quodque ²¹ + على

runt. Quarum Benu Jarghasch tentoria in campo, ubi nunc regio urbis est hispanica, posuerant et pyraeum suum in loco Schiluba ¹ vocato habebant; Zuâgha autem campum, quem hodie regio qairevanensis tenet, incolebat. Idris quum comite Omeiro huc venisset, locum electum ² inspecturus, utramque gentem de finibus bellantem offendit. Legatis missis advocatae partes ambae hostiles coram Idriso adfuerunt, quo mediatore pax facta est. Lucum postea, in quo urbem condidit, de iis emit. Hic ³ tum temporis propter aquae arborumque abundantiam, leones et apros parum quaesitus, lubenter ab utraque gente venditus est. Postea urbs condi coepta est. Alii vero contendunt, cum anno 491 regionis hispanicae, locum bis mille et quingentis drachmis de Benu Jarghasch emisse et pecunia soluta, cancellarium suum Abu-l-Hassan-Abd-allah ibn-Malik Malekitam Ansaritam Khazredjensem pactum scripsisse emtionis. Idrisum deinde hic considentem murum exstruere incepisse, tentoriis et tabernaculis ⁴ in loco Djedvâra ⁵ apellato positus, quae pariete ex arundine et trabibus facta ⁶ circumdedit; quare locus ad hunc usque diem ⁷ Djedvâra appellatur. Postea regionem qairevanensem ter mille et quingentis drachmis a Benu Jarghasch Zuaghensibus emisse, eamque aedificasse.

De urbe Fes ab Idriso ben-Idris ⁸ condita deque virtutibus ejus eximiis, quibus ceteras antecellit Mauritaniae regiones

Urbs Fes, jam inde a fundamentis jactis, numquam esse desiit sedes jurisprudentiae, scientiae, pacis ac religionis. Caput Mauritaniae regionis, eadem ejus quasi axis fuit centrum et polus ⁹. Idrisidis e gente Hasani, qui eam condiderant, aequae ac Zenatensibus tum de Beni Jefrun tum de Mughrâva oriundis aliisque Mauritaniae regibus islamicis princeps civitas imperiique domicilium fuit ¹⁰. Lemtunenses ¹¹ quoque in initio dominationis suae in Mauritania hinc habitarunt. Sed Merrâkescha mox condita, quo suis terris, quae versus meridiem sitae erant, propiores essent, huc sedem transtulerunt. Muvahlhiditae his succedentes Merrakescham etiam habitarunt, qui propterea eam regni sedem eligebant, quod et sibi erat vi-

وكانت ³ b. ارتضاء ² f. h. بالشيبوبة d. i. بالشينوبة b. c. بشيبوبة ¹ b. d. عزيمة
Jarvava M. Kervava D. ⁶ جدورا b. ⁷ الى ان تم ⁸ b. ⁹ وقصبت ¹⁰ b. ¹¹ كانت ¹⁰ b. c. d. bene +; h. + كانت
excidit. ⁹ solum; نلادارسة b. ¹¹ ائتمنين c.

cina et in mediis suis tribubus aedificata. Interea urbs Fes antiquis et recentioribus ¹ aevīs [16] prima Mauritaniae urbium mansit et regibus Merinidis augustissimis etiamnum est imperii caput, per quos ² in summum gloriae culmen evecta formam accepit venustissimam. Commoda varia haec complectitur civitas, aquam dulcem, coelum temperatum, bonitatem soli ³, fructus optimos, arva latissima ⁴, omnis generis copiam, loca lignandi vicina ⁵, ligni arborumque plenitudinem, domicilia gratissima ⁶, hortos apricos, lucos semper frondescentes, fora bene disposita et divisa ⁷, fontes fluentes, fluvios vivos et celeres, arboreta densa, nemora ⁸ undique cingentia. Sapientes affirmant, eas urbes ceteris esse praehabendas, quae his quinque emineant virtutibus: ⁹ flumine perenni, arvo fertili ¹⁰, ligno vicino, moenibus solidis ¹¹ et rege vigilanti, cujus ope ¹² pax in ea vigeat, viae sint securae et rebelles coercantur. Ilas omnes, quae urbium constituent praestantiam atque excellentiam, Fes possidet proprietates multis quoque aliis auctas bonis, quae posthac memorabimus. Campis excultis undique circumdatur, qui aut arte non sunt rigandi aut ejusmodi irrigationi aptissimi; qua re ceteras Mauritaniae urbes antecellit. In montibus ¹³ Beni Behlûl a meridie situs magna ligni inest copia et quotidie ¹⁴ ad portas innumera ligni quercini et carbonis onera ¹⁵ afferuntur. Flumen urbem in duas partes dividens ¹⁶, intra eam in plurimos dispergitur fluvios, rivulos et canales ¹⁷, qui domus, hortos, lucos, plateas, fora balneaque pervadunt ¹⁸ et molas ¹⁹ circumagunt. Exiens vero fluvius sedimenta ²⁰ loci, sordes et spurcitiam ²¹ secum aufert. Abu-l-Fadhl ben-El-Nahwi faqihus pius et temperans, in laudem urbis describendae, haec cecinit:

Equidem, O Fes, omne pulchritudinis genus furtim abstulisti ²², et incolae tuae ²³ universis abundant commodis.

Ventusne ²⁴ hic est tuus an spiritus quieti nostrae missus? et aqua

وفوى ⁵) c. عظيمة ⁴) b. المرة ³) h. فينايا ²) b. c. h. والحديث ¹)
e. h. — منشقة ⁷) b. d. موثقة ⁶) a. المحيط b. c. e. semper; الحطب b. c. e. الطيب ¹⁰) b. h. تجتمع المدينة ⁹) c. وجنة ⁸)
¹⁵) d. c. في + ¹⁴) h. من جبل ¹³) c. اذ كان به b. ادبه ¹²) c. d. h. ويتشفع ¹⁶) b. — d. e. والفحم
وامرحاطاتها b. ¹⁸) b. وجوارا ¹⁷) b. ائغالها ²⁰) b. c. ارياحها ¹⁹) a. وجنانها b. والساكوك ²³)
a. e. quod jam praefero. مستترى c. مستترى a. مستترى ²²) b. -- h. g. h. اهنيهم لقد رزى a. وساكوك اهبتهم بعد رزى b. وساكوك يهنيهم لقد رزى
²⁴) b. Totum distichon — h.

tua num Selsebili est pura an ¹ lac aquâ tertiam partem temperatum.

Terram ejus interiorem fluvii secant ne domibus quidem foris et plateis ² exceptis.

Hic Abu-l-Fadhl ben-El-Nahwi faqihus vir fuit doctus, pius, temperans et generosus, de quo libri *El teschawwaf* inscripti auctor inter maximos Mauritaniae viros ³ mentionem facit. Abu-Abd-allâh Mughilensis faqihus et scriba sollertissimus, quum qadhi in urbe Azmûr renuntiatus esset, desiderium ejus suum expressurus, in ea describenda haec cecinit:

Terram tuam, o Fes, Deus madore vivificet ⁴, et e nubis larga pluvia tete irriget ⁵.

Mundi paradise! Emessam ⁶ adspectu tuo nitenti et pulcherrimo superas ⁷.

Nemora juxta nemora jacent, subter quibus aqua stercorans vino similis puro et frigida ⁸ fluit;

Horti sericei canalibus sunt ornati, quae serpentum aut incisurarum ⁹ referunt speciem.

In templo Qairevanensi, cujus memoria celebretur! homines laudantes ¹⁰ inquieti huc illuc sese movent ¹¹,

Et in atrio ejus ¹², aetatis tempore venusto, vespera familiares coligit ¹³, ubi me recipio,

Et e regione pulchrae scaturiginis ¹⁴ considens, ejus spectaculo oculum meum delecto ¹⁵ et, mehercle, potu expleor ¹⁶.

[17] Fluvius Fesanus, urbe relicta, hortos ejus irrigat et piscinas ¹⁷ aqua implet, donec duobus ab ea milliariibus, in Vadi Sebua ¹⁸ infunditur. Aquâ fluvii Fesani nulla in orbe terrarum melior neque dulcior nec levior. Fontes ejus in ¹⁹ altiore regionis parte et campo patente decem circiter milliaria ab urbe siti e sexaginta proficiscuntur scaturiginibus, qua-

¹) ام — b. ²) والآنهار c. ³) اكابر b. d. كبار c; جبال a. ⁴) حيا b. c. e. l. quod praefendum puto. ⁵) المسيل a. ⁶) اريت b. ⁷) Totum hemistichium: انبهر النهر الاخمل b; duo ultima ejus verba: انبهر الاخمل h. ⁸) تمطرها a. h. ⁹) السليل a. ¹⁰) يذكر a. ¹¹) قمع e. e. g. ¹²) وبصحته c. وبظمه ¹³) باكرم بها عيني b. واكرم بها عني ¹⁴) الحسنا به b. c. d. e. ¹⁵) القرب a. — a. ¹⁶) وتنهل b. وانسهل d. g. ¹⁷) وجايرها b. ¹⁸) اسبوا ¹⁹) باعلاها b. c. d. h.

rum omnes, tribus exceptis, ex occidente profluentibus, a meridie veniunt. Haec ¹ aqua in unum collecta magnum fit flumen, quod in terra ampla ² inde ab origine usque ad urbem ³ per prata viridia, gossypium ⁴ et cyperos praeterfluens, aestate et hieme continue manat, donec in urbem intrat et intra eam, ut supra dictum est, in multas dividitur canales. Aqua hujus fluminis inter alias eximias proprietates vim habet calculi vesicae conterendi et axillarum foetoris ⁵ auferendi, si quis eam se laverit eamque continue biberit. Cutem quoque facit lenem, pediculos tollit ⁶, concoctionem accelerat et quamvis jejuno stomacho copioseque sit sumta, nullum incommodum ⁷ nec noxam bibenti affert ⁸. Cujus rei causa est, quod gossypium ³ et cyperum, quae levissimae ac dulcissimae sunt indolis, praeterfluit. Ibn-Djenùn medicus inter aquae hujus virtutes refert, eam, si quis jejunos biberit, coitus excitare cupidinem. Vestes vero eam sine sapone ⁹ lotae adeo albescunt et tantum accipiunt splendorem, fulgorem ac fragrantiam saponis, ut facile juraveris, eas sapone esse lotas. Flumen Fesanum eo etiam excellit, quod ibi ¹⁰ conchae colliguntur margaritiferae, quae, unionibus pretiosis aequiparatae, ob pulchritudinem, puritatem ¹¹ et magnitudinem, singulae baccae plus minusve *mithkalo* aureo venundantur ¹². Canceri ¹³, in Hispania rarissimi ¹⁴ hic inveniuntur et varia piscium genera, sicut cyprini ¹⁵, cephalii ¹⁶, *senjadji* ¹⁷, et *buka* ¹⁸, qui et dulcis sunt saporis nagnaeque utilitatis. Quid multa? aqua fluvii Fesani omnem Mauritaniae superat, dulcedine, levitate et commodorum multitudine.

Ipsa urbs Fes ceteris ¹⁹ praestat salinam, quae, sex miliaribus dissita, octodecim fere miliaria inde a Mahscher-el-Schatbi ²⁰ usque ad ²¹ Vadi Meks prope ²² Dimnat ²³ el-Buqùl in longitudinem porrecta, sui similem in orbe terrarum habitato non habet. Sal hinc proveniens diversi est generis, et colore et forma dispar. Tanta salis in urbe est copia, ut decem *sâuc dra-*

h. الكرسف b. الكفرس ³ b. -- فيجري ² b. — فيجتمع — — الماء ¹
 من b. ولا يصير ⁷ b. ويضع ⁶ b. الجذام a. c. c. الضنن ⁵ b. على الارض ⁴
 التي ¹¹ + c. d. h. فيه ¹⁰ e. من غير ⁹ a. b. يصير ⁸ b. ويسكن a. b.
 c. والنبيس b. اللهين ¹⁵ c. ندير ¹⁴ b. الرساطين ¹³ b. وهيتته ¹² b. + تباع
¹⁸ b. — d. c. g. h. والسباح c. والسلياح ¹⁷ b. c. d. e. h. والبواي ¹⁶
 بحش ²⁰ c. — a. b. d. البلاد ¹⁹ h. والشبوقه b. والبشتوقه a. والبسوقه
 واخرها ²¹ D. Birosahbi M. Brunnen Schatbi D. تحت بير الشاطبي b. الشطبي
 — b. دمة ²³ b. Demetülbukul D. بازاء ²² c.

chma aut aliquanto plus minusve, prout subvehitur, vendantur. Hanc salinam cunctam arari et conseri posse, praecipuam dixeris benedictionem, quare arva in medio sale consita virore¹ laeta et segetibus fluctuantibus Dei favore et gratia saepius conspiciuntur. Itaque quum antea salis onus in urbe drachmâ constaret, jam venditor ob copiam ejus emptorem vix invenit.

Triginta ab urbe milliaria montes Beni Fazgha² distant, ubi cedri caeduntur et quotidie huc numero advehuntur ingenti. Ex iisdem montibus fluvius Sebu ab una scaturigine antro haud dissimili proficiscitur et urbem Fes, spatio duorum [18] milliarium interjecto, ab oriente praeterfluit. Hic oppidani clupeas et cephalos aliaque piscium genera piscantur³, quorum onera in urbem ferunt recentium nondum corruptorum. Idem fluvius⁴ Fesanis plurima praebet oblectamenta. Thermae Khaulân magnae, quae quam calidissimae sunt, quatuor tantum milliaria ab urbe Fes distant⁵. Prope eam thermae quoque Vaschtâtae⁶ et Abi-Jaqûbi in Mauritania multum celebratae jacent.

Incolae urbis Fes ingenii acumine⁷, perspicaciae vi⁸, intellectûs praestantiâ morumque suavitate inter ceteros eminent Mauritanos. Adversus reges parum rebelles praefectis suis et iudicibus omniû maxime parent, et, quamvis status rerum vario modo mutaretur, hi prae ceteris Mauritaniae populis scientiâ, juris peritiâ et pietate inclaruerunt. Jam inde ab urbe condita Fes peregrinantium fuit asylum et quisquis eam intraret, ibi⁹ domicilium fixit rebusque usus est secundis¹⁰. Multi sapientes, faqihî, viri sancti, docti, poëtae, medici al. in ea consederunt et tum antiquioribus tum recentioribus temporibus urbs sedes mansit scientiae, juris prudentiae, traditionum, linguaeque arabicae; quare faqihî etiam ejus tanta gaudebant famâ, ut ceteri¹¹ omnes eorum sequerentur opiniones. Ita per omnia tempora res¹² continue se habuit, per¹³ felicem conditoris Idrisi precessionem. Urbem enim aedificare meditans ille manibus sublati, "eam", inquit "Deus! sedem facias scientiae et jurisprudentiae, in qua liber tuus lectus sit et decreta servata. Fac ut cives ejus, dum urbs erit, sunnam et doctrinam

¹ محصرة a. b. h. ² بازغة b. بازغت d. ³ فيصطاد b. منه + b. ⁴ ⁵ ⁶ ⁷ ⁸ ⁹ ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³

orthodoxam semper teneant." Haec precatus, ligone prehensio, fundamenta fodere coepit. Jam a principio usque ad hunc diem, quo annus agitur 726 (coepit die 7 Dec. 1325) perpetuo in ea floruerunt scientia, jurisprudentia, *sunna* doctrinaque orthodoxa. Ut gloriam ejus et nobilitatem probem, sufficiet verba attulisse prophetae, quae in ea laudanda dixisse fertur. In libro enim Derâsi¹ ben-Ismaïl Abi-Maimûna propriâ ipsius manu haec scripta leguntur. "Abu Modhar² Alexandriae mihi narravit, se Muhammedem ben-Ibrahim el-Mevâz audivisse referentem, quae ab Abd-el-Rahmâno ben-el-Qasîm acceperat per Mâlekum ben-Ans, Muhammedem ben-Schchâb el-Zuhrajensem et Saidum ben-el-Mesîb ad Abu Ilurciram denique referenda, qui prophetam dicentem audivit: In Mauritania urbs Fes appellata olim existet, cujus incolae *qiblam* magis³ quam ceteri populi Mauritaniae observabunt et precibus dediti *sunnam*, doctrinam orthodoxam viamque justitiae semper tenentes, ab hostibus numquam laedentur; nam Deus usque ad diem resurrectionis id, quod reformidant, ab iis depellet." Ibn-Ghâlib in historia sua narrat, Idrisum Imamum⁴, quum de urbe condenda cogitaret, et in loco, ubi jam est, eam metaturus consisteret, virum grandaeum, plus⁵ centum et quinquaginta annos natum, qui monachus⁶ erat christianus in monasterio hujus regionis vivens, praetereuntem vidisse. Hunc apud Idrisum substitisse et salutatione facta, "quid est, o Emire", dixisse, quod inter hos duos montes⁷ facere velis?" Urbem, respondisse Idrisum, condere mihi lubet, quae et mihi et filio⁸ meo post me erit domicilio, in quo Deus colatur, liber Ejus legatur et statuta servantur. Tum illum, "de hac re, Emire", dixisse "penes me nuntius est laetus." Interroganti Idriso, quinam hic esset, monachum sic respondisse. "Monachus quidam, qui in hoc monasterio ante me vixit et centum annis abhinc mortuus est⁹, [19] mihi retulit, se in libro suae scientiae legisse, urbem *Saf*¹⁰ appellatam, mille et septingentis abhinc annis eversam¹¹, hoc ipso loco fuisse, quam a viro e gente prophetae nato nomine Idrisi restauratam, aedificiis ac monumentis denuo reffectis, nomen clarum atque eximiam potentiam esse accepturam¹², et religionem islamicam ad diem usque resurrectionis semper servaturam." Jam Idrisum, laus Deo, exclamasse, equidem Idrisum e gente prophetae sanctissimi oriundus, qui, si Deo placuerit, hanc

ابن اٲوى b. اقدم³ b. امٲرف c. d. مٲطر² b. ادريس¹ b. — — — — —
b. هنا⁸ c. لاولدى⁷ b. مرتٲها⁶ b. كمل مائة⁵ b. — — — — —
b. له¹² c. d. خربت¹¹ c. سلف b. فاس¹⁰ e. توفى⁹ c. فيها

urbem aedificabo. Qua re consilio Idrisi confirmato¹, fundamenta fodere coepisse". Veritatem hujus narrationis el-Bernusi firmat. Narrat enim, virum Judacum², quum domi suae fundamenta prope pontem Azilam³ hujus urbis locaret in loco tum temporis arboribus *takhs*, quercibus et tamaricibus al. consito⁴, statuam puellae marmoream in fodiendo invenisse, cui in pectore litteris⁵ *mesnedi* inscripta haec legerentur: "hoc loco, quo thermae per mille annos floruerunt, tum destructae sunt, templum⁶ entui Dei dicavi."

Ita Fes urbs, sicut narrant rerum scriptores, qui fata ejus tractarunt⁷, et origines perscrutati sunt, die Jovis primo mensis Rebi prioris anno 192 (die 5 Febr. 308) ab Idriso condita est. Tunc regio ejus hispanica aedificari et muro circumdari coepta est. Anno post, die primo Rebi posterioris anno 193 (coepit 24 Oct. 808) regio qairevanensis occupata est. Primum regionis hispanicae murum a parte meridionali extruere incepit, et tota muro cincta in ea templum, quod, in Rahbat-el-bir (arca putei) situm, *Djama el-eschjâkh* appellatur, aedificavit, ubi concionem diei Veneris instituit⁸. Postea anno 195, ut ante dictum est, regionem qairevanensem aedificare coepit, cujus locus arboribus plenus arundinetum⁹ effecit densissimum. Ligno arboribusque concisis¹⁰ aedificia hic crecta sunt. Idris, fontium numerum rivorumque abundantiam admiratus, ex regione hispanica huc migravit et in loco *Qarmeda*¹¹ dicto tentorio¹² posito, templum condidit, quod etiam nunc *Scheriforum* nominatur, ibique concionem diei Veneris instituit. Tum palatium suum, hodie nomen *Dar-el-Qaitân* (domus tentorii) servans, et a posteris suis Scherifis Djutijensibus¹³ inhabitatum, aedificavit. Postea juxta templum illud magnum fabricam fecit caesareensem, quam ex omni parte foris circumdedit. Cives vero ad aedificandum incitavit pollicendo, omnes, qui, ante murum absolutum, locum aedificiis¹⁴ et arboribus plantatis occupaverint, eum propter amorem Dei donum esse accepturos. Quum igitur homines domos extruerent¹⁵ et arbores plantarent, loca culta hortique mox creverunt. Si quis locum aedium atque horti in silva¹⁶ sibi elegerat, ligno ibi conciso, nullo alio adhibito,

h. خريبة e. عريلة b. عربية³ — b. من اليهود² — b. ما رام ادريس¹ Cantara Arbia M. Brücke Azila D. ⁵ b اشجار الصخس c. مشعب⁴ ⁹ b. غياطا ¹⁰ f. i. Carmeda ¹¹ h. بالقمرود b. بالقمرودة ¹² f. يقلع ¹³ h. غياطا c. d. ¹⁴ b. قيطونه ¹⁵ M. Kermed D. ¹⁶ c. الشجر ¹⁷ b. فابتنا ¹⁸ c. فابتنا ¹⁹ b. فابتنا ²⁰ M. Kermed D.

in aedificando usus est. His diebus turma equitum Persarum ex Irâca apud Idrisum consederunt, quos inter Benu-Meluna¹ erant, et eos juxta fontem Alûni² collocavit, ubi³ varia arborum silvestrium genera, *takhs*⁴, *alliq*, *kalkh* et *besbâs* abundabant. Hic servus niger, nomine Alûn, vias infestavit, et ante urbem conditam [20] ob hujus Alûni timorem, arbores consertas⁵, aquae fluminumque strepitum et ob bestias ibi frequentes, homines hanc evitarunt regionem, nec ullus solus eam intrare ausus est. Pastores quoque cum gregibus suis locum fugerunt, qui non nisi cohortibus pervius erat. Fama Alûni accepta Idris, in regione hispanica condenda tum occupatus, cum capi jussit. Equites ad eum persequendum missi vinctum attulerunt, quem necari jussit et suspendi ex arbore, quae ad caput hujus fontis erat. Hic Alun, donec membra putrescerent et articuli dissolverentur, suspensus mansit, nomenque suum fonti ad nostram quoque memoriam dedit.

Idris quum regionem hispanicam muro circumdaret, a cacumine collis, in quo erat fons Aluni, exorsus, ibi portam urbis primam fecit eamque appellavit *Africanam*. Moenia deinde trans fontem Derduri⁶ deducta, usque ad collem Sateri⁷ continuavit, ubi alteram aperuit portam, *Castelli Sadûni* nominatam. Hinc murum ad initium Aghlani duxit⁸ et portae hinc exstructae nomen *Persicae* dedit⁹. Circa Aghlân jam agens ad ripam perrexit fluvii magni, qui duas urbis separat regiones, et portam hinc factam *El-fasîl* (separantem) nuncupavit, per quam in spatium inter duas urbis regiones situm exitur¹⁰. Flumine trajecto, secundum ripam ejus¹¹ adscendens, quinque *mesafas* proferens moenia, portam fecit *Bab-el-ferdj* (solaminis) appellatam, quae hodie *Bâb-el-silsila* (catenae) audit. Flumine denuo trajecto ad regionem qairevanensem moenia duxit et juxta flumen magnum adscendens infra arcem usque ad fontes progressus est, qui inter El-lasâdi¹² et aggerem jacent, et portam in summa arce aggeri obversam collocatam *Ferream* nominavit¹³. Inde ab hac arcis porta usque ad portam Africanam murum continuavit et regio qairevanensis ita urbs magnitudine mediocris evasit, fluviis, fontibus, hortis molisque abundans et sex portis

1) ملوثة c. ملوثة f. عين — — علون — — d. e. 2) علوا ut paullo post d. c. 3) شجرا c. 4) ضخش b. وعليق b. d. e. 5) والتفاف c. d. 6) بالصور الاول باغلان 7) هبط b. f. الصعتر 8) بالصور — — دردون a. 9) حفة 10) الى ان جاز 11) القوس c. باب حصن — — وسماء 12) الجوف f. ابن الصادي b. 13) الجرف c. — — وضع

instructa. Moenia etiam regionis hispanicae a meridie coepit, porta ibi *El-fuwwára* aedificata, per quam ad Sidjilmasam fert iter. Hodie porta *Zeituni ibn-Atija* vocata inde ab anno 620 (coepit die 3 Febr. 1223) clausa manet. Tum Makhfijam¹ praeteriens, ad flumen magnum usque ad Bersakh muro prolato, portam portae el-Ferdj in regione qairevanensi oppositam condidit. Deinde praeter el-Schebiujam² murum duxit et portam portae El-fasil in regione qairevanensi obversam et el-Schebiujam appellatam aperuit³. Hinc ad Hadjar-el-Ferdji initium progressus, portam *Abi-Suffjáni*, per quam via in regiones Ghumârae et oram maritimam ducit, ibi exstruxit⁴. Postea Djerwavam⁵ praeteriens, portam orientalem *Bab-el-kenîsa*⁶ (ecclesiae) nominatam ibi fecit, per quam ad Tilimsâni terram et vicum aegrotorum itur. Ea eodem, quo ab Idriso aedificata erat, modo integra mansit, donec Abd-el-Mumen ben-Ali anno 540⁷ (coepit die 23 Jun. 1145) Mauritaniâ ingressus, urbe Fes potitus est portamque destruxit. Anno vero 601 (coepit die 28 Aug. 1204) El-Nâsir ben-el-Mansur Muvahhidita quum muros urbis reficeret, hanc quoque portam restauratam *Bab-el-Khúkha* appellavit. Vicus aegrotorum extra hanc jacuit portam, ut hi vento occidentali expositi essent, et [21] ita foetor⁸ omnis eorum auferretur neque oppidanis omnino attingeret. Hic quoque aqua⁹ libere uti et in ea se lavare poterant, postquam ex urbe defluerat¹⁰. Sub fame vero illa magna, quam in Mauritania devastata turbae civiles alimentorumque inopia continue excipiebant inde ab anno 619 (coepit 14 Febr. 1222) ad annum usque 637 (coepit 2 Aug. 1239), quum Deus imperii Muvahhidorum interitum potentiam autem Merinidarum in his terris manifestare constituisset; leprosi his famis et certaminis diebus¹¹ a porta El-Khúkha in cavernas deducti, quae extra¹² portam El-Scheria in regione qairevanensi prope flumen inter Metmar-el-zara et Djennet-el-Mesarat sitae sunt, ibi habitaverunt, donec Merinidae Mauritaniâ potiti, potentia stabilita, lumen justitiae suae sparserunt¹³ omnibus tam felix, ut hominum crescerent opes, urbes reficerentur, viae securae et bona essent abundantia. Tunc Abu-Jusuf Jaqûb ben-'Abd-el-Haqq, imperator fidelium¹⁴, certior factus de statione leprosor

¹ الحيفة c. ² الشبوبة c. f. الشيبوبة b. d. Xabiuba M. Eschibula D. القرويين — ثم سار — e. ³ الشيبوية b. — وفتح — ⁴ بابا — ⁵ Garuava M. Gervava D. ⁶ السكينة c. ⁷ اربعة وخمس مائة b. ⁸ لخنهم c. ⁹ من الماء b. ¹⁰ خروجهم b. ¹¹ والفتنة — وسكنوا ¹² — ¹³ من ابواب — التي ¹⁴ المومنين c.

urbi periculosa, quandoquidem in flumine urbis Fes propinquo vestes, vasa ¹ et lebetes ² lavarent, Abu-l-Alâ Idris ben-Abi-Qureis principem, qui tum urbi erat praefectus, eos hinc movere jussit in locum ab aqua fluvii dissitum. Ad speluncas igitur Burdj-el-Kaukab [turris astrorum], extra portam El-Djisa in regione qairevanensi sitas, anno 658 (coepit die 17 Dec. 1259) eos transtulit. In muro regionis hispanicae meridionali, portam etiam, *Meridionalem* appellatam, Idris fecit, quae in eodem, quo aedificata erat, statu semper mansit, dum Dhunâs ³ el-Azdâdjita eam diruit, postquam regionem urbis hispanicam vi captam ⁴ ingressus est. El-Futûh ben-el-Muezz ben-Zeiri ben-Atija Zenatensis Mughravida, vel ut alii malunt El-Futûh ben-Manser Jebrunîta ⁵, urbi praefectus, eam restitutam suo nomine donavit. Ibn-Ghâlib in chronico suo posteriori favet sententiae. Antiquitus urbs Fesana (verba sunt Abd-el-Maleki el-Varrâqi) e duabus constitit urbibus, quas singulas suus cingebat murus, portis praeditus suis, et utramque separabat fluvius ille magnus, qui apud portam ferream ⁶ in regione qairevanensi intrans, inter duas urbis regiones deinde fluens ⁷ ad locum ⁸ El-Rumeila appellatum exiebat. Illic in muro duas fecit portas magnas cancellis, e cedro et ferreis annulis solide confectis ⁹, clausas, per quas aqua penetraret, sicut eo in loco, quo in urbem ingrediebatur, portam fecerat idem, cancellis ¹⁰ firmis et solidis munitam. Moenia urbis alta fuerunt et inaccessa portaeque munitissimae. In muro regionis qairevanensis occidentali porta fuit ferrea ⁶, per quam in fluvium, montes Fezâz ¹¹ fodinamque Awwam accessus patebat. Porta alia, quae hic maxima erat, *Suleimâni*, ad urbem Merrakesch, terram Mesâmadae et alias Mauritaniae regiones ducit. In eodem ejus muro grato porta fuit *El-Djof* ¹², quae, *Coemeterii* ¹³ quoque nuncupata, ad coenobium ferebat antiquum, in capite collis ¹⁴ situm; at anno [22] 627 (coepit die 19 Nov. 1229), fame saeviente ¹⁵, clausa, etiamnunc ita manet. In muro ejusdem septentrionali porta etiam fuit *Castelli Sadûn*, ab Idriso in colle El-Sater dicto aedificata ¹⁶. Crescente vero in dies civium numero hortisque extra eam auctis,

فدخلها — باسم ⁴ a. دوناس ³ a. c. e. واقذارهم ² b. واوانهم ¹ p. 22 l. 8 — c. موضع ⁸ b. فيحوز ⁷ b. الجديد ⁶ d. اليفريقي ⁵ e. الجرفي ¹² b. d. f. Fazaz M. فازاز ¹¹ b. شبابك ¹⁰ b. وجعل لهما شبابك ⁹ e. الفقرة ¹⁴ b. d. e. quod jam prae-habeo. الفقرة ¹³ b. مضرة ¹³ f. صغير ¹⁴ f. سنين ¹⁵ i. القنة ¹⁵ h. القبة ¹⁵ f. الغنة ¹⁵ e. بقبنة ¹⁶ a. الشعير ¹⁶ f. ابتنا ¹⁶ f. i. Aquab assaatar M. الصنعر ¹⁶ b. الصنعر

Zenatensibus imperantibus, Adjisa ben-el-Muezz Emir us muro haec omnia cinxit et portam supra illam *Castelli Saduni* nominatam aperuit atque ei suum dedit nomen Adjisa¹, quemadmodum el-Futùh frater ejus in regione hispanica fecerat. Haec porta, dum Zenatenses et Lemtunenses regnabant, usque ad Abu-Abd-allàh el-Nàsir imperatorem fidelium Muvabhiditam integra stetit. Qui quum muros urbis, ab avo Abd-el-Mumeno anno 540 dirutos, refici jussisset, supra portam Adjisae, sed prope eam, aliam exstruxit magnam eodem nomine vocatam, ipsam vero Adjisae portam intactam reliquit. Deinde nomen Adjisae² abolere jussit et ob eam rem, littera Ajin demta et articulo pro eà addito³, homines *Bab-el-Djisa* dixerunt. Haec deinde, sicut ab El-Nàsiro aedificata erat, duravit; sed annis volventibus et diebus noctibusque se excipientibus, major ejus pars dilapsa ruit. Abu-Jusuf Jaqùb ben-Abd-el-Haqq imperator fidelium, quum in Hispania esset, de hac re certior factus, imperium augustum de porta reficienda e Djezirat-el-Khudra emisit. Itaque anno 684 (coepit die 5 Martii 1285) ea, fornice exteriori excepto⁴, qui, bono statu inventus, integer servabatur, tota refecta est ac restaurata. Idem Abu-Jusuf imperator fidelium imperavit, ut murus regionis hispanicae meridionalis repararetur. Anno igitur 684 (coepit die 10 April. 1282) per Abu-Omijam el-Delaitam⁵ qadhium et faqihum maxima ejus pars refecta, et id, quod erat dilapsum, sarcitum est, et postquam inde a porta Zeitùni ben-Atija usque ad portam el-Futuh moenia est demolitus, haec omnia summâ curâ restituit.

Domus Fesanae urbis duo plerumque habent tabulata, superius et inferius, haud paucae tria aut quatuor⁶, et ob solidam earum structuram⁷ et cedrorum apud eos copiam. Haec enim arbor, omnium longe optima, ceteris adeo praestat, ut lignum in tecto aedium mille annos duret, nec, nisi aqua id attingat, putredine⁸ nec tincis corrumpatur. Concio diei Veneris ab urbe condita ad hunc diem in utraque regione tum qairevanensi tum hispanica celebrata est; utraque suam etiam fabricam caesareensem habet suamque domum monetariam. Zenatensibus regnantibus duo fratres sibi invicem hostiles, filii el-Muezzi ben-Zeiri ben-Atija⁹ Emiri urbe erant politi, quorum

القوس⁴) • b. واتوا بالالف³) c. اوصانه²) b. — بن المعز — عجيصة¹)
 الباقى h. الدلاوى g. الدلالى a. الدلالى b. ابو سعيد الدلال⁵) h. الباقى
 تربتهم d. تربتهم c. تربتهم⁷) b. — ثلاثة — يعمر⁶)
 c. الامير دوناس بن حمامة بن عطية⁹) c. يستريحون⁸) h. ترباتهم a.

alter el-Futùh regionem hispanicam, alter Adjisa qairevanensem occupavit. Uterque suum habuit exercitum suosque satellites¹. Quum ambo regnum affectarent, summamque expeterent potestatem, tantam Deus animis eorum indidit inimicitiam² atque odium, ut bellum inter eos gereretur continuum et pugnae in ripa fluminis magni loco inter duas urbes sito et Kahf-el-Raqàdîn³ appellato usque committerentur. [25] Qui regionem incoluerunt hispanicam, homines fortes et robore valentes, agri culturam plurimi⁴ erant amplexi; incolae autem regionis qairevanensis luxui dediti et fastui⁵ in domibus, vestimentis ac stragulis⁶, cibo potuique indulgentes, maximam partem opifices, mercatores et cauponarii fuerunt. Viri regionis qairevanensis viros regionis hispanicae pulchritudine vicerunt, feminae vero regionis hispanicae fuerunt longe pulcherrimae.

Varia florum et fructuum urbs Fesana gignit genera, quae, quum alias non nisi locis diversis per multa climata inveniantur dispersa, hic tamen omnia unâ summae et pulchritudinis et suavitatis crescunt. In regione qairevanensi, fluviis numerosis, molis, fontibus dulcibus ac puteis propinquis in primis praedita, malum punicum sefrense⁷ colitur, cui nulum in Mauritania neque dulcedine nec suavitate⁸ simile; ficus etiam sefrensis⁹ et centensis bonus ac pulcher, uvae, malum persicum, nuces, rhamnus zizyphus, malum cydonium et citreum¹⁰ ceterique fructus autumnales hic ad summam perveniunt bonitatem, dulcedinem, pulchritudinem. Regio autem hispanica fructibus gaudet pulchris aestivis et bonis. Pyrum nomen tripolitanum¹¹ flavum¹² ac dulcem, cui nihil¹³ sive venustatem, dulcedinem, suavitatem, sive saporis excellentiam, lenitatem cutis¹⁴, odoris praestantiam formaeque venustatem respexeris, in tota Mauritania comparandum invenies; pyrum ajumiticum talhense¹⁵ et kalkhense¹⁶, varia pyri genera¹⁷, malum armeniacum, prunum et morum; quae omnia ibi insunt suavissima et pulcherrima. In loco *Merdj Qarta*¹⁸ appellato, extra portam¹⁹ Beni-Mesâfer dictam sito, arbores bis quoque anno fructum ferunt, ita ut

¹ وكان كل b. ² البعداء b. c. ³ الوقادين b. f. g. i. Cahaf Ula-
cadin M. ⁴ وكلهم يتخذ b. ⁵ واحدة a. c. d. f. ⁶ والفروسة ⁷ البعداء b. c. d. f. ⁸ واحدة a. c. d. f. ⁹ الشعري ¹⁰ البعداء b. c. d. f. ¹¹ البعداء b. c. d. f. ¹² البعداء b. c. d. f. ¹³ البعداء b. c. d. f. ¹⁴ البعداء b. c. d. f. ¹⁵ البعداء b. c. d. f. ¹⁶ البعداء b. c. d. f. ¹⁷ البعداء b. c. d. f. ¹⁸ البعداء b. c. d. f. ¹⁹ البعداء b. c. d. f.

oppidani pyra¹ tum aestate tum hieme edant. In campo² Fahs-el-Me-sârât dicto, qui extra portam el-Scheria in regione qairevanensi jacet, segetes intra quadraginta dies metuntur. Arvum in hoc ipso campo (verba sunt scriptoris) vidi die 15:o Aprilis³ aratum et consitum, exeunte mense Majo demessum, ita ut 45 diebus felicissime et optime adolesceret⁴, quamvis annus 690⁵ (coepit 3 Jan. 1291) esset, tantâ laborans siccitate, ut, vento orientali per quatuor menses continue spirante, nulla pluvia toto anno caderet, et terra, die 12:o Aprilis excepto, haud omnino irrigaretur. At semen magno cum periculo satum, sicut narravimus, bene successit. Fes urbs aquâ suâ, quam et fontinalem et fluvialem habet, in tota Mauritania eminet; illa tempore aestatis, quo aestum depellere sitimque explere velis, frigida manet, hieme autem, qua calida opus est, calescit; haec vero, vice versa, aestate calescit, hieme friget. Aqua igitur tam frigida quam calida urbs neque aestate nec hieme caret; id quod religioni, puritati, precibus et munditiei haud parum favet.

Variant opiniones de caussa Fes urbis denominandae. Auctor libri El-isti-b-sar fi a dja'ib el-am sâr [*attenta consideratio de urbium miraculis*] inscripti narrat, Idrisum, quum urbem conderet, in ea aedificanda manu sua ipsum una cum operis, opificibus et caementariis operi incubuisse, ut Deo submissus praemio aeterno dignus esset. Ministrum quendam tum securim [*fes*] ex auro et argento ei fecisse, quam manu tenentem Idrisum [24] in fodiendo praecivisse fundamentaque operariis definiisse. Hinc factum esse, ut mentio securis, sicut in longa mos fert aedificatione, saepius sit orta, clamantibus operis "date securim" "prehendite securim", "fodite securi", et ob eam rem urbem Fes fuisse nominatam. Sunt qui dicant, eum, fundamentis ponendis occupatum in regione meridionali fodientem, magnam reperisse securim quatuor spithamas longam, unam latam, 60 librarum pondere, quae nomen urbi dedisset. Alii rem sic narrant. Idrisum, quum urbem condere coepisset, cancellarius⁶ interrogavit: quod nomen ei dare tibi placet? "Ad primum", respondit, "quem offenderitis, virum eam nominare". Vir igitur eos praeteriens de nomine suo rogatus dixit: nomen meum est Fers. Sed quum blacusset, litteram R plane omisit. Idris vero iussit eam, sicut pronuntiaverat, vocare, et ita Fes appellata est. Alia eorum est sententia, qui urbis denominationem a Persis profectam contendunt. Ibi enim

¹ والكثير c. d. h. ² حفص d. c. ³ أبراير ut paullo post b. ⁴ ⁵ وسميع مائة c. تسع b. c. ⁶ خاصته c. d. c. متناه c. h. متناه b.

cum Idriso, urbem aedificante, Persae aliquot consederunt, super quos agger terrae concidens, paucis modo exceptis, omnes interemit. Urbs¹ ideo primum *el-Fers* (Persarum), mox, articulo demto, Fers vocata, paullatim littera R elisa, brevitatis caussa, Fes dicta est. Alia denique opinio tenet, veri forsitan simillima, Idrisum interrogatum, quomodo urbem jam absolutam nominaret², respondisse, se nomen urbis, quae, sicut monachus ille sibi narravit, hoc loco, 1700 ante islamismum annis eversa, antiquissima³ floruisset, litteris tantum conversis, velle retinere. *Saf* igitur hujus urbis nomen in *Fes* mutatum novam urbem accepisse⁴. At Deus solus veritatem novit.

Idris, postquam urbem moenibus cinctam et portis exstructis consummavit, tribus varias suo quamque loco collocavit, Arabes Qeisitas inde a porta africana usque ad portam ferream in regione qairevanensi, Azditas ex altera parte, ex altera vero Khasbitas⁵ Qeisitis conterminos, deinde Sunhâdjâ, Luâtâ, Masinûdam et Scheikham⁶ tribus suo vico singulas. His imperavit, ut terram foderent atque excolerent. Itaque utramque fluminis ripam, inde ab ejus origine in campo el-Asais⁷, usque ad confluentem fluvii Schu, arboribus, vineis, variisque fructibus tantâ plantarunt curâ, ut jam hoc ipso anno terra bene exulta et plantata, fructus gigneret maturos⁸ vineaeque uvas producerent. Quae res benedictioni praesertim debebantur Idrisi, puris ejus majoribus⁹, pioque animi proposito, cum glebae fertilitate, aqua duleissima coelique temperie conjunctis. Secundis igitur rebus bonis auctis et aedificiis crescentibus, undique huc homines ex variis nationibus diversisque tribubus confluerunt, alii, ut gentis nobilissimae a familia prophetæ sanctissima oriundae vicinitate fruerentur, alii pacis¹⁰ securitatem desiderantes¹¹. Multi inprimis Judaei, incolumitatis cupidi, advenerunt, quibus prope Aghlân¹² usque ad portam castelli Sadûni habitare jussis vectigal 50,000 denariorum annum impositum est. Omnes milites ducesque exercitus in regione hispanica disposuit, ubi [25] quos possidebat equos, camelos, boves ovesque, manibus commisit fidelium.

أزلية³ c. كيف سمها فاسماها² b. مدينة الفاس بل أنقرة خفت¹ — b. forsitan rectius. c. الحصيب⁵ b. ما يكون في⁴ — b. Assahian M. السيجان, i. أشنخان f. واسنيخان b. والسيخان⁶ b. *b. والفرس⁷ b. c. d. وسلفه⁹ b. d. وأنبعث⁸ b. مصب نهر أسبوا d. حفص b. سايس⁷ بها خلق كثير من¹¹ c. f. bene. Omnes, c. excepto, addunt: أخلط الناس وأصناف القبائل وقصد إليها¹² d. أبغيلان c. إغلان¹² أخلط الناس وأصناف القبائل وقصد إليها¹⁰

In regionem qairevanensem servos modo¹ suos et satellites, omnes sibi subditos mercatores, artifices et cauponarios admisit. Utraque Fesana urbs ipso vivente filioque post eum regnante usque ad imperium Zenatense eodem mansit statu, quo eam aedificaverat. Tum aedificiis indies auctis hortisque excultis, ex omni parte² domis circumdabatur. Hospitia³, balnea, molae, templa, fora a porta africana ad fontem Asliten⁴ exstructa sunt, et partibus urbis meridionalibus, borealibus et orientalibus aedificatis, variae tribus e Zenata⁵, Luata, Mughila⁶, Djervava⁷, Eureba⁸, Huara⁹, in locis unicuique assignatis¹⁰, sicut vico Luatensi¹¹, vico el-Rabt, Aghlân¹², Dharâmena¹³, vico Ibn-Berqûqa, Bersakh¹⁴, vico Beni-Amer, Djerr¹⁵-el-ahmar al. ibi consederunt. Ita urbs undique¹⁶ viridariis cincta est et aedificia continua fuerunt.

Regionis hispanicae denominandae caussa haec erat. Cordubenses Hispanos, quum el-Hâkem ibn-Ilischâm Imamus eos fugatos ex Hispania in Africam eijceret, 8000 familiarum numero Fesanam urbem petierunt¹⁷, et in regione hispanica considentes, ibi dextrorsum et sinistrorsum ad oras el-Keddâni¹⁸, Mesmûdae et el-Fuârae¹⁹ et ad vicos el-Badaram²⁰, el-Kenif usque ad Rumeilam²¹ aedibus exstructis, nomen suum loco dederunt. Regio qairevanensis ideo sic appellata est, quod²² trecentae familiae qairevanenses²³ primae cum Idriso ibi habitatum venerant. Zenatensibus impetrantibus balnea Qorqafi, el-Emiri, el-Rischâschae, el-Rabdh²⁴ in regione qairevanensi; in regione autem hispanica balnea Djervavae²⁵, el-Keddâni, el-Scheikhâni²⁶ et el-Harirae condita sunt, et hospitia multaque templa exstructa²⁷. Eodem tempore concio diei Veneris a templo Scheriforum, ab Idriso ben-Idris aedificato, utpote quod nimis angustum esset, in templum qairevanense satis amplum translata est. Interim templum Scheriforum, sicut ab Idriso ben-Idris exstructum erat, integrum mansit²⁸ nec reffectum neque immutatum, quia tum reges tum subditi pietate quadam

اصليتين d. اصلتين b. اصلتين a. الجناديف 3) b. بينا 2) b. عدا 1) وجرواوة 7) e. وغيلة 6) b. ازناطة 5) h. Aisselatain M. ايصليتين e. b. e. recte. 8) d. اربعة 9) d. وهواوة 10) b. الواتة 11) b. واقتنفوا للجهات 12) d. ويغلان 13) e. والطرماتة 14) h. وربط برزخ 15) b. - 16) b. الكدان f. الكدان 17) b. فنصروا 18) c. b. الجهة 19) d. ويحسن h. والجاء 20) a. b. وحارة الباردة 21) e. البادية 22) c. e. الرميعة 23) b. h. الربط g. b. c. g. الربط 24) d. f. القبيروان 25) b. bene. + لان اول 26) a. الشنخان 27) b. الكوان 28) c. جزواة 29) b. جزواة 30) c. وازال 31) c. وزاد 32)

moti religiosum putabant, aedem ab Idriso ben-Idris conditam immovare¹, donec temporis decursu, tecto putredine soluto² parietibusque dilapsis, omnis ruinam minaretur et³ interitum⁴. Tum demum Abu-Modein Schocib faqihus felix⁵ *hādji* benedictus, filius Abī-Abd-Allāhi ben-Abi-Modein faqihī *hādji* pie defuncti, Dei gratiam, peccatorum veniam et aeterna desiderans praemia, ei reficiendo assentiens, anno 708 (coepit die 20 Jun. 1508) templum demolitus, eodem plane, quo ante conditum erat, modo, nihil neque demens neque addens, exaedificavit.

Regibus Murabitis et post eos Muvabhiditis urbs Fesana tantum entūs, prosperitatis, omnium commodorum tranquillitatisque gradum obtinuit, ut praeceteris Mauritaniae urbibus emineret⁶. Imperantibus el-Mansūro et filio ejus el-Nāsīro Muvabhiditis, templa numero 783 inerant; putei vero aquae salientis et aedicula ablutioni sacrae destinata 122, quorum 42 aediculae erant ablutioni destinatae, ceteri putei, quibus omnibus tam fluvii quam fontes aquam suppeditabant. Balnea eodem tempore publica [26] numerata, 95⁷ inveniebantur, molae intra moenia urbis sitae 572 lapides habebant, iis exceptis qui extra urbem erant. Domuum quoque⁸ el-Nāsīro regnante census habitus, numerum 89,256 dabat, casarum ligneorum⁹ vero 19,041, hospitiorum, mercatoribus, iter facientibus et peregrinis destinatorum, 467. Tabernae eodem tempore 9082 computabantur. Duae fabricae caesareae, altera in regione qairevanensi, altera in regione hispanica, ad flumen Masmūdāe jacebant. Areae vero et loca¹⁰ vestibus texendis 5064, aedificia saponi fabricando 47, coriariae 86, infectoria 116, duodecim domus cupro¹¹ fundendo, loca 155 pani faciendo ac vendendo¹², et in vicis ejus et plateis 1170 furni erant; vitriariae undecim in ea reperiebantur. Extra pomocria¹³ 188 aedificia erant vasis fictilibus faciendis. In utraque ripa magni fluvii, qui urbem mediam pervadit, inde a loco, quo eam intrat, usque ad Ruucilam, ubi exit, domus¹⁴ tinctorum et eorum tabernae, domus coriariarum, saponariarumque tabernae, triticum vendentium, laniorum¹⁵ et mactatorum¹⁶, furni¹⁷ et fornaces, in quibus gossipium

¹ بقاء a. b. ² عفن سقفيها b. c. h. ³ وأشرف a. b. ⁴ ممرور b. c. d. e. h. ⁵ وسبعين b. c. h. ⁶ وبلغت ما لم + c. d. ⁷ وبلغت ما لم + c. d. ⁸ وبلغت ما لم + c. d. ⁹ وبلغت ما لم + c. d. ¹⁰ وبلغت ما لم + c. d. ¹¹ وبلغت ما لم + c. d. ¹² وبلغت ما لم + c. d. ¹³ وبلغت ما لم + c. d. ¹⁴ وبلغت ما لم + c. d. ¹⁵ وبلغت ما لم + c. d. ¹⁶ وبلغت ما لم + c. d. ¹⁷ وبلغت ما لم + c. d.

¹ بقاء a. b. ² عفن سقفيها b. c. h. ³ وأشرف a. b. ⁴ ممرور b. c. d. e. h. ⁵ وسبعين b. c. h. ⁶ وبلغت ما لم + c. d. ⁷ وبلغت ما لم + c. d. ⁸ وبلغت ما لم + c. d. ⁹ وبلغت ما لم + c. d. ¹⁰ وبلغت ما لم + c. d. ¹¹ وبلغت ما لم + c. d. ¹² وبلغت ما لم + c. d. ¹³ وبلغت ما لم + c. d. ¹⁴ وبلغت ما لم + c. d. ¹⁵ وبلغت ما لم + c. d. ¹⁶ وبلغت ما لم + c. d. ¹⁷ وبلغت ما لم + c. d.

¹ بقاء a. b. ² عفن سقفيها b. c. h. ³ وأشرف a. b. ⁴ ممرور b. c. d. e. h. ⁵ وسبعين b. c. h. ⁶ وبلغت ما لم + c. d. ⁷ وبلغت ما لم + c. d. ⁸ وبلغت ما لم + c. d. ⁹ وبلغت ما لم + c. d. ¹⁰ وبلغت ما لم + c. d. ¹¹ وبلغت ما لم + c. d. ¹² وبلغت ما لم + c. d. ¹³ وبلغت ما لم + c. d. ¹⁴ وبلغت ما لم + c. d. ¹⁵ وبلغت ما لم + c. d. ¹⁶ وبلغت ما لم + c. d. ¹⁷ وبلغت ما لم + c. d.

coquebatur, ceteraeque officinae, quibus aqua opus esset, sitae erant. Super his omnibus aedificiis textrinae¹ exstructae sunt. Hoc flumine magno excepto, nulla fluvii aqua in urbe conspiciebatur, nam super omnibus ejus canalibus aedificulae, casae lignee et tabernae erant aedificatae. Non magis horti et viridaria, si olivetum Zeitûn ibn-Atija exceperis, in urbe exstabant. Ibi-
dem 400 officinae erant chartariae². At tempore, quo, regnantibus el-A-
dilo fratribusque ejus el-Mâmmano et el-Reschido, fames bellaque ab anno
648 usque ad 658 saeviebant, haec omnia eversa sunt, et³ viginti annos
dilapsa et devastata jacuerunt, donec, Merinidis regnum capessentibus, ur-
bes restauratae viaeque securae essent.

Haec omnia e volumine transcripsi (verba sunt scriptoris), manu Abu-l-
Hasani Alii ben-Omar el-Avsitae principis, faqili et inspectoris scripto,
qui e collectione, manu el-Quveiqeri, urbis inspectoris, rege el-Nâsîro Mu-
vahlidita, exarata, suam hauserat narrationem. Ibn-Ghâlib in chronico suo
refert, Idrisum, urbe exaedificata, quum dies Veneris adesset, suggestum
adscendisse, concionemque coram hominibus habuisse. Manibus deinde in
perorando sublatis, "nosti, o bone Deus", dixisse, "me hac urbe cœdenda
nullam petiisse gloriam vanam, nec famam et honorem; sed id modo spe-
ctasse, ut liber legeretur tuus, statuta tua, praeceptaque tuae religionis et
sunna prophetae, dum hic mundus erit, in ea tenerentur. Fac igitur,
Deus, ut [27] cives ejus et incolae in bono assidui id rite cognoscant;
pares hostibus eos facias, et commeatum praebens⁴ largum,ensem discor-
diae et pugnae atque hypocrisicos⁵ ab iis remotum in vagina contineas; nam
Tu es omnipotens". Homines precibus ejus confisi sunt, et commoda in
urbe adeo creverunt et bona apparuerunt tanta, ut regnantibus Idriso ejus-
que posteris frumentum neque venderetur nec emeretur. Tunc enim *vasq*
tritici duobus *dirhemis*, hordei vero uno tantum *dirhemo* constabat; legu-
mina autem nullum plane habebant pretium; aries uno *dirhemo* et dimidio,
bos quatuor *dirhemis*, 25 librae mellis *dirhemo* uno⁶ venibant. Fructuum
tanta erat copia, ut neque venderentur nec emerentur. Ille rerum felicis-
simus status quinquaginta tenuit annos.

Idris, postquam urbem aedificavit, omniaque sua⁷ in eam transtulit re-
giam sedem sibi electam, ad annum 197 (coepit die 11 Sept. 812) ibi mora-

¹) النطرايات b. ²) الكاغط d. h. ³) مدة توالي b. c. h. rectius. ⁴)
ذو f. ⁵) وانتفاق b. ⁶) واحد ÷ b. ⁷) بمحلته d.

tus, ad bellum urbi Nefis¹ et terrae Mesâmedae inferendum profectus est. Quum eo advenisset, urbibus Nefis et Aghmât² potitus, ceteras quoque Mesâmedae regiones expugnavit et ad urbem Fes revertit, ubi jam ad mensem usque Muharrem anni 199 (coepit die 21 Aug. 814) mansit. Tum adversus tribus Nefizae exercitum duxit, quibus victis, urbem Tilimsân intravit et ejus res in ordinem redegit, muros refecit et templum, in quo suggestum faciendum curavit. Cujus rei testimonio sunt haec Abu-Mervâni Abd-el-Melik el-Verrâqi verba: "anno 333³ (coepit die 11 Jan. 1160) quum templum Tilimsân ingrederer, tabulam supra suggestum vidi ex antiquo illo Idrisi⁴ adhuc reliquam clavis affixam, in qua haec erant inscripta: "Idrîs ben-Idrîs Imâmus ben-Abd-allâh ben-Hasan ben-el-Huscîn ben-Ali, quibus Deus det salutem, mense Muharremi anno 199 hunc fabricari jussit." Idrîs in urbe Tilimsân ejusque vicinia tres annos moratus, castra tandem ad urbem Fes movit, quam ulterius non deseruit, donec anno 215 (coepit die 21 Martii 828) tres et triginta annos natus diem obiit supremum. Sepultus est in templo ejus e regione parietis orientalis, vel, ut alii malunt, in⁵ parte illius meridionali. El-bernûsi dicit, Idrisum Idrisi filium in urbe Velila in finibus Zerhûni sita, die 12:o Djumadae posterioris anno 215 dicto 58 annos natum obiisse et juxta patris sepulchrum in monasterio Velilae esse sepultum. Causa mortis fuit granum uvae, quo, quum id ederet, suffocatus⁶ statim mortuus est. In Mauritania annos 26 regnavit et duodecim reliquit filios, quorum natu maximus et in regno successor erat Muhammed, ceteri vero Abd-allâh, Isa, Idrîs, Ahmed, Djafar, Jahja, el-Qâsim, Omar, Ali, Daûd et Hamza.

De regno Muhammedis ben-Idrîs ben-Idrîs Emiri Hasanidae in Mauritania⁷.

Muhammed filius Idrisi Imâmi filii Idrisi filii Abd-allâhi filii el-Hasani filii el-Huscini filii Alii filii Abu-Talebi matre natus est libera e nobilibus Nefizae gentis oriunda. Colore fuscus⁸, [28] staturae pulchrae, juvenis aetate, facie venusta et crispis capillis erat. Quum in regno successisset, monitu Kenzac⁹ aviae, regiones Mauritaniae ita inter fratres dispertivit, ut el-

¹ يغس ج¹ d. ut paullo post. ² غمات b. ³ وست f. h. M.
⁴ ادريس c. ⁵ في b. ⁶ فشرقي e. f. i. quod sensum modo dat. فسيفب c.
⁷ Totum hoc caput — in g. ⁸ اهر b. ⁹ كنزة a. كنزة b.

Qàsimo urbes Tandjae et Sebtae, Hadjar-el-Nesr, Tetuân¹, Masmûdae terrae et quae iis essent confines regiones tribusque, provincia essent. Omarum vero fratrem urbibus Tidjensâs², Targha³ finibusque Sunhâdjac et Ghomârae, Daûdum terris Huârae, Tesûli, Miknâsae et montibus Ghajâthae, Jahjam autem fratrem urbibus Basrae, Asilae⁴, el-Aràisch usque ad Vargham, Ahmedem urbibus⁵ Miknâsae, regionique Tezâz⁶ una cum urbe Tâdela, Abd-Allâhum urbi Aghmât⁷, terrisque Nefisae⁸, Mesâmadae et Sus-el⁹-Aqsae, et Hamzam urbi Tilimsâni ejusque provinciae praefecit. Ceteri, qui imperando nondum maturi essent, sub tutela aviae fratrisque Muhammedis natu maximi in urbe Fes manserunt, ubi ipse sedem totius regni regiam fixerat. Aliquamdiu Idrisidae, provinciarum Mauritaniae praefecti, fines tutati sunt et vias¹⁰ reddiderunt securas omnique modo bene egerunt, donec Isa, qui urbi Schalae et Tamesnae provinciae erat praefectus, fidem fefellit¹¹ et obedientia fratri Muhammedi Imamo debita abjecta, rebellionem fecit. Ob eam igitur causam Imamus, litteris datis, el-Qàsimum fratrem, qui Tandjae Ceutaeque gerebat provinciam, jussit, illum bello petere. Quod quum el-Qàsım facere recusaret et idem defectionem moliretur¹², Muhammed ad Omarum fratrem, urbis Tidjensâsi¹³ et Ghumârae terrae dominum, scripsit eademque, quae antea el-Qàsimo, ei imperavit. Hic dicto audiens¹⁴ castris festinanter motis, magnum tribuum berbericarum Ghumârae, Eurebae, Sunhâdjac al. collegit exercitum et contra Isam profectus est. Quum a finibus ejus haud longe abesset, litteras de auxiliis mittendis ad Muhammedem fratrem dedit, qui millia equitum e tribubus Zenatensibus¹⁵ earumque equitatu auxilio misit. Tum Omar sine mora copias adversus Isam duxit fratrem, qui victus fugatusque urbe Schala ac tota sua provincia exutus est. Terra ita potilus Omar de victoria deque fratris clade nuntium ad Muhammedem legavit, qui ei ita respondit, ut et gratias ageret, quod rem tam bene gesserit, et eum, fratris provinciae simul praefectum¹⁶, el-Qàsimum, imperium suum detrectantem, bello aggredi juberet. Itaque Omar, copiis adversus el-Qàsimum fratrem ductis,

¹) تطلوان b. تيطاوان f. ²) تنجساس b. h. تحباس e. تيجيساس f. Taja-
sassa M. Tidschas D. ³) تارغة b. تارغة c. d. e. f. Targa
M. Terga D. ⁴) أصيلة b. ⁵) مدينة b. f. ⁶) فازاز b. c. d. f. recte.
⁷) غمات b. ⁸) نفيس b. نفسية c. f. ⁹) وسوس b. ¹⁰) طرقاتهم b. ¹¹)
b. ونكر ¹²) والعجز عنه ¹³) تنجساس d. hoc loco. ¹⁴) أخوه c. ¹⁵)
b. أناتة ¹⁶) متولة a. c. d.

ad Tandjam consedit. Quum el-Qâsim ei ibi occurreret, atrox pugna commissa est, in qua Omar victor, omnes el-Qâsimi fugati terras occupavit. Hic vero in littore maris prope urbem Asilae¹ consedit et, templo ad ripam fluvii loco Tahadart² dicto aedificato, rebus divinis unice deditus, mundanis vero omnino posthabitis, usque ad mortem mansit. Omar deinde Idrisi filius et suas et el-Qâsimi fratris terras nomine Muhammedis gubernavit, dum in Sunhâdjæ finibus loco Fedj-el-Fers³ appellato mortuus est. Hinc ad urbem Fes latus, in ea sepultus est, fratre ipso Muhammede Imamo preces defuncto sollennes peragente. Hic Omar, cui Hamuditæ⁴, post annum 400 (coepit die 24 Aug. 1009) in Hispania florentes, originem debent, quatuor reliquit filios, Alium et Idrisum, matre Zeineb filia el-Qâsimi Djaditæ, Abd-Allâhum autem et Muhammedem, servâ natos domesticâ, Rebâb⁵ appellatâ. Omaro fratri mortuo Muhammed Idrisi filius septem menses superstes [29] mense Rebi posterioris anno 221 (coepit die 25 Dec. 857) in urbe Fes obiit. Ad latus templi orientale cum patre ac fratre sepultus jacet. Sceptra Mauritaniae octo annos et mensem gesserat. Alium filium suum jam ad mortem aegrotus pater successorem renuntiavit.

De regno Alii ben-Muhammed ben-Idrîs ben-Idrîs Emiri Hasanidæ.

Ali filius Muhammedis filii Idrisi filii Idrisi matre libera, nomine Raqtja⁶, filia Ismaëlis ben-Omeir⁷ ben-Masab Azditæ natus, ipso die, quo pater moriebatur, postquam successor patre adhuc vivo renuntiatus erat⁸, rex salutatus est. Quamquam annos tantum novem et quatuor menses natus erat, multa tamen acuminis et generositatis, nobilitati suæ majorumque gloriæ veræ⁹ parîs, specimina edidit. In via, quam pater avusque¹⁰ erant secuti, justitiæ, generositatis, religionis prudentiæque pergens, leges sustinuit, urbes condidit¹¹ et hostibus subjugatis fines regionesque tuitus est. Eo regnante incolæ Mauritaniæ securâ pace fruebantur, donec mense Redjebi anno 234 (coepit die 4 Aug. 848) mortuus est, postquam tres ferme annos regnaverat. Jahiam fratrem vivus declaravit successorem.

h. بتاهدات d. بتاهرات b. بتاهروت a. بناهرات 2) b. اصيلة a. اصلا 1)
 الحموديين 4) d. f. الفارس b. فارس 3) D. Tahadart M. Tahaddarte
 b. زينب 6) D. Ubab M. Rebab b. جاب a. رباب 5) i. الجموديين f. h.
 Zeinab M. D. b. d. الصحيح 9) non male d. باستخلافه 8) b. عمر 7)
 e. وتانيس c. وتامين 11) b. واجداده 10)

*De regno Jahjae ben-Muhammed ben-Idris ben-Idris Emiri
Hasanidae.*

Jahja Emir us filius Muhammedis filii Idrisi filii Idrisi filii Abd-Allahi filii Hasani filii Huscini filii Alii filii Abu-Talebi, fratri Alio mortuo, sicut testamento cautum erat¹, in regno successit et vestigiis patris fratrisque ingressus est. Eo regnante in urbe Fes aedificia² valde creverunt; nam ex diversis Hispaniae, Africae totiusque Mauritaniae partibus tanta hominum huc affluxit multitudo, ut, quum urbs eos capere non posset, extra eam suburbia³ conderentur. Praeterea Jahja Emir us balnea et hospitium mercatoribus recipiendis in ea condidit et sub ejus regno templum qairevanense illustrissimum exstructum est.

*Descriptio templi qairevanensis, in qua quodcumque quoque tempore
ei additum sit inde ab eo condito usque ad hunc, quo vivimus,
annum 726, commemoratur.*

Concio diei Veneris in templo Scheriforum, quod in regione qairevanensi aedificaverat Idris et in templo el-Eschjakh regionis hispanicae, dum Idrisidae regnabant, nondum desierat. Locus, ubi jam templum est qairevanense, e terra⁴ constabat alba, ex qua diversa gypsi⁵ genera fabricabantur. Ibi arbores multae crescebant, quae viro erant de tribu Huâra oriundo, cujus pater ante eum, tempore urbis condendae, locum occupaverat⁶. Inter Qairevanenses, qui cum magno [50] familiarum liberorumque numero ad Idrisum se recipiebant⁷, et, in regione illa qairevanensi circa eum collocabantur, femina erat, pietate et virtute insignis, nomine Fâtima, Umm-el-Banin appellata, filia Muhammedis Fehritae Qairevanensis, quae ex Africa una cum sorore⁸ et marito huc profecta prope locum templi qairevanensis considebat. Sorore maritoque mortuis, magnam haereditate accepit pecuniam, quam licitam, neque emendo nec vendendo corruptam, ad pios usus expendere voluit. Templum igitur condere constituit, ut eo die, quo quacumque anima bona facta inveniet praesentia (Coran. 3, 28), praemium suum reciperet. Loco templi a possessore emto, pretioque soluto, die Sabbati primo mensis Ramadhâni anno 245 (coepit die 7 April. 859) fundamenta effodere aedemque aedificare coepit. E cavernis, in media area factis, lapides molles *kedhdhân*⁹ appellati, pulvis, saxa et arena

¹) وبعده bene a. b. f. ²) العمارات b. c. d. ³) الارياض c. f. quod jam
praefero. بالارياض b. ⁴) أيضا e. ⁵) الغصن b. c. f. ⁶) حازه a. b. ⁷)
بالتابية ⁸) اهل ⁹) فسكنوا — — واختها a. b. f. واختها

flava optima eruta, una cum luto sola in templo toto aedificando adhibita sunt, ne, si materia aliunde caperetur, religio piis injiceretur animis. Puteus quoque, qui in atrio exstat, tunc fossus est et ex eo operae aquam aedificio necessariam hauriebant¹, dum templum sine ulla scrupuli caussa ex omnibus absolveretur partibus. Inde a primo die, quo aedem exstruere coepit, usque ad consummationem ejus, Fâtima qairevanensis continue jejunavit, donec in eo gratias Deo egit, quod vires ad tantum opus perficiendum ei suppeditaverit². Hoc templum, a Fâtima exaedificatum, quatuor habuit porticus et atrium parvum; *mîhrâb* in eo loco, ubi nunc magna conspicitur lucerna³, positum erat. A pariete orientali usque ad occidentalem 150 palmas in longitudinem extendebatur. Turrim parum altam, ubi jam in capite turriculae pyramis est⁴, deinde extruxit, ita ut templum e quatuor porticibus, atrio parvo et turri humili⁵ constaret. In hac narratione auctorem secuti sumus Abu l-Qâsimum ben-Djenûn⁶, chronici urbis Fesanae scriptorem. Sunt vero, qui aliter rem narrent. Duae fuerunt sorores, est horum opinio, Fâtima Umm-el-Banîn et Marjam, ambae Muhammedis Fehritae illius filiae. Quarum illa templum qairevanense, haec templum hispanicum, e pecunia licita et pura, a patre et sorore haereditate accepta⁷, aedificavit. Duo deinde templa, sicut ab illis sororibus condita erant, dum⁸ Idrisidae imperabant, integra manserunt. Horum vero imperio sublato et Zenatensium in Mauritania potestate confirmata, muris suburbia⁹ tum qairevanensis tum hispanicae regionis hi circumdederunt et in utroque templo supra memorato multa fecerunt incrementa, quorum vestigia hodie apparent¹⁰. Civium numero in dies crescente, templum Scheriforum diebus Veneris homines capere non potuit, quare anno 506 (coepit die 15 Jun. 918)¹¹ concionem in templum qairevanense, quod ad id satis amplum erat, transtulerunt et, suggestu e pino facto, Abu-Muhammed Abd-Allâh

a. بالظايبية b. بالطافية d. Lectio recepta in e exstat. a. e. والكران b. c. ut paulo post.

وقيل في ذلك شعر وجدته بالطيرة + g. hoc loco² c. d. f. يستقون¹
 كذا يفعل الخيرات قد لمريدها
 ولا فلا يا طالب الخير للاجر
 فهرب على نقصانها اصراة بنت
 الى الله بيتنا للصلاة وللذكر
 فكيف لمن بوى من المال ظفعا
 ولم يتصرف فيه اوجه البر
 فياثر ما يلقيه يوم حسابه
 اذا ضاع ذاك المال في طرف الشر
 وصومعة غير +⁵ b. c. القبلة⁴ a. — وجعلت — — شبرا d. التروبية c. الثرية³
 9) c. بمدة⁸ f. ورثته⁷ c. f. في تقييده⁶ c. f. مرتفعة
 سنة — a. b. et سنة¹¹ + c. d. e. f. ظاهرة¹⁰ f. — b. ارباص

ben-Ali Persa princeps et faqihus venerandus ibi primum concionatus est. Alii contendunt, Hâmidum ben-Muhammed¹ Emirum Hamdanensem, qui nomine Obeid-Allâhi Schiitae Mauritaniae praefectus erat, anno demum 321 (coepit die 31 Dec. 932) concionem e templo Scheriforum sublatam in templum qairevanense traduxisse. Idem concionem² e templo el-Eschjâkh regionis hispanicae in templum illud hispanicum transtulit, ubi [31] Abu-l-Hasan ben-Mahmûd³ Sadafita faqihus venerabilis primus erat praedicator. Ita res sese habuit et utrumque qairevanense et hispanicum templum in statu suo manserunt, donec Abd-Allâh⁴ el-Nâsir-lidin-Allâh imperator fidelium et rex Hispaniae, Mauritaniâ, expugnatâ, ab urbe Fes quoque cum ceteris omnibus sacramentum fidei accepit. Tum Ahmed ben-Abi-Beer Zenatensis, qui vir erat nobilis, pietate, virtute, modestiâ insignis, urbi praefectus⁵, ad el-Nâsirum fidelium imperatorem litteras dedit, quibus veniam templi qairevanensis reficiendi, firmandi augendique peteret. Quam quum hic non solum dedisset, sed multam quoque pecuniam, e quinta spoliolum Christianorum parte desumptam, ad templum reficiendum ei misisset, templum reparavit et a partibus orientali, occidentali ac septentrionali auxit⁷ simulque turrin demolitus antiquam, quae super anza erat, novam adhuc manentem extruxit.

De turrin templi qairevanensis aedificatione.

Abu-l-Abbâs Ahmed ben-Abi-Beer, quum turrin conderet novam templi qairevanensis, latitudinem singulorum ejus laterum 27 spithamarum fecit, ita ut summa totius ambitûs 108 efficeret⁸ spithamas⁹. Id quod altitudini haud dubie convenit et ex ratione aedificii aeque ac regulis geometricis pendet. Supra portam, in parte ejus orientali collocatam, in quadrato, quod gypso et lazuro replevit, haec inscripsit: *nomine Dei miserentis et misericordis! Regnum soli est Deo invicto! Ahmed ben-Abi-Beer ben-Ahmed ben-Abi-Said Othmân ben-Said Zenatensis, quem Deus ducat et sustineat, præmium Dei t. o. m. et gratiam eximiam desiderans, hoc aedificandum curavit. Die lunae primo mensis Redjebi anno 344 (coepit die 26 April 955) turrin aedificare incepit, et¹⁰ mense Rebi posterioris 345 (coepit die 14 April 956) eam ad fastigium exstructam fnivit. In extremis quadrati partibus haec inscripsit: Non est Deus nisi Allâh, Muham-*

¹) حمدان f. ²) ايضا + c. ³) محمد d. e. ⁴) الرحمان b. c. f. ⁵)
⁶) فتوى a. ⁷) فيها a. ⁸) فيتاجمل f. ⁹) فيتاجمل a. e.
⁹) واحدة — f. ¹⁰) مائة — — وفرغ — e.

med Dei est propheta. In alio quadrato, in latere, quod atrium spectat¹, posito, haec legebantur: *Dic, o! servi mei, qui de animis vestris prodigi estis, ne desperate de clementia Dei; nam Deus omnia remittit peccata; facilis enim est ad veniam et clementissimus* (Cor. 39, 54). In summo turris fastigio super pomis parvis auratis ensem posuit Idrisi ben-Idris urbis conditoris, ut bono esset augurio. Causa vero ensis ibi collocandi haec fuit. Quum turris omnino esset absoluta, Ahmed ben-Abi-Becr Emir Zenatensis litem cognovit quorundam Idrisi posterorum², qui, de hoc ense disceptantes, omnes sibi eum proprium vindicare studebant. Postquam coram eo de hac re³ diu concertaverant⁴, Ahmed Emir, "num vobis videtur", inquit, "certamine relicto, mihi vendere ensem". Quacrentibus, cui usui ensis Emiro esset, respondit, "eum in fastigio turris jam exstructae in bonum augurium collocaho". Siquidem id feceris, Emire⁵, illi dixerunt, [32] nos eum tibi dono dabimus, opus animis nostris salutare peracturi⁶. Itaque ensem dono acceptum in summa posuit turri. Haec lapidibus solidis et excisis ab Ahmedo ben-Abi-Becr exstructa, foramina habuit, in quibus avium⁷ varia genera, sicut columbae sturnique, nidos faciebant⁸ et ita mansit, donec Abu-Abd-Allâh ben-Abi-l-Saber faqihus et praedicator venerabilis, anno 688 (coepit die 24 Jan 1289)⁹ muneribus qadhii et hujus templi Imâmi praefectus, Abu-Jaqûb imperatorem fidelium filium Abu-Jusufi ben-Abd-el-Ilâq imperatoris fidelium rogavit, ut sibi liceret, eam reficere et gypso obducere. Venia data, ille simul jussit pecuniam, quanta opus esset, e dicimis Christianorum erogare. At in templi thesauris satis adesse respondens, qadhi turrim dealbare coepit, in qua, gypso et calce obducta, clavos ferreos, ut aedificium et tegumentum¹⁰ firmius foret, inter lapides tot impegit, ut 13 $\frac{1}{2}$ ruba eorum adhiberentur. Ita obductam adeo polivit, ut speciem speculi laevissimi¹¹ ea praeberet, aviumque illuvie remota, pulcherrima evaderet. Eodem tempore coenaculum, ad cuius portam domus est *Muedhdhinorum* et silanum¹² idem aedificavit. Deinde templum, ab Ahmedo ben-Abi-Becr hoc modo auctum, ad regnum Hishâmî el-Muvajjedi integrum mansit. El-Mansûr ben-Abi-Amer, hujus cubicularius, qui tum rerum summae praefuit, in hoc templo benedicto

a. b. فيها³ c. ورثة² b. في تربية جهة الصحن e. f. تربية¹ .
 c. انتزاعهم⁴ h. l. fem. habent. qui semper سيف⁵ .
 b. وتطيب⁶ c. الصغور⁷ b. c. d. e. f. يعيش⁸ .
 a. d. M. مائة⁹ b. والغرفة a. الغوصة¹² c. الصقلية¹¹ c. التمليس¹⁰ .

pyramidem in summa *anza*, quae in medio atrio est, ubi turris antiqua steterat, aedificavit et in fastigio ejus, eas, quae antea in apice pyramidis supra *mihrábum* fuerant, imagines magicas et icunculas partim antiquissimas partim Schiitarum tempore factas, columnis ferreis impositas, collocavit. E quibus una erat imago contra mures, qui numquam huc ingrediuntur neque hic nidos faciunt nec pariunt; sin intrant, statim deprehensi occiduntur; alia autem contra scorpiones figuram repraesentabat avis, rostro scorpionis caudam tenentis. Scorpiones igitur templum nobile non ineunt, neque ibi pariunt. Quod si precantium aliquis vestibus inhaerentem¹ eam introduxerit, illico immota gelescet. *Ibn-Harún* peregrinator *faqihus* narrat, se die Veneris hic scorpionem vidisse, in vestibus aut vasis alicujus precantium illatam, quae quasi mortua immota inter ordines hominum cecidisset et ad preces finitas mansisset immobilis. Precantes noxam ejus metuentes primum ab ea retro cessisse; sed precibus finitis, eam occidisse tum sese moventem neque ullum aliud facere valentem. Alia tandem est ejusmodi imago, geniorum sine dubio opus, in columna cuprea pomis ornata, serpentes, ut credunt, averruncans, qui numquam intrant neque ibi pariunt; sin ingressi fuerint, mox inventi occiduntur. Alii contendunt, serpentes ibi numquam visos fuisse. At, id quod negandum non est, nemo sive antiquo sive recenti tempore nondum serpente aut scorpione ibi punctus² est. *Abd-el-Melik el-Mudhaffer ben-el-Mansúr ben-Abi-Amer* idem cubicularius fontem et cisternam oblongam³, e regione portae *el-Hufât* (nudipedum)⁴ fecit, quibus aquam a *Vadi Hasan* extra urbem non procul a porta ferrea⁵ sito derivavit. Suggestui quoque in templo nobili erecto, [53] e ligno viteo⁶ et ebena facto, haec inscripsit: *Nomine Dei miserentis misericordis! Deus Muhammedi, familiaeque ejus benedicat, salutemque impertiat perfectissimam! El-Mansur Abd-Alláh el-Ilischám el-Muwaijed billáh, ensis Islamismi Kihlifa, (cujus vitam Deus producat), per Abd-el-Melik el-Mudhaffer ben-Muhammed el-Mansúr ben-Abi-Amer cubicularium suum⁷ (utrumque Deus t. o. m. sustentet!), mense Dju-madae posterioris anno 375 (coepit 23 Maj. 985) hoc faciendum curavit. In hoc suggestu ad tempus usque Lemtunensium concio habita est. In-*

¹ ملصقا b. طلقا c. ثيابهم ملصوقة d. g. ² لستته b. c. d. e. g. ³ المستطلة d. المستطلة a. المستطيلة c. bene. recte. b. c. d. f. والبيلة e. المتصلة ⁴ الخفة cum b. c. jam legerim. ⁵ الجديد b. العناب b. c. e. bene. القناب d. الابنوز b. c. d. e. ⁷ صاحب c.

terea praefectis, emiris regibusque templum illud illustre continue amplificandum curae cordique fuit¹, et quod dilabebatur, id refecerunt, benedictionem praemiaque divina inde sibi redundantia desiderantes. At omnibus terris Mauritaniae a Merinidis occupatis et Alio ben-Jusuf ben-Taschfin Lemtunensi imperatore fidelium regnum capessente, urbis pomocria adeo promota sunt et bonus rerum status² tantam consecutus est fastigium, ut die Veneris homines, quum templum eorum non caperet multitudinem, in foris, vicis, plateis³ preces peragerent suas. Faqihī igitur et principes ad Abu-Abd-Allāh Muhammedem ben-Daūd faqihum, qui vir erat inter iudices ob scientiam, pietatem abstinentiamque celeberrimus et hoc tempore iudex urbis summus, congregati de hac re consuluerunt. Qadhi rem ita sibi relata de templo nimis angusto imperatori fidelium exposuit veniamque illius amplius faciendi petiit. Copia data, imperator expensa e thesauro publico facere voluit. Sed qadhi, "fieri potest", inquit, "ut, Deo volente, ea, quae, e fundis templi redeuntia, apud procuratores collecta sint, sufficiant." Tum Ali ben-Jusuf ei imperavit, ut timore Dei unice ductus, omnem daret operam, ne quid religionis in hac re occurreret, simulque jussit res templi, sive aedificationem et amplificationem, sive fundos ejus, thesauros redditusque spectarent, summopere inspicere⁴. Salutem apprecatus qadhi tribunal suum conscendit et de redditibus templi cognitionem incepit. Quum eos viris⁵ commissos videret, qui pecuniam quasi sibi propriam perderent, alios, quorum fides ac religio erant spectatae⁶, procuratores suffecit. Ratione deinde inita, annonam⁷ agrorum hortorumque ad pios usus destinatum, ab illis, quos de munere administrandi dimoverat, exegit et magnam pecuniae vim ita⁸ repensam⁹ hujus quoque anni addidit annonae. Plus octoginta millibus denariorum hac ratione corrasis, templum a partibus meridionali, orientali et occidentali dilatare coepit. Primum omnes, his partibus contiguas, quibus opus esset, areas et domus maximam partem Judaeorum tanto usus successu cōmit, ut sine ulla in aliquem fraude rem expediret⁹. Quod si quis vendere noluit, locum ejus aestimavit, et pretium auctum solvit, exemplum imitatus Omari ibn-el-Khattāb imperatoris fidelium, quum templum Meccae sanctissimum ampli-

• ¹ يتوهمون a. يتهمون b. ² الغبطة b. d. quod in versione secutus sum.
³ القبط a. ⁴ الغرف b. ⁵ Omnes جامع femininum habent. ⁶ اقوام b.
⁷ بقله c. e. ⁸ لدينهم c. يثف d. ⁹ فاغرتهم a. ⁹ بللمحاسبة e.
 جبر b. غير g. غير

caret. Aedificia idonea, quae voluit, ita coëmta demolitus, vendidit, et pecuniae non solum pretium eorum equipararunt, sed, gratiâ divinâ, solum etiam areae superfuit. Templo vero omnia dicavit¹. His feliciter peractis, aedificare coepit et primum portam occidentalem magnam, olim *Figulinorum antiquorum* jam vero *Cereariorum* appellatam extruxit. Ipse aedificationi praefectus [34] pulcherrimum longitudine, altitudine, latitudine, amplitudine, aedificium fecit, foresque magnas et postes quam venustissimas apposuit. Extra portam² in templo tholum aedificatum hae insignivit inscriptione: *mense Dhu-l-Hidjac anno 528*³ (coepit die 31 Oct. 1155) *hic tholus et porta condita sunt et omnino finita*. Quum hujus portae fundamenta effoderentur, sub portula valvarum, quae per hanc portam intranti a sinistra sunt, et ubi nunc est taberna, fons aquae⁴ absconditus⁵ repertus est, quadratâ tectus figurâ cisternae simili et octo spithamas longâ totidemque latâ. Quia omnino erat superstructus⁶, nemo aetatem ejus novit. *The-saurum ibi latentem invenire credebant; sed fornicibus dirutis, nil nisi cisternam, aqua fluentem fontali, offenderunt, testudinibus⁷ delapsis totam repletam*. Quas quum tollere conati non valerent, Ibn⁸-Daûd qadhi faqihos de hac re consuluit. Unanimi consensu censuerunt⁹, eas loco suo esse relinquendas et fornices in eundem, quo antea fuerant, statum restituendos; laus sit Deo, qui divitias suas sustinet et quando velit creat! Non est Deus nisi Allâh, ad quem revertemur! In loco igitur repleto portae collocavit¹⁰ fundamenta ipsamque portam extruxit, cujus postes e cupro factae sunt. Ita Abu-l-Qâsim ben-Djenûn rem narrat. At scriptum vidi (verba sunt auctoris), manu Abu-l-Hasani ben-Muhammed ben-Ferûn Azditae peregrinatoris et faqihi venerandi exaratum, in quo exstabat, fornices illos in eo loco, ubi portula est valvarum intranti e *qarestîno* a dextra, fuisse inventos. Haec magna porta, sicut eam aedificaverat Abu-Abd-Allâh ben-Daûd, integra mansit usque ad diem 24 mensis Djumadae posterioris anno 571 (coepit die 21 Jul. 1175), quo forum deletum est incendio, quod a foro portae catenarum profectum, ad hanc usque portam pervenit, et non solum tholum ligneum, ante¹¹ eam erectum, sed maximam quoque portae partem combussit. Mense viro Djumadae posterioris anno 600

¹ فوصلها h. فودها e. فوطها c. d. ² ظهر c. d. ³ وست b. ⁴ من +
b. d. ⁵ مغبر d. h. مبى e. مبى b. ⁶ مقى h. hoc loco. ⁷ سلحفات
b. c. d. سلحفاة c. ⁸ أبو b. ⁹ فاجابوه b. رايهم c. d. h. ¹⁰ وضع c.
¹¹ تمامه d.

(coepit die 9 Sept. 1205) et porta et tholus per Abu-Hafs dominum, filium Jusufi ben-Ali ben-Abd el Mûmen imperatoris fidelium, e fisco publico, auspice Abu-Jaqûb ben-Abd-el-Haqq qadhio restaurata sunt.

Abu Abd-allâho ben-Daûd qadhio faqîho mortuo, in munere judicis Abd-el-Haqq ben-Abd-Allâh ben-Maischa faqîhus benedictus successit², qui vestigiis inharens decessoris³, opus ejus perfecit. Ejus auspiciis *mih-râb* templi qairevanensis supra fontem Qorqaf erat collocandum; obstabant vero ades Abu-Alii ben-Abu l-Hasan faqîhi, quæ viam ei interceptiebant. Architecti et inspectores diligentes collecti uno ore decreverunt, tres porticus, *mihrab* et suggestum templo esse addenda. Itaque⁴ a parte occidentali porticus super terram elata, a meridie ad septentrionem extensa, adjecta est, et a parte orientali duæ porticus a meridie ad arvum⁵ porrectæ additæ sunt. Quæ omnia a pulvere, qui ex hoc ipso solo educebatur [53], exædificata sunt, neque aliquid e cavernis et lautoniis, ubi vulgus materiam sumerent, adhibitum est. Lapides quoque *kedhdhân*⁶ vocati, in hoc edificio consumti, ex eadem terra effodiebantur. Nam in media porticu meridionali secunda fossam faciebant, in qua caverna alissima,⁷ ejus fundus conspici non poterat, apparebat. Hinc operæ lapides sectos terramque effossam, capitibus imposita, apportabant adificantibus⁸, qui nulla alia aqua, nisi putei in templi area exstantis, utebantur, ne oriretur religio, si quid impuri huc introduceretur. Summam huic ædificationi curam impendit⁹ ac vigilantiam, et, quæ sua erat felix¹⁰ rei consideratio, consultum habuit, ut omnes portæ mutatæ et amplificatæ cupro flavo obducerentur¹¹, id quod iis haud parum addidit pulchritudinis. Ante singulas earum tholum ædificavit; turrin etiam novavit. Tum *mihrabum* et, qui super eo est, tholum, picturis aureis colore coeruleo et varie ornatum, exstruere aggressus est et omnia tam pulchra tamque perfecta absolvit, ut insipientes stupescerent et animi turbarentur precantium. Sed anno 540 (coepit die 25 Jun. 1145), quum die Jovis 13:0 mensis Rebi posterioris Mu-vahhiditæ urbem ingrederentur, faqîhi principesque timebant, ne illi studio paupertatis et legis, cui stricte adhaerebant, picturas et ornamenta super *mihrabo* avellerent¹². Itaque postquam iis nuntiatum est, Abd-el-Mûme-

• 1) مومنين b. c. 2) قتلوا c. 3) واقتدا c. 4) الجوف — وزاد — b. d. 5) المردع a. المستدع b. c. d. h. 6) الكدحان b. c. h. 7) الماء a. الماء b. 8) فيبنون — ذاك 9) الجديد a. 10) ومن b. 11) يستنقى d. يستنقى 12) المصاين c. 13) مغشاة b. مغشاة c. مغشاة h. وتوثق c.

num ben-Ali fidelium imperatorem una cum Muvahhiditarum principibus, ut preces die Veneris in templo qairevanensi peragerent, cras urbem esse intraturum; pavore capti, dealbatores¹ noctu in templum miserunt, qui picturas illas et auri crustas, charta obductas², gypso illinerent et dealbatas polirent, ut albae factae plane evanescerent³. Idem suggestum, qui ibi adhuc superest, ex ebano, sandalo, ebore, aurantio⁴, ligno ziziphæ et alio majoris generis, faciendum curavit. Abu-Jahja el-Ottad doctor litterarum humaniorum peritissimus, vita longa, quae centum excedebat annos, clarus, poeta linguaeque arabicae cognitione insignis, eum fabricavit et dolavit⁵. Quum jam trifariam esset tectus suggestus, qadhi de munere suo dimotus, suggestum, portam el-Djenâiz, et arcem templi pane absoluta reliquit. Abu-Mervân Abd-el-Melik ben-el-Beidha Qeisita faqihus, hafithus doctus et consultissimus, judiciis urbis tum praefectus, haec omnia, sicut Abu-Muhammed Abd-el-Haqq ben-Maischa ea erat exorsus, perfecit⁶. Sed ornamenta e cupro flavo in ceteris portis facienda, turrimque novandam omnino neglexit; nam in his nihil auxit, sed ibi substitit, ubi Ibn-Maischa desiderat. Haec jam indicata templi augmenta, coenaculum, porta el-Djenâiz et suggestus, mense Schabâni anno 558 (coepit die 13 Julii 1145) finita sunt. Primus praedicator, qui in eo concionem habuit diei Veneris, fuit Abu-Muhammed Mehdi ben-Isa scheikh et faqihus⁷ venerandus, qui, omnium facundissimus, tantâ ex tempore dicendi excelluit facultate, ut diebus Veneris singulis suam semper dissimilem haberet concionem. In urbe a Muvahhiditis capta nihil intactum relictum est. Ili enim neque praedicatores nec imamos, nisi symbola berberice cognoscerent, [56] tolerabant.

Atrium templi nobilissimi, Abu-Abd-Allâho ben-Daûd faqihus urbis iudice, factum et lapidibus stratum est per⁸ Sakhr el-Benâ, qui architecturae omnium peritissimus inque arte dolandi habillimus erat. Alius quidem ante eum locum straverat, sed opus neque placuit nec est absolutum. Tum Abu-Abd-Allâh Muhammed ben-Ahmed ben-Muhammed Khaulensis prin-

قنطربوا c. فغنطروا¹ d. بات c. فباتوا الجباسون بالجامع b. bene. الجصاصون² d. e. h. فغنطفت d. فغنطفت c. فغنطفت a. فغنطفت³ h. كندغد c. e. بالندغد d. e. h. وجره⁴ b. c. d. Post والشعر haec in c. occurrunt: وروى عنه النفقيه أبو محمد بن زيدان وأدركه وقد أخذت منه السنة العلوية ولم تم المنبر الشريف صنع له غشابين أحدهما من جلد معزى والثاني من مغيرة وبليت النفقة⁵ فيه ثلاثة آلاف دينار وثمانماية دينار وسبعة عشر درعم وشرع في تغشيه بالصف⁶ b. c. صخر h. النزم b. تولي⁸ d. فتم

ceps, in area effossa¹ nihil relinquere spondit neque alti² nec depressi, ita ut, si quid aquae in superiorem ejus partem effunderetur, in inferiorem collecta, sine ulla diminutione, dilaberetur; tanta enim esset soli aequalitas. Quatuor domibus, a majoribus continue in familia hereditate acceptis, venditis³, lateres⁴ pani gallico similes, dimidium tantum lateris communis longos, calcemque vivam paravit et suo sumtu ipse una cum Sakhr ben-Mesūd illo⁵ aream justo ordine stravit, nil nisi divina praemia expetens. Summa laterum, ad atrium sternendum adhibitorum, 44,000 effecit. Erat enim locus undecim arcus longus, et in quoque arcu a meridie ad septentrionem viginti inerant ordines, quorum singuli ducentos capiebant lateres. Ita arcus quisque 4000, et omnes undecim arcus 44,000 laterum complectebantur⁶. His addenda sunt octo millia laterum, qui in atrio⁷ illud cingente sunt, unde certissime oritur summa omnium laterum 52,000. Hoc atrium lapidibus stratum, portaque magna e regione *Qarestūni*, anno 326⁸ (coepit die 25 Nov. 4151), auspice Ben-Daūd qadhio dicto, condita est. Atrio strato et absoluto, faqihus qadhi⁹ trochleas, funes spissos et vela e linteis¹⁰ subsuto panno cinerei coloris¹¹ ad atrii longitudinem facta, ita ut plane id tegerent, fabricanda curavit. Tempore deinde aestatis, aestu crescente, trochleis religatis funibusque attractis vela in altum sublata totam aream tegebant, quo¹² homines umbrā defensi a sole calescente tuti essent¹³. Ne vero immodicus fervor esset periculosus, fenestras, quae ventum admitterent, in velis fecit¹⁴. Haec vela ita tempore aestivo, ut homines sub iis umbram captarent, continue tendebantur, donec annis volventibus vetustate dilaberentur. Nec ullus inventus est, qui tale quid reficere posset.

Aqua vero saliens et piscina in templi atrio anno 399 (coepit die 19 Sept. 1222) ab Abu-Amrāno Musa ben-Hasan ben-Abi-Schāma, viro geometriae et architecturae peritissimo facta sunt, sumtum praebente Abu-l-Hasano Sidjilmesano faqihō benedicto, qui, vir magnae pietatis, opulentus et generosus, singulis diebus decem denarios tum e sorte tota tum ex lu-

فكان⁴) ب. قدرة³) a. تخمين a. تخمين²) h. فخمه. h. الضريف¹)
 مسعود⁶) Post b et h. أجور et أجورة⁵) ب. فدن له من. c. نه أربعة
 فيتحصل⁷) h. فيجمل ب. فيحصل⁷) وصرحين المذكورين d: المذكور. h. c. e. ب.
 legendum فور Forsan⁸) ب. طود⁸) هـ. — أجرة — وحوله: d. e. — ألف أجرة
 جعل عليه: e. habet: والبنا — بكابير¹⁰) h. — وعشرين⁹) a. داير
 حوله¹³) ب. منننة. d. c. ب. بالغيرة¹²) h. شقة¹¹) حلقا من خشب
 ب. تهلك — بالغم a. ابوابا — — انقلاع¹⁵) c. ويصلون¹⁴)

ero eleemosynas dispensabat. Quum opus aggrederebatur, primum inde a receptaculo aquae magno per mediam arcam fistulam¹ plumbeam usque ad aquam illam salientem et piscinam duxit. Ipsa aqua saliens e marmore facta, quo nihil splendidius, pulchrius, purius aut longius conspici potest, quadraginta habet orificia, viginti a dextra et a sinistra totidem, per quae aqua e quinque tubis effusa, [57] postquam vas replevit, in piscinam utrimque² descendit. Haec autem e cupro aurato facta, fulero innititur e cupro etiam aurato et caelato, quod, quinque spithamas a terra elatum in duas dividitur partes, e quarum altera aqua in mediam piscinam adscendit et per portum in decem tubulis ejicitur. Aqua vero, piscina repleta, in orificia laterum cavorum³ delapsa, per alteram fuleri partem descendit. Ita aqua semper fluens et in aqua saliente et in piscina continue manet, neque gutta quidem ejus in terram decedit. Homines hinc bibunt et aqua variis utuntur modis. Ut ex piscina bibere possent, cantharos⁴ fecit auratos, catenis cupreis circa suspensos. Supra piscinam vero fenestra e marmore albo reticulata admiranda jacet, sub qua in lapide rubro haec incisa sunt verba: *Nomine Dei misericordis! Deus Muhammedi benedicat!* "Nam inter lapides hic quidam erumpebant ex eo flumina, et quidem inter eos hic sane scindebatur et exibat ex eo aqua, et quidem inter eos hic sane descendebat ex timore Dei. Non autem Deus negligit id quod facitis." (Coran. 2. 69) Anno 599 mense Djumadæ posterioris haec finita est. Superflua aquae salientis piscinaeque aqua in conceptacula⁵ aquae Qorqaf abit, ubi in domibus rotisque aquariis⁶ multae est utilitatis; postremo ad tabernas opificum⁷ defluens, in terra evanescit.

Turris, ad quam æstate precantur, antiqua, a cedrinis exstructa erat tabulis simplicibus et superne haec legebantur inscripta: "Anno 524 (coepit die 14 Dec. 1129) mense Schabâni haec turris condita est". Turrim autem, quae hodie ibi exstat, Abu-Abd-Allâh ben-Abi-l-Saber faqihus praeicator et iudex universalis, quum iudiciis urbis Fes praesset, e fundis templo legatis, aedificavit. Primo die mensis Dhu-l-Qada anno 687 (coepit die 3 Febr. 1288) incepta, die Sabbati quinto mensis Rebi prioris, diei 18 Mars⁸ Europaeorum⁹ respondente, anno 689 (coepit die 15

¹) قُدوسا e. d. e. h. ²) على اليسار فيصير b. ³) بئانة e. ⁴) أبواب a.
⁵) مياه b. c. d. h. ⁶) وانسقيات b. ⁷) انصبغ e. ⁸) مارس e. d. h. ⁹)

Jan. 1290) finita et loco suo collocata est. — Columnas 272 templum nobilissimum habet, quarum aliae antiquae, aliae novae sunt. Porticus vero tectae¹, partim a meridie versus septentrionem, partim ab occidente ad orientem extensae, sedecim sunt, omnes quadratae², sine ulla tortuositate. Earum singulae quatuor capiunt hominum ordines, et in quoque ordine 212 stare possunt. Nam in unaquaque porticu 21 insunt arcus, quorum singuli decem viros tenent. His computatis summa efficitur 840 virorum, quos quaeque porticus complectitur, ita ut cunctae sedecim 15,440³ viros certo teneant⁴. Spatium inter columnas dimensum, 560 precentes quodque capere inventum est, [58] id quod summam 4000 prodit⁵. In atrio 2700 stare possunt. In templi coenaculis sine ordine justo, plures hominum series precantur, quae 4,500 viros vero similiter efficiant. Diebus Veneris plateae et fora, templo configua, a ferme 4500 precantibus occupantur. Die igitur Veneris, annis copiae et prosperitatis, fere 22,700, unum tantum immum secuti, hic peragunt preces.

Tectum templi augusti 467,500 tegularum tenet. Quindecim magnae portae viris sunt propriae; duae parvae feminas modo admittunt. Earum antiquissimae sunt orientales, occidentales et septentrionales; omnium vero recentissima est magna illa gradibus praedita, quae meridiem spectat⁶. Anno enim demum 689 eam Abu-l-Hasan Ali ben-Muhammed ben-Abd-el-Kerim Djedudi⁷ faqihus, quum urbi Fes praesset, primus aperuit et portam nudipedum⁸ (el-hufat) fecit et nomine et situ portae el-Hufat templi hispanici congruam. Aquam e fontibus Ibn-el-Lasadi, hodie el-Kevazin⁹ dictis, usque ad Rahbat-el-Zebib (forum uvarum)¹⁰ deduxit ibique piscinam, in quam aqua immitteretur, fecit. Hinc eam ad portam jam dictam derivavit. At quum haec porta¹¹ aperta et aqua deducta esset sine venia et injussu Abi-Jaqubi imperatoris fidelium filii Abi-Jusufi ben-Abd-el-Haqq imperatoris fidelium, huic res cognita valde displicuit, quia, nulla cogente necessitate neque venia ejus petita, porta in meridionali templi parte¹³

واربع مائة³) c. بتربيع h. ب. تربيع²) c. السقيفة h. السقف c. الماسقف¹)
 ب. recte. Vitium computationis vero apparet. ب. فحتمل⁴) c. ب. جمل⁵)
 — — — — — d. e. انصحن — — — — — ب. الذي بالقيلة⁶) c. d. h. ب. الخفاء⁸) ut paullo post b.
 recte. ب. الكوزين⁹) a. الجردى⁷) b. h. Jedulence M. ب. الكوزين⁹)
 h. ب. موافرة¹²) c. موافرة¹²) d. h. ب. الباب¹¹) ا. ب. الزيت¹⁰)
 ب. — c. ب. موافرة¹³)
 ب. نقلة c.

aperiendā, templum erat innovatum. Itaque re improbata, faqihum honore exui et portam claudi iussit.

Luehnuchus magnus auspice Abu Muhammede Abd-Allāho ben-Musa professore, faqih¹ venerando et prae dicatore abstimente factus est. Eodem loco alius ei figurā similis antea fuerat, qui vero temporis successu dilapsus², demtus est. In partes³ con fracto⁴ et fuso ei alterum tantum cupri additum est; opifices vero mercede conducti, ut eum reficerent. Constatbat 717 denariis, duabus drachmis et dimidia. Lampades habebat 509, quae, 17½ *qintār* et 15 *ratt* cupri pondere, unum *qintār* et septem cantharos olei capiebant⁵. Cunctae vero templi lampades, quae nocte 27:a mensis Ramadhāni accenduntur⁶, numero 1700⁷, tria *qintār* et dimidium olei consumunt. Hic luehnuchus illa tantum nocte Ramadhāni accensus est, donec Abu-Jaaqūb Jusuf ibn-Amrān faqihus, iudiciis urbis praefectus, [59] cum a prima Ramadhāni nocte usque ad finem mensis accendi iussit. Quae consuetudo usque ad mortem ejus, quae anno 617 (coepit die 7 Mart. 1220) die *Arefe* (i. e. nono mensis Dhu-l-Hidja) accidit, semper obtinuit. Dum adhuc in vivis erat, anno 617 porta in el-Varragin⁸ (in vico librariorum) aperta est, cui tholus superstructus calce inducebatur⁹. Quum anno post mortem iudicis luehnuchus ille esset accensus, rebus reipublicae mutatis, fames bellaque continua, quae vectigalia¹⁰ diminuiebant¹¹ urbis, exorta sunt, maxima civium pars fame perierunt, et munera templo data cessarunt¹². Quare, oleo etiam in urbe deficiente, nocte tantum 28:a accensus est. At Hajutensis¹³ iudiciis praefectus imperavit, ut neque 28:a nocte nec ulla alia ne lampas¹⁴ una quidem ejus accenderetur; "nam" dixit, "non ignem, sed Deum solum colemus". Ita res sese habuit, quum anno 687 Abu-Abd-All.h ben Abi-l-Saber praedicator et faqihus iudex¹⁵ urbis crearetur. Is statim Abu-Jaaqūb imperatorem fidelium¹⁶ filium Abu-Jusufi ben-Abd-el-Haqq imperatoris fidelium de eo accendendo consuluit, qui nocte Ramadhāni 28:a sola cum accendi iussit. Et sic res ad nostram mansit aetatem.

¹ الفقيه a. b. انتريا b. h. ² فتدبريت a. ³ فميصت b. d. e. فميصت h. ⁴ ونقصت a. ⁵ حمل b. ⁶ تحملنا c. d. قلل b. ⁷ وقعت a. ⁸ واحد — قنديل a. b. ⁹ بائرواقين h. na Mesquita de Carvin, M. ¹⁰ انقبصة a. — b. ¹¹ الخمايات a. ¹² فعلت a. ¹³ قامت b. ¹⁴ فصلت c. ¹⁵ قتل c. d. ¹⁶ الخيموني c. d. forsitan الخيموني legendum est. ¹⁷ حاشا a. ¹⁸ فصد b. ¹⁹ المؤمنين b. ut paullo post.

Tabulae vero rubrae, quae¹ supra portas templi meridionales exstant, ubi ad portam *el-djendiz* (funerum) exitur, Abu-l-Qàsimo ibn-el-Meldjùm, Ibn-Raqia vocato, olim fuerunt, qui eas ad exhedram in aedibus suis in vico Luâtensi² sitis aedificatam fecerat, et magnam pecuniae vim huic exhedrae portisque ejus³, quum pulcherrime essent exstructae, impenderat. At postquam Jagàbo ben-Jusuf ben-Abd-el-Hagq⁴ imperatori nuntiatum et testibus probatum est, de hac exhedra in domos propinquas et vestibulum balnei Bint-el-B.z⁵ despici posse, ita ut feminae in hoc vestibulo vestimenta exuentes conspicerentur, qadhium urbis Abu-Muhammed Tadelensem Khalifa jussit, exhedram diruere et dirutae vestigia abolere⁶; id quod die Mercurii 5 o mensis Redjeb anno 588 factum est. Tabulae illae residuae, heredibus relictae, optime collocatae visae sunt, si templo augusto traderentur; dono igitur lubenter datae sunt. In iis diverso colore⁷ scripta leguntur nomina possessoris et opificis atque in fine hae verba occurrunt: *mense Redjebi anno 578* (coepit die 6 Maj. 1182)⁸ *haec facta est*. Anno tandem 617 templo qairevanensi appositae sunt.

Sacrarium vivente Abu-Muhammed Jeschker faqihò venerando aedificatum est. Terra effossa et pulvere calceque mixtis solidata⁹, fenestra¹⁰ e marmore facta, arena et calce tecta est¹¹, auspice Abu-l-Qàsım ben-Homeid¹² faqihò, qui opus omnino perfecit. In primo latere¹² tribus clavibus et in secunda porta totidem factis, multas hic deposuerunt cistas bene firmatas. Nihilominus, vivente etiamnum Abu-Amràno faqihò qadhio, omnes, quae ibi inerant, thesauri, e legatis templi et fundis collecti, una cum libris et depositis hominum, dolo malo ablati sunt¹³; nec patuit, quis hoc patrasset facinus.

Paries ejus orientalis et pars huic proxima¹⁴ ob vetustatem [40] dilapsa¹⁵ ruinam minata est eo tempore, quo, saeviente fame et discordia civili, urbs ipsa devastabatur¹⁷, nec ullus inventus est, cui ad eam reficiendam opes sufficerent. Ad annum igitur 682 (coepit die 51 Mart. 1285) lacerato¹⁸

¹) التي e. solum recte. ²) رقية وجميعها للعلية b. ³) لورثه h. ⁴) ونقصت b. وتعقبه ⁵) بيت b. ⁶) عبد المؤمن b. ابي يعقوب بن ابي يوسف ⁷) صنيغة c. bene h. ⁸) وتسعين h. ⁹) وركن a. b. praefendum. والجير ¹⁰) ضلقة c. ¹¹) وطاقه b. d. وطاقه c. ¹²) ولبقة h. ¹³) ودخل b. bene pro ¹⁴) واخذ ¹⁵) حميدة b. حمير c. e. ¹⁶) ذلك ¹⁷) ا. — b. ¹⁸) فهدم c. d. فوهم ¹⁹) خراب b. d. ²⁰) اعتل c. ²¹) المسقفة non male c. ²²) فتهدم h. — b.

suo statu relicta est. Tum Abu-Abd-Allāh Medjdūdi¹ urbi praefectus Abu-Jusufum Jaqūbum ben-Abd-el-Haqq el-Qāim bil-Haqq imperatorem fidelium de ea diruenda reficiendaque consuluit. Quare edictum augustum promulgatum est, ut non solum ea aedificaretur, sed omnia, quae summa essent necessitatis, in templo repararentur², et, si reditus templi deficerent, sumtus e vectigali decimisque penderetur. Ita paries orientalis et pars tecti³ ei contigui magna cum impensa restitutae sunt. Quum paries quoque septentrionalis temporis decursu collaberetur et pæne decideret, Abu-Ghālīb Mughbilī⁴ gadhi faqihus ad Abu Jaqūbum imperatorem fidelium hanc detulit rem, qui simul cum edicto de ea reficienda duas compedes aureas, 500 denariorum pondere⁵ ei tradidit, his additis dictis: "has accipe et in parietem illam aedificandam impende. Nam licitae sunt a patre meo imperatore fidelium⁶ matri e quinta spoliiorum parte, quam devictis in Hispania Christianis sibi ceperat, factae et postea hereditate mihi relictae. Hae, quae jam se praebet, occasione, nullam vidi meliorem iis adhibendis. et forsitan ita Deus universis utilitatem ex iis redundare permittat". Paries igitur inde a porta el-Huf.⁷ usque ad sacellum seminarum destructa, ex hoc auro anno 699 (coepit die 27 Sept. 1299)⁸ aedificata est.⁹

Aquarium magnum vivente Abu-Muhammede¹⁰ Jesehker faqiho imāmo generoso abstimente et pio, sumtibus Abu-Amrāni¹¹ Musae ben-Abd-Allāh ben-Sedāf¹² principis a Deo sustentati, exstructum est. Hic a mortibus Beni-Jazgha¹³ profectus, in urbe Fes cum magnis divitiis habitatum venerat. Familiaritate Abu-Muhammedis Jesehkeri principis faqihi dicti usus, aliquando ei narravit, se thesauros bene partos a majoribus hereditate acceptos, neque venditione neque emtione corruptos, sed maximam partem ab agri cultura et pecudibus profectos, secum attulisse, quos in usum templi adhibere vellet. Abu-Muhammed primum quidem recusavit, et ne drachmam quidem eorum in templi usum se versurum negavit. Sed ille institit flagitare, ut aquarium et ardes ablutionis e regione templi, cum precantium comodo, conderentur. Et Abu Muhammed denique, quum nullam

e. d. وصلاح. b. وصلاح. ¹ الجوى. g. المجردى. d. e. الجردى. b. المجردى. ² زينتم. h. تمنا. ³ recte e. d. المنى. ⁴ الحفات. e. الحفات. ⁵ ممت. ⁶ h. وانا. ⁷ recte. ⁸ ممت. ⁹ ممت. ¹⁰ ممت. ¹¹ ممت. ¹² ممت. ¹³ ممت. ¹⁴ ممت. ¹⁵ ممت. ¹⁶ ممت. ¹⁷ ممت. ¹⁸ ممت. ¹⁹ ممت. ²⁰ ممت. ²¹ ممت. ²² ممت. ²³ ممت. ²⁴ ممت. ²⁵ ممت. ²⁶ ممت. ²⁷ ممت. ²⁸ ممت. ²⁹ ممت. ³⁰ ممت. ³¹ ممت. ³² ممت. ³³ ممت. ³⁴ ممت. ³⁵ ممت. ³⁶ ممت. ³⁷ ممت. ³⁸ ممت. ³⁹ ممت. ⁴⁰ ممت. ⁴¹ ممت. ⁴² ممت. ⁴³ ممت. ⁴⁴ ممت. ⁴⁵ ممت. ⁴⁶ ممت. ⁴⁷ ممت. ⁴⁸ ممت. ⁴⁹ ممت. ⁵⁰ ممت. ⁵¹ ممت. ⁵² ممت. ⁵³ ممت. ⁵⁴ ممت. ⁵⁵ ممت. ⁵⁶ ممت. ⁵⁷ ممت. ⁵⁸ ممت. ⁵⁹ ممت. ⁶⁰ ممت. ⁶¹ ممت. ⁶² ممت. ⁶³ ممت. ⁶⁴ ممت. ⁶⁵ ممت. ⁶⁶ ممت. ⁶⁷ ممت. ⁶⁸ ممت. ⁶⁹ ممت. ⁷⁰ ممت. ⁷¹ ممت. ⁷² ممت. ⁷³ ممت. ⁷⁴ ممت. ⁷⁵ ممت. ⁷⁶ ممت. ⁷⁷ ممت. ⁷⁸ ممت. ⁷⁹ ممت. ⁸⁰ ممت. ⁸¹ ممت. ⁸² ممت. ⁸³ ممت. ⁸⁴ ممت. ⁸⁵ ممت. ⁸⁶ ممت. ⁸⁷ ممت. ⁸⁸ ممت. ⁸⁹ ممت. ⁹⁰ ممت. ⁹¹ ممت. ⁹² ممت. ⁹³ ممت. ⁹⁴ ممت. ⁹⁵ ممت. ⁹⁶ ممت. ⁹⁷ ممت. ⁹⁸ ممت. ⁹⁹ ممت. ¹⁰⁰ ممت. ¹⁰¹ ممت. ¹⁰² ممت. ¹⁰³ ممت. ¹⁰⁴ ممت. ¹⁰⁵ ممت. ¹⁰⁶ ممت. ¹⁰⁷ ممت. ¹⁰⁸ ممت. ¹⁰⁹ ممت. ¹¹⁰ ممت. ¹¹¹ ممت. ¹¹² ممت. ¹¹³ ممت. ¹¹⁴ ممت. ¹¹⁵ ممت. ¹¹⁶ ممت. ¹¹⁷ ممت. ¹¹⁸ ممت. ¹¹⁹ ممت. ¹²⁰ ممت. ¹²¹ ممت. ¹²² ممت. ¹²³ ممت. ¹²⁴ ممت. ¹²⁵ ممت. ¹²⁶ ممت. ¹²⁷ ممت. ¹²⁸ ممت. ¹²⁹ ممت. ¹³⁰ ممت. ¹³¹ ممت. ¹³² ممت. ¹³³ ممت. ¹³⁴ ممت. ¹³⁵ ممت. ¹³⁶ ممت. ¹³⁷ ممت. ¹³⁸ ممت. ¹³⁹ ممت. ¹⁴⁰ ممت. ¹⁴¹ ممت. ¹⁴² ممت. ¹⁴³ ممت. ¹⁴⁴ ممت. ¹⁴⁵ ممت. ¹⁴⁶ ممت. ¹⁴⁷ ممت. ¹⁴⁸ ممت. ¹⁴⁹ ممت. ¹⁵⁰ ممت. ¹⁵¹ ممت. ¹⁵² ممت. ¹⁵³ ممت. ¹⁵⁴ ممت. ¹⁵⁵ ممت. ¹⁵⁶ ممت. ¹⁵⁷ ممت. ¹⁵⁸ ممت. ¹⁵⁹ ممت. ¹⁶⁰ ممت. ¹⁶¹ ممت. ¹⁶² ممت. ¹⁶³ ممت. ¹⁶⁴ ممت. ¹⁶⁵ ممت. ¹⁶⁶ ممت. ¹⁶⁷ ممت. ¹⁶⁸ ممت. ¹⁶⁹ ممت. ¹⁷⁰ ممت. ¹⁷¹ ممت. ¹⁷² ممت. ¹⁷³ ممت. ¹⁷⁴ ممت. ¹⁷⁵ ممت. ¹⁷⁶ ممت. ¹⁷⁷ ممت. ¹⁷⁸ ممت. ¹⁷⁹ ممت. ¹⁸⁰ ممت. ¹⁸¹ ممت. ¹⁸² ممت. ¹⁸³ ممت. ¹⁸⁴ ممت. ¹⁸⁵ ممت. ¹⁸⁶ ممت. ¹⁸⁷ ممت. ¹⁸⁸ ممت. ¹⁸⁹ ممت. ¹⁹⁰ ممت. ¹⁹¹ ممت. ¹⁹² ممت. ¹⁹³ ممت. ¹⁹⁴ ممت. ¹⁹⁵ ممت. ¹⁹⁶ ممت. ¹⁹⁷ ممت. ¹⁹⁸ ممت. ¹⁹⁹ ممت. ²⁰⁰ ممت. ²⁰¹ ممت. ²⁰² ممت. ²⁰³ ممت. ²⁰⁴ ممت. ²⁰⁵ ممت. ²⁰⁶ ممت. ²⁰⁷ ممت. ²⁰⁸ ممت. ²⁰⁹ ممت. ²¹⁰ ممت. ²¹¹ ممت. ²¹² ممت. ²¹³ ممت. ²¹⁴ ممت. ²¹⁵ ممت. ²¹⁶ ممت. ²¹⁷ ممت. ²¹⁸ ممت. ²¹⁹ ممت. ²²⁰ ممت. ²²¹ ممت. ²²² ممت. ²²³ ممت. ²²⁴ ممت. ²²⁵ ممت. ²²⁶ ممت. ²²⁷ ممت. ²²⁸ ممت. ²²⁹ ممت. ²³⁰ ممت. ²³¹ ممت. ²³² ممت. ²³³ ممت. ²³⁴ ممت. ²³⁵ ممت. ²³⁶ ممت. ²³⁷ ممت. ²³⁸ ممت. ²³⁹ ممت. ²⁴⁰ ممت. ²⁴¹ ممت. ²⁴² ممت. ²⁴³ ممت. ²⁴⁴ ممت. ²⁴⁵ ممت. ²⁴⁶ ممت. ²⁴⁷ ممت. ²⁴⁸ ممت. ²⁴⁹ ممت. ²⁵⁰ ممت. ²⁵¹ ممت. ²⁵² ممت. ²⁵³ ممت. ²⁵⁴ ممت. ²⁵⁵ ممت. ²⁵⁶ ممت. ²⁵⁷ ممت. ²⁵⁸ ممت. ²⁵⁹ ممت. ²⁶⁰ ممت. ²⁶¹ ممت. ²⁶² ممت. ²⁶³ ممت. ²⁶⁴ ممت. ²⁶⁵ ممت. ²⁶⁶ ممت. ²⁶⁷ ممت. ²⁶⁸ ممت. ²⁶⁹ ممت. ²⁷⁰ ممت. ²⁷¹ ممت. ²⁷² ممت. ²⁷³ ممت. ²⁷⁴ ممت. ²⁷⁵ ممت. ²⁷⁶ ممت. ²⁷⁷ ممت. ²⁷⁸ ممت. ²⁷⁹ ممت. ²⁸⁰ ممت. ²⁸¹ ممت. ²⁸² ممت. ²⁸³ ممت. ²⁸⁴ ممت. ²⁸⁵ ممت. ²⁸⁶ ممت. ²⁸⁷ ممت. ²⁸⁸ ممت. ²⁸⁹ ممت. ²⁹⁰ ممت. ²⁹¹ ممت. ²⁹² ممت. ²⁹³ ممت. ²⁹⁴ ممت. ²⁹⁵ ممت. ²⁹⁶ ممت. ²⁹⁷ ممت. ²⁹⁸ ممت. ²⁹⁹ ممت. ³⁰⁰ ممت. ³⁰¹ ممت. ³⁰² ممت. ³⁰³ ممت. ³⁰⁴ ممت. ³⁰⁵ ممت. ³⁰⁶ ممت. ³⁰⁷ ممت. ³⁰⁸ ممت. ³⁰⁹ ممت. ³¹⁰ ممت. ³¹¹ ممت. ³¹² ممت. ³¹³ ممت. ³¹⁴ ممت. ³¹⁵ ممت. ³¹⁶ ممت. ³¹⁷ ممت. ³¹⁸ ممت. ³¹⁹ ممت. ³²⁰ ممت. ³²¹ ممت. ³²² ممت. ³²³ ممت. ³²⁴ ممت. ³²⁵ ممت. ³²⁶ ممت. ³²⁷ ممت. ³²⁸ ممت. ³²⁹ ممت. ³³⁰ ممت. ³³¹ ممت. ³³² ممت. ³³³ ممت. ³³⁴ ممت. ³³⁵ ممت. ³³⁶ ممت. ³³⁷ ممت. ³³⁸ ممت. ³³⁹ ممت. ³⁴⁰ ممت. ³⁴¹ ممت. ³⁴² ممت. ³⁴³ ممت. ³⁴⁴ ممت. ³⁴⁵ ممت. ³⁴⁶ ممت. ³⁴⁷ ممت. ³⁴⁸ ممت. ³⁴⁹ ممت. ³⁵⁰ ممت. ³⁵¹ ممت. ³⁵² ممت. ³⁵³ ممت. ³⁵⁴ ممت. ³⁵⁵ ممت. ³⁵⁶ ممت. ³⁵⁷ ممت. ³⁵⁸ ممت. ³⁵⁹ ممت. ³⁶⁰ ممت. ³⁶¹ ممت. ³⁶² ممت. ³⁶³ ممت. ³⁶⁴ ممت. ³⁶⁵ ممت. ³⁶⁶ ممت. ³⁶⁷ ممت. ³⁶⁸ ممت. ³⁶⁹ ممت. ³⁷⁰ ممت. ³⁷¹ ممت. ³⁷² ممت. ³⁷³ ممت. ³⁷⁴ ممت. ³⁷⁵ ممت. ³⁷⁶ ممت. ³⁷⁷ ممت. ³⁷⁸ ممت. ³⁷⁹ ممت. ³⁸⁰ ممت. ³⁸¹ ممت. ³⁸² ممت. ³⁸³ ممت. ³⁸⁴ ممت. ³⁸⁵ ممت. ³⁸⁶ ممت. ³⁸⁷ ممت. ³⁸⁸ ممت. ³⁸⁹ ممت. ³⁹⁰ ممت. ³⁹¹ ممت. ³⁹² ممت. ³⁹³ ممت. ³⁹⁴ ممت. ³⁹⁵ ممت. ³⁹⁶ ممت. ³⁹⁷ ممت. ³⁹⁸ ممت. ³⁹⁹ ممت. ⁴⁰⁰ ممت. ⁴⁰¹ ممت. ⁴⁰² ممت. ⁴⁰³ ممت. ⁴⁰⁴ ممت. ⁴⁰⁵ ممت. ⁴⁰⁶ ممت. ⁴⁰⁷ ممت. ⁴⁰⁸ ممت. ⁴⁰⁹ ممت. ⁴¹⁰ ممت. ⁴¹¹ ممت. ⁴¹² ممت. ⁴¹³ ممت. ⁴¹⁴ ممت. ⁴¹⁵ ممت. ⁴¹⁶ ممت. ⁴¹⁷ ممت. ⁴¹⁸ ممت. ⁴¹⁹ ممت. ⁴²⁰ ممت. ⁴²¹ ممت. ⁴²² ممت. ⁴²³ ممت. ⁴²⁴ ممت. ⁴²⁵ ممت. ⁴²⁶ ممت. ⁴²⁷ ممت. ⁴²⁸ ممت. ⁴²⁹ ممت. ⁴³⁰ ممت. ⁴³¹ ممت. ⁴³² ممت. ⁴³³ ممت. ⁴³⁴ ممت. ⁴³⁵ ممت. ⁴³⁶ ممت. ⁴³⁷ ممت. ⁴³⁸ ممت. ⁴³⁹ ممت. ⁴⁴⁰ ممت. ⁴⁴¹ ممت. ⁴⁴² ممت. ⁴⁴³ ممت. ⁴⁴⁴ ممت. ⁴⁴⁵ ممت. ⁴⁴⁶ ممت. ⁴⁴⁷ ممت. ⁴⁴⁸ ممت. ⁴⁴⁹ ممت. ⁴⁵⁰ ممت. ⁴⁵¹ ممت. ⁴⁵² ممت. ⁴⁵³ ممت. ⁴⁵⁴ ممت. ⁴⁵⁵ ممت. ⁴⁵⁶ ممت. ⁴⁵⁷ ممت. ⁴⁵⁸ ممت. ⁴⁵⁹ ممت. ⁴⁶⁰ ممت. ⁴⁶¹ ممت. ⁴⁶² ممت. ⁴⁶³ ممت. ⁴⁶⁴ ممت. ⁴⁶⁵ ممت. ⁴⁶⁶ ممت. ⁴⁶⁷ ممت. ⁴⁶⁸ ممت. ⁴⁶⁹ ممت. ⁴⁷⁰ ممت. ⁴⁷¹ ممت. ⁴⁷² ممت. ⁴⁷³ ممت. ⁴⁷⁴ ممت. ⁴⁷⁵ ممت. ⁴⁷⁶ ممت. ⁴⁷⁷ ممت. ⁴⁷⁸ ممت. ⁴⁷⁹ ممت. ⁴⁸⁰ ممت. ⁴⁸¹ ممت. ⁴⁸² ممت. ⁴⁸³ ممت. ⁴⁸⁴ ممت. ⁴⁸⁵ ممت. ⁴⁸⁶ ممت. ⁴⁸⁷ ممت. ⁴⁸⁸ ممت. ⁴⁸⁹ ممت. ⁴⁹⁰ ممت. ⁴⁹¹ ممت. ⁴⁹² ممت. ⁴⁹³ ممت. ⁴⁹⁴ ممت. ⁴⁹⁵ ممت. ⁴⁹⁶ ممت. ⁴⁹⁷ ممت. ⁴⁹⁸ ممت. ⁴⁹⁹ ممت. ⁵⁰⁰ ممت. ⁵⁰¹ ممت. ⁵⁰² ممت. ⁵⁰³ ممت. ⁵⁰⁴ ممت. ⁵⁰⁵ ممت. ⁵⁰⁶ ممت. ⁵⁰⁷ ممت. ⁵⁰⁸ ممت. ⁵⁰⁹ ممت. ⁵¹⁰ ممت. ⁵¹¹ ممت. ⁵¹² ممت. ⁵¹³ ممت. ⁵¹⁴ ممت. ⁵¹⁵ ممت. ⁵¹⁶ ممت. ⁵¹⁷ ممت. ⁵¹⁸ ممت. ⁵¹⁹ ممت. ⁵²⁰ ممت. ⁵²¹ ممت. ⁵²² ممت. ⁵²³ ممت. ⁵²⁴ ممت. ⁵²⁵ ممت. ⁵²⁶ ممت. ⁵²⁷ ممت. ⁵²⁸ ممت. ⁵²⁹ ممت. ⁵³⁰ ممت. ⁵³¹ ممت. ⁵³² ممت. ⁵³³ ممت. ⁵³⁴ ممت. ⁵³⁵ ممت. ⁵³⁶ ممت. ⁵³⁷ ممت. ⁵³⁸ ممت. ⁵³⁹ ممت. ⁵⁴⁰ ممت. ⁵⁴¹ ممت. ⁵⁴² ممت. ⁵⁴³ ممت. ⁵⁴⁴ ممت. ⁵⁴⁵ ممت. ⁵⁴⁶ ممت. ⁵⁴⁷ ممت. ⁵⁴⁸ ممت. ⁵⁴⁹ ممت. ⁵⁵⁰ ممت. ⁵⁵¹ ممت. ⁵⁵² ممت. ⁵⁵³ ممت. ⁵⁵⁴ ممت. ⁵⁵⁵ ممت. ⁵⁵⁶ ممت. ⁵⁵⁷ ممت. ⁵⁵⁸ ممت. ⁵⁵⁹ ممت. ⁵⁶⁰ ممت. ⁵⁶¹ ممت. ⁵⁶² ممت. ⁵⁶³ ممت. ⁵⁶⁴ ممت. ⁵⁶⁵ ممت. ⁵⁶⁶ ممت. ⁵⁶⁷ ممت. ⁵⁶⁸ ممت. ⁵⁶⁹ ممت. ⁵⁷⁰ ممت. ⁵⁷¹ ممت. ⁵⁷² ممت. ⁵⁷³ ممت. ⁵⁷⁴ ممت. ⁵⁷⁵ ممت. ⁵⁷⁶ ممت. ⁵⁷⁷ ممت. ⁵⁷⁸ ممت. ⁵⁷⁹ ممت. ⁵⁸⁰ ممت. ⁵⁸¹ ممت. ⁵⁸² ممت. ⁵⁸³ ممت. ⁵⁸⁴ ممت. ⁵⁸⁵ ممت. ⁵⁸⁶ ممت. ⁵⁸⁷ ممت. ⁵⁸⁸ ممت. ⁵⁸⁹ ممت. ⁵⁹⁰ ممت. ⁵⁹¹ ممت. ⁵⁹² ممت. ⁵⁹³ ممت. ⁵⁹⁴ ممت. ⁵⁹⁵ ممت. ⁵⁹⁶ ممت. ⁵⁹⁷ ممت. ⁵⁹⁸ ممت. ⁵⁹⁹ ممت. ⁶⁰⁰ ممت. ⁶⁰¹ ممت. ⁶⁰² ممت. ⁶⁰³ ممت. ⁶⁰⁴ ممت. ⁶⁰⁵ ممت. ⁶⁰⁶ ممت. ⁶⁰⁷ ممت. ⁶⁰⁸ ممت. ⁶⁰⁹ ممت. ⁶¹⁰ ممت. ⁶¹¹ ممت. ⁶¹² ممت. ⁶¹³ ممت. ⁶¹⁴ ممت. ⁶¹⁵ ممت. ⁶¹⁶ ممت. ⁶¹⁷ ممت. ⁶¹⁸ ممت. ⁶¹⁹ ممت. ⁶²⁰ ممت. ⁶²¹ ممت. ⁶²² ممت. ⁶²³ ممت. ⁶²⁴ ممت. ⁶²⁵ ممت. ⁶²⁶ ممت. ⁶²⁷ ممت. ⁶²⁸ ممت. ⁶²⁹ ممت. ⁶³⁰ ممت. ⁶³¹ ممت. ⁶³² ممت. ⁶³³ ممت. ⁶³⁴ ممت. ⁶³⁵ ممت. ⁶³⁶ ممت. ⁶³⁷ ممت. ⁶³⁸ ممت. ⁶³⁹ ممت. ⁶⁴⁰ ممت. ⁶⁴¹ ممت. ⁶⁴² ممت. ⁶⁴³ ممت. ⁶⁴⁴ ممت. ⁶⁴⁵ ممت. ⁶⁴⁶ ممت. ⁶⁴⁷ ممت. ⁶⁴⁸ ممت. ⁶⁴⁹ ممت. ⁶⁵⁰ ممت. ⁶⁵¹ ممت. ⁶⁵² ممت. ⁶⁵³ ممت. ⁶⁵⁴ ممت. ⁶⁵⁵ ممت. ⁶⁵⁶ ممت. ⁶⁵⁷ ممت. ⁶⁵⁸ ممت. ⁶⁵⁹ ممت. ⁶⁶⁰ ممت. ⁶⁶¹ ممت. ⁶⁶² ممت. ⁶⁶³ ممت. ⁶⁶⁴ ممت. ⁶⁶⁵ ممت. ⁶⁶⁶ ممت. ⁶⁶⁷ ممت. ⁶⁶⁸ ممت. ⁶⁶⁹ ممت. ⁶⁷⁰ ممت. ⁶⁷¹ ممت. ⁶⁷² ممت. ⁶⁷³ ممت. ⁶⁷⁴ ممت. ⁶⁷⁵ ممت. ⁶⁷⁶ ممت. ⁶⁷⁷ ممت. ⁶⁷⁸ ممت. ⁶⁷⁹ ممت. ⁶⁸⁰ ممت. ⁶⁸¹ ممت. ⁶⁸² ممت. ⁶⁸³ ممت. ⁶⁸⁴ ممت. ⁶⁸⁵ ممت. ⁶⁸⁶ ممت. ⁶⁸⁷ ممت. ⁶⁸⁸ ممت. ⁶⁸⁹ ممت. ⁶⁹⁰ ممت. ⁶⁹¹ ممت. ⁶⁹² ممت. ⁶⁹³ ممت. ⁶⁹⁴ ممت. ⁶⁹⁵ ممت. ⁶⁹⁶ ممت. ⁶⁹⁷ ممت. ⁶⁹⁸ ممت. ⁶⁹⁹ ممت. ⁷⁰⁰ ممت. ⁷⁰¹ ممت. ⁷⁰² ممت. ⁷⁰³ ممت. ⁷⁰⁴ ممت. ⁷⁰⁵ ممت. ⁷⁰⁶ ممت. ⁷⁰⁷ ممت. ⁷⁰⁸ ممت. ⁷⁰⁹ ممت. ⁷¹⁰ ممت. ⁷¹¹ ممت. ⁷¹² ممت. ⁷¹³ ممت. ⁷¹⁴ ممت. ⁷¹⁵ ممت. ⁷¹⁶ ممت. ⁷¹⁷ ممت. ⁷¹⁸ ممت. ⁷¹⁹ ممت. ⁷²⁰ ممت. ⁷²¹ ممت. ⁷²² ممت. ⁷²³ ممت. ⁷²⁴ ممت. ⁷²⁵ ممت. ⁷²⁶ ممت. ⁷²⁷ ممت. ⁷²⁸ ممت. ⁷²⁹ ممت. ⁷³⁰ ممت. ⁷³¹ ممت. ⁷³² ممت. ⁷³³ ممت. ⁷³⁴ ممت. ⁷³⁵ ممت. ⁷³⁶ ممت. ⁷³⁷ ممت. ⁷³⁸ ممت. ⁷³⁹ ممت. ⁷⁴⁰ ممت. ⁷⁴¹ ممت. ⁷⁴² ممت. ⁷⁴³ ممت. ⁷⁴⁴ ممت. ⁷⁴⁵ ممت. ⁷⁴⁶ ممت. ⁷⁴⁷ ممت. ⁷⁴⁸ ممت. ⁷⁴⁹ ممت. ⁷⁵⁰ ممت. ⁷⁵¹ ممت. ⁷⁵² ممت. ⁷⁵³ ممت. ⁷⁵⁴ ممت. ⁷⁵⁵ ممت. ⁷⁵⁶ ممت. ⁷⁵⁷ ممت. ⁷⁵⁸ ممت. ⁷⁵⁹ ممت. ⁷⁶⁰ ممت. ⁷⁶¹ ممت. ⁷⁶² ممت. ⁷⁶³ ممت. ⁷⁶⁴ ممت. ⁷⁶⁵ ممت. ⁷⁶⁶ ممت. ⁷⁶⁷ ممت. ⁷⁶⁸ ممت. ⁷⁶⁹ ممت. ⁷⁷⁰ ممت. ⁷⁷¹ ممت. ⁷⁷² ممت. ⁷⁷³ ممت. ⁷⁷⁴ ممت. ⁷⁷⁵ ممت. ⁷⁷⁶ ممت. ⁷⁷⁷ ممت. ⁷⁷⁸ ممت. ⁷⁷⁹ ممت. ⁷⁸⁰ ممت. ⁷⁸¹ ممت. ⁷⁸² ممت. ⁷⁸³ ممت. ⁷⁸⁴ ممت. ⁷⁸⁵ ممت. ⁷⁸⁶ ممت. ⁷⁸⁷ ممت. ⁷⁸⁸ ممت. ⁷⁸⁹ ممت. ⁷⁹⁰ ممت. ⁷⁹¹ ممت. ⁷⁹² ممت. ⁷⁹³ ممت. ⁷⁹⁴ ممت. ⁷⁹⁵ ممت. ⁷⁹⁶ ممت. ⁷⁹⁷ ممت. ⁷⁹⁸ ممت. ⁷⁹⁹ ممت. ⁸⁰⁰ ممت. ⁸⁰¹ ممت. ⁸⁰² ممت. ⁸⁰³ ممت. ⁸⁰⁴ ممت. ⁸⁰⁵ ممت. ⁸⁰⁶ ممت. ⁸⁰⁷ ممت. ⁸⁰⁸ ممت. ⁸⁰⁹ ممت. ⁸¹⁰ ممت. ⁸¹¹ ممت. ⁸¹² ممت. ⁸¹³ ممت. ⁸¹⁴ ممت. ⁸¹⁵ ممت. ⁸¹⁶ ممت. ⁸¹⁷ ممت. ⁸¹⁸ ممت. ⁸¹⁹ ممت. ⁸²⁰ ممت. ⁸²¹ ممت. ⁸²² ممت. ⁸²³ ممت. ⁸²⁴ ممت. ⁸²⁵ ممت. ⁸²⁶ ممت. ⁸²⁷ ممت. ⁸²⁸ ممت. ⁸²⁹ ممت. ⁸³⁰ ممت. ⁸³¹ ممت. ⁸³² ممت. ⁸³³ ممت. ⁸³⁴ ممت. ⁸³⁵ ممت. ⁸³⁶ ممت. ⁸³⁷ ممت. ⁸³⁸ ممت. ⁸³⁹ ممت. ⁸⁴⁰ ممت. ⁸⁴¹ ممت. ⁸⁴² ممت. ⁸⁴³ ممت. ⁸⁴⁴ ممت. ⁸⁴⁵ ممت. ⁸⁴⁶ ممت. ⁸⁴⁷ ممت. ⁸⁴⁸ ممت. ⁸⁴⁹ ممت. ⁸⁵⁰ ممت. ⁸⁵¹ ممت. ⁸⁵² ممت. ⁸⁵³ ممت. ⁸⁵⁴ ممت. ⁸⁵⁵ ممت. ⁸⁵⁶ ممت. ⁸⁵⁷ ممت. ⁸⁵⁸ ممت. ⁸⁵⁹ ممت. ⁸⁶⁰ ممت. ⁸⁶¹ ممت. ⁸⁶² ممت. ⁸⁶³ ممت. ⁸⁶⁴ ممت. ⁸⁶⁵ ممت. ⁸⁶⁶ ممت. ⁸⁶⁷ ممت. ⁸⁶⁸ ممت. ⁸⁶⁹ ممت. ⁸⁷⁰ ممت. ⁸⁷¹ ممت. ⁸⁷² ممت. ⁸⁷³ ممت. ⁸⁷⁴ ممت. ⁸⁷⁵ ممت. ⁸⁷⁶ ممت. ⁸⁷⁷ ممت. ⁸⁷⁸ ممت. ⁸⁷⁹ ممت. ⁸⁸⁰ ممت. ⁸⁸¹ ممت. ⁸⁸² ممت. ⁸⁸³ ممت. ⁸⁸⁴ ممت. ⁸⁸⁵ ممت. ⁸⁸⁶ ممت. ⁸⁸⁷ ممت. ⁸⁸⁸ ممت. ⁸⁸⁹ ممت. ⁸⁹⁰ ممت. ⁸⁹¹ ممت. ⁸⁹² ممت. ⁸⁹³ ممت. ⁸⁹⁴ ممت. ⁸⁹⁵ ممت. ⁸⁹⁶ ممت. ⁸⁹⁷ ممت. ⁸⁹⁸ ممت. ⁸⁹⁹ ممت. ⁹⁰⁰ ممت. ⁹⁰¹ ممت. ⁹⁰² ممت. ⁹⁰³ ممت. ⁹⁰⁴ ممت. ⁹⁰⁵ ممت. ⁹⁰⁶ ممت. ⁹⁰⁷ ممت. ⁹⁰⁸ ممت. ⁹⁰⁹ ممت. ⁹¹⁰ ممت. ⁹¹¹ ممت. ⁹¹² ممت. ⁹¹³ ممت. ⁹¹⁴ ممت. ⁹¹⁵ ممت. ⁹¹⁶ ممت. ⁹¹⁷ ممت. ⁹¹⁸ ممت. ⁹¹⁹ ممت. ⁹²⁰ ممت. ⁹²¹ ممت. ⁹²² ممت. ⁹²³ ممت. ⁹²⁴ ممت. ⁹²⁵ ممت. ⁹²⁶ ممت. ⁹²⁷ ممت. ⁹²⁸ ممت. ⁹²⁹ ممت. ⁹³⁰ ممت. ⁹³¹ ممت. ⁹³² ممت. ⁹³³ ممت. ⁹³⁴ ممت. ⁹³⁵ ممت. ⁹³⁶ ممت. ⁹³⁷ ممت. ⁹³⁸ ممت. ⁹³⁹ ممت. ⁹⁴⁰ ممت. ⁹⁴¹ ممت. ⁹⁴² ممت. ⁹⁴³ ممت. ⁹⁴⁴ ممت. ⁹⁴⁵ ممت. ⁹⁴⁶ ممت. ⁹⁴⁷ ممت. ⁹⁴⁸ ممت. ⁹⁴⁹ ممت. ⁹⁵⁰ ممت. ⁹⁵¹ ممت. ⁹⁵² ممت. ⁹⁵³ ممت. ⁹⁵⁴ ممت. ⁹⁵⁵ ممت. ⁹⁵⁶ ممت. ⁹⁵⁷ ممت. ⁹⁵⁸ ممت. ⁹⁵⁹ ممت. ⁹⁶⁰ ممت. ⁹

videret rationem rem evitandi, nihil tamen prius accepit, quam, manu prehensa, cum ad altare templi ductum, per sectionem Corani traditam¹, in medio *mihrábo* jurare fecisset, pecuniam esse integram a majoribus hereditate acceptam neque emtione nec venditione corruptam. Jurejurando dato, "age incipias", inquit, "quas in animo habes ædificare, ædes ablutionis² atque aquarium, et Deus t. o. m. consilio tuo adsit". Itaque diversorium, quod e regione portæ el-Hufât³, in loco, ubi jam ædes ablutionis sunt, coëmtum demolitus, mense Safari ineunte anno 576 (coepit die 27 Maj. 1180) ædes illas et aquarium ædificare aggressus est. Interim Abu-Muhammed Jeschker faqihus, litteris ad imperatorem fidelium datis cum de hac re fecit certiores [41] simulque veniam aquæ huc derivandæ petiit. Hanc litteris dedit patentibus⁴, quibus plateas urbis et vias, ubicumque voluerit, ei perrumpere permisit. Collectis ideo doctis viris architecturæ geometriæque⁵ peritis imperavit, ut loca aquæ perducendæ apta perquirerent. Quoniam nullus aptior iis videretur, quam is, in quo fontes coriariorum erant; hic Abu-Muhammedi Jeschker faqihus tamen valde displicuit et quia sordes coriariorum nimis erant vicinae et locus ipse spurcitie pilisque abundabat. Illo igitur relicto, aedibus coriariorum ab occidente⁶, domum invenerunt tinctoris, in qua fons Haumal⁷ appellatus inerat. Hanc, pretio propter fontem illum admodum aucto, Abu-Amrân Mûsa ben-Sedâf⁸ jam emit. Fons e domuncula, columbario simili, sub terra occulta⁹ proficiscens, aquam e duobus diversis locis, in quorum singulis una est scaturigo, in saxo duro, dulcissimam et suavissimam, quamquam nimis gravem, emittit, quæ in eadum collecta, postea in receptaculum, plumbo obductum¹⁰, quadratum, cujus latus quodque decem spithamas tenet, juxta domum infunditur. Hinc in tubos e plumbo fusos¹¹ derivata medium fori tabbaci collem pervadit et usque ad *qarestîn*, a meridie templo scheriforum situm, deducta, directionem fori fabricæ caesareæ sequitur. Deinde forum sericariorum¹² et vicum venditorum serici grossioris¹³ perrumpens, in ultima taberna plateæ eorum qui sarcinas componunt, templo contigua, in receptaculum plumbeum exit, unde ad cisternam plumbeam deducta quadratam, in omnia aqua-

¹ العزير b. d. h. + ² الببصات a. ³ الحفا bene b. c. الحفا h. ⁴ c. d. دار الدباغ b. من قرب دار ⁵ omnes m. d. n. e. ⁶ بظهير b. ⁷ المدينة ⁸ Agumal M. ⁹ جرمال h. ¹⁰ خومال b. ¹¹ خوال h. ¹² سراب ¹³ a. — ملبس — التبريد ¹⁴ ملبس h. ¹⁵ مغبور a. — ¹⁶ من الرصاص b. ¹⁷ الخزازين b. bene; الخزازين ¹⁸ d. الخزازين ¹⁹ من الرصاص

ria, aquam salientem, piscinam, portam nudipedum¹, ablutionis domum ejusque cubicula, et aquarium fenestras, tam aequabiliter dispertitur, ut nihil nimis sit nec parum. Cubicula domus ablutionis, quae quindecim sunt, marmore strata, aquam singula sibi propriam recipiunt. In media ablutionis domo² aqua saliens, cisternae similis, posita est, in cujus medio pharetra e cupro aurato inest tubulis praedita, e quibus aqua in piscinam modo decidit pulcherrimo. Tectum domus tholus amplum et magnum fecit, gypso obductum³ et lazuro variisque picturis ornatum. E regione porta jacet templi augusti magna, nudipedum vocata, cujus latitudo altitudinem superat. Per eam in atrium intratur. Hic aqua saliens e plumbo facta, per totam portae longitudinem, aquam fontanam, in marmora coerulea, viridia et rubra demittit, ut nudipedes pedes ibi lavent. Omnis porta reliqua usque ad atrium templi ab Abu-Abd-Allâh Muhammed 'ben-Abi-l-Saber praedicatore, quum judex urbis esset, marmore strata est, quae antea tegulis, ejusdem generis ac eae, quibus atrium tegitur, erat munita. Prope portam nudipedum aquarium est oblongum antiquum, quod ab Abd-el-Meliko el-Muthaffir exstructum, ablutioni precantium inservit, et ex quo aquarii aquam utribus hauriunt⁵; superflua⁶ vero in canalem extra aquarium delapsa a servis puerisque hauritur⁷.

De praedicatoribus, qui regnantibus Muvahhiditis et Merinidis in templo quirevanensi praedicarunt.

Primus, qui e suggestu quirevanensi, quem Abu-Muhammed Abd-el-Haqq ben-Matscha qadhi faciendum curaverat, concionem habuit publicam, fuit Abu-Muhammed Mehdi ben-Isa faqihus praedicator venerabilis et abstinens, quo nemo neque formâ ac moribus venustior⁸ erat, neque linguâ facundior neque eloquentior oratione. Quum justitia et candore animi excelleret⁹, cohortatio ejus in animos audientium penetravit. Veneris diebus singulis suam recitavit concionem semper diversam. Postquam quinque menses ibi erat concionatus, Muvahhiditae, urbe potiti, cum de munere dimoverunt, et Abu-l-Hasan ben-Attija faqihum venerandum et benedictum, utpote qui linguam calleret berbericam, in locum illius suffecerunt; nam neminem, nisi symbola berberice memoria teneat, neque ima-

¹ الخفاة ut postea sola lectio vera est. ² المبيضة b. h. البيضات a. semper.
³ مقربصة b. c. ⁴ c. e. h. — ⁵ ويستقا b. ويلى c. ⁶ فيضها b. c. d.
 recte. باقيها h. ⁷ منه c. فيستقا ⁸ من — a. b. ⁹ تصديقا
 b. وإخلاصا

mum nec praedictorem constituebant. Hic primo Veneris die mensis Djumâdae prioris anno 540 provinciae suae praefectus, eam usque ad mortem sustinuit¹, quae die Sabbati octavo mensis Dhu-l-qadae anno 558 (coepit die 9 Dec. 1162) evenit. Mortuo Abu-Muhammed Jeschker ben-Mûsa Djervâvi² faqihus venerandus et abstinens successit, qui unus e doctoribus Mauritaniae celeberrimis, religione suâ, generositate, abstinentiâ, vitae austeritate, fidei propagandae studio, liberalitate, caritatis officiis inclaruit. Dives enim oves armentaque, a maioribus hereditate accepta, in oppido suo possidebat plurima. Quum valde barbaro ore loqueretur³, ipse ritus modo precum praeivit, Abu-Abd-Allâho Muhammede ben-Hasan ben-Ziadet Allâh Mezenita⁴ faqiho abstimente vices concionandi sustinente, qui usque ad diem mortis, qui Mercurii erat, 23:um mensis Djumâdae prioris anno 572 (coepit die 9 Jul. 1176) praedicatoris munere functus est. Abu-l-Qâsim Abd-el-Rahmân ben-Humeid⁵ ab Abu-Muhammed Jeschker faqiho jam ad id designatus, deinde successit. Abu-Muhammed Jeschker, per quadraginta annos imamus templi qairevanensis, tantâ erat praesentiâ, ut ne die quidem uno preces negligeret. Abu-l-Qâsimo die lunae 14:0 mensis Ramadhâni anno 581 (coepit die 3 April. 1185) mortuo, Abu-Amrân Musa faqihus venerabilis et abstinens in munere praedicandi successit. Hic antea professor pueros in Qantara Abi-Rûs legere docebat⁶. Vocis erat tristis et pulchrae, quae, quum Coranum recitaret, lacrymas eliciebat audientium. Edicto de munere praedicatoris ei allato, mente percussus, primum, pueris dimissis, lacrymans, "ne me ignominia⁷, bone Deus", precatus est, "coram servis tuis afficias". Deinde, postquam dies Jovis illuxit, ad monasterium, extra portam Isliten⁸ situm, exivit et inter [45] sanctorum sepulchra deambulans⁹, ad noctem usque cum lacrymis precibus vacavit. Tum monasterium ingressus, cum multis comitantibus, noctem precibus et Corano legendo deditus ibi pernoctavit et lacrymans precatus est. Audientes quum lacrymas ejus et dolorem viderent, etiam lacrymarunt. Aurora tandem illucescente, preces peregit matutinas et denuo lacrymis obortus usque ad primam Muedhdhinorum vocationem diei Veneris Deum invocavit¹⁰. Qua audita, pulcherrimis indutus vestibus, stipante Muedhdhinorum

f الجوى c. للزوى a. للروادى b. للروادى e. فكان — مائة e. فاقم¹
 Almadani e. المينى b. اندرى⁴ d. e. لانه كان³ M. Aljaruense M.
 ايصالين⁴ c. d. f. لان⁷ b. بورس f. يعلم⁶ c. e. f. مير⁵ M.
 c. حتى زدى¹⁰ c. يتماشى⁹ c. ايصالين c. ايصاليتى b.

caterva, ad templum inaccessit augustum¹, in cujus atrio horam opperiens vocationis consedit. Tum, omnium oculis in eum conversis, lacrimans et remebundus² suggestum conscendit, et cantu Muedhulkinorum finito³, surrexit et ex tempore haud haesitabundus habuit concionem. Jam *mihrabum* ingressus verba dixit iudicio et sapientiâ plena. Ipse lacrimans, audientium⁴ et eorum qui pone erant, lacrimas elicit. Precibus absolutis, homines, ut manus ejus oscularentur et benedictionem acciperent, accesserunt. Ita usque ad adventum Abu-Abd-Allahi Muhammedis ben-Mejmûn Havvaritae⁵ qadhî et faqihî concionabatur, qui primum omnium de qairevanensis templi praedicator ab urbis incolis inquirebat. Omnia quam optima summasque laudes quum de eo accepisset, proximo Veneris die, forma praedicatoris ei displicuit eumque malis moribus esse putans⁶, a verbis non abstinuit. Sed quidam praesentes ei dixerunt, "si modo concionantem eum audieris, sane tibi placebit". Concione igitur audita, lacrimavit et veniam praedicatoris benedictionemque sibi expetivit. Abu-Amrân Musa professor, qui, ad lacrimandum⁷ promptus, summae erat modestiae et timori maxime proclivis, postquam Abu-Muhammed Jeschker die 21:o Dhu-l-Qadae anno 598 (coepit die 50 Sept. 1201) mortuus est, solus munera et praedicatoris et imami gessit⁸, donec die 20:o mensis Safar anno 599, tertio post Abu-Muhammedis mortem mense, diem obiit supremum. Abu-Muhammed Abd-Allâh filius Mûsae professoris, quamvis octodecim tantum annos esset natus, patri in *mihrabo* successit. Pulchritudini enim formaeque venustae magnam conjungebat scientiam, veram pietatem, generositatem, abstinentiam multam, vocem suavissimam, neque in tanta juventute ei aliquid puerile inerat. Inde a tenera aetate scientiae quaerendae deditus, Dei cultui imprimis studebat⁹. Is solus est imamus juvenis imberbis, qui post conditum templum qairevanense, ad hanc usque diem *mihrabum* ejus intravit, id quod unioni virtutum praestantissimarum ac generositatis in eo conspicuae et omnium de ejus excellentia, pietate et abstinentia consensui communi debebatur. Ceteroquin corporis formositas indoli animi pulchrae omnino par erat. Pater aegrotans, quum praesentes eum rogarent, ut filium *mihrabo* post se praeficeret, utpote qui munere esset dignissimus, respondit: "si Deus aliquid boni in eo invenerit, eum acdis suae ministerio

¹ الجامع — b. والمؤمنون — c. ² ويدعوا b. c. e. ³ من الاذان ⁴ c. ⁵ المستشعنه a. واستبشعه ⁶ c. ⁷ الدموع ⁸ ⁹ a. منقطعا ¹⁰ d. فاسند الى ¹¹ c.

ipse praeficiet Abu-Amrān mortuus, postquam ad sepulchrum elatus et in margine ejus erat collocatus, fletum hominum movit acerbissimum. Quum jam mentio ejus esset facta, qui preces super mortuo diceret, qadhī, "tu quidem accedas", filio dixit, "et super patre tuo preceris". Surrexit igitur et preces peregit sollemnes. Quibus factis homines discesserunt. Tum patri in imamatu successit et ritus precandi praevit. Die Veneris proximo, vestibus indutus, quibus pater, quum concionabatur, usus erat, et pileo albo, quem Abu-Mervān ben-Hajun¹ ei dederat, capiti imposito, suggestum adscendit et in praedicando legendoque tantam prodidit sapientiam, ut vulgus cum admiraretur [44]. Nam fortis erat vocis², multaemodestiae et lacrimando proclivis. Abu-Abd-Allāh el-Nāsir, imperator fidelium, quum in urbem Fes venisset, ad eum misit rogans vellet ad se venire, ut adspectu ejus frueretur. Mane igitur die Lunae ad eum, qui in palatio ad flumen Fesanum sito habitabat, adscendit, et postquam intravit, salutatione peracta, ad³ meridianas usque preces cum imperatore confabulans mansit. Hic, qui sermone ejus et verbis valde gaudebat, jam, "surge" ei dixit, "et preces nobis praeci". Quibus factis interrogavit, quemnam vicibus suis fungentem reliquisset. "Eum suffeci", inquit, "qui me melior est, et a quo librum didici divinum. Nuntio enim tuo accepto, primum suspensus haesi, timens, ne *mihribum* precesque in templo negligerem, quum perpendere, redditum meum fore incertum. Quare doctorem meum, eundemque dominum, sicut propheta indicavit his verbis: *dominus tuus is est, qui unum modo Corani versiculum te docuerit*, quum praeterirem⁴, eum de hoc negotio certiore factum in meum substitui locum". Tum Nāsir, omnia fausta apprecatus, eum dimisit, sed servum cum septem vestimentis et loculo septies mille aureis pleno sequi jussit. Ad imperatorem fidelium mox revertens Abu-Muhammed, gratiis precibusque peractis, "vestimenta, imperator fidelium", dixit, "equidem accipio; at pecunia mihi opus non est. Librarius⁵ enim sum, et libris exarandis vitam tolero". Imperatori fidelium objicienti, eum aurum utilitati suae adhibere vel quomodocumque vellet expendere posse, "ne hanc", inquit "portam aperias, imperator fidelium, mihi que ignoscas precor, si eam accipere recusavero. Tibi vere majori quam mihi usui erit, si inter milites fideique defensores divisa, rebus

¹ حيون a. ² صيبا b. ³ الى صار c. ⁴ فانتيت d. ⁵ a. qui utrumque فهو مولاك + تعالى b. ⁶ ناسخ c. d.

fideliū necessariis consulat et fines regni defendat". Itaque nihil accipiens abiit. Usque ad mortem, quae die solis undecimo mensis Redjeb anno 614 (coepit die 12 Maj. 1214) evenit, imamus et praedicator mansit, et aegrotans Abu-Muhammedem Qâsim Qodhâitam¹ faqihum, qui Coranum cum docuerat, succesorem sibi constituit. Postquam ille mortuus est, Abu-Muhammed locum imami et praedicatoris vacuum occupavit. Faqihi quidam et doctores, eum diffamaturi² et conviciaturi, contenderunt, eum pueros ad divites mittere (?). Abu-Muhammed ben-Nemiri³ faqihus de hac re ad imperatorem fideliū litteras dedit. At hic iis sic respondit: "quia is, a quo precibus praeficeretur, mihi declaravit, hunc se esse meliorem, eum nolite sollicitare". Tum Abu-Muhammed Qodhâita⁴, schola relicta, templo unice deditus, in domo imamis dono data ad mortem usque die Jovis 22:0 mensis Ramadhâni anno 615 (coepit die 29 Mart. 1218) habitavit.

Abu-Abd-Allâh Muhammed ben-Abd-el-Rahmân Saqafita⁵ faqihus venerandus huic successit. Vir erat doctus, pius, generosus, voce venustâ, temporum et astrorum gnarus. Dum imamus erat, Abu-l-Hidjâdj Jusuf ben-Muhammed ben-Ali Saqathi faqihus *muedhdhin* a Qasr Kutâma advenit. Quia pulchram habebat vocem, sive preces annuntiavit sive Coranum praelegit, et magna praeditus erat horarum cognitione; Abu-Jaqûb Jusuf ben-Amrân qâdhi Abu-Abd-Allâho Schelbitae⁶ praedicatori imperavit, ut ei diem modo unum concionem habere permitteret, quo, si haec res testimonio esset probata⁷, in ordinem praedicatorum suscipi posset. Quare Schelbita morbum simulavit, et hic pro eo concionatus est. In templo etiam arcis, quum praedicator ejus aegrotaret, concionem habuit. Mortuo [45] Abu-Abd-Allâho Schelbita anno 629 (coepit die 28 Oct. 1230) Abu-l-Hidjâdj doctor faqihus venerabilis, abstinens, benedictus, cujus preces exaudiebantur, *hâdj* et praedicator⁸ vices sustinuit praedicatoris, donec anno 635 (coepit die 23 Aug. 1237) diem obiit supremum. Post eum Abu-Muhammed Abd-el-Ghaffâr, fere sex menses concionatus, se munere abdicavit. Tum Abu-l-Hasan Ali ben-el-Hâdj usque ad annum, quo moriebatur, 655 (coepit die 9 Febr. 1255) vicibus functus est praedicatoris,

¹ الطعاني d. semper. ² فانتقر sine dubio legendum puto. ³ طوى c. الشلى a. السقى d. السقى ⁴ Alfadaai M. ⁵ c. نصير e. بغير. ⁶ الشلى b. e. ⁷ ليشتهر a. b. ⁸ Nomen viri in codicibus plurimis excidit. h. + أبو الحسن على; f. lacuna in textu relicta, in margine + الحجاج المزدغى; h. — المتجاف الدعوة; ابو الحجاج المزدغى.

in quibus deinde Abu-Abd-Allâh Muhammed doctor imâmus peritus, juris consultissimus, consiliarius venerandus et abstinens, filius Abu-l-Hidjâdj Jusufi ben-el-Mezdeghi ¹ doctoris *hadj* venerandi, benedicti et pii, ei successit, qui filium suum Abu-l-Qâsimum faqihum venerandum continentem et pium concionandi muneri præfecit, ipse vero imamatum sibi retinuit. Hic quum imamus renunciaretur, ter locum recusavit et de repulsæ caussa interrogatus, retulit, Abu-Dorr² Khaschanitam doctorem *hâfithum*, traditionum peritum, qui eum Librum judiciorum docebat, sibi narrasse, Abu-Muhammedem ben-Mûsa imamum professorem, die, quo moreretur, et Qodhâita in munere succederet, se aliquamdiu intuentem dixisse: precibus in templo qairevanensi, tu quidem, Muhammed, in fine tuæ vitæ præeris. Postea imânum renuntiatum, se verba meminisse doctoris, et ita intellexisse, vitæ finem instare. Hanc muneris recusandi causam fuisse. Abu-Abd-Allâh Mezdeghita faqihus imami muneri, filius vero Abu-l-Qâsim concionandi præfuit partibus, donec, Abu-Abd-Allâh mortuo, Abu-l-Hasan Ali ben-Humeid doctor faqihus venerandus abstinens, imamus creatus est. Abu-l-Qâsimo Mezdeghitæ faqiho et prædicatore mortuo³, Abu-Abd-Allâh Muhammed ben-Ziâdet-Allâh Merenita⁴ prædicator suffectus est, et ad mortem usque has vices obivit. Abu-l-Hasan ben-Humeid⁵ imamus dictus quum moreretur, faqihi urbis et principes Abu-l-Abbâsum Ahmed ben-Abi-Zer' doctorem faqihum venerandum et benedictum, corani in hoc templo lectorem, imânum, et Abu-l-Qâsimum ben-Meschûna⁶ doctorem faqihum venerandum abinentem et generosum, prædicatorem nominarunt. Sed septuaginta diebus præterlapsis, edictum Abu-Jusufi-ben-Abd-el-Haqq imperatoris fidelium illustrissimum advenit, quo Abu-Abd-Allâh Muhammed ben-Abu-l-Saber Ajûb doctor faqihus venerandus et pius tum imamus tum prædicator crearetur, qui usque ad mortem, anno 694 (coepit die 20 Nov. 1294)⁷, utrumque sustinuit munus. Tum Abu-Jusuf ben-Abd el-Haqq⁸ imperator fidelium Abu-l-Abbâsum doctorem, faqihum et traditionum peritum abinentem, filium Abu-Abd-Allâhi ben-Raschid faqihi docti beatique, virum sui ævi in doctrina⁹ dogmatum fundamentalium omnis generis versatissimum, imamum renuntiavit,

¹ المزدغنى b. semper. المزدغى d. semper. ² لاسنى b. لاسنى d. لاسنى c. لاسنى b. لاسنى c. ³ توفي a. — توفي b. ⁴ المزدغى a. b. c. ⁵ حمد c. ⁶ مسوقة b. ⁷ ثلاث f. ⁸ علم a. ⁹ علم b. c. † ابو يعقوب يوسف بن امير المسلمين ابي يوسف ⁸ خمس h. ⁹ علم a.

simulque Abu-l-Hasanum ¹ faqihum traditionum peritum venerandum, generosum et benedictum, filium Abu-l-Qâsimi Mezdeghitæ doctoris faqihî prædicatoris beati, prædicatorem creavit. Abu-l-Abbâs ibn-Raschid, postquam in hoc templo tres fere annos munere imâmi functus erat, id deposuit et ita Abu-l-Hasan Mezdeghita faqihus utrique et imâmi et prædicatoris muneri solus præfuit ², dum annis gravis ³ et concionando impar, [46] filium Abu-l-fadhl faqihum generosum venerabilem et benedictum prædicatorem renuntiavit.

Templum regionis hispanicæ usque ad annum 600, sicut ædificatum erat, integrum sine ulla amplificatione mansit. Tunc vero Abu-Abd-Allâh el-Nasir imperator fidelium id ædificare, et reficere ac quæ dilapsa erant, restituere jussit. Portam quoque septentrionalem, gradibus instructam, qua in aream intratur, aperuit, infra quam aquam salientem e mamore rubro faciendam curavit. Simul aquarium et domum ablutionis ⁴ condere jussit, et aquam his omnibus necessariam e fonte extra portam ferream urbis derivavit. Aquam autem salientem et piscinam, quæ templi arcæ insunt, Abu-Zakarja Jahja princeps ⁵, khalifarum genitor ⁶, proprio sumtu, per Abu-Schâma el-Djejâsch ⁷ ædificandas curavit. Ad annum deinde 695 hoc statu templum perrexit. Tum, magna ejus parte dilapsa, Abu-Abd-Allâh ben-Meschûna ⁸ doctor et faqihus venerandus, abstinens, generosus ac benedictus, qui templi hujus imâmus idemque prædicator erat, statum ejus miserum Abu-Jaqubo imperatori fidelium, filio Abu-Jusufi ben-Abd-el-Haqq imperatoris fidelium exposuit, qui edictum de eo reficiendo misit. Quare magnâ ejus pars ex legatis restituta est. Piscina vero illa, aqua saliens, aquarium et domus ablutionis ⁹ aquam e fonte extra portam ferream semper acceperunt, donec annis famis canalibus destructæ vestigia deleta sunt. Alia igitur aqua e fluvio Masmûda eo derivata est, quæ ad regnum usque Abu-Thâbit Ameri imperatoris fidelium, filii Abd-Allâhi principis filii ¹⁰ Abi-Jusufi ben-Abd-el-Haqq imperatoris fidelium, mansit, qui eandem fontis aquam, quam el-Nâsir Muvahhidita ad templum duxerat, auspice et curante Abu-l-Abbâso Ahmed Djejânio ¹¹ peritissimo ¹², denuo ad templum deri-

d. البيضاء a. البيضاء ⁴ b. f. كبير ³ a. d. واسند ² c. الحسين ¹
 f. b. الجباس c. الجباش ⁷ a. الجبل b. c. sam præfero. جبل ⁶ b. الملك ⁵
 و احمد ¹⁰ b. مسرة ⁵ b. جباس — — — — — g. الحساس
 a. البيضا ¹¹ a. البيضا ¹² a. البيضا ¹⁰ a. البيضا ⁹
 a. b. c. d. ابي يعقوب بن ابي اسلمين ¹⁰ a. البيضا ⁹
 b. البيضا ¹² M. — — — — —

vavit et vestigiis ejus investigatis, in aquam salientem, piscinam et aquaria infundendam curavit. Hæc omnia anno 707 (coepit die 2 Jul. 1307) sumtu thesauri publici facta sunt.

Ad historiam Idrisidarum proseguendam narratio jam redibit. Jahja ben-Muhammed ben-Idris Emiro mortuo, quo regnante templum qairevanense condebatur, filius Jahja ben-Jahja ben-Muhammed ben-Idris successit. Hic, moribus pessimis, puellam judæam, nomine Hannam¹, feminam sui ævi pulcherrimam, libidine prosecutus sua², in balneum, ubi erat, intravit copiamque ejus expetivit. Sed puellæ clamore homines accurrunt, et urbani, tantum facinus abhorrentes, regem exsecrantur. Abd-el-Rahmâno ben-Abi-Sahh Djodhamita³ duce populus collectus, ad eum occidendum festinat. Quod quum videret Atika filia Alii ben-Omar⁴ ben-Idris uxor Jahjæ Hasanidæ, marito fugam consuluit et hic e regione qairevanensi ad hispanicam, oppidanis prosequentibus, fugit, [47] ubi desperatione amens, facti poenitentia fractus ignominiæque dedecore et probro, quæ⁵ sibi conciliaverat, afflictus, eadem nocte mortuus est. Abd-el-Rahmân ben-Abi-Sahh imperium urbis deinde suscepit. At Atika, morte mariti acceptâ, quum Abd-el-Rahmân in urbe dominantem⁶ comperiret, ad patrem Alium ben-Omar⁷ ben-Idris, qui tum temporis Sunhadjæ et Ghumâræ præerat, litteras dedit, quibus⁸ facinus Jahjæ mariti ac mortem et Abd-el-Rahmâni in urbe tyrannidem nuntiaret. Ille igitur, nuntio allato, cum copiis omnibus et satellitibus collectis ad urbem Fes profectus, regionem qairevanensem Abd-el-Rahmano, qui ibi dominabatur, eripuit et ab utriusque urbis tam hispanicæ quam qairevanensis civibus rex salutatus est. Itaque nomen ejus in universis provinciarum Mauritanie suggestibus diebus Veneris pronuntiatum. Ita imperium a posteris Muhammedis ad filios Omari ben-Idrisi consobrini illius cessit.

De regno Alii ben-Omar ben-Idris Hasanidæ in urbe Fes et Mauritanie provinciis.

Ali filius Omari filii Idrisi filii Idrisi filii Abd-Allâhi filii Hasani filii el-Huseini filii Alii filii Abi-Talibi, consobrino Jahja ben-Jahja ben-Muhammed ben-Idris mortuo, in urbe Fes ceterisque Mauritanie urbibus jus-

¹ مَجْمَعَة b. Janna M. Dschiaba D. ² عَنْ فَرَادِهَا a. b. c. ³ مُحَمَّد c. ⁴ مُحَمَّد d. ⁵ الْجَزَامِي e. ⁶ الْجَزَامِي ut paullo post. ⁷ — — — — — b. ⁸ تَعْلَمُهُ — — — — — ادريس ⁹

jurandum accepit fidelitatis, et tranquille regnavit, donec Abd-el-Rizzâq Fehrita a Vashqa¹ in Hispania oriundus, in montibus Vablân², in urbis Fes regione, unius et dimidii diei itinere ab urbe dissitis, rebellavit et multis Berberis e tribubus Medjûna³, Ghajâtha al. comitantibus, arcem in monte Sela intra Medjûnæ provinciam condidit munitissimam, et conditam de nomine urbis suæ natalis Vashqam appellavit, quæ in illis finibus adhuc manet. Tum ad pagum Safervâ castris motis, eum ingressus jusjurandum fidei omnium Berberorum Safervensium⁴ accepit. Cum his ad urbem Fes revertit et, postquam Ali ben-Omar ben-Idris magnum contra eum eduxerat exercitum, proclium⁵ ingens commissum est, ex quo Abd-el-Rizzâq rebellis victor rediit, Ali ben-Omar autem, magnâ exercitus⁶ parte amissâ, fugatus in provinciam Eurebâ⁷ ipse fugit. Abd-el-Rizzâq urbem Fes ingressus, regionem tantum hispanicam occupare potuit, ubi in concione diei Veneris nomen ejus recitabatur. Cives vero regionis qairevanensis vim vi repulerunt, et legatos ad Jahjam ben-el-Qâsim ben-Idris, vulgo *Miqdâm*⁸ (audacem) appellatum, qui res eorum ei exponerent, miserunt. Ille postquam advenit, rex renuntiatus, Abd-el-Rizzaqum rebellem impugnavit, dum eum fugatum e regione expulit hispanica, qua potitus jusjurandum fidei non solum a civibus ejus sed ab omnibus, qui ibi consederant, Rafedhitis⁹ hispanicis accepit. Regioni urbis hispanicæ Jahja ben-el-Qâsim Emir Thalabam ben-Mehârib ben-Abd-Allâh Rafedhitam ab urbe Schidûna oriundum præfecit [48], quo mortuo, filium Abd-Allâh, Abbûd cognominatum, in locum patris suffecit. Huic vero deinde mortuo, filius Mehârib ben-Abbûd ben-Thalaba, in eadem successit provincia. Ex tribu Azd et posteris Muhallebi ben-Abi-Safra originem duxit.

De regno Jahjæ ben-el-Qâsim ben-Idris Hasanidæ Emiri,

Miqdâm cognominatæ.

Postquam Ali ben-Omar consobrius ejus ex urbe aufugerat, hic rex salutatus Abd-el-Rizzâqum rebellem aggressus, e regione ejecit hispanica, cui Thalabam ben-Mehârib præfecit, dum ipse, contra Safritas exercitu ducto,

¹) وشقة bene c. Huesca M. Rischka D. ²) وبلان b. c. c. Uabelan M. Veban D. recte. ³) البربر من مدينة فاس ومن مديونة وغياته b. Et M. fere eadem legisse videtur: Barbaros de cidade de Falaz. وغياته c. recte. ⁴) بالعوام B. ⁵) حروب b. c. ⁶) جنوده b. e. ⁷) أروبة d. ⁸) الربيضين b. ⁹) الربيضين c. بالمقدم a. d. Aladem M. der Schwache D.

multas adversus eos commisit pugnas et certamina magna¹. Deinde usque ad annum 292 (coepit die 12 Nov. 904) Fes ejusque provinciam gubernavit. Hoc vero tempore Rebi' ben-Sulcimàn cum aggressus est [et occidit]. Quare nepos consobrini Jahja ben-Idris ben-Omar ben-Idris regnum vacuum occupavit.

De regno Jahjæ ben-Idris ben-Omar ben-Idris Hasanidæ Emiri.

Cæso consobrino Miqdâmi Jahja ben-el-Qâsim ben-Idris in imperio successit et ab utraque urbe tum qairevanensi tum hispanica sacramento fidei accepto, nomen ejus in precibus pronuntiatum est. Itaque summa rerum ad posteros Omari ben-Idris rediit. Jahja, cujus imperium omnes Mauritaniæ complectebatur regiones, et cujus nomen in universis ejus suggestibus pronuntiabatur, omnibus Idrisidis, sive potentiam et famam², sive³ memoriam apud homines pulchram atque auctoritatem⁴, sive denique amplitudinem imperii et justitiam summam respexeris, longe antecelluit. Magna generositatis laudi scientiam juris et traditionum conjunxit, atque eloquens, facundus copiæque præditus verborum, nihilominus fortis fuit et audax ac pietate, fide abstinentiaque insignis, ita ut nemo Idrisidarum tantum gloriæ adeptus sit fastigium. Mauritaniam tranquillus rexit usque ad annum 305 (coepit die 23 Junii 917), quo Mesâla ben-Habûs Miknasita, dux Obeid-Allâhi Schiitæ, qui in Africa imperitabat, cum bello petivit. Jahja ben-Idris, exercitu adversus Mesâlam educto, fugatus et cæsus in urbem rediit, ubi intra munimenta contra Mesâlam obsidentem se aliquamdiu defendit. Postremo pecuniâ datâ pacem obtinuit et litteras de obedientia sua ad Obeid-Allâhum Africæ dominum scripsit. His factis, Mesâla castra Qairevânium movit. Sed reversus Mûsam ben-Abi-l-Afijam, qui provinciis Tèsûli et Tazæ præerat, Mauritaniæ præfecit. Nam hic non solum varia Mesâlæ duci præstiterat officia, sed donis datis et summis honoris documentis tantam ejus contraxerat familiaritatem, ut in omnibus, quæ in Mauritania gessit Mesâla, bellis, ei comes esset et ceteris emiris multum præhaberetur. At Mûsæ [49], quotiescumque Mauritania potiri ibique summam sibi soli vindicare voluit potestatem, Jahja ben-Idris Hasanida offecit per excellentiam suam, generositatem, religionem, justitiam, quæ omnia illius evertabant consilia. Ideo Mûsa Jahjæ valde iratus⁵, quum Mesâla anno 309 (coepit 11 Maji 921) in Mauritaniam iterum susceperet expeditionem, eum

¹ حروب b. c. ² وصيانة b. ³ وطيبة الذكر الحسن في الناس c. + post وصيتا ⁴ اقومهم b. ⁵ واعززم a. واعدزم b. c. حمل ثقيل ⁶

apud hunc adeo obtrectavit, ut¹ odio exardescens Mesâla Jahjam in vincula conjicere constitueret. Jahjam igitur, qui cum multis exercitus sui proceribus Mesâlæ, ad urbem appropinquanti, obviam iret, captum Mûsa ferro oneravit et urbem ingressus, camelo vectum et catenis vinctum coram se duxit. Ut omnes divitias et thesauros expromere cogeretur, variis deinde eum vexavit cruciatibus, et bonis potitus, vinculis solutum ad regionem urbis Asilæ² relegavit. Comitibus dispersis, statu miserrimo in urbe Asila apud affines degit, qui pecunia data eum honorifice receptum omnibus donabant, quibus vitam obtineret commodam. Quibus vero haud contentus, urbe relicta, ut Africam peteret, in itinere a Mûsa ben-Abi-l-Afija Miknasita captus, in urbe Miknasæ³ diu in custodia retentus est. Carcere tandem Mûsæ liberatus, summa miserie, paupertate, inopia afflictus, utpote qui viginti ferme annos in vinculis jaceisset, Mehdiam venit, ubi tum bellum sæviit Abu-Zeidi Mukhallid ben-Keidâd Zenatensis Schiitæ, qui urbem⁴ jam obsedat. Hic anno 552 (coepit die 5 Sept. 945) famis in terra peregrina periit. Narrant, patrem ejus Idris ben-Omar ben-Idris mortem famis in terra peregrina filio imprecatum esse; eventus diras comprobavit. Mesâla autem, Jahja capto et in vincula conjecto, urbi Fes Ribânum Miknasitam⁵ prafecit et in Africam revertit. Ribân, postquam tres annos urbem tenuerat, ab el-Hasano ben-Muhammed ben-el-Qâsim ben-Idris Hasanida rebellante ejectus est.

De regno el-Hasani ben-Muhammed ben-el-Qâsim ben-Idris ben-Idris Hasanidae, Hadjdjâm appellati.

El-Hasan filius Muhammedis filii el-Qasimi filii Idrisi filii Abd-Allâhi filii Hasani filii el-Huseini filii Alii, cognomen *Hadjdjâm* (chirurgi) hac de caussa recepit. Bellum inter eum et Ahmed ben-el-Qâsim consobrinnum exortum est gravissimum, in quo el-Hasan, equitem e militibus consobrinni aggressus, in locis, ubi cucurbitæ poni solent, transfigebat; alterum deinde et tertium eodem modo adortus, in locis⁶ modo indicatis vulnerabat. Quibus visis, Ahmed consobrinnus dixit, "filius fratris mei chirurgus evasit." Hoc nomen postea ei inditum semper retinuit. Quidam hos versus de eadem re cecinit:

١. اصلا ٢. حتى وقل c. حتى — صدره b. — عنده — — ادريس ١)
٢) للمدينة ٣) b. للمدينة ٤) a. d. e. اندينة d. العكسى c. تكاى ٣)
٥) اصيلة b. ٦) موضح — c. ut paullo post. c. كتماى

*De regno Mūsæ ben-Abi-l-Afīja in urbe Fes plurimisque
Mauritanie provinciis.*

Mūsa filius Abi-l-Afījæ filii Abi-Baseli¹ filii Abi-l²-Dhahāki filii Madjzū-
li³ filii Tāmrisi⁴ filii Ferādisi filii Vanifi filii Miknāsī filii Varsatifi⁵ Miknasita
Emirus, qui omnis Miknāsæ rex erat, anno 313 (coepit die 28 Mart. 925)
utramque urbem Fesanam occupavit. Præterea regiones Tāzæ, Tesūli⁶ et
Lukati⁷, urbes Tandjæ et Basræ ac multas alias Mauritanie cepit provin-
cias. Urbe Fes expugnata civiumque fidei jurejurando accepto, quum im-
perium sibi stabilitum esset [31], Hāmīdum ben-Hamdān, ut el-Hāsanum
Hadjdjam occideret, ursit. Hāmīd autem, a re abhorrens et fraudis factæ
poenitens, facinus semper procrastinavit⁸. Quum vero Mūsa fortius in-
staret, ea, quæ jam antea commemoravimus, in el-Hāsanum gesta sunt⁹.
Ibn-Abi-l-Afīja igitur, omnibus Mauritanie regionibus potitus, et jureju-
rando fidei a tribubus principibusque recepto, omnes Idrisidas e terris ex-
pulit eorum et e domibus abegit¹⁰. Ita urbes Asilæ, Schālæ al., quæ iis
fuerant, cepit, et victi tandem fugatique universi ad arcem Hadjer-el-Nesr
(petram aquilæ) se receperunt, quæ bene munita, a Muhammede ben-Ibra-
him ben-el-Qāsim ben-Idris condita, vertice nubes fere feriebat. Ibn-
Abi-l-Afīja, qui interitum eorum et internecionem appetebat plenam, ca-
stellum gravissima pressit obsidione. Sed principes Mauritanie et summi
duces imperii, quum hæc intelligerent, tantam injustitiam dissuasuri, ei
dixerunt, "si internecionem familie prophetice desiderans, hos omnes occi-
dere volueris, nos id tibi neque concedemus, nec faciendum patiemur."
Pudore igitur commotus, duce Abu-l-Fath¹² Tesulensi cum mille equitibus
ibi relicto, ut impediret, quominus Idrisidæ dispergerentur, anno 317
(coepit die 13 Febr. 929) ad urbem Fes revertit, ubi ad annum mansit
520 (coepit die 12 Jan. 952), quo Humeid ben-Subeil¹³, dux Obeid-Allāhi
Schīitæ cum magno exercitu, comite Hāmīdo ben-Hamdān Hamdanensi¹⁴,
Mūsam debellaturus, Mauritaniam aggressus est. Cujus expeditionis causa

¹ سهل b. h. ² — b. ³ مجدول c. ⁴ تافريس a. امريس ⁵ e. والكامى c. ولكاي ⁶ b. واستول ⁷ h. ونضيف a. b. d. e. g. وسنيف
Lacam M. Lekan D. ⁸ c. ليسوفه ⁹ c. post التلب hæc †: فسار الى: الحسن فسمه واخرجه ليلا من اعلا السور فسقط منه وانكسر فسار الى عدوة الاندلس
¹⁰ c. — واخرجهم — بلادهم ¹¹ فأت بها من ذلك السم بعد ثلاثة ايام على ما
c. فضلته b. فعدلهم عن ¹² c. in margine. ابا القمح ¹³ b. h. semper; سهيل ¹⁴ c. الهدي b. المهدي ¹⁵ c. h. l. postea سهيل; Sohal M. Sehl D.

hæc erat. Mûsa ibn-Abi-l-Afija, obsidione arcis Hadjer el-Nesr relicta, ad urbem Fes reversus et, aliquot dies ibi moratus, Abd-Allâho ben-Thâlaba¹ ben-Mehârib ben-Abbûd urbis præfecto occiso, Muhammedem ben-Thâlaba hujus fratrem suffecerat, cui deinde, a munere remoto, Taval ben-Abi-Jezid² successerat, qui, donec Fes manibus Musæ eriperetur, in hoc mansit magistratu. Regioni autem qairevanensi Mudeinum filium præfecerat et anno 519 (coepit die 25 Jan. 951) Tilimsanum, quæ urbs el-Hasano ben-Abi-l-Aisch ben³-Idris Hasanidæ parebat, adortus, ex urbe totaque ejus provincia occupata, dominum illum ejecerat, qui ad urbem Melilam, in insulis Melûjæ sitam, aufugit ibique sese defendit. Tilimsano potitus, adversus urbem Tekrûr⁴ castris motis, mense Schabâni anno 520 eam una cum adjacente regione expugnaverat. Captis ita Tilimsano, Tekrûr et Fes, Ibn-Abi-l-Afija Abd-el-Rahmân Nasir-lidîn-Allâh regi Hispaniæ juramentum fidei adjuravit, et nomen ejus in precibus publicis in universis sui regni suggestibus pronuntiandum curavit. Obeid-Allâh Schiïta, quum hujus rei nuntium Meldiæ accepisset, Humeidum ben-Suheil Kutamensem ducem cum decem millibus equitum contra Mûsam misit. In valle Mesûn⁵ utraque concurrunt acies, et varia fortuna ibi pugnatum est. Humeid vero castra Mûsæ noctu adortus, hunc una cum exercitu fugavit. Dum Mûsa ad Ain-Ishâqi in finibus Tesûli fugit ibique se communivit, Humeid ben-Suheil ad urbem [52] Fes profectus est. Quum propius accederet, Mudein ben-Mûsa aufugit, et, Humeid urbe deserta potitus, Hâmidum ben-Hamdan Hamdanensem ei præfecit et ipse ad Africam rediit. Idrisidæ in Hadjer el-Nesr obsessi, famâ cladis Ibn-el-Afijæ, Mudeini filii fugæ a Fes et urbis ab Hâmido captæ alacres, anno 521 Abu-l-fath⁶, ducem Ibn-Abi-l-Afijæ, devictum fugarunt et castra ejus diripuerunt. Interea Hâmid ben-Hamdan Hamdanensis, urbi Fes præfectus, ibi sese tenuit, donec Ahmed ben-Abi-Beer Abd-el-Rahmân ben-Sahh⁷, vindictæ cupidus, cum adortus occidit et occisi caput una cum filio ad Mûsam ben-Abi-l-Afija misit, qui utrumque el-Nâsîro-lidîn-Allâh imperatoris fidelium Cordubam ferendum curavit. Ad annum 523 (coepit die 10 Dec. 954) Ahmed⁸ ben-Abi-Beer nomine Mûsæ ben-Abi-l-Afija urbem Fes rexit; tum vero Meisûr el-Fati, dux exercitus in Mauritaniam ab Abu-l-Qàsimo Schiïta, ut mortem⁹ pa-

١) ثعلب b. ٢) يزيد c. ٣) عيسى بن c. ٤) نكور
 ٥) مسور a. ٦) فتح c. ٧) سهيل b. ٨) فاقم حميد بن ابي بكر
 ٩) عن اثر موت +

tris Obcid-Allāhi, Fehrītā¹ ulcisceretur, missus, advenit et aliquot dies urbem Fes obsedit, donec Ahmed ben-Abi-Becr, obsequium praestaturus, cum donis magnis atque ingenti pecuniae vi ad eum exiit. Pecuniam quidem et dona recepit, sed Ahmedum vinculis constrictum Mehdiā misit. Oppidani, qui Hasanum ben-Qāsim Luatensem sibi ipsi praefectum creabant, portis urbis in conspectu Meisūri clausis, ea fortuna sese defenderunt, ut hic, post septem in obsidione² menses frustra peractos, pacem concludere cogeretur. Fesani sex millia aureorum, armenta, stragula, utres aquarios et alia vasa, dare polliciti, litteras de obsequio suo ad Abu-l-Qasimū imperatorem fidelium Schiitā scribere, nomen ejus in numis eudere et in precibus diei Veneris pronuntiare spoponderunt. His conditionibus acceptis Meisūr castra adversus Mūsā ben-Abi-l-Afija movit, quem³ etiam aggressus est, et magnis commissis certaminibus, quorum maxima pars ab Idrisidis gerebantur, in desertum an fugere coegit. Idrisidā, imperio Abu-l-Qasimi Schiitae subjecti, omnes fere, quas possederat Mūsā ben-Abi-l-Afija, terras occuparunt, dum ipse exsul in deserto et finibus regionum, quae inde ab urbe Agersif⁴ usque ad urbem Tekrūr⁵ adhuc ei parebant, erravit et anno denique 541 (coepit die 28 Maj. 952) in oppido Melujā quodam, vel ut alii, sicut el-Bernusi, malunt, anno 528 (coepit die 17 Oct. 959)⁶ occisus est. Filius Abd-Allāh ben-Ibrāhīm ben-Mūsā ben-Abi-l-Afija post patrem caesum, ad annum usque, quo mortuus est, 560 (coepit die 3 Nov. 970) imperavit et deinde Muhammed filius ejus successit, quo mortuo, anno 565 (coepit die 1 Oct. 975) dynastia Ibn-Abi-l-Afijae Miknasitae exstincta est⁷. Quidam vero rerum ab iis gestarum scriptores narrant, huic Muhammedi mortuo, el-Qāsimū ben-Muhammed successisse, qui adversus Lemtunā bella gesserit. Multis proeliis magnis commissis, a Jusuf ben-Taschfin tandem devictum et occisum esse. Hunc cunctam ejus terram radicitus depopulatum⁸, totum, quod posteri Ibn-Abi-l-Afijae occupabant, [55] spatium⁹ Mauritanae sibi subjecisse. Illi vero ibi, si inde ab initio Abd-el-Rahmān el-Nāsir-lidin-Allāhi imperii anno 505 usque ad dominationem Lemtūnā anno 445 (coepit die 22 April. 1055)¹⁰ computaveris, 140 annos regnaverant.

¹ e. مهدى. ² b. فاحصون. ³ bene. ⁴ e. فام يزل. ⁵ e. حتى — —. ⁶ b. ثلاث. ⁷ e. مائة 1. 24. ⁸ d. احسيف. ⁹ e. احسيف. ¹⁰ b. انقطعت. ¹¹ e. فولى. ¹² e. بعد. ¹³ e. 24. ¹⁴ e. جميع. ¹⁵ e. خمس.

Meisûr dux exercitûs, pace cum urbe Fes facta et sacramento fidei a civibus Abu l-Qâsimo Schiitæ Africæ regi adjurato, Hasanum ben-Abi-l-Qâsim¹ Luatensem urbi præfecit, qui usque ad annum 341 in hoc mansit magistratu. Tum vero Ahmedo ben-Abi-Bekr, qui, carcere liberatus et honore cumulatus, Mehdiâ revertit, omnia, quæ in sua erant potestate, tradidit² Hasan, postquam octodecim annos, inde ab anno 323 usque ad 341, urbem gubernaverat.³ Ibn el-bân⁴ in chronico suo, Djelâ el-adhân fi akhbar ez-zemân⁵ (*splendor olei, de notitia temporis*) inscripto, refert, postquam Mûsa ben-Abi-l-Afijja coram Meisûro duce aufugerat, imperium Mauritanie filiis abiisse Muhammedis ben el-Qâsim ben-Idris Hasanidæ, qui duo fratres essent uterini Kennûn et Ibrahim, filii Muhammedis ben-el-Qâsim ben Idris, quorum major natu Kennûn princeps et emirus⁶ prior factus esset.

De regno el-Qâsimi ben-Muhammed ben-el-Qâsim⁷ ben-Idris Hasanidæ Emiri, Kennûn cognominati.

El Qâsim⁸ Kennûn filius Muhammedis filii el-Qâsimi filii Idrisi filii Idrisi filii Abd Allâhi filii Hasani filii el-Huseini filii Alii filii Abi-Talibi, post fugam Mûsæ ben-Abi-l-Afijjæ ab omnibus Idrisidis in principatum evectus est et, urbe Fes exceptâ, plurimas tenuit Mauritanie regiones. Arcem Hadjer-el Nesr sedem habuit regiam. Anno 357 (coepit die 10 Jul. 948)⁹ mortuo, filius Abu-l-Aisch¹⁰ Ahmed ben-Kennûn in imperio successit.

De regno Abu-l-Aischi Ahmed ben-el-Qâsim Kennûn Hasanidæ Emiri.

Abu-l-Aisch Ahmed filius el-Qâsimi Kennûn filii Muhammedis filii el-Qâsimi filii Idrisi filii Idrisi filii Abd-Allâhi filii Hasani filii el-Huseini filii Alii Emir us doctus fuit faqihus, pius, abstinentiæ deditus, biographiæ peritus, historiam regum gentiumque certamina et Arabum¹¹ Berberorumque genealogias bene edoctus. Quibus virtutibus laudem adjunxit prudentiæ, clementis animi, fortitudinis, generositatis, ita ut inter Idrisidas *Ahmed generosus* nuncuparetur. Quum ad partes Mervanidarum summo cum studio inclinaret, ut regnum, morte patris vacuum, accepit, in omnibus sui

أحدى — — سنة 7. 1. ³ c. فتخلى عن مكان بيده ² c. — أبى ¹ —
 — b. ⁵ في ⁴ الباني b. اللبان ⁴ d. اللباد c. الباني b. اللبان ⁴ —
 هو — ⁸ c. — بن القاسم ⁷ b. والامامة ⁶ + recte b. et M. أخبار الزمان
 أبو ¹⁰ — b. وثلاثين c. تسع ⁹ b. سكنون + هو الامام d. — القاسم —
 b. المغرب ¹¹ b. ut paullo post. العيش

imperii finibus fidem posteris [54] Obeid-Allâhi datam revocavit, et Abdel-Rahmâno el-Nâsir-lidin-Allâh regi Hispaniæ fidei adjuravit juramentum ejusque nomen in omnibus provinciæ suæ suggestibus pronuntiandum curavit. At el-Nâsir, nisi sibi traderentur urbes Tandja et Sebla, obsequium promissum accipere noluit. Quare, quum has condiciones Abu-l-Aisch recusaret¹, turmas et exercitus ad eum debellandum ille transmisit. His valde afflictus Abu-l-Aisch, urbibus illis redditis, pacem recuperavit et deinde cum fratribus consobrinisque Idrisidis, el-Nâsиро obediens, sub ala ejus tectus et fidem servans datam², in oppidis Basræ et Asilæ³ vixit. Interim duces exercituum el-Nâsiri cum copiis ex Hispania in Mauritaniam transvecti, ut Berberos contumaces debellarent, obedientibus se adjunxerunt et adversus rebelles tulerunt auxilium. Ita el-Nâsir viris suis impares et pecuniâ infirmos sustentabat⁴, donec, omni fere Mauritania occupata, plurimæ Zenatæ et aliæ Berberorum tribus fidem ei adjurarent et nomen in universis terræ suggestibus inde a Tahort usque ad Tandjam pronuntiaretur, Sidjilmâsa tantum excepta, ubi hoc tempore Menâder⁵ Berber summæ rerum præerat. Urbs quoque Fes, ceterorum secuta exemplum, juramentum fidei dixit. Huic Muhammedem bea-el-Khair ben-Muhammed Jefrunitam deinde Zenâtensem præfecit, qui, ex omnibus Zenatæ regibus potentissimus et illustrissimus, idem Omajjadas maxime reveritus et in iis laudandis sincerissimus. Nam quia Othmân ben-Affân generis auctorem Harb ben-Sulât ben-Vazmîr⁶ Jefrunensem familiaritate sua amplexus, Muslemum fecerat et genti præfecerat Zenatensi, amicitia apud posteros continua obtinuit. Muhammed ben-el-Khair, postquam fere annum urbem Fes utramque rexerat, ad bellum sacrum adversus Christianos gerendum in Hispaniam profecturus, Ahmedum ben-Abi-Bekr ben-Ahmed ben-Othmân ben-Said Zenatensem consobrinum urbi suo loco præfecit, qui anno 344 turrim templi Qairevanensis benedictam ædificavit. Anno 347 (coepit die 24 Mart. 938) el-Nâsir urbem Tandjam ejusque provinciam Jalæ ben-Muhammed Jefrunitæ, duci tribus Beni-Jefrun, gubernandam tradidit, et is cum tribu sua ibi consedit.

Abu-l-Aisch, quum videret, quantum in Mauritania el-Nâsir sibi subjecisset imperium, litteris Cordubam ad eum datis rogavit, ut sibi liceret

¹ منحلّقين h. معتصمين c. كفه ² — فامتنع — وطنجة ³ ⁴ ⁵ ⁶

h. قايين ¹ ² ³ ⁴ ⁵ ⁶

Monad M. Menad D. ¹ ² ³ ⁴ ⁵ ⁶

et يفرّون scribunt. ¹ ² ³ ⁴ ⁵ ⁶

ad sacrum bellum trajicere. Veniâ datâ el-Nâsir simul jussit singulis stationibus a Djezirat-el Khadra usque ad imperii fines castellum ei extrui, mille aureos in quemque diem ad victum pendî, stragula, utensilia, cibum potumque, dum in castello esset, ei dari. Ita in toto itinere, usque ad fines regni, per triginta stationes res acta est. Abu-l-Aisch in Hispaniam igitur belli caussa trajecturus, fratrem el-Hasanum ben-Kennûn¹ suæ præfecit provinciæ, et in pugna contra Christianos, anno 343 (coepit die 6 Maj. 934) occisus est.

[55] *De regno el-Hasani ben-Kennûn Emiri.*

El-Hasan filius el-Qâsimi² Kennûn filii Muhammedis filii el-Qâsimi filii Idrisi Hasanida, quum frater ad bellum, in quo mortuus est, proficisceretur, regnum suscepit. Ultimus rex fuit Mauritanix e gente Idrisidarum oriundus. Fidem Mervanidis promissam sancte ac continue servavit. Mad³ autem ben-Ismaïl Schiita Africæ dominus, quum nuntium de expugnata ab el-Nâsîro Omajjada Mauritaniam deque fide ab omnibus Zenâtæ Berberorumque tribubus sibi data jam fracta et juramento Omajjadis dicto accepisset⁴, rem ægre ferens, Djevherum Græcum ducem suum cum viginti millibus equitum e tribubus Kutâma⁵, Sunhâdja al. misit, ut fines Mauritanix conculcatos suæ subjiceret potestati⁶, tyrannos, qui ibi inessent, dejiceret atque in eos violentiam summam exerceret. Djevher igitur anno 347 Qairevâno ad Mauritaniam profectus est. Jala ben-Muhammed, princeps tribus Beni-Jefrun et nomine el-Nâsir-lidin-Allâhi Mauritanix præfectus, fama de adventu Djevheri audita, Jefrunitas omnesque Zenâtæ tribus collegit et cum magnis copiis prope urbem Tahort⁷ hostibus obviam ivit. Certamine atroci inter utrumque exercitum commisso⁸, Djevher dux thesauros prolatos inter principes Kutâmæ dispertiit, qui cædem Jalæ ben-Muhammed Jefrunitæ, ducis Zenatensis, ei promittebant. Itaque pugna quam maxime sæviante cohors principum Kutâmæ nobilissimorum Jalam ibn-Muhammed ducem Jefrunitarum aggressi occiderunt et occisi caput abscissum tradiderunt Djevhero, qui, rem lætam significaturus, dona iis dedit splendidissima⁹. Caput Mado¹⁰ ben-Ismaïl domino missum, Qairevani spectaculum circumgestari hic jussit.¹¹ Benu-Jefrun, post cædem ducis fugati, in omnes partes se disperse-
runt. At tempore interjecto, compagibus regni denuo conjunctis, fugientes

¹ b. شكنون ² a. b. — بن القاسم ³ b. وصل ⁴ b. سعد ⁵ b. فافتحم c. فافتتح ⁶ b. فافتحم ⁷ b. تاهروت ⁸ b. ويدخلها ⁹ b. اكنامة ¹⁰ b. سعد ¹¹ a. فتلوف به b. فتلوف

apud¹ cæsi filium Bedu² ibn-Jala ben-Muhammed Jefrunitam se receperunt. Jalâ interfecto, Djevher Sidjilmâsam³ castra movit. Illic enim Muhammed ibn-el-Fath⁴ Kharidjita, Vashâl ben Mejmûn ben-Medrar Safrensis⁵ appellatus, summâ rerum potitus, Khalifam haberi voluit sibi que nomen imperatoris fidelium arrogavit et Schakir-billah cognomen recepit. Nummis ibidem cussis nomen inscripsit suum, et ii, pulcherrimi habitûs, deinde Schakirenses appellati sunt. Ipse Muhammed ibn-el-Fath, sectâ Malekensis, summam exercuit justitiam et, ut Sunna sustineretur, operam dedit. Hunc Djevher aggressus aliquamdiu obsedit, donec, urbe vi capta, copiis fugatis et viris e Safrensis et defensoribus occisis, eum vivum cepit et anno 349 (coepit die 2 Mart. 960) ferro oneratum ad urbem Fes secum duxit. Eam ex omnibus partibus militibus circumdatam tredecim dies⁶ obsedit et vi armisque expugnavit. Multis hominibus occisis Ahmedum ben-Abi-Bekr Zenatensem ducem ejus⁷, quem [56] el-Nâsir Omajjada, quum cives juramentum fidei sibi dicerent, urbi præfecerat, captivum duxit, præsidium urbis et principes occidit, urbem diripuit, incolas captivos abduxit et muros demolitus est, ita ut calamitas esset gravissima. Mane dici Jovis 20ⁱ mensis Ramadhâni anno 349 Djevher urbem cepit et postea in Mauritania, amicis Mervanidorum occidendis, oppidis et castellis expugnandis, dum tribus Zenatæ et aliæ coram eo aufugiebant, per triginta menses, quæ sibi essent demandata, exsecutus⁸, crudelissime grassatus est. Regionibus Mauritanix ita subjugatis, terris devastatis, occisis earum defensoribus, fidem Mervanidis datam abolitam Obeiditis retulit, ita ut in omnibus Mauritanix suggestibus nomen eorum pronuntiaretur. Quibus gestis Djevher ad dominum suum Mad⁹ ben-Ismail Obeiditam¹⁰ Mehdiam reversus, Ahmedum ben-Abi-Bekr Jefrunitam, Fesæ præfectum¹¹ et quindecim e principibus ejus viris, una cum Muhammede ibn-el-Fath Sidjilmâsa duce, captivos, in caveis ligneis inclusos et camelis vectos, ante se duxit. Postquam capitibus¹³ eorum pileos e lana longos, cornibus ornatos¹², imposuerat, per plateas Quirevâni primum traduci jussit, deinde Mehdiam ante se ductos vexit et ibi, usque ad mortem, in custodia tenuit. El-Hasan ben-Kennûn Emir, qui, ceterorum secutus exemplum, quum Djevher Mauritaniam ex-

¹ على يد b. واجتمع رأيهم c. ² يدو b. Jadu M. Jeddû D. ³ أمير ⁴ البغوي a. البغوي ⁵ البغوي b. شهر a. شهر ⁶ شهر a. شهر ⁷ شهر a. شهر ⁸ شهر a. شهر ⁹ شهر a. شهر ¹⁰ شهر a. شهر ¹¹ شهر a. شهر ¹² شهر a. شهر ¹³ شهر a. شهر

pugnasset, Obeiditis fidem adjuraverat, ut ille exeunte anno 349 in Africam revertit, fide data abjecta, Mervanidis denuo sese applicuit, et metu potius eorum quam amore commotus, quandoquidem propinquitas terrarum incommoda ei erat, el-Nâsîro et filio ejus el-Hâkimo el-Mustansero fidus mansit, neque prius hunc animum mutavit, quam quum novus hostis constantiam ejus concuteret. Bulaqqin enim ben-Zeiri¹ ben-Menâd Sunhadjita ex Africa adversus Mauritaniam profectus, ut patrem ulcisceretur, Zenîtam aggressus, omnino destruxit, et tota Mauritania potitus, Mervanidarum evertit potentiam, amicos occidit atque, sicut ante eum Djevher fecerat, in omnibus urbibus Madum ben-Ismail principem summum salutare jussit. Inter Emiros Mauritaniae el-Hasan ben-Kennûn urbis Basræ dominus primus ad juramentum Mado dicendum festinavit, auxilium ei attulit et, facie sua demum in hac re denudata, omnem navavit operam, ut amicos Mervanidarum excinderet et everteret imperium.² El-Hâkim el-Mustanser, fama hujus rei audita, ira exarsit vehementissima³ et, postquam Bulaqqin ben-Zeiri in Africam rediit, magnum exercitum duce Muhammede ben-el-Qâsim, mense Rebi' prioris anno 362 (coepit die 11 Oct. 972) cum omnis generis apparatu e Djezirat-el-Khadhrâ in Mauritaniam adversus el-Hasanum ben-Kennûn traduxit. Hic cum Berberorum tribubus profectus, in provincia Tandjæ loco, Fahas-beni-Masrakh³ appellato, cum hoste congregitur et gravi proelio commisso, Muhammedem ben-el-Qâsim el-Hâkimi el-Mustanseri⁴ ducem et multos ejus comites occidit; reliqui fugati Sebta confugiunt ibique se communicantes litteris ad el-Hâkimum datis auxilium petunt. [37] Illic igitur Ghâlibum præfectum Otheiri⁶ et ducem exercituum clientem suum misit, qui summam prudentiam et fortitudinem, animi ardori, calliditati et virtuti conjungebat. El-Hâkim opes magnas, copias numerosas et exercitus huic tradens validissimos, ut Alidas aggressus, ex arcibus depelleret, hoc modo eum cohortatus est: "expeditionem age suscipias, mi Ghâlib, ex qua tibi aut vivo victori aut mortuo excusato redire licebit. Ne sis pecuniæ avarus⁷, sed manu larga eam distribuas, ut homines te lubentes sequantur." Tum ultimo die mensis Schevvâli anno 362 Ghâlib cum castris, copiis, belli apparatu et thesauris Cordubâ profectus est. Nuntio de Ghâlibo adventante exterritus el-Hasan ben-Kennûn, pavore captus, abbe Basrâ relicta, feminas suas, opes et thesauros in castellum Hadjar-

1) زير a. 2) دعوانه c. 3) المنتصر a. 4) b. فعدنه في ذلك. 5) مسرخ
c. 6) قيد عتيق b. h. 7) b. ولا تغلل ولا تشح.

el-Nesr Sebtæ vicinum asportavit, ubi, quasi in arce inexpugnabili, adversus hostes se defendere voluit. Ghâlibum, mari a Djezirat-el-Khadhra trajecto, ad castellum Masmûdæ egressum, el-Hasan ben-Kennûn cum exercitu suo offendit et dies aliquot debellavit. Interea ille pecuniam Berberorum principibus, qui ab el-Hasano stabant, transmisit et præmiis promissis securitatem quoque vitæ iis pollicitus est. Itaque omnes aufugerunt et, exceptis modo satellitibus et viris proximis, deseruerunt el-Hasanum, qui sic solus relictus in castellum Hadjar-el-Nesr se recepit. At Ghâlib vestigia ejus secutus, cum toto suo exercitu obsidionem exorsus est gravissimam, qua omnem intercipiebat loci commeatum.¹ El-Hâkim Arabes Hispaniæ omnes et præsidia finium² ei subsidio misit, et postquam ineunte mense Muharremi anno 363 hæc auxilia Ghâlibo advenerant, el-Hasan obsidione pressus asperissima, sibi ipsi, familiæ, thesauris et viris securitatem iis petiit conditionibus, ut ex arce descenderet et Ghâlibum Cordubam, ibi mansurus sequeretur. Quibus a Ghâlibo approbatis et fide interposita, arcem relictam ei tradidit el-Hasan et cum omnibus suis descendit. Hoc castello occupato Ghâlib omnes Alidas, qui adhuc in Mauritania inerant, e castellis expulit et e terris eiecit, ita ut ne ullus quidem dux eorum hinc superesset. Tum ad urbem Fes castris motis, ea potitus, regioni qairevanensi Muhammedem ben-Ali ben-Qeschûsch³ et regioni hispanicæ Abd-el-Kerimum ben-Thalaba præfecit. Urbs postea in potestate præfectorum Omajjadiorum mansit, donec Zeiri ben-Atijja Zenâtensis Mughràvida eam expugnavit. Exeunte mense Ramadhani anno 363 Ghâlib, tota Mauritania expugnata, præfectis omni regioni præpositis, fide Obeiditis data ubique aboleta Omajjadis vero reddita, urbem Fes, in Hispaniam rediturus, reliquit et comitibus el-Hasano ben-Kennûn ceterisque regibus Idrisidis Sebtam primo venit, unde mari trajecto Djezirat-el-Khadhræ substitit et litteris datis el-Hakimum el-Mustanser de suo adventu deque comitibus Alidis fecit certiore. El-Hâkim, epistola recepta, cives duci obviam ire jussit et ipse, cum imperii sui proceribus, equis conscensis, ei occurrit. Dies primus mensis Muharremi anno 364 (coepit die 20 Sept. 974), quo Ghâlib urbem Cordubam ingrediebatur, admodum festus fuit et celebratus. El-Hasan ben-Kennûn [58], quum el-Hakimum salutasset, ad eum propius accessit et venia

¹ d. e. الموارد. ² b. c. e. الثغور. ³ a. d. e. قسوس.
 g. c. Caxuxe M. Kuschusch D.

delictorum recepta, non solum pactum ratum nactus est, sed dona etiam sibi virisque suis, multa stipendia¹, vestes honoris accepit. Omnem familiam et milites ejus, qui 700 erant viri nobilissimi septem millibus aliorum æquiparandi, in tabulas retulit stipendiariorum et el-Hasanum Cordubæ habitare jussit. Ad annum usque 365 (coepit die 9 Sept. 975) el-Hasan hic vixit, quum rerum facies subito mutata est. Ei enim ambrae erat frustum formæ admirandæ ac maximæ² magnitudinis, quod, quum in Mauritania regnaret, in quodam littore ejus invenerat et lævigatum planumque factum pro cervicali habebat.³ El-Hâkim imperator fidelium, fama ejus audita, ab el-Hasano petiit, ut id apportaret thesauro suo addendum ea conditione, ut pretium ejus justum⁴ solveretur. El-Hasanum, quum id tradere recusaret, el-Hâkimus ira incensus, non solum omnibus opibus thesaurisque privavit et ambrae frustum illud ei abstulit, sed omnes quoque Alidas in orientem Cordubâ relegatos, ab el-Meriâ Tunesum transferri jussit, ut ab iis alendis ita liberaretur. Frustum ambrae interea in thesauro el-Hâkimi asservatum mansit, donec Ali ben-Hamûd Hasanida, Hispaniâ expugnatâ, Cordubam ingressus, castellum habitavit et thesauris⁵ Omajjadarum potitus, hanc etiam ambram, olim el-Hasani consobrini vas, ibi⁶ invenit, quæ temporis intervallo jam putredine confecta⁷, ita manibus possessorum ejus e gente Alidica redibat. El-Hasan vero cum affinibus suis, anno 365 dicto, Cahiram profectus, apud Nezârum ben-Mad se recepit, qui, omnes summis cumu-

ben Abi-Amer Vezirum consobrinum suum, rebus Mauritaniae et omnibus ejus provinciis praefectum¹, cum valido misit exercitu ad el Hasanum ben-Kennûn debellandum. Profectus² igitur, mari trajecto, Sebtam venit³, et hinc adversus el-Hasanum copiis eductis, eum cinctum⁴ aliquamdiu obsedit. Mox vero el Mansûr-ben-Abi-Amer⁵ filium Abd-el-Melik, cum magno exercitu Abu-l-Hakimo Veziro subsidio ablegavit; quod quum videret el-Hasan ben-Kennûn, de salute desperans nec ullam inveniens fugiendi rationem, impunitatem sibi ita quæsit⁶, ut, sicut antea fecerat, in Hispaniam ire sibi liceret. Abu-l-Hakim Vezirus, fide interposita, pactum confirmavit et litteras de hac re ad el-Mansûrum consobrinum dedit, qui statim el Hasanum bene custoditum Cordubam mitti jussit. El-Mansûr, nuntio de trajectu el-Hasani et adventu accepto, fidem a consobрино datam aspernatus, quosdam ablegavit, qui in itinere eum interficerent.⁷ Anno igitur 375 (coepit die 25 Maj. 983) mense Djumâdæ prioris occisi caput el-Mansûro allatum est, corpus vero [59] sepultum.⁸ Primum el-Hasan ben-Kennûn sedecim annos, inde ab anno 347 usque ad 364, iterum vero annum tantum et novem menses in Mauritania regnaverat. Jam res adhuc secundæ Alidarum in Mauritania in pejus mutata⁹ et quæ conjuncta¹⁰ fuerant dispersa sunt. Cordubæ tamen aliquot tabulis Sultâni una cum ceteris Mauris inscripti manserunt, donec Ali ben-Hamûd, Hispania expugnata, novam iis paravit gloriam. Tempore, quo el-Hasan ben-Kennûn interficiebatur, ventus flavit adeo vehemens, ut pallium el-Hasani eo ablatum numquam postea inveniretur. Hic el-Hasan, ut Ibn-el-Fejâdh¹¹ narrat, vir erat inhumanus, rudis, summæ audaciæ, animi duri, exiguae misericordiæ. Quando hostem, furem aut latronem cepisset, eum de fastigio¹² arcis suæ Hadjar-el-Nesr dejici jussit. et quum momento temporis delatus¹³, in palum ad eum extensum, adigeretur¹⁴, non nisi membris truncatus in terram decidit.

Mortuo el-Hasano ben-Kennûn, ultimo rege e gente Idrisidarum, hæc dynastia, quæ 202 annos et quinque menses, inde a die Jovis septimo mensis Rebi' prioris anno 172, quo Idris ben-Abd-Allâh ben-Hasan in urbe Velila rex salutatus est, usque ad cædem el-Hasani ben-Kennûn mense

4) b. الى مطلق سبتة 3) a. b. semper. 2) c. ونفذ امر 1) a. b. — الاول 6) h. — المنصور — راء ذلك 5) c. — فاحاط — الملك وكدت 9) (!) ودخل a. d. e. habent وذلك 8) d. c. اليه يقتله 7) — b. — دروة 12) d. القباط c. b. البياض 11) b. جميعهم 10) h. وخدمت c. b. ثم يرفع 14) e. ويهوى به a. f. وهوات b. ويهوى منه 13) h. د. و.

Djumdæ prioris anno 375, in Mauritania regnauerat, omnino extincta est. Imperium ibi, a Sus-el-Aqsa ad urbem Vahrin extensum, caput habuit Fes, et postremo Basram. Contra duo regna validissima, Obeiditarum in Egypto et Africa atque Omajjadarum in Hispania, iis erat pugnandum, quum simul de dignitate Khalifatús cum Khalifis disputarent. At potentiae exiguitas¹ et divitiarum penuria eos nimis retinuerunt. Fines regni, qui, dum potestas eorum maxime floruit, usque ad Tilimsani urbem extendebantur, rebus adversis adeo circumscripti sunt, ut Basram modo, Asilam² et Hadjar-el-Nesr comprehenderent. Adversa tandem fortuna³ insectante, imperium omnino cessavit et desiit regnum.

De variis casibus, qui, Idrisidis in Mauritania regnantibus usque ad regnum eorum eversum, evenerunt.

Ab anno 208 (coepit die 15 Maj. 823) usque ad 247 (coepit die 16 Mart. 861) annona in Mauritania tam vilis erat, ut plurimis hujus temporis annis *vasq* tritici in urbe Fes tribus drachmis aut aliquanto plus minusque venderetur. — Anno 232 (coepit die 27 Aug. 846) in Hispania adeo pluviae inopia laboratum est⁴, ut pecora perirent⁵, vineae arboresque elan-guescerent; quum locustae quoque ingravescerent ubique in Hispania annona carissima fuit⁶ et commeatus e Mauritania conquirendus. Anno eodem Abd-el-Rahmân ben-el-Ilâkim mortuus est. — Anno 257 (coepit die 14 Jul. 851) vir munere muedhdhîni fungens prope Tilimsanum prophetam se esse dixit et Coranum falso interpretatum eum magna [60] plebis turba secuta est. Inter alias, quas tulerat, leges, una erat, quae capillos tondere, ungues resecare, pilos evellere axillarum et pubem novacula radere vetabat. Ornamenta quoque portare interdixit, dietitans: "Dei creaturam ne immutes". Quum rex⁷ Tilimsani eum comprehendi juberet, fugiens mare a portu Honeini in Hispaniam trajecit, ubi fama ejus et doctrina evulgata magnum hominum vesanorum numerum attraxit. Rex igitur Hispaniae per legatos eum ad resipiscendum primo invitavit; at erroris tenax interfectus est et crucifixus. Moriturus haec dixisse narratur: "Num virum occidetis, quia dixerit: Deus est dominus meus?" — Anno 255 (coepit die 10 Jan. 867) pluviae inopia longa et gravissima, quae usque ad annum 265 (coepit die 2 Sept. 878) obtinebat, Mauritania atque Hispania adeo laborarent, ut aqua pane dispareret. — Anno 254 (coepit die 31 Dec. 867)

¹ دراك سلطانانيم b. ² اصيلة b. ³ الاقدار b. ⁴ قحط a. b. d.
⁵ — — — حتى b. ⁶ وغلت c. e. ⁷ صاحب c.

luna tota, a prima nocte usque ad diluculum defecit.¹ — Anno 260 (coepit die 26 Oct. 873) fames et pluviae defectus in omnibus Mauritania, Hispaniae, Africae, Ægypti et Hidjâzi terris adeo invaluerunt, ut Meccani, urbe sua deserta, in Syriam migrarent, nec Meccæ, nisi admodum pauci homines et Kabæ antistites, diu inessent. Eodem etiam anno pestilentia violenta, annonæ caritati et comœatûs defectui adjuncta, in Hispania et Mauritania sæviit, quare multi mortui sunt. — Anno 256 (coepit die 9 Dec. 869) magna rubedo, cui similis numquam antea visa est², per totam noctem Sabbati 19:am mensis Safar apparuit. — Anno 267 (coepit die 11 Aug. 880) die Jovis 22:do mensis Schevvâli tantus terræ motus contigit, ut ejus similem homines nondum essent experti. Arces dirutæ, saxa montesque dejecta sunt; homines exterriti ex oppidis in deserta effugerunt; tecta³, parietes, immo domus⁴ conciderunt et aves, nidos ac pullos deserentes, in aëre huc illuc volitarunt, donec agitatio cessaret. In regiones Mauritaniae, inde a Tilimsânno usque ad Tandjam, et omnes Hispaniae fines tum montes tum valles, a mari Syriaco usque ad remotissimas occidentis partes, extensa est. At præcipuâ Dei in creaturas suas benevolentiam ne unus quidem homo in ea periit. — Anno 275 (coepit die 7 Jun. 886) Muhammedi ben-Abd-el-Rahmâno el-Hâkimo Imâmo Hispaniae regi mortuo, el-Mundhir⁵ filius in regno successit. — Anno 276 (coepit die 3 Maj 889) bellum omnes Hispaniae, Mauritaniae et Africae partes occupavit. — Anno 287 (coepit die 6 Jan. 900) fames adeo vehemens omnes Hispaniae et Mauritaniae terras invasit, ut homines se invicem ederent, quam pestilentia, morbi, et hominum strages sequebantur. Funera erant innumera; plures⁶ in uno sepulcro illoti et sine precibus sepeliebantur; tantus enim mortuorum erat numerus, ut superstites sepeliendo impares essent. — Anno 299 (coepit die 28 Aug. 911) die Mercurii 29:o mensis Schevvâli sol totus defecit. [61] Quod quum post preces pomeridianas peractas eveniret et omnis discus dispareret solis stellæque orirentur, ad preces vespertinas vocatum est et homines in templa concurrerunt. Postea vero sol refulsit et lux rediit per tertiam⁷ fere horæ partem; tum vero occidit et nova vocatione facta, preces denuo peractæ sunt. — Anno 296⁸ (coepit die 29 Sept. 908) Schiita, dynastia Aglabidarum ex Africa ejecta, finem huic

¹ القمر b. ² يفعل b. ³ السقوط d. ⁴ والشرف h. ⁵ انبىدى
f. ⁶ عدد c. ⁷ ثلث او نصف bene b. ⁸ وعاد الناس الى b. ⁹ تغلب — b

ومايتين — —

regno imposuit omnemque expugnavit provinciam. — Anno 297 (coepit die 10 Sept. 809) idem, everso in Africa Abbasidarum imperio, religionem suam annuntiare coepit, et el-Mehdii nomine recepto, primus hujus dynastiae dirhemos cudit et imperator fidelium¹ appellatus est. — Anno 305 (coepit die 10 Jul. 915) multa discordia et fames gravis, et, quæ anno 260 sæviebat, comparanda, in Hispania, Mauritania et Africa adeo grassatae sunt, ut res vitæ sustentandæ² necessariae numquam antea tam carae fuissent. *Mudd* enim tritici tribus constabat aureis. Mors etiam hinc exorta tanta regnabat, ut homines mortuis sepeliendis impares essent. — Anno 305 fora urbis Tahort³, Zenâtæ capitis, urbis Fes, horti urbis Miknâsæ, in Djof-Andalus sitæ, et fora urbis Cordubæ, omnia eodem Schevvûli mense, incendio deleta sunt; quare annus incendii appellatus est. — Anno 307 (coepit die 2 Jun. 919) mira annonæ vilitas, pestilentia luesque⁴ in Mauritania, Hispania et Africa obtinuerunt. Ventus quoque ater vehementissimus eodem in Mauritania sæviit anno, qui arbores evulsit et ædificia in urbe Fes destruxit. Homines ob eam rem resipiscentes et metu capti templis inhæserunt, multis criminibus et rebus atrocibus relictis.⁵ — Anno 315 Mûsa ben-Abi-l-Afijja Emir, urbe Fes potitus, omnes Mauritaniæ provincias occupavit. — Anno 325 Meisûr dux Schiita in urbe Fes⁶ vi capta tria civium millia occidit. Urbibus quoque Varzighâ⁷ et Awsadjâ in Miknâsa vi expugnatis, ibi plus septem hominum millia obtruncavit. — Anno 327 (coepit die 28 Oct. 938) tenebræ tam obscuræ per quinque dies Mauritaniam texerunt, ut neque sol⁸ conspiceretur neque ultra locum ubi esset, quisquam posset videre. Homines terrore perculsi, elemosynis distributis, poenitentiam monstrarunt; tum tenebræ tandem dispulsæ sunt.⁹ — Anno 328 Mûsa ben-Abi-l-Afijja omnis Miknâsæ dux mortuus est. — Anno 333 (coepit die 23 Aug. 944) Abu-Jezid Mukhalled ben-Rejdad Jefrunita, Qairevâno capto, omnem sibi subjecit Africam. — Anno 349 Djeverher dux Schiitæ urbem Fes vi cepit et multis trucidatis, principes ejus captivos secum in Africam duxit. Idem Sidjilmâsa expugnata, dynastiam Beni-Medrâr abolevit. Anno eodem Abd-el-Rahmân el-Nâsir Sebtam et Tandjam in Mauritania occupatas denuo ædificavit et muros earum refe-

حرقت الشمس³ d. e. † الحاجة بالناس² b. — وتلقب — — الموهنين¹ f. تاهوارت. b. ⁴ وطاعون ⁵ وارتعدوا d. ⁶ وارتعدوا b. ⁷ وارتعدوا d. ⁸ وارتعدوا b. ⁹ فكشف b. (شيا ل. سيبا) ⁸ ارزيفة e. اوزيفت a. وارريفت ⁷ c. — d. ⁶ ب. ⁵ ب. ⁴ ب. ³ ب. ² ب. ¹ ب.

cit. Sunt, qui dicant, [62] eas anno 519 esse captas. — Anno 525 (coepit die 18 Nov. 956) vir nomine Hamim¹ in montibus Ghumâræ se prophetam professus, multos novæ suæ religionis sectatores inter Ghumâræ² tribus nactus est. Doctrina ejus duas quotidie preces injunxit, unam sole oriente, alteram occidente, in quibus singulis tria *rika* facienda. Inter adorandum, palmis faciei suppositis, esse procumbendum. Coranum, lingua eorum legendum, dedit. Post *La ilâh illa allah* ita erat canendum: "O tu, qui visui permisisti mundum videre, a peccatis me libera³! e peccatis me educa, tu qui Jonam e piscis ventre ac Mosem e mari extraxisti". Deinde precans inter procumbendum⁴ dicit: "credo in Hamim et Abu-Jakhlaf, dominum ejus, et credo in Talijam materteram Hammi"; post vero procumbet. (Hæc Talija femina erat sacerdos et maga). Diebus Lunæ et Jovis usque ad meridiem, diem Veneris totum, decem Ramadhâni dies et Schevvâli duos jejunare eos jussit. Si quis die Jovis consulto⁵ jejunium ruperit, tres tauros elemosynas dabit, si vero die Lunæ, duos. Decimas et⁶ vectigal ex omnibus bonis danda constituit; at iter religiosum Meccanum, lotionem ante preces et purificationem⁷ post pollutionem abrogavit. Porcas esui licitas declaravit, "nam Coranus", inquit, "Muhammedis porcos tantum interdixit." Pisces, non nisi pectus⁸, edere jussit; ova autem et capita omnium animalium edere vetuit.⁹ El-N. sir rex Hispaniæ ad eum misit, qui interfectum in castello Masmûdæ cruci affligerunt; caput Cordubam missum est. Mortuo impostore, asseclæ Islamismum denuo amplexi sunt. — Anno 539 (coepit die 19 Jun. 950) grando ingens¹⁰ cecidit, cujus grana, libræ pondere vel graviora etiam, aves, bestias, pecora et multos homines occidebant, fructus frangebant et arbores. Eo gravior fuit, quod ariditatem magnam et annonæ caritatem universam¹¹ secuta est.—Anno etiam 542 (coepit die 18 Maj 955) grando vehemens, cui similis antea visa non erat, accidit, quæ pecora et fructus perdebant. Eodem anno homines preces primum, ut pluviam haberent, deinde pro coelo sereno, peregerunt sollennes; nam imbres in tota Mauritania torrentium modo, comitantibus tonitruis gravissimis et fulguribus fortissimis,

¹ حميم a. حميم e. حم d. b. Hamim M. et D. ² اغمارة ut paullo post b. ³ عمدا — ⁴ حميم b. ⁵ في سجوده b. ⁶ حميم b. ⁷ خلىنى e. f. النطر b. البصر c. ⁸ بركة b. Rectius forsan بركات legitur ⁹ وحل a. ¹⁰ كبير ¹¹ الجرم c. ¹² مغرط b.

dum ventus saviebat vehemens, qui aedificia dejiciebat, per plures dies effundebantur. — Anno 544 pestilentia in Mauritania et Hispania atrox fuit, quæ multi perierunt. Eodem anno el-Nāsir-lidīn-allāh urbis Tilimsān in Mauritania potitus est. — Anno 550 (coepit die 19 Febr. 961) Abd-el-Rahmān el-Nāsir-lidīn-Allāh mortuus est. — Anno 555 (coepit die 27 Dec. 965) vehemens flavit ventus, qui arbores evulsit, domos diruit et homines occidit. Nocte vero diei Martis 20:a mensis Redjeb flamma fulgens, in terram inclinata, in coelo¹ apparuit, quæ speciem ingentis referens columnæ, luce sua diffusa², tenebras noctis dispulit et diei fere lumen reduxit. Nocti el-Kadar comparata est. Eodem mense et sol et luna defecerunt; hæc nocte 14:a, ille vere die 28:o obscurus ortus est. — Anno [65] 558 (coepit die 28 Nov. 970) Schiita Ægyptum expugnavit. — Anno 561 (coepit die 23 Oct. 971) locustæ Mauritaniam devastarunt. — Anno 562 Zenatenses e tribu Mughrāva, Mauritaniam ingressi occuparunt et annus Luqmāni Mughrāvītæ appellatus est. Eodem Abu-Mejmūna³ Derrās-ben Ismaīl doctor pius et faqihus generosus diem obiit supremum.⁴ — Anno 565 Mad-ben-Ismaīl Schiita, rex Ægypti et Africae, mortuus est. — Anno 566 (coepit die 29 Aug. 976) el-Ilakimo el Mustansero regi Hispaniæ mortuo, filius Hischām el-Muvajjed, decem tantum annos natus, successit. Eodem Jala ben-Jedu keznanita⁵, urbem Miknāsæ Zejtunijam⁶ vi cepit. — Anno 568 Jala ben-Jedu Jefrunita urbem Luātæ expugnavit. — Anno 569 (coepit die 28 Jul. 979) Bulaqqī-ben-Zeiri ben Menād, Mauritaniam ingressus, urbem Fes utramque adortus, Muhammedem ben-Abi Ali ben Qeschūsch regioni qairevanensi præfectum et Abd-el-Kerimum ben-Thalaba regioni hispanicæ præfectum interfecit. Castris deinde Sebta motis in Africam rediit. — Anno 568 (coepit die 8 Aug. 978)⁷ Zeiri ben-Atija regnum in tribus Zenātæ suscepit. — Anno 575 Asqelādja, regionem urbis Fes hispanicam⁸ aggressus, vi cepit et in ea capta nomen Omajjadarum in precibus publicis pronuntiandum curavit. Interim Muhammed ben-Amer Miknasensis⁹, nomine Obeiditarum, usque ad annum 576 (coepit die 15 Maj. 986), qui Abu-Bejāschi¹⁰ nominabatur, regionem qairevanensem tenuit. Tum vero Abu-Bejāsch, cujus nomen erat Jatūt ben-Bulaqqin Mughrāvita, adve-

ميمون³ a. b. d. لستوع² f. e. الجو¹ f. e. præferendum jam habeo.
b. h. الزناني⁵ + f. ودقن بباب الجيزيين من عدوة الاندلس رحمه الله⁴
من بلاد⁸ + a. من الاندلس⁶ b. تسع⁷ c. الزناني⁹ b. e. h.
ببش¹⁰ b. Fijasch D. Bajaxe M. فياش¹⁰ c. التنامي⁹ + b.

nit et regione qairevanensi vi capta¹, Muhammeden ben-Amer Miknasitam præfectum interfecit et ibi quoque in precibus nomen Omajjadarum restituit. — Anno 377 (coepit die 3 Maj. 987) locustæ in omni Mauritania ingravescentes, parum damni fecerunt.² — Anno 378 (coepit die 28 April. 988) abundantia³ illa aquarum in Mauritania fuit, qua flumina turgescerant et inundabant.⁴ — Anno 379 (coepit die 10 April. 989) ventus oriens per sex⁵ menses in Mauritania flavit, quem pestilentia vehemens et varii morbi sequebantur. — Anno 380 (coepit die 30 Mart. 990) tanta erat abundantia et annonæ vilitas, ut frumentum neque emeretur, neque a rusticis demeteretur, sed in campis propter copiam suam relinqueretur.

*De imperio Zenatensium e tribu Mughràva deque régno
eorum in Mauritania condito.*

Primus⁶ eorum rex Mauritanie fuit Zeiri ben-Atija ben-Abd-Allàh ben-Tejadelt⁷ ben-Muhammed ben-Khazr Zenatensis Mughràvita e familia Khazr oriundus, qui anno 568 regnum in Zenatenses suscepit. Post dynastias Idrisidarum et Beni-Abi-l-Afijja Miknasensium eversas, Zeiri potestatem Hischàmi el-Muvajjedi et el-Mansûri ben-Abi-Amer in Mauritania restituit, et omnes Mauritanie provincias⁸ expugnavit urbeque Fes potitus est. Quam primum Asqelâdja et Abu-Bejâsch ingressi sunt, et ipse anno 377 [64] eos secutus, intravit et sedem regni factam inhabitavit. Urbe Fes occupata, regnum ejus in Mauritania stabilitum, potentia aucta, potestas firmata et auctoritas est amplificata. Anno vero hoc ipso Abu-l-Behâr ben-Zeiri ben-Menâd Sunhadjita contra Mansûr-ben-Bulaqqin consobrinum, qui, Africæ præfectus, adjutor erat dynastie Obeiditarum, rebellavit, et fide his data violata⁹, ad Mervanidas inclinans, urbes cepit Tilimsân, Tûnes, Vahrân, Schelf, Schelschel¹⁰ et montibus Vanscheris¹¹, Mehdie multisque Zâbi oppidis potitus, pro el-Muvajjedjo et el-Mansûro-ben-Abi-Amer, cubiculario ejus, preces publicas habuit et promissum obedientie ei misit. Quod quum el-Mansûr ben-Abi-Amer accepisset¹², confirmationem præfecturæ in omnes quas tenebat provincias, una cum vestibus honoris et quadraginta

د. — وفي — ¹ المغرب — ² عام الغيصة — ³ c. وسمن — ⁴ c. ونهبها ⁵ ا. و دخل ⁶ b. e. بلاد ⁷ c. م. تبادلت — ⁸ ا. تبادلة — ⁹ c. كان ¹⁰ c. أربعة ¹¹ a. وانبيرس — ¹² b. h. وانشال — ¹³ a. Lade — ¹⁴ h. انيس — ¹⁵ d. وانبيرس — ¹⁶ e. وانبيرس — ¹⁷ b. وانبيرس — ¹⁸ h. وانبيرس — ¹⁹ a. وانبيرس — ²⁰ b. وانبيرس — ²¹ c. وانبيرس — ²² d. وانبيرس — ²³ e. وانبيرس — ²⁴ f. وانبيرس — ²⁵ g. وانبيرس — ²⁶ h. وانبيرس — ²⁷ i. وانبيرس — ²⁸ j. وانبيرس — ²⁹ k. وانبيرس — ³⁰ l. وانبيرس — ³¹ m. وانبيرس — ³² n. وانبيرس — ³³ o. وانبيرس — ³⁴ p. وانبيرس — ³⁵ q. وانبيرس — ³⁶ r. وانبيرس — ³⁷ s. وانبيرس — ³⁸ t. وانبيرس — ³⁹ u. وانبيرس — ⁴⁰ v. وانبيرس — ⁴¹ w. وانبيرس — ⁴² x. وانبيرس — ⁴³ y. وانبيرس — ⁴⁴ z. وانبيرس — ⁴⁵ aa. وانبيرس — ⁴⁶ ab. وانبيرس — ⁴⁷ ac. وانبيرس — ⁴⁸ ad. وانبيرس — ⁴⁹ ae. وانبيرس — ⁵⁰ af. وانبيرس — ⁵¹ ag. وانبيرس — ⁵² ah. وانبيرس — ⁵³ ai. وانبيرس — ⁵⁴ aj. وانبيرس — ⁵⁵ ak. وانبيرس — ⁵⁶ al. وانبيرس — ⁵⁷ am. وانبيرس — ⁵⁸ an. وانبيرس — ⁵⁹ ao. وانبيرس — ⁶⁰ ap. وانبيرس — ⁶¹ aq. وانبيرس — ⁶² ar. وانبيرس — ⁶³ as. وانبيرس — ⁶⁴ at. وانبيرس — ⁶⁵ au. وانبيرس — ⁶⁶ av. وانبيرس — ⁶⁷ aw. وانبيرس — ⁶⁸ ax. وانبيرس — ⁶⁹ ay. وانبيرس — ⁷⁰ az. وانبيرس — ⁷¹ ba. وانبيرس — ⁷² bb. وانبيرس — ⁷³ bc. وانبيرس — ⁷⁴ bd. وانبيرس — ⁷⁵ be. وانبيرس — ⁷⁶ bf. وانبيرس — ⁷⁷ bg. وانبيرس — ⁷⁸ bh. وانبيرس — ⁷⁹ bi. وانبيرس — ⁸⁰ bj. وانبيرس — ⁸¹ bk. وانبيرس — ⁸² bl. وانبيرس — ⁸³ bm. وانبيرس — ⁸⁴ bn. وانبيرس — ⁸⁵ bo. وانبيرس — ⁸⁶ bp. وانبيرس — ⁸⁷ bq. وانبيرس — ⁸⁸ br. وانبيرس — ⁸⁹ bs. وانبيرس — ⁹⁰ bt. وانبيرس — ⁹¹ bu. وانبيرس — ⁹² bv. وانبيرس — ⁹³ bw. وانبيرس — ⁹⁴ bx. وانبيرس — ⁹⁵ by. وانبيرس — ⁹⁶ bz. وانبيرس — ⁹⁷ ca. وانبيرس — ⁹⁸ cb. وانبيرس — ⁹⁹ cc. وانبيرس — ¹⁰⁰ cd. وانبيرس — ¹⁰¹ ce. وانبيرس — ¹⁰² cf. وانبيرس — ¹⁰³ cg. وانبيرس — ¹⁰⁴ ch. وانبيرس — ¹⁰⁵ ci. وانبيرس — ¹⁰⁶ cj. وانبيرس — ¹⁰⁷ ck. وانبيرس — ¹⁰⁸ cl. وانبيرس — ¹⁰⁹ cm. وانبيرس — ¹¹⁰ cn. وانبيرس — ¹¹¹ co. وانبيرس — ¹¹² cp. وانبيرس — ¹¹³ cq. وانبيرس — ¹¹⁴ cr. وانبيرس — ¹¹⁵ cs. وانبيرس — ¹¹⁶ ct. وانبيرس — ¹¹⁷ cu. وانبيرس — ¹¹⁸ cv. وانبيرس — ¹¹⁹ cw. وانبيرس — ¹²⁰ cx. وانبيرس — ¹²¹ cy. وانبيرس — ¹²² cz. وانبيرس — ¹²³ da. وانبيرس — ¹²⁴ db. وانبيرس — ¹²⁵ dc. وانبيرس — ¹²⁶ dd. وانبيرس — ¹²⁷ de. وانبيرس — ¹²⁸ df. وانبيرس — ¹²⁹ dg. وانبيرس — ¹³⁰ dh. وانبيرس — ¹³¹ di. وانبيرس — ¹³² dj. وانبيرس — ¹³³ dk. وانبيرس — ¹³⁴ dl. وانبيرس — ¹³⁵ dm. وانبيرس — ¹³⁶ dn. وانبيرس — ¹³⁷ do. وانبيرس — ¹³⁸ dp. وانبيرس — ¹³⁹ dq. وانبيرس — ¹⁴⁰ dr. وانبيرس — ¹⁴¹ ds. وانبيرس — ¹⁴² dt. وانبيرس — ¹⁴³ du. وانبيرس — ¹⁴⁴ dv. وانبيرس — ¹⁴⁵ dw. وانبيرس — ¹⁴⁶ dx. وانبيرس — ¹⁴⁷ dy. وانبيرس — ¹⁴⁸ dz. وانبيرس — ¹⁴⁹ ea. وانبيرس — ¹⁵⁰ eb. وانبيرس — ¹⁵¹ ec. وانبيرس — ¹⁵² ed. وانبيرس — ¹⁵³ ee. وانبيرس — ¹⁵⁴ ef. وانبيرس — ¹⁵⁵ eg. وانبيرس — ¹⁵⁶ eh. وانبيرس — ¹⁵⁷ ei. وانبيرس — ¹⁵⁸ ej. وانبيرس — ¹⁵⁹ ek. وانبيرس — ¹⁶⁰ el. وانبيرس — ¹⁶¹ em. وانبيرس — ¹⁶² en. وانبيرس — ¹⁶³ eo. وانبيرس — ¹⁶⁴ ep. وانبيرس — ¹⁶⁵ eq. وانبيرس — ¹⁶⁶ er. وانبيرس — ¹⁶⁷ es. وانبيرس — ¹⁶⁸ et. وانبيرس — ¹⁶⁹ eu. وانبيرس — ¹⁷⁰ ev. وانبيرس — ¹⁷¹ ew. وانبيرس — ¹⁷² ex. وانبيرس — ¹⁷³ ey. وانبيرس — ¹⁷⁴ ez. وانبيرس — ¹⁷⁵ fa. وانبيرس — ¹⁷⁶ fb. وانبيرس — ¹⁷⁷ fc. وانبيرس — ¹⁷⁸ fd. وانبيرس — ¹⁷⁹ fe. وانبيرس — ¹⁸⁰ ff. وانبيرس — ¹⁸¹ fg. وانبيرس — ¹⁸² fh. وانبيرس — ¹⁸³ fi. وانبيرس — ¹⁸⁴ fj. وانبيرس — ¹⁸⁵ fk. وانبيرس — ¹⁸⁶ fl. وانبيرس — ¹⁸⁷ fm. وانبيرس — ¹⁸⁸ fn. وانبيرس — ¹⁸⁹ fo. وانبيرس — ¹⁹⁰ fp. وانبيرس — ¹⁹¹ fq. وانبيرس — ¹⁹² fr. وانبيرس — ¹⁹³ fs. وانبيرس — ¹⁹⁴ ft. وانبيرس — ¹⁹⁵ fu. وانبيرس — ¹⁹⁶ fv. وانبيرس — ¹⁹⁷ fw. وانبيرس — ¹⁹⁸ fx. وانبيرس — ¹⁹⁹ fy. وانبيرس — ²⁰⁰ fz. وانبيرس — ²⁰¹ ga. وانبيرس — ²⁰² gb. وانبيرس — ²⁰³ gc. وانبيرس — ²⁰⁴ gd. وانبيرس — ²⁰⁵ ge. وانبيرس — ²⁰⁶ gf. وانبيرس — ²⁰⁷ gg. وانبيرس — ²⁰⁸ gh. وانبيرس — ²⁰⁹ gi. وانبيرس — ²¹⁰ gj. وانبيرس — ²¹¹ gk. وانبيرس — ²¹² gl. وانبيرس — ²¹³ gm. وانبيرس — ²¹⁴ gn. وانبيرس — ²¹⁵ go. وانبيرس — ²¹⁶ gp. وانبيرس — ²¹⁷ gq. وانبيرس — ²¹⁸ gr. وانبيرس — ²¹⁹ gs. وانبيرس — ²²⁰ gt. وانبيرس — ²²¹ gu. وانبيرس — ²²² gv. وانبيرس — ²²³ gw. وانبيرس — ²²⁴ gx. وانبيرس — ²²⁵ gy. وانبيرس — ²²⁶ gz. وانبيرس — ²²⁷ ha. وانبيرس — ²²⁸ hb. وانبيرس — ²²⁹ hc. وانبيرس — ²³⁰ hd. وانبيرس — ²³¹ he. وانبيرس — ²³² hf. وانبيرس — ²³³ hg. وانبيرس — ²³⁴ hh. وانبيرس — ²³⁵ hi. وانبيرس — ²³⁶ hj. وانبيرس — ²³⁷ hk. وانبيرس — ²³⁸ hl. وانبيرس — ²³⁹ hm. وانبيرس — ²⁴⁰ hn. وانبيرس — ²⁴¹ ho. وانبيرس — ²⁴² hp. وانبيرس — ²⁴³ hq. وانبيرس — ²⁴⁴ hr. وانبيرس — ²⁴⁵ hs. وانبيرس — ²⁴⁶ ht. وانبيرس — ²⁴⁷ hu. وانبيرس — ²⁴⁸ hv. وانبيرس — ²⁴⁹ hw. وانبيرس — ²⁵⁰ hx. وانبيرس — ²⁵¹ hy. وانبيرس — ²⁵² hz. وانبيرس — ²⁵³ ia. وانبيرس — ²⁵⁴ ib. وانبيرس — ²⁵⁵ ic. وانبيرس — ²⁵⁶ id. وانبيرس — ²⁵⁷ ie. وانبيرس — ²⁵⁸ if. وانبيرس — ²⁵⁹ ig. وانبيرس — ²⁶⁰ ih. وانبيرس — ²⁶¹ ii. وانبيرس — ²⁶² ij. وانبيرس — ²⁶³ ik. وانبيرس — ²⁶⁴ il. وانبيرس — ²⁶⁵ im. وانبيرس — ²⁶⁶ in. وانبيرس — ²⁶⁷ io. وانبيرس — ²⁶⁸ ip. وانبيرس — ²⁶⁹ iq. وانبيرس — ²⁷⁰ ir. وانبيرس — ²⁷¹ is. وانبيرس — ²⁷² it. وانبيرس — ²⁷³ iu. وانبيرس — ²⁷⁴ iv. وانبيرس — ²⁷⁵ iw. وانبيرس — ²⁷⁶ ix. وانبيرس — ²⁷⁷ iy. وانبيرس — ²⁷⁸ iz. وانبيرس — ²⁷⁹ ja. وانبيرس — ²⁸⁰ jb. وانبيرس — ²⁸¹ jc. وانبيرس — ²⁸² jd. وانبيرس — ²⁸³ je. وانبيرس — ²⁸⁴ jf. وانبيرس — ²⁸⁵ jg. وانبيرس — ²⁸⁶ jh. وانبيرس — ²⁸⁷ ji. وانبيرس — ²⁸⁸ jj. وانبيرس — ²⁸⁹ jk. وانبيرس — ²⁹⁰ jl. وانبيرس — ²⁹¹ jm. وانبيرس — ²⁹² jn. وانبيرس — ²⁹³ jo. وانبيرس — ²⁹⁴ jp. وانبيرس — ²⁹⁵ jq. وانبيرس — ²⁹⁶ jr. وانبيرس — ²⁹⁷ js. وانبيرس — ²⁹⁸ jt. وانبيرس — ²⁹⁹ ju. وانبيرس — ³⁰⁰ jv. وانبيرس — ³⁰¹ jw. وانبيرس — ³⁰² jx. وانبيرس — ³⁰³ jy. وانبيرس — ³⁰⁴ jz. وانبيرس — ³⁰⁵ ka. وانبيرس — ³⁰⁶ kb. وانبيرس — ³⁰⁷ kc. وانبيرس — ³⁰⁸ kd. وانبيرس — ³⁰⁹ ke. وانبيرس — ³¹⁰ kf. وانبيرس — ³¹¹ kg. وانبيرس — ³¹² kh. وانبيرس — ³¹³ ki. وانبيرس — ³¹⁴ kj. وانبيرس — ³¹⁵ kk. وانبيرس — ³¹⁶ kl. وانبيرس — ³¹⁷ km. وانبيرس — ³¹⁸ kn. وانبيرس — ³¹⁹ ko. وانبيرس — ³²⁰ kp. وانبيرس — ³²¹ kq. وانبيرس — ³²² kr. وانبيرس — ³²³ ks. وانبيرس — ³²⁴ kt. وانبيرس — ³²⁵ ku. وانبيرس — ³²⁶ kv. وانبيرس — ³²⁷ kw. وانبيرس — ³²⁸ kx. وانبيرس — ³²⁹ ky. وانبيرس — ³³⁰ kz. وانبيرس — ³³¹ la. وانبيرس — ³³² lb. وانبيرس — ³³³ lc. وانبيرس — ³³⁴ ld. وانبيرس — ³³⁵ le. وانبيرس — ³³⁶ lf. وانبيرس — ³³⁷ lg. وانبيرس — ³³⁸ lh. وانبيرس — ³³⁹ li. وانبيرس — ³⁴⁰ lj. وانبيرس — ³⁴¹ lk. وانبيرس — ³⁴² ll. وانبيرس — ³⁴³ lm. وانبيرس — ³⁴⁴ ln. وانبيرس — ³⁴⁵ lo. وانبيرس — ³⁴⁶ lp. وانبيرس — ³⁴⁷ lq. وانبيرس — ³⁴⁸ lr. وانبيرس — ³⁴⁹ ls. وانبيرس — ³⁵⁰ lt. وانبيرس — ³⁵¹ lu. وانبيرس — ³⁵² lv. وانبيرس — ³⁵³ lw. وانبيرس — ³⁵⁴ lx. وانبيرس — ³⁵⁵ ly. وانبيرس — ³⁵⁶ lz. وانبيرس — ³⁵⁷ ma. وانبيرس — ³⁵⁸ mb. وانبيرس — ³⁵⁹ mc. وانبيرس — ³⁶⁰ md. وانبيرس — ³⁶¹ me. وانبيرس — ³⁶² mf. وانبيرس — ³⁶³ mg. وانبيرس — ³⁶⁴ mh. وانبيرس — ³⁶⁵ mi. وانبيرس — ³⁶⁶ mj. وانبيرس — ³⁶⁷ mk. وانبيرس — ³⁶⁸ ml. وانبيرس — ³⁶⁹ mn. وانبيرس — ³⁷⁰ mo. وانبيرس — ³⁷¹ mp. وانبيرس — ³⁷² mq. وانبيرس — ³⁷³ mr. وانبيرس — ³⁷⁴ ms. وانبيرس — ³⁷⁵ mt. وانبيرس — ³⁷⁶ mu. وانبيرس — ³⁷⁷ mv. وانبيرس — ³⁷⁸ mw. وانبيرس — ³⁷⁹ mx. وانبيرس — ³⁸⁰ my. وانبيرس — ³⁸¹ mz. وانبيرس — ³⁸² na. وانبيرس — ³⁸³ nb. وانبيرس — ³⁸⁴ nc. وانبيرس — ³⁸⁵ nd. وانبيرس — ³⁸⁶ ne. وانبيرس — ³⁸⁷ nf. وانبيرس — ³⁸⁸ ng. وانبيرس — ³⁸⁹ nh. وانبيرس — ³⁹⁰ ni. وانبيرس — ³⁹¹ nj. وانبيرس — ³⁹² nk. وانبيرس — ³⁹³ nl. وانبيرس — ³⁹⁴ nm. وانبيرس — ³⁹⁵ nn. وانبيرس — ³⁹⁶ no. وانبيرس — ³⁹⁷ np. وانبيرس — ³⁹⁸ nq. وانبيرس — ³⁹⁹ nr. وانبيرس — ⁴⁰⁰ ns. وانبيرس — ⁴⁰¹ nt. وانبيرس — ⁴⁰² nu. وانبيرس — ⁴⁰³ nv. وانبيرس — ⁴⁰⁴ nw. وانبيرس — ⁴⁰⁵ nx. وانبيرس — ⁴⁰⁶ ny. وانبيرس — ⁴⁰⁷ nz. وانبيرس — ⁴⁰⁸ oa. وانبيرس — ⁴⁰⁹ ob. وانبيرس — ⁴¹⁰ oc. وانبيرس — ⁴¹¹ od. وانبيرس — ⁴¹² oe. وانبيرس — ⁴¹³ of. وانبيرس — ⁴¹⁴ og. وانبيرس — ⁴¹⁵ oh. وانبيرس — ⁴¹⁶ oi. وانبيرس — ⁴¹⁷ oj. وانبيرس — ⁴¹⁸ ok. وانبيرس — ⁴¹⁹ ol. وانبيرس — ⁴²⁰ om. وانبيرس — ⁴²¹ on. وانبيرس — ⁴²² oo. وانبيرس — ⁴²³ op. وانبيرس — ⁴²⁴ oq. وانبيرس — ⁴²⁵ or. وانبيرس — ⁴²⁶ os. وانبيرس — ⁴²⁷ ot. وانبيرس — ⁴²⁸ ou. وانبيرس — ⁴²⁹ ov. وانبيرس — ⁴³⁰ ow. وانبيرس — ⁴³¹ ox. وانبيرس — ⁴³² oy. وانبيرس — ⁴³³ oz. وانبيرس — ⁴³⁴ pa. وانبيرس — ⁴³⁵ pb. وانبيرس — ⁴³⁶ pc. وانبيرس — ⁴³⁷ pd. وانبيرس — ⁴³⁸ pe. وانبيرس — ⁴³⁹ pf. وانبيرس — ⁴⁴⁰ pg. وانبيرس — ⁴⁴¹ ph. وانبيرس — ⁴⁴² pi. وانبيرس — ⁴⁴³ pj. وانبيرس — ⁴⁴⁴ pk. وانبيرس — ⁴⁴⁵ pl. وانبيرس — ⁴⁴⁶ pm. وانبيرس — ⁴⁴⁷ pn. وانبيرس — ⁴⁴⁸ po. وانبيرس — ⁴⁴⁹ pp. وانبيرس — ⁴⁵⁰ pq. وانبيرس — ⁴⁵¹ pr. وانبيرس — ⁴⁵² ps. وانبيرس — ⁴⁵³ pt. وانبيرس — ⁴⁵⁴ pu. وانبيرس — ⁴⁵⁵ pv. وانبيرس — ⁴⁵⁶ pw. وانبيرس — ⁴⁵⁷ px. وانبيرس — ⁴⁵⁸ py. وانبيرس — ⁴⁵⁹ pz. وانبيرس — ⁴⁶⁰ qa. وانبيرس — ⁴⁶¹ qb. وانبيرس — ⁴⁶² qc. وانبيرس — ⁴⁶³ qd. وانبيرس — ⁴⁶⁴ qe. وانبيرس — ⁴⁶⁵ qf. وانبيرس — ⁴⁶⁶ qg. وانبيرس — ⁴⁶⁷ qh. وانبيرس — ⁴⁶⁸ qi. وانبيرس — ⁴⁶⁹ qj. وانبيرس — ⁴⁷⁰ qk. وانبيرس — ⁴⁷¹ ql. وانبيرس — ⁴⁷² qm. وانبيرس — ⁴⁷³ qn. وانبيرس — ⁴⁷⁴ qo. وانبيرس — ⁴⁷⁵ qp. وانبيرس — ⁴⁷⁶ qq. وانبيرس — ⁴⁷⁷ qr. وانبيرس — ⁴⁷⁸ qs. وانبيرس — ⁴⁷⁹ qt. وانبيرس — ⁴⁸⁰ qu. وانبيرس — ⁴⁸¹ qv. وانبيرس — ⁴⁸² qw. وانبيرس — ⁴⁸³ qx. وانبيرس — ⁴⁸⁴ qy. وانبيرس — ⁴⁸⁵ qz. وانبيرس — ⁴⁸⁶ ra. وانبيرس — ⁴⁸⁷ rb. وانبيرس — ⁴⁸⁸ rc. وانبيرس — ⁴⁸⁹ rd. وانبيرس — ⁴⁹⁰ re. وانبيرس — ⁴⁹¹ rf. وانبيرس — ⁴⁹² rg. وانبيرس — ⁴⁹³ rh. وانبيرس — ⁴⁹⁴ ri. وانبيرس — ⁴⁹⁵ rj. وانبيرس — ⁴⁹⁶ rk. وانبيرس — ⁴⁹⁷ rl. وانبيرس — ⁴⁹⁸ rm. وانبيرس — ⁴⁹⁹ rn. وانبيرس — ⁵⁰⁰ ro. وانبيرس — ⁵⁰¹ rp. وانبيرس — ⁵⁰² rq. وانبيرس — ⁵⁰³ rr. وانبيرس — ⁵⁰⁴ rs. وانبيرس — ⁵⁰⁵ rt. وانبيرس — ⁵⁰⁶ ru. وانبيرس — ⁵⁰⁷ rv. وانبيرس — ⁵⁰⁸ rw. وانبيرس — ⁵⁰⁹ rx. وانبيرس — ⁵¹⁰ ry. وانبيرس — ⁵¹¹ rz. وانبيرس — ⁵¹² sa. وانبيرس — ⁵¹³ sb. وانبيرس — ⁵¹⁴ sc. وانبيرس — ⁵¹⁵ sd. وانبيرس — ⁵¹⁶ se. وانبيرس — ⁵¹⁷ sf. وانبيرس — ⁵¹⁸ sg. وانبيرس — ⁵¹⁹ sh. وانبيرس — ⁵²⁰ si. وانبيرس — ⁵²¹ sj. وانبيرس — ⁵²² sk. وانبيرس — ⁵²³ sl. وانبيرس — ⁵²⁴ sm. وانبيرس — ⁵²⁵ sn. وانبيرس — ⁵²⁶ so. وانبيرس — ⁵²⁷ sp. وانبيرس — ⁵²⁸ sq. وانبيرس — ⁵²⁹ sr. وانبيرس — ⁵³⁰ ss. وانبيرس — ⁵³¹ st. وانبيرس — ⁵³² su. وانبيرس — ⁵³³ sv. وانبيرس — ⁵³⁴ sw. وانبيرس — ⁵³⁵ sx. وانبيرس — ⁵³⁶ sy. وانبيرس — ⁵³⁷ sz. وانبيرس — ⁵³⁸ ta. وانبيرس — ⁵³⁹ tb. وانبيرس — ⁵⁴⁰ tc. وانبيرس — ⁵⁴¹ td. وانبيرس — ⁵⁴² te. وانبيرس — ⁵⁴³ tf. وانبيرس — ⁵⁴⁴ tg. وانبيرس — ⁵⁴⁵ th. وانبيرس — ⁵⁴⁶ ti. وانبيرس — ⁵⁴⁷ tj. وانبيرس — ⁵⁴⁸ tk. وانبيرس — ⁵⁴⁹ tl. وانبيرس — ⁵⁵⁰ tm. وانبيرس — ⁵⁵¹ tn. وانبيرس — ⁵⁵² to. وانبيرس — ⁵⁵³ tp. وانبيرس — ⁵⁵⁴ tq. وانبيرس — ⁵⁵⁵ tr. وانبيرس — ⁵⁵⁶ ts. وانبيرس — ⁵⁵⁷ tt. وانبيرس — ⁵⁵⁸ tu. وانبيرس — ⁵⁵⁹ tv. وانبيرس — ⁵⁶⁰ tw. وانبيرس — ⁵⁶¹ tx. وانبيرس — ⁵⁶² ty. وانبيرس — ⁵⁶³ tz. وانبيرس — ⁵⁶⁴ ua. وانبيرس — ⁵⁶⁵ ub. وانبيرس — ⁵⁶⁶ uc. وانبيرس — ⁵⁶⁷ ud. وانبيرس — ⁵⁶⁸ ue. وانبيرس — ⁵⁶⁹ uf. وانبيرس — ⁵⁷⁰ ug. وانبيرس — ⁵⁷¹ uh. وانبيرس — ⁵⁷² ui. وانبيرس — ⁵⁷³ uj. وانبيرس — ⁵⁷⁴ uk. وانبيرس — ⁵⁷⁵ ul. وانبيرس — ⁵⁷⁶ um. وانبيرس — ⁵⁷⁷ un. وانبيرس — ⁵⁷⁸ uo. وانبيرس — ⁵⁷⁹ up. وانبيرس — ⁵⁸⁰ uq. وانبيرس — ⁵⁸¹ ur. وانبيرس — ⁵⁸² us. وانبيرس — ⁵⁸³ ut. وانبيرس — ⁵⁸⁴ uu. وانبيرس — ⁵⁸⁵ uv. وانبيرس — ⁵⁸⁶ uw. وانبيرس — ⁵⁸⁷ ux. وانبيرس — ⁵⁸⁸ uy. وانبيرس — ⁵⁸⁹ uz. وانبيرس — ⁵⁹⁰ va. وانبيرس — ⁵⁹¹ vb. وانبيرس — ⁵⁹² vc. وانبيرس — ⁵⁹³ vd. وانبيرس — ⁵⁹⁴ ve. وانبيرس — ⁵⁹⁵ vf. وانبيرس — ⁵⁹⁶ vg. وانبيرس — ⁵⁹⁷ vh. وانبيرس — ⁵⁹⁸ vi. وانبيرس — ⁵⁹⁹ vj. وانبيرس — ⁶⁰⁰ vk. وانبيرس — ⁶⁰¹ vl. وانبيرس — ⁶⁰² vm. وانبيرس — ⁶⁰³ vn. وانبيرس — ⁶⁰⁴ vo. وانبيرس — ⁶⁰⁵ vp. وانبيرس — ⁶⁰⁶ vq. وانبيرس — ⁶⁰⁷ vr. وانبيرس — ⁶⁰⁸ vs. وانبيرس — ⁶⁰⁹ vt. وانبيرس — ⁶¹⁰ vu. وانبيرس — ⁶¹¹ vv. وانبيرس — ⁶¹² vw. وانبيرس — ⁶¹³ vx. وانبيرس — ⁶¹⁴ vy. وانبيرس — ⁶¹⁵ vz. وانبيرس — ⁶¹⁶ wa. وانبيرس — ⁶¹⁷ wb. وانبيرس — ⁶¹⁸ wc. وانبيرس — ⁶¹⁹ wd. وانبيرس — ⁶²⁰ we. وانبيرس — ⁶²¹ wf. وانبيرس — ⁶²² wg. وانبيرس — ⁶²³ wh. وانبيرس — ⁶²⁴ wi. وانبيرس — ⁶²⁵ wj. وانبيرس — ⁶²⁶ wk. وانبيرس — ⁶²⁷ wl. وانبيرس — ⁶²⁸ wm. وانبيرس — ⁶²⁹ wn. وانبيرس — ⁶³⁰ wo. وانبيرس — ⁶³¹ wp. وانبيرس — ⁶³² wq. وانبيرس — ⁶³³ wr. وانبيرس — ⁶³⁴ ws. وانبيرس — ⁶³⁵ wt. وانبيرس — ⁶³⁶ wu. وانبيرس — ⁶³⁷ wv. وانبيرس — ⁶³⁸ ww. وانبيرس — ⁶³⁹ wx. وانبيرس — ⁶⁴⁰ wy. وانبيرس — ⁶⁴¹ wz. وانبيرس — ⁶⁴² xa. وانبيرس — ⁶⁴³ xb. وانبيرس — ⁶⁴⁴ xc. وانبيرس — ⁶⁴⁵ xd. وانبيرس — ⁶⁴⁶ xe. وانبيرس — ⁶⁴⁷ xf. وانبيرس — ⁶⁴⁸ xg. وانبيرس — ⁶⁴⁹ xh. وانبيرس — ⁶⁵⁰ xi. وانبيرس — ⁶⁵¹ xj. وانبيرس — ⁶⁵² xk. وانبيرس — ⁶⁵³ xl. وانبيرس — ⁶⁵⁴ xm. وانبيرس — ⁶⁵⁵ xn. وانبيرس — ⁶⁵⁶ xo. وانبيرس — ⁶⁵⁷ xp. وانبيرس — ⁶⁵⁸ xq. وانبيرس — ⁶⁵⁹ xr. وانبيرس — ⁶⁶⁰ xs. وانبيرس — ⁶⁶¹ xt. وانبيرس — ⁶⁶² xu. وانبيرس — ⁶⁶³ xv. وانبيرس — ⁶⁶⁴ xw. وانبيرس — ⁶⁶⁵ xx. وانبيرس — ⁶⁶⁶ xy. وانبيرس — ⁶⁶⁷ xz. وانبيرس — ⁶⁶⁸ ya. وانبيرس — ⁶⁶⁹ yb. وانبيرس — ⁶⁷⁰ yc. وانبيرس — ⁶⁷¹ yd. وانبيرس — ⁶⁷² ye. وانبيرس — ⁶⁷³ yf. وانبيرس — ⁶⁷⁴ yg. وانبيرس — ⁶⁷⁵ yh. وانبيرس — ⁶⁷⁶ yi. وانبيرس — ⁶⁷⁷ yj. وانبيرس — ⁶⁷⁸ yk. وانبيرس — ⁶⁷⁹ yl. وانبيرس — ⁶⁸⁰ ym. وانبيرس — ⁶⁸¹ yn. وانبيرس — ⁶⁸² yo. وانبيرس — ⁶⁸³ yp. وانبيرس — ⁶⁸⁴ yq. وانبيرس — ⁶⁸⁵ yr. وانبيرس — ⁶⁸⁶ ys. وانبيرس — ⁶⁸⁷ yt. وانبيرس — ⁶⁸⁸ yu. وانبيرس — ⁶⁸⁹ yv. وانبيرس — ⁶⁹⁰ yw. وانبيرس — ⁶⁹¹ yx. وانبيرس — ⁶⁹² yy. وانبيرس — ⁶⁹³ yz. وانبيرس — ⁶⁹⁴ za. وانبيرس — ⁶⁹⁵ zb. وانبيرس — ⁶⁹⁶ zc. وانبيرس — ⁶⁹⁷ zd. وانبيرس — ⁶⁹⁸ ze. وانبيرس — ⁶⁹⁹ zf. وانبيرس — ⁷⁰⁰ zg. وانبيرس — ⁷⁰¹ zh. وانبيرس — ⁷⁰² zi. وانبيرس — ⁷⁰³ zj. وانبيرس — ⁷⁰⁴ zk. وانبيرس — ⁷⁰⁵ zl. وانبيرس — ⁷⁰⁶ zm. وانبيرس — ⁷⁰⁷ zn. وانبيرس — ⁷⁰⁸ zo. وانبيرس — ⁷⁰⁹ zp. وانبيرس — ⁷¹⁰ zq. وانبيرس — ⁷¹¹ zr. وانبيرس — ⁷¹² zs. وانبيرس — ⁷¹³ zt. وانبيرس — ⁷¹⁴ zu. وانبيرس — ⁷¹⁵ zv. وانبيرس — ⁷¹⁶ zw. وانبيرس — ⁷¹⁷ zx. وانب

aureorum millibus ei misit. Hic pecunia donisque¹ receptis fidem datam duos servavit menses, tum violata, Obeiditis² denuo se subiecit. El-Mansûr, fama hujus rei audita, valde iratus, ad Zeiri ben-Atija litteras dedit, quibus eum provinciis præficeret Abu l-Behâri simulque imperaret, ut eum bello ex iis ejiceret. Zeiri ben-Atija, dicto audiens³, cum copiis tribuum Zenatæ aliarumque innumeris ex urbe Fes profectus est. Abu-l-Behâr autem eum fugiens, Mansûrum ben-Bulaqqîn nepotem adiit. Terras igitur ita relictas Zeiri ben-Atija expugnavit, et Tilimsano ceterisque Abu-l-Behâri provinciis potitus, adeo regnum suum in Mauritania protulit, ut a Sus-el-Aqsa usque ad Zâb extenderetur. Nuntio de victoria ad el-Mansûrum ben-Abi-Amer misso dona adjunxit splendidissima, in quorum numero erant ducenti equi nobilissimi, quinquaginta cameli maheritici⁴ veloces, mille scuta corio hippopotami tecta, plura arcuum in terra Zâb factorum onera⁵, feles zibetæ, camelopardalis, varia bestiarum deserti genera, sicut rhinoceros⁶ et al., mille dactylorum⁷ optimorum onera, et multa vestium e lana subtilium. El-Mansûr, his lætus donis, alia ei remisit æqualia et litteras de nova præfecturæ Mauritanie confirmatione ad eum dedit. Postquam hæc anno 381 (coepit die 19 Mart. 991) gesta erant, Zeiri ben-Atija ad annum 382 Fes inhabitavit et tribum suam, in proxima urbis vicinitate tentoriis positus, considerare jussit. Tum vero, ut el-Mansûri satis faceret desideriis, Cordubam se vocantis, postquam el-Muezzum filium Mauritanie præfecit et Tilimsani habitare jussit; regioni autem urbis Fes hispanicæ Abd-el-Rahmânum ben-Abd-el Kerim ben-Thalaba et qairevanensi Alium ben-Muhammed ben-Abi-Ali ben-Qeschûsch præfecit, et judicem utriusque urbis Abu-Muhammedem Qasim-ben-Amer Azditam creavit; in Hispaniam profectus est. Dona secum ferebat magna, in quibus erant aves et arabice et berberice loquentes, animal moschiferum, boves silvestres equis similes, animalia mirabilia, duo leones in caveis ferreis, multi dactyli⁸ præstantissimi, quos inter aliquot conspiciebantur cucumeribus magnitudine æquales. Ex æthiopibus et gentilibus trecenti equites totidemque pedites eum comitabantur. El Mansûr eum honorifice receptum in [65] palatio Djafari cubicularii habitare jussit eique stipendiis et honoribus cumulo nomen Veziri¹⁰ dedit,

1) وأهنيديّة c. 2) العبيدين ut . 4. b. 3) فيأدر إليه b. 4) مبروية h. 5) قصب الزاج b. 6) قصب c. 7) قصب h. 8) كالمط 9) التمر a. 10) الوزارة c. 11) التمر a. 12) التمر a. 13) التمر a. 14) التمر a. 15) التمر a. 16) التمر a. 17) التمر a. 18) التمر a. 19) التمر a. 20) التمر a. 21) التمر a. 22) التمر a. 23) التمر a. 24) التمر a. 25) التمر a. 26) التمر a. 27) التمر a. 28) التمر a. 29) التمر a. 30) التمر a. 31) التمر a. 32) التمر a. 33) التمر a. 34) التمر a. 35) التمر a. 36) التمر a. 37) التمر a. 38) التمر a. 39) التمر a. 40) التمر a. 41) التمر a. 42) التمر a. 43) التمر a. 44) التمر a. 45) التمر a. 46) التمر a. 47) التمر a. 48) التمر a. 49) التمر a. 50) التمر a. 51) التمر a. 52) التمر a. 53) التمر a. 54) التمر a. 55) التمر a. 56) التمر a. 57) التمر a. 58) التمر a. 59) التمر a. 60) التمر a. 61) التمر a. 62) التمر a. 63) التمر a. 64) التمر a. 65) التمر a. 66) التمر a. 67) التمر a. 68) التمر a. 69) التمر a. 70) التمر a. 71) التمر a. 72) التمر a. 73) التمر a. 74) التمر a. 75) التمر a. 76) التمر a. 77) التمر a. 78) التمر a. 79) التمر a. 80) التمر a. 81) التمر a. 82) التمر a. 83) التمر a. 84) التمر a. 85) التمر a. 86) التمر a. 87) التمر a. 88) التمر a. 89) التمر a. 90) التمر a. 91) التمر a. 92) التمر a. 93) التمر a. 94) التمر a. 95) التمر a. 96) التمر a. 97) التمر a. 98) التمر a. 99) التمر a. 100) التمر a. 101) التمر a. 102) التمر a. 103) التمر a. 104) التمر a. 105) التمر a. 106) التمر a. 107) التمر a. 108) التمر a. 109) التمر a. 110) التمر a. 111) التمر a. 112) التمر a. 113) التمر a. 114) التمر a. 115) التمر a. 116) التمر a. 117) التمر a. 118) التمر a. 119) التمر a. 120) التمر a. 121) التمر a. 122) التمر a. 123) التمر a. 124) التمر a. 125) التمر a. 126) التمر a. 127) التمر a. 128) التمر a. 129) التمر a. 130) التمر a. 131) التمر a. 132) التمر a. 133) التمر a. 134) التمر a. 135) التمر a. 136) التمر a. 137) التمر a. 138) التمر a. 139) التمر a. 140) التمر a. 141) التمر a. 142) التمر a. 143) التمر a. 144) التمر a. 145) التمر a. 146) التمر a. 147) التمر a. 148) التمر a. 149) التمر a. 150) التمر a. 151) التمر a. 152) التمر a. 153) التمر a. 154) التمر a. 155) التمر a. 156) التمر a. 157) التمر a. 158) التمر a. 159) التمر a. 160) التمر a. 161) التمر a. 162) التمر a. 163) التمر a. 164) التمر a. 165) التمر a. 166) التمر a. 167) التمر a. 168) التمر a. 169) التمر a. 170) التمر a. 171) التمر a. 172) التمر a. 173) التمر a. 174) التمر a. 175) التمر a. 176) التمر a. 177) التمر a. 178) التمر a. 179) التمر a. 180) التمر a. 181) التمر a. 182) التمر a. 183) التمر a. 184) التمر a. 185) التمر a. 186) التمر a. 187) التمر a. 188) التمر a. 189) التمر a. 190) التمر a. 191) التمر a. 192) التمر a. 193) التمر a. 194) التمر a. 195) التمر a. 196) التمر a. 197) التمر a. 198) التمر a. 199) التمر a. 200) التمر a. 201) التمر a. 202) التمر a. 203) التمر a. 204) التمر a. 205) التمر a. 206) التمر a. 207) التمر a. 208) التمر a. 209) التمر a. 210) التمر a. 211) التمر a. 212) التمر a. 213) التمر a. 214) التمر a. 215) التمر a. 216) التمر a. 217) التمر a. 218) التمر a. 219) التمر a. 220) التمر a. 221) التمر a. 222) التمر a. 223) التمر a. 224) التمر a. 225) التمر a. 226) التمر a. 227) التمر a. 228) التمر a. 229) التمر a. 230) التمر a. 231) التمر a. 232) التمر a. 233) التمر a. 234) التمر a. 235) التمر a. 236) التمر a. 237) التمر a. 238) التمر a. 239) التمر a. 240) التمر a. 241) التمر a. 242) التمر a. 243) التمر a. 244) التمر a. 245) التمر a. 246) التمر a. 247) التمر a. 248) التمر a. 249) التمر a. 250) التمر a. 251) التمر a. 252) التمر a. 253) التمر a. 254) التمر a. 255) التمر a. 256) التمر a. 257) التمر a. 258) التمر a. 259) التمر a. 260) التمر a. 261) التمر a. 262) التمر a. 263) التمر a. 264) التمر a. 265) التمر a. 266) التمر a. 267) التمر a. 268) التمر a. 269) التمر a. 270) التمر a. 271) التمر a. 272) التمر a. 273) التمر a. 274) التمر a. 275) التمر a. 276) التمر a. 277) التمر a. 278) التمر a. 279) التمر a. 280) التمر a. 281) التمر a. 282) التمر a. 283) التمر a. 284) التمر a. 285) التمر a. 286) التمر a. 287) التمر a. 288) التمر a. 289) التمر a. 290) التمر a. 291) التمر a. 292) التمر a. 293) التمر a. 294) التمر a. 295) التمر a. 296) التمر a. 297) التمر a. 298) التمر a. 299) التمر a. 300) التمر a. 301) التمر a. 302) التمر a. 303) التمر a. 304) التمر a. 305) التمر a. 306) التمر a. 307) التمر a. 308) التمر a. 309) التمر a. 310) التمر a. 311) التمر a. 312) التمر a. 313) التمر a. 314) التمر a. 315) التمر a. 316) التمر a. 317) التمر a. 318) التمر a. 319) التمر a. 320) التمر a. 321) التمر a. 322) التمر a. 323) التمر a. 324) التمر a. 325) التمر a. 326) التمر a. 327) التمر a. 328) التمر a. 329) التمر a. 330) التمر a. 331) التمر a. 332) التمر a. 333) التمر a. 334) التمر a. 335) التمر a. 336) التمر a. 337) التمر a. 338) التمر a. 339) التمر a. 340) التمر a. 341) التمر a. 342) التمر a. 343) التمر a. 344) التمر a. 345) التمر a. 346) التمر a. 347) التمر a. 348) التمر a. 349) التمر a. 350) التمر a. 351) التمر a. 352) التمر a. 353) التمر a. 354) التمر a. 355) التمر a. 356) التمر a. 357) التمر a. 358) التمر a. 359) التمر a. 360) التمر a. 361) التمر a. 362) التمر a. 363) التمر a. 364) التمر a. 365) التمر a. 366) التمر a. 367) التمر a. 368) التمر a. 369) التمر a. 370) التمر a. 371) التمر a. 372) التمر a. 373) التمر a. 374) التمر a. 375) التمر a. 376) التمر a. 377) التمر a. 378) التمر a. 379) التمر a. 380) التمر a. 381) التمر a. 382) التمر a. 383) التمر a. 384) التمر a. 385) التمر a. 386) التمر a. 387) التمر a. 388) التمر a. 389) التمر a. 390) التمر a. 391) التمر a. 392) التمر a. 393) التمر a. 394) التمر a. 395) التمر a. 396) التمر a. 397) التمر a. 398) التمر a. 399) التمر a. 400) التمر a. 401) التمر a. 402) التمر a. 403) التمر a. 404) التمر a. 405) التمر a. 406) التمر a. 407) التمر a. 408) التمر a. 409) التمر a. 410) التمر a. 411) التمر a. 412) التمر a. 413) التمر a. 414) التمر a. 415) التمر a. 416) التمر a. 417) التمر a. 418) التمر a. 419) التمر a. 420) التمر a. 421) التمر a. 422) التمر a. 423) التمر a. 424) التمر a. 425) التمر a. 426) التمر a. 427) التمر a. 428) التمر a. 429) التمر a. 430) التمر a. 431) التمر a. 432) التمر a. 433) التمر a. 434) التمر a. 435) التمر a. 436) التمر a. 437) التمر a. 438) التمر a. 439) التمر a. 440) التمر a. 441) التمر a. 442) التمر a. 443) التمر a. 444) التمر a. 445) التمر a. 446) التمر a. 447) التمر a. 448) التمر a. 449) التمر a. 450) التمر a. 451) التمر a. 452) التمر a. 453) التمر a. 454) التمر a. 455) التمر a. 456) التمر a. 457) التمر a. 458) التمر a. 459) التمر a. 460) التمر a. 461) التمر a. 462) التمر a. 463) التمر a. 464) التمر a. 465) التمر a. 466) التمر a. 467) التمر a. 468) التمر a. 469) التمر a. 470) التمر a. 471) التمر a. 472) التمر a. 473) التمر a. 474) التمر a. 475) التمر a. 476) التمر a. 477) التمر a. 478) التمر a. 479) التمر a. 480) التمر a. 481) التمر a. 482) التمر a. 483) التمر a. 484) التمر a. 485) التمر a. 486) التمر a. 487) التمر a. 488) التمر a. 489) التمر a. 490) التمر a. 491) التمر a. 492) التمر a. 493) التمر a. 494) التمر a. 495) التمر a. 496) التمر a. 497) التمر a. 498) التمر a. 499) التمر a. 500) التمر a. 501) التمر a. 502) التمر a. 503) التمر a. 504) التمر a. 505) التمر a. 506) التمر a. 507) التمر a. 508) التمر a. 509) التمر a. 510) التمر a. 511) التمر a. 512) التمر a. 513) التمر a. 514) التمر a. 515) التمر a. 516) التمر a. 517) التمر a. 518) التمر a. 519) التمر a. 520) التمر a. 521) التمر a. 522) التمر a. 523) التمر a. 524) التمر a. 525) التمر a. 526) التمر a. 527) التمر a. 528) التمر a. 529) التمر a. 530) التمر a. 531) التمر a. 532) التمر a. 533) التمر a. 534) التمر a. 535) التمر a. 536) التمر a. 537) التمر a. 538) التمر a. 539) التمر a. 540) التمر a. 541) التمر a. 542) التمر a. 543) التمر a. 544) التمر a. 545) التمر a. 546) التمر a. 547) التمر a. 548) التمر a. 549) التمر a. 550) التمر a. 551) التمر a. 552) التمر a. 553) التمر a. 554) التمر a. 555) التمر a. 556) التمر a. 557) التمر a. 558) التمر a. 559) التمر a. 560) التمر a. 561) التمر a. 562) التمر a. 563) التمر a. 564) التمر a. 565) التمر a. 566) التمر a. 567) التمر a. 568) التمر a. 569) التمر a. 570) التمر a. 571) التمر a. 572) التمر a. 573) التمر a. 574) التمر a. 575) التمر a. 576) التمر a. 577) التمر a. 578) التمر a. 579) التمر a. 580) التمر a. 581) التمر a. 582) التمر a. 583) التمر a. 584) التمر a. 585) التمر a. 586) التمر a. 587) التمر a. 588) التمر a. 589) التمر a. 590) التمر a. 591) التمر a. 592) التمر a. 593) التمر a. 594) التمر a. 595) التمر a. 596) التمر a. 597) التمر a. 598) التمر a. 599) التمر a. 600) التمر a. 601) التمر a. 602) التمر a. 603) التمر a. 604) التمر a. 605) التمر a. 606) التمر a. 607) التمر a. 608) التمر a. 609) التمر a. 610) التمر a. 611) التمر a. 612) التمر a. 613) التمر a. 614) التمر a. 615) التمر a. 616) التمر a. 617) التمر a. 618) التمر a. 619) التمر a. 620) التمر a. 621) التمر a. 622) التمر a. 623) التمر a. 624) التمر a. 625) التمر a. 626) التمر a. 627) التمر a. 628) التمر a. 629) التمر a. 630) التمر a. 631) التمر a. 632) التمر a. 633) التمر a. 634) التمر a. 635) التمر a. 636) التمر a. 637) التمر a. 638) التمر a. 639) التمر a. 640) التمر a. 641) التمر a. 642) التمر a. 643) التمر a. 644) التمر a. 645) التمر a. 646) التمر a. 647) التمر a. 648) التمر a. 649) التمر a. 650) التمر a. 651) التمر a. 652) التمر a. 653) التمر a. 654) التمر a. 655) التمر a. 656) التمر a. 657) التمر a. 658) التمر a. 659) التمر a. 660) التمر a. 661) التمر a. 662) التمر a. 663) التمر a. 664) التمر a. 665) التمر a. 666) التمر a. 667) التمر a. 668) التمر a. 669) التمر a. 670) التمر a. 671) التمر a. 672) التمر a. 673) التمر a. 674) التمر a. 675) التمر a. 676) التمر a. 677) التمر a. 678) التمر a. 679) التمر a. 680) التمر a. 681) التمر a. 682) التمر a. 683) التمر a. 684) التمر a. 685) التمر a. 686) التمر a. 687) التمر a. 688) التمر a. 689) التمر a. 690) التمر a. 691) التمر a. 692) التمر a. 693) التمر a. 694) التمر a. 695) التمر a. 696) التمر a. 697) التمر a. 698) التمر a. 699) التمر a. 700) التمر a. 701) التمر a. 702) التمر a. 703) التمر a. 704) التمر a. 705) التمر a. 706) التمر a. 707) التمر a. 708) التمر a. 709) التمر a. 710) التمر a. 711) التمر a. 712) التمر a. 713) التمر a. 714) التمر a. 715) التمر a. 716) التمر a. 717) التمر a. 718) التمر a. 719) التمر a. 720) التمر a. 721) التمر a. 722) التمر a. 723) التمر a. 724) التمر a. 725) التمر a. 726) التمر a. 727) التمر a. 728) التمر a. 729) التمر a. 730) التمر a. 731) التمر a. 732) التمر a. 733) التمر a. 734) التمر a. 735) التمر a. 736) التمر a. 737) التمر a. 738) التمر a. 739) التمر a. 740) التمر a. 741) التمر a. 742) التمر a. 743) التمر a. 744) التمر a. 745) التمر a. 746) التمر a. 747) التمر a. 748) التمر a. 749) التمر a. 750) التمر a. 751) التمر a. 752) التمر a. 753) التمر a. 754) التمر a. 755) التمر a. 756) التمر a. 757) التمر a. 758) التمر a. 759) التمر a. 760) التمر a. 761) التمر a. 762) التمر a. 763) التمر a. 764) التمر a. 765) التمر a. 766) التمر a. 767) التمر a. 768) التمر a. 769) التمر a. 770) التمر a. 771) التمر a. 772) التمر a. 773) التمر a. 774) التمر a. 775) التمر a. 776) التمر a. 777) التمر a. 778) التمر a. 779) التمر a. 780) التمر a. 781) التمر a. 782) التمر a. 783) التمر a. 784) التمر a. 785) التمر a. 786) التمر a. 787) التمر a. 788) التمر a. 789) التمر a. 790) التمر a. 791) التمر a. 792) التمر a. 793) التمر a. 794) التمر a. 795) التمر a. 796) التمر a. 797) التمر a. 798) التمر a. 799) التمر a. 800) التمر a. 801) التمر a. 802) التمر a. 803) التمر a. 804) التمر a. 805) التمر a. 806) التمر a. 807) التمر a. 808) التمر a. 809) التمر a. 810) التمر a. 811) التمر a. 812) التمر a. 813) التمر a. 814) التمر a. 815) التمر a. 816) التمر a. 817) التمر a. 818) التمر a. 819) التمر a. 820) التمر a. 821) التمر a. 822) التمر a. 823) التمر a. 824) التمر a. 825) التمر a. 826) التمر a. 827) التمر a. 828) التمر a. 829) التمر a. 830) التمر a. 831) التمر a. 832) التمر a. 833) التمر a. 834) التمر a. 835) التمر a. 836) التمر a. 837) التمر a. 838) التمر a. 839) التمر a. 840) التمر a. 841) التمر a. 842) التمر a. 843) التمر a. 844) التمر a. 845) التمر a. 846) التمر a. 847) التمر a. 848) التمر a. 849) التمر a. 850) التمر a. 851) التمر a. 852) التمر a. 853) التمر a. 854) التمر a. 855) التمر a. 856) التمر a. 857) التمر a. 858) التمر a. 859) التمر a. 860) التمر a. 861) التمر a. 862) التمر a. 863) التمر a. 864) التمر a. 865) التمر a. 866) التمر a. 867) التمر a. 868) التمر a. 869) التمر a. 870) التمر a. 871) التمر a. 872) التمر a. 873) التمر a. 874) التمر a. 875) التمر a. 876) التمر a. 877) التمر a. 878) التمر a. 879) التمر a. 880) التمر a. 881) التمر a. 882) التمر a. 883) التمر a. 884) التمر a. 885) التمر a. 886) التمر a. 887) التمر a. 888) التمر a. 889) التمر a. 890) التمر a. 891) التمر a. 892) التمر a. 893) التمر a. 894) التمر a. 895) التمر a. 896) التمر a. 897) التمر a. 898) التمر a. 899) التمر a. 900) التمر a. 901) التمر a. 902) التمر a. 903) التمر a. 904) التمر a. 905) التمر a. 906) التمر a. 907) التمر a. 908) التمر a. 909) التمر a. 910) التمر a. 911) التمر a. 912) التمر a. 913) التمر a. 914) التمر a. 915) التمر a. 916) التمر a. 917) التمر a. 918) التمر a. 919) التمر a. 920) التمر a. 921) التمر a. 922) التمر a. 923) التمر a. 924) التمر a. 925) التمر a. 926) التمر a. 927) التمر a. 928) التمر a. 929) التمر a. 930) التمر a. 931) التمر a. 932) التمر a. 933) التمر a. 934) التمر a. 935) التمر a. 936) التمر a. 937) التمر a. 938) التمر a. 939) التمر a. 940) التمر a. 941) التمر a. 942) التمر a. 943) التمر a. 944) التمر a. 945) التمر a. 946) التمر a. 947) التمر a. 948) التمر a. 949) التمر a. 950) التمر a. 951) التمر a. 952) التمر a. 953) التمر a. 954) التمر a. 955) التمر a. 956) التمر a. 957) التمر a. 958) التمر a. 959) التمر a. 960) التمر a. 961) التمر a. 962) التمر a. 963) التمر a. 964) التمر a. 965) التمر a. 966) التمر a. 967) التمر a. 968) التمر a. 969) التمر a. 970) التمر a. 971) التمر a. 972) التمر a. 973) التمر a. 974) التمر a. 975) التمر a. 976) التمر a. 977) التمر a. 978) التمر a. 979) التمر a. 980) التمر a. 981) التمر a. 982) التمر a. 983) التمر a. 984) التمر a. 985) التمر a. 986) التمر a. 987) التمر a. 988) التمر a. 989) التمر a. 990) التمر a. 991) التمر a. 992) التمر a. 993) التمر a. 994) التمر a. 995) التمر a. 996) التمر a. 997) التمر a. 998) التمر a. 999) التمر a. 1000) التمر a.

dona insuper largitus splendida et honoris vestimenta. Tum, denuo praefectura Mauritaniae confirmata omnibusque adhuc expugnatis provinciis additis, mare trajecit et Tandjam¹ appulit. Ubi quum in littore constitisset, manu capiti imposita, "jam equidem scio", dixit, "te mihi esse." Omnia, quibus eum donaverat el-Mansûr aspernatus², nomen Veziri sibi impositum contempsit; quare quum quidam e comitibus eum allocutus, hac uteretur appellatione, id his additis verbis vetuit: "Vae tibi, per Deum Vezirus non sum, sed princeps filius principis.³ At sane mirandus est Abu-Amer ejusque fortitudo.⁴ Nam melius tibi erit leonem⁵ audire, quam eum videre; et si in Hispania⁶ vir inesset, eum in statu suo manere haud pateretur." Absente vero Zeiri ben-Atija in Hispania, Jedu ben-Jala Jefrunita, felicem arripiens occasionem, urbem Fes aggressus, regionem ejus hispanicam, mense Dhu-l-Qadae anno 382 (coepit die 8 Mart. 992) vi ceperat. Ad Zeirium ben-Atija, quum Tandjam advenisset, nuntius perlatus est de Fes ab Jedu ben-Jala expugnata.⁷ Adversus hunc igitur festinanter profectus, multa proelia commisit gravissima. Nam Jedu ben-Jala Emir Jefrunita, Zeirio ben Atija intellectu, generositate⁸, divitiis comparandus, omnis Jefrunitarum tribus dux erat. (Jefrun vero et Mughrava fratres erant germani, filii Jasliteni⁹ ben-Mesri¹⁰ ben-Zakia ben-Varsidj¹¹ ben-Djana ben-Zenât). Anno 347, quum Jala ben-Muhammed pater ejus jussu¹² Schiitae a Djevhero interficeretur, regnum in omnes suscepit Jefrunitas et multas Mauritaniae provincias¹³ expugnavit. Ita pugna inter hos duos reges diuturna fuit de summa rerum in hac terra potestate. Toties Jedu ben-Jala victor evasit, quoties urbem quoque Fes ingressus est, unde eum fugatum mox Zeiri ben-Atija expulit. Ita varia fortuna bellum gestum est.¹⁴ Sed postquam absente Zeirio in urbe expugnata multas occidit homines e tribu Mughrava, Zeiri, castris eo motis, prope urbem consedit, et multas commisit pugnas, in quibus ex utraque parte, tum Mughravensibus tum Jefrunitis, multi ceciderunt, donec anno 383 (coepit die 23 Febr. 993) victor Jedu fugatum exempli causa occidit, et urbem Fes vi cepit. Occisi caput Cordubam el-Mansûro misit.

وزيراً والده لا امير³ c. بما b. فاستقام له ما وصله المنصور² b. مدينة¹ b. بالبعيدى⁵ h. كرفته a. وخرقته⁴ c. وزير من لا والده الا c. وزير الا والده b. مسيرى¹⁰ c. يصلتين⁹ c. وانقبيل⁸ c. غلبته⁷ c. بلاد بالانس⁶ c. قائد¹² d. Rassim M. Vasim D. b. وسير h. واسيم a. ورسنج¹¹ c. وكانت للرب — ساجلا¹⁴ c. بلاد¹³ c.

Ita omnibus hostibus devictis, adeo potestas Zeirii crevit, ut reges eum valde timerent. Inter el-Manstrum eumque omnia etiamnum consensiebant. Anno 384 (coepit die 14 Febr. 994) mense Redjebi urbem condidit Vadjdam¹ et conditæ muros castellumque ædificavit, ac portas construxit. Eam deinde familia sua et satellitibus frequentatam, regni sedem et imperii caput fecit, utpote quod in media jaceret regione, et eo thesauros suos et opes transtulit. In hoc potentiae fastigio et dignitatis gradu ad annum 386 (coepit die 24 Jan. 996) Zeiri ben-Atija mansit, quo demum dissensio inter eum et el-Mansûrum orta est.² Hic enim, quum famâ audisset, Zeirium obedientiam³ sibi promissam violare, honorem⁴ suum verbis proscindere et conviciis se insectare, stipendia annua ei subtraxit. [66] Zeiri defectionem bellumque meditans, nomine el-Mansûri e precibus omisso, Hischâmum el-Muvajjed tantum pronuntiari jussit. El-Mansûr, quum accepisset, Zeirium rebellantem præfectos suos, e Mauritania ejectos, Sebtam abegisse⁵ et in precibus nomen el-Muvajjedi solum commemorare; Vâdhilum Fatijensem clientem suum ad eum debellandum cum magnis copiis misit. Mari trajecto ubi Tandjam advenisset Vâdih, plures ad eum accurrerunt Berherorum tribus e Ghumâra, Sunhâdja al., quæ, fidelitate promissa, Zeirium ben-Atija et ejus socios Zenatenses impugnare pollicitæ, vestes honoris et pecuniam acceperunt. Missis postea, qui in Hispania apud el-Mansûrum erant, militibus berbericis, exercitus ad justum numerum auctus est, et Vâdih Tandjâ adversus Zeirium jam castra movit. Zeiri etiam, nuntio de hujus adventu accepto, ex urbe Fes copias eduxit Zenatenses.⁶ Utraque acies in Vâdi-Zâdet⁷ concurrit. Per tres menses proelia hic commissa sunt acerrima, donec Vâdhil victus, maxima exercitus parte cæsa, Tandjam fugatus se reciperet. Litteris de clade sua et misera conditione ad el-Mansûrum hinc datis rogavit, ut equitatu, pediatu, ac pecuniâ sibi subveniret. El-Mansûr Cordubâ Djezirat-el-Khadhrum profectus, Abd-el-Melikum el-Muthaffer filium cum omnibus Hispaniæ copiis ducibusque trans mare missum, Zeirium ben-Atija debellare jussit. Ipse solus relictus est. Abd-el-Melikum mari Djezirat el-Khadhrâ Sebtam trajecto adventare, quum Zeiri audisset, metu⁸ belli propinqui territus, omnia parare coepit, quæ ad fortiter resistendum essent necessaria. Ad omnes

¹) لكونها — — وجدة b. ²) ماية — — ولم يزل — — b. g. h. ³) b. ينقصه
⁴) عهده b. ⁵) واجلاهم b. ⁶) زناتة — — نحو — — b. ⁷) ربات e. Radât M. Ridât D. ⁸) فهابه c.

Zenâtæ tribus de auxilio sibi mittendo scripsit. Postquam e terris Zâh, Tilimsâni, Melûjæ, Sidjilmâsæ¹, ceterisque Zenâtæ regionibus legationes advenerant, cum iis contra² Abd-el-Melikum el-Muthaffer profectus est. Hic etiam, comite Vâdhih Fatijita, cum innumero exercitu Tandjâ castra movit. In Vadi-Mina intra Tandjæ fines concurritur; pugna oritur a sole oriente usque ad noctem continua³, cui similis numquam visa est. Proelio saviente, servus niger, nomine Selâm, cujus fratrem Zeiri interfecerat⁴, vindictæ cupidus, occasione illam cædem ulciscendi arrepta, hunc in jugulo, id abscissurus, cultro ter ferit, at non occidit.⁵ Deinde ad Abd-el-Melikum festinans, ei nuntiavit, se Zeirium cecidisse. Hoc casu animis alacribus, toto exercitu connisus, copias Zenâtæ, jam vulnere Emiri attontitas, Abd-el-Melik aggressus fugavit. Fugâ Zeiri comitesque ejus abrepti sunt, quos hostes secuti cædunt et captivos ducunt. Castris quoque Zeirii potitus, omnia quæ ibi inerant, arma, pecuniam, camelos, jumenta, impedimenta quoque haud describenda innumera⁶ Abd-el-Melik apprehendit. Zeiri, postquam ad locum Madhîq-el-Haje (angustias serpentis) appellatum, prope urbem⁷ Milnâsæ situm, fugerat, hic commoratus, reliquias copiarum collegit, Abd-el-Melikum iterum aggressurus. Quod quum illi esset nuntiatum, medio Ramadhâni mense anno 387 (coepit die 13 Jan. 997) quinque equitum millia e copiis selecta, duce Vâdhiho Fatijita, misit, [67] qui, castra Zeirii, adhuc in Madhîq-el-Haje degentis, ex improvviso adorti⁸, magnam stragam ediderunt et plus duo millia nobilium Mughràvæ duxerunt captivos.⁹ Quos Abd-el-Melik in gratiam receptos, equis datis, in exercitum suum recepit.¹⁰ Zeiri autem, cum manipulo comitum atque affinium, quum ad Fes veniret, portis ab incolis in conspectu suo clausis, petit, ut familiam¹¹ suam et liberos sibi foras mitterent. Id quod non solum fecerunt, sed jumenta quoque et viaticum insuper addiderunt. Quibus acceptis, ante el-Muthafferum fugiens, desertum petit ibique in finibus Sunhâdjæ consedit.¹² Urbem¹³ interim el-Muthaffer die Sabbati ultimo mensis Schevvâli anno nuper memorato intravit, ab incolis cum summa lætitiæ signis receptus, et litteras de victoria ad patrem dedit. Quibus in suggestu templi el-Zahrâ Cordubæ ceterisque omnis Hispaniæ suggestibus

1) سلجماسة b. 2) الى لقاء c. 3) في كل يوم b. 4) قتل له أخوته e.
 5) فأسرى بهم e. 6) مدينة b. 7) بعدته a. f. 8) يقتلهم الله b. +
 9) ب. ماله 11) وركبهم وصيرهم من أجناده 10) رجل فأوصلهم عبد الملك
 12) مدينة فاس 13) فترل sed — statim sicut b. a. in margine post فترل + 12)

tum occidentis tum orientis prælectis, el-Mansûr; gratam mentem Deo testificaturus 1500 servos¹ et 300 servas manumisit², multamque pauperibus pudicis³ et egenis distribuit pecuniam. Litteris scriptis deinde filium Mauritaniae præfecit simulque commonefecit, ut vitam ageret honestam exerceretque justitiam. Die Veneris ultimo mensis Dhu-l-Qadae anno supra dicto hæ litteræ in suggestu templi qairevanensis prælectæ sunt.

Vādhih in Hispaniam rediit; Abd-el-Melik autem in urbe Fes sex menses moratus, talem erga cives exercuit justitiam, quali antea numquam erant gavisi. Ad patrem vero in Hispaniam avvocato, Isa-ben-Said præfectus prætorii suffectus, ad mensem Safari anni 589 (coepit die 22 Dec. 998) provinciam tenuit. Tum vero non urbe tantum Fesana sed tota Mauritania privatum, el-Mansûr cum ad Hispaniam revocavit et omni ejus provinciæ Vādhihum Fatijitam præfecit.

Zeiri, qui in terra Sunhâdjâ consederat, has tribus contra Badisum⁴ ben-Mansûr ben-Bulagqîn, qui patri Mansûro mortuo successerat, rebelantes adveniens inveniet. Talem occasionem laustam haud omittens, per litteras tribus convocavit Zenâtâ, et postquam Mughravenses multi aliique convenerant, eos adversus Sunhâdjâ duxit, cujus fines populatus, exercitus fudit urbemque Tahort⁵ ingressus est. Omni terra Zâb, Tilimsâno, Schelf, Mesilâque⁶ potitus, precibus denuo pro el-Muvajjeddo habitis, urbem Aschir⁷, quæ caput erat Sunhâdjâ, obsidere coepit. Summa jam vi obsidioni intentus, mane et sero pugnavit⁸, donec anno 594 (coepit die 30 Nov. 1000) vulneribus, quæ servus niger ei inflixerat, recrudescuntibus mortuus est. Filius el-Muezz, qui in regno patri succedebat, a tribubus Zenâtæ rex salutatus, rebus populi bene institutis, pacem cum el-Muthaffero ben-el-Mansûr ben-Abi-Amer fecit, qui, provinciâ patris traditâ, eum omni præfecit⁹ Mauritaniae, quam fere viginti annos regebat.

De regno el-Muezzi ben-Zeiri ben-Atija Mughrâvitæ in urbe Fes et Mauritanica provincia.

El-Muezz ben-Zeiri ben-Atija Zenatensis Mughrâvita, matre natus libera, nomine Tekâtur¹⁰ filia Menâdi ben-Tebâdelt¹¹ Mughrâvitæ, patri

b. — تعالى — وأوصاه ^١) وثلاث مائة غلوكة — b. وخمسين ^٢)
^٣) Meliana D. ^٤) b. تفوارت ^٥) a. Badris D. بادريس ^٦) c. • • أنستر ^٧)
b. بقتالها ^٨) h. Axead M. Aschir D. شر c. الشير e. g. b. a. d. e. اشيد ^٩)
تألفت ^{١٠}) e. Tekanion M. Tekatijor D. تكاتير b. تكينون ^{١١}) b. تلك ^{١٢})
e. تيادلت b. Tajadclat M. Tiadelt D. تيادلت

mortuo in regno successit. Postquam tribus Zenitæ ei fidem adjuraverant, imperium bene constitutum optime gubernavit.¹ Pace cum el-Mansûro ben-Abi-Amer facta, et hujus principatu agnito, fidem datam usque ad mortem ejus servavit inviolatam, filioque Abd-el-Meliko el-Muthaffero, qui post eum imperabat, juramentum fidei dixit, et nomen ejus in omnibus suggestibus pronuntiandum curavit. Anno 595 (coepit die 9 Nov. 1002) el-Muthaffer, quum Vâdhihum, e præfectura sua dimotum, in Hispaniam redire jussisset, el-Muezzo ben-Zeiri litteris datis provinciam, quam ille habuerat, Fesanam ceteramque tradidit Mauritaniam regendam, tam urbes quam loca campestria, ea conditione, ut equos, scuta et pecuniam certam quotannis Cordubam mitteret. Cujus foederis obsidem Manserum filium Cordubæ reliquit. Ille quoque ibi mansit, donec bellum in Hispania civile exortum est et dynastia Ameridarum eversa; tunc enim ad patrem rediit. El-Muezzo regnante regiones Mauritaniae summa fruebantur tranquillitate, pace, annonæ vilitate, securitate. Quum mense Djumâdæ prioris anno 422 (coepit die 38 Dec. 1030) moreretur, post 55 annorum regnum, Hamâma ben-el-Muezz ben-Atîja Zenatensis Mughrâvida patruelis summa rerum potitus est.³ Quidam historiæ scriptores contendunt, filium Hamâmam ben-el-Muezz ben-Zeiri ben-Atîja ei successisse. At falso; nam error est et hallucinatio inde nata, quod et sua ipsorum patrumque nomina congruunt. Successit enim patruelis proxima cognatione⁴ ei junctus Hamâma, sicut jam dictum est. Sunt qui dicant, el-Muezzo ben-Zeiri ben-Atîja unum tantum filium Manserum fuisse.

De regno Hamâmæ ben-el-Muezz ben-Atîja Zenatensis Mughrâvitæ.

Hamâma filius el-Muezzi filii Atîjae filii Abd-Allahi filii Tebâdelti filii Muhammedis filii Khazari Zenatensis Mughrâvida Khazrensis, patrueli el-Muezzo ben-Zeiri ben-Atîja mortuo in imperio successit et, in urbe Fes domicilio fixa⁵, rebus præfuit Zenatensium. Temîm vero ben-Zemûr ben-Ali⁶ ben-Muhammed ben-Tâlih Jefrunita Emir in urbe Sela rebellavit, et eum aggressurus cum tribubus Jefrunitarum urbem Fes petiit. Hamâma ben-el-Muezz autem cum tribubus Mughrâvæ ex urbe profectus, hostibus obviam ivit [69] Concurrunt acies et pugna commissa est atrox, in qua multi cadunt Mughrâvitæ et Hamâma ben-el-Muezz victus in ur-

¹ وقام بقيام صلاح b. — — — بعده ² بعده b. — — — ³ b. — — — ⁴ c. ⁵ c. ⁶ c. ⁷ c. ⁸ c. ⁹ c. ¹⁰ c. ¹¹ c. ¹² c. ¹³ c. ¹⁴ c. ¹⁵ c. ¹⁶ c. ¹⁷ c. ¹⁸ c. ¹⁹ c. ²⁰ c. ²¹ c. ²² c. ²³ c. ²⁴ c. ²⁵ c. ²⁶ c. ²⁷ c. ²⁸ c. ²⁹ c. ³⁰ c. ³¹ c. ³² c. ³³ c. ³⁴ c. ³⁵ c. ³⁶ c. ³⁷ c. ³⁸ c. ³⁹ c. ⁴⁰ c. ⁴¹ c. ⁴² c. ⁴³ c. ⁴⁴ c. ⁴⁵ c. ⁴⁶ c. ⁴⁷ c. ⁴⁸ c. ⁴⁹ c. ⁵⁰ c. ⁵¹ c. ⁵² c. ⁵³ c. ⁵⁴ c. ⁵⁵ c. ⁵⁶ c. ⁵⁷ c. ⁵⁸ c. ⁵⁹ c. ⁶⁰ c. ⁶¹ c. ⁶² c. ⁶³ c. ⁶⁴ c. ⁶⁵ c. ⁶⁶ c. ⁶⁷ c. ⁶⁸ c. ⁶⁹ c. ⁷⁰ c. ⁷¹ c. ⁷² c. ⁷³ c. ⁷⁴ c. ⁷⁵ c. ⁷⁶ c. ⁷⁷ c. ⁷⁸ c. ⁷⁹ c. ⁸⁰ c. ⁸¹ c. ⁸² c. ⁸³ c. ⁸⁴ c. ⁸⁵ c. ⁸⁶ c. ⁸⁷ c. ⁸⁸ c. ⁸⁹ c. ⁹⁰ c. ⁹¹ c. ⁹² c. ⁹³ c. ⁹⁴ c. ⁹⁵ c. ⁹⁶ c. ⁹⁷ c. ⁹⁸ c. ⁹⁹ c. ¹⁰⁰ c. ¹⁰¹ c. ¹⁰² c. ¹⁰³ c. ¹⁰⁴ c. ¹⁰⁵ c. ¹⁰⁶ c. ¹⁰⁷ c. ¹⁰⁸ c. ¹⁰⁹ c. ¹¹⁰ c. ¹¹¹ c. ¹¹² c. ¹¹³ c. ¹¹⁴ c. ¹¹⁵ c. ¹¹⁶ c. ¹¹⁷ c. ¹¹⁸ c. ¹¹⁹ c. ¹²⁰ c. ¹²¹ c. ¹²² c. ¹²³ c. ¹²⁴ c. ¹²⁵ c. ¹²⁶ c. ¹²⁷ c. ¹²⁸ c. ¹²⁹ c. ¹³⁰ c. ¹³¹ c. ¹³² c. ¹³³ c. ¹³⁴ c. ¹³⁵ c. ¹³⁶ c. ¹³⁷ c. ¹³⁸ c. ¹³⁹ c. ¹⁴⁰ c. ¹⁴¹ c. ¹⁴² c. ¹⁴³ c. ¹⁴⁴ c. ¹⁴⁵ c. ¹⁴⁶ c. ¹⁴⁷ c. ¹⁴⁸ c. ¹⁴⁹ c. ¹⁵⁰ c. ¹⁵¹ c. ¹⁵² c. ¹⁵³ c. ¹⁵⁴ c. ¹⁵⁵ c. ¹⁵⁶ c. ¹⁵⁷ c. ¹⁵⁸ c. ¹⁵⁹ c. ¹⁶⁰ c. ¹⁶¹ c. ¹⁶² c. ¹⁶³ c. ¹⁶⁴ c. ¹⁶⁵ c. ¹⁶⁶ c. ¹⁶⁷ c. ¹⁶⁸ c. ¹⁶⁹ c. ¹⁷⁰ c. ¹⁷¹ c. ¹⁷² c. ¹⁷³ c. ¹⁷⁴ c. ¹⁷⁵ c. ¹⁷⁶ c. ¹⁷⁷ c. ¹⁷⁸ c. ¹⁷⁹ c. ¹⁸⁰ c. ¹⁸¹ c. ¹⁸² c. ¹⁸³ c. ¹⁸⁴ c. ¹⁸⁵ c. ¹⁸⁶ c. ¹⁸⁷ c. ¹⁸⁸ c. ¹⁸⁹ c. ¹⁹⁰ c. ¹⁹¹ c. ¹⁹² c. ¹⁹³ c. ¹⁹⁴ c. ¹⁹⁵ c. ¹⁹⁶ c. ¹⁹⁷ c. ¹⁹⁸ c. ¹⁹⁹ c. ²⁰⁰ c. ²⁰¹ c. ²⁰² c. ²⁰³ c. ²⁰⁴ c. ²⁰⁵ c. ²⁰⁶ c. ²⁰⁷ c. ²⁰⁸ c. ²⁰⁹ c. ²¹⁰ c. ²¹¹ c. ²¹² c. ²¹³ c. ²¹⁴ c. ²¹⁵ c. ²¹⁶ c. ²¹⁷ c. ²¹⁸ c. ²¹⁹ c. ²²⁰ c. ²²¹ c. ²²² c. ²²³ c. ²²⁴ c. ²²⁵ c. ²²⁶ c. ²²⁷ c. ²²⁸ c. ²²⁹ c. ²³⁰ c. ²³¹ c. ²³² c. ²³³ c. ²³⁴ c. ²³⁵ c. ²³⁶ c. ²³⁷ c. ²³⁸ c. ²³⁹ c. ²⁴⁰ c. ²⁴¹ c. ²⁴² c. ²⁴³ c. ²⁴⁴ c. ²⁴⁵ c. ²⁴⁶ c. ²⁴⁷ c. ²⁴⁸ c. ²⁴⁹ c. ²⁵⁰ c. ²⁵¹ c. ²⁵² c. ²⁵³ c. ²⁵⁴ c. ²⁵⁵ c. ²⁵⁶ c. ²⁵⁷ c. ²⁵⁸ c. ²⁵⁹ c. ²⁶⁰ c. ²⁶¹ c. ²⁶² c. ²⁶³ c. ²⁶⁴ c. ²⁶⁵ c. ²⁶⁶ c. ²⁶⁷ c. ²⁶⁸ c. ²⁶⁹ c. ²⁷⁰ c. ²⁷¹ c. ²⁷² c. ²⁷³ c. ²⁷⁴ c. ²⁷⁵ c. ²⁷⁶ c. ²⁷⁷ c. ²⁷⁸ c. ²⁷⁹ c. ²⁸⁰ c. ²⁸¹ c. ²⁸² c. ²⁸³ c. ²⁸⁴ c. ²⁸⁵ c. ²⁸⁶ c. ²⁸⁷ c. ²⁸⁸ c. ²⁸⁹ c. ²⁹⁰ c. ²⁹¹ c. ²⁹² c. ²⁹³ c. ²⁹⁴ c. ²⁹⁵ c. ²⁹⁶ c. ²⁹⁷ c. ²⁹⁸ c. ²⁹⁹ c. ³⁰⁰ c. ³⁰¹ c. ³⁰² c. ³⁰³ c. ³⁰⁴ c. ³⁰⁵ c. ³⁰⁶ c. ³⁰⁷ c. ³⁰⁸ c. ³⁰⁹ c. ³¹⁰ c. ³¹¹ c. ³¹² c. ³¹³ c. ³¹⁴ c. ³¹⁵ c. ³¹⁶ c. ³¹⁷ c. ³¹⁸ c. ³¹⁹ c. ³²⁰ c. ³²¹ c. ³²² c. ³²³ c. ³²⁴ c. ³²⁵ c. ³²⁶ c. ³²⁷ c. ³²⁸ c. ³²⁹ c. ³³⁰ c. ³³¹ c. ³³² c. ³³³ c. ³³⁴ c. ³³⁵ c. ³³⁶ c. ³³⁷ c. ³³⁸ c. ³³⁹ c. ³⁴⁰ c. ³⁴¹ c. ³⁴² c. ³⁴³ c. ³⁴⁴ c. ³⁴⁵ c. ³⁴⁶ c. ³⁴⁷ c. ³⁴⁸ c. ³⁴⁹ c. ³⁵⁰ c. ³⁵¹ c. ³⁵² c. ³⁵³ c. ³⁵⁴ c. ³⁵⁵ c. ³⁵⁶ c. ³⁵⁷ c. ³⁵⁸ c. ³⁵⁹ c. ³⁶⁰ c. ³⁶¹ c. ³⁶² c. ³⁶³ c. ³⁶⁴ c. ³⁶⁵ c. ³⁶⁶ c. ³⁶⁷ c. ³⁶⁸ c. ³⁶⁹ c. ³⁷⁰ c. ³⁷¹ c. ³⁷² c. ³⁷³ c. ³⁷⁴ c. ³⁷⁵ c. ³⁷⁶ c. ³⁷⁷ c. ³⁷⁸ c. ³⁷⁹ c. ³⁸⁰ c. ³⁸¹ c. ³⁸² c. ³⁸³ c. ³⁸⁴ c. ³⁸⁵ c. ³⁸⁶ c. ³⁸⁷ c. ³⁸⁸ c. ³⁸⁹ c. ³⁹⁰ c. ³⁹¹ c. ³⁹² c. ³⁹³ c. ³⁹⁴ c. ³⁹⁵ c. ³⁹⁶ c. ³⁹⁷ c. ³⁹⁸ c. ³⁹⁹ c. ⁴⁰⁰ c. ⁴⁰¹ c. ⁴⁰² c. ⁴⁰³ c. ⁴⁰⁴ c. ⁴⁰⁵ c. ⁴⁰⁶ c. ⁴⁰⁷ c. ⁴⁰⁸ c. ⁴⁰⁹ c. ⁴¹⁰ c. ⁴¹¹ c. ⁴¹² c. ⁴¹³ c. ⁴¹⁴ c. ⁴¹⁵ c. ⁴¹⁶ c. ⁴¹⁷ c. ⁴¹⁸ c. ⁴¹⁹ c. ⁴²⁰ c. ⁴²¹ c. ⁴²² c. ⁴²³ c. ⁴²⁴ c. ⁴²⁵ c. ⁴²⁶ c. ⁴²⁷ c. ⁴²⁸ c. ⁴²⁹ c. ⁴³⁰ c. ⁴³¹ c. ⁴³² c. ⁴³³ c. ⁴³⁴ c. ⁴³⁵ c. ⁴³⁶ c. ⁴³⁷ c. ⁴³⁸ c. ⁴³⁹ c. ⁴⁴⁰ c. ⁴⁴¹ c. ⁴⁴² c. ⁴⁴³ c. ⁴⁴⁴ c. ⁴⁴⁵ c. ⁴⁴⁶ c. ⁴⁴⁷ c. ⁴⁴⁸ c. ⁴⁴⁹ c. ⁴⁵⁰ c. ⁴⁵¹ c. ⁴⁵² c. ⁴⁵³ c. ⁴⁵⁴ c. ⁴⁵⁵ c. ⁴⁵⁶ c. ⁴⁵⁷ c. ⁴⁵⁸ c. ⁴⁵⁹ c. ⁴⁶⁰ c. ⁴⁶¹ c. ⁴⁶² c. ⁴⁶³ c. ⁴⁶⁴ c. ⁴⁶⁵ c. ⁴⁶⁶ c. ⁴⁶⁷ c. ⁴⁶⁸ c. ⁴⁶⁹ c. ⁴⁷⁰ c. ⁴⁷¹ c. ⁴⁷² c. ⁴⁷³ c. ⁴⁷⁴ c. ⁴⁷⁵ c. ⁴⁷⁶ c. ⁴⁷⁷ c. ⁴⁷⁸ c. ⁴⁷⁹ c. ⁴⁸⁰ c. ⁴⁸¹ c. ⁴⁸² c. ⁴⁸³ c. ⁴⁸⁴ c. ⁴⁸⁵ c. ⁴⁸⁶ c. ⁴⁸⁷ c. ⁴⁸⁸ c. ⁴⁸⁹ c. ⁴⁹⁰ c. ⁴⁹¹ c. ⁴⁹² c. ⁴⁹³ c. ⁴⁹⁴ c. ⁴⁹⁵ c. ⁴⁹⁶ c. ⁴⁹⁷ c. ⁴⁹⁸ c. ⁴⁹⁹ c. ⁵⁰⁰ c. ⁵⁰¹ c. ⁵⁰² c. ⁵⁰³ c. ⁵⁰⁴ c. ⁵⁰⁵ c. ⁵⁰⁶ c. ⁵⁰⁷ c. ⁵⁰⁸ c. ⁵⁰⁹ c. ⁵¹⁰ c. ⁵¹¹ c. ⁵¹² c. ⁵¹³ c. ⁵¹⁴ c. ⁵¹⁵ c. ⁵¹⁶ c. ⁵¹⁷ c. ⁵¹⁸ c. ⁵¹⁹ c. ⁵²⁰ c. ⁵²¹ c. ⁵²² c. ⁵²³ c. ⁵²⁴ c. ⁵²⁵ c. ⁵²⁶ c. ⁵²⁷ c. ⁵²⁸ c. ⁵²⁹ c. ⁵³⁰ c. ⁵³¹ c. ⁵³² c. ⁵³³ c. ⁵³⁴ c. ⁵³⁵ c. ⁵³⁶ c. ⁵³⁷ c. ⁵³⁸ c. ⁵³⁹ c. ⁵⁴⁰ c. ⁵⁴¹ c. ⁵⁴² c. ⁵⁴³ c. ⁵⁴⁴ c. ⁵⁴⁵ c. ⁵⁴⁶ c. ⁵⁴⁷ c. ⁵⁴⁸ c. ⁵⁴⁹ c. ⁵⁵⁰ c. ⁵⁵¹ c. ⁵⁵² c. ⁵⁵³ c. ⁵⁵⁴ c. ⁵⁵⁵ c. ⁵⁵⁶ c. ⁵⁵⁷ c. ⁵⁵⁸ c. ⁵⁵⁹ c. ⁵⁶⁰ c. ⁵⁶¹ c. ⁵⁶² c. ⁵⁶³ c. ⁵⁶⁴ c. ⁵⁶⁵ c. ⁵⁶⁶ c. ⁵⁶⁷ c. ⁵⁶⁸ c. ⁵⁶⁹ c. ⁵⁷⁰ c. ⁵⁷¹ c. ⁵⁷² c. ⁵⁷³ c. ⁵⁷⁴ c. ⁵⁷⁵ c. ⁵⁷⁶ c. ⁵⁷⁷ c. ⁵⁷⁸ c. ⁵⁷⁹ c. ⁵⁸⁰ c. ⁵⁸¹ c. ⁵⁸² c. ⁵⁸³ c. ⁵⁸⁴ c. ⁵⁸⁵ c. ⁵⁸⁶ c. ⁵⁸⁷ c. ⁵⁸⁸ c. ⁵⁸⁹ c. ⁵⁹⁰ c. ⁵⁹¹ c. ⁵⁹² c. ⁵⁹³ c. ⁵⁹⁴ c. ⁵⁹⁵ c. ⁵⁹⁶ c. ⁵⁹⁷ c. ⁵⁹⁸ c. ⁵⁹⁹ c. ⁶⁰⁰ c. ⁶⁰¹ c. ⁶⁰² c. ⁶⁰³ c. ⁶⁰⁴ c. ⁶⁰⁵ c. ⁶⁰⁶ c. ⁶⁰⁷ c. ⁶⁰⁸ c. ⁶⁰⁹ c. ⁶¹⁰ c. ⁶¹¹ c. ⁶¹² c. ⁶¹³ c. ⁶¹⁴ c. ⁶¹⁵ c. ⁶¹⁶ c. ⁶¹⁷ c. ⁶¹⁸ c. ⁶¹⁹ c. ⁶²⁰ c. ⁶²¹ c. ⁶²² c. ⁶²³ c. ⁶²⁴ c. ⁶²⁵ c. ⁶²⁶ c. ⁶²⁷ c. ⁶²⁸ c. ⁶²⁹ c. ⁶³⁰ c. ⁶³¹ c. ⁶³² c. ⁶³³ c. ⁶³⁴ c. ⁶³⁵ c. ⁶³⁶ c. ⁶³⁷ c. ⁶³⁸ c. ⁶³⁹ c. ⁶⁴⁰ c. ⁶⁴¹ c. ⁶⁴² c. ⁶⁴³ c. ⁶⁴⁴ c. ⁶⁴⁵ c. ⁶⁴⁶ c. ⁶⁴⁷ c. ⁶⁴⁸ c. ⁶⁴⁹ c. ⁶⁵⁰ c. ⁶⁵¹ c. ⁶⁵² c. ⁶⁵³ c. ⁶⁵⁴ c. ⁶⁵⁵ c. ⁶⁵⁶ c. ⁶⁵⁷ c. ⁶⁵⁸ c. ⁶⁵⁹ c. ⁶⁶⁰ c. ⁶⁶¹ c. ⁶⁶² c. ⁶⁶³ c. ⁶⁶⁴ c. ⁶⁶⁵ c. ⁶⁶⁶ c. ⁶⁶⁷ c. ⁶⁶⁸ c. ⁶⁶⁹ c. ⁶⁷⁰ c. ⁶⁷¹ c. ⁶⁷² c. ⁶⁷³ c. ⁶⁷⁴ c. ⁶⁷⁵ c. ⁶⁷⁶ c. ⁶⁷⁷ c. ⁶⁷⁸ c. ⁶⁷⁹ c. ⁶⁸⁰ c. ⁶⁸¹ c. ⁶⁸² c. ⁶⁸³ c. ⁶⁸⁴ c. ⁶⁸⁵ c. ⁶⁸⁶ c. ⁶⁸⁷ c. ⁶⁸⁸ c. ⁶⁸⁹ c. ⁶⁹⁰ c. ⁶⁹¹ c. ⁶⁹² c. ⁶⁹³ c. ⁶⁹⁴ c. ⁶⁹⁵ c. ⁶⁹⁶ c. ⁶⁹⁷ c. ⁶⁹⁸ c. ⁶⁹⁹ c. ⁷⁰⁰ c. ⁷⁰¹ c. ⁷⁰² c. ⁷⁰³ c. ⁷⁰⁴ c. ⁷⁰⁵ c. ⁷⁰⁶ c. ⁷⁰⁷ c. ⁷⁰⁸ c. ⁷⁰⁹ c. ⁷¹⁰ c. ⁷¹¹ c. ⁷¹² c. ⁷¹³ c. ⁷¹⁴ c. ⁷¹⁵ c. ⁷¹⁶ c. ⁷¹⁷ c. ⁷¹⁸ c. ⁷¹⁹ c. ⁷²⁰ c. ⁷²¹ c. ⁷²² c. ⁷²³ c. ⁷²⁴ c. ⁷²⁵ c. ⁷²⁶ c. ⁷²⁷ c. ⁷²⁸ c. ⁷²⁹ c. ⁷³⁰ c. ⁷³¹ c. ⁷³² c. ⁷³³ c. ⁷³⁴ c. ⁷³⁵ c. ⁷³⁶ c. ⁷³⁷ c. ⁷³⁸ c. ⁷³⁹ c. ⁷⁴⁰ c. ⁷⁴¹ c. ⁷⁴² c. ⁷⁴³ c. ⁷⁴⁴ c. ⁷⁴⁵ c. ⁷⁴⁶ c. ⁷⁴⁷ c. ⁷⁴⁸ c. ⁷⁴⁹ c. ⁷⁵⁰ c. ⁷⁵¹ c. ⁷⁵² c. ⁷⁵³ c. ⁷⁵⁴ c. ⁷⁵⁵ c. ⁷⁵⁶ c. ⁷⁵⁷ c. ⁷⁵⁸ c. ⁷⁵⁹ c. ⁷⁶⁰ c. ⁷⁶¹ c. ⁷⁶² c. ⁷⁶³ c. ⁷⁶⁴ c. ⁷⁶⁵ c. ⁷⁶⁶ c. ⁷⁶⁷ c. ⁷⁶⁸ c. ⁷⁶⁹ c. ⁷⁷⁰ c. ⁷⁷¹ c. ⁷⁷² c. ⁷⁷³ c. ⁷⁷⁴ c. ⁷⁷⁵ c. ⁷⁷⁶ c. ⁷⁷⁷ c. ⁷⁷⁸ c. ⁷⁷⁹ c. ⁷⁸⁰ c. ⁷⁸¹ c. ⁷⁸² c. ⁷⁸³ c. ⁷⁸⁴ c. ⁷⁸⁵ c. ⁷⁸⁶ c. ⁷⁸⁷ c. ⁷⁸⁸ c. ⁷⁸⁹ c. ⁷⁹⁰ c. ⁷⁹¹ c. ⁷⁹² c. ⁷⁹³ c. ⁷⁹⁴ c. ⁷⁹⁵ c. ⁷⁹⁶ c. ⁷⁹⁷ c. ⁷⁹⁸ c. ⁷⁹⁹ c. ⁸⁰⁰ c. ⁸⁰¹ c. ⁸⁰² c. ⁸⁰³ c. ⁸⁰⁴ c. ⁸⁰⁵ c. ⁸⁰⁶ c. ⁸⁰⁷ c. ⁸⁰⁸ c. ⁸⁰⁹ c. ⁸¹⁰ c. ⁸¹¹ c. ⁸¹² c. ⁸¹³ c. ⁸¹⁴ c. ⁸¹⁵ c. ⁸¹⁶ c. ⁸¹⁷ c. ⁸¹⁸ c. ⁸¹⁹ c. ⁸²⁰ c. ⁸²¹ c. ⁸²² c. ⁸²³ c. ⁸²⁴ c. ⁸²⁵ c. ⁸²⁶ c. ⁸²⁷ c. ⁸²⁸ c. ⁸²⁹ c. ⁸³⁰ c. ⁸³¹ c. ⁸³² c. ⁸³³ c. ⁸³⁴ c. ⁸³⁵ c. ⁸³⁶ c. ⁸³⁷ c. ⁸³⁸ c. ⁸³⁹ c. ⁸⁴⁰ c. ⁸⁴¹ c. ⁸⁴² c. ⁸⁴³ c. ⁸⁴⁴ c. ⁸⁴⁵ c. ⁸⁴⁶ c. ⁸⁴⁷ c. ⁸⁴⁸ c. ⁸⁴⁹ c. ⁸⁵⁰ c. ⁸⁵¹ c. ⁸⁵² c. ⁸⁵³ c. ⁸⁵⁴ c. ⁸⁵⁵ c. ⁸⁵⁶ c. ⁸⁵⁷ c. ⁸⁵⁸ c. ⁸⁵⁹ c. ⁸⁶⁰ c. ⁸⁶¹ c. ⁸⁶² c. ⁸⁶³ c. ⁸⁶⁴ c. ⁸⁶⁵ c. ⁸⁶⁶ c. ⁸⁶⁷ c. ⁸⁶⁸ c. ⁸⁶⁹ c. ⁸⁷⁰ c. ⁸⁷¹ c. ⁸⁷² c. ⁸⁷³ c. ⁸⁷⁴ c. ⁸⁷⁵ c. ⁸⁷⁶ c. ⁸⁷⁷ c. ⁸⁷⁸ c. ⁸⁷⁹ c. ⁸⁸⁰ c. ⁸⁸¹ c. ⁸⁸² c. ⁸⁸³ c. ⁸⁸⁴ c. ⁸⁸⁵ c. ⁸⁸⁶ c. ⁸⁸⁷ c. ⁸⁸⁸ c. ⁸⁸⁹ c. ⁸⁹⁰ c. ⁸⁹¹ c. ⁸⁹² c. ⁸⁹³ c. ⁸⁹⁴ c. ⁸⁹⁵ c. ⁸⁹⁶ c. ⁸⁹⁷ c. ⁸⁹⁸ c. ⁸⁹⁹ c. ⁹⁰⁰ c. ⁹⁰¹ c. ⁹⁰² c. ⁹⁰³ c. ⁹⁰⁴ c. ⁹⁰⁵ c. ⁹⁰⁶ c. ⁹⁰⁷ c. ⁹⁰⁸ c. ⁹⁰⁹ c. ⁹¹⁰ c. ⁹¹¹ c. ⁹¹² c. ⁹¹³ c. ⁹¹⁴ c. ⁹¹⁵ c. ⁹¹⁶ c. ⁹¹⁷ c. ⁹¹⁸ c. ⁹¹⁹ c. ⁹²⁰ c. ⁹²¹ c. ⁹²² c. ⁹²³ c. ⁹²⁴ c. ⁹²⁵ c. ⁹²⁶ c. ⁹²⁷ c. ⁹²⁸ c. ⁹²⁹ c. ⁹³⁰ c. ⁹³¹ c. ⁹³² c. ⁹³³ c. ⁹³⁴ c. ⁹³⁵ c. ⁹³⁶ c. ⁹³⁷ c. ⁹³⁸ c. ⁹³⁹ c. ⁹⁴⁰ c. ⁹⁴¹ c. ⁹⁴² c. ⁹⁴³ c. ⁹⁴⁴ c. ⁹⁴⁵ c. ⁹⁴⁶ c. ⁹⁴⁷ c. ⁹⁴⁸ c. ⁹⁴⁹ c. ⁹⁵⁰ c. ⁹⁵¹ c. ⁹⁵² c. ⁹⁵³ c. ⁹⁵⁴ c. ⁹⁵⁵ c. ⁹⁵⁶ c. ⁹⁵⁷ c. ⁹⁵⁸ c. ⁹⁵⁹ c. ⁹⁶⁰ c. ⁹⁶¹ c. ⁹⁶² c. ⁹⁶³ c. ⁹⁶⁴ c. ⁹⁶⁵ c. ⁹⁶⁶ c. ⁹⁶⁷ c. ⁹⁶⁸ c. ⁹⁶⁹ c. ⁹⁷⁰ c. ⁹⁷¹ c. ⁹⁷² c. ⁹⁷³ c. ⁹⁷⁴ c. ⁹⁷⁵ c. ⁹⁷⁶ c. ⁹⁷⁷ c. ⁹⁷⁸ c. ⁹⁷⁹ c. ⁹⁸⁰ c. ⁹⁸¹ c. ⁹⁸² c. ⁹⁸³ c. ⁹⁸⁴ c. ⁹⁸⁵ c. ⁹⁸⁶ c. ⁹⁸⁷ c. ⁹⁸⁸ c. ⁹⁸⁹ c. ⁹⁹⁰ c. ⁹⁹¹ c. ⁹⁹² c. ⁹⁹³ c. ⁹⁹⁴ c. ⁹⁹⁵ c. ⁹⁹⁶ c. ⁹⁹⁷ c. ⁹⁹⁸ c. ⁹⁹⁹ c. ¹⁰⁰⁰ c.

hem Vadjdam in Tilimsani finibus fugit. Temim autem Emir us urbem Fes ingressus est.

De regno Temimi Jefrunitæ primo in urbe Fes ejusque provinciis.

Abu-l-Kâmel¹ Temim-ben-Zemûr ben-Ali Zenatensis postea Jefrunita Emir us, rex omnium Jefrunitarum tribuum, mense Djumâdæ posterioris anno 424 (coepit die 6 Dec. 1032), postquam Hamâma fugatus aufugerat, urbe Fes potitus est. In Judæos tanta sæviit crudelitate, ut plus 6000 eorum occideret, divitias raperet et feminas duceret captivas. Fuit hic Temim Jefrunita vir suæ religionis tenacissimus, quamvis summa laboraret ignorantia. In primis magna ferebatur cupidine Beraghvâtæ debellandæ, quam tribum bis quoque anno aggressus, multis occisis, victor spoliis onustus rediit. Ita ad annum usque mortis 448 (coepit die 20 Mart. 1056) continue egit. Quum anno 462 (coepit die 19 Oct. 1069) filius ejus Muhammed, in bello Lemtunensi cæsus, ut juxta sepulchrum Temimi patris sepeliretur, elatus esset, hinc voces, Deum laudantes et fidei symbola alte profitentes, auditæ sunt. Terra relecta mortuum adhuc salvum et integrum conspexerunt. Nocte eadem affinis quidam in somnio eum visus est videre. Quum interrogaret, quidnam sibi vellent istæ laudes, symbola et hymni, quæ e sepulchro jam essent audita; respondit Temim, fuisse angelos, quibus Deus t. o. m. præcepisset, ut ad sepulchrum semper ea canerent. Hoc enim suum esse proemium, quod ad diem resurrectionis numquam esset intermittendum. "Quæ vero est causa", ille inquit, "quæ tibi hoc paraverit tantumque tibi apud Deum dederit honorem, ut tali gauderes beatitudine." "Bellum est", hic respondit, "quod quotannis contra Beraghvâtam gessi continuum".

Temim Emir us septem annos in urbe Fes commoratus est. Interim Hamâma ben-el-Muezz, quum Vadjdam venisset ibique annum mansisset, omnes copias militesque dispersos mox vidit. Quare ad urbem Tûnesi migravit et tribus Mughràvæ, litteris ad se collectas, adversus urbem Fes duxit. Itaque anno 431 (coepit die 22 Sept. 1039) urbe iterum expugnata, Temim ben-Zeiri Jefrunita in urbem Schalam aufugit. Sunt vero, qui dicant, urbem Fes mense Dhu-l-Hidjæ anno 429 (coepit die 13 Oct. 1037) iterum ab eo esse captam. Deinde Hamâma ben-el-Muezz in urbe Fes multisque ejus provinciis ad annum, quo mortuus est, 440 (coepit die 15 Jun. 1048) regnavit. Itaque octodecim annos, quorum quinque, vel ut

¹ ب. الكمال.

alii narrant, septem, Temîm Jebrunita victor urbem Fes occupaverat, [70] Mauritaniam gubernavit et filium Dunâs successorem in regno habuit.

De regno Dunâsi ben-Hamâma ben-el-Muezz ben-Atîja

Mughrâvite Emiri

Dunâs ben-Hamâma Emir us urbem provinciamque Fesanam atque omnes regiones et oppida, quæ possederat pater, regnum accepit. Eo regnante pax tranquilla omniumque rerum copia erat, Fes aedificata crescebat et multis aucta hortis, ab omni hominum ac mercatorum genere, qui eo undique affluebant, frequentabatur. Dunâs muris hortos illos circumdedit, templa, balnea et hospitia condidit nec inde a primo imperii die usque ad mortem aliud egit, quam aedificare domosque exstruere. Itaque Fes urbs Mauritaniae princeps facta est. Mense Schevâli anno 452 (coepit die 5 Febr. 1060) mortuo filii el-Futûh et Adjîsa ita successerunt, ut ille regioni hispanicae, hic qairevanensi præficeretur. Dunâs fere duodecim annos imperaverat.

De regno utriusque Emiri el-Futûhi et Adjîsae filiorum Dunâsi ben-Hamâma.

Mortuo Dunâso Emiro filius, qui maximus erat natus, el-Futûh successit. Ipse in regione urbis hispanica considens, fratrem juniorem Adjîsam regioni præfecit qairevanensi, qui, quamquam annis minor, multæ erat sagacitatis. Postquam adversus fratrem in regione qairevanensi rebellaverat, bellum exstitit inter eos perpetuum. Castello bene munito in regione hispanica loco, el-Keddân¹ appellato, ab el-Futûh condito, Adjîsa quoque in regione qairevanensi arcem similem in colle el-Sater² exstruxit. Inimicitia indies crescente, dies noctesque semper pugnarunt³, ita ut timor omnes invaderet et, annona deficiente, fames ingravesceret turbisque in omnibus Mauritaniae partibus motis, ubique exardescerent certamina. Nova etiam his accessit pavoris causa. Lemtûna enim in finibus⁴ regni apparuit et iis polita est.⁵ Interim el-Futûh et Adjîsa fratres bellum haud intermiserunt, et urbanis dies noctesque nil nisi pugnare fuit agendum, donec el-Futûh fratrem Adjîsam captum occideret. Hic erat el-Futûh, qui in muro urbis Fes meridionali portam aedificavit *Bab-el-Futûh*, quæ adhuc suum nomen servat. Adjîsa vero portam in vertice collis el-Sater, septentrioni versam, exstructam, suo nomine appellavit.⁶ At el-Futûh, quoniam Adjîsam

¹ بالكندان f. بالكران b. الصعتر ² b. f. ut linea ult. ³ فدناوا — a.
⁴ ممتونة بالمغرب + c. e. ⁵ فملدوها a. b. d. ⁶ أيضا + c. d. e.

fratrem captum interfecisset [71], nomen portæ mutari jussit, ne ultra conditoris retineret appellationem. Litterae igitur *Ain* ejectae loco articulum *al* substituentes, *bab-el-djisa* dixerunt, sicut etiamnum nomen obtinet.

Per tres annos el-Futûh Adjîsam fratrem debellaverat, neque prius quievit, quam dolo usus regionem qairevanensem nocte ingressus, fratrem occideret, et utramque urbis partem occuparet. Urbem Fes postea gubernavit usque ad annum 457 (coepit die 12 Dec. 1064), quo, Lemtunensibus eum obsidentibus et excursionibus valde pressus, regno se abdicavit, et Manser ben-Muezz ben-Zeiri ben-Atîja patruelis id nactus est. Omne id tempus quinque annorum et septem mensium, quo el-Futûh regnaverat, malorum, timoris, famis, belli, annonæ caritatis plenum fuerat.

De regno Manseri ben-el-Muezz ben-Zeiri ben-Atîja Emiri

Mughrâvite in urbe Fesana.

Postquam el-Futûh ben-Dunâs regno urbis Fesanae se abdicavit¹, patruelis Maanser ben-el-Muezz ben-Zeiri ben-Atîja mense Ramadhâni anno 457² ab omnibus, qui tum aderant, Mughravensibus rex salutatus est. Vir erat providus et consilii gnarus, rebus gerendis aptus, fortis, audax ac generosus. Utriusque urbis Fesanae dominus Lemtunenses debellavit, donec angustiae nimis ingravescerent. In pugna quadam, dum proelium saeviebat atrocius, anno 460 (coepit die 10 Nov. 1067), nullo vestigio relicto, evanuit. Emiro Mansero amisso, Lemtunenses³ die quinto post, duce Jusuf ben-Tâschfin Şunhadjita Lemtunensi rege suo, urbem Fes, deditioe facta, primum ingressi sunt. Jusuf ben-Tâschfin aliquot dies ibi commoratus, praefecto cum centum equitibus Lemtunensibus praesidio ibi relicto, in montes Ghumârâe profectus est. Interim Temîm ben-Manser, cum magna Zenatensium turba, urbem aggressus, Lemtunensibus ibi manentibus eam eripuit, ipsos necavit, et igne⁴ cruceque crudelissime in eos saevit. Urbis ita captae imperio potitus, auctoritate confirmata, Lemtunensibus fortiter restitit. Obsidione tandem confectus, post multa proelia commissa, victus est, et Jusuf ben-Tâschfin anno 462 urbem iterum vi et armis cepit; ibi in templis plateisque plus viginti millia Mughrâvitarum et Jefrunitarum occidit. Duos fere annos Temîm hic regnaverat; imperium autem Mughrâvitarum et Jefrunitarum in Mauritania pæne centum duravit annos, inde ab anno 562 usque ad 462 numeratos, sub quibus urbs

e. اللمتوني b. اللمتونين ³⁾ f. خمس وسبعين ²⁾ a. — عن ¹⁾ — — — — — ب. اللمتوني — — — — — تشفين ⁴⁾ ب. الحرف

Fesana, pace fruens tranquilla, potentior facta, muris circa suburbia circumdata est et portis munita [72]. Templâ etiam et qairevanense et hispanicum multis modis amplificata sunt, civesque domos frequentes ædificaverunt, ita ut urbs major in dies evaderet. Bonis affluentibus, securitas atque annonæ vilitas non prius desierunt, quam Murabiti in Mauritaniam venirent. Tum rebus Mughrâvitarum afflictis imperioque imminuto, hi in subditos crudeliter sævire coeperunt, bona eorum rapientes et effundentes sanguinem, neque a feminis se abstinentes. Ob eam causam amore¹ erga eos cessante, timor ubique regnavit, alimenta defuerunt, affluentia in egestatem, pax in metum, justitia in tyrannidem mutata est. Ultimum igitur eorum regnandi tempus adeo erat superiori dissimile, ut, præterquam quod tyrannide, injustitia, crudelitate adversus cives uterentur², annonæ caritas³, cui nulla antea esset comparanda, et bella gravissima obtinerent continua. Regnantibus enim el-Futûho ben-Dunâs, patrucele ejus Mansaro et hujus filio Temimo, fames, annonæ caritas et alimentorum inopia in urbe Fes et circumjacente provincia adeo creverant, ut in hac urbe ceterisque Mauritanie occidentalis locis uncia farinæ *dirhemo* constaret.⁴ Alimentis tandem omnino deficientibus, principes Mughrâvitarum et Jefrunitarum, domos civium ingressi, quid ibi cibi inveniebant, rapuerunt, feminas puerosque violarunt⁵, et opes prehenderunt mercatorum. Nec ullus fuit, qui eos a talibus actionibus deterrire valeret⁶, nec auderet de his loqui⁷; nam quisquis obedientiam detrectasset, sive vim tentasset, statim occisus est. Carnifices et servi eorum cacumen⁸ montis el-Ardh⁹ adscendentes, in domos urbis introspecturi, si fumum vidissent¹⁰, eam intrarunt domum, omniaque ibi inventa alimenta rapuerunt. Ob tot ac tanta facinora, Deus, gratia sua mutata, eos imperio spoliavit, "*Deus enim gratiam suam erga gentem non mutabit, nisi ea id, quod in animis ejus sit, mutaverit* (Cor. 13, 12). Murabiti, contra illos immissi, regnum abstulerunt, et agmine eorum conjuncto disperso¹¹, eos e tota expulit Mauritania. Sub hac eorum tyrannide, quum fames in Mauritania sæviret, Fesani, ne molæ sonus audiretur, caveas in ædibus fecerunt, ubi frumentum servarent, molerent et coquerent panem. Coenacula tunc quoque sine gradibus ædificaverunt, ad quæ,

¹ المواريد d. الموارد e. ² أيامهم جوراً وظلماً وعدواناً b. c. ³ مفراطاً f. ⁴ يقدر أحد ⁵ a. — فيأخذون بـ — صبيانهم ⁶ b. c. d. e. بدرهم f. بيع ⁷ — c. et أحد post ذلك collocat. ⁸ بـ — لم ⁹ b. e. ¹⁰ قبة ¹¹ b. ¹² العرس ¹³ b. ¹⁴ وفرقوا ¹⁵ c. ما وجدوا ¹⁶ c. إليه c. فإذا راوا دخان دار ¹⁷ ¹⁸ b. c. d. ¹⁹ ²⁰

die vespascente, vir cum familia liberisque scalis adscendebat, quas, ne quis ex improvise eum aggrediretur, postea ad se trahebat.

De rebus variis, quæ, Zenatensibus e tribubus Mughràva et Benu-Jefrun in Mauritania regnantibus, ab anno 380 usque ad 462 acciderunt.

Anno 381 tanta in Mauritania, Hispania et Africa ariditas¹ fuit, ut aqua plane exsiccaretur. Eodem tamen anno, quamvis pluvia in omni hac regione visa non esset, in Vadi Sidjilmàsæ, ad hominum admirationem, fluvius vehementer exundavit. [75] Eodem fames gravissima in Africa, Mauritania et Hispania sæviit, quæ per tres annos inde a 379 usque ad 381 obtinebat. Eodem etiam die Jovis 23:o mensis Redjebi stella in coelo apparuit, quæ, formam referens turris magnæ, in oriente orta, inter occidentem et septentrionem currendo proruit, scintillas spargens ingentes. Homines, terrore perculsi, Deum implorarunt, ut sua averruncaret monstra. Ibn-el-Fejadh³ in libro suo. El-nejjir (*lux*)⁴ inscripto, narrat, solem hoc anno defecisse; id quod Ibn-Mezir⁵ dicit anno 380 accidisse. — Exeunte anno 381 Deus hominibus opem ferens, gratia sua eos donavit⁶; nam pluvia abundante et universa effusa, terra pabulo affluebat et, annonæ caritate deminuta, homines reficiebantur, pecora jumenta que labentia resurgabant.⁷ Locustæ quoque hoc anno supra modum innumera totam inundarunt Hispaniam ubique effusæ.⁸ Præcipue Cordubæ multitudo⁹ earum maxima fuit; quare etiam clades hic major erat et calamitas gravior. Itaque el-Mansûr hominibus, pecunia data, imperavit, ut locustas captas interficerent. Munus earum colligendarum unicuique, sicut ei erat facultas, datum est, et forum iis vendendis proprium juxta forum commune assignatum. Per tres annos ab 381 usque ad 383 exeuntem ita res sese habuit. — Jedu ben-Jala hoc etiam anno contra el-Mansûrum ibn-Abi-Amer rebellavit. Tum Ibn-Thalaba regioni urbis Fesanae hispanicæ et Ibn-Qeschûsch regioni qairevanensi præfectus est, et Faqihus Amer ben-Qasim judex utriusque urbis et hispanicæ et qairevanensis creatus. — Anno 382 Jedu ben-Jala Jefrunita regionem Fesæ hispanicam vi cepit. Eodem Cordubæ gravis¹⁰ inundatio evenit, quæ fora urbis abripiens usque ad el-Zaharam attingebat. Vehemens eodem anno in Mauritania flavit ventus,

1) ربيع b. 2) الثاني b. 3) المبياض c. Albuide M. 4) المقيس b. وتذاكرهم 5) المدين b. 6) القيس c. Maquiasse (da medição) M. 7) واشعشت b. 8) فساد b. bene; فسح a. 9) جملة c. 10) العظيم f. — b.

qui domos dejecit arboresque perdidit.¹ Sol etiam totus defecit.² — El-Mansûr ibn-Abi-Amer eodem anno litteras sigillo privavit el-Muvajjedi, et suo ipsius solo usus ab hoc tempore el-Muvajjed cognominatus est. — Eodem anno Abu³-Muhammed Ali ben-Almed ben-Saïd ben-Hazem ben-Ghâlib faqihus Thahericus⁴ cliens Jezidi Abi-Sufjân natus est, qui libros de variis scientiis composuit multos⁵ et post annum 405 (coepit die 4 Jul. 1014) mortuus est.⁶ — Anno 385 (coepit die 4 Febr. 995) procella sæviit tam vehemens,⁷ ut pecora inter terram coelumque vecta conspicerentur. Deus iram suam a nobis avertat! — Anno 394 Zeiri ben Atija mortuo, el-Muezz filius in regno successit. — Anno 392 (coepit die 19 Nov. 1001) mense Ramadhân⁸ el-Mansûr ben-Abi-Amer, Hispaniæ rex, annos 65 natus, mortuus in urbe Sâlem in pulvere, quem bellis sacris⁹ vestibis collegerat, depositus, sepultus est. — Anno 399 (coepit die 4 Sept. 1008) Abd-el-Melik filius ejus et successor veneno absumentus periit, cui Abd-el-Rahmân frater successit. [74] Ad hunc el-Muezz ben-Zeiri dona misit splendida, quibus 150 equi intererant. Abd-el-Rahmân ben-el-Mansûr, quum hæc advenissent, Manserum filium el-Muezzi, qui Cordubæ obses aderat, ad se vocatum, vestibis donavit honoris, et legatis, qui dona apportabant, simili modo honoratis, eum honoribus cumulatum ad patrem remisit. El-Muezz igitur omnes, qui apud se inveniebantur, equos, numero nongentos collectos, Cordubam dono misit, neque hoc majus e Mauritania in Hispaniam munus umquam allatum est. — Anno 401 (coepit die 14 Aug. 1010) Abu-Muhammed Abd-Allâh ben-Muhammed faqihus qadhi mortuus est.¹⁰ — Anno 407 (coepit die 9 Jun. 1016) el-Muezz ben-Zeiri

†: c. كلها e. † وقع b. c. † كان 2) — a. b. — وافسدت الثمار 1)
 ودامت تلك الريح واتصل هوبها من يوم الاثنين السابع عشر من شعبان الى يوم الثاني
 الطاهري 4) — b. — بن سعيد b. ابن الى محمد 3) من ذى الحجة من السنة المذكورة
 وفيها توفي الفقيه للبليل موسى بن يحيى الصديقي c. † 6) b. f. جملة 5) a. b.
 التي هدمت المباني بمدينة تلمسان واحوارها واقتلعت †: c. الهائلة 7) Post
 †: c. 9) منها وهو بالغر قافل من غزاته †: c. et f. 8) البيا a. c. ; الثمار العظام
 فانه كان اذا خرج لغزواته تنقض اثبابه في عشي كل يوم على انقضاء من جلد ويضم
 ما يقع منها من الغبار فاجتمع له من ذلك جز فلما مات لحد فيه 10) In c. hinc
 lacuna usque ad capitis finem procedit. c. et f. †: بن محمود الهواري بمدينة فاس
 وهي القضا مكانه بها الفقيه العالم القاضي العادل ابو عبد الله محمد بن ابي شعيب
 فبقى على قضاء مدينة فاس ستا وعشرين سنة الى ان قتل هو وبنوه قتله الامير دوناس بن
 سامه المغراوي الازداجي وكان القاضي ابو محمد بن محمود من قضاة العدل وامة الفصل
 زاهد في الدنيا مقبلا على الله تعالى على قدم التجريد لما مات لم يتك غير سجادة مصلاه
 وعقب (قعب f.) يتوضا فيه ومصحفه الذي كان يقرأ فيه رحمه الله

ben-Atija Sidjilmâsam expugnavit. — Anno 394 (coepit die 29 Oct. 1003) stella ardens magna corpore multæque lucis in coelo orta est.¹ — Anno 396 (coepit die 7 Oct. 1005) stella magna² cometa apparuit, quæ multum hominibus injiciebat terroris.³ Una erat e duodecim *Nejâzek* apud antiquos memoratis, quæ eorum sapientes diu observarunt. Credunt, nullam ex his stellis apparere, nisi tempore, quo Deus orbi terrarum malum aliquod grave immittere constituerit. At Deus secreta sua optime novit.⁴ — Anno 407 imperium Omajjadarum in Hispania, post 260 annorum et 45 dierum regnum, extinctum est et dynastia Hamûditarum summa rerum ibi potita est.⁵ — Anno 411 (coepit die 26 April. 1020) in universa Mauritania a Tâhort usque ad Sidjilmâsam caritas annonæ gravis erat, qua multi periebant homines. In Hispania eodem tempore tyranni exstiterunt et provinciarum reges, qui in sua quisque regione imperio potiebantur, apparere coeperunt. — Anno 413 (coepit die 14 Mart. 1024) terræ motus in Hispania adeo vehemens fuit, ut montes corruerent terraque concuteretur.⁶ — Anno 416 (coepit die 3 Mart. 1025) el-Muezz ben Zeiri ben-Atija Fesæ diem obiit supremum.⁷ — Anno 417 (coepit die 21 Febr. 1026) Ibn-el-Adjûz faqîhus Fesæ mortuus est.⁸ — Anno 430 (coepit die 2 Oct. 1038) Abu-Amrân⁹ Fesanus in urbe Qairevâni mortuus est. — Anno 431 Ismail ben-Ibbâd qadhi, Hispalim inhabitans, obiit. — Anno 448 Abu-Bekr ben-Amer Mauritaniam ingressus est. — Anno 450 (coepit die 27 Febr. 1038) Abu-Muhammed Abd-Allâh ben-Jâsin Guzulensis Mehdi Lemtunensium a Mago quodam Beraghvatensi occisus, martyr mortuus est. — Anno 452 el-Mehdi Ibn-Tuala¹⁰ urbes Miknâsæ expugnavit.

¹) c. f. a. †: ذلك النجم يعرف بالمصبي أن يطلع في الأفق الشرق فقال بعض المنجمين أن ذلك النجم يعرف بالمصبي †: c. f. a. †: نبي الأذناب وهو نجم عظيم المنظر مفرط الضياء شديد الاضطراب والحركة له ذوايب أربعة والحركة يكاد لحظ متامله يستقر †: c. et. †: الانتقاد ²) c. غريب ³) مجرة الاطراف وكان ابتداء ظهوره في أول شعبان من سنة ست وتسعين المذكورة طلع †: c. f. †: فيه أول ظهوره قبل وقت المغرب ثم تفتقر إلى أن طلع في الليل وأقام مدة من سنة أشهر ثم غاب †: c. f. †: وكان بهذه السنة رياح كثيرة وبروق خائفة ورعد قصفة دون مطر †: c. et ⁴) وفيها كان بالمغرب والاندلس وأفريقية فحط شديد ومسغبة عامة ووباء كثير ⁵) Hic ⁶) وليلها حمامة بن عمه †: c. et f. †: وتهدمت الديار من شدتها †: f. †: in f. majus additamentum legitur. Vides. Observationes ⁷) †: ابن أبي حاج ⁸) ⁹) ¹⁰) c. تولا b. مبن كلاتوا

Historia initii dynastiæ Murabitorum, e tribu Lemtûna oriundæ, ejusque in regionibus Africæ meridionalibus, Mauritania atque Hispania dominationis; quique fuerint eorum reges, et quantum temporis, usque ad imperium plane extinctum, regnaverint.

Muhammed ben-Hasan ben-Ahmed ben-Jaqûb Hamdanensis, qui librum *El-iklâl fi davlet-el-himjarîjje* (i. e. *Corona de dynastia Himjaritica*) inscriptum composuit, hæc refert. "Lemtûna¹ tribus est Sunhadjæ, quæ originem ducit e populo Veled-Abd-Schems ben-Vâthel ben-Himjar. Tempore, quo rex Afriqesch² ben-Vâthel³ ben-Himjar summum in Himjaritas⁴ exercebat imperium, is expeditione in Mauritaniæ regiones terramque Africæ facta, dum terras Mauritaniæ peragravit, urbem condidit, et conditam nomine suo Africam appellavit. E tribubus Himjariticis et ducibus⁵ earum delectu facto, Sunhadjam hic reliquit, ut fines ab incursionibus Berberorum defenderet, vectigal, quod e terræ proventu penderent subditi, rite perciperet, et novam provinciam in ordinem cogeret." Abu-Obeida vero, testimonio Ibn-Kelbii nisus, aliter res narrat easdem. "Afrikesch⁶, ait, "quum e Syria atque Ægypto ad Mauritaniam Berberos transferret, et, urbe Africa condita, domicilia Berberis⁷ in Mauritania assignaret, duas familias, quas prudentissimas judicabat, Sunhadjam et Kutâmam inter eos manere jussit. Quo factum est, ut hæ duæ gentes ad nostra usque tempora inter populos berbericæ originis vixerint." Aliam proponit Sunhadjæ genealogiam Zobeir ben-Bekân⁸, dicens, Sunhadjum⁹, qui pater fuit Sunhadjæ, filium fuisse Himjari ben-Sebâ; qui Himjar vere fuerit Sebâ prognatus.¹⁰ Abu Faris ben Abd-el-Aziz Melzûzi poëta in sua Historia, metro Redjez conscripta, quæ Nithm-el solûk fil-embija valkholafâ vul-molûk (*Sertum monilium de Prophetis, Khalifis et Regibus*) inscribitur, sic cecinit:

"Murabitun¹⁰, quorum genealogiæ a Mudharo longius absunt, ab Himjaro sunt profecti.¹¹

1) f. اعل اللثام وهم المرابطون + 2) الحارث الرايش بن 3) f. وائل 4) Post 5) c. شطاط بن الملطاط بن عمرو بن الصوار بن عبد شمس 6) — a. Ceteri 7) c. زعماء 8) c. h. صنهاج أبو 9) 10) contra metrum ان المرابطون 11) b. اصلهم pro ان لهم c.

Fuit enim pater Sunhâdjæ Himjar¹, non ob communem quandam originem², sed quia eum vere procreavit.

Quam generosus fuit³, ex prosapia pura! quam manifestavi⁴, neque in manifestando aliquid absconde⁵;

Justitia eorum et præstantia notissima est; et gloria⁶ et fortuna quoque prædicatur.”

Alii vero contendunt, Sunhâdjam tribum esse Huâræ, Huâram autem ad tribum Himjariticam Jemanensem⁷ pertinere, quæ e filiis Hasûra ben-Vathel ben-Himjar originem ducit. Originem denominationis Huâræ sic narrant. Pater hujus gentis celebris, quum diversas obiret regiones, in terram tandem devenit⁸ Mauritaniam, meridiem versus a Qairevân in Africa sita. Tunc ille dixisse fertur: *”qad tehavarna fil-belad”*, i. e. jam in has regiones per incuriam irruimus. Hinc deinde nomen Huâræ genti esse inditum. Deus solus, quid verum sit, novit.

Sunhâdja populus est late diffusus et numerosus, ita ut in septuaginta divisus sit tribus, quarum has nominasse sat erit: Lemtûnam, Gedâlam⁹, Nefûsam, Lemtam¹⁰, Mesrâtam¹¹, Telkâtam¹², Medâsam¹³, Benu-Vârith¹⁴, Benu-Meschlir¹⁵, Benu-Dekhîr, Benu-Zijâd, Benu-Mûsa, Benu-Lemâs¹⁶ et Benu-Feschâl.¹⁷ Unaquæque vero harum stirpium et agminum tantum comprehendit numerum tribuum minorum et familiarum, ut enumerari nequeant. Quæ omnes omnino desertum¹⁸ inhabitant, quod meridiem spectat, regionemque occupant inde a Nul-Lemta usque ad terras, quæ Africam et Qairevân a meridie attingunt, sese extendentem longitudine [76] septem¹⁹ mensium et quatuor latitudine. Hæc est terra, quæ Berberos et Nigritas interjacet. Neque terram colunt, nec satus et fructus²⁰ quid sint, sciunt; divitiæ enim eorum solæ in pecudibus (camelis et ovibus) consistunt, quarum caro et lac iis victum præbent. Fieri facillime potest, ut aliquis vitam transigat totam, pane numquam fruens, nisi mercator terram

c. بهم³ h. لعنصر² b. لو ان صنهاجة ابيه من حمير h. لو ان¹ d. يانيون⁷ b. فخرهم⁶ a. فجدهم⁶ h. نخير⁵ a. تخفيه⁵ h. c. فقله⁴ d. c. دكالة⁹ e: — وقع — البلاد⁸ — — — — — a. b. d. e. f. — جدالة; جدالة postea a. وامطة¹⁰ d. M. تلكانة¹² h. جدالة d. c. جدالة; جدالة postea a. مسراية a. مسرونة¹¹ h. Masserata M. Mesrajer D. سفير¹⁵ e. ورب¹⁴ b. c. d. f. g. h. i. وارب¹⁴ a. Medraser D.¹³ b. Beni Sefiun M. Benu Maslin D. مسليس g. مشليس e. مسفير¹⁶ h. Beni Almaxe M. —¹⁷ b. لاش d. لاش c. لمساتة¹⁶ e. ولا زرا ولا²⁰ Verba e. تسعة¹⁹ b. يرهون d. يرمون¹⁸

forte peragrans panem et farinam dono ei dederit. Plurimi fidem sequuntur orthodoxam et bellum sacrum contra Nigritas gerunt. Primus, quem novimus, rex eorum in deserto fuit 'Tejevluthân' ben-Tiklân² Sunhadjita e tribu Lemtûna oriundus, qui, imperante Abd-el-Rahmâno in Hispania, omnes deserti regiones suæ subiecit potestati. Plus viginti reges Nigritarum, imperio ejus obnoxii, tributum ei contulerunt. Regnum ejus trium mensium iter longitudine totidemque latitudine porrigebatur, et centies mille equites e nobilium numero in pugnam ducere poterat. Postquam imperium sub longa annorum serie gesserat, circiter octoginta annos natus, anno 222 (coepit die 10 Dec. 856) obiit. Ei successit nepos Elather ben-Betin³ ben-Tejevluthân, qui, donec anno 257⁴ sexaginta annos natus moreretur, tribubus Sunhâdjæ dominatus est. Quo mortuo, patrem in regno consecutus est filius, Temîm ben-Elather nominatus. Principes vero tribuum Sunhâdjæ rebellantes anno 306 eum interfecerunt. Quo facto res eorum plane sunt turbatae; alii enim aliud volebant, et consilia⁵ in varias abibant partes. Centum et viginti annorum spatium hic rerum status permansit, quo Sunhâdjæ tribus unius imperio subjectae non fuerunt, dum Emir tandem Abu-Abd-Allâh Muhammed ben-Teifât⁶ Lemtunensis, nomine Tarsena⁷ notus, imperium in eas susciperet, dignus ab omnibus omnino judicatus, quem regem tribuum universarum Sunhâdjæ et imperatorem unanimi consensu renuntiarent. Vir enim ille fuit virtutibus clarissimus summus; et praecepta religionis strictissime observabat, et liberalitatem generosam mentemque pacificam semper monstrabat, atque armis verbisque pro vera fide pugnare paratum sese offerebat, id quod morte gloriosa in pugna contra Nigritas probavit. Tribus quaedam eorum prope urbem 'Tatkelâsin'⁸ ab occidente considerunt et Beqâra⁹ sunt appellatae. Haec urbs tribui Sunhadjensi, Benu-Vârith nominatae, erat, quae inde a primis temporibus, quum Okba ben-Nafi Feherita, postquam Mauritaniam occupaverat, eos ad fidem Muslimicam profitendam cogeret, fidem orthodoxam erat secuta. Quum illae Nigritarum tribus religioni Judaicae essent addictae, urbisque incolae contra Nigritas infideles jam antea continue bellum gererent¹⁰;

١) تيلوتان b. تيلوتان d. ٢) تكلان d. e. ٣) بطير b. d. e. بن بطير c. ٤) بتارشنا e. ٥) تيفغات b. تيفغات f. ٦) تيفغات b. تيفغات f. ٧) بتارشنا e. ٨) تاتكلاتين b. تاتكلاتين a. ٩) ققارة g. فقرة a. c. ١٠) وهو يجاهد c.

mox bellum inter eos etiam exarsit. Abu-Abd-Allâh, auxilium his Benu-Vârith ferens, loco Beqâra dicto post tres tantum annos, quam sceptro erat potitus, martyrium passus est. Sedem regiam Jahja ben-Ibrâhîm Gedâlcensis, antecessoris pronepos, jam occupavit.

De regno Jahjæ ben-Ibrâhîm Gedâlcensis, et quomodo res Sunhâdjæ constituerit.

Mortuo Muhammedi, Tarsena cognominato, Lemtunensi successit Emir Jahja ben-Ibrâhîm e tribu Gedâla¹ oriundus. (Gedâla vero et Lemtûna fratres ex eodem patre geniti erant; uterque fines Islamismi ultimos ad Mare usque Atlanticum habitarunt, et [77] Nigritas infideles bello persecuti sunt). Ille Jahja, quum ad annum 427 (coepit die 4 Nov. 1035) tum reipublicæ tribuum Sunhâdjæ administrandæ, tum bellis earum contra Nigritas præfuisset, desiderio captus est sacræ peregrinationis Meccam perficiendæ et sepulchri prophetæ Medinae visitandi. Qua re commotus Ibrahimum ben-Jahja filium vices suas sustinere jussit; ipse vero Orientem petiit. Postquam omnia, quæ ad sacram peregrinationem sanctique sepulchri visitationem pertinent, rite peregerat, in terram suam revertit.² At in itinere, quum urbem Qairevân transiret, Abu-Amrân Mûsa ibn-Abi-Hâdj Fesanum, faqihum pietate insignem, offendit. Qui vir, urbe natali, quæ Fes erat, relicta, Qairevâni sedem aliquamdiu fixerat, ut Abi-l-Hasani Qabesensis institutione frueretur. Deinde vero Baghdâdum profectus, consessui Abu-Bekri ben³-el-Tajib faqihi et judicis interfuit, et diversa scientiæ genera ab illo didicit. Denique Qairevân timeremigravit ibique ad diem usque supremum, quem die 13:o mensis Ramadhâni anno 430 obiit, continue commoratus est. Talem virum Jahja ben-Ibrâhîm Gedalcensis, ut ante dictum est, Qairevâni scientias docentem invenit⁴, et inter auditores ejus statim consedit. Abu-Amrân, amore boni flagrante in novo discipulo conspecto, conditionem ejus admirans, de nomine, gente et terra, unde venerit, eum interrogavit. Quibus ille ita respondit, ut vastitatem suæ regionis, et quinam homines eam inhabitarent, exponeret. "Quas⁶ sectas", ulterius quæsit Abu-Amrân, "tui jam profitentur⁷ gentiles?" "Ignorantia" ille ait, "inter eos invaluit et si quid scientiæ possideant, nihili fere id censendum puto." Talibus excitatus responsis, Jahjam ipsum probare

¹ كدالة a. b. d. e. ² واقبل ceteri, exc. a. ³ بن e textu excidit.
⁴ محبا في اهل الخير b. ⁵ لقي ceteri, exc. a. ⁶ وما b. c. ⁷ يتحنون
b. d. يسكبون c.

coepit faqihus, ut, quantam haberet articulorum fidei cognitionem necessariam¹⁾, exploraret. Adeo vero rudem Jahjam esse perspexit, ut ne minimam quidem Corani particulam, neque aliquod Sunnæ præceptum memoria teneret; sed nihilominus, quamvis jam omnia, quæ religioni suæ convenirent, penitus ignoraret, summam ostendit voluntatem ea discendi, cum animi intentione purissima et fide conjunctam. Quærenti Abu-Amrâno, quæ fuerint impedimenta, quominus doctrinam didicerit, Jahja, "O mi domine!" inquit, "populares mei in ignorantia tanta sunt demersi, ut inter eos neminem invenias ita litteris imbutum, ut Coranum prælegat. At meliora affectantes ea summopere exoptant; si²⁾ modo quis fuerit iuventus, qui eos Coranum docere voluerit, neque detrectaverit, ad Librum sanctum Sunnamque prophetæ cognoscendam eos vocans, capita religionis præcipua exponere, leges Islamismi et decreta Muhammedis explicare³⁾, ad eum lubentissime adcurrent. Quare te oro et obtestor, ut, si præmium a Deo ter optimo maximo, ob bona iis communicanda, mereri cupieris⁴⁾, quendam e numero discipulorum mecum in patriam mittas meam, qui iis Coranum prælegat ac religionis tradat præcepta. Unde summam capient utilitatem gentiles, qui aures et obedientiam ejusmodi præceptori haud inviti præbunt; te autem, utpote qui fueris auctor iis in rectam viam ducendis, magna remuneratio et merces præclara apud Deum manebit." Quibus dictis annuens Abu-Amrân faqihus discipulos, ut Jahjæ sequerentur exhortationem, instigavit. At nihil profecit; omnes enim timore deserti ac periculis ibi subeundis perterriti recusarunt, et ne unus quidem inventus est, qui desiderio doctoris satisfacere vellet. Abu-Amrân hortando fatigatus, Jahjam sic allocutus est. "In regione Nefis appellata, quæ terræ a tribu Mesmâda inhabitatæ annumeratur, virum novi tam eruditione in jurisprudentia præcellentem acutaque præditum mente, quam pietate et abstinentia clarum, cui nomen est Vegâg⁵⁾ ben-Zelua.⁷⁾ E gente Lemta, quæ Sus el-Aqsa incolit, originem ducens huc ad me venit, et varias scientias a me edoctus in terram suam revertit. Ubi in recessu quodam jam degens cultui Dei vitam suam dicavit, homines scientias docendo et ad summum bonum excitando semper occupatus. Affluentia⁶⁾ circa eum magna est discipulorum, qui Coranum eo duce discere cupiunt. Litteras ad eum, tibi dabo,

¹⁾ c. موجبة a. b. موجبات ²⁾ a. b. quod in versione secutus
sum ³⁾ c. وببذلهم ⁴⁾ c. حادثا ⁵⁾ exc. a. ceteri omnes.
⁶⁾ Pro ذلك c. e. f. ذلك c. وجاه ⁷⁾ b. e. Zaluan M. ⁸⁾ d. جمة

ut e discipulis aliquem eligat idoneum, quem tecum in patriam mittat tuam. Ad eum igitur pergas; ea enim quæ desideraveris, te apud eum consecuturum spondeo." [78] Tum epistolam scripsit Abu-Amrân, hæc habentem. "Pax et misericordia divina tecum sunt! Præmissis præmittendis, tibi cognitum feci, hominem, qui has litteras tibi apportavit, Jahjam ben-Ibrahim Gedalensem appellari. Quendam discipulorum cum eo mittas precor, cujus pietati, abstinentiæ, doctrinæ perfectæ et alios gubernandi dextertati adeo confidas, ut viri illius gentiles Coranum doceat et legibus Islamismi ac ritibus instituat. Quam ob rem, si eam bene perfeceris, a Deo præmium summum tibi redundabit, sicut Ipse in Corano (Sur. 12, 56) dicit "*Deus præmium ejus, qui bona opera præstiterit, non perdet.*" Valeas!" Jahja hac epistola instructus urbem Nefis petiit¹, ubi Vegâg faqihum sibi indicatum invenit, eique, salutatione peracta, epistolam tradidit. Quæ res mense Redjebi anno 450 gestæ sunt. Vegâg, postquam litteras perlegerat, omnibus discipulis convocatis eam recitavit, eosque de consilio Jahjæ hortatus est. Paratum sese professus est Abd-Allâh ben-Jasîn² Guzulensis, qui ceteris discipulis mentis acumine et promptitudine ingenii, animi sollertia et celsitudine, neque minus religiosa morum conformatione, summa vitæ puritate et abstinentia³ antecelluit. Quibus virtutibus accessit doctrina tum divinæ scientiæ tum litterarum humaniorum haud spernenda, nec minor regendi experientia et variarum scientiarum cognitio. Ille Jahjæ comitem se præbuit, donec in terram venirent Gedâlæ, ubi tribus Gedâlæ et Lemtûnæ variæ summa animi alacritate et gaudio eum recipientes, honoribus et munificentia⁴ eum cumulando inter se invicem certarunt.

Narratio de Abd-Allâhi ben-Jasîn² Guzulensis in terram Sunhâdjæ adventu⁵, et quomodo hic una cum Lemtûna et Murabitis e tribubus Sunhâdjæ sit commoratus.

Abd-Allâh⁶ filius Jasîni filii Mekûki filii Sciri filii⁷ Alii filii Jasîni Guzulensis, quum comite Jahjâ ben-Ibrahim regiones Sunhâdjæ intrasset

¹) فشا c. ²) يس c. sicut postea. ³) الورع in textu addas. ⁴) — a. ⁵) دولة b. c. ⁶) In omnibus codicibus, a. excepto, et in Versionibus D. et M. hic mira occurrit repetitio eorum, quæ jam pag. 41 l. 14 dicta sunt: محمد بن تيفات usque ad verba: موضع يقال بقارة l. 17. Quibus in c. insuper hæc addita leguntur: وهو عبد الله الذي ودفن بموضع يسمى كريفلة Quæ autem hic in a. exstant هو عبد الله الذي ودفن بموضع يسمى كريفلة usque ad قوله لهم الله omnino desunt. Solus h. hæc, abruptæ sententiæ duritatem persentiens, addit: فوجد أهل تلك البلاد يتزوجون عشر نسوة وأقل وأكثر in textu omissum est.

ibique consedisset, res plures apud eos vidit late diffusas, quæ legi divinæ nullo modo erant consentaneæ. Communis nempe hic erat consuetudinis, virum sex vel septem, immo decem, vel potius quot illi placuerint, uxores ducere. Tale facinus ulterius committere eos vetuit, simul commonefaciens eorum, quæ præcipiat lex Islamismi. "Vir ad summum quatuor feminas liberas si duxerit, legi convenienter egerit; servarum bello captarum potestatem habeat plenam (Cfr. Coran. Sur. 4, 3)." Deinde fidem muslimicam, leges, ritus et consuetudines eos docere¹ orsus est; quæ lex divina adprobaret quæque defenderet, exposuit. Sed homines, quum intelligerent, eum maximum exserere² studium, ut eos ad ea omnino relinquenda, quæ jamdiu invaluerant Deo invisâ, permoveret; talem Abd-Allâhi agendi rationem aegre ferentes, eum deseruerunt, ejusque societatem effugerunt. Cui animo obstinato etiam accessit, quod eorum plurima pars neque preces perageret, neque sacris esset intenta³, nec aliud quidquam Islamismi, si duas illas exceperis fidei formulas, apud eos inveniretur; sed ignorantia⁴ summa eos obruerat. Abd-Allâh quum animos videret magis cupiditatibus explendis intentos, quam ad bonum peragendum inclinatos, hominesque a se aversos animadverteret; his terris relictis regiones peragraræ constituit Nigritarum, qui jam a primo inde tempore, quo inter eos innoverat Islamismus, eum erant amplexi. Jahja autem ben-Ibrahim Gedâlensis ab illo se separare recusans, "si tibi placuerit", inquit, "ex hac terra discedere, te tamen sequar. Nam ea non fuit caussa, cur huc te deducere, ut gentiles a vera fide aberrantes solos respicerem; sed potius ut animus meus et religio a tua doctrina caperent utilitatem. [79] Consilium si tibi, mi Domine, proposuerim vitam spectans futuram, num aures mihi benignas præbebis?" "Quid sentias", Jahja respondit, "dicas." Tum ille: "in regione nostrâ insula quædam prope littus sita est, ad quam, dum aestuat mare, lintribus, aqua vero recedente⁵, pedibus transire possumus. Variis nutrimentis esu licitis, quæ igitur attingere haud dubites⁶, ea valde abundat; arbores silvaticæ fructus, mare piscium copiam, et silvæ animalia præbent venatui idonea. Illuc nobis, si tibi videtur, est secedendum, ubi, Dei cultui devoti et esu licitis nutriti, ad mortem usque vitam transigamus." Abd-Allâh ben-Jasin, "istud", inquit, "consilium mihi quoque optimum videtur. Agedum, nomine Dei t. o. m., insulam sine mora intremus."

¹ c. يبدلهم ² a. قد شد عليهم ³ e ولا يذكرون e textu excidit.
⁴ b. الشيطان ⁵ c. احسن ⁶ b. شك d.

Ambo igitur, septem e nobilissimis¹ tribus Gedâlae viris comitantibus, insulam occuparunt, ubi monasterio exstructo, spatium trium mensium, Dei cultui unice addicti una cum sociis vixerunt. Fama vero hujus rei mox evulgata, quum homines intelligerent, eos vitam aeternam quaerere et in id studere, ut ignem (Gehennae) effugerent; multi resipiscentes ad eos se receperunt, et numerus accurrentium in dies accrevit. Abd-Allâh ben-Jasîn Corano praelecto, animos ad virtutem inclinavit, praemia divina affectandi poenamque ignis dolorosam¹ effugiendi cupidos fecit, donec tandem amor erga eum in cordibus eorum invaluerit. Tantus brevi accurrit discipulorum numerus, ut fere mille nobilissimorum gentis Sunhâdjæ comprehenderet. Quum ad monasterium (*rebûta*) ejus hi omnes sese continerent, iis nomen *Murabitun* dedit. Corano et Sunnâ expositis, lavacris et precibus solennibus, eleemosyna ceterisque Dei praeceptis iis rite injunctis, concionatoris partes agere incipiens Abd-Allâh, jam praemia divina exposuit, jam ignem Gehennae minatus est, jam timorem Dei inculcavit, jam praedicatoris partes unicuique obeundas monstravit, quibus si quis rite functus fuerit, summis praemiis a Deo foret exornandus. Denique ad eos, qui e tribubus Sunhâdjæ verae religioni adversarentur, sacro bello petendos sic Murabitos excitavit. "Vos", inquit, "concilium Murabitorum, magnam jam esse multitudinem sciatis, quae principes gentis vestrae et tribus duces continet. Deus jam vobis adeo benefecit, ut in viam rectam vos dirigeret. Itaque vestrum est, pro tanta gratia grates rite persolvere, id quod melius fieri non potest, quam si officium praedican- tis apud homines rudes strenue administretis, et pro fide muslimica acerrime pugnetis." "Nobis modo impera, Doctor benedicte", illi responderunt, "quidquid tibi placuerit; nos dicto adeo audientes invenies, ut, si patrem matremve occidi jusseris, jussa haud mora exsequamur." Tum ille, "exite ergo, et, quod bene vertat, populum vestrum commonefacite, terrorem poenae iis incutientes et testimonium Dei ad eos perferentes. Si resipuerint² et, vitiis, quae apud eos invaluerunt, relictis, ad bonam frugem redierint³, eos mittite. Sin recusent quae jusseritis facere, et, in errore suo permanentes, rebellioni contra Deum pertinaciter adhæserint, Dei auxilium adversus eos invocabimus⁴ et, donec Is, qui optimus est judex, nos inter dijudicaverit, utri parti victoria detur, eos strenue debellabimus." Murabiti igitur sin-

¹ من الم b. d. c. e. ² وانابوا a. solus. ³ d. — ورجعوا — عليه ⁴ استغنا a. b. d. e.

guli ad gentem suam reverterunt, ibique homines sedulo monuerunt et hortati sunt, ne ea¹, quæ legi divinæ contraria essent, ulterius committerent. Sed nemo vocationi huic paruit, vel ullam ostendit poenitentiam. Tum Abd-Allâh ben-Jasin ipse iter ad eos instituit, et, principibus tribuum earumque ducibus convocatis, testimonium Dei prælegit, eosque de resipiscentia appellans, supplicium præfractos manens intentavit. Postquam septem dies monendo ita continuaverat, neminem vero ad verba sua animum attendentem, sed potius in pejus indies ruentem invenerat; ab hortationibus fatigatus, comites sic allocutus, "testimonium Dei", inquit, "his detulimus, et monita et minas abundanter adhibuimus. Nil amplius restat, nisi bellum, quod, benedictione divina adjuti, contra eos geremus". Primam, quam aggrediebatur Abd-Allâh tribum Gedâlam, ter mille Murabitorum [80] armatorum manu instructus, fugavit et magnam fugientium edidit stragem; reliquis, qui Islamismum denuo profitebantur, conditio bona facta est, et ii omnia quæ injungebantur officia strenue persolverunt. Hæc res mense Safari anno 454 (coepit die 20 Aug. 1042) gestæ sunt. Deinde Lemtûnam adortus est, quam, donec eam subjugaret, acriter impugnavit. Caesa tandem et fugata Abd-Allâho ea quoque sese subjecit, poenitentiam vitæ anteactæ palam professæ. Ea conditione in fidem eam accepit Abd-Allâh, ut Coranum et Sunnam sancte observaret. Jam Mesûfam bello petiit, quæ, eadem passa, easdem leges sibi imponi ferre coacta est, ac antea Lemtûna et Gedâla.² Ceteræ Sunhâdjæ tribus quum hæc viderent, summam prae se tulerunt poenitentiam, et fidem atque obedientiam perfectam præstiterunt. Hominibus, qui itaque resipiscentes ad Abd-Allâhum convenerunt, primum omnium centum plagas, eos purificandi causa, scuticâ incussit, et deinde iis ita purificatis Coranum et præcepta Islamismi exposuit. Præter preces, devictis tributum etiam imperavit, quod nomine eleemosynæ omnisque proventus decimarum quotannis erat pendendum. Eam ob causam thesaurum instituit publicum, in quem omne conterret tributum, unde mox copiis suis jumenta et arma conquirere coepit. Eodem successu gentes ceteras deinceps invasit, ita ut totam deserti regionem una cum incolis ejus universis suo subjeceret imperio. Spolia in tot ac tantis bellis cæsorum collecta Murabitis prædæ dispertiit. Magnam partem decimarum, eleemosynæ et tributî, partis quintæ nomine noti, terræ Mesâmedæ doctis et iudicibus misit. Fama Murabitorum per universum

¹) بَسْبِيلَ عَلَيْهِ c.

²) مَتُونَة — — قَبَائِل c.

desertum, regiones Africae meridionales, terram Mesâmedae et reliquam Mauritaniam brevi diffusa est. Narrabant, virum inter Gedalenses¹ exstistisse, qui homines ad Deum et viâ rectâ incedendum vocaret. Eum secundum Corani effata jus dicere. Nihilominus summae esse modestiae et temperantiae. Haec omnia inde in terras Nigritarum etiam propagata sunt.

Mortuo Jahja ben-Ibrâhîm Gedalensi, alium Murabitis praeficere voluit Abd-Allâh, quem in bellis ducem praecipue haberent. Quum tribus Lemtûna prae ceteris Sunhâdjâe tribubus obedientiam erga Deum, pietatem summam moresque legi divinae consentaneos semper ostendisset, ideo tantam gratiam apud Abd-Allâhum inierat, ut eam aliis Sunhâdjâe gentibus praeferebat et maximo adliceret honore. Deus enim jam² decreverat, Lemtûnam gentem mox omnem Mauritaniam et Hispaniam esse occupaturam. Convocatis igitur tribuum Sunhâdjâe principibus, Jahjam ben-Omar Lemtunensem praefecit, et Emirum in universos renuntiavit. Sed quamvis Jahja ben-Omar ita titulum emiri et ducis speciem portaret, Abd-Allâh tamen regis partes ipse sustinuit, quia solus jussit et vetuit, dona dedit et accepit. Praefecturâ tantum militari Jahjae concessâ, ipse omnia, quae religionem vel iudicium exercendum spectarent, sibi reservavit et tributum quintae decimaeque partis percepit.

*De regno Emiri Jahjae ben-Omar ben-Telâkûkin³ Sunhadjitae e
Lemtûna oriundi.*

Jahjae ben-Omar Lemtunensi Murabito, qui vir fuit magnae pietatis, excellentis ingenii, neque minus abstinentiae, temperantiae et integritatis laude ornatus, universis Murabitis ita praefecto, officium sacri belli adversus infideles Abd-Allâh praecipue injunxit.⁴ Huic ille adeo fuit submissus, ut in omnibus, sive aliquid juberet, sive vetaret, simpliciter ei morem gereret. Cujus rei unum exemplum asferre placet. Aliquando ei Abd-Allâh, "tibi", inquit, "o Jahja, correctione opus est." Jahjae, "quamobrem", interroganti, "causam" inquit Abd-Allâh, "non ante tecum communicabo, [81] quam a me fueris correctus." Et simul cum dictis posticis⁵ ejus partibus denudatis viginti plagas scuticâ inflixit. Quo facto "ideo", dixit Abd-Allâh, "te verberavi, quod tu, qui dux sis exercitûs, pugnam obire et pugnantibus te immiscere⁶ solitus es. Scias enim, hoc esse maximum in imperatore vitium, qui numquam manus conserere ipse debet,

1) العبداندة c. 2) من الحاجة — — وذلك a. 3) تكلاكين d. 4) امره
a. b. 5) كشف له من ظهره c. e. 6) واستطبت b. واصطليت a.

sed, suo loco manens, milites tantum incitare et confirmare animos dejectos. Vita ducis, exercitus vita; et si acciderit, ut moriatur ille, copiae etiam caedentur." — Totam deserti regionem Jahja jam occupavit, belloque in fines Nigritarum deinde translato, horum etiam terrae magna parte potitus est. Anno 447 (coepit die 1 April. 1035) faqih virique sancti, qui Sidjilmâsam et Deram¹ habitabant, in unum convenerunt, et, litteris ad Abd-Allâhum ben-Jasîn et Jahjam ben-Omar nec non principes Murabitorum datis, eos in terram suam evocarunt, opem eorum implorantes contra foedissima², quae ibi perpetrabantur, injustitiae et violentiae³ facinora, a Mesûdio ben-Vanudîn⁴ Zenatensi, e gente Mughrâva oriundo, qui rex eorum viros doctos ac religiosos et ceteros Muslimos omni generi opprobrii, ignominiae et injuriae continue exposuit. Abd-Allâh ben-Jasîn, epistola ei allata, principes convocavit Murabitorum, quos, postquam eam recitaverat, consuluit, quid agendum esse censerent. Quae ab iis petiverant faqihi, ea maximae esse necessitatis, unanimi consensu responderunt, et omnibus Murabitis et ipsi duci. Quare cum rogarunt, vellet exercitum, divinae commendatum tutelae, se duce in certamen educere. Bello igitur indicto, vigesimo die mensis Safari anno 447 cum magno Murabitorum exercitu Deram profectus est, ubi praefectum Mesûdii Mughravensis, regis Sidjilmâsae, oppressum ex urbe eiecit; quinquaginta quoque millia camelorum, in pascuis circa urbem pascentium, qui eidem Mesûdio erant, praedam cepit. Quae omnia quum ad Mesûdium essent perlata, copias haud mora coëgit et in pugnam duxit. Agmina concurrunt; diu vehementer pugnatum est. Victoriam tandem Deus t. o. m. Murabitis concessit. Mesûdi ipse in proelio occiditur et cum eo major exercitus pars cadit; reliqui terga vertunt. Praedam ingentem bonorum, juvenum armorumque captam in unum cum camelis ad Deram raptis collatam, postquam ex ea quintam partem, faqihis sanctisque viris Sidjilmâsae et Derae destinatam, exemerat, Murabitis omnino distribuit Abd-Allâh, et castris motis, statim Sidjilmâsam tetendit. Omnibus, quos in urbe invenit, Mughravensibus ferro extinctis, ut militibus quietem aliquam redderet remque publicam hujus regionis in bonum redigeret ordinem, aliquamdiu ibi commoratus est. Omnia, quae legi divinae contraria deprehenderat, hic mu-

¹) Variat scriptio, nunc درعة, nunc درعة ²) ينظرونها c. e. f. ³) الغضب
b. ⁴) وانوك c. وانود b. d. e. at postea omnes in lectione recepta conspirant.
Uacud M. Wanduwin D.

tavit: instrumenta musica confringebat, cauponas cremabat, et tributum omne aut vectigal novum¹ contra jus exactum antiquabat. Neque aliud quidquam, quam quod Coranus et Sunna juberent, constare passus est. Lemtunensi quodam urbi praefecto, inde Abd-Allāh in desertum abiit. Abu-Zakaria Jahja ben-Omar, dum adversus Nigritas pugnabat, in pugna, mense Muharremi anno 448 morte occubuit, cujus in locum fratrem Abu-Bekrum ben-Omar Lemtunensem Abd-Allah ben-Jasīn suffecit.

Historia regni Abu-Bekri ben-Omar Emiri Lemtunensis Murabiti.

Mortuo Jahja ben-Omar, fratrem Abu Bekrum ben-Omar, [82] qui vir fuit pius et valde abstinens, Abd-Allāh ben-Jasīn suffecit ac munus belli gerendi ei tradidit. Murabitos ille instigavit, ut terram tribus Mesāmedae et el-Sūs aggredierentur, et maximis instructus copiis, mense Rebi' posterioris, anno 448 profectus est. Patruelis suo, Jusuf ben-Taschfin, primo agmini praefecto, Abu-Bekr ad el-Sūs² usque progressus, regiones Guzūlae invasit, et urbibus Māssa et Tarudant³ captis, omnem terram Sus occupavit. Tarudanti sedem fixerant homines Rafeditae, qui ex nomine viri cujusdam, sectae eorum auctoris, Alii ben-Abd-Allāh Bedjilensis, Bedjilenses⁴ sese vocarent. Qui Ali, dum Obeid-Allah Schiita in Africa imperium gessit, Sus pelierat, ubi falsa ista doctrina late sese propagavit. Post ejus mortem aetates sequentes jure quasi hereditario errores istos acceperunt, et nihil justum, nisi quod ipsi putarent⁵, umquam habuerunt. Tanta vi eos jam adorti sunt Abu-Bekr et Abd-Allāh ben-Jasīn, ut urbem vi ceperint, et magnum Rafeditarum numerum occiderint. Reliqui ad veram fidem reverterunt; opes caesorum praedam Murabitis Abd-Allāh dedit. Ita Deus potentiam Murabitorum conspicuam reddidit et evexit potestatem; omnia castella in regione el-Sūs sita expugnarunt, et universas hujus terrae tribus suo subjecerunt imperio⁶. Praefectos in propinquas provincias Abd-Allāh ben-Jasīn delegavit, quibus imperavit, justitiam ibi tueri, legem prophetae indicere, et eleemosynam decimasque percipere, omne autem novum tributum, contra legem exactum, antiquare. Deinde castris motis in regiones Mesāmedae copias duxit, montes Deren et terram Reudæ⁷

¹ المحزنة a. Sine dubio etiam hic, quemadmodum in pag. 8^a lin. 14, legendum est. ² السودان c. et — السوس — فغزا ³ تاردانت b. ⁴ البجيلة d. e. Albagelia M. Ba-dschila D. ⁵ ما بين أيديهم ⁶ وطاعت البيهم ⁷ درودة b.

occupavit ac Schafschâvam¹ urbem vi cepit. Neffis ceterisque Gedmûjæ² regionibus imperio adjectis, tribus Regrâgæ³ et Hâhæ⁴ ad eum, ut sacramentum dicerent, suâ sponte devenerunt. Urbem Aghmât, quam Leqût⁵ ben-Jusuf ben-Ali Mughravensis tenebat, jam petiit eamque obsidione pressit gravissima. Leqût et obsidione pressus et pugnis continuis exhaustus quum videret, se nullam tanto impetui resistendi potentiam habere, urbe tradita, clam noctu fugâ salutem quærens, cum universa sua familia in regionem Tâdilâ festinavit. Eam hoc tempore Benu-Jefrun⁶ occupaverant, et fidei eorum ille se jam totum commisit. Murabiti autem urbem relictam intrarunt. Quæ res anno 1119 (coepit die 9 Mart. 1037) gestæ sunt. Ut exercitus vires reficeret, Abd-Allâh ben-Jasîn duos fere menses in hac urbe substitit. Tâdilam jam aggressus est; urbe capta, omnes Benu-Jefrun, urbis dominos ibi inventos, trucidavit. Leqût etiam captum neci tradidit. Inde regionem Tamesnæ invasit, et eam statim occupavit. Dum hic mansit, nuntius ei datur, varias Beraghvâtæ tribus valde numerosas, cultui idolorum et erroribus nefandis addictas, oras hujus terræ maritimas habitare.

Historia belli, contra paganos e tribu Beraghvâtæ ab Abd-Allâho ben-Jasîn gesti, hujusque sectæ stultissimæ et cultûs ignobilis descriptio.

Abu-Abd-Allâho, Tamesnam quum advenisset, nuntiatum est, populum innumerum⁷ tribuum, quibus nomen erat commune Beraghvâta, has oras maritimas incolere; eos idololatriæ addictos, erroribus foedissimis immersos, infidelitati tenaciter adhærere. [85] Tribus esse, quæ, quamvis idem haberent nomen, cognatione non ita essent conjunctæ, ut ad unum patrem matremque unam referrent originem; sed ex diversis et inter se mixtis populis berberici generis plures familias Sâliho⁸ ben-Tarif⁹ sese conjunxisse. Eum fuisse virum, qui, regnante Hischâmo ben-Abd-el-Melik ben-Mervân, prophetam se jactitans Tamesnæ sedem fixerat. Quum e Bernât¹⁰, castello prope Sidoniam in Hispania sito, originem duceret, assecclas ejus se primum Bernatenses¹¹ appellasse; postea vero Arabes,

جراحة عامة³) Kedmiva b. مصادة²) c. شوشارة b. شفشافه¹)
 h. جاجة⁴) b. وخاصة فبايعوه d. القوت c. اسقوت⁵)
 عدد⁷) e. f. semper. c. يغرن⁶)
 البرباني¹⁰) f. in marg. +⁹) Salch M. Satif D. c. e. f. لا يحصى⁸)
 برباني b. برغانلى¹¹) c. e. Barnata M. Bernata D. b. برغاند

nomine ad linguae suae genium in Berghût¹ reficto, eos Beraghvaten-
ses dixisse. De ipso Sâliho ben-Tarif hæc habemus. Parentibus judai-
cis, e tribu Simeonis filii Jaqûbi, natus, semper morum turpitudine fuit
notatus. Postquam in castello Bernât prima eruditionis rudimenta acce-
perat, iter ad orientem suscepit, ibique apud Obeid-Allâhum, qui doctri-
nas Mutazilitarum Kadaritarum profitebatur, litteras didicit, et in magia
inprimis operam suam collocans, ejus scientiæ varia genera ab eo obtinuit.
Ad occidentem reversus et sede prope Tamesnam² fixa, tribubus Berbero-
rum, quas omnino rudes hic offendit, Islamismum, a rebus illicitis absti-
nentiam et pietatem ita exponere coepit, ut in animos hominum alte pene-
trans, quum aliis incantamentis, tum eloquentiæ vi eos ad se alliceret.
Sermonibus fucatis et orationibus versatilibus deceptos adeo seduxit, ut
virtuti ejus simpliciter confidentes conjunctionem cum Deo proximam in
eo agnoverint. Quare eum sibi præfecerunt neque ullam rem, nisi quum con-
siliu ejus ante audivissent, umquam peregerunt, sed nutu illius, sive ju-
bentis sive vetantis, omnia gesta sunt. Munus quoque propheticum sibi
vindicare et nomen Sâlih-el-Mumenin recipere ausus est, dictitans: ego
ille Sâlih sum, de quo Deus in libro ad Muhammedem demisso loquitur.
Doctrinam, quam veram religionem iis colendam proposuit, ab eo accepe-
runt. Et hæc anno 123³ facta sunt. Capita hujus erroris præcipua hæc
fuerunt. Primum omnium, ut eum prophetam crederent, jussit. Jejunium
solenne mense Redjebi erat observandum, mense autem Ramadhâni eden-
dum; numerum precum ad decem evexit, singulis diebus peragendas, qua-
rum quinque noctu, et interdium quinque erant dicendæ. Cuique fideli sa-
crificium solenne quaque prima et vigesima Muharremi die erat faciendum.
In ablutionibus umbilicum et latera lavanda indixit. In precibus capite
modo nutant, non ad terram id inclinant; sed in fine cujusque *riqæ*³
(corporis inclinationis) caput quinquies ad terram inclinant. Quando cibum
aut potum sumerent, nomine *Jakes*³ eos clamare jussit, quam vocem no-
mine *Dei* significare creditur. Decimæ e fructibus omnis generis erant
pendendæ. Viro tot ducere uxores, quot illi placuerint, neptibus tamen
omnino exceptis, licuit. Neque lege fuit defensum, quin uxorem repudia-
ret vel repudiatam ad se reciperet, quotiescumque vellet maritus, etiamsi
millies eodem die id repeteret; neque femina tali modo repudiata et recepta

e. خمس وعشرين وأربعماية³ b. تاهمة² c. d. e. ديسى¹
b. صلاة⁴ c. e. يادش²

iis fuit umquam interdicta. Furem, ubi primum inveniretur, occidi jussit, autumans, nil, nisi mortem peccatum¹ ejus expiare posse. Sanguinis lytrum bobus esse pendendum statuit. Caput animalis cujuscumque tamquam foedum, et gallinas, tamquam rem abominandam, edere veluit: galli enim cantu horas suas definiunt², ideoque eum mactare et edere æque improbum habendum; si quis contra fecerit, servum manumittere, criminis luendi caussa, tenebitur. Sputum³ dominorum lingere, benedictionis inde captandæ caussa, iis imperavit. Ipse manus eorum conspuat, quas eandem ob rem linxerunt et sputum ad ægrotos quoque portarunt, ut eo sumto ad sanitatem redirent. Coranum denique divinitus inspiratum et a Deo t. o. m. ad se demissum iis proposuit, quo in precibus recitandis uterentur quemque in templis explicarent; cui si quis fidem denegaverit, infidelis esset habendus. In octoginta capita hunc diviserat Coranum, et ea nominibus prophetarum inscripserat; e. c. hæc afferam: Suram Adami, Suram Noæ, Suram Jobi, Suram Jonæ⁴, Suram Mosis, [84] Suram Aronis, Suram tribuum duodecim, Suram Pharaonis, Suram filiorum Israëlis, Suram galli⁵, Suram segnitiei⁶, Suram locustæ⁷, Suram cameli, Suram Harûti et Marûti, Suram Iblisi, Suram judicii extremi, Suram miraculorum mundi. In hoc libro summa scientia, ut crediderunt, posita est. Post pollutionem ablu-tionem haud necessariam judicavit, sed tantum si ea crimini fuerit conjuncta. — Si quis cupiverit expositionem absolutam de Beraghvâta ejusque regibus, eam in libro nostro majore, Zehret-el-bustân fi akhbâr-el-zemân vadhiker-el-mevdjûd mimma vaqa fil-vudjûd (*Flos horti de historia temporis et narratio de rebus, quæ exstiterunt*), inscripto inveniet.

Quæ omnia quum audivisset Abd-Allâh ben Jasîn, conditionem Beraghvâtæ, et errores quos amplexa fuerat nefandos, eam præ ceteris tribubus aggredi necessarium duxit et cum exercitu Murabitorum eo profectus est. Hoc tempore dux Beraghvâtæ fuit Abu-Hafs ben-Abd-Allâh ben-Abi-l-Ansâri⁸ ben-Abi-Obeid Muhammed ben-Muqallid ben-Eljesa' ben-Sâlih ben-Tarîf Beraghvatensis (qui idem fuit Sâlih ac ille, qui, prophetam sese jactitans, originem sectæ dederat). Certaminibus magnæ stragis pugnisque cruentis inter hunc ducem et Abd-All-hum ben-Jasîn edi-

¹ ديتہ d. ² وقدرتہ c. e. ³ بصاق b. e. f. ⁴ وسورة يونس in
textu omissum est. ⁵ الملك b. ⁶ — b. f. ⁷ الفراء a. ⁸ بن أبي
النصارى textui addas.

licuit. — Exempla quædam, testimoniis spectantium comprobata¹ quum hujus viri præstantiæ eximie, tum sanctitatis et benedictionis, quam preces illius effecerunt, jam proferamus. Murabiti, narrant, quum aliquando, ut Nigritas infideles bello sacro peterent, cum eo exiissent, ob aquæ penuriam siti pæne perierunt.² Præsto autem fuit Abd-Allâh ben-Jasîn et, [85] postquam ablutionem sacram pulvere peregerat, duas *rigas* precatus, a Deo t. o. m. auxilium imploravit. Quia precibus ejus maxime confidebant homines, animos eorum statim placavit et finita imploratione jussit, terram eo loco, ubi preces fuderat, effodi. Quo facto, spithamæ intervallo, aquam dulcem et frigidam invenerunt, qua et sitim exstinxerunt et utres replerunt. Aliud sanctitatis summae indicium fuit, quod³ ranæ circa eum consistere numquam potuerint, nisi coaxatione et strepitu intermisso. Quare, ubi Abd-Allâh ad locum, in quo ranæ delitescabant, propius accessit, statim conticuerunt; quando autem inde ille abiit, illico coaxationem instaurarunt. Inde a primo tempore, quo has regiones intraverat Abd-Allâh, ad mortem usque jejunium strictissime observare numquam desierat. Magnam ideo gubernatio illius harum gentium meretur laudem, quod apud eas fidem orthodoxam brevi⁴ introduxit; ejus officiis ut melius satisfacerent, poenas unicuique, qui contra fecerit, ita statuit, ut is, qui diei sextae preces celebrare intermisisset, viginti, qui vero *rigam* unam in his precibus dicendis omisisset, quinque plagis scuticâ caedendus esset.

Historia regni Abu-Bekri ben-Omar Sunhadjitæ Emiri e gente Lemtûna oriundi.

Emirus Abu-Bekr ben-Omar ben-Telakâkîn⁵ ben-Vajaqtîn⁶ Lemtunen-sis e gente Muhammedija⁷ dicta, matrem habuit liberam Gedalensem⁸, cui nomen fuit Safîja. Quem quum Abd-Allâh ben-Jasîn Murabitis præfecisset, primum Sunhâdja et deinde aliæ Murabitorum tribus sacramentum ei dixerunt, et ita in regno stabilitus est. Prima ejus cura fuit in Abd-Allâho rite sepeliendo; qua functus exercitum disposuit⁹ et, in omnibus rebus divino confidens auxilio, summa¹⁰ virium contentione Beraghvâtam ita aggressus est, ut hunc populum plane eradicaret. Fugientes persecutus magnam edidit stragem multosque duxit captivos, et victor rediit. Be-

¹ م. تفقدوا c. التلف pro البلاك ² — a. b. d. e. — التى شاهدها الناس ³ b. d. c. فهد ⁴ م. solus c. habet. — ائت — عادت ⁵ ⁶ b. الحميم ⁷ ا. c. e. واباقتين ⁸ e. تكلابين d. تلاكين ⁹ c. كذاثبت a. كدالية ¹⁰ — — مضميا — — برغواطة ¹¹ b. هيا ¹²

raghvâta quoquo versus dissipata se ei subijcere cupiens, denuo fidem muslimicam professus est; neque his temporibus vestigium erroris hujus nefandi inveniri potest. Opibus devictorum et pecudibus collectis et inter Murabitos divisus, ad urbem Aghmât Abu-Bekr revertit et hic ad mensem Safari anni 452 constitit. Copiis fere innumeris e tribubus Sunhâdja, Guzûla¹ et Mesâmeda collectis ad occidentem perrexit, ibique, post terram Fezâz² occupatam ejusque regiones montanas expugnatas, ceteros quoque tractus Zenâtæ³ atque urbes Miknâsæ in suam redegit potestatem. Inde contra urbem Luâtæ se convertit, quam corona cinctam mox vi cepit. Multi Benu-Jefrun hic occisi sunt. Ultimo die mensis Rebi' posterioris anno jam dicto urbem intravit Abu-Bekr adeoque vastavit, ut numquam ex illa clade sese erigeret; ad nostra enim usque tempora inculta et deserta jacet. Terra Luâtæ ita occupata, iterum ad urbem Aghmât rediit. Uxorem hic duxerat filiam Ishâqi Huaritæ mercatoris cujusdam Qairevâno oriundi, Zeineb⁴ cognominatam, quæ femina fuit magnæ intelligentiæ animique prudentiæ, neque minus habuit consilii, rationis ac sagacitatis et rerum gerendarum scientiæ; quam ob causam *Incantatrix* vulgo appellata est. Tres circiter menses apud eam jam Abu-Bekr degit, donec e regione meridionali nuntius ad eum perveniret, exponens quam miser et confusus status esset deserti. Emir, qui vir fuit probus et Dei cultui intime addictus, [86] eadem fidelium et sanguinis effusionem inultam ferre non potuit, sed in desertum proficisci, ut res ejus in ordinem cogeret et Nigritas fidei muslimicæ alienos bello invaderet, statim decrevit. Quum vero in eo esset, ut iter ingrederetur, Zeineb uxorem primum dimisit et discessurus eam sic allocutus est. "Te, o Zeineb", inquit, "mihi videnti tanta supereminente pulchritudine et venustate præditam, animum subit, quod forsitan in itinere ad desertum jam suscipiendo et in bello contra hostes Dei sustinendo, Deus mihi præfiniverit, vitam morte præclara commutare præmioque felicitatis fidelibus proposito amplissimo ita frui. Ceterum tua corporis crassities labores ejusmodi itineris in illis regionibus molestioris tentare te vetat. Quam ob causam te jam dimitto. At rogo velis, tempore lege constituto finito, Jusuf ben-Taschfin patrueli meo nubere, quem vicarium meum in Mauritania constituo." Uxore ita repudiata, urbem Aghmât reliquit et regione Tâdila⁵ peragrata, Sidjilmâsam venit, ubi aliquot dies,

— — — — —
¹ وجدولة b. ² فازان a. ³ جناتة a. d. غيائة e. ⁴ امرأة —
 وكانت — d. e. ⁵ تادلا a. b.

reipublicæ ordinandæ caussa, substitit. Castra inde moturus Abu-Bekr, Jusufum ben-Taschfin patruelem ad se vocatum imperatorem totius Mauritaniae creavit et arbitrio ejus regnum suum commisit. Conventum est, ut Jusuf, ad Mughravam, beni-Jefrun¹, tribus Berberorum et Zenatæ debellandas, reverteretur. Principes Murabitorum, quum quæ in Jusufi inhabitabant virtutes, optime cognoscerent, agendi rationi Abu-Bekri consenserunt. Jusuf enim pietate, animi excellentiâ, fortitudine, mente constante et animosa excelluit, neque justitiæ, temperantiæ firmique consilii² laude, nec felicis ingenii acumine caruit. Hic igitur cum dimidio Murabitorum exercitu Mauritaniam petiit, Abu-Bekr autem ben-Omar ceteras copias in desertum duxit, mense Dhu-l-Qada anno 435 (coeptit die 23 Jan. 1061). Deinde Zeineb uxorem duxit Jusuf et ea regnum administravit omnesque res pulcherrima gubernandi ratione ita ad mortem usque, anno 464 (coeptit die 28 Sept. 1071), gessit³, ut major Mauritaniae pars potestati Jusufi subjiceretur.

Abu-Bekr Emir in desertum profectus, tranquillitatem terræ restituit et res omnes in bonum redegit ordinem. Multis copiis conscriptis, deinde regiones Nigritarum aggressus, ea fortuna usus est, ut terram in trium mensium itineris longitudinem porrectam brevi occuparet. Interea Jusuf ben-Taschfin, maxima Mauritaniae parte expugnata, imperium suum ibi stabiliverat. Quæ quum audivisset Abu-Bekr, vastitatem imperii, quod sibi paraverat Jusuf in Mauritaniae, metu conspiciens, e deserto exiens, ut Jusufum ex imperio tolleret aliumque in ejus locum sufficeret, propius accessit. Fama vero adventûs Abu-Bekri mox ad Jusufum perlata est, et consilio de ea re cum uxore habito, ea hanc viam ingrediendam censuit. "Patruelem tuum", inquit, "hominem probum mitisque ingenii et a sanguine effundendo maxime abhorrentem esse, optime tibi notum est. Quum igitur obviam ei iveris, primum omnium honoris et submissionis omitte speciem, cui ante fuerit adsuetus. Sed, quasi ejus æqualis vel adversarius esses, te potius contumacem præbeas. Nihilominus tamen muneribus varii generis, sicut pecoribus, palliis, vestibus, edulibus et tentoriis coriaceis⁴ tecum allatis, comitatem⁵ erga eum monstrare haud a re crit. Hæc enim omnia summi ille æstimabit, utpote qui vitam in deserto agat, ubi quæcumque a nobis advenerint res, raræ et caræ necessario habeantur." Consilio Zei-

¹ وفضل — — وبني — e. ² وسواء رأيه b. ³ والمدينة c. ⁴ والطرف ⁵ ولاطف على c. d. n a. modo exstat.

nobi comprobato, quum Abu-Bekr ben-Omar a provincia Jusufi non multum abesset, hic illi obviam profectus est et in via uterque congressi sunt. Jusuf Emirum salutaturus, non, ut mos fert, ex equo descendit, sed eo vectus, omnibus omissis ambagibus, salutem dixit. Numeroso, quo erat stipatus Jusuf, exercitu viso, Abu-Bekr eum interrogavit, quid sibi vellent tantæ copiae. "Auxilio", respondit Jusuf, "mihi erunt adversus omnes, qui me hostiliter aggressi fuerint." Et hocce responsum et salutandi modus parum submissus suspensum tenuit Abu-Bekrum, quid de consiliis Jusufi crederet. Deinde mille jumentis onustis¹, quæ appropinquabant, conspectis, iterum quæsivit, quid significarent isti cameli. "Ad te, O Emire", ille dixit, "equidem venio dona, quæ vides, asserens, pecudes, vestes, edulia et pelles, quibus contra deserti [87] inopiam te defendas." Tum optime perspexit Abu-Bekr, quid Jusuf sibi vellet, cumque nullo modo regnum sibi traditurum esse. "O Jusufe", ei jam dixit, "ex equo descendas; nam animus me movet, te ex testamento heredem meum constituere." Postquam ambo descenderant, et stragulo subjecto consederant, Abu-Bekr sic Jusufum allocutus est. "Imperium hocce jam tibi committo, quod meæ curæ huc usque traditum fuit et de quo coram Deo olim ratio est a me reddenda. At memento, Deum in omnibus quæ ad fideles spectant, vereri; ut, præceptis Ejus satis faciens, meam et tuam ipsius animam salvam facias. Neque ullam subditorum rem perdas², memoria bene tenens, te Deo rationem actorum reddere debere. Deum t. o. m. ferventissime oro, ut te integrum servet, viribus instruat idoneis et ad res tuas bene peragendas justitiamque erga subditos rite exercendam secundet; nam Is, respectu et ad te et ad illos habito, verus meus vicarius erit." Simul cum dictis Jusufi vale dixit et in desertum revertit, ubi Nigritas infideles debellando continue intentus, imperium ad Montes auri in horum regione extendit et vitam egit longam, donec mense Schabâni anno 480 (coepit die 7 April. 1087) in pugna quadam sagittâ saucius venenatâ, mortem pro religione occumberet gloriosam. Abu-Bekro mortuo, res omnis Jusufi ben-Taschfin cessit.

De regno Jusufi ben-Taschfin Lemtunenensis ejusque vita et sacris expeditionibus.

Jusuf filius Taschfini filii Ibrahîmi filii Terqûti³ filii Vartaqtini⁴ filii Man-

¹) المقورة c. ²) يصيع c. d. e. ³) نرقوقة h. Tarcua M. Terkut D.

⁴) رنقطين b. رنقطين h. Uarzenactin M. Reznaktin D.

stri filii Mesâlæ¹ filii Umajjæ filii Vattemi² filii Telmiti³ Himjarita e gente Sunbâdja Lemtunensi oriundus Emir us originem a posteris Abd-Schemsi ben-Vâthel ben-Himjar duxit. Matrem habuit Fâtîmam, feminam liberam Lemtunensem, filiam Sejri ben-Jahja ben-Vegâg⁴ ben-Vartaqtta, qui consobrinus patris erat. Color faciei fuscus⁵, at purus, statura mediocris, corpus⁶ gracile ei fuit; pili maxillarum rari, vox lenis, nigri oculi, nasus accipitris, cæsaries partem auris attingens crassiorem, supercilia conjuncta, crispî capilli. Fortis, audax, strenuus, prudentiam conjunxit majestati, et regnum firmiter continens, simul res dominorum inter subjectos finesque imperii diligentissime inspexit.⁷ Bella contra religionis hostes, Deo adjuvante, victor semper gessit. Indole generosus et nobilitate ingenii eximius princeps vana mundi ornamenta⁸ et delicias fastidians, justitiæ ac pietatis laudem affectavit, et quamvis tantâ Deus cum donaret fortunâ, ut maxima orbis terrarum parte expugnata, preces pro eo in 1900 suggestibus templorum Mauritaniæ et Hispaniæ funderentur, et regnum latissimum, 53 dierum longitudine et latitudine fere totidem, inter Fragam⁹, primam Francorum urbem, quæ caput est Hispaniæ orientalis et ultimam Schantari¹⁰ Lisboæque provinciam, juxta mare atlanticum in Hispaniæ finibus occidentalibus sitam, extensum, ab urbe Djezair-Beni-Mezghana¹¹ in regione Mauritaniæ maritima¹² ad Tandjam usque porrectum, fines pertingeret Sus-el-Aqsæ ultimos et montes auri Nigritarum; tenui tamen victu et vestitu contentus nullas vestes, nisi e lanâ confectas umquam induit, neque aliud quam hordeum, carnem ac lac cameli edit. Quam consuetudinem ad vitæ finem servavit. [88] Tamdiu vixit, nusquam in omni imperio, neque in urbibus et provinciis, nec in oppidis et pagis vestigium inventum est tributi, cujuscumque sit nominis, sive adjumenti sive vectigalis, nisi quæ Deus hominibus præcepit solvenda, quæque e Corani ac Sunnæ decretis necessaria sunt, sicut eleemosynæ, decimæ, tributa foederatorum, quinta pars e præda infidelium. Nihilominus tantas, quantas ante eum nemo, collegit divitias. Post mortem enim ejus in arario publico 43,000

¹ b. حصالۃ. ² a. واتلى. b. وتلى. h. Uateli, M. Watsil. D. ³ b. طابت. ⁴ — a. ⁵ Pro صفته أسمر. ⁶ b. تحيل. ⁷ ب. صفة. c. صفة. ⁸ ب. تحيل. ⁹ ب. مفتقدا. ¹⁰ ب. In quibusdam exemplaribus legitur المولى pro لمولى. ¹¹ ب. e. e. ¹² ب. Fraga M. D. ¹³ ب. أغرغ. ¹⁴ ب. بشرين. ¹⁵ ب. بشتين. ¹⁶ ب. بشتين. ¹⁷ ب. بشتين. ¹⁸ ب. بشتين. ¹⁹ ب. بشتين. ²⁰ ب. بشتين. ²¹ ب. بشتين. ²² ب. بشتين. ²³ ب. بشتين. ²⁴ ب. بشتين. ²⁵ ب. بشتين. ²⁶ ب. بشتين. ²⁷ ب. بشتين. ²⁸ ب. بشتين. ²⁹ ب. بشتين. ³⁰ ب. بشتين. ³¹ ب. بشتين. ³² ب. بشتين. ³³ ب. بشتين. ³⁴ ب. بشتين. ³⁵ ب. بشتين. ³⁶ ب. بشتين. ³⁷ ب. بشتين. ³⁸ ب. بشتين. ³⁹ ب. بشتين. ⁴⁰ ب. بشتين. ⁴¹ ب. بشتين. ⁴² ب. بشتين. ⁴³ ب. بشتين. ⁴⁴ ب. بشتين. ⁴⁵ ب. بشتين. ⁴⁶ ب. بشتين. ⁴⁷ ب. بشتين. ⁴⁸ ب. بشتين. ⁴⁹ ب. بشتين. ⁵⁰ ب. بشتين. ⁵¹ ب. بشتين. ⁵² ب. بشتين. ⁵³ ب. بشتين. ⁵⁴ ب. بشتين. ⁵⁵ ب. بشتين. ⁵⁶ ب. بشتين. ⁵⁷ ب. بشتين. ⁵⁸ ب. بشتين. ⁵⁹ ب. بشتين. ⁶⁰ ب. بشتين. ⁶¹ ب. بشتين. ⁶² ب. بشتين. ⁶³ ب. بشتين. ⁶⁴ ب. بشتين. ⁶⁵ ب. بشتين. ⁶⁶ ب. بشتين. ⁶⁷ ب. بشتين. ⁶⁸ ب. بشتين. ⁶⁹ ب. بشتين. ⁷⁰ ب. بشتين. ⁷¹ ب. بشتين. ⁷² ب. بشتين. ⁷³ ب. بشتين. ⁷⁴ ب. بشتين. ⁷⁵ ب. بشتين. ⁷⁶ ب. بشتين. ⁷⁷ ب. بشتين. ⁷⁸ ب. بشتين. ⁷⁹ ب. بشتين. ⁸⁰ ب. بشتين. ⁸¹ ب. بشتين. ⁸² ب. بشتين. ⁸³ ب. بشتين. ⁸⁴ ب. بشتين. ⁸⁵ ب. بشتين. ⁸⁶ ب. بشتين. ⁸⁷ ب. بشتين. ⁸⁸ ب. بشتين. ⁸⁹ ب. بشتين. ⁹⁰ ب. بشتين. ⁹¹ ب. بشتين. ⁹² ب. بشتين. ⁹³ ب. بشتين. ⁹⁴ ب. بشتين. ⁹⁵ ب. بشتين. ⁹⁶ ب. بشتين. ⁹⁷ ب. بشتين. ⁹⁸ ب. بشتين. ⁹⁹ ب. بشتين. ¹⁰⁰ ب. بشتين.

rubā' monetæ chartacæ, denariorum autem auri signati 5040 *rubā'* inventa sunt. Provinciarum judicia iudicibus reddidit, et quæ contra leges essent constituta abolevit. Conditionem subditorum examinaturus, ipse quotannis regnum peragravit. Faqihos, doctos et pios amore amplexus familiares fecit suos, quorum consilia sequebatur et quos, dum vixit, honoribus auctos stipendiis quoque ex ærario publico solvendis ornabat. Præterea moribus fuit suavissimis, modestia et pudore multo insignis omnesque in se conciliavit præstantissimas virtutes¹, ita ut de eo et filiis ejus Abu-Muhammed ben-Hâmid faqihus idemque cancellarius verissime caneret;

Rex est, qui ex Himjaritis summum tetigit gloriæ culmen. Si eos Sunhâdjam esse credideris², ii iidem sunt,

Qui, quamquam omnes præstantiæ fines transiverint³, pudore tamen suffusi faciem velo obtegunt.⁴

Anno 400 (coepit die 24 Aug. 1009) in deserto natus et anno 500 (coepit die 1 Sept. 1106) mortuus centum vixit annos, quorum sex et quadraginta, inde ab anno 455, quo Abu-Bekr ben-Omar Emir usque ad annum mortis nuper memoratum, in Mauritania regnaverat. Cognominatus est Abu-Jaḡūb et Emir primo dictus. At postquam Hispaniam expugnaverat, et, proelio apud Zalāqam commisso, in quo Deus t. o. m. reges Francorum coercerat, ipso pugnae die reges Hispaniæ, numero tredecim, et emiri, qui certamini cum eo intererant, sacramentum fidei dixerant, eum imperatorem fidelium, primum ex omnibus Mauritaniciæ regibus, salutarunt. Statim eodem die litteræ, nomine ejus scriptæ, in Africam et Hispaniam perlatae et e suggestibus prælectæ, hanc rem annuntiarunt simulque proelium Zalāqense ac victoriam, Deo adjuvante⁵ reportatam, exposuerunt præclaram. Monetam etiam ab hoc inde tempore novam cudi jussit.⁶ In aureis suis hæc sculpsit: *Non est Deus, nisi Allāh; Muhammed est propheta Dei*, quibus subiecit: *Jusuf ben-Taschfin, imperator fidelium*. In margine vero, *Et qui sectatus fuerit præter Islami religionem aliam, profecto non acceptabitur ab eo; et ipse in novissimo sæculo erit ex pereuntibus* (Cor. 3, 79) scripsit. Area altera: *Abd-Allāh Emir Abbasida imperator fidelium* habuit et margo annum cudendi et locum. Filii hi ei fuerunt: Ali, in regno successor, Temim, Abu-Bekr, el-Muezz, Ibrahim, Kūta⁷, Raḡia.

¹) اُحْصَال b. ²) اَتَتَمَّوْا f. ³) حُدُوْا b. bene. ⁴) قَتَلْتُمُوْا a. b. f.
⁵) مَنَعَ b. e. ⁶) وَجُوْدُهَا a. وُصِفَ f. ⁷) وَلُوْتَةُ b. Cora M. Kezna D.

Quum Abu-Bekr ben-Omar anno 453 Jusuf Mauritaniæ præfecto omnes imperii res commisisset, urbe Sidjilmâsa relictâ, se ab illo hic seperavit et ad Vadi-Meldja profectus, exercitum lustravit. E Murabitis, quorum 40,000 aderant, quatuor elegit duces [89] Muhammedem ben-Temim Gedalensem, Amrân¹ ben-Suleimân Mesufitam, Medrekum Telkanitam² et Seirum ben-Abi-Bekr Lemtunensem, quos singulos e sua tribu quinque millibus præfecit. Tum ad bellum contra omnes in Mauritania degentes Mughrâvæ et Beni-Jefrun tribus berbericas gerendum illos præmissos, ipse mox secutus, universas Mauritaniæ tribus et urbes deinceps aggressus est. Alii jam fugiebant, alii bellum bello conabantur avertere, alii in fidem ejus se recipiebant, donec, tota Mauritania subjecta, urbem Aghmât ingressus, Zeineb, ab Abu Bekro ben-Omar consobрино dimissam, uxorem duceret, quæ postea ei fortunam conciliabat stabilissimam. — Annus secutus est 454, quo Jusuf ben-Taschfin, rebus in Mauritania auctis et fama latissime prolatâ, locum urbis Murrekoschæ condendæ a possessoribus e gente Mesâmeda emit. In hoc loco, tentoriis e pilis factis occupato, templum precibus et castellum parvum divitiis armisque custodiendis condidit. Ea vero muro haud circumdedit. Quum templum ædificare coepisset, ipse operi accinctus una cum servis in argilla et ædificio operatus est, ut humilem et abstinentem sese præberet. Locus a Jusuf exædificatus, hodie in urbe Murrekoschæ *Sur-el-Ihair*³ appellatus, templo Katabijin a septentrione jacet. Quum aqua nulla ibi esset, homines e puteis effossis aquam utribus hauserunt et in urbe, muris adhuc carente, consederunt. At anno 526, postquam Ali filius in regno successerat, intra octo menses muros is exstruxit. Deinde Abu-Jusuf Jaqûb el-Mansûr ben-Jusuf ben-Abd-el-Mûmen ben-Ali Kumita Muvahhidita imperator fidelium, quamdiu in Mauritania imperavit, in ea ædificanda et exornanda summa usus est diligentia. Jam inde a Murrekoscha condita usque ad imperium Muvahhiditarum extinctum, quum sedes regia ad urbem Fes translata est, ea caput regni fuit Murabitorum et post eos Muvahhiditarum. Anno 454 supra dicto Jusuf exercitibus coactis et ducibus multis creatis, urbes haud paucas expugnavit. Tympana quoque et vexilla introduxit, præfectos circummisit, foedera scripsit et exercitui *el-aghzâz* ac jæculatores addidit, ut terrorem tribubus incuteret Mauritaniæ. Hoc igitur anno copiarum numerus, si tribus numeraveris Sunhâdjam, Guzûlam, Mesâmedam, Zenâtam,

¹ عمر b. d e

² التكلانى b. التالكى c. d.

³ الحجر b. c. e.

una cum *el-aghzáz* et jaculatoribus, centum millia excedebat equitum, quos ex urbe Murrekoscha contra Fes eduxit. Variæ ejus gentes sicut Zuàgha¹, Lemája, Sadína², Sedráta³, Mughila⁴, Behlúla, Medjûna al. numerosæ et bene instructæ adversus eum exierunt. Ita certamen exarsit cruentum, et post varias pugnas tribus fugatæ in urbe Medjûna⁵ obsessæ sunt. Quam vi captam diruit, muros destruxit ac plus 4000 hominum occidit. His factis, anno 454 exeunte, ad urbem Fes castra movit omnibusque hujus regionibus expugnatis, aliquot tantum dies ibi mansit, [90] et præfecto urbis Bekâro ben-Ibrahîm capto atque occiso, ad oppidum Safrawâ⁶ profectus, ipso adventûs die id vi cepit et dominos ejus, Mesûdii Mughrâvitæ posteros, quorum potestati locus erat subjectus, trucidavit. Tum ad Fes reversus, eam obsedit, donec esset expugnata. Quæ prima ejus fuit expugnatio anno 454. Postquam ibi aliquamdiu moratus Lemtunensem quendam ei præfecerat, fines Ghumâræ⁷ bello adortus est. Interea Jusufi absente et terris Ghumâræ⁸ devastandis occupato, filii Manseri ben-Ilamâd, eum antevertentes, urbem Fes intrarunt et Jusufi præfectum occiderunt. Eodem anno el-Mehdi ben-Jusuf Keznanita⁹, qui terras gubernabat Miknâsæ, juramentum fidei Jusufi ben-Taschfin dixit, et, Murabitorum subjectus imperio, in præfectura sua ab hoc confirmatus simulque jussus est, cum exercitu contra terras Mauritaniæ ac tribus proficisci. El-Mehdium igitur, copiis collectis, ex urbe Awsadja¹⁰, ut Jusufum conveniret, castra moventem, quum Temim ben-Manser Mughrâvita, qui imperium gerebat urbis Fesana, accepisset, metuens ne Murabiti, tantis adjuti auxiliis, nimis validi fierent; cum Mughrâvæ nobilissimis ac tribubus Zenatensibus, ex urbe festinanter profectus, in via eum offendens, aggreditur, in pugna acerrima occidit copiasque fugat. Caput deinde cæsi ducis Saqræ Beraghvatsensi, Sebta domino, mittit. Incolæ vero Miknâsæ oppidorum, nuntio de morte El-Mehdii ben-Jusuf Emiri sui ad Jusufum ben-Taschfin misso, simul terram suam ei tradiderunt. Qua ita occupata, exercitus Murabitorum continuis expeditionibus Temimum persecuti sunt, qui, de rebus suis tandem desperans, quum commeatu¹¹ intercepto alimenta in urbe Fesana deficerent, co-

¹ مزاعة b. et pro لمية habet لواتة, quod a. et c. + مينة b. ² — c. ³ صفرا c. ⁴ صدينة c. ⁵ مديونة b. e. bene. ⁶ ومغيلة — كثير¹ ⁷ غماره b. ut v. ult. ⁸ الجزنائى b. الكزنائى ⁹ ¹⁰ ¹¹ عوشجة c. غوشجة a. غوشجت¹⁰ ¹¹ الموارد b. ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰

piis e Mughràva et Beni-Jefrun coactis, in castra erupit Murabitorum. Cum Temimo ben Manser victo atque occiso magnus satellitum numerus cecidit. El-Qàsım ben-Muhammed ben-Abd-el-Rahmàn ben-Ibrahīm ben-Mūsa ben-Abi-l-Afīja Zenatensis Miknasita, in mortui locum in imperio urbis Fesanæ suffectus, tribus Zenatæ coactas adversus Murabitos eduxit. In Vadi-Sajfir¹ cum his confligit eosque, proelio cruento commisso, fugat et multos cædit equites. Jusuf ben-Taschfin in regione Fezâzi² castellum Mehdi obsidens, hanc cladem cognovit. Quare, exercitu Murabitorum ad obsidionem ibi relicto (qui post novem denique annos seu anno 465 [coepit die 16 Sept. 1072], deditione facta, arcem ingressus est)³, ipse anno 456 (coepit die 24 Dec. 1063)⁴ contra Beni-Merâsen⁵ castra movit, quorum dux tum temporis Jala ben-Jusuf erat. Quos devicit, multos eorum occidit terraque potitus est. Tum in Fendelâvæ fines profectus, has omnes cepit regiones. Anno vero 458 (coepit die 2 Dec. 1065) terras Varghæ expugnavit. Deinde anno 460 Jusuf omnes sibi subiecit Ghumâræ possessiones et montes inde ab el-Rif usque ad Tandjam. [91] Anno 462 propius accedens ad urbem Fes tandem cum toto exercitu castra locavit et, post obsidionem gravissimam, eam vi cepit. E gentibus Mughràvæ, Beni-Jefrun, Miknâsæ, Zenatæ, quæ ibi inerant, tot occidit⁶, ut fora urbis et plateæ cæsis implerentur. In templis qairevanensi et hispanico plus tria millia virorum trucidavit. Superstites in fines Tilimsâni aufugerunt. Hæc est secunda urbis expugnatio, quum Jusuf die Jovis secundo mensis Djumâdæ posterioris, anno supra dicto, eam ingrederetur. Postea urbem captam, bene dispositam⁷ munivit. Muros, qui utramque urbis partem, qairevanensem et hispanicam, separabant, dirui jussit, ut una urbs fieret. Tempia in suburbiis, angiportibus et vicis, ut ædificarentur, edixit. Quod si templum in vico nondum conditum vidit, incolas muletavit⁸ atque ad ædificandum coëgit. Ceteroquin balnea, hospitia, molas extruxit, fora refecit, ædificia incepta ad finem perduxit. Postquam ad mensem usque Safari anno 465 (coepit die 8 Oct. 1070) ibi manserat, in terras Melûjæ expeditione suscepta, arces Fetâti¹⁰ expugnavit. Anno 464 Jusuf Emiros Mauritaniae ac principes tribuum berbericarum Zenatæ, Mesâmedæ, Ghumâræ al. advocatos, quum sacramentum ei dixissent, universos vestimentis

¹) Safīn D. ²) فازاز omnes exc. a. recte. ³) — — — وخمسين c.

⁴) 459 D. ⁵) مراس b. ⁶) من b. bene. ⁷) Pro واتقنها b. وعدنها

⁸) اعب b. ⁹) وجهدهم c. ¹⁰) وضط b. وضط c. h. اوضط d. Uatat M.

stavit¹, et, filio domini urbis Mala² ben-Jala Mughràvita capto atque occiso³, ad Jusufumrediit, quem in urbe Murrekoscha offendebat. Se-
quente anno 473 (coepit die 21 Jun. 1080) Jusuf ben-Taschfin per omne
imperium monetam mutavit eique nomen suum inscripsit. Eodem urbes
cepit Agersif et Melilam, universam regionem littoralem (*el-Rif*), urbem-
que Takrar⁴, quæ funditus eversa, denuo numquam inhabitata est. Anno
post 474 (coepit die 10 Jun. 1081) Jusuf Vadjdam profectus, urbem ce-
pit; eadem fortuna usus finibus Beni-Jernàtez⁵ potitus, castra ad urbem
Tilimsàni movit. Qua expugnata, urbes Tùnesi⁶ et Vahràni, montes Van-
scherisch⁷, omnem Schelfi provinciam usque ad el-Djezàir quoque occupa-
vit et Murrekoscham rediens, mense Rebi' posterioris anno 475 (coepit die
31 Maj. 1082) urbem ingressus est. Huc ei allatæ sunt litteræ el-Muta-
medi ben-Abbâd, quæ, statum Hispaniæ miserum, utpote quæ ab hostibus
immersa castellis terrisque privaretur, exponentes, auxilium ejus et opem⁸
implorabant. Respondit vero, se haud prius, quam Deus Sebtam sibi tra-
diderit, esse trajecturum⁹; tum vero omne adhibiturum studium in hostibus
debellandis. At interim hoc anno Alfonsus cum exercitu innumero Chri-
stianorum, Francorum, Biscajanorum¹¹, Galliciorum al. profectus¹⁰, regiones
peragravit Hispaniæ, et, ad singulas urbes positis castris, terram diripuit
ac devastavit, homines occidit et duxit captivos. Tum ad alias exercitum
duxit. Hispalim etiam per tres dies obsidens, regionem circumjacentem
populatus, multos in Hispania orientali sitos pagos omnino exstinxit. Si-
donia ejusque provincia eandem expertæ sunt fortunam. Quum tandem ad
insulam Tarif pervenisset, pedes¹² equi in mare egit exclamans: "ecce ul-
tima Hispaniæ limes; eam quoque mihi submisi." Cæsarcam augustam jam
reversus, eam obsedit urbem. Hanc præ ceteris Hispaniæ locis occupare desi-
derans, maximo nisu oppugnavit et, jurejurando interposito, vovit, se vivum
numquam, nisi urbe capta, inde esse abiturum. El-Mustain ben-Hûd, qui
urbi præerat, multam ei pecuniam misit; at frustra: donum enim recusans
contendit, et terram et pecuniam sibi fore. Interea ad capita Hispaniæ
copias circummisit, quæ iis obsidendis incolas valde premerent. Ita¹³ anno

¹) دوخها bene b. ²) يعلى b. ³) فقتله c. ⁴) تكوير b. h. D. ⁵) بزناسن d. بزناتن h. Jesnasen D. — — ⁶) تنس c. d. ⁷) Angara D. ⁸) واغانتها a. ⁹) اتينكم c. ¹⁰) والبشكر d. والبشكر c. والبشكرنا b. والبشكر ¹¹) b. h. ¹²) قراص c. ¹³) وذلك — — واحوارها p. 1. 5. — a.

477 (coepit die 9 Maj. 1084) Toletum cepit. Quæ quum animadverterent Emiri Hispaniæ et principes, unanimi consensu censuerunt, Jusufum auxilio advocare, et litteris ad eum datis universi supplices opem implorarunt, ut hostem a terra omnino subjuganda arceret. Mutuum simul auxilium adversus hostes polliciti sunt. Postquam litteræ unæ post alteras [93], opem ejus et auxilium adversus hostes implorantes, Jusuf advenerant, el-Muezzum filium cum valido exercitu Sebtam misit, quam hic mense Rebi' posterioris anno 477 post obsidionem aliquam cepit. Nuntius de victoria eum, in urbe Fes bello parando ac tribubus Mauritaniæ sibi auxilio¹ convocandis occupatum, invenit. Quare lætus Sebtam, ut inde ad Hispaniam trajiceret, properavit. El-Mutamed ben-Abbâd autem, quum Alfonso Toletum ejusque viciniam expugnasse obsidionemque Cæsareæ augustæ jam valde urgere audisset, et simul accepisset, Sebtam a Jusuf esse captam; mare in Mauritaniam trajecit², hunc secum ducturus. A finibus Tandjæ haud procul absentem, loco, Belita³ vocato, tria diei itinera a Sebta distante, Jusufum convenit, cui statum Hispaniæ exponebat præsentem, quantus esset incolarum metus, debilitas, discordia, quæque fideles per Alfonso ejusque milites essent perpassi cæde, captivitate⁴ et obsidione, quomodo ille mox Cæsaream augustam occupare cogitaret. "Revertas tu quidem", ei Jusuf respondit, "in patriam, resque cures tuas; ego, si Deo placuerit, mox te sequar." Ibn-Abbâd igitur in Hispaniam revertit; Jusuf autem, Sebtam ingressus, rebus ejus in ordinem redactis, naves ornavit, copias et legiones coëgit legationesque recepit. Tribus variæ et præsidia e deserto, terris meridionalibus, Zâb et Mauritania congregabantur, quæ in Hispaniam numero ingenti traducere coepit. Transitu peracto, quum exercitus pro religione pugnantium in littore Djezirat-el-Khadraë constiterant, ipse magna ducum Murabitorum, nobilium et sanctorum turma comitante statim trajecit. Nave conscensa, in ponte stans, manibus sublatis has effudit preces. "Si bone Deus", inquit, "noveris, hoc iter fidelibus fore commodo et saluti, fac ut facilis mihi sit transitus. Sin minus, ne eum absolvam, omnimodo efficias." Deus vero viam ei reddidit tam facilem, ut eodem die, qui Jovis erat, medio mense Rebi' prioris anno 479 (coepit die 17 April. 1086) quum sol occideret, quam celerrime trajiceret et Djezirat-el-Khadraë escendens preces perageret meridianas. Hic el-Mutamed cum omnibus Hispaniæ ducibus ac principibus ei obviam erat. Alfonso interim,

¹) واستوفى c.

²) وركب c.

³) بيليطة c. عليقة c.

⁴) والالم b.

fama trajectûs audita, Cæsareâ augustâ, Jusufum imperatorem fidelium ag-gressurus, castra movit.

De Jusufi ben-Taschfîn imperatoris fidelium, infideles debellaturi, in Hispaniam trajectu, deque pugna apud Zalâqam commissâ.

Auctoris libri verba sunt. Jusuf fidelium imperator, copiis fidelium præmissis, postquam hæc ante eum trajicientes in littore Djezirat-el-Khadhræ constiterant, ipse transiit et a regibus Hispaniæ, ob adventum [94] lætis, receptus est. Alfonsus, Cæsareæ augustæ obsidenda deditus, nuntio hujus trajectûs accepto, animum despondit. Consilia irrita videns, Cæsareâ augustâ profectus¹, ad Ibn-Redmîr² et El-Berhânes³ de auxiliis mittendis misit, quorum ille Tortosam, hic Valenciam obsedit. Exercitus igitur suos ei ad-duxerunt et conjunxerunt castra. In⁴ Castiliam quoque, Galliciam et Ba-jonam legatis missis, hinc copię militum christianorum innumeræ ad eum accurrerunt. Postquam infidelium exercitus collecti et agmina eorum ac legationes ad⁵ Alfonsum venerant, hic adversus Jusufum ben-Taschfîn aci-emque fidelium movit. Jusuf etiam, el-Khadhra relicta, obviam ivit. Abu-Suleimân ben-Daûd ben-Ajescha ducem cum 10,000 equitum Murabitorum præmisit; at ante eum Emiri Hispaniæ et legiones, duce el-Mutamed ben-Abbâd ibant, in quibus Samâdeh⁶ Almeriæ rex, Ibn-Habûs Granadæ rex, Ibn-Muslema sinium superiorum (Arragoniæ) rex, Ibn-dha-l-Nun⁷, Ibn-el-Astasch⁸ et Benu-Gharûn⁹ intererant. His Jusuf imperaverat, ut el-Mu-tamedo ben-Abbâd conjuncti essent. Reges¹⁰ Hispaniæ vero et Murabiti duos efficiebant exercitus, quorum primum agmen Ibn-Abbâd duceret. Ita-que, quum Ibn-Abbâd ac Hispaniæ principes castra moverant¹¹, Jusuf ben-Taschfîn sua eodem, quem illi reliquerant, loco metabat. Hoc modo Tortosam profecti, ibi tres dies constiterunt. Hinc Jusuf litteras ad Al-fonsum scripsit, quibus eum admoneret, ut vectigal penderet, aut bellum exspectaret, aut proliteretur Islamismum. Alfonsus, his receptis valde ira-tus, tanta captus est superbia, ut legato diceret: "Emiro hæc renuntia: ne te ipsum fatiga; equidem ad te veniam." Utraque igitur acies et Alfonsi et Jusufi castra movit; illa prope Bataljûsum¹², hæc in loco, Zalâqa appel-

بيده⁵ a بلاد⁴ b. البرهانش³ c. ابن ردمي² b. فارتحل¹ b. c. c. ⁶ صدام b. بن صادم⁷ c. دانون g. دانون M. Dan D. ⁸ الافلس⁹ b. ¹⁰ محلة b. ¹¹ قام d. e. h ¹² بنليوش b. semper.

lato, in vicinia Bataljûsi sito, consedit. El-Mutamed et Hispaniæ principes, qui prius advenerant, alio loco castra metati sunt, colle ambos separante exercitus, ut hostibus metum¹ incuterent et terrorem. Fluvius Bataljûsi, inter duas acies et Christianorum castra intercedens, utrique parti aquam præbuit. Per tres dies legatos sibi invicem miserunt, donec inter eos conveniret, pugnam die Lunæ 14:o mensis Redjebi anno supra dicto committere. Qua re composita, el-Mutamed nuntium Jusufi ablegavit, quo cum commonefaceret, ut prælio paratus et instructus esset, quum res cum hoste astuto atque in bellis fraudulento esset agenda. Nocte vero diei Jovis 40:i mensis Redjebi el-Mutamed turmas disposuit et exercitum pugnae paravit; speculatores quoque, equis vectos velocissimis², ad castra misit hostium, ut, quidquid eos facere et apparare vidissent, ei statim nuntiarent. Vix aurora diei Veneris sequentis apparuit, dum Ibn-Abbâd ultimam precum diluculi peragebat venerationem et in crepusculo precationem faciebat, quum derepente equites, qui hostes explorarent, citato cursu accurrerunt, eorum adventum nuntiantes tantamque sibi visam esse aciem, ut speciem agminis gryllorum expansi referret. Hujus rei nuntius ad Jusufum ben-Taschfin missus, cum jam pugnae [95] paratum invenit; nam tota nocte copias instruxerat, neque ullus in castris ejus dormiverat. Jusuf tunc el-Muthafferum Daûd ben-Ajescha ducem suum cum magno voluntariorum³, capitum ac principum Murabitorum exercitu ablegavit, ut primam formaret aciem. Ille Daûd tantâ excelluit sagacitate, consilio, virtute, ut nemo ei posset æquiparari. Alfonsus, exercitu in duo agmina diviso, alterum adversus Jusufum ben-Taschfin imperatorem fidelium duxit. Incidit vero in Daûdi ben-Ajescha aciem, quacum pugna commissa est gravissima. Murabiti, quamvis fortissime resisterent, multitudine copiarum Alfonsi obruti⁴, pæne omnes perierunt. Nam tanta inter eos erat caedes⁵, ut enses hebescerent hastæque frangerentur. Alterum autem Alfonsi agmen, el-Berhâneso⁷ et Ibn-Redmiro ducibus, castra Ibn-Abbâdi aggressum evertit. Principes Hispaniæ versus Bataljûs aufugiunt, Ibn-Abbâdo tantum ejusque copiis exceptis, quæ, proximo subsistentes loco, claram ediderunt pugnam, improbis impugnandis, neque omnino fugatæ sunt. Jusuf, postquam legiones principum Hispaniæ fugatas, el-Mutamedum et Daûdum solos jam pulchre

¹ متوترة³ b. عيوناً من² تخيل السوابق على جبل شاقف⁴ b. واقبال⁵ b. c. d. امتطوعة⁶ b. وكانت بينهم حروب عظيمة⁷ a. البرهانش⁷ b.

resistere accepit, Seirum¹ ben-Abi-Bekr ducem suum cum tribubus Mauritaniae², Zenatensibus, Mesâmeda, Ghumâra ceterisque Berberorum gentibus, quæ in castris aderant, Daûdo et Ibn-Abbâdo auxilio misit; ipse vero cum Lemtûnæ exercitu et Murabitorum tribubus Sunhadjensibus, castra Alfonsi, dum hic proelio contra Daûdum detinebatur, aggressurus profectus est. Quæ igne coniecta conflagrarunt, et milites tum pedites tum equites fortissimi, ibi præsidio ab Alfonso relictî, occisi sunt. Reliqui³, fugâ vitam quærentes, e castris ad Alfonso aufugerunt. Qui, quum equites suos fugientes videret et Jusufum imperatorem fidelium cum novissima acie, vexillis expansis tympanisque pulsatis, tergis hærentem, dum Murabiti ante eum ensibus petebant infideles, quorum sanguinem et aquam⁴ effundebant, quid hoc sibi vellet, interrogavit. Postquam castra incensa direptaque, præsidium eorum occisum ac familiam suam captam audit, ad pugnam se convertit. Imperator quoque fidelium eam haud detrectavit⁵, sed certamen exarsit gravissimum, cujus simile ante numquam visum est. Equa vectus imperator fidelium ordines militum percurrit, animos incendens, spiritus excitans, patientiam firmans pugnantium. "Agmen fidelium", exclamavit, "hostibus Dei infidelibus fortiter resistite. Quisquis vestrum martyrium obierit, ei paradus erit; quisquis autem fuerit salvus, magnum præmium accipiet et prædam." Fideles eo die, tamquam de vita desperantes et nil nisi mortem quærentes, certarunt. Interea el-Mutamed quique apud eum pugnantes manebant, statum rerum ignorantes, spem vitæ omnem amiserant, quum ex inopinato Christianos fugientes ac retrocedentes conspicerent et hos eosdem esse autumarent, a quibus in fugam essent coniecti. "Aggrediamini hostes Dei", comitibus el-Mutamed dixit. Hi igitur in eos irruebant et Seir ben-Abi Bekr [96] tribus etiam Mauritaniae², Zenâtæ, Ghumâræ in proelium duxit. Christianis in fugam coniectis, ea fidelium pars, quæ antea ad Bataljûs⁶ aufugerat, victoriâ imperatoris fidelium cognitâ, in pugnam rediit. Vir jam virum sequebatur, gentes et agmina⁷ conjungebantur; quare tam atrox circa Alfonso exarsit proelium, ut de vita hic desperaret. Usque ad solis occasum ingravescente certamine, quum nocte appropinquante animadverteret copias suas maximam partem cæsas, Murabitos autem alacres et Muslemos sibi debellando unice intentos, nullam iis resistendi facultatem se habere intellexit, et cum quin-

¹) سيري c. ²) العرب a. b. forsan melius. ³) منهم + b. ⁴) — b.
c. e. ⁵) وصد c. وجم e. ⁶) بتليوش b. d. ⁷) فوجا c.

gentis equitibus in aviis aufugit. At Murabiti persecuti, in angustiis campisque patentibus, quemadmodum columbæ grana colligunt parva, eos interceptos ense ferierunt, donec noctis tenebræ separarent dimicantes. Muslemi hac nocte vigilantes equis vecti hostibus cædendis capiendisque, et Dei laudibus ob victoriam partam celebrandis usque ad auroram occupati, tunc in medio pugnæ loco preces peregerunt matutinas. Hæc magna clades gravissima erat, qua Deus hostes suos affecit; cadebant enim omnes paganorum reges, defensores, propugnatores, heroës¹, et Alfonsus solus, comitante parva fere quingentorum equitum turma vulneribus gravium, ipse severe saucius fugit. In itinere, postquam quadringenti e comitum numero perierant, cum centum tantum e præsidio viris superstitibus Tole-tum venit. Pugna illa felicissima: ut ante dictum est, die Veneris 12:0 mensis Redjebi anno 479 acta est, in qua fere 5000 cadebant, qui, beneficiis ante a Deo ornati, corona martyrum digni habebantur. Jusuf imperator fidelium capita Christianorum caesorum abscindi jussit, quæ, instar montium collecta, in varias partes dimittebantur, ut homines iis visis Deo ob victoriam præclaram gratias agerent. Ita Hispalim, Cordubam, Valenciam, Cæsaream augustam et Morciam ad singulas 10.000 capitum misit, 4,000 autem in regiones transmaritimas missa, inter varias urbes distributa sunt. 80,000 equitum peditumque 200,000 christianorum, qui pugnæ interfuisse dicuntur², omnes, si Alfonsum et centum equites exceperis, ibi interfecti sunt, et hac clade Deus paganos Hispaniæ adeo fregit, ut intra sexaginta annos se haud erigere possent. Die hujus proelii Jusuf ben-Taschfin, fidelium imperator appellatus est, quo nomine antea non erat usus. Quum Deus islamismum ejusque assecclas sic illustrasset, imperator fidelium litteras de victoria ad regiones Africæ et Temimum ben-el-Muezz, Mad'âna: dominum scripsit. Potestas omnis islamica jam in unum conspiravit. Festa hilaria per universas Mauritaniæ, Africæ et Hispaniæ urbes acta sunt³, homines elemosynas erogarunt, mancipia in libertatem vindicarunt, ut animum Deo gratum ob tantam elementiam Ejus et facinus illustre testificarentur.

Hæc capita sunt epistolæ, quam Jusuf ben-Taschfin imperator fidelium ad urbes Mauritaniæ dedit. "Laus Deo, qui religioni suæ fidelibus electis victoriam spopondit⁴, et salus sit domino nostro Muhammedi, nun-

c. — فارس — — — واربعة مائة¹ c. فيمن قتل² b. c. عملت³
b. الكفيل⁴

tiorum Dei nobilissimo, inter creaturas [97] excellentissimo et generosissimo.¹ Postquam in hostis insolentis fines venimus et e regione ejus constitimus², eum invitavimus, ut islamismum, aut vectigal pendendum, aut bellum ipse eligeret. Bello praelato, inter nos convenit, ut die Lunæ 13:o Redjebi arma conferremus. Dixit enim: "dies Veneris est Muslemorum, dies autem Saturni Judæorum festum, quorum haud pauci nostro intersunt exercitui. Dies vero Solis nobis ipsis sacer habetur." His ita compositis discessimus. At maledictus ille alia plane omnia pacto contraria animo volutavit³; et quoniam gens ea astuta foederumque non curans nobis satis cognita erat, certamini nos accinximus et speculatores, res eorum nobis nuntiaturus, constituimus. Die vero Veneris 12:o mensis Redjebi hujus illucescente, nuntii de hostium castris adversus fideles motis accurrunt. Nam occasionem aggrediendi commodam hunc diem habuerant. Itaque heroes Muslemorum atque equites fortissimi se projicientes⁴, ante quam ipse obruantur, hostes obruunt, et ante quam telis petantur, eos adoriuntur. Copiæ fidelium, adinstar aquilarum, quæ in prædam impetum faciunt, vel ceu leones in rapinam assilientes, horum invadunt exercitum. Signa intuitus nostra victoriâ ubique clara et felicia.⁵ Sed legionibus Lemtûnæ, contra Alfonsum profectis, visis signisque victoriosis expansis et equitibus densis victoribusque conspectis, Christiani, quum fulgura ensium perstringerent oculos, telorum nubes eos umbrâ suâ tegerent, ac tonitrua tympanorum in hac incursione⁶ ad ungulas equorum descenderent, circa regem suum Alfonsum stipati, Muslemos atrociter aggressi sunt. Murabiti autem mente pura et consiliis, quibus ferebantur, excelsis, eis restiterunt. Jam procella proclii flavit, enses ac tela tundendo et confodiendo continue occupata sunt, animæ avolarunt⁷ et torrens sanguinis in cæde increvit. Deus tandem e coelo amicis suis victoriam nobilem demisit et salutem. Alfonso fugatus et ipse tam gravi vulnere in lumbo saucius, ut pedem amitteret, cum quingentis equitibus, ex 80,000 equitum et 200,000 peditum, quos Deus ad internecionem celerem duxerat⁸, superstites, in collem excelsum evasit, de quo castra direpta incensaque undique visa⁹ iratus con-

¹) — b. e. ²) توافقنا b. ³) وأظهر b. c. ⁴) فبادرت b. Forsan rectius scribendum فتأبذت. ⁵) b. المشاهدة المنتشرة وقصدوا جيوش ⁶) رها بذلك ⁷) b. الصباح النصاري ⁸) d. recte. ولما حب المذبح c. وطاب المآل b. وصدحت المذبح ⁹) a. ونظروا إلى التراب النيران ⁸) b. المصارع من الخلف ⁹)

spiciebat¹; sed quum calamitatem illam neque ferre neque ullo modo avertere posset, in lamentationes et querelas conversus, sub noctis tenebris salutem speravit. Interim imperator fidelium in medio equitatu² victore, sub signis expansis, numero superior³ immotus in bello sacro victor mansit Deum laudans, quod vota sibi et proposita in bonum eventum duxerat. Equites ad castra eorum diripienda missi, aedificia, thesauros, belli apparatus coram eo destruxerunt, dum Alfonsus, hanc ruinam videns, fere deliquium passus⁴, ira et dolore percitus, digitos manus utriusque momordit. Principes Hispaniae antea ad Bataljûs et el-Ghâr fugati, ignominiam timentes, deinceps turmatim reveterunt.⁵ Nam ex iis dux solus horum principum ac capitum Abu-l-Qâsira el-Mutamed ben-Abbâd intrepidus restiterat, qui, fracto brachio, et vulnere et casu tristis, ad imperatorem fidelium accessit, ob victoriam illustrem ac facinus praclarum ei gratulaturus. [98] Tenebris tectus Alfonsus fugâ se subduxit⁶ sine duce et insomnis. In itinere quadringenti ex equitibus comitantibus perierunt, quare cum centum modo Toletum venit. Deo laus sit ideo summa!"

Die Veneris 12:o Redjebi, diei 25:oⁱ Octobris Europæorum respondente. anno 479 hæc magna gratia et beneficium eximium evenit, de quo Ibn-el-Lebâna⁸ hæc cecinit:

Die Veneris hoc quasi extremum iudicium accidit, cui ipse intereram.

Ubi vero est is, qui id describat.

Ibn-Djembûr hæc cecinit:

Christiani, quum acerrime aggredierentur, non¹⁰ sciebant, diem Veneris esse diem Arabum.

Inter Hispaniae principes, qui huic intererant pugnae, nemo, nisi Ibn-Abbâd et pars ejus copiarum, hoc die aliquid laude seu memoria et commemoratione dignum peregit. Ille enim mansit et, pulchro virtutis specimine edito, sex vulnera accepit. Quam rem, filium¹¹ suum allocutus, sic significat:

O Abu-Hâschem! enses acuti me diffrugerunt; et quanta mea fuit in hoc æstu patientia!¹²

موثور³) a. مواكبه²) d. وجير b. ترمى ولم يجرد e. بشزر ولم يجرد¹)
 ونشلل⁶) b. السرية⁵) + من الموت⁴) c. e. non male. b. c. موثور للاعداء a.
 c. والثاني⁷) c. e. اللبقة a. اللبابة b. لفانة⁸) c. e. legendum est. اللبابة h.
 حشمى¹²) b. + أبا هاشم¹¹) a. انم تعلم أن¹⁰) h. ابن مسهور b. g. — ابن⁹)
 اشغار صبرى لذلك الاوار b.

Imaginem memini in eo¹ tuam; neque ejus memoria me ad fugam avertit.²

Hoc ipso die nuntius ad Jusufum ben-Taschfin fidelium imperatorem de morte filii Abu-Bekri, quem agrotantem³ Sebtae reliquerat, allatus, magna eum affecit tristitia. Qua sola causa permotus, castris motis, mare trajecit et Murrekoscham caput regni revisit, ubi ad annum 480 moratus est. Mense vero Rebi' posterioris hujus anni, urbes Mauritaniae peragraturus, profectus est, ut res cognosceret subditorum, fidelium conditionem ipse perspiceret et praefectorum judiciumque in urbibus agendi rationes inquireret. — Anno 481 (coepit die 26 Mart. 1088) imperator fidelium iterum belli sacri causa in Hispaniam transiit. Alfensus enim, exercitu amisso, fugatus ac vulneratus in arcem Lubit, provinciae Ibn-Abbadi propinquam, se receperat. Equitibus, peditibus, jaenulatoribus huc collectis⁴ jam imperavit, ut ex hoc castello fines Ibn-Abbadi, utpote qui Jusufum fidelium imperatorem in hanc terram deduxisset, praeter ceteris Hispaniae regionibus, incursiones facerent. Itaque, quasi officium iis id esset impositum quotidianum, hinc pedites equitesque quotidie profecti, homines ceciderunt et duxerunt captivos. Ibn-Abbâd haec ægre ferens, quum se viribus non parem esse hostibus et hos in bello obstinatos videret, ad Jusufum ben-Taschfin fidelium imperatorem mare trajecit, quem el-Mamûra, ad ostium fluminis Sebû sita, offendit. De arce Lubit conquestus, quanto fidelibus esset exitio exposuit et opem contra eam imploravit. Postquam transitum atque expeditionem ad eum promiserat, el-Mutamed redeuntem mox Jusuf secutus est, et mari a Qasr-el-Medjâz⁵ el-Khadhrum trajecto, hinc Ibn-Abbâd obviam habuit mille agentem jumenta, annonae et alimentis onusta [99]. El-Khadrà, ubi consederat, litteras ad Hispaniae principes dedit, quibus eos ad bellum sacrum convocaret, loco conveniendi arce Lubit proposito. Tum mense Rebi' prioris anno 481 Jusuf profectus arcem Lubit obsedit. Ex omnibus vero Hispaniae principibus, ad quos litteras dederat, Ibn-Abd-el-Aziz Murciae rex et el-Mutamed ben-Abbâd soli advenerunt, qui ei conjuncti hanc arcem gravissime oppugnabant. Dum Jusuf quotidie in regiones Christianorum expeditionessu scepit, obsidio per quatuor menses neque interdiu nec noctu intermissa, usque ad hiemem obtinuit. Interim odium et dissensio inter Ibn-Abd-el-Aziz Mur-

¹) بينهما b. ²) ينتنى a. d. e. يتانى c. ³) — c. ⁴) — — فشحنه
ع. — عباد ⁵) قصر الجواز c. b. ⁶) وشتان a.

cīa regem et Ibn-Abbād Hispalis regem exorta sunt. Quum hic apud Jusufum de illo quereretur, fidelium imperator Ibn-Abi-Bekr ducem suum jussit¹, Ibn Abd el Azīz captum ferroque vinctum el-Mutamēdo tradere. Quibus factis, castra ob eam rem adeo turbata sunt, ut copīa Ibn Abd-el-Azizi una cum ducibus abirent. Commeatu castris destinato ab his intercepto, fames ibi exstitit. Alfonsus, hoc rerum statu cognito, exercitu innumero ad arcem Lubīt defendendam profectus est. Cui appropinquanti Jusuf recessit et arce relicta primo Lurqam tum Almeriam castra movit, unde in Mauritaniam trajecit principibus iratus Hispaniā, quorum nemo ad obsidionem Lubīti venisset, quamvis ad eos dedisset litteras. Postquam Jusuf ita Lubīt deseruerat et in Mauritaniam erat profectus², Alfonsus, ad arcem progressus, eam vacuefecit, christianos ibi superstites, ex unguibus mortis quasi elapsos, eduxit et Toletum rediit. Illam vacuum jam Ibn Abbād occupavit. Incolas vero, quorum numerus, quum Jusuf corona eam cingeret, 12,000³ militum christianorum efficiebat, famulis liberisque haud censitis, cades ac fames adeo peremerat, ut centum modo viri superessent, quos Alfonsus secum educabat. — Jusuf in Mauritanā ad annum 485 (coepit die 5 Mart. 1090) moratus, tertiam expeditionem suscepturus, in Hispaniam trajecit. Toletum, ubi Alfonsus aderat, profectus, urbem obsedit et damno valde affecit. Arboribus caesis, regione circumjacente direpta, hominibus occisis et captis, quum ne unus quidem Hispaniā regum auxilio sibi veniret, nec curam sui omnino ageret, obsidione Toleti relicta, Granātam iratus castra movit eamque oppugnavit. Nam Abd-Allāh ben-Bulaqqīn ben-Badīs ben-Habūs hujus urbis rex, pace cum Alfonso facta, eum in bello contra Jusufum adjuturus, pecunia sublevaverat et jam urbem suam communivit. Ad hanc rem poēta illius ævi his versibus alludit:

Sibi stulte⁴ ædificavit, quemadmodum bombyx esset.

Ille ædificet quidem; quum Omnipotentis adierit decretum, rem perspiciet.⁵

Abd-Allāh igitur⁶, ad famam Jusufi adventantis, Granātam munivit et urbis portas [100] in ejus conspectu clausit. Duos menses ab imperatore fidelium obsessus, quum nimis longam fore obsidionem intelligeret⁷,

مايتين الف³ c. - فجاز - - لبيط² فدا - - العزيز c. -¹
 فلما - - - بلقين p. sq.⁶ b. يرا⁵ h. سقفا g. سقفا c. سغه⁴ b.
 - e. عليه بعث⁷ bene b.

de urbis deditione ad illum legatos misit. Fide data. urbem deditam Jusuf occupavit, qui, Granâta ejusque provinciâ et omnibus, quas habuerat Abd-Allah, urbibus et terris, potitus, Abd-Allahum Granâtæ regem, et Temîmum, Malaqæ regem, una cum feminis ac liberis Murrekoscham asportavit, ubi, Jusufi impensis sustentati, ad mortem usque commorabantur. Ibn-Albad autem, quum Jusuf Granâtam ac Malaqam manibus eripuisset posterorum Bulaqqini ben-Badis horumque regnum expugnasset, sibi ipsi metuens, defectionem paravit. Obtrectatorum susurris motus Jusuf, animo contra eum infenso, mense Ramadhâni anno nuper dicto in Mauritaniam trajiciens, Murrekoscham iturus, Seirum ben-Abi-Bekr Lemtunensem ducem suum, cui summam omnium rerum permiserat potestatem, sine ulla Ibn-Abbâdi mentione facta, Hispaniæ præfecit. Seir igitur Hispalim profectus putavit, Ibn-Abbâdum, simulac adventum ejus accepisset, e longinquo obviam iturum et convivia paraturum esse. Hic contra, nulla ejus ratione habita nullisque convivii paratis, se communivit, et legatis Sciri, qui provinciam repeterent ac postularent obedientiam, jussa facere negavit. Itaque Seir cum obsidere coepit¹ et simul Bati ducem suum ad Djejjân oppugnandum misit, donec Murabiti, deditione facta, urbem occuparunt. Nuntio de hac victoria Jusufi ablegato, Bati duci imperavit, ut castris Djejjano motis, Cordubam procederet, cui tum el-Mamûn ben-el-Mutamed ben-Abbâd erat præfectus. Bati eam coronâ cinxit, donec, castellis ejus atque arcibus expugnatis, die Mercurii 5:io mensis Safari Anno 484 (coepit die 24 Febr. 1091) Murabiti urbem expugnarent. Captis deinceps Bejâsa, Ubeda, Hisn-el-Belât, el-Modovâr², el-Sakhîra, Schegûra, ante quam mensis hic Safar expiraret, nulla Ibn-Abbâdo urbs supererat, nisi Qarmûna et Hispalis, quas Murabiti nondum ceperant. Bati ibn-Ismaël Cordubæ moratus est res ejus in ordinem redacturus ac fines defensurus. Dux quidam Lemtunensis cum mille equitibus Murabitis ad Qalat-Rabâh³, caput regionum Muslemicarum⁴, interea mittebatur, qui eam coërceret finesque muniret, dum ipse Seir ben-Abi-Bekr, Qarmûnam castris motis, eam obsedit, donec die Sabbati sole occidente 17:io mensis Rebf prioris anno jam dicto urbem vi occupavit. Ibn-Abbâdo autem, in ulti-

¹) فاخر سير احصاره c. d. ²) Ubeda M. D. recte. ³) ا. ب. س. ⁴) والمدن والمدور c. d. ⁵) رباح c. Rijah D ⁶) Forsan melius فصيحة *ultima regio muslemica.*

num periculum ita redacto, obsidio nimis longa apparuit. Alfonso igitur legatos misit, qui opem ejus et auxilium implorarent in has condiciones, ut, si ab obsidione, qua jam urgebatur, liberaretur, urbes ei se traditurum possessionesque tam recentes quam antiquas daturum, promitteret. El-Qarmesch ducem suum cum 20,000 equitum et 40,000 peditum exercitu Alfonsus ei misit. Seir vero, fama Christianorum venientium audita, decem millibus equitum fortissimorem ex exercitu electis Ibrahîmum ben-Ishâq Lemtunensem præfecit et adversus illos¹ ire jussit. Utraque acies prope castellum [101] el-Modovâr manus conseruerunt. Pugna atrox commissa est, in qua multi quidem Murabiti ceciderunt; at tandem Deus iis concessit victoriam et e Christianis fugatis pauci admodum elapsi sunt. Seir ben-Abi-Bekr ducesque Lemtûnæ gravius etiam Hispalim obsederunt atque urserunt, dum die Solis 22:o mensis Redjebi anno nuper memorato, postquam el-Mutamedo, familia² ejus filioque securitas vitæ promissa erat, deditione facta, urbem manibus illius eriperent. El-Mutamed cum familia ad fidelium imperatorem asportatus, Aghmâti apud eum, dum vixit, continue mansit. Mense Schabâni anni ejusdem Murabiti urbem Nebram³ ceperunt. Mense Schevvâli Jusuf ben-Daûd ben-Ajescha dux, urbe Murcia ejusque provincia potitus, hanc victoriam Jusufi fidelium imperatori annuntiavit. Fuit ille Jusuf ben-Ajescha vir in judiciis integerrimus, pietate continentiaque clarus, neque calumniis de religione sua locum umquam dedit. Ab omnibus etiam dilectus est. Muhammed ben-Ajescha⁴ dux eodem tempore exercitum duxit Murabitorum adversus Almeriam, cujus rex Muezz-el-daula ben-Semâdah⁵ urbe relicta cum thesauris et familia in Africam propriam mari effugiebat. De urbe ita capta⁶ Muhammed ben-Ajescha Jusufi nuntium misit. Ita Jusuf intra anni et dimidii spatium quinque regna Hispaniæ principium expugnavit, Ibn-Abbâdi inquam, Ibn-Ilabûsi, Abu-l-Ahvâsi⁷, Ibn-Abd-el-Azizi et Abd-Allâhi ben-Bekr, qui rex erat Djejjâni, Ablæ⁸ et Itidjæ.⁹

Anno 485 (coepit die 11 Febr 1092) Jusuf ben-Taschlin imperator fidelium Ibn-Ajescha ducem Daniam castra movere jussit. Quo facto non

¹ الله — — — الروم — a. ² وماله b. ³ نبوة a. قبيرة b. منيرة c. Co-
ria M. Kamra (Nemra) D. ⁴ عابشة b. c. semper. ⁵ صمادح c. صمادح
h. Samdach D. Samadeh M. ⁶ فلكها b. bene. ⁷ الاخوص d.
Alahud M. ⁸ Niebla M. Ablæ D. Forsan لبله legendum ⁹ Ecija
M. Esedscha D. Conjicio: استجة

solum hanc urbem expugnavit, sed etiam Schatibam, cujus rex Ibn-Munqad¹ fuga se subduxit. Tum Ibn-Ajescha ad urbem Scheqûram profectus, ea potitus est. Valenciam deinde perrexit, ubi summum imperium el-Qâder ben-Dhi-l-Nûn² tenebat, cujus judiciis Christiani multi subiecti erant, et ei vectigal pendebant. Qui quum aufugeret, Ibn-Ajescha urbem cepit et litteras de victoria ad fidelium imperatorem dedit. — Anno 486 (coepit die 31 Jan. 1095) Murabiti Efrâgh (Fragam) urbem Hispaniæ orientalis expugnarunt. Eodem modo Jusuf ben-Taschfin duces cum copiis in Hispaniam continue misit ad Christianos debellandos et principes ibi dominantes³ imperio exuendos, donec omnem terram suæ subjeceret postestati et potentia sua ibi esset stabilita.

Anno 496 (coepit die 15 Oct. 1102) mense Dhu-l-Hidjæ imperator fidelium Alio filio suo, qui tum Sebtæ, ubi educabatur, absens erat, Cordubæ ab omnibus Lemtûnæ emiris, urbium principibus et faqîhis sacramentum fidei accepit. Anno 498 (coepit die 22 Sept. 1104) Jusuf morbo letali correptus est. Murrekoschæ jam semper moratus, ingravescente morbo, vires debilitari sensit et ineunte mense Muharremi anno 500, centum annos natus, diem obiit supremum. Octo et triginta annos regnaverat, si a die, quo urbem Fes anno 462 [102] primum intrabat, usque ad mortis annum numeraveris. At si ab eo tempore, quo Abu-Bekr ben-Omar⁴ eum rebus praeiciebat, exorsus fueris, plus quadraginta annos sceptrâ tenuit.

De Alii ben-Jusuf ben-Taschfin fidelium imperatoris in Mauritania et Hispania regno.

Ali filius Taschfini filii Ibrahimi filii Terqûti filii Vartaqtini⁵ filii Mansûri filii Mesâlæ filii Umajjæ filii Vaseli filii Telmiæ⁶ Sunhadjensis Lemtunensis, Abu-l-Hasan cognominatus, matrem habuit servam christianam, cui nomen erat Qamrâ, vulgo Fadha-l-Husn (copiosa est pulchritudo) appellatam. Anno 477 Sebtæ natus est. Coloris erat albi rufi mixti⁷, staturæ erectæ, facie ampla, dentibus dissitis, naso aquilino; in maxillis raros habebat pilos, oculos nigros comamque promissam. Filii ei erant Taschfin, in imperio successor⁸, Adu-Bekr et Seir. Cancellario Abu-Mammede ben-Eschfât⁹ utebatur. Eodem die, quo pater moriebatur, initio

¹ منقاد b. ² النقييد b. ³ Ita b. solus. ⁴ العثقلين c. d. ⁵ ابن + b. bene. ⁶ تاقطين b. c. d. ⁷ تاليت b. ⁸ مشوب ب b. c. h. ⁹ الوالي b. c. h. ¹⁰ اشفاط a. اشباط b. c. d. Axfat M. Eschbat D.

Muharremi anno 500, sicut testamento cautum erat, Murrekoschæ 23 annos natus, sacramentum accepit fidelitatis, et imperator fidelium nuncupatus est. Regnum latius, quam quod pater tenuerat, hic possedit. Omnem enim Mauritaniam inde ab urbe Bedjaja usque ad Sus-el-Aqsa complectens¹, regiones quoque meridionales (el-Qibla) a Sidjilmâsa ad Montes auri, in Sudân sitos, universam Hispaniam tam orientalem quam occidentalem, insulas orientales Majorcam², Minorcam ac Jabesam comprehendit, et preces publicæ e plus 2500 suggestibus pro eo factæ sunt. Quas omnes regiones pacificatas accepit, cum thesauris plenis, civibus concordibus et rebus universis in bonum ordinem redactis. Postquam regnum capessivit, primam justitiæ finiumque defendendorum curam egit et bellum obiit sacrum. Carceres etiam aperuit, divitias dispertivit, urbium judicia iudicibus reddidit, in omni agendi ratione viam patris et consilia secutus. Abu Abd-Allâhum ben-el-Hâdj principem e præfectura Cordubæ dimovit et Abu-Abd-Allâhum Muhammed ben-Abi-Zelfi³ ducem in ejus locum suffecit. Toletum profectus, Christianos prope Bab-el-Qantaram de improviso aggressus, magna clade affecit. Ali, quum Jusufum patrem mortuum vestibis suis induerat, ad Murabitos exiisse fertur, fratris Abu-l-Thâhiri Temimi manum tenens. Morte patris populo annuntiata, Abu-l-Thâhir, manum manui Alii jungens, sacramentum fidei dixit Tum, "consistite, Murabiti", inquit, "ut imperatori fidelium fidem adjuretis". Omnes, qui aderant, Lemtunenses ceteræque Sunhâdjæ tribus, faqihî et principes gentium juramentum fidei ei præstiterunt. Ita unanimi consensu Murrekoschæ imperator renuntiatus, litteras per urbes Mauritanie, Hispanie et regionum meridionalium omnes circummisit, quibus patrem mortuum seque in regno successisse nuntiaret et simul sibi fidei postularet sacramentum. Ex omnibus igitur partibus fides promissa est ac legationes, consolandi et gratulandi causa, advenerunt. Urbs Fesana sola cessavit. Nam Jahja filius Abi-Bekri, qui, defuncti imperatoris nepos et idem jam regnantis consobrinus, nomine avi huic urbi præerat, quum Jusufum avum mortuum [403] et consobrinum imperio positum accepisset, rem ægre ferens et sacramentum illi dictum injuriam sibi allatam putans, rebellavit. Haud pauci Lemtunensium duces ab ejus partibus steterunt. Ali imperator fidelium Murrekoschæ igitur adversus eum profectus, mox urbi Fes appropinquavit. Tum Jahja, sine ulla resistendi facultate, sibi ipsi metuens,

¹ بلاد — — جميع¹ ² د — recte a. b. ³ زلفى c.

die Mercurii 8:o mensis Rebi' posterioris anno 500 aufugit, eodemque urbem relictam Ali ingressus, seditionem repressit. Alii vero rem sic gestam narrant. Postquam Ali haud multum ab urbe Fes aberat, castris in oppido Mughlæ¹, intra fines Fesanos sito, positus, litteras ad consobrinum dedit, quibus facinus ejus exprobari et simul hortaretur, ut, quemadmodum ceteri omnes fecerant, ita is quoque imperio ipsius se subiceret. Ad principes quoque regionis scripsit, ut, promissis minisque propositis, eos ad obedientiam vocaret. Jahja, litteris acceptis et lectis, cives collectos de urbis obsidione ac defensione consuluit. Sed nemo ei assentiebat. Quare auxilium eorum desperans, ad Mezdeli Tilimsâni præfectum aufugit. Hunc autem, qui jam ad fidelium imperatorem, sacramenti fidei dicendi salutandique causa properabat, in Vadi-Melûja offendit. Statu rerum cognito Mezdeli veniam et condonationem² ab Alio se impetraturum spondit. Jahja igitur cum eo ad urbem reversus, dum ille apud fidelium imperatorem se recepit, prope Vadi-Schedrugh delituit. Mezdeli, sacramento dicto ac salutatione peracta, quum, quanto honore esset receptus, vidisset, causam Jahjæ exposuit et quale ei dedisset veniæ promissum. Ali omnia concessit. Veniâ igitur vitæque securitate datâ, Jahja accessit et fidei juravit sacramentum. Deinde imperator fidelium potestatem ei fecit eligendi, utrum in insula Majorca habitatum abire, an desertum petere vellet. In desertum, quod præhabuit, profectus, postea ad Hedjazam migravit ibique Meccam adiit. Tandem ad consobrinum reversus, ab eo petiit, ut sibi liceret, in aula ejus³ Murrekoschæ commorari. Quibus permissis, postquam ibi aliquamdiu habitaverat, suspectus defectionis, ab Alio in vincula conjectus, Djezirat-el-Khadram ablatum est, ubi ad mortem mansit.

Anno 501 (coepit die 21 Aug. 1107) Ali fratrem Temîmum e Mauritaniæ præfectura dimovit, eique Abu-Abd-Allâhum ben-el-Hâdj ducem præfecit, qui sex menses rebus urbis Fes ceterarumque Mauritaniæ provinciarum præerat. Tum hinc dimotum urbi Valenciæ, in Hispania orientali sitæ, cum præfecit, unde Saragossam anno 502 (coepit die 10 Aug. 1108) expugnavit. Eodem anno 502 proelium apud Aqlîdj commissum est. Temîm ben-Jusuf ben-Taschfin, Granatæ præfectus, ex hac urbe legiones fidelium in fines Christianorum duxit, et, castris ad Aqlîdj positis, ubi magnus inerat Christianorum numerus, arcem obsedit, donec eam mani-

¹) مغليّة b. ²) وانصلح c. ³) حماته b.

bus eorum eriperet At Christiani in acrópoli sese communierunt. Quibus auditis, Alfonsus, oppido suo subventurus, expeditionem paravit. [104] Uxor vero ei suasit, ut filium Schandscham¹ mitteret, utpote qui Temimo, filio regis Muslemorum, filius regis Christianorum convenienter obviam iret. Consilio approbato, filium cum magno principum et heroum Christianorum exercitu misit, qui castris motis prope Aqlídj consedit. Temím, simulac hæc cognoverat, omisso omni proelio, castellum descere voluit. Abd-Allah ben-Muhammed ben-Fátima, Muhammed ben-Ajescha² aliique Lemtúnæ duces censuerunt, neque esse abeundum nec castra movenda³. Ut animum ejus augerent, rem verbis extenuantes, "ne timeas", dixerunt; "cum 5000 equitum tantum hostes advenient. Insuper nos inter et eos unius diei intervallum intercedit". Ita persuasus est. At ejusdem diei vespérâ Christiani cum multis millibus appropinquarent⁴ et Temím fugam parans pugnam evitare studuit. Sed neque fugæ nec metus locum videns, Lemtunensium duces adhortatus est, ut proelio accincti hosti fortiter obviam irent.⁵ Tum proelium committitur atrox, cujus simile nunquam antea visum est, ex quo Muslemi Dei gratia victores redeunt. Filius Alfonsi cadit et cum eo plus 25,000 equitum. Arce Aqlídj vi capta, multi fidelium mortem occumbunt gloriosam. Nuntius de morte filii, arce expugnata cædeque exercitus, tanto Alfonsum oppressit moerore, ut infortunio percussus ægrotaret et vigesimo post eventum die moreretur. Temím litteras de victoria ad Alium ben-Jusuf fidelium imperatorem fratrem scripsit. Eodem anno Muhammed Ibn-el-Hâdj Valenciâ Saragossam profectus, ex urbe capta Beni-Ilûd ejecit. De victoria litteras ad fidelium imperatorem dedit. Deinde ibi usque ad annum 408 (coepit die 6 Jun. 1114) commoratus, quo in expeditione adversus Barcelonam suscepta occisus est. Dum provincias Valenciæ et Saragossæ habuit, Christianos, incursionibus in fines eorum factis, semper infestavit. Aliquando, quum multis Lemtunensium ducibus comitibus expeditionem in oram maritimam⁶ suscepisset, maximam copiarum partem⁷ cum præda et captivis viam magnam ingredi jussit, dum ipse iter littorale, utpote quod regionibus Muslemorum et Murrekoschæ esset propinquius, profectus est. Erat vero hoc, propter locorum difficultatem atque asperitatem, non nisi unâ viâ transe-

b. ولا يدخله عرف³ a b c. e. عايشة² a b c. e. وشالحي¹ a. c. وافدتهم⁴ c. b. المرية⁶ c. — ومناجزته — العدو⁵ b. b. bene.

undum. Quam quum mediam jam teneret Abu-Abd-Allâh ben-el-Hâdj Emir, et in angustias faucium esset ingressus, Christianos hic insidiantes¹ vidit. Nullum penetrandi locum videns, eos tali aggressus est vehementia, qualem de salute desperantes et martyrium quærentes edere solent. Cum omnibus voluntariis hic occisus est, et solus Muhammed ben-Ajescha² dux dolo usus cum paucis modo militibus³ in terras Muslemicas salvus evasit. Ali fidelium imperator, uuntio tanti viri mortui graviter afflicto, Abu-Bekr ben-Ibrahim ben-Taflût, qui adhuc Murcia⁴ præfuerat, in ejus locum suffecit. Qui Murcia diploma præfecturæ provinciarum Valencia, Tortosæ, Fragæ et Saragossæ simulac recepit, cum exercitu Murcia Valentiam profectus, hujus urbis et Saragossæ præsidia coëgit et castra Barcelonam movit. Eam viginti dies obsidens magna affecit calamitate [405], arboribus concidendis vicinisque agris⁵ et pagis diripiendis. Ibn-Redmir autem magnas copias e militibus Besti⁶, Barcelona ac terræ Arbonæ⁷ adversus eum duxit. In proelio cruento jam exorto multi perierunt Christiani; e Muslemis vero tantum fere septingenti.

Anno 505 (coepit die 30 Jul. 1109) Ali ben-Jusuf fidelium imperator die 15:o mensis Muharremi, belli sacri gerendi ergo, cum magno exercitu, qui centum millia equitum numero excedebat, Sebtà in Hispaniam trajecit. Cordubam profectus, postquam ibi mensem moratus erat, urbem Takâberam⁸ bello adortus, vi cepit. In finibus Toleti septem et viginti castellis expugnatis, *Madjrît* (Matrito)⁹ et *Vadi-l-Hidjâra* (Guadalaxara) potitus est. Tum Toletum aggressus, maximam huic regioni arboribus cædendis intulit vastitatem. Post mensis obsidionem ab urbe male habitâ Cordubam castra movit.

Anno 504 (coepit die 19 Jul. 1110) Seir ben-Abi-Bekr dux mense Dhu-l-Qada urbem *Schantareyn* (Santarem)¹⁰, *Bataljûs* (Badajoz), *Bortuqâl* (Oporto), *Jabûra* (Evora)¹¹ et *Elischbûna* (Lisboam) omnemque regionem occidentalem expugnavit et litteras de victoria ad Alium ben-Jusuf imperatorem fidelium dedit. Anno 507 (coepit die 17 Jun. 1113.) hic Seir ben-Abi-Bekr Hispani mortuus, ibidem sepultus est. Muhammed

¹ اكنبا a. b. jam præfero. ² عيشة b. c. e. ³ فى نفر فارا d. ⁴ امر سبتة c. ⁵ محلها b. ⁶ Albazete M. D. بسبت a. ⁷ ارجونة ⁸ M. ⁹ مجريط ¹⁰ conjicio. طلابول c. Talabut (Talaveira) M. Tabut D. ¹¹ مدينة a. + شنترين b. شنترش c. ¹² بليرة b. ¹³ بليرة legas.

ben-Fâtima in praefectura Hispalensi ei successit eamque usque ad annum 510 (coepit die 15 Maj. 1116), quo diem obiit supremum, continue gessit. Anno 509 nuper dicto Mezdeli dux Toletum ejusque provinciam aggressus¹, valde devastavit et in arce Ardjunæ² vi capta viros occidit, feminas autem et liberos abduxit captivos. Rex vero Christianorum, Elberhânes³ appellatus, quum hæc audivisset, ut eos liberaret, auxilio accurrit. Mezdeli, adventu ejus cognito, obviam ei ivit. Sed ille aufugit et hic victor spoliisque onustus Cordubam rediit. Tum commeatum Arhînam asportari jussit, quam bene munitam peditibus, jaculatoribus et equitibus instruxit. Idem, quum accepisset, El-Zend-Gharsis⁴, regem Vâdi-l-hidjâræ, urbem Salem obsidere, adversus eum exercitum duxit. El-Zend-Gharsis autem, his auditis, obsidione relicta, tam festinanter fugit, ut omnia vasa, impedimenta ac tentoria desereret, quæ cuncta prædæ Mezdelio erant. At Anno 508 Mezdeli in expeditione adversus Christianos mortuus est. Ali ben-Jusuf fidelium imperator, nuntio de morte illius accepto, Muhammedem ben-Mezdeli Cordubæ in defuncti locum præfecit, qui hoc magistratu tres menses functus, in bello quodam martyr periit.

Anno 509 (coepit die 26 Maj. 1115) Ali ben-Jusuf insulas, Hispaniæ ab oriente sitas, expugnavit. — Anno 511 (coepit die 4 Maj. 1117) Abd-Allâh ben-Mezdeli, Valenciæ et Saragossæ præfectus, Granatâ eo profectus accepit, Ibn-Redmirum incolis hujus provinciæ omnia malorum genera intulisse. Pugnae cruentæ cum eo continuæ gerchantur, donec fugatus regionem deserere cogeretur. Abd-Allâh annum integrum res Casareæ augustæ administravit. Tum mortuo urbem sine præfecto relictam Ibn-Redmir obsidere coepit. Alfonsus etiam cum innumeris gentis christianæ populis accurrens Leridam, [106] in regione terræ ad caurum versa sita, corona cinxit. Ali ben-Jusuf de hac re certior factus, litteras ad Hispaniæ principes⁵ dedit, quibus eos juberet apud Temînum fratrem, qui Hispaniæ præerat orientali, congregatos, cum eo Casareæ augustæ et Leridæ auxilio proficisci. Abd-Allâh ben-Mezdeli igitur et Abu-Jahja ben-Taschfin Cordubæ princeps cum exercitibus suis ad Temînum convenerunt, qui his Lemtuncensium ducibus Leridam⁶ castra movit. Post pugnam contra Alfonsum graviorem, cum clade magna affectum Leridâ abegit⁷, ubi omnes

بالبرهانش³ b. Arjona M. Ardschidona D. ارجونة² b. دحل¹ b. عيس c. غرسيش b. غرسين b. بنى⁴ pro ائى⁴ b. بارناس h. h. غرب⁵ a. اللد⁶ b. c. semper. ائله⁷ ÷ b. a. اللندلس⁷ a. b. forsân rectius.

vires, ut urbem caperet, intenderat et plus 10,000 perdiderat militum. Temim victor Valenciam rediit. Ibn-Redmir, his cognitis, ad varias Francorum gentes¹ misit legatos, qui opem eorum ad Caesaream augustam expugnandam peterent. Formicarum igitur et gryllorum instar populi accurrentes cum illo urbem obsederunt. Turres ligneas, rotis suppositis motas, urbi appropinquarunt et tormenta bellica in iis posuerunt. Præterea viginti machinis adversus eam exstructis, summa loci habendi cupiditate acti, obsidionem adeo in longum protraxerunt, ut, commeatu deficiente, incolæ pæne omnes fame perirent. Tum ab Ibn-Redmiro per legatos inducias ad certum tempus implorarunt, intra quod, si auxilium iis haud advenisset, urbem ei se tradituros esse² promitterent. Quibus rite compositis et spatio temporis præterito, anno 512 (coepit die 23 April. 1118) urbem tradiderunt et Murciam Valenciamque profecti sunt. Urbe jam ita a Christianis capta et occupata, exercitus 10,000 equitum, ab Alio fidelium imperatore auxilio missus, ex Africa venit; sed deditionem hostisque victoriam accepit. Hoc modo Dei decretum consummatum est.

Anno 515 (coepit die 15 April. 1119) Ibn-Redmir Hispania orientali potitus, plurimas terræ arces in finibus sitas et Qalat-Ajub quoque, quo in hac regione nullum erat firmitus castellum, cepit. Idem in urbes, caurum versus sitas, continuas suscepit expeditiones. Quibus auditis, Ali-ben-Jusuf fidelium imperator, belli sacri gerendi caussâ et ut res regni in ordinem redigeret ac fines tutaretur, cum magno Murabitorum voluntariorumque ex Arabibus, Zenatæ, Mesâmedæ et ceteris tribubus Berbericis, exercitu iterum in Hispaniam trajecit. Cordubam cum copiis profectus, extra urbem castra collocavit. Legatos, qui huc salutandi caussa ex variis Hispaniæ partibus advenerant, de statu finium et cujusque urbis interrogavit. De omnibus rebus ita certior factus est. Ibn-Roschd qadhium Cordubæ³ dimovit et in ejus locum Abu-l-Qâsim ben-Hamdîn⁴ suffecit. Tum ad urbem Sanbarijjam⁵ castris motis, eam obsedit, donec vi et armis expugnaret. Deinde regiones aggressus occidentales, cædendo, captivis ducendis, arboribus concidendis, pagis et ædificiis diruendis, adeo grassa-

¹) ذوايف c. e. melius. ²) والا اخلوا b. اخلوا d. ولا اخلوا a. h. ³) + b: انما عزّل أمير المسلمين على + d. لاجل اشتكا ابن رشد اليه بتأليف البيان والتحصيل بن يوسف ابن رشد عن قضاء قرطبة لاجل اشتكا ابن رشد عليه من أنه اشتغل بتأليف البيان والتحصيل ⁴) حميد b. c. ⁵) شنيوية b. سريّة c. شنيوية h.

tus est, ut Christiani, ex agris devastatis fugientes, se intra arces munitas defendere cogerentur.

Anno 515 (coepit die 21 Mart. 1121) fidelium imperator, in Africam trajecturus, Temimam fratrem cunctæ præfecit Hispaniæ, quam ad annum usque mortis 520 regebat. In mortui locum Taschfinum ben-Ali ben-Jusuf Emirum suffecit, qui, cum exercitu 5000 equitum in Hispaniam profectus, varia urbium præsidia ad se vocata [107] adversus Toletum eduxit. Castello ibi sito vi potitus, urbis vicinitatem populatus est. Eodem anno Taschfin Emir Christianos, in Fahs-el-Schâb fugatos, magna clade affecit. Præterea triginta hujus regionis arces expugnavit, et de victoria litteras ad patrem dedit. — Anno 528 idem Qantaram-Mahmûd (pontem Mahmûdi) aggressus vi cepit. Anno 530 (coepit die 10 Oct. 1155) magnum Christianorum numerum in Fahs-Atîja fugavit et multos eorum occidit. Anno 531 (coepit die 28 Sept. 1156) in urbe Kerki¹ vi capta omnes interemit viros. Anno 532 (coepit die 18 Sept. 1157) idem Taschfin Emir, postquam urbem Aschkunijjam² expugnaverat, cum 6000 ejus captivorum ex Hispania in Mauritaniam transiit. Murrekoscham profectus ab Alio fidelium imperatore patre cum pompa eximia et summo gaudio exceptus est. Anno 535 (coepit die 7 Sept. 1158) fidelium imperator sacramentum fidei Taschfino filio adjurandum curavit. Anno 537 (coepit die 26 Jul. 1142) Alio ben-Jusuf fidelium imperatori Taschfin filius, regni heres jam antea renuntiatus, successit.

*De regno Taschfini ben-Jusuf ben-Taschfin Lemtunensis
imperatoris fidelium.*

Taschfin filius Alii filii Jusufi filii Taschfini Sunhadjensis fidelium imperator, Abu-l-Muezz, vel ut alii malunt Abu-Amru³, cognominatus, a matre serva christiana nomine Dhu-l-Subâh natus est. Die octavo mensis Redjebi anno 537 patri mortuo, jam antea heres imperii constitutus, successit. Tempus erat, quo maxima instabant bella. Muvahhiditæ enim exstiterant et, potestate eorum indies crescente, jam magnam Africæ partem sibi subjecerant. Proelia contra hos et Abd-el-Mûmenum ben-Ali gravissima et pugnæ continuæ gerebantur. Abd-el Mûmen vero Mauritaniam expugnaturus, quum Tinmâlo proficisceretur, Taschfin castra Murrekoschâ movit et Ibrahimum filium ei præfecit. Quoquo jam se verte-

¹ كركرى a. Carquio (Carpio) M.

² شقونية b. العدوة — — بعد — c.

³ عمر b. c. c.

ret, eum Abd-el-Mùmen secutus bello laccessivit¹ continuo, donec ille Tilimsânnum ingrederetur. Hic autem eo etiam advenit et Taschfinum obsesum tenuit. Ad pugnam tandem exiit² et in campo, qui ad el-Safsâf vergit, cum copiis Murabitorum consedit, dum Abd-el-Mùmen castra Muvahhiditarum inter duos scopulos, extra Tilimsânnum versus montem sitos, metatus est. Murabiti pugnam pararunt; at a Taschfino retenti loco manserunt³ montibus adhaerentes, ut inde proclium committerent. Sed Muvahhiditæ in Murabitos delati eos turpiter fugarunt. Ipse Taschfin ad urbem Vahrân fugiens, Tilimsâno Muhammedem, El-Schiûr⁴ nominatum, præfecit, qui eam defenderet⁵, et extra urbem Vahrân consedit. Abd-el-Mùmen autem, Ibn-Jahja ben-Jumer⁶ cum Muvahhiditarum exercitu ad Tilimsâni obsidionem relicto [108], vestigia Taschfini ben-Ali secutus, Vahrânnum tetendit. Quum obsidione jam hic gravius premeretur Tachfin, noctu eruptionem in Muvahhiditarum castra fecit.⁷ Sed equitatu peditatuque superante mox confectus aufugit. Forte in monte excelso, mari imminente, quem terram putabat continentem, ferebatur. Itaque præceps ex alto ejus cacumine, e regione monasterii Vahrâni sito, sub nocte tenebrosa et pluviosa, quæ 27:o erat mensis Ramadhâni anno 559, dejectus, postero die prope mare mortuus inventus est. Caput abscissum et Tinmâlum vectum arbori fixum est. Ita periit rex ille, postquam inde ab regno adito usque ad mortem pugnas adversus Muvahhiditas in deserto obierat continuas, in quibus planitiem numquam ingrediebatur. Duos annos, mensem et dimidium regnavit. Finis rerum apud Deum est! Is solus æternus, solus colendus!

De vitis eorum et rebus, quæ iis regnantibus evenerunt.

Id est inde ab anno 462 usque ad annum 540. Lemtûna gens, vitæ addicta campestri, nihilominus firmæ fuit religionis magnumque condidit in Mauritania atque Hispania imperium, in quo summam exercebant justitiam, belli sacri tenacissimi. Ibn-Djennûn dicit, Lemtûnam populum fuisse religiosum, puri piique propositi, sectæ veræ addictum. Fines regni in Hispania a terris Francorum ad mare Oceani occidentale, in Africa inde ab urbe Bedjâja usque ad Montes auri in Nigritarum regione extendebantur. Dum regnarunt, in nulla imperii parte, sivi urbibus sive pagis, mandatum odiosum de vectigali subventitio nec de tributo pendendo umquam emissum

¹ e. ببادره ² c. الى قتله — — ونزل ³ b. ينتهبوا ⁴ بالشيوارى ⁵ c. يصيقها ⁶ c. نومر ⁷ a. — على — — الموحدين

est. In plus 2000 suggestuum preces pro iis recitatae sunt. Quies semper obtinuit tantaque copia proventus, perpetua bonorum affluentia, incolumitas ac securitas, ut iis regnantibus quatuor tritici *vasq* dimidio tantum *mithqâli*, octo fructuum¹ *vasq* eodem pretio venderentur, olera autem neque venderentur nec emerentur. Qui rerum status per omne eorum imperium mansit.² Omne tributum genus, cujuscumque nominis esset, sive *kharâdj*, sive *maîna*, sive *taqsît*³, ubique cessavit, neque stipendia fiscalia erogata sunt. Eleemosynae tantum ac decimae rite solutae sunt. Itaque in eorum imperio, crescente indies civium felicitate, urbes conditae sunt, rebelles, latrones, seditiosi defuerunt. Amore enim eos subditi amplectebantur. At anno 515, quo Mehdi Muvahhiditarum contra eos surgebat, rerum facies mutata est.

Res memorabiles iis regnantibus hae fere fuerunt. Anno 462, urbe Fes capta, imperium eorum in Mauritania stabilitum est. Eodem anno regionem etiam Fezâzi⁴ occuparunt. Anno 463 castella Vatâti, in terra Melûjæ sita, suae subjecerunt potestati. Anno 464 el-Mutamed ben-Abbâd ben-el-Qâdhi Muhammed ben-Ismail ben-Abbâd Hispalis rex mortuus est, cui filius Muhammed ben-el-Mutamed ben-Abbâd successit. [109] Anno 465 Jusuf ben-Taschfin Sedrâtam⁵ et Safervaitas debellavit.

Mense Dhu-l-Hidjæ anno 467 in Mauritania cometa⁶ apparuit. Eodem anno Jusuf ben-Taschfin urbe Tedâra⁷, prope Melûjam sita, vi potitus, el-Qâsimum ben-Muhammed ben-Abi-l-Âfîja Emirum ejus cum omnibus copiis occidit, ne unum quidem relinquens superstitem. Eodem Tandjam quoque cepit, et rex ejus Sarqût⁸ Beraghvâtensis mortuus est.

Anno 471 (coepit die 31 Jul. 1078) vespere dici Lunæ, qui 28:us erat mensis, sol defecit. Eclipsis fuit, qualis antea numquam visa est. Eodem anno Alfonsus ex urbe Qurijja⁹ capta Muslemos eiecit. Anno 472 Jusuf Vadjdam urbem ejusque montes expugnavit. Mense hujus Rebi' posterioris terræ motus accidit, quo graviores Mauritaniam numquam erant experti. Aedificia corruentia¹⁰ sub¹¹ ruinis multos sepelierunt homines, et turres templorum deciderunt. Ita terra inde a primo mensis Rebi' prioris usque ad mensem Djumâdæ exeuntem interdum et noctu saepius quas-

• 1) والشعير a. الشامير b. 2) مستصلا c. 3) تسقيط a. 4) فازاز b. d. recte. 5) صدراتة b. 6) المكعب d. المكعب f. Forsan rectius المكعب: stella tremenda, legas. 7) تادرت b. تادرت c. 8) قوت a. شرقوت b. Sarcut M. Sokra D. 9) قروية a. 10) هدمت b. e. 11) تحت وتمدات c. pro تحت وتمدات

sata est. Mense Dhu-l-Qadæ hujus anni Toletani contra el-Qâdirum ben-Dhi-l-Nûn rebellantes, plurimos ejus milites et veziros occiderunt El-Qâdir ipse solus cum familia in arcem Kenakam¹ confugit

Anno 474 Jusuf urbem Tilimsâni cepit. Eodem Abu-Talib Mekki faqihus *hâfithus*, fori inspector ejusque judiciorum Cordubæ prætor, mortuus est. Eodem Abu-Abd-Allâh Muhammed ben-Asbagh, ibn-Menâsef appellatus, faqihus et qâdhi, poematis *el-ardjûza*² dicti scriptor natus est. Eodem anno mense Djumâdæ prioris el-Muqaddem Abu-Djafar ben-Hûd, rex Cæsareæ augustæ, mortuus, successorem habuit filium Jusufum el-Mutamem. Jam singulis annis victoriæ eorum, miracula c. s. p. crescebant³, quæ quum alias satis superque exposita habeamus, clariora modo enarrabimus.

Anno 497 (coepit die 4 Oct. 1103) Abu-Abd-Allâh⁴ Muhammed el-Telâ faqihus et *hâfithus*, variorum librorum scriptor, mortuus est. Libri *el-teschavaf*⁵ inscripti auctor narrat, Abu-Djebelum anno 503 mortuum in monasterio, extra portam Jesliten urbis Fesanae sito, esse sepultum. Fuit vir eximius, qui Cahiræ Abu-l-fadhlm Abd-Allâh ben-el-Hasan Djevhâri viderat. Lanienam exercens, colore niger, pulchra facie animoque sincero præditus, Deum vere timens assidue coluit. Quadraginta annis postquam Deo se unice addixerat et summum attigerat fidei fastigium, el-Khidhr ei apparuisse fertur, lætùm afferens nuntium, Deum inter viros, fidei columnas, *abdâl* vocatos, ei locum assignasse. Multum per terram erat peregrinatus; quam in rem hæc cecinit:

Peregrinare, ut in itineribus tibi compares utilitatem, quam⁶ sæpius iter faciens invenies.⁷

Ne igitur mancas, ubi nihil⁸ offenderis, etiamsi inter umbram et flores deambulares;⁹

[110] Nam Moses, Dei familiaris, scientia caruit, quam in el-Khidhri societate acquisivit.

Anno 514 (coepit die 1 April. 1120) el-Mehdi Muvahhidita in Mauritania apparuit, et in itinere ab oriente Abd-el-Mûmenum ben-Ali invenit. Anno 519 (coepit die 8 Febr. 1125) imperium Lemtunense imminutum, indies infirmius, quum, bello adversus Muvahhiditas, in montibus Deren

¹) كنانة e. M ²) Senhor de Arjona M. ³) b. تمر ⁴) عبد الله
— c. ⁵) التسوييف d. e. ⁶) فكل f. ⁷) b. تلقى e. ⁸) تصب ناصح
b. et — شيئا ⁹) c. Post كان h. + نصحا

surgentes, omnino detentum, nullam haberet Hispaniæ defendendæ potestatem, sibi unice consulere coactum est. Interim dux Muvahhiditarum potentia crevit, et, multis Mauritaniæ provinciis expugnatis, nullus tandem in terra locus Marabitis supererat.

Anno 521 (coepit die 16 Jan. 1127) die 19:0 mensis Rebi' prioris Abu-l-Valid¹ Badjensis saqihus et qâdhi, de munere qâdhii dimotus, Hispani mortuus est. Anno 539 Ibn-Hamdia² qâdhi Cordubæ, in Murabitos consurgens, eos ad unum omnes interfecit.

Historia dominationis Muvahhiditarum, Abd-el-Mûmeni posterorum, et imperii a Muhammede ben-Tumert, el-Mehdio appellato, conditi.

Auctor hujus libri pergit. El-Mehdi, qui regnum posterorum Abd-el-Mûmeni in Meghreb-el-aqsa (Mauritania ultima) condebat, sicut hujus imperiî historiographi narrant, fuit Muhammed filius Abd-Allâhi⁴ filii Abd-el-Rahmâni⁵ filii Hûdi filii Khâledi filii Temâmi⁶ filii Adnâni filii Safvâni filii Djâberi filii Jahjæ filii Atâi filii Rijâhi⁷ filii Jesâri filii el-Abbâsi filii Muhammedis filii el-Hasani filii Alii filii Abu-Tâlebi. Sunt, qui contendunt, eum talem natalium nobilitatem fictam sibi arrogasse. Quos inter Ibn-Mathrûh Qeisita in chronico suo retulit, eum virum fuisse ex Hargha, una Mesâmedæ gentium, oriundum Muhammedem ben-Tumert⁸ Harghensem nominatum. Alii originem ejus a tribu Genfisæ⁹ deducunt. Deus solus, quid verius sit, novit! Primum homo pauper fuit, qui scientiæ acquirendæ deditus et summa præditus sollertia, orientem, ut litteras addisceret, petebat, ubi doctorum usus familiaritate, variis scientiarum disciplinis imbutus, et multas edoctus propheticas traditiones, magnum in fundamentis religionis ac dogmatibus attigit cognitionis gradum. In numero doctorum, quos adierat et quorum institutione erat usus, fuit etiam Abu-Hâmid el-Ghazâli doctor et *imamus* incomparabilis, ad quem tres annos, ut doctrina ejus frueretur, sese applicuerat. Abu-Hâmid, quum el-Mehdium intrantem vidisset, cum intuens, res omnes viri tam externas quam

c. يامين d. يومرت a. يومرت b. تومر³ b. حميد² b. ابو عبد الله¹
Tumert M. Tumert D. c. عبد المؤمن⁴ a. —⁵ a. غمام⁶ a. b. f.
c. نقبيسة⁹ b. تومر c. يومر a. يومرت⁸ g. رباح⁷ a. b. f. h. نجم¹ g.

internas examinavit.¹ Postquam discesserat, doctor discipulos ita allocutus est. "Hic Berber imperium condant oportet. In Meghreb-el-aqsa surgens, regnum protendet suum et potentiam augebit. Quæ non e forma modo viri et indole apparent; consentiunt quoque traditiones, per signa multa et indicia [141] confirmatæ."² Hanc rem a comite quodam edocutus, el-Mehdi, qui simul cognoverat, doctorem in libro prædictionem illam habere consignatam, summum in ejus ministerio exserere studium coepit, nec prius eum reliquit, quam doctrinam ipsius omnino didicerit. Rerum suarum conditione bene perspecta, gratia Dei invocata, iter præparavit. Auctor libri pergit. Muhammed ille el-Mehdi die primo mensis Rebi' prioris anno 540 ab oriente profectus, Dei fidens auxilio, Mauritaniam petivit regiones eo animo, ut leges divinas et prophetæ instituta stabiliret. In quascumque igitur venisset Africæ urbes ac Mauritaniam terras, in iis disciplinam suam edocuit, in victu et vestitu frugalitatem³, in rebus mundanis temperantiam et moderationem præ se ferens. Hoc modo perrexit, donec in Tilimsani fines veniret, ubi in pago, Tagera⁴ appellato, in hac provincia sito, consedit. Hic Abd-el-Mûmenum ben-Ali offendit, qui totus ministerio ejus deditus, lectionibus intererat et doctrinam disciebat. Postquam mentem suam el-Mehdi aperuerat et consilium imperii sibi constituendi, hic, proposito approbato, regnum illius agnovit et, jurejurando fidei interposito, spopondit, se jussa ejus omnia esse facturum, nihil curantem, neque res adversas nec secundas, neque incommoda nec comoda, neque securitatem nec timorem. Tum ad Meghreb-el-aqsa cum secutus est.

Fuit ille el-Mehdi vir sui temporis singularis, cognitione et rhetorica et fidei dogmatum excellens. Traditionum jurisque doctrinae haud vulgarem conjunxit facundiam atque eloquentiam. Se Imamum illum el-Mehdi esse divulgare incepit, de quo, diu exspectato⁵, traditio quædam habet: "extremis temporibus existet, qui terram ita justitiâ explebit, quemadmodum antea improbitate scatuerit." Existimationem Murabitorum, qui jam Mauritaniam regebant, maledictis eos cumulans et infidelitatis atque anthropomorphismi accusans, imminuere studuit simulque ad eos e regno expellendos invitavit. In plateis deambulans, honesta indixit et vetuit turpia, instrumenta diffregit musica et lusoria, vinum, ubicumque id videretur.

والنسك + c. f. التخشع⁴ c. وقدم³ a. وظهرت² b. وتخير¹ h.
 f. المستظهر⁶ D. M. Tedscherif. d. بتاجر c. بتاجر a. b. f. recte. بتاجر⁵

derit, effudit.¹ In omnibus urbibus et locis, ad quæ divertebat, hæc per-
egit, donec in urbem Fes profectus, in templo ejus Tarjanæ consedit,
ibique ad annum usque 514 scientias docuit. Quum vero sciret, Murreko-
schâ modo, regni Murabitorum capite, res suas initium esse capturas, eo,
ubi tum Ali ben-Jusuf ben-Taschfin Muslemorum imperator erat, contem-
dit. Veste monachi indutus, urbem ingressus, comite Abd-el-Mûmeno,
qui, servitio ejus addictus, *imamatu* el-Mehdii illustratus sibi videbatur²,
in templum habitatum se recepit. Fora urbis et plateas peragrans, nulla
venia a Muslemorum imperatore data et injussu judicum vezirorumque,
honestâ indixit, vetuit turpia, vinum effudit, instrumenta musica confregit.
Qua re audita, Ali ben-Jusuf eum arcessivit. Quem dicto parentem quum
Muslemorum imperator intueretur, vestibis indutum vilissimis³ et squalidis,
eum vilipendit⁴ resque ejus minoris esse momenti putans, ita locutus est.
"Quid est, quod de te ad aures meas pervenit?" "Quid aliud," el-Mehdi
respondit, "nisi quod pauper sum homo, qui, vitæ huic æternam præha-
bens, hic honesta tantum indicere, turpia vero defendere velim. Quæ tibi,
Emire, præ ceteris essent facienda, utpote qui rationem olim eorum red-
dere debeas. Te igitur oportet *sunnam* stabilire⁵, hæreses perdere. Nam
in urbe tua apparent scelera, errores [112] dimanant. Deus vero tibi
imperat, ut hunc rerum statum mutes, *sunnamque* hic restituas. Pote-
state quidem gaudes, quæ ad id sufficiat. Sin recusaveris, poena te ma-
nebit et rationem illius reddes. Deus summus gentem, quæ scelera coër-
cere cessat, sic in Corano exprobrat: "*non cessant ab actionibus malis, quas
peragunt: at vae iis ob ea, quæ faciunt.*" (Cor. Sur. 5, 82). Quibus
auditis, Ali ben-Jusuf, timore commotus, capite in terram inclinato, viri
rationem verbaque in animo volutavit. Tum caput attollens, veziros suos
jussit faqihos, illum examinatuos et cum illo disputatuos advocare. Ita-
que faqihi Murrekoschæ et doctores, principes Lemtûnæ ac Murabitorum
tam frequentes venerunt, ut atrium hominibus omnino compleretur. Im-
perator Muslemorum, re el-Mehdii exposita, "ideo", inquit, "vos huc arces-
sivi, ut in ejus causam inquireretis. Quod si doctus visus fuerit, præ-
cepta ejus sequemur, sin ignarus, eum corrigemus." Hi primum sermo-
nes longos serentes, calumniis illum obruere coeperunt. El-Mehdi autem,
artis disputandi admodum gnarus, "aliquem vestrum," dixit, "sistatis, qui

¹ ويرق c. c. ² سريع b. c. ³ وتخشع c. ⁴ وهو a. ⁵ P.
112 l. 1 السنة — — وامانة — a. b. c.

vestram dicat¹ causam. Homines eruditos in castigando imitami, regulisque disceptandi servatis, jurgia mittite. E medio vestrum igitur eligite virum, cujus doctrina et præstantia fidere possitis." At omnes, qui huic aderant concilio, faqihī erant, traditionum et regularum scientiæ specialium peritissimi; nemo vero regulas fundamentales et disputandi artem erat edoctus. Primum omnium el-Mehdi, oratione ad interpretem concilii electum versa, hanc quæstionem solvendam sic proposuit. "O tu, qui lingua es hujus concionis, faqihe, et ad dicendum parate, mihi explices, utrum scientiarum viæ circumscriptæ sint, nec ne." "Circumscribuntur", respondit, "per Coranum, Sunnam et dialecticam, quæ iis fundamento sunt." "Te interrogavi", el-Mehdi jam inquit, "utrum viæ scientiarum sint circumscriptæ, nec ne. Unam modo earum commemorasti; quamvis prima responsi conditio ea est, ut quæstioni apprime congruat". Ille autem neque dicta intellexit, neque, quid responderet, habuit. Tum de originibus veræ falsæque religionis eum percunctatus est. At alter ad primum responsum rediit. Ignorantia igitur hujus sociorumque perspecta, quæstionem et naturam materiæ² propositæ iis explicavit. Quum nihilominus obmutescerent, fundamenta veritatis atque errores docuit. "Quatuor sunt", inquit, "veri falsique fontes: scientia, ignorantia, dubitatio, opinio. Quorum scientia in veram ducit viam; ceteræ generant errores". Deinde methodo scientiæ explicata, luce doctrinæ eos collustravit. At portæ intellectus iis clausæ erant; nihil respondere nihilque orationis assequi potuerunt. Quum mirabilem el-Mehdii scientiam et doctrinæ acumen animadvertissent, pudore imbecillitatis suæ ipsorum acti, ad tenebras negationis atque infitiationis confugientes, eum conviciati sunt. Imperatori Muslemorum deinde hæc dixerunt. "Hic vir est hæreticus furibundus, æque stultus ac lingua et arte disputandi pollens. Homines ignaros sane seducet et, si in urbe manserit, civium fidem corrumpet. Hæresis in vulgus disseminata³ adeo proserpet, ut in animis plerorumque agat radices". Ab imperatore Muslemorum urbem relinquere jussus, el-Mehdi tentorium in coemeterio inter sepulchra prope urbem fixit ibique consedit. Huc aliquot docti venientes, institutione ejus usi sunt. Paullatim turba circa eum crevit et sectatores discipulique doctorem maximi fecerunt. Homines frequentes affluerunt et animi eorum amore ejus, timore ac veneratione [115] impleti sunt. Postquam quosdam de consilio suo et voluntate certiores

¹) تقوم c. ²) ونهم b. ³) ونشر c.

fecerat, Murabitos obtreectare incepit, eos accusantes, quod essent infideles, qui Deo corpus attribuerent. Quicumque sciret, Deum unum esse, nulli in imperio suo subjectum, hos prae Christianis ac paganis bello petere deberet. Plus 1500 viri opinionem ejus jam amplexi sunt. Alii imperator Muslemorum res ejus edoctus, simul accepit, cum in dynastiam Murabitorum asperius invehi, eos infidelitatis accusando: asseclas vero, doctrinam ejus profitentes, indies augeri. El-Mehdio igitur arcessito, "caveas", dixit, "vir, ne vitam perdas! Nonne tibi injunxi, ut neque concio-ues nec hominum coetus congregares? Simulque ex urbe egredi jussi". "Dicto tuo audiens", ille respondit, "urbem egressus, coemeterium adii, ubi, inter sepulchra mortuorum tentorio posito, vitae modo futurae curam egi. Ne igitur aures te decipientibus praebeas". Imperator Muslemorum, postquam el-Mehdium verbis terrere¹ et poenas ei minari tentaverat, de eo in vincula conjiciendo cogitavit. Sed Deus, qui rem statutam efficere volebat, eum periculo eripuit.² Abire jussus, tentorium suum igitur petiit. Interim, dum in itinere erat, imperator Muslemorum, quum veram conditionem didicisset et quomodo ille ad *imamat* suum agnoscendum ac sacramentum fidei sibi dicendum invitaret³, consilium mutavit, et mortem el-Mehdii meditans, certis quibusdam imperavit, ut caput ejus afferrent. His auditis, discipulus, cito accurrens, prope tentorium stans, alta exclamavit voce: "homines jussi, te, o Moses! occidere volunt! Equidem tibi sollicitus, ut te monitum facerem, huc exii". Verbis his ter repetitis, siluit. El-Mehdi autem, voce comperta, citato cursu clam aufugit, donec regiones Tinnâli⁴ attingeret. Haec anno 514 mense Schevvâli gesta sunt. Ubi quum consedisset et decem comites suos convenisset, qui, principatum primi agnoscentes et vocationi obedientes, sacramentum fidei ei adjurabant eumque habebant *imam*um, Abd-el-Mûmencum ben-Ali, Abu-Muhammedem el-Beschîr, Abu-Hafsum⁵, Abu-Hafsum⁶ ben-Jahja ben-Benti⁷, Abu Hafsum Omarum ben-Ali Azannâg⁸, Suleimânnum ben-Khalêf, Ibrahimnum ben-Ismail Hezredjîtam⁹, Abu-Muhammedem Abd-el-Vâhid el-Khadri¹⁰, Abu-Amrânnum Mûsam ben-Themâr¹¹ et Abu-Jahjam ben-Buhit¹², cum quibus, decemviris¹³ el-Meh-

¹) فاققه b. melius. ²) فندجاء c. ³) وما يدعوا b. bene. ⁴) تابنمال
⁵) — b. c. M. D. ⁶) أبو جعفر b. ⁷) بينى b. ⁸) بوسى c. ⁹) فاجى
b. Agbar M. Edschnâz D. ¹⁰) الحزرجى c. h. ¹¹) Algadri M. Elhadarmi D. ¹²) الحيت c. ¹³) الحيت h. Baquit M.
¹⁴) مشوره c.

dii sociis appellatis, ad mensem usque Ramadhâni anno 515 hîc mansit. Interea sectatorum numerum quotidie crescentem, famam per montes Dereni magnam diffusam et turbam comitum auctam videns, gentes ad sacramentum sibi dicendum aperte vocavit. Primi omnium illi decem die Veneris 15:o mensis Ramadhâni anno nuper dicto post preces meridianas fidem ei adjurarunt. Sequentē die Sabbati 16:o ejusdem Ramadhâni mensis in templum Tinmâli maximum, decem illis sociis cum gladiis strictis cum prosequentibus, incessit, ubi, consensu suggestu, concionem habuit, qua se *Imâmum el-Mehdium* diu expectatum, qui terram justitiâ imple-ret, palam professus est. Imperio quoque suo manifestato, præsentes ad sacramentum fidei sibi dicendum vocavit. Itaque omnes Tinmalenses cum universis vicinis cum regem salutarunt.

Aliquamdiu hîc moratus est, [114] ut tribus et monticolas¹ ad se al-liceret. Eodem tempore ad tribus comites suos prædicatores circummisit et discipulos, quorum dexteritate inniteretur, in regiones ablegavit pro-pinquas ac dissitas, qui, quum homines invitarent, ut imperio el-Mehdii se subjicerent, *imamatui* ejus fidem acquirerent, et virtutibus miraculisque ejus prædicandis², temperentia³ ac justitia manifesta describenda, amorem in animos injicerent audientium. Ex omnibus igitur partibus et locis, ut sacramentum dicerent visuque ejus beato fruerentur, frequentes advene-runt, quos, fide accepta, docuit, se esse el-Mehdium diu expectatum. Ita rebus auctis et imperio firmato, omnes, qui, voluntati suæ subjecti, sa-cramentum fidei dicebant et doctrinam suam profitebantur, *el-Muvahhidîn* (Unitarios) vocavit. Librum quoque *el-tevhîd* (doctrinæ unitariorum) lin-gua berberica conscriptum, et (sicut Coranum) in varias divisum sectio-nes, *uschr*, *hizb*, *sûra* nominatas, eos docuit, simulque dixit, si quis hoc *el-tevhîd* ignoraret, cum non esse Muvahhiditam, sed infidelem, cujus *i-mamatus* haud agnosci, neque sacrificium permitti posset. Ille liber apud varias Mesâmedæ gentes eandem, ac Coranus, obtinuit auctoritatem. Nam el-Mehdi, qui has tribus omnium rerum, sive religionem sive vitam spec-tarent, ignaros invenerat, eas machinatione sua fascinatas, verborum linguæ-que blanda dulcedine et astutia adeo vicerat⁴, ut de nemine nisi eo com-memorantes, ejus imperio modo subjecti, opem in rebus adversis implora-
rent, nomine invocato mensam benedicerent et in suggestibus cum el-Meh-

الزهد³ — a. — ويزرعون — — وانكرامات² — a. — واهل — — انقبائل¹
f. وجلبهم⁴ c. والدین

dium *imámum* notum, a peccatis innoxium, prædicarent. Homines nimirum imperio ejus turmatim se subiciebant, doctrinam, quam profitebatur, legem suam et vitæ agnoscebant regulam. Tum decemviros e sociis suis, primarios et antecessores appellatos, instituit, et alios quinquaginta selegit, qui, consilio et ope adjuvantes, confirmarent inamatum et Muslemis consulerent. His summa in regno data est auctoritas.

Turmæ hominum et tribus interea accurrerunt, legati undique missi sunt, et in concionibus preces pro eo factæ, dum e Muvahhiditis, quos adjutoribus (Muhammedis) *el-ansâr* facile æquaris, et variis Mesâmedæ gentibus plus 20,000 virorum eum circumdederunt. Concione habita hos jam ad Murabitos debellandos excitavit, et tanto commoti sunt studio, ut jurejurando pro eo mortem obire sese obstringerent.¹ Exercitui 10,000 virorum, e fortissimis Muvahhiditarum electo, Abu-Muhammedem el-Beschîr præfecit, cui album vexillum tradebat. Postquam omnia fausta iis erat apprecatus et vale dixerat, ad urbem Aghmât profecti sunt. Ali ben-Jusuf Muslemorum imperator, nuntio de his motibus accepto, exercitum e satellitibus et militibus, duce el-Ahval, qui summæ rerum Lemtunæ præerat², adversus illos misit. Copiæ vero Alii fugatæ et el-Ahval Akeltum³ dux occisus est. Lemtunenses cæsos Muvahhiditæ gladio usque Murrekoscham persecuti, aliquot dies urbem obsiderunt. Superante mox militum Lemtunensium numero, in montes redire coacti sunt. His anno 516 (coepit die 11 Mart. 1122) die 5:o Schahâni gestis, fama el-Mehdii per omnem Mauritaniam et Hispaniam divulgata est. Prædam, qua in castris Lemtunensium erat potitus, Muvahhiditis distribuit, his additis Corani verbis: "*Deus multam vobis promisit prædam, quam capietis, deinde vobis acceleravit* c. s. p." (Cor. Sur. 48, 20).

[113] *De expeditionibus el-Mehdii et certaminibus adversus Lemtunam.*

Auctoris sunt verba. Copiis Alii ben-Jusuf Muslemorum imperatoris a Muvahhiditis in fugam coniectis, res crevit el-Mehdii et imperium stabilitum est. Maximam exercitus partem equis, in castris Murabitorum captis, instruxit.⁴ Postquam suos, ut contra schismaticos, a vera declinantes religione, impios fortiter pugnarent, hortatus est, tribus Muvahhiditarum collectas et bello dispositas Murrekoscham duxit, et in monte Geliz⁵, haud longe ab urbe dissito, castra posuit. Per tres annos, inde a 516

¹ الف — — الب — b. c. ² للنظر c. ينظر e. ³ الفلتون c. أمكلتوم f.
⁴ المبطلين — — الب — c. ⁵ جليز c.

usque ad 519, hic substitit, et mane seroque legiones Lemtūnæ oppugnavit. Quum vero mora tandem ei longior videretur, ad fluvium Nefis castris motis, cursum fluminis secutus, omnem hanc regionem, tam campestem quam montanā, sibi subiecit, et sacramentum fidei a Gedmivæ¹ tribubus accepit. Postea terras Reqrâgæ adortus, hunc populum ad Dei t. o. m. cognitionem et leges Islamismi amplectendas invitare coepit. Deinde fines Mesâmedæ peragravit, et, quicumque² imperium suum agnoscere nollet, bello eum petens, multa expugnavit loca. Quum numerus haud exiguus Mesâmedæ gentium ita esset subjectus, Tinnâlum revertit. Post duos menses quieti militum hic concessos, cum 50,000 Muvahhiditarum, Tinnâlo profectus, urbem Aghmât terrasque Hezregæ³ aggressus est. Aghmatenses autem, tribubus Hezregæ, el-Haschmi, Lemtunensibus al. conjuncti⁴, pugnae adversus el-Mehdium se accinxerunt. In proelio inter utramque aciem commisso acriter pugnatum, donec el-Mehdii sectatores e pugna abirent victores. Præda Muvahhiditis dispartita, tribus montis Dereni adortus el-Mehdi, sequacibus vitæ securitatem promittens, pervicaces autem occidens, omnia montis castella, arces, valles expugnavit, et gentes, quæ ibi inerant Hentâta⁵, Genfisæ⁶, Harghæ al. se subjecerunt. Tinnâlum deinde reversus, postquam milites aliquot dies quieti dederant, Muvahhiditas recensitos Murrekoscham aggredi et Murabitos, qui ibi inerant, oppugnare jussit. Abd-el-Mûmenum ben-Ali, qui inter præcaudum munere fungeretur inâmi, et Abu-Muhammedem el-Beschir⁷, exercitui præfecit. Copiæ Tinnâlo profectæ, Aghmâtum venerunt, ubi Abu-Bekr ben-Ali ben-Jusuf Emir us Lemtunensis cum magno Lemtunensium, tribuum Sunhâdjæ, el-Haschmi al. exercitu, per octo dies certamina adversus eos commisit gravissima, in quibus Muvahhiditæ tandem victoriam reportarunt. Abu-Bekr autem et Lemtunenses fugati, ab Abd-el-Mûmeno et copiis Muvahhiditarum sequentibus, in viis angustis ubique cæsi, Murrekoscham petierunt, ubi, portis in hostium conspectu clausis, tres dies obsidebantur. Tum Muvahhiditæ Tinnâlum reverterunt. Hæc omnia mense Redjebi anno [116] 324 gesta sunt. El-Mehdi Tinnâlum redeuntibus obviam ivit, ut salutaret et honorifice eos reciperet. Jam docuit, quanta victoria quantæque iis essent ex-

¹ جدميو e. جدمية e. Jadjabua M. Jedmiwa D. ² — — — — — ³ هزرجة b. semper. Harga D. ⁴ — — — — — ⁵ هتباتة b. Haschata D. ⁶ چنقىسة d. چنقىسة g. M. نقيسة ⁷ — — — — — ⁸ — — — — — ⁹ — — — — — ¹⁰ — — — — — ¹¹ — — — — — ¹² — — — — — ¹³ — — — — — ¹⁴ — — — — — ¹⁵ — — — — — ¹⁶ — — — — — ¹⁷ — — — — — ¹⁸ — — — — — ¹⁹ — — — — — ²⁰ — — — — — ²¹ — — — — — ²² — — — — — ²³ — — — — — ²⁴ — — — — — ²⁵ — — — — — ²⁶ — — — — — ²⁷ — — — — — ²⁸ — — — — — ²⁹ — — — — — ³⁰ — — — — — ³¹ — — — — — ³² — — — — — ³³ — — — — — ³⁴ — — — — — ³⁵ — — — — — ³⁶ — — — — — ³⁷ — — — — — ³⁸ — — — — — ³⁹ — — — — — ⁴⁰ — — — — — ⁴¹ — — — — — ⁴² — — — — — ⁴³ — — — — — ⁴⁴ — — — — — ⁴⁵ — — — — — ⁴⁶ — — — — — ⁴⁷ — — — — — ⁴⁸ — — — — — ⁴⁹ — — — — — ⁵⁰ — — — — — ⁵¹ — — — — — ⁵² — — — — — ⁵³ — — — — — ⁵⁴ — — — — — ⁵⁵ — — — — — ⁵⁶ — — — — — ⁵⁷ — — — — — ⁵⁸ — — — — — ⁵⁹ — — — — — ⁶⁰ — — — — — ⁶¹ — — — — — ⁶² — — — — — ⁶³ — — — — — ⁶⁴ — — — — — ⁶⁵ — — — — — ⁶⁶ — — — — — ⁶⁷ — — — — — ⁶⁸ — — — — — ⁶⁹ — — — — — ⁷⁰ — — — — — ⁷¹ — — — — — ⁷² — — — — — ⁷³ — — — — — ⁷⁴ — — — — — ⁷⁵ — — — — — ⁷⁶ — — — — — ⁷⁷ — — — — — ⁷⁸ — — — — — ⁷⁹ — — — — — ⁸⁰ — — — — — ⁸¹ — — — — — ⁸² — — — — — ⁸³ — — — — — ⁸⁴ — — — — — ⁸⁵ — — — — — ⁸⁶ — — — — — ⁸⁷ — — — — — ⁸⁸ — — — — — ⁸⁹ — — — — — ⁹⁰ — — — — — ⁹¹ — — — — — ⁹² — — — — — ⁹³ — — — — — ⁹⁴ — — — — — ⁹⁵ — — — — — ⁹⁶ — — — — — ⁹⁷ — — — — — ⁹⁸ — — — — — ⁹⁹ — — — — — ¹⁰⁰ — — — — —

pugnationes faciendæ, quæ terræ occupandæ, et quamdiu imperium eorum duraret. Simul se hoc ipso anno moriturum prædixit. Quam ob rem lacrimis obortis, magna tristitia audientes affecti sunt. Tum morbo letali correptus el-Mehdi, precibus præeundis Abd-el-Mûmenum ben-Ali præfecit, et, vi mali indies crescente, die tandem Jovis 25:o Ramadhâni, anno 524 mortuus est.

De morte el-Mehdii.

Quidam hujus dynastiae annalium scriptores referunt, el-Mehdium Muvabhiditam paullo ante mortem virum, ad portam adium stantem, vidisse, qui hos recitaret versus:

"Mihi videtur gens hujus tentorii periisse¹; vestigia enim ejus et habitationes² deleta sunt."

El-Mehdium respondisse:

"Ea ratio est rerum³ humanarum: nova mox terentur. Pulchritudo uniuscujusque nostrum sane periet".

Virum jam dixisse:

"Commeatum e mundo paras, unde mox abibis; interrogatus, quid tunc respondebis?"

Tum el-Mehdium respondisse:

**"Dicam: "Deus verus est, quem testatus sum". Hujus dicti virtutes c-
numerari nequeunt".**

Virum denuo ita esse locutum:

"Mortī te parāpara; nam morieris. Res, quæ tibi eveniet, jam pro-
perat.⁵¹"

Deinde el-Mehdium dixisse.

"Quando vero, precor, hæc fiant, mihi dicas. Bene directus es. Equidem summa cum diligentia dicta perficiam".

Virum tum cecinisse:

"Vives⁶ tres dies post vigesimum mensis, cujus finem haud attinges".

Neque postea amplius quam octo et viginti noctes vixisse. Sunt, qui dicant, eum, morbo ingravescente, mortem propinquam sentientem, Abd-el-Mùmeno arcesso, omnia, quæ sibi cordi fuisse, commendasse, et amorem in propinquos suos injunxisse. Librum etiam *el-Dje/r*, ab Abu-Hàmido el-Chazàli *mamo* acceptum, ei tradidisse, simulque imperasse, ut mortem

b. 'موال' ³ h. 'حسنه' d. g. جماله e. f. جمایله c. مبالیه ² b. بدت ¹
e. تبیت ⁶ b. قرب c. ازحف ⁵ b. دل فتی منیا حقاً ستملی جمایله

aliquamdiu celaret suam, donec Muvahhiditæ in unum essent collecti. Quæ vestes sibi mortuo involvendo inservirent, quum indicasset, cum jussisse, manu sua lavatum corpus involvere, preces solennes facere [117] et in templo Tinmâli sepelire. Abd-el-Mâmenum, discessu illius afflictum, valde lacrimasse, et el-Mehdium mane diei Jovis 25:æ mensis Ramadhâni anno 524 esse mortuum. Ea est el-Bernûsîi sententia. Sed alii, in quorum numero est Ibn-el-Fhasehâb in *Tefsir* suo¹, contendunt, eum die Mercurii 15:o mensis ejusdem Ramadhâni obiisse. Sunt etiam, qui dicant, el-Mehdium exstitisse et ad imperium suum agnoscendum invitasse die Sabbati primo mensis Muharremi anno 513, die vero Mercurii 15:o Ramadhâni anno 524 esse mortuum. Regnavit igitur, si hæc vera sit opinio, octo annos, totidem menses et tredecim dies, quorum primus dies Sabbati primus anni 513, ultimus vero Mercurii jam dictus. At rem veram narrant Ibn-Sâhib-el-salât in libro suo, el-menn bil-imâme (i. e. *donum de imamatu*) et Abu-Ali ben-Reschîq, Murciâ oriundus², in *Mizân-el-ilm* (*libra scientiæ*), eum regem fuisse salutatum die Sabbati primo Ramadhâni anno 516, et die Mercurii 15:o Ramadhâni anno 524 mortuum. Quidam historiographus contendit, se hæc retulisse e scripto Abu-Jaqûbi Jusufi ben-Abd-el-Mâmen fidelium imperatoris, quod patre Abd-el-Mâmeno præsentem, jubente et dictante, annotasset. Secundum hanc narrationem 5380 dies regnaverat, annis octo, totidem mensibus et tredecim diebus apprimè respondentes, quorum primus erat Sabbati, quo rex salutabatur, ultimus autem Mercurii, quo moriebatur.

De externa el-Mehdii forma, vita et rebus quibusdam.

Muhammed, el-Mehdi appellatus, qui imperium condidit Muvahhiditarum, pulchræ fuit staturæ, colore fusco³, rubori paullum mixto, superciliis distinctis et oculis depressis. Parum crinium in maxillis habuit, et in manu dextra maculam nigram. Prudentia, astutia, ingenio, magna sollertia excellens, nihilominus jurisprudentiam et traditiones prophetæ optime edoctus, fundamenta fidei et articulos principales⁴ cognovit. Linguae facundæ⁵ artem conjunxit disputandi; ad magna⁶ negotia gerenda promptus, sanguinis effusor haud parcus⁷, neque ulla coërcitus dubitatione, quum levis res ei videretur sanguinis effusio. Omnium optime intellexit, cupiditatibus

¹) l. 11 وخمس مائة — — — قاله — b. ²) المرسى d. præferendum.

³) اسمى a. b. d. e. bene.

⁴) الاعتقاد a. d. b.

⁵) فصيح a. b. recte.

⁶) الظلام c.

⁷) دم — — غير — c.

satisfacere suis et finem attingere propositam. Rebus vero suis consulere numquam neglexit et, quæ ejus imperio erant subjecta, firmiter continuit.¹ Astutia usus regnum alii condere coepit et cito deinde progressus est.² Gentem enim omnium rudem et obrutum ignorantia offendens, ipsa inscitia, ut suæ inserviret causæ, usus est, donec tribus Mesâmedæ ei sacramentum fidei adjurarent. Professionem unitatis Dei (tevhîd) linguâ horum vernaculâ, quum unus esset eorum, docuit³, quæ adhuc apud eos manet. Seipsum esse *Imannum el-Mehdium*, qui sæculo quinto exeunte esset venturus, Murabitos autem, quos antropomorphismi et infidelitatis accusabat, optimo jure bello petendos, [118] feminas et liberos capiendos ac bona eorum diripienda, iis aperuit. "Se quidem", inquit, "imperatores vocant Muslemorum; at verum nomen *Mulaththemîn (velati)*⁴ est". Eos jam a Propheta esse significatos hoc ejus dicto ostendit: "duo genera sunt hominum, qui paradisum non intrabunt; quorum alterum ex eo efficitur populo, qui extremis temporibus existens, scuticas instar caudarum bovinarum habet; feminae eorum, amictu tectæ, corpore incedentes vacillante, viros gestibus alliciunt⁵ et capitibus prædita sunt cameli gibborum⁶ similibus". Quomodocumque enim Propheta Emiros hujus temporis designaverit, hos indicasse demonstravit. Ita animos stolidorum⁷ et ignorantium seduxit.⁸

Quanta vero fuerit ejus astutia et quam faciliter sanguinem effuderit, hoc erit documento. Quosdam e suis selectos, vivos in terra sepelivit, et singulis in tumulo suo spiraculum fecit. Deinde iis dixit: "quando a vobis interrogatum fuerit, hæc respondete: quæ dominus noster nobis proposuit præmia ob bellum, adversus Lemtûnam gestum, ea duplicia jam accepimus et summos propter mortem nostram attingimus gloriæ gradus. Alacres igitur hostes impugnate vestros. Nam ea, ad quæ vos vocat *Imâmus el-Mehdi* dominus vester, verissima sunt". Quæ quum dixeritis, vos eductos in summo ponam gloriæ et auctoritatis apud me fastigio". Dictis sanctam adjuravit fidem. Talis facinoris causa fuit, quod Muvahlhiditæ, quum cum Murabitis congressi, proelio commisso gravissimo, multos e suis occisos vidissent, graviter rem ferrent. Ut cædes igitur et vulnera iis nullius essent momenti, noctu cum sociis in locum pugnae profectus, eos

a. صنع³ — b. شرع² وشرع² وعهد² a. لموالى¹
 b. بالتلومين⁴ c. كاسنات⁶ b. ومومات⁵ e. بالتصلين⁵ a. بالتلمين⁵
 b. فاستمد⁸

inter caesos sepultos terra textit. Ad castra reverens, ultima fere nocte, principibus Muvahhiditarum, "O concio", inquit, "Muvahhiditarum, vos, qui agmen Dei estis, religionis Ejus propugnatores et defensores veritatis, hostes bello fortissime persequimini. Nam viam incedentes veram, spei vestrae magnam habetis fiduciam. Quod si de verbis meis dubitaveritis, in campum pugnae exite, et fratres, qui hodie¹ cadebant, interrogate; certaminis vestri praestantiam et premiorum, ob id in vita futura accipiendorum, excellentiam vos edocebunt". Quibus in pugnae locum eductis, summa voce exclamavit: "o martyrum concio, mihi annuntiate, quid a Deo celsissimo acceperitis". "Apud Deum", responderunt, "ea sumus experti, quae oculus non vidit, neque auris audivit, neque animo suo homo unquam concepit". Quibus auditis, ad tribus suas et familias illi reversi, "ea", dixerunt, "ipsi audivimus, quae fratres nostri, in pugna caesi, respondebant, quaeque praemia et quam gratiam eximiam a Deo accipiebant". Universi ita seducti sunt. Postea el-Mehdi spiracula, super sepultis illis sociis relicta, clausit; quare statim misere perierunt. Haec fecit, metuens, ne educti artificium ejus divulgarent.²

Exemplum sollertiae atque astutiae ejus hoc attulisse satis erit. Quum quosdam homines tribus Mesâmedae primum Corani caput nullo modo docere posset, propter barbariem, qua laborarent, summam; vocibus capitulis numeratis, viros serie una considerare jussos, singulos una voce nuncupavit, dicens primo, tibi nomen est: *Hamdu lillâh*, alteri: *Rabb*, tertio: *el-alemina* e. s. p., donec omnia capituli verba essent distributa. "Deus", jam iis inquit, "preces vestras non respiciet, [119] nisi haec nomina omnia justo suo ordine in singulis precum inclinationibus conjunxeritis". Ita res facilis iis facta est et primum Corani caput memoria tenuerunt. Sic rem narrat scriptor libri, el-Mugharrib fi akhbâr muluk-il-maghreb (i. e. *Peregrinus, de historia regum Mauritaniae*) inscripti.

De regno Abu-Muhammedis Abd-el-Mûmen ben-Ali Kumîtae Zenatensis Khalifae et imperatoris fidelium.

Abu-Muhammed Abd-el-Mûmen filius fuit Alii filii Jalae filii Mervani filii Nasri filii Alii filii Ameri filii Elamtae⁴ filii Mûsae filii Ayn-Al-lâhi Jahjae filii Vazdjae⁵ filii Satisfuni filii Nefûri filii Metâli⁶ filii Hâ-

يخرجون فيسيروا الى خاصتهم فيسأله على ما²)
¹) اليوم post مات exiit. ²) يخرجون فيسيروا الى خاصتهم فيسأله على ما فعله بهم b. فسله بهم
³) ناصر b. d. c. يخرجون فيسيروا الى خاصتهم فيسأله على ما فعله بهم
⁴) الممتي b. الممتي
⁵) زايغ c. وزايغ
⁶) معطاط a. معطاط b. معطاط c. معطاط

di¹ filii Madghîsi filii Berberi² filii Qeis-Ghailâni³ filii Modhari filii Nezâ-ri filii Maadi¹ filii Adnâni, sicut omnes hujus dynastiæ historiographi nar- rant, qui hanc cognationem e scripto nepotis illius Abu-Muhammedis Abd- el-Vâhidi desumptam dicunt. Deus solus veritatem novit! A tribu Zenâ- tæ oriundus, patre figulo⁵, qui vasa fabricabat fictilia⁶, natus est. Inde a pueris scientiæ deditus, templa, ut Coranum disceret, frequentavit. El- Mehdi, in Mauritaniam reversus⁷, eum inventum sibi conjunxit. Deus e- nim regnum ejus condere voluit. Certissimum quidem est, eum virum fuisse Zenâtensem, e Kumijja⁸ Honein oriundum, in loco quodam, Tagera⁹ appellato et tria milliaria a portu Honein dissito, natum. Benu-Abd-el- Mûmen putarunt, el-Mehdium illum sibi successorem constituisse. Quare, el- Mehdi mortuo, Abd-el-Mûmen sacramentum fidei privatum a decem el- Mehdi sociis accepit, qui, morte el-Mehdi celata, unanimi consensu de- creverunt, eum rebus præficere, et propter el-Mehdi familiaritatem et fi- duciam, et quia hos versus in eum canere solebat:

In te eximie conjunctæ sunt virtutes. Nos omnes te magnopere gaudemus.

Dentes tibi sunt ridentes, manus larga, pectus expansum¹⁰, facies hilaris. Ob eam rem precibus etiam eum præfecerat. Præterea præstantia ejus, doctrina, religio, prudentia, strenuitas, fortitudo, in rebus gerendis magna dexteritas, intellectus excellentia¹¹ notissimæ erant.

Alii rem sic narrant. Mortuo el-Mehdio, decem socii singuli sibi kha- lifatum appetiverunt. Erant enim e diversis gentibus Muvahhiditarum o- riundi, quæ omnes summopere nitebantur, ut, ceteris tribubus exclusis, successor ex se præcipue eligeretur. Tali desiderio moti, invidiâ in se invicem ferebantur. Decemviri illi et quinquaginta in unum coeuntes, quum timerent, ne, dissensione exorta, omnis sua evanesceret potestas, et concordia discors fieret, Abd-el-Mûmenum regem creare constituerunt, utpote qui peregrinus et hospes inter cos esset, et, id quod ipsi viderant, amore el-Mehdi et fide¹² esset usus. Itaque ei sacramentum fidei adjurarunt.

Ibn-Sahib-el-salât, in libro, el-menn bil-imâ me inscripto, refert. Mortuo el-Mehdio, tres annos mors tanto studio celata est, ut, exceptis Abd-el-Mûmeno et decemviris, nemo eam comperiret. Interim illi imperi-

a. بن عيلان³ + بن يزير d. بن بز a. بن بر² a. h. هودج¹ (1).
b. قفل⁷ a. d. النوافيج⁶ b. حجار⁵ e textu excidit. بن معد⁴ (2).
a. متلع¹⁰ e. Tagira M. Edscherif D. مرتاجير c. بناجرا⁹ a. كومة⁸ (3).
b. وثنايه¹² ut in a. b. corrigas. راحة¹¹ (4).

um bene gubernarunt. Quæ sollertiae [120] debebantur Abd-el-Mûmeni, hac præcipue occasione manifestæ. Nam postquam el-Mehdi mortuus erat, catulum leonis et avem assumptos, ad voluntatem suam educatos adeo condocfecit, ut leo, coram domino conspecto se cubaret¹ et caudam motitaret, avis autem hæc verba arabice pronuntiare² disceret: "victoria et potentia sit Abd-el-Mûmeno Khalifæ, imperatori fidelium". Omnibus, sicut voluit, paratis, principes Muvahhiditarum et tribuum, ut consessui ejus adessent, invitavit. Magno tentorio in templo³ Tinmali ad id posito, cujus mediam partem sibi tapetibus sternebat, avem in columnam ejus collocavit, et leonis rectorem jussit, simulac locus Muvahhiditarum esset plenus, animal introductum inter eos dimittere. Concione coacta, Abd-el-Mûmen exstitit, Deum laudans, Prophetæ ejusque sociis benedicens, Imâmo el-Mehdio divinam apprecatus gratiam, mortem hujus annuntiavit et dolorem solando lenivit. Quum fletus præsentium et ejulatus audiretur tristissimus, monuit, principem apud Deum relictis longe meliora invenisse. "Bono igitur", inquit, "animo estote, et dignum eligite, qui rebus præsit vestris, et cui post tantum virum summa concedatur potestas. Ne vero discordes rixemini, precor; nam ita debiles eritis, et, fortuna vestra dilapsa, concordiaque labefactata, prada hostibus facillima". Principes Muvahhiditarum consilia jam contulerunt, quum ecce leo a rectore suo dimissus est, et avis, sibilante magistro, clara voce clamavit: "victoria et potentia sit Abd-el-Mûmeno domino nostro Khalifæ fidelium imperatori". Leo autem, dimissus, horrente comâ, caudam motitante, et dentibus exsertis, videntibus tantum iniecit pavorem, ut dextrorsum et sinistrorsum cum fugerent. Abd-el-Mûmen solus suo loco sedens immotus mansit. Quem quum leo conspiceret, caudam movens accessit, et coram eo signa lætitiæ dedit. Manu sua strictum cum Abd-el-Mûmen sedavit. Muvahhiditæ, iis, quæ leo fecerat, visis verbisque avis auditis, unanimi consensu Abd-el-Mûmenum regem crearunt, dicentes: "quid his amplius erit? Nemo dignior est Abd-el-Mûmeno, qui el-Mehdio Imâmo succedat. Tanta enim edidit miracula, ut avis eum salutet, et leo coram eo caudam molitet. Præterea Imâmus cum precibus præfecit, quæ res est Islamismi præcipua. Quid quod? Khalifam igitur constituamus, sociorum Prophetæ secuti exemplum, qui, quamvis multi essent affinitate regno propiores, Abu-Bekrum prætulerunt, quia vir-tute eximia, generositate et scientia excellebat, et a Propheta ægrotante

¹) باص يده b. اربض يده

²) Post في نطقه a. d.

³) بخارج b.

precibus præcundis præficiébatur⁷. Itaque sacramento dicto rex renuntiatus est. Sunt, qui addant, cum leonem, quum caudam coram se motitaret, manu benedicta strictum abire jussisse. Dicto audiens discessit, et si loqui potuisset, laudes domini et gratias pronuntiasset. In hoc consensu ei evenerunt, quæ per diversas dispersa regiones et in foliorum recessibus conservata¹, omnium consensu maxima habeantur miracula. In hunc Abu-Ali cecinit:

[121] Catalus leonis lætus leoni assuevit, et patris similem quum conspiceret², cum adiit.

Avis victoriam vobis apprecatur³; et jus vestrum⁴ ejus adventu ratum fit: Creator creaturas loquela donavit, ut, quæ vidissent, testarentur omnia⁵.

Tu quidem rebus ejus præces, postquam tempus nimis longum hominibus⁶ visum est.

Sacramentum fidei privatum die Jovis 14^o Ramadhâni anno 524 Abd-el-Mûmen a decem el-Mehdii sociis accepit; publicum vero die demum Veneris 20^o Rebi' prioris post preces solennes peractas anno 526, secundo post mortem el-Mehdii, in templo Tinmâli ei dictum est. Primo decemviri illi, tum quinquaginta Muvahhiditarum principes, denique universi Muvahhiditæ, nemine retractante, fidem adjurarunt hora sibi fausta, Murabitis autem funesta. Dynastiam enim eorum eversam⁷ cade et exilio perdidit, et, Mauritania⁸ tota potitus, omnem expugnavit Hispaniam. Quibus gestis, nomen ejus in precibus in omnibus regionibus commemoratum est.

Rex ita inauguratus, et rebus Muvahhiditarum rite præfectus Abd-el-Mûmen castra movit, ut hostes bello peteret, perfidos et rebelles⁹ impugnaret, et regni proferret pomoeria. Primam Khalifa adversus Tâdelam suscepit expeditionem. Die Jovis 24^o mensis Rebi' prioris anno 526 Tinmâlo cum 30,000 Muvahhiditarum profectus, urbem eam est populatus¹⁰, cives abduxit captivos et victor rediit. Tum Deram aggressus cepit Eadem fortuna usus, regiones Teigheri¹¹ expugnavit et fines Fezâzi¹² ac Ghajâthæ adortus est. Mense denique Safari anno 534 (coepit die 27 Aug. 1159) bellum coepit longius, in quo ad annum usque 541

b. من حقه⁴ c. وعاد³ c. ورا حبه اليه² b. و جلد¹
 +⁸ انقطعت post. بها⁷ b. d. +⁷ b. الناس على⁶ b. optime. بكار⁵
 تم — — h. تيرغر b. تغرا¹¹ b. ففاتها¹⁰ c. والفساد⁹ الى بركة¹² b. d. e. rectius. ففاتها¹² c. — ففاتها

(coepit die 12 Jun. 1116) urbes continue captas subegit et tribus debellavit. Regionem Tazæ¹ et Ghajâthæ montes primo sibi subjecit.

Inter Abd-el-Mûmenum et Murabitos bellum inde a dje, quo rex salutabatur, tenuit, nec regnante Alio ben-Jusuf ben-Taschfin, nec filio Taschfino succedente, umquam cessavit. Postquam² Abd-el-Mûmen ben-Ali Karnatæ duos annos mane et sero Taschfinum ben-Ali, e regione castra habentem, oppugnaverat³, ad montes Ghumâræ⁴ castra movit. Taschfin, vestigia abeuntis secutus, in Vadi-Tchlit⁵ e regione Ain-el-Qadim cœnsedit. Hæc statione duos hiemis menses mansit, quibus incolæ castrorum paxillos tenteriorum, hastas et ligna⁶ ædificiorum casarumque comburebant. Abd-el-Mûmenum, versus Tilimsânnum profectum, Taschfin secutus, et, quam celerrimis itineribus Tilimsânnum ante ejus adventum ingressus, urbem bene munivit. Tum ille cum Muvahhiditarum exercitu, castra inter duos scopulos locavit, et urbem aliquamdiu obsedit, donec Vahrânnum peteret, postquam [122] legiones Muvahhiditarum aliquot ad Tilimsâni obsidionem reliquerat. Taschfin autem, Murabitis quibusdam Tilimsâni relictis, cum selectis suæ gentis viris, ad Vahrânnum defendendum perrexerat. At equa, qua vehabatur, de littore super mari prominente delapsa, mortem ei attulit, et Abd-el-Mûmen, mense Ramadhâni anno 559⁷, Vahrânnum et Tilimsânnum cepit. Ita auctor libri el-menn bil-imâme rem narrat.

Ibn-Matrûh Qeisita hæc habet. Abd el-Mûmen Tinmâli rex inauguratus, mense Schevvâli anno 526 nuper dicto, exercitum Muvahhiditarum ad urbem Murrekoschæ duxit, quam aliquamdiu obsedit. Tum castris inde motis, Tadelam aggressus cepit, et postea Deram expugnavit. Urbem Selam adortus, deditione facta, die Sabbati 24:o Dhu-l-Hidjæ anno nuper memorato, intravit, postquam urbani obedientes et submissi ei obviam iverant. Nomen igitur ejus in precibus ibi pronuntiatum est. Anno 527⁸ (coepit die 11 Nov. 1152) imperator fidelium vocatus est.⁹ Anno 529 (coepit die 21 Oct. 1154) regionem Tâzæ sibi subjecit. Anno 528 urbem Rabât-Tâzam condere jussit. Interim Taschfinum ben Ali ab anno 550 ad annum 559 debellavit, donec eum Tilimsâni obsideret. Qui quum obsidione nimis premeretur, Vahrânnum profectus est, ubi Abd-el-Mûmen, qui, exercitu Muvahhiditarum ad Tilimsânnum oppugnandum relicto, vesti-

غِيَاثَةُ. 4) ويراوحه بالقتال. 5) بعد — — على. 6) تادلا. 7) سبع. 8) h. Selit D. 9) واعداد. 10) تسمى — — وعشرين. 11) ففتح بلاد تازا وفي سنة ثمان وعشرين. 12) c. b. d. e. f. g. h. i. j. k. l. m. n. o. p. q. r. s. t. u. v. w. x. y. z. aa. ab. ac. ad. ae. af. ag. ah. ai. aj. ak. al. am. an. ao. ap. aq. ar. as. at. au. av. aw. ax. ay. az. ba. bb. bc. bd. be. bf. bg. bh. bi. bj. bk. bl. bm. bn. bo. bp. bq. br. bs. bt. bu. bv. bw. bx. by. bz. ca. cb. cc. cd. ce. cf. cg. ch. ci. cj. ck. cl. cm. cn. co. cp. cq. cr. cs. ct. cu. cv. cw. cx. cy. cz. da. db. dc. dd. de. df. dg. dh. di. dj. dk. dl. dm. dn. do. dp. dq. dr. ds. dt. du. dv. dw. dx. dy. dz. ea. eb. ec. ed. ee. ef. eg. eh. ei. ej. ek. el. em. en. eo. ep. eq. er. es. et. eu. ev. ew. ex. ey. ez. fa. fb. fc. fd. fe. ff. fg. fh. fi. fj. fk. fl. fm. fn. fo. fp. fq. fr. fs. ft. fu. fv. fw. fx. fy. fz. ga. gb. gc. gd. ge. gf. gg. gh. gi. gj. gk. gl. gm. gn. go. gp. gq. gr. gs. gt. gu. gv. gw. gx. gy. gz. ha. hb. hc. hd. he. hf. hg. hh. hi. hj. hk. hl. hm. hn. ho. hp. hq. hr. hs. ht. hu. hv. hw. hx. hy. hz. ia. ib. ic. id. ie. if. ig. ih. ii. ij. ik. il. im. in. io. ip. iq. ir. is. it. iu. iv. iw. ix. iy. iz. ja. jb. jc. jd. je. jf. jg. jh. ji. jj. jk. jl. jm. jn. jo. jp. jq. jr. js. jt. ju. jv. jw. jx. jy. jz. ka. kb. kc. kd. ke. kf. kg. kh. ki. kj. kk. kl. km. kn. ko. kp. kq. kr. ks. kt. ku. kv. kw. kx. ky. kz. la. lb. lc. ld. le. lf. lg. lh. li. lj. lk. ll. lm. ln. lo. lp. lq. lr. ls. lt. lu. lv. lw. lx. ly. lz. ma. mb. mc. md. me. mf. mg. mh. mi. mj. mk. ml. mm. mn. mo. mp. mq. mr. ms. mt. mu. mv. mw. mx. my. mz. na. nb. nc. nd. ne. nf. ng. nh. ni. nj. nk. nl. nm. nn. no. np. nq. nr. ns. nt. nu. nv. nw. nx. ny. nz. oa. ob. oc. od. oe. of. og. oh. oi. oj. ok. ol. om. on. oo. op. oq. or. os. ot. ou. ov. ow. ox. oy. oz. pa. pb. pc. pd. pe. pf. pg. ph. pi. pj. pk. pl. pm. pn. po. pp. pq. pr. ps. pt. pu. pv. pw. px. py. pz. qa. qb. qc. qd. qe. qf. qg. qh. qi. qj. qk. ql. qm. qn. qo. qp. qq. qr. qs. qt. qu. qv. qw. qx. qy. qz. ra. rb. rc. rd. re. rf. rg. rh. ri. rj. rk. rl. rm. rn. ro. rp. rq. rr. rs. rt. ru. rv. rw. rx. ry. rz. sa. sb. sc. sd. se. sf. sg. sh. si. sj. sk. sl. sm. sn. so. sp. sq. sr. ss. st. su. sv. sw. sx. sy. sz. ta. tb. tc. td. te. tf. tg. th. ti. tj. tk. tl. tm. tn. to. tp. tq. tr. ts. tt. tu. tv. tw. tx. ty. tz. ua. ub. uc. ud. ue. uf. ug. uh. ui. uj. uk. ul. um. un. uo. up. uq. ur. us. ut. uu. uv. uw. ux. uy. uz. va. vb. vc. vd. ve. vf. vg. vh. vi. vj. vk. vl. vm. vn. vo. vp. vq. vr. vs. vt. vu. vv. vw. vx. vy. vz. wa. wb. wc. wd. we. wf. wg. wh. wi. wj. wk. wl. wm. wn. wo. wp. wq. wr. ws. wt. wu. wv. ww. wx. wy. wz. xa. xb. xc. xd. xe. xf. xg. xh. xi. xj. xk. xl. xm. xn. xo. xp. xq. xr. xs. xt. xu. xv. xw. xx. xy. xz. ya. yb. yc. yd. ye. yf. yg. yh. yi. yj. yk. yl. ym. yn. yo. yp. yq. yr. ys. yt. yu. yv. yw. yx. yy. yz. za. zb. zc. zd. ze. zf. zg. zh. zi. zj. zk. zl. zm. zn. zo. zp. zq. zr. zs. zt. zu. zv. zw. zx. zy. zz.

gia abeuntis erat secutus ¹, eum Vahrâni obsedit. Taschfin, desperatione actus, cum parte copiarum Vahrâno, castra Abd-el-Mûmeni aggressurus, noctu exiit. Nox erat valde obscura, et, quum equus ejus de rupe alta decideret, Taschfin casu periit, et mane sequentis diei in littore maris mortuus inventus est. Caput abscissum ad Abd-el-Mûmenum latum est, qui id, Tinmâlum portatum, arbori salicis altæ affigi jussit. Mense Muharremi anno 540 Vahrânum vi cepit. Mense Safari Tilimsâni urbs Muvahhiditis expugnata est et Lemtunenses inde Gâdirum² fugientes, hic ad annum 544 (coepit die 10 Maj. 1149) obsessi sunt, quo Muvahhiditæ urbem vi ceperunt. El-Bernûsi autem contendit, Tilimsânnum anno 559 esse captum. Hac urbe potitus Abd-el-Mûmen exercitum 10,000 equitum Muvahhiditarum in Hispaniam misit, qui in littus Djezirat-el-Khadhræ descendebat. Prima, quam in Hispania occupabant, urbs, fuit Scherisch, idque deditione facta. Abu-l-Qamar³ e gente Benu-Ghanîja urbi præfectus, ibi cum trecentis equitibus Murabitis præsidio erat, qui cum omnibus suis Muvahhiditis obviam ivit, et obedientiam professus, Abd-el-Mûmenum regem agnovit. Eam ob rem Muvahhiditæ hos primos antecessores appellarunt, et bona de vectigalibus exempta, ad imperium eorum eversum, libera manserunt, quamquam in omnibus Hispaniæ urbibus quarta opum pars penderetur. Consuetudo igitur semper obtinuit ea, ut, quum legati Hispaniæ quoquo anno, regem salutaturi, advenirent, cives Scherischenses primi admitterentur, his verbis additis: "ubi sunt Scherischenses antecessores? salutatum intrent". Salutatione peracta et negotiis absolutis, quum abiissent, tum demum ceteri introibant. Die primo mensis Dhu-l-Hidjæ anno 559 [125] Scherisch expugnatum est. Ibn-Ferhûn vero narrat, Muvahhiditas mense Dhu-l-Hidjæ anno 559, duce Abu-Amrâno Mûsa ben-Said, Hispaniam ingressi, in insula Tarif castra posuisse, cujus urbs ultro iis se subjeceret. Djezirat-el-Khadhrum quoque, legatis ad id ab incolis missis, die sacrificii (10:o mensis Dhu-l-Hidjæ) ab iis esse occupatam; Murabitos inde fugatos Hispani abiisse.

Anno 540 Abd-el-Mûmen post obsidionem gravissimam urbem Fes sic cepit. Fluvium, qui urbem permeat, tabulis, lignis atque aggeribus supra eam in campo retentum, ad centrum⁴ reverti coëgit. Obstaculis deinde perruptis, aqua uno impetu irruens, murum urbis et plus duo mil-

¹ بالليل — — فصار — b. ² الى بجاية b. M. ثادير c. ثادير h. Gart D.

³ Amcr M. ⁴ مراكنه b.

lia ædificiorum destruxit. Quo casu multi perierunt homines, nec multum abfuit, quin maxima urbis pars undis submergeretur. Urbe expugnata, Abd-el-Mümen civibus pepercit, Murabitis exceptis, quos ad unum omnes, quasi infideles, peremit. Murum tum dirui jussit, dicens: "moenibus nobis opus non erit, ensibus et justitia² defensis". Spatiis igitur largis et fissuris dejectis, urbs muro caruit, donec el-Mansûr nepos hujus eum reficeret. Morte in medio opere absumto, Muhammed el-Nâsir³ filius anno 600 eum ad finem perduxit.

Eodem anno non solum Hispalis, ubi nomen Abd-el-Mümeni ben-Ali in precibus commemorabatur, sed Mâlaqa⁴ quoque a Muvahhiditis expugnata est. Tempore eodem fidelium imperator, murum Tagrârti prope Tilimsânium, templum ejus et munimenta condi moeniaque altius exstrui jussit; regionem quoque Dukâlâ⁵ cepit.

Anno 541 medio mense Muharremi Abd-el-Mümen urbe Aghmât, dedicatione facta sine pugna potitus est; et exeunte Rebi⁶ mense Muvahhiditæ urbem Tandjæ occuparunt, e qua Murabiti fugerunt. Die 18:o mensis Schevvâli, qui Sabbatum erat, Abd-el-Mümen, post proelia contra Murabitos gravia et elades multas iis inflictas, urbem Murrekoscham cepit et regem ejus Ishâqum ben-Ali ben-Jusuf ben-Taschfin captum necavit. Eodem mense universæ Mesâmedæ tribus legatos miserunt, et, omnibus dissidiis cessantibus, tota Mauritania Abd-el-Mümeno ben-Ali paruit.

Anno 542 (coepit die 1 Jun. 1147) el-Mâseti⁷, el-Hâdi dictus, cujus verum nomen erat Muhammed ben-Hûd ben-Abd-Allâh, fullo in urbe Selâ, patre natus institore, qui tegumenta sellis substernenda vendebat, contra Abd-el-Mümenum rebellavit, postquam Murrekoschæ captæ præsens, eum regem agnoverat. Tamesnæ regione et maxima Mesâmedæ terræ parte potitus, sacramentum fidei ab omnibus accepit tribubus, ita ut sola urbs Murrekoscha Abd-el-Mümeno esset subjecta. Adversus hunc Abu-Hafsum principem cum magno Muvahhiditarum exercitu misit, et eum, primo Dhu-l-Qadæ die hujus anni Murrekoscha profectum, usque [124] ad Tansifet deduxit⁸, ubi militibus vale dixit et victoriam apprecatus est. Castris motis, in finibus Tamesnæ cum el-Masetio rebelle concurrerunt et proelia commiserunt atrociora, in quorum uno, mense Dhu-l-Hidjæ hujus anni, el-Mâseti

برقا. a. مالقا ⁴) بن المنصور. c. ³) وعدتنا. d. ²) ولا يعطى لهم. b. ¹) المساتى. e. الماسى. c. المساقى. b. الماسى. ⁶) كتة. b. مدينة تدنة. ⁵) c. بلقا. b. ⁷) ماشيا. ⁸) مدينة. ⁷) b. Almassio M. Masteni D.

doctores legati, poenitentiam præ se ferentes, apportabant. Hic et iis et Ajádho qadhio ignovit, quem Murrekoschæ habitare jussit. Moenia Seb-tæ, imperante Abd-el-Mûmeno, deinde diruta sunt.

Eodem anno, die Mercurii tertio mensis Djumâdæ posterioris urbs Miknâs, post septem¹ annorum² obsidionem, vi capta, solo arguata est, maximus virorum numerus occisus et quinta bonorum pars fisco adscripta. Adhuc Tagrâret caput est regionis. Eodem quoque anno [125] Muvahhiditæ Cordubam occuparunt. Præfectus enim urbis Jahja ben-Ali ben-Aješcha³ eam iis tradidit. Deinde Granâtam profectus, ut ejus præfecto Lemtunensi persuaderet, hanc quoque urbem Muvahhiditis subjicere⁴, quum ipse Cordubam et Qarmûnam iis jam concessisset. Sed die Veneris 24:o Schabâni anno 545 Granâtæ mortuus, in arce e regione sepulchri Bâdisi ben-Habûs sepultus est. Eodem anno Abd-el-Mûmen urbem Djejjân cepit, ubi nomen ejus in precibus pronuntiatum est.

Anno 544 Muvahhiditæ urbe Meljanæ potiti sunt. Eodem tempore Tamesnæ vir Abu-Tamerkid⁵ nomine, rebus novatis, a Beraghvâta multisque Berberorum gentibus rex salutatus, aliquamdiu Muvahhiditas debellavit: postremo capti et occisi caput Murrekoscham allatum est. Multi Berberi cum eo ceciderunt.

Anno 545 (coepit die 29 April. 1150) Abd-el-Mûmen imperator fidelium ad urbem Selæ profectus, aquam e fonte Ghabûla per⁶ Rabât-el-Fath eo derivandam curavit. Legatis Hispaniæ permisit, ut Selam venirent. Quingenti igitur equites e faqihis, judicibus, prædicatoribus, doctoribus, ducibus accedentes, ab Abu-Ibrahîmo veziro⁷, Abu-Hafso veziro, Abu-Djafar ben-Atija faqiho veziro et cancellario una cum Muvahhiditarum principibus, duo millia ab urbe recepti, et optimo hospitio victuque excepti, tertio post adventum die, primo mensis Muharremi anno 546 (coepit die 19 April. 1151), apud fidelium imperatorem admissi, cum salutarunt. Cordubenses, sicut Abu-Djafar ben-Atija faqihus significaverat, primi duce Abu-l-Qâsimo ben-el-Hâdj qadhio suo, introibant: qui, statum Cordubæ dilucide exponens, narratione sua audientes faciebat attonitos. "Alfonsus, quem Deus perdat, o fidelium imperator", dixit, "eam omnino debilitavit". Abu-Bekr ben-el-Djidd oratione eloquente, quæ Abd-el-Mû-

¹ سنة b. ² — — الان b. ³ عايشة b. ⁴ تمليكها b. e. ⁵ بابين تركيد a. بابا تركيب b. Tatarquiq M. Tamergig D. ⁶ المدينة cum b. corrigas. ⁷ — أبو ابراهيم والوزير c.

meno valde placebat, ei adfuit. Donis pro dignitate cujusque datis, desiderii eorum et necessitatibus sublevatis, eos domum reverti jussit.

Anno 546 Abu-Muhammed Abd-el-Mûmen fidelium imperator Bedjâjam invasurus, in orientem profectus est, postquam Abu-Hafsum ben-Jahja Murrekoschæ præfecerat. Quum ad urbem Selæ venisset, ibi duos menses mansit. Deinde Sebtam castra movit, iter in Hispaniam simulans. Postquam Sebtam advenerat, Hispalis et Seville doctoribus una cum faqihis Hispaniæ et ducibus advocatis, quæ facienda voluit, exposuit et vale dixit. Tum denuo iter ingressus, ad arcem Abd-el-kerimi profectus, exercitui lustrato pecuniam distribuit et imperavit, ut viaticum novum pararet. Jam viam aliam iniens, urbem Fes ad dextram habens, usque ad Vadi-Melûja perrexit.² Hinc Tilimsânûm castris motis, ibique diem unum moratus, iter Bedjâjam flexit.³ Ad urbem el-Djezâiræ profectus, eam deditione facta cepit: at incolis pepercit. Præfectus vero Bedjâjam fugit. [126] Ibn-Hamâd, rex Bedjâjæ, expeditionem Abd-el-Mûmeni adversus se susceptam plane ignoravit, donec⁴ el-Djezâiræ præfectus fugiens, cum de illius adventu deque urbe el-Djezâiræ capta faceret certiore. Quibus auditis animum despondit. Interim Abd-el-Mûmen Bedjâjam profectus, eam cepit, postquam Abu-Abd-Allâh ben-Mejmûn, ibn-Hamdûn⁵ vulgo appellatus, portas ei aperuerat. Ibn-Hamâd mari Genuam primo aufugit, deinde vero Qastalam se recepit. Hæc mense Dhu-l-Qadæ anno 547 (cepit die 7 April. 1151) gesta sunt. Anno 546 nuper dicto Abu-Hafs princeps, comite Sîd Abu-Saïd filio fidelium imperatoris, ab Abd-el-Mûmeno cum magna Muvahhiditarum manu missus, in Hispaniam trajecit, ut Christianis, qui Elmeriam expugnaverant, hanc urbem armis eriperet. Elmeriam igitur corona cinctam graviter obsederunt, et Sîd Abu Saïd castra sua muro circumdedit. Christiani, qui Elmeriæ erant, interim Alfonsi auxilium implorarunt, qui el-Selîtinum et Ibn-Merdanischum cum validis copiis iis mittebat. At quum propter altum murum neque castris Sîd Abu-Saïdi appropinquare, neque oppidanis opem ferre possent, rebus infectis quisque in suam abierunt regionem; neque amplius conjuncti sunt. El-Selîtin Ubedam et Bejâsam obsedit, quas urbes, antea Christianis ereptas⁶, possederat. Sîd Abu-Saïd Elmeriam deinde oppugnavit, donec urbe capta Chri-

وول ³ c. حتى وصل b. حتى وصل سيرة ² b. — واشياخ — — تصافة ¹
 M. c. حماد b. حمروب ⁵ c. e. — حتى — — اليه ⁴ b. bene السي
 a. b. d. فاخلها ⁶ c. a. — من النصارى — — النصارى

stiani, fide vitæ per¹ Abu-Djafarum ben-Atija vezirum et cancellarium data, abirent.

Anno 547 Abd-el-Mûmen Bedjâjam cepit. Eodem anno Muvahhiditæ Ibn-Hamdûnum Qastela:² obsederunt, dum, fide vitæ promissa, ex arce descenderet, et Abd-el Mûmenum regem agnoscens, imperio Muvahhiditarum subjectus, Murrekoscham cum suis migraret, ubi Abd el-Mûmen eum, divitiis donatum, in excelsum gloriæ evehebat fastigium. Ut urbem pacaret, provinciam ejus locaque vicina subjeceret, et doctores Muvahhiditarum ibi constitueret, duos menses Bedjâje moratus est; tum Murrekoscham revertit.

Anno 548 (coepit die 28 Mart. 1155) Abd-el-Mûmen post Bedjâjam expugnatam Murrekoscham reversus Islitenum, qui el-Mehdî erat affinis, accitum, Sebta, vinculis constrictum, allatum, necari et portæ Murrekoschar affigi jussit. Qua corde perpetrata, Abd-el-Mûmen Tinnâlum, sepulchrum el-Mehdîi visurus, profectus, incolis multam distribuit [pecuniam, et templum exstruere urbemque amplificare jussit. Hinc Selam ivit, ubi reliquam anni partem manebat.

Anno 459 (coepit die 17 Mart. 1154) Muhammedem filium successorem in regno renuntiavit et nomen ejus in precibus post suum pronuntiari jussit. Litteræ de hac re in omnes imperii provincias missæ sunt. Eodem anno terras filiis ita dispertivit, ut Sid Abu-Hatsum Tilimsâno ejusque provinciæ præficeret, cui Abu-Muhammedem Abd-el-haqq-va-el-dînum adjungeret¹ comitem et ex scribis Abu-l-Hasanum Abd-el-Melikum ben-Ajâsch, qui deinde duobus Khalifis cancellarius erat; Sebta vero et Tandjæ Sid Abu-Saidum, cui [127] Abu-Muhammed Abd-Allâh ben-Suleimân et Abu-Othmân Saïd ben-Meimûn Sunhâdjita comites essent: cancellarius primo fuit Abu-l-Hakm Hermûs⁵ faqihus, deinde Abu-Bekr ben-Tofail⁷, denique Abu-Bekr ben-Hubeis⁷ Badjensis; Bedjâje ejusque provinciæ Sid Abu-Muhammedem Abd-Allâhum, cui Abu-Saidum Jakhlafum ben-el-Hasan comitem adjungeret; Hispali et Schill⁹ cum adjacente terra Sid Abu-Jaqûbum Jusufum, et Cordubæ ejusque provinciæ Abu⁹-Zeidum ben-Mudjib.¹⁰ Ita provinciis imperii inter filios divisus, Muhammede vero filio successore

اعجاب⁴ عزيمة لبناء³ c. بقتلة² a. بقتلة² b. على عهد¹ a. b. c. ut in sequentibus.⁵ هرمس⁵ b. هرموش⁵ c. نبيل⁶ c. ثليل⁶ e. حبس⁸ b. حبس⁸ h. عيسى⁷ e. الطليل⁷ e. حببت¹⁰ b. — a.⁹ — b.⁹ c. حببت¹⁰ e.

renuntiato, et Isliteno el-Mehdii affine occiso, Abd-el-Aziz et Isa, fratres el-Mehdii, qui Fes inhabitabant, arma adversus Abd-el-Mûmenum ceperunt, et ex urbe Fes profecti, viâ fodinæ Murrekoscham perrexerunt. Abd-el-Mûmen, hac expeditione Fesana audita, Selâ relictâ, Murrekoschæ opem laturus castra movit, postquam Abu-Djafarum ben-Atija vezirum suum præmiserat.¹ At Murrekoscham jam captam, et Abu-Hafsum ben-Jefrâgen² præfectum urbis ab iis occisum hic comperit. Quare Abd-el-Mûmen, Murrekoscham reversus, nihil antiquius habuit, quam ut rebelles morte damnatos cruci affigeret.

Eodem anno Muvahhiditæ Liblam³ (Nieblam) post obsidionem gravem occuparunt. Nam Abu-Zakarja ibn-Jûmer⁴ dux, ab Abd-el-Mûmeno eo missus, urbe aliquandiu obsessa potitus est. Tum incolæ, extra urbem eductos et in ordines dispositos, ad unum omnes interfici jussit. Ita multi ejus faqihî perierunt, in quorum numero erant Abu-l-Hakm ben-Battâl traditionum peritus et Abu-Amer ibn-el-Djidd faqihus pius et eximius. Ex Liblæ civibus in hoc loco 8,000 virorum cæsi, et ex adjacente regione 4,000 numerati sunt. Deinde feminas liberosque una cum præda capta vendidit. Hæc proprio motu, sine ulla imperatoris fidelium venia data, gesta, simulac Abd-el-Mûmeno nota erant⁵, valde ei displicuerunt. Tantum arbitrium tantamque sævitiam improbens, quosdam Murrekoschâ ablegavit, qui ducem comprehensum et catenis constrictum ad aulam agerent. Itaque die festi, quo jejunium rumpitur, huc ductus, aliquandiu in vincula conjectus jacuit; sed, venia delictorum impetrata, libertati mox restitutus. Liblensibus autem nihil omnium, quæ iis abripuerat, redditum est.

Anno 550 (coepit die 6 Mart. 1153) Abd-el-Mûmen fidelium imperator templa ubique refici et nova condi, instituta velita aboleri, libros sectarum⁶ cremari et homines, ut traditiones legerent, per litteras ad omnes suos doctores in Hispania et Mauritania datas, jussit. — Anno 551 (coepit die 24 Febr. 1156) Muvahhiditæ urbem ceperunt Granâtæ, ubi nomen Abd-el-Mûmeni in precibus recitatum est, qui, sacramento fidei eorum per legatos accepto, præfectum iis misit. At fide data post violata, præfectum interfecerunt, et Ibn-Merdanisch⁷, Ibn-Humuschk⁸, et el-Aqra

¹ عتيبة — — متلافيا — b. ² يفرجون b. M. يفرجر g. ³ لبلة d. recte. ليلة a. c. ابلة b. Eodem modo postea. ⁴ يوفور a — c. e. ⁵ — — فرغ c. D. ⁶ الموم — c. ⁷ الفروع a. b. præferendum. ⁸ دمنيش h. ⁹ همك c. D. هشمت h. Hamxaq M.

christianus summa rerum ibi potiti sunt. Anno 552 (coepit die 12 Febr. 1152) imperator fidelium Granâtam adoriri constituit, quare Jusuf et Othmân filii validos exercitus adversus eam duxerunt. Urbem aliquamdiu obsessam vi et armis ceperunt, el-Aqra christianus cum omnibus suis cecidit, Ibrahîm ben-Humuschk autem et Ibn-Merdanisch fugerunt. Ita Ibn-Matrûh rem narrat. Ibn-Sâhib-el-salât vero contendit, [128] anno demum 557 (coepit die 20 Dec. 1161) Granâtam captam et el-Aqram christianum esse occisum. Deus, quid verum sit, solus novit! Eodem anno fidelium imperator Abu-Djafarum ben Atîja vezirum suum, de munere remotum, aliquamdiu in vincula coniectum¹, postea mense Schevvâli occidit. Cui Abd-el-Selâmum ben-Muhammed Kumîtam vezirum suffecit. Hujus pater Abd-el-Mûmen matrem Abd-el-Selâmi uxorem duxerat, ex qua filiam habuit, Abu-Hafso nuptam, at postea dimissam. Litteris et edictis scribendis Abu-l-Hasanum Abd-el-Melikum ben-Ajâsch Cordubensem praefecit. Abu-Hafs vero in vincula coniectus hanc epistolam Abd-el-Mûmeno scripsit, ut per eam gratiam ejus et veniam impetraret.

"Propitius mihi sit fidelium imperator, eo tempore, quo grave infortunium², dolor et moestitia me affligunt!

Quum jam gurgites omnium peccatorum me submergunt³, gratia vestra navibus tutior⁴ erit.

Sagittæ, quæ me ab honore⁵ separant, me serierunt. At gratia vestra pulchritudine honestior est.

Vestes lotæ, sordibus purgatæ, nitent, et oculus firmior fit, postquam somno vacaverit.

Vitam omnium mutastis hominum, iis exceptis, qui in ea fulgentes suspicioni⁶ non subjecti sunt.

Nos quidem in numero sumus eorum, quos vitâ utrâque tum animæ tum corporis beneficia vestra donabant.⁷

Oculi pupilla⁸ similis est pullo avium⁹ in fronde, qui inde a tenera ætate somno haud adsuevit, neque in capite arboris neque in ramis.

Auxilium¹⁰ vestrum antea eos existere fecit¹¹; nisi tu fuisses, nemo inveniretur, neque esset.

b. الجيا⁴ h. اشرقتنا³ f. العرا² b. وسجنه — — المون¹
 ضيقة⁶ c. احب h. g. احببت⁷ jam praefero. a. c. ظنين⁶ b. غرض³
 e. d. كفراقى الارى⁹ b. c. h. قد اوجدتهم¹⁰ a. اباد¹¹

vâli decade anni 555 Abd-el Mûmen Murrekoscâ adversus Mehdiam profectus, Murrekoschâ Abu-Hafsum ben-Jahja, cui Sid Abu-l-Hasanum adjugebat, praefecit; urbem provinciamque Fesanam Abu-Jaqûbo Jusuf ben-Suleimân¹, Hispalim, Cordubam totamque Hispaniam occidentalem Sid Abu-Jaqûbo Jusuf filio et Granâtam Abu-Saido filio regendam dedit. Ipse cum populis innumeris et copiis Muvahhiditarum, tribuum Arabicarum² et Zenatensium, *el-aghziîz*, et jaculatorum haud computandis, iter versus orientem ingressus est. Deus has ei subiecit regiones Terras peragrans el-Zâbi et Africa, urbes expugnavit et castella, fidem vitæ iis, qui eam implorabant, dedit et rebelles occidit, donec Tunesum venit. Post trium dierum obsidionem, exercitu Muvahhiditarum ad urbem relicto, Qeirevanum castra movit. Qua una cum Susa et Sfâqs expugnata, Mehdiam perrexit. Ille Christianos terra marique obsedit, et, machinis bellicis tormentisque contra urbem terra marique erectis, pugna neque dies nec noctes cessante, quum tribubus Muvahhiditarum sibi invicem succedentibus proelium semper esset obeundum, eam tandem cepit, et magnum Christianorum numerum ibi occidit.

Anno 554 (coepit die 22 Jan. 1154) mense Djumâdâ prioris Tunesum expugnatum est et nomen Abd-el-Mûmeni fidelium imperatoris ibi in precibus pronuntiatum. Parvo temporis intervallo interjecto, Mehdia, post septem mensium obsidionem, capta est. Eodem anno Abd-el-Mûmen universa politus Africa, incolas ejus inde a Barca usque ad Tilimsânun suæ subiecit potestati³ et, nemine ulterius rebellante, praefectos et judices suo nomine constituit, pacem terræ ac securitatem stabilivit, fines tutatus est et res omnes in ordinem redegit.⁴ Eodem anno Abd-el-Mûmen omnem Africam ac Mauritaniâ dimetiri jussit. Quæ igitur a Barca usque ad Nûn in Meghreb-el-Aqsa per longitudinem et latitudinem secundum parasangas et millaria divisa est, tertia tantum parte excepta, quam montes, saltus⁵, flumina⁶, campi saluginosi, viæ et deserta⁷ occupant. In cetera vero ita vectigal distribuit⁸, ut tribus singulæ suam penderent frumenti pecuniarque rationem. Primus hanc rem in Mauritania instituit. Sunt [150] qui dicant, Mehdiam die decimo anni 553 ab Abd-el-Mûmeno esse captam.

أحوالها⁴ b. ودخل³ c. المغرب² a. — بن سليمان — يوسف¹ b. c. praferendum.
b. c. والشعرب⁶ b. c. وأنشعب⁵ b. c. واللاودية⁹ b. c. والخروج⁷ c. والخروج⁸ legendum. c. قسط⁸ h.

Anno 555 fidelium imperator Djebel-el-fath condi et muniri jussit; id quod factum est. Die Rebi' prioris nono hujus anni aedificari coepta, mense Dhu l-Qadae ad finem perducta est. Eodem anno fidelium imperator ex Africa in Mauritaniam rediens, Tandjam petiit, ut inde in Hispaniam trajiceret. Ad pagum, in finibus Vahrani situm, venerat, quum Arabes Africani veniam ei valedicendi et ad mansiones suas redeundi petierunt; qua data, mille ex quaque tribu una cum familiis liberisque in Mauritaniam traduxit. Arabes erant e gente Djeschm.¹ In hoc itinere urbem el-Badhæ² condidit. Cujus rei hæc caussa fuit. Quum Muvahhiditis longa in oriente commoratio et a domiciliis absentia displiceret, quidam eorum, conjuratione facta, statuerunt, Abd-el-Mûmenum in tentorio suo dormientem oppressum interficere. At princeps, rei conscius, Abd-el-Mûmenum adiit³ et, periculo exposito, "mihî", inquit, "liceat hæc nocte tuo loco et in tapete tua dormire. Si id quod est constitutum fecerint, morte mea vitam tuam in fidelium emolumentum redimam, et præmium facti a Deo recipiam. Sin salvus evasero, Deo id debebo, et merces mea pro consilio erit". Noctu igitur in stragulo dormiens interfectus est. Abd-el-Mûmenum quum, postquam illuxit, preces peregrisset matutinas, principem quasivit eumque invenit trucidatum. Quem sublatum et in camelum impositum coram se egit. Camelus, nemine agente, dextrorsum et sinistrorsum erravit, donec solus in genua procumberet. Tum Abd-el-Mûmen principem tolli et camelum, habena prehensa, e loco procumbendi amoveri jussit, ubi in sepulchro effoso illum sepelivit, et supra tholum aedificavit. E regione templum extruxit, et in urbe circa condita decem ex singulis Mauritaniae tribubus reliquit. Tanta apud hujus regionis homines sepulchrum principis gaudet veneratione, ut etiamnunc pie visitetur. Imperator fidelium quum, ex hac expeditione rediens, Tilimsânus ingressus esset. Abd-el-Selâmun ben-Muhammed Kunitam vezirum suum in custodiam tradidit, et postea lacte venenato, quo eadem nocte periit, e medio sustulit. Castris deinde Tilimsâno motis, Mauritaniam iturus, Tandjam mense Dhu l-Hidjæ anno 555 venit.

Anno 556 (coepit die 1 Jan 1161) Abd-el-Mûmen Tandjà in Hispaniam trajecit, et, in Djebel-el-Fath sede fixa, statum Hispaniæ examinaturus, duos mansit menses. Ducibus ac principibus, qui salutandi caussa huc venerant, imperavit, ut Hispaniam occidentalem adorirentur. Abu-

¹) حشم b. d.

²) البطحاء a. b.

³) — — — والفقتك — المومن

Muhammed ben-Abd Allâh ben-Abi-Hafs igitur Cordubâ cum valido Muvahheditarum exercitu eo profectus, arcem Atrankesch¹, prope Bataljûs sitam, cepit, et omnes ibi degentes Christianos occidit. Alfonsus quidem, ut opem ferret, castra movit: sed castellum jam captum invenit. Muvahhiditæ obviam iverunt, regem fugarunt, et sex peditum millia e copiis ejus ceciderunt. Captivi² Cordubam et Hispalim a Muslemicis deducti sunt. Eodem anno Muvahhiditæ [151] Bataljûs, Badjam³, Evoram⁴ et castellum el Qasar⁵ occuparunt, quibus omnibus Abd el-Mûmen Muhammedem ben-Ali ben⁶-el-Hâdj præfecit, et Murrekoscham revertit.

Anno 557 Abd-el-Mûmen classem in omnibus regni littoribus ornari jussit; nam secum constituerat, regiones Christianorum terra marique adoriri. Itaque quadringentæ naves ornatae sunt, quarum centum et viginti in Halq-el-Mamûra ejusque portu, centum Tandjæ, Sebtae, Badisi et in portubus el Rifi, centum in urbibus Africæ, Vahrâni et Mersa-Honein, et octoginta in Hispaniæ urbibus ædificabantur. Summam quoque curam adhibuit de equis expeditioni necessariis conquirendis, deque variis armorum armaturæque generibus multiplicandis. Sagittas ubique imperii conficiendas curavit. Singulis diebus earum decem *qintâr* fabricata sunt⁷, ut tandem numerari non possent. Interea tribus Kumijja cum magno exercitu e 40,000 equitum ad imperatorem fidelium venit. Cujus expeditionis causa hæc erat. Postquam quidam Muvahheditarum, in eadem Abd-el-Mûmeni conspirantes, principem illum, qui loco ipsius dormiebat, necaverant, id quod eorum consilium aperuit, hi, vindictæ sumendæ speciem callide præ se ferentes, advenerunt. Erat enim inter has tribus hospes, cui nulla esset neque familia, qua inniteretur, nec gens, cui confideret seque traderet. Ad tribum igitur Kumijjam, ex qua genus ducebat, clam ablegavit, qui principes ejus juberent ad se venire, et omnes, qui virilem attigerint ætatem, equis donatos, pulcherrimoque instructos vestitu, armatura et ornatu, secum ducere. In eum finem pecuniam et vestimenta iis misit. Ita 40,000 eorum collecti, Murrekoscham, ut coram fidelium imperatore servirent eumque defenderent, profecti sunt. Tota Mauritania tantarum copiarum adventu commota est variique inter homines agitati sermones. Quum exercitus apud Vadi-Umm-Rebi⁸ consedisset, Muvahhiditæ, hoc nuntio perfer-

¹) اترنكس a. صرنكش b. اترنكس h. كثيرة (!) c. Trancoso M. Etargen-
tsch D ²) السير b. ³) Tadschet D. ⁴) Wera D. ⁵) المنصور a. وبائرة ⁶)
⁷) bene + a. b. d. ⁸) جربة pro عدة b. ⁹) ام ربيع a. b. recte.

riti, rem ad imperatorem fidelium detulerunt, qui Abu-Hafso principi imperavit, ut comitante Muvahhiditarum principum caterva obviam iret, et, quid sibi vellent, exquireret. In Vadi Umm-Rebi¹ illos hi assecuti interrogarunt, utrum hostes an amici venissent. "Gentiles sumus", responderunt, "Imperatoris fidelium, Kumitæ Zenatenses, qui eum visuri ac salutari huc venimus". Abu-Hafs et comites ejus hoc retulerunt responsum; quo audito Abd-el Mûmen omnibus præcepit Muvahhiditis, ut obviam irent. Quare congregati sunt², et dies festus, quum illi Murrekoscham intrarent, celebratus est. Hos Abd-el-Mûmen in secundum tribuum locum, inter gentem Tinmâli et eam proxime sequentem collocatos, familiares sibi fecit, qui circa eum equitarent, proxime ei starent, et ante eum, quum exiret, præcederent.

Anno 558 die Jovis quinto Rebi' posterioris imperator fidelium Murrekoschâ, in Hispaniam belli sacri caussa trajecturus, profectus, quum ad Rabât-el-Fath venisset, in omnem Mauritaniam, regiones meridionales, Africam, el-Sûs et universas tribus litteras dedit, quibus opem ad hoc bellum imploraret. Tam frequentes vocationi paruerunt [132], ut e Muvahhiditis et stipendiariis tribuum Arabicarum³ et Zenatensium plus ter centies mille equites, e voluntariis⁴ autem octoginta equitum millia et centum millia peditum colligerentur, et terra eos vix capere posset. Nam in Selæ provincia castra a fonte Ghabûla⁵ usque ad fontem Khamis⁶ extensa et retro versa ad Halq-el-Mamûra pertinebant. At postquam hæc præsidia apud eum advenerant, et exercitus ac legationes justo aderant numero, morbo letali correptus est. Qui quum longior esset et dolores acuti, metuens, ne morte abriperetur repentina, die Veneris⁷ secundo Djumâdæ posterioris hujus anni jussit, Muhammedem filium in precibus non amplius nominare et successionem in regno ei adimere, utpote qui nimis infirmus videretur, quam ut tantum sustineret imperium. De hac re litteræ ad omnes subditos et urbes datæ sunt. Morbus interim invaluit et dolores creverunt, donec nocte Veneris octava mensis Djumâdæ posterioris nuper dicti mortuus est. Sunt qui dicant, eum primo diluculo diei Martis decimi Djumâdæ hujus posterioris obiisse. Laus solo Sempiterno, qui numquam morietur nec umquam peribit, et cujus regnum haud desinet! Die, quo mo-

¹ فاحتفلوا a. b. bene. ² يركبون b. bene. ³ المغرب c. ⁴ من ⁵ غبولة b. recte. ⁶ خميس a. جميس ⁷ خميس b.

riebatur, 63:um ætatis agebat annum, si Ibn-el-Khaschâbo fides habenda sit; alii, quorum sententiæ Ibn-Schib-el-salât in libro, el-menn bili-mâ me inscripto, favet, dicunt, cum tum 64 annos natum fuisse. Tinmâ-lum elatus, juxta sepulchrum el-Mehdii Imâmi sepultus est. Annos 55, menses 5 et 25 dies regnaverat, sicut plures hujus dynastiæ¹ historiographi narrant. Multos filios Abd-el-Mûmen reliquit, quorum hî fuerunt: Abu-Jaqûb, in regno successor, Abu-Hafs hujus frater germanus, Muhammed, successionem indignus declaratus, Abd-Allâh rex Bedjâjæ, Othmân² rex Granâtæ, el-Hasan, el-Husein, Suleimân, Jahja, Ismail, Ibrahim, Ali, Jaqûb, Abd-el-Rahmân, Isa, Ahmed³; c filiabus Ajescham et Safijjam afferamus. Inter filios Abu-Amrân nobilitate et littèrarum humanarum cognitione excelluit, qui, a Jusuf fratre urbi Murrekoschæ præfectus, ægrotans tres dies se secludit, ut a nemine conspiceretur. Abu-Jusuf Hedjâdj qadhi igitur de hac re hos versus ad eum scripsit:

Luna, diem unum se occultans, denuo apparet; at tu jam tres dies a me evanuisisti.

Si⁴ tres dies te non videns fuero, diem Martis haud attingam.

Sid Abu-Amrân ex tempore ita respondit:

Margaritæ vestræ nobis cito venerunt⁵, quæ missionem a nobis postulant.

Nisi caussa excusationis⁶ fortis esset, sane ad vos necessario et festinanter⁷ iremus.

At mane⁸ diei Martis statu amoris ad vos proficiscemur.

[155] *De forma externa, vita et moribus eximiis Abd-el-Mûmeni ben-Ali fidelium imperatoris.*

Fuit reipublicæ administratio Abd-el-Mûmeni pulchra et vita adeo præstans, ut nemo regum Muvabbiditarum, sive beneficiorum amplitudinem, sive artem equestrem, sive denique pietatem et magnam scientiam respexeris, cum eo possit comparari. Quod ad formam attinet externam, coloris fuit albi rubore permixti, nigris oculis, crispis capillis, staturæ erectæ, cinnis ad infimam aurem⁹ descendantibus, superciliis longis et tenuibus¹⁰, alis nasi latis¹¹, barbâ rotundâ. Linguâ facundus, faqihus et dialecticæ peritus, principiis theologiæ fundamentalibus bene instructus,

¹) لدولتهم a. b. d. præferendum. ²) وأبو سعيد c. ³) Sid Abu-Amran + M. ⁴) لين b. h. bene ⁵) فوضعت a. فحملت b. ⁶) العذر conjicio. ⁷) حتما b. bene; حثا conjicio. ⁸) مصحفا b. ⁹) اذنيه b. c. ¹⁰) زعيم b. ¹¹) قائم a. d. قائم b.

traditiones propheticas et narrationes edoctus fuit. Multas quoque, et ad religionem et ad mundum spectantes, scientias novit, et in grammatica, lingua arabica, litteris humanioribus ac lectione Corani excellens, historiam quoque et hominum pugnas fidè tenuit memorià. Morum pulchritudine et judicio acerrimo insignis, sollers, in rebus gerendis prudens, fortis et tam in bello quam in rebus adflictis audax, æque generosus ac negotiorum successu felix, victoriis clarus, Dei auxilio semper sustentatus est. Numquam enim urbem bello est adortus, quin eam ceperit, numquam cum exercitu confligit, quin eum fugarit. Quibus virtutibus liberalitatem, indolis præstantiam, in doctos ac litteratos amorem conjunxit. Nam hos sibi appropinquabat, honorabat accedentes et infelices dolebat. Ipse poemata panxit pura ac pulchra. Aliquando in hortos suos Murrekoschæ sitos, comite Abu-Djafaro ben-Attja veziro, recreationis caussa exiisse narratur. Inter eundem, dum in platea urbis quadam ambulabat, fenestram in domo conspexit¹, cui hypætrum erat reticulatum, ex qua ei apparebat facies puellæ, soli similis splendenti², quæ ad fenestram, ut eum intueretur, cito accurrerat. Abd-el-Mûmen, ut eam vidit, venustatem admiratus, plane subjugatus est. Ex tempore hæc cecinit:

"Quum per hypætrum ea prospiceret, cor meum fidit".

Abu-Djafar dixit:

"O vos, qui per conspectum ad amorem rapimini³, verba mea audite præclara"⁴.

Abd-el-Mûmen perrexit:

"Conspectus⁵ ejus in corde amantis quasi inhæret."

Abu-Djafar dixit:

"Est ensis Abd-el-Mûmeni ben-Ali a Deo adjuti."

Abd-el-Mûmen hilaris, libertate veziri approbata, eum, honoris veste ornatum, pecunia multa donavit. Ibn-Djennûn hæc refert. Abd-el-Mûmen tanta ferebatur principatûs cupidine tantaque gloriæ affectatione, ut in domo sua⁶ nulla haberet bona, [134] neque deliciis omnino se dederet. Animi erecti exemplum erit, quod quieti⁷ haud indulgens, vitæ gaudiis non tenebatur. Tota Mauritania expugnata, in Orientem conversus, universa Africa usque ad Barcam potitus, Hispaniam cepit tyrannosque ejus sube-

خذوا بشارى³ a. d. الصاحكة² b. فاذا طاق بدار عالية مليه شبك¹ a. d. عال العشار⁴ b. تحكها d. تحطها⁵ c. من حيث ملك⁶ a. d. الراحات⁷ c.

git, Mehdiam in Africa potestati eripuit Christianorum, et in Hispania Elmeriam, Eboram¹, Bejâsam et Bataljûs occupavit. Cancellarios habuit Abu-Djafarum ben-Atîja, fratrem hujus Atîjam² ben-Atîja, Abu-l-Hasanum ben-Ajâsch³, Mejmûnum Hevvarîtam⁴ et Abd-Allâhum ben-Habl. Veziri ei fuerunt Abu-Djafar ben-Atîja, Abd-el-Selâm ben-Muhammed Kumita, Sid Abu-Hafs filius suus, cui a manibus erat Idris ben-Djâmi⁵. Qadhîi munere functi sunt Abu-Amrân Mûsa ibn-Sahar⁶ Tinmâlensis, tum Abu-Jusuf Hedjâdj ben-Jusuf, denique Abu-Bekr ben Mejmûn doctor Cordubensis, qui in puerum Aghmâtensem, Abu-l-Qâsimum ben-Te-sit⁶ hæc cecinit:

O Abu-l-Qâsim, ad te, quasi paradisum, desiderio feror; ecce ego, qui eum attigi, numquam convalescam.⁷

Adscensus ex inferni igne liberat, quemadmodum lacrymarum mare incendium exstinguit.

Si Abrahamus vel Moses fuissem, et ab incendio et a suffocatione liber essem.

De regno Abu-Jaqûbi Jusufi imperatoris fidelium filii Abd-el-Mûmeni ben-Ali fidelium imperatoris.

Abu-Jaqûb Jusuf imperator fidelium filius Abu-Muhammedis Abd-el-Mûmeni Khalifæ⁸ et fidelium imperatoris filii Alii Zenatensis Kumita matre libera, nomine Ajescha, filia Abu Amrâui faqihî et qadhîi Tinmâlensis, die Jovis tertio mensis Redjebi anno 535 natus est. Si corporis quæ siveris habitum, coloris fuit albi rubori admixti, staturæ pulchræ ac satis erectæ⁹, barbæ rufæ, comæ crispæ, dentibus dissitis, naso adunco, scævola¹⁰ et manibus duabus æque versatus. Præterea prudentiæ, pietatis, abstinentiæ generositatisque laude clarus, ad sanguinem effundendum segnior¹¹, miti excelluit ingenio, et gubernandi artem eximiam regendique facultatem judicio justo et sacri belli amori conjunxit. Regnum adeptus, agendi rationem patris secutus¹², vestigiis ejus ac viis institit, mores et facta imitatus est. Multas collegit divitias, et primus rex Muvahhiditarum ad Hispaniam debellandam¹³ certaminis desiderio motus mare trajecit. Mul-

¹) Ubeda M. ²) واخوه — السلام ³) عياش recte a. b. d. ⁴) علية — الهواري — b. ⁵) فهدى b. ⁶) شيت a. ⁷) In b. tres hi versus desunt. ⁸) انرافق c. ⁹) — a ¹⁰) تامه c. ¹¹) اعسر b. melius. ¹²) متوقفا d. bene. متوقفا b. ¹³) اخذ a. d. اخذ b. ¹⁴) الجهاد a. b. d. f. fors. rectius..

tis corrasis thesauris, exercitus auxit et copias, quibuscum urbes expugnabat. Omnes in utroque tum Hispaniæ tum Mauritaniae littore fideles ei paruerunt, et in tantum crevit imperium, ut inde a Suveîqa-Beni-Matkûk¹, extremo Africae oppido, usque ad remotissimas Nûni² urbes in terra Sus-el-Aqsa extensum, [135] a meridie ad urbes *el-Qible* ultimas pertingeret; in Hispania vero urbs Toleti³, remotissimus Hispaniae orientalis locus, et urbs Schantarin, in Hispania occidentali sita, fines essent. Hæ terræ omnes vectigal sine ulla tyrannide et exactione pendebant. Eo regnante bona hominum aucta sunt, urbes se bene habuerunt, viæ fuerunt securæ et fines illæsi, resque omnium, sive urbanorum, sive campestrinum, pace gavissæ sunt firmissima. Tanta enim virtute regnum gubernabat, tantaque subditos tegebat justitia, ut omnium tam propin quarum quam remotarum regionum res examinaret, et ipse regendi obiret negotia. Quo factum est, ut, quia ipse summæ rerum præerat, neque alii cuidam eam umquam committebat, nulla res cum falleret.

Filios habuit duodeviginti: Jaqûbum el-Mansûrum appellatum, in regno successorem et natu maximum, Ishâqum et Jahjam, tres omnes germanos, Ibrahimum, Mûsam, Idrisum et Abd-el-Azîzum germanos, Abu-Bekrum, Abd-Allâhum, Ahmedum et Jahjam minorem germanos, Muhammedem, Omarum, Abd-el Rahmânum, Abu-Muhammedem, Abd-el-Vâhidum, qui regno exutus est, Abd-el-Haqqum, Ishâqum et Talham. Frater Sid Abu-Hafs, cubicularii munere fungens, rebus omnibus præfectus⁴, regnum administravit. Vezirus primo ei fuit Abu-Ali⁵ Idris ben-Djâmi⁶, deinde Abu-Bekr, qui a manibus erat Jaqûbi filii imperatoris. Qadhios habuit Abu-Jusufum Hedjâdjum ben-Jusuf⁷ faqihum et qadhium, Abu-Mûsam Isam⁸ ben-Amrân faqihum et Abu-l-Abbâsum ben-Madhâ Cordubensem faqihum et qadhium. Cancellarii munere functi sunt Abu-l-Hasan Abd-el-Melik ben-Ajâsch⁹ Cordubæ edueatus, at origine Eborensis⁹, qui, scientiâ omnis traditionum generis et scribendi arte eximius, intelligentia judicioque vero erat præditus, et Abu-l-fadhl ben-Tâhir, Badjâ oriundus, faqihus sollers Maschara¹⁰ cognominatus, qui, doctus, generosus, pius, religiosus, inter ceteros scribendi arte et magna in epistolis eloquentia eminens, postea

¹) مذكود b. مذكود d. نول a. d. b. ²) شلینلند b. M. D. bene. ³) — حاج بن يوسف ⁴) بملکة a. b. d. ⁵) العلى c. d. ⁶) تعلیت: e. نظمة ⁷) — e. ⁸) العیاش a. b. d. recte. ⁹) البایوری a. g. b. ¹⁰) محشدة b. ¹¹) محشدة a. d.

tam el-Mansûro filio, quam el-Nâsîro nepoti imperatoris a secretis erat¹. Medici ei fuerunt Abu-Bekr ben-Tofcil vezirus et medicus a Vadi-Jâsch² (Guadix) oriundus, qui, summa in arte medica vulneribusque curandis solertia clarus, anno 581 mortuus est; Abu-Mervân Abd-el-Melik ben-Qâsim Cordubensis vezirus³, medicinæ peritissimus; Abu-l-Velid ben-Roschd nepos faqihus illustris, quem fidelium imperator anno 578, ut sibi medicus esset, Murrekoschæ habitare jubebat, et postremo judiciis præficiebat Cordubæ; Abu-Bekr ben-Zohr vezirus, qui sæpius ad aulam venerat augustam et in Hispaniam redierat, sed anno tandem 578 cum tota sua familia bonisque omnibus Murrekoscham migrabat, ibique usque ad proelium Santarinense⁴, cui intererat, continue manebat; tum el-Mansûro sese dicebat. Fuit ille medicinæ peritissimus, [156] linguæ arabicæ et litterarum humaniorum cognitione, suavi jucundâque dicendi ac respondendi dexteritate insignis, nec minus juris, traditionum et Corani interpretandi scientia eximius. Quæ tanta erat, ut, quemadmodum Ibn-el-Djedâna narrat, librum el-Bokharii cum testimoniis ibi allatis memoriâ teneret. Præterea vir liberalis, generosus et poëta nobilis, poëmata de vita ascetica scripsit. Inter alia hoc referam, in quo desiderium filioli sui expressit:⁵

Mihi est parvulus, pullo *qathw* similis, apud quem cor meum reliqui.⁶

Domus mea eo jam caret⁶, et vae mihi! quam sentio, me illo eximio et nobili esse orbatum.

Is me amat, et ego cum amo; propter me lacrimat, et ego ob eum lacrimo.

Amor, qui nos inter est, jam⁸ utrimque sese defatigavit.

Die 21:o Dhu-l-Hidjæ anno 595 (coepit die 2 Nov. 1198) nonaginta et quatuor annos natus Murrekoschæ mortuus est.

Inter faqihos, qui ejus familiaritate et quotidiana consuetudine utebantur, fuerunt Abu-Bekr ben-el-Djidd faqihus *hâfithus*, et Abu-Abd-Allah⁹ ibn-el-Tafer *qadhi*, qui, judiciis Hispalis præfectus, tum a Jusufi fidelium imperatore in caput regni dimotus, curam thesaurorum ærariorumque hic suscipiebat. Vir litteratus, inter alios, hos scripsit versus:

O quales fratres, qui, quamvis domicilia sint remota, in exilio fratrum¹⁰ conservarunt amorem!

¹ اطباءه — — لولده — e. ² وادى عاش b. ³ الفقير b. ⁴ سترين
a. b. شترين c. ⁵ ليشتنى b. ⁶ صغيرا — b. et † post: رهينا ⁷ و نأت
b. تنابت h. ⁸ تعد a. ⁹ عبد b. ¹⁰ اءاخاء a. اءاءاء c.

Amor horum odorem laudis¹ nobis offert suavem; quemadmodum *nedd* odorem emittit eumque fumum.

Idem hæc cecinit:

Hostem, si quem amare cogar², comptum³ amabo.

Quot homines recepi facie ridente, quamvis viscera mea irâ in eos funderentur!⁴

Jusuf fidelium imperator consuetudine eorum usus, sermones cum iis contulit, et sale eorum delectatus est.

De juramento fidei ei dicto deque ejus regno.

Die post patris mortem secundo, qui Mercurii erat, 21:us Djumâdæ posterioris anno 558, Jusuf rex salutatus est, et in proelio Santarinensi, die Sabbati 18:o Rebi' posterioris 580⁵ (coepit die 13 April. 1184) in Hispania occidentali, annos quadraginta natus et postquam 21 annos, aliquot menses diesque regnaverät, pro religione pugnans mortem occubuit. Sunt, qui dicant, eum die Martis 10:o Djumâdæ posterioris ejusdem, nocte una post patris mortem præterita, juramentum fidei accepisse, et filios [157] ejus quosdam hanc rem litteris consignasse. Quamvis alii, sicut Ibn-el-Khaschâb, contendant mortem Abd el-Mûmeni, propter absentiam Jusufi filii et in regno successoris, qui tum in Hispania erat, primo celatam, hand prius fuisse notam, quam quum Jusuf Hispali advenisset; affines tamen digniores sunt, quibus in hac re credamus. Abu-l-Hedjâdj Jusuf ben-Omar qadhi, qui historiam hujus dynastiæ scripsit, hæc refert. Juramentum fidei generale⁶, universo populo consentiente⁷, die Veneris⁸ 8:vo Rebi' prioris anno 560 (coepit die 17 Mart. 1164), duobus post mortem patris annis, Jusuf dictum est. Nam quum patre mortuo rex salutaretur, multi⁹ quidem Muvahhiditarum principes fidem ei adjurarunt; at duo fratres Sid Abu-Muhammed Bedjâjæ rex et Sid Abu-Abd Allâh rex Cordubæ obedientiam recusarunt. Ab iis quominus sacramentum fidei peteret, abstinuit, et, Emir tantum appellatus, non prius imperator fidelium nuncupatus est, quam omnes omnino eum regem agnoscerent. Ibn-Matrûh in chronico suo rem sic narrat. Mortuo Abd-el Mûmeno et filio Jusufi Hispali absente, mors primo celata est. Hic vero nuntio advocatus, Hispali Selam quam potuit citissime profectus, sacramentum fidei ibi accepit, pau-

¹ h. الشا g. الظاهر ² c. استرخايه b. c. تنفتى ⁴ b. الجمعة ⁵ a. الامة ⁷ c. يوم الجمعة ⁶ b. سنة ثمانية وسبعين ⁸ e. تنقر ⁹ — c. السيد ⁹ — — علي — — b.

cis tantum retractantibus, quorum non habebat rationem. Postquam fidei sacramentum acceperat, nihil antiquius habuit, quam ut homines, ad bellum sacrum collectos, quemque in suam terram suamque tribum dimitteret. Litteris ad omnes regiones missis imperavit, ut vineti carcere liberarentur¹, et eleemosynæ in omni sua ditione distribuerebantur. Emiri nomine appellatus, tum Murrekoscham profectus, urbem ingressus est. Ibi moratus, per litteras Muvahhiditas omnes sibi subjectos ad sacramentum fidei dicendum vocavit. Ab omnibus igitur Africae, Mauritaniae, et Hispaniae provinciis, si Cordubam et Bedjâjam exceperis, sacramentum illud confirmatum est. At fratres, qui his duabus provinciis praefecti erant, retractarunt. Fama interea ejus per omnes regiones emanavit. Duces in utroque littore fideles tribubus Muvahhiditarum pecuniam dederunt, et omnes milites donis sunt cumulati. Anno 559 (coepit die 29 Nov. 1163) Sid Abu-Muhammed², rex Bedjâjæ et Sid Abu-Abd-Allâh Cordubæ rex fratres, resipiscences et obedientiam fidemque spondentes, ei una cum harum urbium principibus et sagibus advenerunt, quos bene receptos Jusuf. fidelium imperator muneribus et honoris vestimentis donavit.

Eodem anno Muzdara³ Ghumarida e gente Sunhâdja-Mistâh oriundus rebellavit, et numinis, ab se cussis: "*Muzdara' peregrinus; Dei auxilium ei mox aderit*", inscripsit. Multi e tribubus Ghumâra, Sunhâdja et Eureba eum regem agnoverunt. Has regiones populatus, urbem occupavit Tereadæ⁴, ejus cives partim occidit partim duxit captivos.⁵ Jusuf imperator fidelium adversus eum copias misit Muvahhiditarum, qui eum occidebant, et occisi caput Murrekoscham portabant.

Anno 560 proelium apud el-Djebâb⁶ inter Sid Abu-Saidum ben-Abd-el-Mûmen et Christianorum exercitum duce Ibn-Merdanisch commissum est. Christianorum numerus 15,000 effecit. Ibn-Merdanisch fugatus et omnes Christiani, qui cum eo erant, occisi sunt. Litteræ de victoria ad fratrem sunt datæ.

Anno 561 (coepit die 6 Nov. 1165) imperator fidelium⁷ fratrem Sid Abu-Zakarjam, Bedjâjæ præfectum, res Africanas [138] examinare, tollere injurias et deprimere superbos jussit. Eodem anno Jusuf ben-

¹) يستقيم المساجين a d e. السجون b. ان يستقيم المساجين ²) ابو + b: recte. ³) موزدرة g. موزدرة h. M. ⁴) تازا h. M. ⁵) وسلبها b. ⁶) بالاندلس ⁷) a. b. + المؤمنين

Munqasād¹, fide abjurata, in monte Tizirân² in finibus Ghumâræ rebellavit³. Anno 562 (coepit die 27 Oct. 1166) fidelium imperator ad Ghumâram, Jusufum ben Munqasād ejusque assecclas bello petiturus, profectus, cum captum occidit, et occisi caput Murrekoscham portavit. Quibus factis, omnis Ghumâra se ei subjecit.

Anno 563 (coepit die 16 Oct. 1167), mense Djumâdæ posterioris, Jusuf, post omnium gentium fidem acceptam, imperator fidelium⁴ appellatus est. Anno 564 (coepit die 4 Oct. 1168) judices, prædicatores, faqili, poëtæ, principes ac nobiles, ex Africa, Mauritania et Hispania legati, eum salutaturi⁵ resque suæ quisque regionis exposituri, profecti sunt. Postquam legationes Murrekoscham venerunt, omnes secundum cujusque dignitatem recepit, et quæ facienda voluit iis præcepit. Litteras deinde patientes de rebus eorum necessariis ac desideriis scripsit. Gratiis actis abierunt.

Anno 565 (coepit die 24 Sept. 1169) Jusuf fratrem Sid Abu-Hatsum belli gerendi caussa in Hispaniam misit. Qui, mari a Qasr-el-Djêvâz Tarifam trajecto, cum exercitu 20,000 Muvahliditarum et voluntariorum⁶ Toletum castra movit. Anno 566 (coepit die 13 Sept. 1170) pontem Tansifeti Jusuf extrui jussit; et die Solis tertio mensis Safari opus inceptum est. Eodem anno imperator fidelium ipse in Hispaniam trajecit, ut finium defensionem invigilaret, res ejus in ordinem redigeret, et conciliaret dispersa. Hispalim profectus ibique annum integrum moratus, duces Hispaniæ, principes, judices et faqilios recepit, qui, salutandi caussa, et, ut statum suæ quisque terræ ostenderent, veniebant. Post annum interjectum in bellum profectus, Toletum obsedit, cujus multas expugnabat arces, haud paucos Christianos cecidit, et, spoliis onustus, cum multis captivis victor Hispalim rediit.

Anno 567 (coepit die 3 Sept. 1171) Jusuf fidelium imperator templum Hispalis nobilissimum condidit, ubi die operis absoluti, mense hujus anni Dhu-l-Hidjæ, Abu-l-Qâsim Abd-el-Rahmân ben-Ghafir Niblensis⁷ faqihus primam habuit concionem. Eodem anno Jusuf pontem navibus conjunctum in flumine Hispalis, arcem interiorem æque ac exteriorem ædifica-

¹) منقاد a. منقا b. ²) تيزران e. تيزران a. تيزران h. Tizran D. ³) واثار — — منقاد b. ⁴) المسلمين b. ⁵) الجهاد c. ⁶) واصلهم e. ⁷) النبي a. d. ⁸) المتطوعة b. ⁹) وصونتهم d. وشونتهم b. وكسوتهم c. ¹⁰) بالقوارب sine dubio legendum.

vit, loca muri labentia¹ refecit, et murum portæ Djevheri et crepidinem² gradibus instructam in utraque fluminis ripa extruxit. Aquam idem e Qalat-Djaber in Hispalim derivavit. Thesauris innumeris in hæc ædificia impensis, mense Schabâni, anno 571, postquam quatuor annos, decem menses diesque aliquot in Hispania steterat, Murrekoscham revertit. Anno 567 jam dicto, Muhammede ben-Saïd ben-Merdanisch, rege Hispaniæ orientalis³, mortuo, imperator fidelium hanc provinciam adortus, totam expugnavit [159] suæque subiecit potestati.⁴ Quibus rebus gestis Hispalim rediit.

Anno 568 (coepit die 22 Aug. 1172) Jusuf fidelium imperator cum filio Sid Abu-Bekro expeditionem in terras suscepit Christianorum, et cædendo, captivis ducendis pagisque diruendis, Toletum perrexit. Hinc Schanschû (Sancho)⁵, dux Christianorum, vulgo Abu-Berda' (pater sagmatis) ideo appellatus, quod sagmate utebatur sericeo, auro intertexto et variis lapidibus pretiosis ornato, adversus eum exiit. In proelio inter eos atroci commisso Schanschû Abu-Berda' omnisque ejus exercitus, ad unum omnes, perierunt. Numerus Christianorum in hac pugna cæsorum 56,000 effecit.

Anno 569 (coepit die 11 Aug. 1175) fidelium imperator urbem Tarracônæ⁶, in Hispania orientali sitam, bello petiturus, hanc regionem peragravit⁷ cædens captivos ducens, urbes igne destruens, arbores concidens, ædificia demoliens. Tum Hispalim castra movit.⁸ Anno 570 (coepit die 1 Aug. 1174) Jusuf fidelium imperator filiam Muhammedis ben-Saïd ben-Merdanisch duxit eique tantam dedit dotem⁹, ut ea verbis describi nequeat.

Anno 571 imperator fidelium, mari trajecto, mense Schabâni Murrekoscham venit, ubi usque ad annum 574 (coepit die 18 Jun. 1178) degit. Hic accepit, Ibn-el-Zeirium¹⁰ in urbe Qafsæ africana descivisse et rebellionem suam Africam commovisse. Anno igitur 575 (coepit die 7 Jun. 1179) adversus eum eo profectus, Qafsam obsedit, et tam graviter oppugnavit, ut anno 576 eam expugnaret, et Ibn-el-Zeirium¹⁰ urbis guber-

¹ الزلايق a. d. Aut للحصون aut cum a. d. e. للسور scribendum est.
² شاشوا⁵ e. — فتحرك — — الاندلس⁴ c. — شرق³ a. d. الروطان² a. d.
³ e. كركونة⁶ b. Karmona D. Tarragona M. طرقونة scribendum est.
⁴ b. مہراجا عظیمًا جمیلًا⁹ c. انتقل b. اقبل⁸ c. فجعل یسیر b. ویسیر⁷
⁵ ابن زیری¹⁰ a. ابن الیزید b. الزندی e. Filho de Azzobeir M. Ben Ezzeir D.

natorem captum occideret. Tum Murrekoscham reversus, anno 577 (coepit die 16 Maj. 1181) eo advenit. Hoc anno Abu-Serhân¹ Mesûd ben-Sultân Rejahita cum magno principum tribus Rejah exercitu, officia imperatori fidelium oblaturus, Murrekoscham venit.

Anno 578 imperator fidelium Murrekoscha, ut castellum Zugundir² ædificaret, exiit, quod apud fodinam ibi detectam condidit.

Anno 579 (coepit die 25 April. 1185) Jusuf, iter belli sacri gerendi caussa ingrediens, mare trajecit. Die Sabbati 25:o mensis Schevvâli Murrekoschâ per portam Dukelam, ut in Africam iter ingrederetur, exiit. At quum Selam venisset, Abd-Allâh³ Muhammed ibn-Abi-Ishâq ex Africa profectus, pacem hujus regionis ac tranquillitatem ei annuntiavit. Quibus auditis, iter ad Hispaniam flexit. Ita mane diei Jovis 30:i mensis Dhu-l-Qadæ Selâ castris motis, extra urbem primo consedit. Tum die Veneris proximo inde profectus, ad urbem Mikhâsæ die [140] Mercurii sexto Dhu-l-Hidjæ venit, et extra eam festum celebravit sacrificii. Deinde ad urbem Fes ivit, ibique reliquam stetit mensis partem. Quarto jam die incuntis anni 580 urbe Fesana relicta, ad urbem Sebtam profectus est, et ibi reliquam mensis Muharremi partem moratus, homines mare trajicere jussit. Tribus igitur Arabum primo, deinde Zenâtæ, post el-Mesâmedæ, tum Mughrâvæ, Sunhâdjæ, Eurebæ, variaeque Berberorum gentes, denique copiae Muvahhiditarum, *el-Aghzâz* et sagittariorum trajecerunt. Postremus omnium ipse, vestigiis inhaerens eorum, qui jam transierant, cum æthiopibus et cohorte prætoriam, die Jovis quinto mensis Safari, transvectus, in portum Djebel-el-Fathi descendit. Hinc castris ad Djezirat-el-Khadhrum motis, inde per Djebel-el-Sûf, Qalaat-Khaulân, Arkosch⁴, Scherisch et Nebrischam⁵, Hispalim profectus est. Die Veneris 25:o mensis Safari ad Vâdi-Badharqâl⁶ castra posuit, ibique Sid Abu-Ishâq filius, faqihis Hispalis et principibus comitantibus, salutandi caussa ei obviam ivit. Sed legatos misit, qui iis imperarent, ut, donec ipse ad eos iret, in el-Mina⁷ subsisterent. Precibus meridianis peractis et equo conscenso, ad eos transiit⁸, donec omnes ad unum salutassent, et equos conscendissent. Tum ad urbem Schantarin, in Hispania occidentali sitam, oppugnandam per-

a. أبو عبد الله³ e. Racria M. ركنة b. ركنة c. چندر a. كندر² c. صرحان¹)
 تيريشة a. نريشه³ c. Wanisch D. Auquix M. اوکش h. اوکس⁴)
 بطلال c. نصرقال b. بطراي⁶ e. Lebrixa D. Tabrixa M. بتديسة b. باجر الجنية c. بالمسة b. باجر النية⁷)
 وصار b.⁸)
 teran M.

rexit, et die septimo mensis Rebi' prioris hujus anni eo advenit. Obsidione incepta, urbem, castris copiisque circumdatam, summo studio oppugnavit, et usque ad noctem 22:dam ejusdem mensis, gravissime ursit. A septentrionali Schantarini parte, ubi adhuc castra habuerat, ad occidentalem jam ea movit, id quod Muslemicis valde displicuit. At ille, qui hanc rem plane ignorabat, nocte ingruente, post preces ultimas vespertinas, Hispalim ad Sid Abu-Ishâqum filium misit, qui eum juberet, postridie¹ cum exercitu Hispanorum solo urbem Eschbûnam² adoriri et in ejus vicinitatem excursions facere; sed hæc interdiu esse perficienda. At hic verba male intellecta ita interpretatus est, ut se juberet, media nocte Hispalim proficisci. Satanas quoque in castris Muslemorum clamavit³, imperatorem fidelium abire velle. Nocturni milites, sermonibus de hac re inter se collatis⁴, itineri se parabant, et multi hac etiam nocte discedebant. Quum dies paene illucesceret, Sid Abu-Ishâq, et cum eo qui proximi erant, movit, et ceteri, hujus secuti exemplum, quoque abierunt. Interim fidelium imperator, omnia ignorans et suo loco manens, postquam illuxit et dies apparuit, milites modo paucos circa se invenit ex iis, qui, familiæ suæ et custodiæ corporis adscripti, eodem tempore ac ipse, castra posuerunt et moverunt. Superfuerunt etiam duces Hispani, utpote qui [141] agmen ducerent exercitus postremum, et pone castra ejus incederent, ne qui forte debilitate affecti post relinquerentur. Christiani obsessi, sole oriente de urbis muris⁵ in castra⁶ despicientes, quum ea animadvertissent jam mota, neque circa urbem ullum manere, nisi solum fidelium imperatorem cum æthiopibus suis, corporis custodibus et familiaribus, et hæc res a speculatoribus esset confirmata; e portis urbis apertis omnes, qui ibi inerant, concitate erumpentes, clamaverunt: *el-Rej! el-Rej!*, i. e. petite regem. Castra æthiopum aggressi⁷, tentorium imperatoris mox attigerunt, in quo disrupto cum temere adorti sunt. Ense suo iis quidem tam fortiter restitit, ut sex viros interimeret; sed vulnere fatali percussus, postquam tres puellæ, quæ ad eum steterant⁸, cæsæ erant, ipse in terram concidit. Tum elamore ab equitibus, æthiopibus, militibus, Muvahhiditis et Hispaniæ ducebus sublato, Muslemi reversi, hostes summa vi¹⁰ invadunt, donec eos e

وخرج³ b. شلبونة² b. بالرحيل من غزو تلك البلدة a. + bene غدو¹ b. — — — — — إلى⁶ a. — — — — — المدينة⁶ b. من سور⁵ b. فتحرك⁴ b. — — — — — ن — —⁹ b. الرأي الرأي a. d. الدي الدي⁸ b. في محلته في العبيد⁷ b. — طعن¹⁰ b. فقاتلوهم عليه حتى¹⁰ h. d.

tentorio expellant.¹ Tum pugna inter eos horam sævit cruenta; postremo Muslemi victores terga cædunt hostium, eosque persequuntur, dum in urbem recedere cogantur. Plus decem millia Christianorum ita perierunt, et e Muslemis haud pauci mortem occubuerunt.² Imperator quidem fidelium equum conscendit; at decretum divinum de eo mox erat perficiendum. Milites primo quoquo versum errarunt; postea sono tympanorum ducti, via, quam imperator sequebatur, Sevillam inierunt. Vulnerum doloribus auctis, die Sabhati secundo³ mensis Rebi' posterioris, anno 580, ut Ibn-Matrûh narrat, prope Djezirat-el-Khadhram, in Africam trajecturus, mortuus, et, Tinnâlum elatus, juxta patris sepulchrum sepultus est.⁴ Alii contendunt, cum Murrekosc hæ demum mortuum, Tinnâli esse sepultum. Jaqûb filius, in imperio successor, inde a die, quo vulnerabatur pater, usque ad mortem, apud eum degens, nomine ejus res regni gessit. Viginti duos annos, mensem et sex dies regnaverat. Donec Selam veniret, mortem filius celavit eamque ibi tandem palam fecit. Deus solus vita fruitur æterna! Ei est imperium et ante hæc et post; non est dominus nisi ille, qui solus laude dignus est!

[142] *De regno Jaqûbi fidelium imperatoris, filii Jusufi, filii Abd-el-Mûmeni.*

Abd-Allâh Jaqûb fidelium imperator, filius Jusufi, filii Abd-el-Mûmeni, el-Mansûr bifadhl-Allâh appellatus, matre serva, qua Ibn-Vaqrîr⁵ patrem Abu-Jaqûbum donaverat, in arce avi Abd-el-Mûmeni Murrekosc hæ anno 555 natus est. Cognomen ei fuit Abu-Jusuf, et sigillo suo: *ala Allâhi tavakkaltu* (Deo confido) inscripsit. Imaginem si quæris, hæc fuit. Color rubicundus, mediocris statura, oculi nigri, humeri lati, nasus curvus, pili supra mentum rari, facies oblonga, dentes dissiti, magni oculi, cæsaries supra frontem promissa. Indole fuit generosa et nobili, fortis, prudens, traditionum, juris et linguæ arabicæ gnarus, in multis scientiis, religioni vitæque communi utilibus, versatus, amans doctorum, quos honorabat et quorum sequebatur consilia, eleemosynas largiter distribuebat et bellum sacrum tanto gerebat studio, ut id numquam intermitteret. Funeribus intererat faqihorum ac piorum, quorum sepulchra, ob benedictionem inde redundantem, visitabat.

¹) أقفلوا a. c.

²) واستشهد أمير المؤمنين مع b.

³) الثاني عشر

⁴) بتينمال — — — فدفن c.

⁵) وزير e. d.

Filii quatuordecim ei nati sunt, quorum tres Abu-Abd-Allâh el-Nâsir, Abu-Muhammed Abd Allâh el-Adil, et Abu-l-Alâ Idrîs el-Mâmûn, in khalifatu ei succedebant. Veziris, cancellariis et medicis patris usus est. Judices ei fuerunt Abu-l-Abbâs ben Medhâ Cordubensis et post eum Abu-Amrân Mûsa, filius Isae ben-Amrân qadhîi.

Die Solis 19:o Rebi' posterioris, anno 380, sacramentum ei privatim dictum est. Nam morte patris ad diem usque Sabbati secundum Djumâdæ posterioris anni ejusdem celata, hoc die demum sacramentum accepit generale. Die Jovis 22:do Rebi' prioris, vel ut alii malunt, ultima diei Veneris nocte, anno 393, Murrekoschæ anno ætatis quadragesimo mortuus, Tinmâlum elatus est ibique sepultus. Dies igitur 5292, annis respondentes quatuordecim, mensibus undecim et quatuor diebus, regnavit.

Post peractum fidei juramentum, quum [145] populus potestati ejus se subjecisset, primum omnium centies mille aureos, e thesauro depromptos, inter agrotos familiarum Mauritaniæ distribuit, et litteris, ad omnes urbes missis, captivos e vinculis liberari, injurias, a præfectis patris commissas, tolli jussit. Faqihis, sanctis et nobilibus plurimis, honore cumulatis, stipendia ex arario assignavit, præfectis et gubernatoribus imperavit suis, ut ad judicia qadhiorum se referrent. Statum subditorum diligenter inspiciens, fines, equitibus ac peditibus munitos, defendit, et Muvahhiditas ceterosque milites multa donavit pecunia. Intellectûs acumine, prudentiæ, pietatis, calliditatisque laude floruit. Primus omnium Muvahhiditarum regum propria manu edictis hoc rei ratæ signum subscripsit: *el-hamdu lil-lâhi vahdihi* (Deo soli laus!), quod sequentes imitati sunt. Fuit ille nodus eorum foederis, quo regnum auctum et gloriosum evasit. Eo regnante pax, securitas, vita commoda, vilis annona, lætitia pulchra obtinuerunt; nam Deus t. o. m. in Oriente, Mauritania et Hispania tam tutam effecit rerum conditionem, ut femina¹⁾, a Nun-Lemta proficiscens, sola Barcam veniret, neminem offendens, qui se aggrediretur, aut alloqueretur. Annum proelio apud Alark clarum quoque fecit. Præterea urbes regni finesque communivit ac tuitus est, templa et collegia per omnes Mauritaniæ, Africæ et Hispaniæ regiones condidit, ægrotis ac vesanis nosocomia²⁾ ædificavit, faqihis doctisque, singulis pro cujusque dignitatis gradu et classe, stipendia dedit, et nosocomiorum ægrotis, leprosis, cæcis in universo suo imperio victum paravit necessarium. Turribus et pontibus exstructis, re-

¹⁾ b. المرأة. ²⁾ b. c. المستشفيات.

nodochiis et cisternis in deserto inde a Sns-el-Aqsa usque ad Suveiqam-Matkûk¹ conditis, regnum ejus illustrissimum honori fuit Muslemicis, qui e proeliis contra infideles ejus auspiciis victores² redibant et superiores.

Anno 582 (coepit die 25 Mart. 1186) el-Mansûr duos fratres Abu-Jahjam et Omarum una cum Abu-l-Rebîa consobрино e medio sustulit. Eodem anno, die tertio mensis Schevvâli el-Mansûr adversus urbem Qafsam rebellantem Murrekoschâ profectus, postquam eo advenerat, eam obsessam tenuit, donec anno 583 (coepit die 12 Mart. 1187) expugnaret. Post Qafsam captam, Arabas adortus est Africæ, quos fugavit fugatorumque domicilia et bona militibus diripienda permisit.³ Hac clade terri-
ti, submissi ei venerunt, et in Mauritaniam translati sunt. Quibus gestis Murrekoscham reversus⁴, mense Redjebi anni 584 (coepit die 1 Mart. 1188) urbem intravit.

Anno 585 (coepit die 18 Febr. 1189) el-Mansûr aquæductum Murrekoschæ condere coepit. Eodem anno expeditione, quæ prima ejus erat adversus Christianos, in Hispaniam occidentalem suscepta, die Jovis tertio Rebî prioris e Qasr-el Djevâs in Djezirat-el-Khadhram trajecit, unde Schantarinum profectus, in Lisboam⁵ ejusque provinciam [144] incursiones fecit, et post multos occisos aut captivos abductos, pagos igne deletos, arbores concisas et sata combusta, magna clade commissa, mense Redjebi hujus anni exeunte, cum tribus millibus feminarum liberorumque in Mauritaniam rediit. Ultimo hoc mense ad urbem Fes venit, ubi, diebus aliquot interjectis, per nuntios, unum post alterum missos, accepit, el Majorqensem in Africa apparuisse. Die igitur Schabâni octavo ejusdem anni urbe Fes relicta, hanc petiit regionem; sed quum incunte mense Dhu-l-Qadæ Tûnesum venisset, terram invenit pacificatam; nam Majorqensis, adventu el-Mansûri audito, in desertum aufugerat.

Anno 586 (coepit die 7 Febr. 1190) Christiani, qui el-Mansûrum, in Africa occupatum, longius a se abesse, acceperant, occasione arrepta, urbes Schelf, Badjam⁶ et Bejram, in Hispania occidentali sitas, expugnaverant. El-Mansûr hoc nuntio valde afflictus et ira commotus, ad duces Hispaniæ dedit litteras, quibus eos reprehensos, Hispaniam occidenta-

b: واستباح حلاله³) Pro عزة c. غزات h. e. مضكود a. b. سوققة¹)
فدخلها في⁴) Post مراکش b. c. d. e. bene + مالم c: حلاله pro وسبا نساء
شهر رجب سنه اربع وثمانين وخمس مائة وفي سنة خمس وثمانين شرع المنصور في ادخال
e. — ومدينة — — الفرصة⁶) b. اشبونة⁵) ساقية مراکش

lem aggredi juberet. Se statim post litteras ad eos esse venturum, simul annuntiavit. Hi igitur apud Muhammedem ben-Jusuf, Cordubæ præfectum, collecti, cum exercitu Muvahhiditarum, Arabum Hispanorumque hoc duce profecti sunt, et Schelf¹ gravissime obsederunt, donec eam expugnarent. Muhammed quoque Qasr-Abi-Danis, urbes Badja et Bejræ² cepit, et Cordubam rediens, urbem mense Schevvâli, anno 587 (coepit die 28 Jan. 1191) cum 5,000 captivarum et 5,000 Christianorum ingressus est. Quos catenis³ ita vinctos ante se egit, ut quæque catena quinquaginta barbaros connecteret. Eodem mense el-Mansûr ex Africa revertens, urbem Tilimsâni intravit, ubi ad hujus anni exitum mansit.

Primo die Muharremi, anno 588 (coepit die 17 Jan. 1192), qui annus *Adjervâni* (lecticæ) appellatus est, el-Mansûr ex urbe Tilimsâni ad Fes profectus est. Sed quia agrotavit, lecticâ latus hanc ingressus est urbem, in qua septem menses agrotus mansit. Viribus tandem restitutis, Murrekoscham ivit, ubi ad annum usque 591 (coepit die 15 Dec. 1194) moratus est⁴, quo, in Hispaniam trajiciens, pugnam apud Alark commisit celeberrimam.

[145] *De pugna apud Alark deque Christianorum clade in hac el-Mansûri secunda in Hispania expeditione.*

Auctor pergit. Quum el-Mansûr ab Hispania in Africa et Mauritania longius abesset, et morbo etiam afficeretur; hostis Hispanus, hac longa absentia bene usus, id quod vellet adversus Muslemos assecutus est. Quorum terras, multis susceptis expeditionibus, cum exercitibus suis adortus, pervasit, et nemine, qui resisteret, aut bellum gereret et obviam iret, aut impetum cohiberet suum⁵, conspecto, omnia igne et ferro devastavit. Ita exercitus maledicti (Alfonsi) ibi grassatus, ad Djezirat-el-Khadhram tandem venit, unde ille litteras ad el-Mansûrum fidelium imperatorem dedit, quibus eum ad pugnam evocaret; tanta enim erat ejus confidentia ac superbia.⁶ Ita scripsit: "Nomine Dei misericordis, miserentis! A rege Christianorum ad fideliter credentium ducem. Præmissis præmittendis, si ad nos venire non vales resque tibi gravior fuerit visa, ad nos accedere; naves et navigia, quibus copias transferam, mihi mittas, ut in terra, quæ tibi maximi erit momenti, te possim debellare. Si tu me deviceris, hoc

¹ شلب a. b. d. ut paullo ante. ² e. يابرة ³ القطاين et post
⁴ b. c. h. rectius forsân. ⁵ مراکش — — — فاقام — — — ⁶ b. يرد
⁷ والاختيال b. d. jam præfero.

donum erit sua sponte tibi adveniens, et rex utriusque religionis¹ fies; sin vero victor rediero, ego rex sectarum ero ambarum. Salutem!" Quibus perlectis, el-Mansûr studio exarsit Islamismi, et eas Muvahhiditis, Arabibus, Zenatæ Mesâmedæque tribubus et ceteris militibus prælegi jussit. Qui, epistola audita, omnes irati conclamarunt², et itineri se accingentes pararunt bellum. El-Mansûr autem filio Muhammedi, qui successor in regno erat renunciatus, advocato, litteras tradidit, ut Alfonso responderet. Quas lectas ille vertit, et in parte earum postica hæc adscripsit: "Deus t. o. m. dixit:" *redi ad eos; nos equidem ad eos cum exercitibus veniemus, quibus resistere haud valebunt, et eos ex eo ignominiose abigemus, et ii devincentur*" (Coran. 9, 37). Litteræ redditæ patri valde placuerunt ob illam mirabilem scriptionem, quæ sapientem et callidum³ virum indicabat. Nuntio cum epistola dimisso, eodem die *afrâq*⁴, tentorium rubrum et Corani exemplar⁵ expediri jussit. Muvahhiditis ceterisque militibus, ut castra moverent et bello sacro⁶ se pararent, imperavit. Litteris quoque in Africam, omnes Mauritanix regiones, et el-Qiblam datis, ad pugnam pro religione homines excitavit. Confluxerunt igitur ad eum expediti gravesque ex omni valle profunda et omni remota regione, et die Jovis 18^o mensis Djumâdæ prioris, anno 591, Murrekoscha profectus, iter adeo acceleravit, ut, castris continue motis ac mansionibus⁷ relictis, neque equitem nec peditem [146] curaret remanentem. Ex universis regionibus copix vestigia ejus legebant, et legati, qui infideles debellarent, ad eum venerunt. Quum ad Qasr-el-Djevâz⁸ venisset, copias traducere coepit. Ut turmam transmiserat, mox altera etiam major sequebatur. Tribus Arabum primo, deinde Zenâtenses, tum Mesâmedæ et Ghumâræ, post exercitus voluntariorum e gentibus Mauritanix et alii, sicut *el-aghzâz* et sagittarii, denique Muvahhiditæ et æthiopes trajecerunt. Quum hi traducti in littus Djeczirat-el-Khadhræ descendissent, ipse fidelium imperator, comitante valido principum Muvahhiditarum, fortissimorum et nobilium exercitu, una cum faqihis Mauritanix et sanctis trajecit. Deus t. o. m. tam facilem ei præbuit trajectum, ut post preces diei Veneris peractas, die 20^o Redjebi, tempore quam brevissimo, Djeczirat-el-Khadhræ appelleret, extra quam unum modo diem moratus, adversus hostem movit prius, quam studium

¹ a. b. d. الدين e. ² b. وتغيروا انفوا ³ b. لبيب ⁴ e. افراج ⁵ e. المصحف ⁶ b. والجواز ⁷ e. المناهل ⁸ a. المنجاز

remitteret militum et industria evanesceret. Cum omnibus igitur copiis suis magnis, qui, studio excitati purissimo, a cogitationibus agebantur firmis et stabilibus, profectus est. Hostis autem in terram suam legiones et impedimenta vix reducerat, quum nuntii adessent frequentes, mox fama et indiciiis certis confirmati, de trajectu el-Mansûri et adventu, ut in terra maximi momenti eum aggrediretur. Alfonsus cum exercitibus et populis suis illum exspectaturus e regione urbis Alarki¹ consederat. Eo jam el-Mansûr, Dei auxilio ac robore nisus, adversus hostem perrexit², et urbem non intrans, neque ullum, sive moram traxerit, sive fuerit cunctatus, curans, iter acceleravit, donec non amplius quam duo diei itinera ab urbe Alark abesset. Hic die Jovis tertio mensis Schabâni castris positus, statim, concione habita, Muslemos consulere coepit, quomodo hostes suos Deique optime debellaret, in hac re jussui Dei obediens ac prophetæ sunnam secutus; nam hac res laudanda in Corano describitur, imo laudibus extollitur: "Se inter consulant; et ex iis, quæ dederimus, erogent" (Coran. 42, 36); et Deus etiam legato suo dixit: "tum eos de hac re consulas; quam si perficere constitueris, Deo fidas; Deus enim confidentes amat" (Coran. 5, 135). Principes Muvahhiditarum primos advocatos, quid censerent agendum, interrogavit; deinde principes Arabum, Zenâtæ tribuumque, tum el-aghzâz et voluntarios, quorum singuli deinceps suam sententiam dicebant³, quæque Muslemis salutaria summo-pere suadebant⁴ facienda. Consilium horum approbatum est. Duces vero Hispaniæ ultimi appellati, quum intrassent, et, salutatione peracta, coram eo consedisent, primo eadem, ac illi, qui eos anteverterunt, dicta audierunt. Tum sic eos allocutus est. "Scitote, Hispani, omnes, quos ante vos consului, quamvis essent fortissimi, [147] belli peritissimi, et in certamine virtute ac robore clarissimi, non eadem esse imbutos scientia belli adversus Christianos gerendi, ac vos, qui, illis vicini⁵, eos debellare optimi edocti⁶, dolos quoque eorum et res novistis." "Unius nostrum sequemur consilium, imperator fidelium", responderunt, "quem unanimi consensu principem habemus et propter doctrinam ejus, pietatem, pulchrum ingenium ac mores, et quia dolos istorum atque astutiam penitus cognoscit et idem summo studio fertur erga Muslemos. Is lingua nobis erit, et quæcunque dixerit rata habebimus, ut consilium vestrum Deus dirigat et

¹) الاراك b. d. h. semper. ²) عَزَمَا عَلَيْهِ b. ³) الرَّأْيِ — a. b. d. c.

⁴) وَيَبِينُهُ b. conjicio. ⁵) تَحَارِبُونَ c. ⁶) الْمُرِيدُونَ b.

secundet, et moderamen sit quam optimum." Ita universi Abu-Abd-Allah ben-Sanâdîd¹ ducem nobilem et pium significarunt, quem, propius admotum, fidelium imperator sibi unice applicavit. Quum ab eo quæreretur, qua ratione huic hosti obviam esset eundum, "Christiani", respondit, "fidelium imperator, gens callida bellicque dolorum admodum gnara, suis ipsorum artibus sunt debellandi. Nobis igitur, tibi que, rex auguste, videtur consultissimum, principem Muvahhiditarum, quem fortitudine, fide, puritate, bonaque erga te et Muslemos voluntate eximium, exercitibus Hispaniæ et omnibus militibus, qui in castris tuis insunt. Arabibus, Zenatensibus, *el-aghzâz*, universis Mauritaniae tribubus, voluntariis al. præfectum, cum his omnibus et vexillo tuo victorioso, præmittere, ut hostem aggrediatur maledictum. Tu quidem cum Muvahhiditarum copiis, athiopibus et prætorianis loco non multum ab acie dissito at occulto, subsistens, auxilio eris Muslemis. Si victoriam reportaverimus, id divinæ gratiæ, tuæ benedictioni et regno felici debebimus. Sin aliter evenerit, tu cum Muvahhiditarum² exercitu fugatis eris refugio³, et cum hoste, viribus attritis et robore atque impetu infirmis, spernendo congredieris. Ejusmodi meum in hac re est consilium." El-Mansûr⁴, "per Deum! sic esto", jam dixit; "Deus consilium mihi a te datum secundet!"

Postquam quisque ad suum reverterat tentorium, fidelium imperator hanc noctem, quæ quarta mensis Schabâni, proxima ante diem Veneris, erat, in stragulo suo⁵ degens, precibus unice deditus, Deo supplicavit, ut fideles contra hostes infideles adjuvaret. Aurora tandem illucescente, somno victus, in loco precationis paullulum dormivit. Mox vero lætus⁶ et gaudio plenus expergefactus, principes Muvahhiditarum et faqihos ad se vocatos his verbis allocutus est. "Tali hora vos advocavi, ut eodem, quo Deus hoc tempore me exhilaravi, victoriæ et auxilii nuntio, vos quoque erigerem. Nam inter precandum somno gravatus, in somnio portam coeli apertam mihi visus sum videre, per quam eques pulchræ faciei, odorem spargens, equo vectus albo, descendit, qui vexillum tantum manu tenebat, ut aspectum tolleret. Postquam me salutaverat, "quis es, benedicte?" interrogavi. [148] "Angelus sum coelicola", mihi respondit, "ex eorum numero, qui coelum inhabitant septimum, et ad te veni, ut tibi atque exercitui, sub signis tuis proficiscenti, martyrum desideranti, mortem proemiumque

قننة³ a. الموحديين — انكسرت² c. صناديد b. صنادير a. صناديد¹ b. انتبه فرأ⁶ a. شجافته⁵ b. bene + a. b. المنصور⁴ b. فية حماية c.

Dei exspectanti¹, fortissimo victoriam a Deo, creaturarum domino, annuntiarem". Deinde hos mihi recitavit versus, quos expergefactus memini et animo quasi fixos habui:

Læti victoriæ nuntii a Deo cito² tibi advenient, ut scias, Deum eos juvare, qui caussam Ejus defendant.

Victoria igitur et auxilio divino gaudeas, nam proxime aderunt, et equitatus Dei certo vincet.

Christianorum igitur copias ense telisque occides, et terram adeo devastabis, ut postea nulla in ea cultûs appareant vestigia.

Itaque victoriam spero, si Deo placuerit".

Die Sabbati quinto Schabâni hujus imperator in tentorio rubro, pugnae adversus hostes parato, sedens Abu-Jahjam ben-Abi-Hafs principem illustrem et inter veziros maximos unum (Benu-Hafs enim ceteris Muvahhiditis generositate, pietate et religione adeo antecellebant, ut ad eorum posteros res omnis Muvahhiditarum in oriente rediret) ad se vocatum, exercitibus præfecit Hispaniæ et militibus Arabum, Zenatensibus, voluntariis, ceterisque Mauritaniæ tribubus, et, vexillo felici tradito, ante se ire jussit. Signis³ super capite suo explicatis pulsatisque tympanis, cum tribu Hentâtæ præcessit, postquam Ibn-Sanâdid ducem cum exercitu Hispaniæ et præsidiis præmiserat. Djermunum ben-Rijâh omnibus Arabum tribubus præfecit, Mezilum⁴ Mughrâvitam autem tribubus Mughrâvæ, Mahju⁵ ben-Abi-Bekr ben-Hanâma ben-Muhammed omnibus Merini⁶ gentibus, Djâberum ben-Jusuf gentibus Abd-el-Vaditis, Abd-el-Azizum⁷ Tedjinitam tribubus Tedjîni, Teldjizum⁸ tribubus Heskûræ et ceteris Mesâmedæ gentibus, Muhammedem ben Munqâfed⁹ tribubus Ghumâræ, Abu-Harzum¹⁰ Jakhlafum Hâdj Eurebitam voluntariis; at summa rerum Abu-Jahjæ ben-Abi-Hafs fuit, cujus judicio imperioque omnes parerent. Fidelium imperator, qui Muvahhiditarum æthiopumque ducebat exercitum, signum dedit itineris. Abu-Jahja cum suis legionibus, quarum primum agmen Sanâdid dux ducebat, cum Hispaniæ ducibus, suis equitibus et satellitibus eo modo præcessit, ut, eadem, quæ ineunte die reliquerat, castra, imperator fidelium vesperâ occuparet, donec Muslemi duce Abu-Jah-

a. مُبِيد⁴ d. a. الرايات³ e. سافرة² b. ولثواب اللد مطيعين¹ h. لابن عبد العزيز⁷ h. c. M. البربر⁶ c. مُحَمَّد -⁵ b. e. مُنْدِيل¹ b. c. مُنْقَاد⁹ b. D. M. Tagrir⁸ b. لتجديد⁸ e. لتجديد⁶ a. لتاجيز⁶ b. c. Hazr D. ابن خزر¹⁰

ja infideles offenderent, qui in clivo alto et præcipite, saxorum grandium pleno e regione urbis Alarki considerant et omnes campos clivosque adjacentes oppleverant. Die igitur illucescente Mercurii nono Schabâni, postquam Muslemi castra in planitie erant metati, Abu-Jahja, copiis pugnae instructis, tribuum ducibus singulis suum dedit vexillum, voluntariis vero viride, ut gentes aliquid haberet, ad quod se recipientes manerent. Exercitum Hispanicum in dextro collocavit cornu, in sinistro Zenâtam, Mesâ-medam, Arabas, ceterasque [149] Mauritaniae tribus. Voluntarios vero, *el-aghazâz* et sagittarios primam fecit aciem, ipse mediam cum tribu Hentâtæ tenens. Quum quisque locum sibi proprium in hac aciei dispositione miranda occupasset, et omnes tribus, armis et apparatu certamini necessariis sumtis, ad signa sua singulae constitissent; Djermûn ben-Rijâh Emir, qui Arabas ducebat, prodiit, inter fidelium ordines procedens, ut animos erigeret bellatorum, hos Corani versus recitavit: *patientiam exercete, fideles, pugnate acerrime et Deum time! forsitan rem feliciter geretis* (Sur. 3, 200). *Si Deum, fideles! adjuveritis, Is vos defendet, et gressus firmabit vestros* (Sur. 47, 8).

Dum ii hæc egerunt, et hostis in capite clivi prope castellum¹ coram stetit, ecce turma 7000 vel 8000 equitum magna², tota³ ferro, galeis et loriceis splendidis ac consertis tecta, ex horum exercitu adversus fideles proruit. Praecones Abu-Jahjæ ben-Abi-Hafs jam hæc proclamant: "ordines firmiter tenete vestros, fidelium concio, neque de loco cedite vestro! sed consiliis candidis atque actionibus Deo commissis, nomen Ejus in cordibus extollite vestris. Nam ita e duobus maximis beneficiis unum recipietis, aut mortem martyris cum paradiso, aut proemium cum spoliis hostium." Deinde Amer dux ordines percurrens, "sane agmen Dei", inquit, "estis, servi Dei; fortiter igitur hostibus Ejus resistite! Nam Dei exercitus solus felix vincet superiorque discedet." Interea⁴ turma illa, quam omni vi irruerat, adeo processerat, ut cuspides telorum Muslemorum fere pectora tangerent equorum; tum paullulum retrogressa, mox impetum redintegrabat. Bis ita aggressa, tertiam parabat impressionem, quum Ibn-Sanâdid dux et princeps Arabum, ambo magna voce exclamant: "Manete, fidelium concio! Deus gressus vestros huic conflictui⁵ firmos faciat"! Christiani mediam aciem, ubi erat Abu-Jahja, quem fidelium habebant impera-

¹ الحصن a. b. e. præferendum. ² كبيرة a. b. d. e. من † a. b.
³ كلهم a. b. مدججين a. d. مدرعين b. ⁴ فوصلت a. b. d. ⁵ الصدقة d.

tozem, adorti, acerrime propulsati sunt. Quo in certamine dux ille summam ostendit patientiam et virtutem, donec mortem occumberet, et cum eo multi Muslemi ex Hentâta, voluntariis al., quibus Deus martyrium prædestinaverat et æternam beatitudinem. Muslemi tanto obnitebantur valore, ut dies pulvere excitato in noctem converteretur, et ii tandem, tribubus voluntariorum, Arabum, *el-aghzâz*, et sagittariis adjuti, Christianos, qui invaserant, ex omnibus cingerent partibus. Ibn-Sanâdid copias Hispaniæ et milites, una cum Zenâtæ, Mesâmedæ, Ghumâræ, aliisque Berberorum tribubus, adversus collem illum, ubi erat Alfonsus, duxit, ut exercitum oppugnaret Christianorum. Illic enim castra sua et milites habuit Alfonsus, numerum 300,000 tum equitum tum peditum excedentes, quos Muslemi, in collem connisi, jam adorti sunt. Pugna oritur cruenta et cædes eorum inprimis Christianorum, [150] qui primi certamen conseruerant. Hæc cohors erat fere 10,000 nobilissimorum, qui, ab Alfonso maledicto et fatuo electi, quod ejus erat consilium contemnendum, postquam sub precibus Christianorum ab episcopis consecrati et aqua baptismi in purificationem¹ conspersi erant, in crucibus juraverant, se haud prius pedem esse relaturos, quam nemo superesset Muslemorum. At Deus promissa Muslemis data persolvit et eorum exercitui dedit victoriam. Infideles, pugna sævi-ente, nihil aliud quam mortem videntes et excidium, terga vertentes, in collem, ubi Alfonsus erat, retrocedebant, ibi sese defensuri. Sed copiæ Muslemicæ, spatium interjacens occupantes, viam obstruxerant. In planitiem igitur recedentes eos Arabes, voluntarii, Hentâta, *el-aghzâz*, sagittarii denuo adorti, telis confossos ad unum omnes occiderunt. Quorum interitu vires Alfonsi valde fractæ sunt, utpote qui in iis spem habuisset repositam. Equites Arabum citato cursu et habenis immissis ad fidelium imperatorem festinant, "Deus t. o. m. hostes in fugam coniecit", clamantes. Tum pulsantur tympana, vexilla explicantur, summa voce fidei recitantur symbola, motitantur signa, heroes et milites contra hostes Dei maximo impetu feruntur.² Fidelium imperator legiones adversus infideles duxit, et equites peditesque citato cursu, ut infideles adorianur et ictibus confodiant, irruunt. Alfonsus autem, qui meditabatur et animo volutabat, quomodo cum omni suo exercitu in Muslemos impetum faceret et cum universis militibus et præsidiis eos aggrederetur³, tympana audivit a dextra

¹) التَّطَهُّي b. c. c.

²) تشابقت, a. d. تساقطت, b. c.

³) يصدمهم b. e.

terram fere subvertentia¹, ac tubarum clangorem colles et planities complentem. Caput ad hæc attollens, signa conspexit Muvahhiditarum propinqua, quorum primum erat vexillum album victoriosum ita inscriptum: *Non est Deus, nisi Alláh; Muhammed propheta est Alláhi, Deus solus victor.* Quum heroes quoque Muslemorum appropinquant et copias eorum desiderio certaminis flagrantes se invicem secutas², summa voce symbola fidei recitantes, vidisset, interrogavit, quid hoc sibi vellet. "Est imperator fidelium", responderunt, "o maledicte! qui jam procedit. Omnes enim, quas hodie antea debellasti, copias, exploratores modo exercitus ejus fuerunt et primum aciei agmen." Infideles, quorum animis Deus t. o. m. jam terrorem incutiebant, terga vertentes, fugati retro cesserunt. Sed equites pugnantium Muslemorum eos assecuti, terga cadunt et faciem, ac vestigiis inhærentes³, gladiis telisque in eos savientes, enses sanguine portant et mortem hostibus præbent gustandam acerbam. Muslemi arcem Alarki cinxerunt, putantes Alfonso ibi se velle defendere. At hostis Dei per alteram ingressus portam, per alteram aversam exierat. Arcis vi captæ portis concrematis, Muslemi omnes, quæ ibi atque in castris Christianorum inveniebantur, divitias, thesauros, frumentum, arma, apparatus militare, utensilia, jumenta, feminas, liberos prædam ceperunt. Ex infidelibus tot in hac pugna ceciderant millia, ut nemo nisi Deus numerum posset computare. In arce Alarki [151] 24,000 equites, e Christianis nobilissimis captos, liberaliter recepit imperator fidelium et liberos dimisit, ut sibi inde⁴ laus generositatis redundaret. At universi Muvahhiditæ et plurimi Muslemi tale facinus ægre ferentes, id maximum habuerunt errorem, in quem umquam rex inciderit.

Inter hanc pugnam Alarki clarissimam, quæ die Mercurii secundo Schabâni, anno 591, facta est, et Zelaqensem 412 anni intercedunt. Illa vero in Islamismo celeberrima fuit et maxima, quæ a Muvahhiditis commissa est, per quos Deus t. o. m. ita Islamismum illustrabat et potentiam evehebat ipsorum. El-Mansûr litteras de victoria ad omnes Hispaniæ, Mauritaniæ et Africæ regiones, suo subjectas imperio, misit, et, quinta prædæ parte reservata, reliquam divisit militibus. Tum exercitum in terras duxit Christianorum, ubi vicos, urbes et arces destruens, prædam agens et

e تناسقت b. تطلعت² c. انفاق b. قد امتلأت الارض والافاق¹

b. d. بذلك⁴ c. يتتبعو³

ferens, homines cædens et ducens captivos, usque ad montem Suleimâni perrexit. Muslemi, spoliis onusti hinc reversi, neminem offenderunt christianum, qui sibi resisteret, et Hispalim profecti sunt. Ut imperator fidelium eo venerat, templum urbis magnum una cum turri alta ædificare coepit.

Anno 592 (coepit die 5 Dec. 1195) imperator fidelium, tertia suscepta expeditione, Qalat-Rijâh, Vadi-l-Hadjâra, Madjrit¹, montem Suleimâni, Fidj², multasque³ arces Toleti expugnavit. Deinde Toletum, ubi Alfonsus erat, corona cinctum acerrime obsedit, aquam ejus interceptit, suburbia combussit, et machinis bellicis contra urbem erectis, eam valde dilaceravit. Postea ea relicta, Salamancam⁴ profectus est; in qua capta nulli pepercit viro, feminas captivas abduxit, bona diripuit et urbem igne delevit. Postquam muros tandem erat demolitus, eam solo æquatam reliquit et multis castellis, sicut el-Belât et Terdjâla⁵, captis, Hispalim mense Safari incunte, anno 593 (coepit die 25 Nov. 1196), rediit, ubi templum conditum ad finem perduxit, turrim extulit, cujus poma fecit pulcherrima et maxima. Magnitudinem eorum inde conjicere licet, quod id quod medium est per portam *Muedhdhinorum* non prius inferri poterat, quam lapis inferior auferebatur.⁶ Columnæ vero ferreæ, qua innititur, pondus, quadraginta *rubæ* efficiebat. Abu-l-Leith Siculus⁷ inspector ea fecit et in vertice turris collocavit. In eam auro inducendam 100,000 impendebantur aurei. — Quum in Hispaniam trajiceret, pugnam Alarki commissurus, arcem Murrekosc hæ et e regione ejus templum nobile cum turre sua, et turrim templi el-Kutubijîn exstrui, urbem Rabât-el fath in terra Sehe condi templumque Hassâni⁸ ædificari jussit. Postquam in templo Hispalensi absoluto preces peractæ sunt, castellum el-Ferdj ad fluvium Hispalis condere jussit, et, in Mauritaniam reversus, mense Schabâni, anno 594 (coepit die 12 Nov. 1197), Murrekosc hæ venit, ubi omnia, quæ ædificari jusserat, sicut [152] arcem, palatia, templum, turres, jam absoluta vidit, in quæ sumtum ex quinta prædæ Christianorum parte impendebat. Invidia vero in procuratores et architectos, quibus hæc res perficienda concredita fuerat⁹, orta erat. Ei igitur relatum est, hos pecuniam

¹ محوط h. محريط b. e. Mahuba D. Madrid M. مجريط sine dubio legendum. ² وقايح b. وفيج g. h. واقيم c. واقليم e. h. ³ وكثير b. d. e. h. bene. ⁴ تلمنكة b. تلمنكة e. Temblete D. ⁵ وترحالة a. مرحاة c. ⁶ اقلع c. ⁷ وكتبوا له وقيل ⁸ b. ومناره ⁹ b. a. الصقلي ⁷ c. قلعت b.

devorasse templique portas, secundum earum numerum, quæ Gehennæ insunt, septem fecisse. Sed fidelium imperator, templum ingressus, id admirans summa affectus est lætitia, et, quum de portarum numero quæreret, responderunt, eas septem esse, illa excepta octava, per quam fidelium imperator intraverat. His auditis ille dixit: "nihil nocet, quod mihi dictum est, quando bonum erit", et maxime gavisus est.

Quum fidelium imperator Murrekoscham venisset ibique consedisset, Abu-Abd-Allâho filio, el-Nâsir lidîn-Allâh cognominato, sacramentum fidei adjurandum curavit. Cuncti Muvahhiditæ ei fidem dixerunt, et in omnibus, quæ potestati eorum erant subjectæ, regionibus regni successor agnitus est. Hoc vero tempore imperium eorum, omnem Hispaniam, Mauritaniam et Africam inde a Tripoli usque ad Nûn¹ in Sûs-el-aqsa et desertum in terra meridionali complectens, omnes interjacentes pagos, arces, castella, oppida, montes, valles quoque continuit. Gentes habitantes tentoria² Arabum et Berberorum universæ iis subjectæ, obedientes ac parentes eorum judiciis, vectigal, eleemosynam, decimasque rite pependerunt, et in precibus publicis nomen eorum e suis pronuntiarunt suggestibus. Abu-Abd-Allâh el-Nâsir, sacramento rite recepto et sede Khalifæ occupata, nomine suo, quamvis pater adhuc viveret, judicia et imperia promulgavit. El-Mansûr autem, palatio suo absconditus, morbo letali mox correptus est. Doloribus ingravescentibus, "trium tantum rerum", dixit, "quas khalifa feci, me adeo poenitet, ut eas infectas pervelim. Prima est, quod Arabas ex Africa in Mauritaniam transtuli; hos enim seditionum fore auctores³, jam scio. Altera est, Rabât-el-Fath conditum, quod ex ærario publico haud parvum consumsit sumtum, et nihilominus postea mansit inhabitatum. Tertia denique est captivorum Alarki remissio, qui a nobis certo se ulciscuntur."⁴ Post ultimas vesperæ preces noctis Veneris 22:dæ Rebi' prioris, anno 595, in arce Murrekoschæ mortuus est. Deus solus æternus, neque ullus dominus nec colendus, nisi Ille est! El-Mansûr rex fuit inter Muvahhiditas nobilissimus, fama⁵ inclaruit summa, et in omnibus, quibus reges⁶ præsumunt, negotiis felicissimus, quæ promiserat, thesauris gaudens plenis, largiter dedit. Animo excelso cogitationes vere regias conjunxit et religionis tenax moribus inter Muslemos eminuuit pulcherrimis. Deus eum

¹ ببلاد b. c. d. نول ² ب. d. e. أهل العبد ³ ب. d. أهل ⁴ ب. d. e. يطلبونا
ب. c. — ولا — يطلب ⁵ ب. c. ميلا ⁶ ب. d. e. الملك ⁷ ب. d. e. الملك Post hoc voc. • textu excidit: قد عهد

sua amplectatur clementia et peccata, pro gratia sua et benevolentia, ei remittat! Nam Is est clementissimus et ad condonandum facillimus!

De regno el-Nâsiri ben-el-Mansûr ben-Jûsuf ben-Abd-el-Mûmen ben-Ali, fidelium imperatoris.

Muhammed filius Jaqûbi, filii Jusufi, filii Abd-el-Mûmeni, filii Alii, Zenâtensis Kumita Muvahhidita fidelium imperator, matre libera nomine Ummet-Allâh, filia Sid Abu-Ishâqi ben-Abd-el-Mûmen [135] ben-Ali natus, el-Nâsir lidin-Allâh cognominatus est. Sigillo inscripsit: "*Ala Allâhi tavakkaltu vahua hasbi vanim-el-vakîli*" (Deo confido, qui spes est mea et optimus procurator); edictis vero subscripsit: "*El-hamdu lillâhi vah-dihî*" (laus sit Deo soli!). Coloris fuit albi, erectæ staturæ, corpore gracilis, oculis pulcherrimis nigris, barba promissa et spissis superciliis.¹ Animo præditus excelso, non, nisi post multum laboris, res peragere potuit, et suo ipsius consilio fretus omnes imperii res solus gubernavit. Veziri partes Ibn-el-Schahid et Ibn-Methna², cubicularii autem Abu-Said ben-Djâmi³, qui vezirus maximus solus et veziratui et cubiculo præerat, egit. Patre adhuc vivo el-Nâsir rex renunciatus est; at post ejus mortem die Veneris nocti, qua mortuus erat, proximo, sacramentum ei redintegratum, et ab universis imperio Muvahhiditarum subjectis regionibus acceptum, nec non nomen ejus in omnibus suggestibus pronuntiatum.

Reliquam mensis Rebi' prioris partem et totum Rebi' posteriorem Murrekoschæ moratus, primo Djumâdæ prioris die, anno 595, ad urbem Fes profectus⁴, ad finem hujus anni ibi mansit. Tum hinc castris in montes Ghumâræ motis, Aludânium Ghumâritam ibi rebellantem bello petivit. Ad urbem Fes reversus, ad annum usque 598 ibi degens, arcem ædificavit ejus et muros, ab avo Abd-el-Mûmeno, quum urbem intraret, dirutos refecit. Interea nuntii ex Africa eum de Majorqensi⁵ rebellante, qui magnam Africæ partem jam occupasset, fecerunt certiore. El-Nâsir igitur ex urbe Murrekoschæ in Africam profectus, ad el-Djezâir-beni-Mezghana venit, unde classem et exercitum, ad urbem Majorcæ debellandam transtulit, donec eam, manibus Murabitorum creptam, mense Rebi' prioris, anno 600, expugnaret. Urbani vero ad fidelium imperatorem venerunt, qui, postquam eum salutaverant et sacramentum dixerant fidelitatis,

¹ الحجاب b. الحجاب c. e. ² متنى b. d. منيا c. Almatna M. Menscha D. ³ نعيم الله ÷ b. d. ⁴ المذكورة — — قصدنا a. ⁵ الماييرى b. semper; المايورى c. semper.

venia delictorum accepta, dona pro cuiusque dignitate receperunt. Eos clementer quoque allocutus est. Iudiciis Majorcæ Abd-Allâhum ben-Hût¹ Imâmum traditionum peritum præfecit. Tum Africæ regiones peragrans, omnes obiit terras, ut res incolarum ipse inspiceret. Majorqensis autem, eum fugiens, in desertum abiit. El-Nâsir Mehdiâ jam venit. Ilæc enim urbs, quum omnis Africa rebellans sine certamine se subjecisset, sola retractavit. Præfectus enim, quem Jahja Majorqensis urbi, a se captæ, præfecerat, vir *Hâdj* prudens, belli artes et dolos bene edoctus, fidem recusavit. Mehdiâ igitur, corona terra marique cinctam, el-Nâsir debellavit, et belli machinas et tormenta contra eam crexit. Tribus Muvahhiditarum et milites Mauri sibi invicem succedentes, neque interdiu nec noctu pugnam intermiserunt. Ille vero *Hâdj* dolos belli et artes haud describendas exercuit, ut el-Nâsir cum per plures² menses obsidere coactus esset, et Muvahhiditæ *Hâdj* infidelem cognominarent. Machina tandem, qua major nulla umquam visa est, centum *rubâ*³ ponderis projicere valens, erecta est, quæ urbem valde diruit. Ex ea lapis in mediam Mehdiâ portæ valvâ jactus, eam inclinavit, [154] quamvis e ferro tota facta esset (fundamento innisa e crystallo viridi, in locis juncturarum³ figuras habuit leonum e cupro flavo fabricatas). Quibus visis *Hâdj* Mehdiâ præfectus intellexit, se urbem ulterius non posse tueri, neque amplius imperatori fidelium resistere; quare, ea tradita, fidem addixit. El-Nâsir, vitæ securitate promissa, eum honorificentissime receptum, summo cumulavit honore, quia eximiam domini sui curam rerumque ejus gerendarum monstraverat diligentiam. Muvahhiditæ jussi eum *Hâdj-el-Kâfi* (i. e. peregrinatorem integrum) postea vocarunt. Ita Mehdiâ anno 601 expugnata est.

Anno 602 (coepit die 17 Aug. 1205) el-Nâsir Abu-Muhammedem Abd-el-Vâhid ben-Abi-Bekr ben-Abi-Hafs principem omni Africæ præfecit et in Mauritaniâ profectus est. Quum ad Vâdi-Schelf venisset, Jahja Majorqensis magnum⁴ Arabum, Sunhâdjæ et Zenatensium exercitum adversus eum eduxit, sed, proclio gravi commisso, die Mercurii ultimo⁵ mensis Rebi' prioris, anno 604 (coepit die 27 Jul. 1207), fugatus est. Eodem anno el-Nâsir urbem Vadjdam condi jussit, et mense Redjebi incunte ædificationem incepit. Muros etiam el-Mezamæ, in terra el-Rîf sitæ, eodém tempore extruxit, et arcem Bâdîsi ædificavit. — Mense hujus an-

¹ الله + b. d. ² واشهر الحاج المكاييد h. ³ العشارات b. bene. الغارات
c. Pro بماتيل b. c. ثمانين ⁴ في — — المايورقي ⁵ b. — في — السابغ من

ni 604 Schevvâli fidelium imperator ex urbe Fes Murrekoscham profectus est, postquam in parte urbis hispanica aquæductum, cujus aqua e fonte extra portam ferream deduceretur¹, ædificari jusserat, et portam exstruxerat septentrionalem, quæ in atrio templi hispanici inest, gradibus ornata. Ad hæc omnia largam, e thesauro publico sumtam, pecuniam impendit. Eodem anno sacello in urbe qairevanensi condito, vetuit, quominus in sacello hispanico precarentur. Per tres igitur annos preces suas in qairevanensi urbe peregerunt urbani, donec, quum testibus adhibitis probatum esset, hunc morem esse antiquiorem, sicut antehac fecerant, in utraque urbe tam hispanica quam qairevanensi precibus fungerentur.

Annos 605 (coepit die 15 Jul. 1208) et 606 (coepit die 5 Jul. 1209) Murrekoschæ moratus el-Nâsir, ex Hispania accepit, Alfonsum fines Muslemorum adortum, pagos et castella obruisse, viros cecidisse, feminas abegisse et thesauros. Incolæ, suam opem implorantes, ad expeditionem moverunt suscipiendam; quare thesauris inter duces ac milites distributis, litteras ad omnes Mauritaniæ, Africae et meridionales regni provincias misit, quibus Muslemos ad infideles debellandos imploraret. Frequentes vocationi paruerunt, et singulæ Mauritaniæ² gentes suum miserunt equitum peditumque agmen, cum eo in bellum profecturum. Ex omnibus urbibus copiarum advenerunt, et homines æque expediti ac graviter onusti ex regionibus et provinciis ad eum festinarunt. Quum jam universæ adessent legationes; milites et auxilia advenissent, die 19:o mensis Schabâni, anno 607 (coepit die 24 Jun. 1510), Murrekoschâ castris motis, ad Qasr-el-Djevâz profectus est, ibique consedit, ut homines transferret. Hic legionibus, tribubus, equitatu et armis transmittendis occupatus, ab incunte mense Schevvâli ad finem Dhu-l-Qadæ [155] mansit, et, postquam bellatores ad unum omnes trajecerunt, ipse vestigia eorum legens trajecit et die Lunæ 23:o Dhu-l-Qadæ in littus Tarîfi descendit, ubi duces Hispaniæ faqîhi virique sancti omnes eum receptum salutabant. Post trium dierum Tarîfi moram, cum legionibus innumeris et populis sicut locustis diffusis, qui montes planitiesque explebant omnes, et quos campi vasti, loca elata et depressa³ capere non poterant, Hispalim profectus est. Tantam admirans militum multitudinem, in quinque agmina eos divisit, quorum primum Arabas, alterum Zenâtam, Mesâmedam, Ghumâram ceteraque tribuum Mauritaniæ genera, tertium voluntarios, qui numero erant 160,000 peditum atque

¹ وينا باب الحديد) b.

² العرب) c.

³ والقرى) b. e.

equitum, quartum duces Hispaniæ et præsidia, quintum Muvahhiditas complectebatur, quibus imperavit, ut agmen quodque suo loco diverso castra poneret. Die 17:0 Dhu-l-Hidjæ, anno 607, el-Nâsir¹ Hispalim venit, ibique commoratus est. Interea omnis Christianorum terra trajectu illius percussa est et pavor animos occupavit regum, qui urbes commu-
nare, et pagos ac castella, finibus Muslemorum vicina, deserere coeperunt. Plurimi eorum principes, litteris ad el-Nâsirum datis, pacem et veniam implorarunt, et rex² ipse Bajonæ submissus ac humilis salutatum ad eum profectus est, ut pacem expeteret et gratiam. Nam audito imperatoris fidelium Hispalim adventu, metu captus, consilium festinanter iniit, quo illum a se ipso terraque sua averteret. Legatum ei misit supplicaturum, ut ad eum venire sibi liceret. Imperator fidelium, venia data, simul omnibus, qui in via illius essent, urbibus scripsit imperans, ut eum, simulac præteriret, tres dies liberaliter exciperent; quarto autem die, quo abire vellet, mille equites ex exercitu ejus apud se custodirent. Rex igitur, Bajona³, regni capite, profectus, ut imperatorem fidelium saluaret, simul ac ad urbem muslemicam adventabat, ejus duces et milites ei obviam ierunt et cives, pulcherrimo ornatu et apparatu splendidissimo instructi, ad eum recipiendum prodierunt. Tres dies summa exceptus liberalitate, quum quarto die castra mota vellet, mille equites ex exercitu ejus ibi retenti sunt. Ita usque ad urbem Carmonam res acta est. Ubi quum veniret, mille modo equites ei supererant. Quare post tres dies, quibus cives eum laute exceperant, quum quarto esset profecturus, mille equites reliqui in custodiam dati sunt. A ducibus interroganti, quibus comitibus iter esset facturus, si hi quoque soli sibi relictis equites⁴ detinerentur, hi responderunt, "foedere tectus fidelium imperatoris et umbræ ensium ejus tutus iter facies." Carmonâ igitur cum satellitibus, conjuge, servis ac donis, quæ el-Nâsиро danda ferebat, profectus est. Litteræ, quas Propheta ad Heraclium, Græcorum regem, scripserat, præferebantur, per quas intercessionem expetere simulque indicare vellet, regnum a majoribus hereditate esse acceptum. Hæ litteræ, apud eos hereditate transmissæ, serico viridi involutæ⁵, in cista aurea [156] musco repleta⁶ asservatæ erant, utpote quæ summe honorarentur et magna cumularentur gloria. El-Nâsir fidelium imperator regni

¹) Ita pro الخبر legendum puto ²) وجاءه — — — عفو ³) Pro
بيوتة. c. جيوش ⁴) مع من أسير ⁵) تسير ⁶) مطييا
a. d. c. — b. ⁷) ملوا مسكا b. c. e. recte.

adventantem magno apparatu excipere jussit. Inde a Carmonæ porta usque ad portam Hispalis utrimque tum a dextra tum a sinistra duo ordines militum constiterant, qui pulcherrimo induti ornatu, plane armati, ensibus politis¹, spiculis directis² et tensis arcubus³, spatium fere quadraginta milliariorum occupabant. Rex Bajonæ, sub umbra ensium spiculorumque Muslemorum incedens, quum ab Hispali haud longe abesset, el-Nāsir tentorium rubrum extra urbem Carmonam versus erigi jussit ibique tres sedes instrui. Quærenti postea, quisnam e ducibus linguam calleret barbarorum, responderunt, Abu-l-Djujûschum⁴ eam optime tenere. Qui quum vocatus adesset, eum ita allocutus est. "Iste infidelis, o Abu-l-Djujûsch, qui jam mihi appropinquat, a me honorifice excipiat oportet. Quod si, quum intrat, de sede surrexero⁵, turpiter agens consuetudinem deseram, quæ vetat viro infideli assurgere. Sin loco immotus manens non surrexero, eum minoris faciam, qui⁶ rex est magnus idemque hospes, me salutatum huc profectus. Te igitur in sede, quæ media in tentorio est, sedere jubeo, et, simulac barbarus tentorium per alteram portam intraverit et ego eodem tempore per alteram oppositam intravero, e sede surgentem manu me prehendere et a dextra apud te collocare; illum autem manu etiam prehensum a sinistra. Deinde partes ages inter nos interpretis." Itaque intrantes, el-Nāsirum a dextra, et regem Bajonæ a sinistra collocans, dixit: "hic est imperator fidelium." Salutatione peracta, quæ opus erant, collo-uti, sermonem aliquamdiu contulerunt. Tum equum conscendit primus imperator fidelium et paullo post rex⁷ Bajonæ; idemque fecerunt Muvahhiditæ et copiæ bellatorum. Homines quoque exierunt frequentes civesque Hispalis magno apparatu obviam ierunt, ita ut dies admodum festus celebraretur. El-Nāsir urbem ingressus, regem Bajonæ se mox secutum, intra urbem receptum, muneribus donavit splendidissimis et pacem concludit tamdiu duraturam, quamdiu Muvahhiditæ eorumque posteri regnarent.⁸ Omnibus, quæ desiderarat, rite confectis et honoribus auctus rex in patriam revertit.

Primo die mensis Safari, anno 608 (coepit die 14 Jun. 1211), el-Nāsir vestigia illius legens, ut fines Castiliæ bello peteret, profectus, ad

¹ a. d. المصلية b. المنصلة c. المشقة ² a. الموشورة ³ b. وقف ⁴ conjicio scribendum. ⁵ a. الموشورة d. الموقورة ⁶ b. — عسكر ⁷ a. b. hene. ⁸ b. أمير ⁹ b. مدة

arcem venit Scharbaterræ¹, quæ in vertice montis altissimi, nubes coeli² fere tangens et validissima, unum tantum aditum habuit, per loca prærupta et angustias ferentem. Corona cinctam, quadraginta belli machinis erectis, obsedit; at, hortis devastatis, nihil adversus eam valuit. Veziro usus est Abu-Said ben-Djami³, qui, loco ignobili natus, a Muvahheditis despectus, quum cubicularii vezirique muneri ab el-Nâsиро admo- veretur, principes Muvahheditarum contemnere et nobilissimos eorum vilipendere coepit. Qua re factum est, ut multi procures, quibus adhuc regnum nitebatur, aulam desererent imperatoris, apud quem [157] ille solus una cum viro, Ibn-Munsa⁴ appellato, mansit in officio, quorum consilio el-Nâsиро omnes res gerebat. Quum ad Castiliam profecturus hoc præteriret castellum, ambo illi firmitatem loci admirantes⁵, "O fidelium imperator", ei dixerunt, "ne prætereamus⁶", priusquam id ceperimus. Hæc prima nostra erit expugnatio, si Deo placuerit." Itaque cum tam diu apud hoc castellum constitisse fertur, ut hirundo⁷, quæ nidum in tentorio ejus⁸ fecisset, ova edita excluderet, et pulli volarent. Nam octo menses ibi commoratus est. Adventante vero hieme et frigore crescente, pabulum jumentorum hominum- que alimenta defecerunt, et, quum pecunia quoque evanesceret, animi ab- jecti sunt, ac studium, quo bellum susceptum erat, imminutum. Milites moram pertæsi desperarunt, quando nulla auxilia castris advenire, anno- næque pretium augescere, viderent. Alfonsus Dei hostis, his omnibus auditis, animadvertens, spiritus Muslemorum esse fractos et impetum, quo moti in bellum erant profecti, retardatum, ad vindictam sumendam festina- vit⁹. Crucibus tamquam signis in terris Christianorum sublati, reges eo- rum exercitus optime instructos bello et certamini accincti cito adduxerunt. Servi Sanctæ Mariæ¹⁰ quoque, fervore paganorum incitati, apud eum ad- fuerunt. Postquam copiæ et præsidia advenerant, legationesque justo nu- mero erant collectæ, Alfonsus cum legionibus profectus, castellum in con- finio Muslemicum, nomine Qalat-Rijâh, aggressus est, quod Abu-l-Hedjâdj ben-Qâdis¹¹ dux illustris, herosque nobilis virtute clarissimus, cum septua- ginta equitibus¹² muslemicis defendebat. Quamvis Alfonsus summa vi ar-

منشا³ d. e. h. السحاب² rectius legas. شربطة¹ h. شوبطرة b. متجاوره⁵ a. b. تفاحة⁶ b. تعجبا⁴ bene b. معدل⁷ h. d. معجبا⁸ c. فخرج⁹ c. فخرج¹⁰ c. فخرج¹¹ c. فخرج¹² c. فخرج¹³ c. فخرج¹⁴ c. فخرج¹⁵ c. فخرج¹⁶ c. فخرج¹⁷ c. فخرج¹⁸ c. فخرج¹⁹ c. فخرج²⁰ c. فخرج²¹ c. فخرج²² c. فخرج²³ c. فخرج²⁴ c. فخرج²⁵ c. فخرج²⁶ c. فخرج²⁷ c. فخرج²⁸ c. فخرج²⁹ c. فخرج³⁰ c. فخرج³¹ c. فخرج³² c. فخرج³³ c. فخرج³⁴ c. فخرج³⁵ c. فخرج³⁶ c. فخرج³⁷ c. فخرج³⁸ c. فخرج³⁹ c. فخرج⁴⁰ c. فخرج⁴¹ c. فخرج⁴² c. فخرج⁴³ c. فخرج⁴⁴ c. فخرج⁴⁵ c. فخرج⁴⁶ c. فخرج⁴⁷ c. فخرج⁴⁸ c. فخرج⁴⁹ c. فخرج⁵⁰ c. فخرج⁵¹ c. فخرج⁵² c. فخرج⁵³ c. فخرج⁵⁴ c. فخرج⁵⁵ c. فخرج⁵⁶ c. فخرج⁵⁷ c. فخرج⁵⁸ c. فخرج⁵⁹ c. فخرج⁶⁰ c. فخرج⁶¹ c. فخرج⁶² c. فخرج⁶³ c. فخرج⁶⁴ c. فخرج⁶⁵ c. فخرج⁶⁶ c. فخرج⁶⁷ c. فخرج⁶⁸ c. فخرج⁶⁹ c. فخرج⁷⁰ c. فخرج⁷¹ c. فخرج⁷² c. فخرج⁷³ c. فخرج⁷⁴ c. فخرج⁷⁵ c. فخرج⁷⁶ c. فخرج⁷⁷ c. فخرج⁷⁸ c. فخرج⁷⁹ c. فخرج⁸⁰ c. فخرج⁸¹ c. فخرج⁸² c. فخرج⁸³ c. فخرج⁸⁴ c. فخرج⁸⁵ c. فخرج⁸⁶ c. فخرج⁸⁷ c. فخرج⁸⁸ c. فخرج⁸⁹ c. فخرج⁹⁰ c. فخرج⁹¹ c. فخرج⁹² c. فخرج⁹³ c. فخرج⁹⁴ c. فخرج⁹⁵ c. فخرج⁹⁶ c. فخرج⁹⁷ c. فخرج⁹⁸ c. فخرج⁹⁹ c. فخرج¹⁰⁰ c. فخرج¹⁰¹ c. فخرج¹⁰² c. فخرج¹⁰³ c. فخرج¹⁰⁴ c. فخرج¹⁰⁵ c. فخرج¹⁰⁶ c. فخرج¹⁰⁷ c. فخرج¹⁰⁸ c. فخرج¹⁰⁹ c. فخرج¹¹⁰ c. فخرج¹¹¹ c. فخرج¹¹² c. فخرج¹¹³ c. فخرج¹¹⁴ c. فخرج¹¹⁵ c. فخرج¹¹⁶ c. فخرج¹¹⁷ c. فخرج¹¹⁸ c. فخرج¹¹⁹ c. فخرج¹²⁰ c. فخرج¹²¹ c. فخرج¹²² c. فخرج¹²³ c. فخرج¹²⁴ c. فخرج¹²⁵ c. فخرج¹²⁶ c. فخرج¹²⁷ c. فخرج¹²⁸ c. فخرج¹²⁹ c. فخرج¹³⁰ c. فخرج¹³¹ c. فخرج¹³² c. فخرج¹³³ c. فخرج¹³⁴ c. فخرج¹³⁵ c. فخرج¹³⁶ c. فخرج¹³⁷ c. فخرج¹³⁸ c. فخرج¹³⁹ c. فخرج¹⁴⁰ c. فخرج¹⁴¹ c. فخرج¹⁴² c. فخرج¹⁴³ c. فخرج¹⁴⁴ c. فخرج¹⁴⁵ c. فخرج¹⁴⁶ c. فخرج¹⁴⁷ c. فخرج¹⁴⁸ c. فخرج¹⁴⁹ c. فخرج¹⁵⁰ c. فخرج¹⁵¹ c. فخرج¹⁵² c. فخرج¹⁵³ c. فخرج¹⁵⁴ c. فخرج¹⁵⁵ c. فخرج¹⁵⁶ c. فخرج¹⁵⁷ c. فخرج¹⁵⁸ c. فخرج¹⁵⁹ c. فخرج¹⁶⁰ c. فخرج¹⁶¹ c. فخرج¹⁶² c. فخرج¹⁶³ c. فخرج¹⁶⁴ c. فخرج¹⁶⁵ c. فخرج¹⁶⁶ c. فخرج¹⁶⁷ c. فخرج¹⁶⁸ c. فخرج¹⁶⁹ c. فخرج¹⁷⁰ c. فخرج¹⁷¹ c. فخرج¹⁷² c. فخرج¹⁷³ c. فخرج¹⁷⁴ c. فخرج¹⁷⁵ c. فخرج¹⁷⁶ c. فخرج¹⁷⁷ c. فخرج¹⁷⁸ c. فخرج¹⁷⁹ c. فخرج¹⁸⁰ c. فخرج¹⁸¹ c. فخرج¹⁸² c. فخرج¹⁸³ c. فخرج¹⁸⁴ c. فخرج¹⁸⁵ c. فخرج¹⁸⁶ c. فخرج¹⁸⁷ c. فخرج¹⁸⁸ c. فخرج¹⁸⁹ c. فخرج¹⁹⁰ c. فخرج¹⁹¹ c. فخرج¹⁹² c. فخرج¹⁹³ c. فخرج¹⁹⁴ c. فخرج¹⁹⁵ c. فخرج¹⁹⁶ c. فخرج¹⁹⁷ c. فخرج¹⁹⁸ c. فخرج¹⁹⁹ c. فخرج²⁰⁰ c. فخرج²⁰¹ c. فخرج²⁰² c. فخرج²⁰³ c. فخرج²⁰⁴ c. فخرج²⁰⁵ c. فخرج²⁰⁶ c. فخرج²⁰⁷ c. فخرج²⁰⁸ c. فخرج²⁰⁹ c. فخرج²¹⁰ c. فخرج²¹¹ c. فخرج²¹² c. فخرج²¹³ c. فخرج²¹⁴ c. فخرج²¹⁵ c. فخرج²¹⁶ c. فخرج²¹⁷ c. فخرج²¹⁸ c. فخرج²¹⁹ c. فخرج²²⁰ c. فخرج²²¹ c. فخرج²²² c. فخرج²²³ c. فخرج²²⁴ c. فخرج²²⁵ c. فخرج²²⁶ c. فخرج²²⁷ c. فخرج²²⁸ c. فخرج²²⁹ c. فخرج²³⁰ c. فخرج²³¹ c. فخرج²³² c. فخرج²³³ c. فخرج²³⁴ c. فخرج²³⁵ c. فخرج²³⁶ c. فخرج²³⁷ c. فخرج²³⁸ c. فخرج²³⁹ c. فخرج²⁴⁰ c. فخرج²⁴¹ c. فخرج²⁴² c. فخرج²⁴³ c. فخرج²⁴⁴ c. فخرج²⁴⁵ c. فخرج²⁴⁶ c. فخرج²⁴⁷ c. فخرج²⁴⁸ c. فخرج²⁴⁹ c. فخرج²⁵⁰ c. فخرج²⁵¹ c. فخرج²⁵² c. فخرج²⁵³ c. فخرج²⁵⁴ c. فخرج²⁵⁵ c. فخرج²⁵⁶ c. فخرج²⁵⁷ c. فخرج²⁵⁸ c. فخرج²⁵⁹ c. فخرج²⁶⁰ c. فخرج²⁶¹ c. فخرج²⁶² c. فخرج²⁶³ c. فخرج²⁶⁴ c. فخرج²⁶⁵ c. فخرج²⁶⁶ c. فخرج²⁶⁷ c. فخرج²⁶⁸ c. فخرج²⁶⁹ c. فخرج²⁷⁰ c. فخرج²⁷¹ c. فخرج²⁷² c. فخرج²⁷³ c. فخرج²⁷⁴ c. فخرج²⁷⁵ c. فخرج²⁷⁶ c. فخرج²⁷⁷ c. فخرج²⁷⁸ c. فخرج²⁷⁹ c. فخرج²⁸⁰ c. فخرج²⁸¹ c. فخرج²⁸² c. فخرج²⁸³ c. فخرج²⁸⁴ c. فخرج²⁸⁵ c. فخرج²⁸⁶ c. فخرج²⁸⁷ c. فخرج²⁸⁸ c. فخرج²⁸⁹ c. فخرج²⁹⁰ c. فخرج²⁹¹ c. فخرج²⁹² c. فخرج²⁹³ c. فخرج²⁹⁴ c. فخرج²⁹⁵ c. فخرج²⁹⁶ c. فخرج²⁹⁷ c. فخرج²⁹⁸ c. فخرج²⁹⁹ c. فخرج³⁰⁰ c. فخرج³⁰¹ c. فخرج³⁰² c. فخرج³⁰³ c. فخرج³⁰⁴ c. فخرج³⁰⁵ c. فخرج³⁰⁶ c. فخرج³⁰⁷ c. فخرج³⁰⁸ c. فخرج³⁰⁹ c. فخرج³¹⁰ c. فخرج³¹¹ c. فخرج³¹² c. فخرج³¹³ c. فخرج³¹⁴ c. فخرج³¹⁵ c. فخرج³¹⁶ c. فخرج³¹⁷ c. فخرج³¹⁸ c. فخرج³¹⁹ c. فخرج³²⁰ c. فخرج³²¹ c. فخرج³²² c. فخرج³²³ c. فخرج³²⁴ c. فخرج³²⁵ c. فخرج³²⁶ c. فخرج³²⁷ c. فخرج³²⁸ c. فخرج³²⁹ c. فخرج³³⁰ c. فخرج³³¹ c. فخرج³³² c. فخرج³³³ c. فخرج³³⁴ c. فخرج³³⁵ c. فخرج³³⁶ c. فخرج³³⁷ c. فخرج³³⁸ c. فخرج³³⁹ c. فخرج³⁴⁰ c. فخرج³⁴¹ c. فخرج³⁴² c. فخرج³⁴³ c. فخرج³⁴⁴ c. فخرج³⁴⁵ c. فخرج³⁴⁶ c. فخرج³⁴⁷ c. فخرج³⁴⁸ c. فخرج³⁴⁹ c. فخرج³⁵⁰ c. فخرج³⁵¹ c. فخرج³⁵² c. فخرج³⁵³ c. فخرج³⁵⁴ c. فخرج³⁵⁵ c. فخرج³⁵⁶ c. فخرج³⁵⁷ c. فخرج³⁵⁸ c. فخرج³⁵⁹ c. فخرج³⁶⁰ c. فخرج³⁶¹ c. فخرج³⁶² c. فخرج³⁶³ c. فخرج³⁶⁴ c. فخرج³⁶⁵ c. فخرج³⁶⁶ c. فخرج³⁶⁷ c. فخرج³⁶⁸ c. فخرج³⁶⁹ c. فخرج³⁷⁰ c. فخرج³⁷¹ c. فخرج³⁷² c. فخرج³⁷³ c. فخرج³⁷⁴ c. فخرج³⁷⁵ c. فخرج³⁷⁶ c. فخرج³⁷⁷ c. فخرج³⁷⁸ c. فخرج³⁷⁹ c. فخرج³⁸⁰ c. فخرج³⁸¹ c. فخرج³⁸² c. فخرج³⁸³ c. فخرج³⁸⁴ c. فخرج³⁸⁵ c. فخرج³⁸⁶ c. فخرج³⁸⁷ c. فخرج³⁸⁸ c. فخرج³⁸⁹ c. فخرج³⁹⁰ c. فخرج³⁹¹ c. فخرج³⁹² c. فخرج³⁹³ c. فخرج³⁹⁴ c. فخرج³⁹⁵ c. فخرج³⁹⁶ c. فخرج³⁹⁷ c. فخرج³⁹⁸ c. فخرج³⁹⁹ c. فخرج⁴⁰⁰ c. فخرج⁴⁰¹ c. فخرج⁴⁰² c. فخرج⁴⁰³ c. فخرج⁴⁰⁴ c. فخرج⁴⁰⁵ c. فخرج⁴⁰⁶ c. فخرج⁴⁰⁷ c. فخرج⁴⁰⁸ c. فخرج⁴⁰⁹ c. فخرج⁴¹⁰ c. فخرج⁴¹¹ c. فخرج⁴¹² c. فخرج⁴¹³ c. فخرج⁴¹⁴ c. فخرج⁴¹⁵ c. فخرج⁴¹⁶ c. فخرج⁴¹⁷ c. فخرج⁴¹⁸ c. فخرج⁴¹⁹ c. فخرج⁴²⁰ c. فخرج⁴²¹ c. فخرج⁴²² c. فخرج⁴²³ c. فخرج⁴²⁴ c. فخرج⁴²⁵ c. فخرج⁴²⁶ c. فخرج⁴²⁷ c. فخرج⁴²⁸ c. فخرج⁴²⁹ c. فخرج⁴³⁰ c. فخرج⁴³¹ c. فخرج⁴³² c. فخرج⁴³³ c. فخرج⁴³⁴ c. فخرج⁴³⁵ c. فخرج⁴³⁶ c. فخرج⁴³⁷ c. فخرج⁴³⁸ c. فخرج⁴³⁹ c. فخرج⁴⁴⁰ c. فخرج⁴⁴¹ c. فخرج⁴⁴² c. فخرج⁴⁴³ c. فخرج⁴⁴⁴ c. فخرج⁴⁴⁵ c. فخرج⁴⁴⁶ c. فخرج⁴⁴⁷ c. فخرج⁴⁴⁸ c. فخرج⁴⁴⁹ c. فخرج⁴⁵⁰ c. فخرج⁴⁵¹ c. فخرج⁴⁵² c. فخرج⁴⁵³ c. فخرج⁴⁵⁴ c. فخرج⁴⁵⁵ c. فخرج⁴⁵⁶ c. فخرج⁴⁵⁷ c. فخرج⁴⁵⁸ c. فخرج⁴⁵⁹ c. فخرج⁴⁶⁰ c. فخرج⁴⁶¹ c. فخرج⁴⁶² c. فخرج⁴⁶³ c. فخرج⁴⁶⁴ c. فخرج⁴⁶⁵ c. فخرج⁴⁶⁶ c. فخرج⁴⁶⁷ c. فخرج⁴⁶⁸ c. فخرج⁴⁶⁹ c. فخرج⁴⁷⁰ c. فخرج⁴⁷¹ c. فخرج⁴⁷² c. فخرج⁴⁷³ c. فخرج⁴⁷⁴ c. فخرج⁴⁷⁵ c. فخرج⁴⁷⁶ c. فخرج⁴⁷⁷ c. فخرج⁴⁷⁸ c. فخرج⁴⁷⁹ c. فخرج⁴⁸⁰ c. فخرج⁴⁸¹ c. فخرج⁴⁸² c. فخرج⁴⁸³ c. فخرج⁴⁸⁴ c. فخرج⁴⁸⁵ c. فخرج⁴⁸⁶ c. فخرج⁴⁸⁷ c. فخرج⁴⁸⁸ c. فخرج⁴⁸⁹ c. فخرج⁴⁹⁰ c. فخرج⁴⁹¹ c. فخرج⁴⁹² c. فخرج⁴⁹³ c. فخرج⁴⁹⁴ c. فخرج⁴⁹⁵ c. فخرج⁴⁹⁶ c. فخرج⁴⁹⁷ c. فخرج⁴⁹⁸ c. فخرج⁴⁹⁹ c. فخرج⁵⁰⁰ c. فخرج⁵⁰¹ c. فخرج⁵⁰² c. فخرج⁵⁰³ c. فخرج⁵⁰⁴ c. فخرج⁵⁰⁵ c. فخرج⁵⁰⁶ c. فخرج⁵⁰⁷ c. فخرج⁵⁰⁸ c. فخرج⁵⁰⁹ c. فخرج⁵¹⁰ c. فخرج⁵¹¹ c. فخرج⁵¹² c. فخرج⁵¹³ c. فخرج⁵¹⁴ c. فخرج⁵¹⁵ c. فخرج⁵¹⁶ c. فخرج⁵¹⁷ c. فخرج⁵¹⁸ c. فخرج⁵¹⁹ c. فخرج⁵²⁰ c. فخرج⁵²¹ c. فخرج⁵²² c. فخرج⁵²³ c. فخرج⁵²⁴ c. فخرج⁵²⁵ c. فخرج⁵²⁶ c. فخرج⁵²⁷ c. فخرج⁵²⁸ c. فخرج⁵²⁹ c. فخرج⁵³⁰ c. فخرج⁵³¹ c. فخرج⁵³² c. فخرج⁵³³ c. فخرج⁵³⁴ c. فخرج⁵³⁵ c. فخرج⁵³⁶ c. فخرج⁵³⁷ c. فخرج⁵³⁸ c. فخرج⁵³⁹ c. فخرج⁵⁴⁰ c. فخرج⁵⁴¹ c. فخرج⁵⁴² c. فخرج⁵⁴³ c. فخرج⁵⁴⁴ c. فخرج⁵⁴⁵ c. فخرج⁵⁴⁶ c. فخرج⁵⁴⁷ c. فخرج⁵⁴⁸ c. فخرج⁵⁴⁹ c. فخرج⁵⁵⁰ c. فخرج⁵⁵¹ c. فخرج⁵⁵² c. فخرج⁵⁵³ c. فخرج⁵⁵⁴ c. فخرج⁵⁵⁵ c. فخرج⁵⁵⁶ c. فخرج⁵⁵⁷ c. فخرج⁵⁵⁸ c. فخرج⁵⁵⁹ c. فخرج⁵⁶⁰ c. فخرج⁵⁶¹ c. فخرج⁵⁶² c. فخرج⁵⁶³ c. فخرج⁵⁶⁴ c. فخرج⁵⁶⁵ c. فخرج⁵⁶⁶ c. فخرج⁵⁶⁷ c. فخرج⁵⁶⁸ c. فخرج⁵⁶⁹ c. فخرج⁵⁷⁰ c. فخرج⁵⁷¹ c. فخرج⁵⁷² c. فخرج⁵⁷³ c. فخرج⁵⁷⁴ c. فخرج⁵⁷⁵ c. فخرج⁵⁷⁶ c. فخرج⁵⁷⁷ c. فخرج⁵⁷⁸ c. فخرج⁵⁷⁹ c. فخرج⁵⁸⁰ c. فخرج⁵⁸¹ c. فخرج⁵⁸² c. فخرج⁵⁸³ c. فخرج⁵⁸⁴ c. فخرج⁵⁸⁵ c. فخرج⁵⁸⁶ c. فخرج⁵⁸⁷ c. فخرج⁵⁸⁸ c. فخرج⁵⁸⁹ c. فخرج⁵⁹⁰ c. فخرج⁵⁹¹ c. فخرج⁵⁹² c. فخرج⁵⁹³ c. فخرج⁵⁹⁴ c. فخرج⁵⁹⁵ c. فخرج⁵⁹⁶ c. فخرج⁵⁹⁷ c. فخرج⁵⁹⁸ c. فخرج⁵⁹⁹ c. فخرج⁶⁰⁰ c. فخرج⁶⁰¹ c. فخرج⁶⁰² c. فخرج⁶⁰³ c. فخرج⁶⁰⁴ c. فخرج⁶⁰⁵ c. فخرج⁶⁰⁶ c. فخرج⁶⁰⁷ c. فخرج⁶⁰⁸ c. فخرج⁶⁰⁹ c. فخرج⁶¹⁰ c. فخرج⁶¹¹ c. فخرج⁶¹² c. فخرج⁶¹³ c. فخرج⁶¹⁴ c. فخرج⁶¹⁵ c. فخرج⁶¹⁶ c. فخرج⁶¹⁷ c. فخرج⁶¹⁸ c. فخرج⁶¹⁹ c. فخرج⁶²⁰ c. فخرج⁶²¹ c. فخرج⁶²² c. فخرج⁶²³ c. فخرج⁶²⁴ c. فخرج⁶²⁵ c. فخرج⁶²⁶ c. فخرج⁶²⁷ c. فخرج⁶²⁸ c. فخرج⁶²⁹ c. فخرج⁶³⁰ c. فخرج⁶³¹ c. فخرج⁶³² c. فخرج⁶³³ c. فخرج⁶³⁴ c. فخرج⁶³⁵ c. فخرج⁶³⁶ c. فخرج⁶³⁷ c. فخرج⁶³⁸ c. فخرج⁶³⁹ c. فخرج⁶⁴⁰ c. فخرج⁶⁴¹ c. فخرج⁶⁴² c. فخرج⁶⁴³ c. فخرج⁶⁴⁴ c. فخرج⁶⁴⁵ c. فخرج⁶⁴⁶ c. فخرج⁶⁴⁷ c. فخرج⁶⁴⁸ c. فخرج⁶⁴⁹ c. فخرج⁶⁵⁰ c. فخرج⁶⁵¹ c. فخرج⁶⁵² c. فخرج⁶⁵³ c. فخرج⁶⁵⁴ c. فخرج⁶⁵⁵ c. فخرج⁶⁵⁶ c. فخرج⁶⁵⁷ c. فخرج⁶⁵⁸ c. فخرج⁶⁵⁹ c. فخرج⁶⁶⁰ c. فخرج⁶⁶¹ c. فخرج⁶⁶² c. فخرج⁶⁶³ c. فخرج⁶⁶⁴ c. فخرج⁶⁶⁵ c. فخرج⁶⁶⁶ c. فخرج⁶⁶⁷ c. فخرج⁶⁶⁸ c. فخرج⁶⁶⁹ c. فخرج⁶⁷⁰ c. فخرج⁶⁷¹ c. فخرج⁶⁷² c. فخرج⁶⁷³ c. فخرج⁶⁷⁴ c. فخرج⁶⁷⁵ c. فخرج⁶⁷⁶ c. فخرج⁶⁷⁷ c. فخرج⁶⁷⁸ c. فخرج⁶⁷⁹ c. فخرج⁶⁸⁰ c. فخرج⁶⁸¹ c. فخرج⁶⁸² c. فخرج⁶⁸³ c. فخرج⁶⁸⁴ c. فخرج⁶⁸⁵ c. فخرج⁶⁸⁶ c. فخرج⁶⁸⁷ c. فخرج⁶⁸⁸ c. فخرج⁶⁸⁹ c. فخرج⁶⁹⁰ c. فخرج⁶⁹¹ c. فخرج⁶⁹² c. فخرج⁶⁹³ c. فخرج⁶⁹⁴ c. فخرج⁶⁹⁵ c. فخرج⁶⁹⁶ c. فخرج⁶⁹⁷ c. فخرج⁶⁹⁸ c. فخرج⁶⁹⁹ c. فخرج⁷⁰⁰ c. فخرج⁷⁰¹ c. فخرج⁷⁰² c. فخرج⁷⁰³ c. فخرج⁷⁰⁴ c. فخرج⁷⁰⁵ c. فخرج⁷⁰⁶ c. فخرج⁷⁰⁷ c. فخرج⁷⁰⁸ c. فخرج⁷⁰⁹ c. فخرج⁷¹⁰ c. فخرج⁷¹¹ c. فخرج⁷¹² c. فخرج⁷¹³ c. فخرج⁷¹⁴ c. فخرج⁷¹⁵ c. فخرج⁷¹⁶ c. فخرج⁷¹⁷ c. فخرج⁷¹⁸ c. فخرج⁷¹⁹ c. فخرج⁷²⁰ c. فخرج⁷²¹ c. فخرج⁷²² c. فخرج⁷²³ c. فخرج⁷²⁴ c. فخرج⁷²⁵ c. فخرج⁷²⁶ c. فخرج⁷²⁷ c. فخرج⁷²⁸ c. فخرج⁷²⁹ c. فخرج⁷³⁰ c. فخرج⁷³¹ c. فخرج⁷³² c. فخرج⁷³³ c. فخرج⁷³⁴ c. فخرج⁷³⁵ c. فخرج⁷³⁶ c. فخرج⁷³⁷ c. فخرج⁷³⁸ c. فخرج⁷³⁹ c. فخرج⁷⁴⁰ c. فخرج⁷⁴¹ c. فخرج⁷⁴² c. فخرج⁷⁴³ c. فخرج⁷⁴⁴ c. فخرج⁷⁴⁵ c. فخرج⁷⁴⁶ c. فخرج⁷⁴⁷ c. فخرج⁷⁴⁸ c. فخرج⁷⁴⁹ c. فخرج⁷⁵⁰ c. فخرج⁷⁵¹ c. فخرج⁷⁵² c. فخرج⁷⁵³ c. فخرج⁷⁵⁴ c. فخرج⁷⁵⁵ c. فخرج⁷⁵⁶ c. فخرج⁷⁵⁷ c. فخرج⁷⁵⁸ c. فخرج⁷⁵⁹ c. فخرج⁷⁶⁰ c. فخرج⁷⁶¹ c. فخرج⁷⁶² c. فخرج⁷⁶³ c. فخرج⁷⁶⁴ c. فخرج⁷⁶⁵ c. فخرج⁷⁶⁶ c. فخرج⁷⁶⁷ c. فخرج⁷⁶⁸ c. فخرج⁷⁶⁹ c. فخرج⁷⁷⁰ c. فخرج⁷⁷¹ c. فخرج⁷⁷² c. فخرج⁷⁷³ c. فخرج⁷⁷⁴ c. فخرج⁷⁷⁵ c. فخرج⁷⁷⁶ c. فخرج⁷⁷⁷ c. فخرج⁷⁷⁸ c. فخرج⁷⁷⁹ c. فخرج⁷⁸⁰ c. فخرج⁷⁸¹ c. فخرج⁷⁸² c. فخرج⁷⁸³ c. فخرج⁷⁸⁴ c. فخرج⁷⁸⁵ c. فخرج⁷⁸⁶ c. فخرج⁷⁸⁷ c. فخرج⁷⁸⁸ c. فخرج⁷⁸⁹ c. فخرج⁷⁹⁰ c. فخرج⁷⁹¹ c. فخرج⁷⁹² c. فخرج⁷⁹³ c. فخرج⁷⁹⁴ c. فخرج⁷⁹⁵ c. فخرج⁷⁹⁶ c. فخرج⁷⁹⁷ c. فخرج⁷⁹⁸ c. فخرج⁷⁹⁹ c. فخرج⁸⁰⁰ c. فخرج⁸⁰¹ c. فخرج⁸⁰² c. فخرج⁸⁰³ c. فخرج⁸⁰⁴ c. فخرج⁸⁰⁵ c. فخرج⁸⁰⁶ c. فخرج⁸⁰⁷ c. فخرج⁸⁰⁸ c. فخرج⁸⁰⁹ c. فخرج⁸¹⁰ c. فخرج⁸¹¹ c. فخرج⁸¹² c. فخرج⁸¹³ c. فخرج⁸¹⁴ c. فخرج⁸¹⁵ c. فخرج⁸¹⁶ c. فخرج⁸¹⁷ c. فخرج⁸¹⁸ c. فخرج⁸¹⁹ c. فخرج⁸²⁰ c. فخرج⁸²¹ c. فخرج⁸²² c. فخرج⁸²³ c. فخرج⁸²⁴ c. فخرج⁸²⁵ c. فخرج⁸²⁶ c. فخرج⁸²⁷ c. فخرج⁸²

rem obsessam premeret, Ibn-Qâdis tamen pugnas sustinuit et quotidie litteras ad fidelium dedit imperatorem, quibus conditionem suam exponeret et auxilium adversus hostes imploraret. Valde enim obsidione urgebatur. At vezirus litteras acceptas abscondens, imperatori fidelium eas haud dedit legendas, ne, ante arcem captam, hic solveret obsidionem. Ita non solum imperatorem fefellit, sed universos etiam fideles, quum statum imperii resque subditorum dissimulans, negotia maximi momenti, quæ negligenda non essent, celaret neque omnino ei exponeret¹. Ibn-Qâdis tandem, obsidione in longius producta, quum arx commeatu telisque careret, de auxilio desperans simulque metuens, ne, si ea vi caperetur, Muslemi cum familiis et liberis occiderentur, eam talibus Alfonso tradidit conditionibus, ut omnes, qui inerant, Muslemi liberi exirent. Castellum igitur Qalat-Rijâh a Muslemis relictum, ab hoste occupatum est. Ibn-Qâdis autem comite leviro, qui pari inclaruit virtute, ad fidelium imperatorem se recepit. Illi, ut rediret seque solum relinqueret, frustra suadere conatus est, dicens: "redeas, precor; ego quidem occidar, et post tale facinus numquam vivam. Animam enim meam Deo vendidi pro Muslemis, qui in arce vivebant." At noluit levir, sed, "te mortuo", respondit, "nulla mihi vitæ voluptas erit." Ad castra el-Nâsiri profectis duces Hispaniæ salutandi caussa [158] obviam ierunt. Ibn-Djami' vero Vezirus, quum adventum eorum accepisset, cito accurrens, æthiopas jussit eos vi² de equis detrahare; detractis manus post terga ligatæ sunt. Tum ad el-Nâsirum intranti, ei dixit Ibn-Qâdis: "nos tecum intrabimus"; quibus ille, "numquam", respondit, "scele-ratus imperatorem adibit fidelium." Deinde ingressus el-Nâsirum de iis adeo decepit, ut mortem eorum juberet. Lanceis confecti mox ambo mortui sunt. Milites ob cædem eorum stupentes, el-Nâsirum oderunt et, quæ adhuc obtinuerat, bona ducum Hispaniæ voluntas cessavit. Ibn-Djami' vezirus³ ad postrema castrorum tentoria jam prodiit, et, ducibus Hispaniæ convocatis, "exercitum", dixit, "relinquite Muvahhiditarum; vobis opus non est. Deus enim dicit: *si vobiscum fuerint profecti, nil nisi molestiis vos angebunt, et turbas inter vos ciebunt* (Sur. 9, 47). Post hanc vero negligentiam quisque scelestus poena afficietur digna."

El-Nâsir, postquam Alfonso appropinquare et Qalat-Rijâh, quod castellum in confinio Muslemorum habebatur validissimum, cepisse audivit,

¹ بها — a. c. — c. يناول ² بالعنف e. quod in versione secutus sum; بالعقب b. forsan e lectione e. profectum. ³ فخرج — — — الاندلس e.

tanto correptus est dolore et ira, ut, cibum potumque recusans, in morbum incideret. Interim obsidionem Scharbaterræ accelerans¹, eam tandem, multis propterea² profusis thesauris splendidis, exeunte Dhu-l-Hidjæ, anno 608, deditione facta cepit. Alfonsus, de expugnatione Scharbaterræ ab el-Nâsиро facta certior factus, adversus eum omnes, quæ aderant, Christianorum regum copias duxit. Quare el-Nâsir, quum hæc accepisset, contra illum Muslemorum eduxit exercitum. Loco Hisn-el-Uqâb nominato utraque concurrunt acies, ibique pugna committitur.³ El-Nâsir in tentorio rubro, quod in vertice collis positum et proelio instructum erat, scuto suo insedit et equus ante eum stetit. Æthiopes plane armati tentorium ex omnibus partibus circumdederunt, ante quos agmen novissimum duce Abu Saïdo ben-Djâmi' cum vexillis ac tympanis stetit. Christiani, instar locustarum agminis expansi, in ordines dispositi adoriuntur, a voluntariis excepti, qui numero 160,000, in hostes irruentes, in acie eorum disparent, ab exercitu Christiano fere oclusi. Muslemi quidem claram cedunt pugnam: voluntarii ad unum omnes cadunt; neque Muvahhiditarum Arabumque copiarum, nec duces Hispaniarum⁴, quamvis cladem conspiciant, auxilio prodeunt, ne unus quidem eorum. Voluntariis occisis, Christiani in aciem Muvahhiditarum et Arabum impetum faciunt vehementissimum. At certamine utrimque redintegrato⁵, duces Hispaniarum et præsidia in fugam se conjiciunt, utpote qui propter necem Ibn-Qâdisi, minasque Ibn-Djâmi', quum eos abegisset, magnum in animis suis odium alerent. Muvahhiditæ, Arabes et Berberorum tribus, eade voluntariorum atque exercitus hispanici fuga visa, quum animadvertenterent, pugnam adversus reliquos magis sævire et Christianos se numero esse majores; el-Nâsиро deserto, aufugiunt. Jam illi ensibus strictis irruunt et ad orbem usque æthiopum satellitumque pervadunt, qui, ædificio lapidibus juncto similes, imperatorem circumdant. Perrumpere haud valentes, clunes equorum loriceis tectas contra tela, adversus se fixa, æthiopum vertunt et hoc modo viam sibi faciunt. [139] El-Nâsir scuto suo pro tentorio insidens, exclamavit: "Deus verax, Satanas autem fallax", neque de sede sua se commovit, donec hostes pæne ad eum penetrarent. Ex æthiopibus circa eum plus 10,000 ceciderunt. Tum arabs, equa vectus, accurrit, et ei, "quousque", dixit, "fidelium impe-

¹) وشرع b. e. ²) في حلها a, b. ³) المقاتلة b. ⁴) — — — وقواد
⁵) انتسب b. e. a. — والعرد

rator, sedebis? Jam Dei judicium latum est et voluntas rata; Muslemi enim perierunt." Tum ille equum nobilem cursorem¹, eoram stantem, conscensurus, surrexit. At Arabs ab equa, qua erat vectus, descendens, "hanc", inquit, "conscende generosam; ignominiam sibi inferri nunquam patietur. Forsan Deus t. o. m. te per eam e periculo eripiat. In tua salute jam omnis res vertitur." El-Nàsir igitur eam conscendit; arabs vero, cursore illius conscenso, magna æthiopum stipante caterva, præivit, et Christiani eos persecuti sunt. Cædes in Muslemos ad noctem sæviit; gladii Christianorum eos confoderunt², donec ad unam omnes occiderentur, nec nisi unus e millibus salvus evaderet. Nam Alfonsus voce præconis significaverat, nemini esse parcendum³, omnes cadendos esse, et, si quis captivum adduxerit, eum cum captivo necatum iri. Itaque nullus muslemus in hac pugna captus est.

Hæc clades nefanda et calamitas summa die Lunæ 15:o Safari, anno 609 (coepit die 2 Jun. 1212) accidit, qua Muslemorum in Hispania potestas eversa est; nec postea signa eorum ibi victoriam reportarunt. Hos. is enim prævalens, castella cepit, et, maxima terrarum parte potitus⁴, omnes fere regiones expugnasset, nisi Deus t. o. m. Hispaniæ per expeditionem Abu-Jaqûbi ben-Abd-el-Haqq, Muslemorum imperatoris, consulisset, qui ruinas ejus refecit, turrets templorum exstruxit, et fines aggressus infidelium subjugavit. Alfonsus, post proelium ad el-Uqâb urbem Eboræ⁶ adortus, vi cepit omnesque Muslemos, tam adultos quam infantes, interemit. Captis deinceps urbibus et omnibus regnorum capitibus occupatis, fere totam Hispaniam suæ subjecit potestati, particula tantum excepta, quam⁷ Deo soli per Merinidas conservatam Muslemi debent. Reges Christianorum, qui pugnae apud el-Uqâb⁸ interfuerant et Eboram ceperant⁹, omnes eodem ipso anno mortuos esse, narrant. El-Nàsir, e clade illa aufugiens, ultima mensis Dhu-l-Hidjæ decade hujus anni Hispalim venit. In hac expeditione Deus evidentissime probavit, sibi soli victoriam, robur, vim et potentiam omnem esse. El-Nàsir numerum copiarum et militum, multitudinem auxiliorum conspiciens, admiratione et lætitia¹⁰ antea captus erat. Tantus enim exercitus equitum peditumque, quantum nullus antea rex coëgerat, eum in hoc bellum sequebatur. Erant in castris ejus 160,000 voluntarii

b. لا أسر اليوم الا a. e. الا لا³ b. فخر b.² a. b. جواد¹
 b. e. البقية⁷ b. فلم ينج a. b. + ذكر⁶ b. c. آثارها⁵ فاحتوى⁴
 b. bene. وشر a. واشد¹⁰ ودخل b.⁹ — العقاب — — العشر⁸

tum equites tum pedites; 300,000 militum gangariorum; æthiopes, qui in pugna ante eum irent et corpus ejus custodirent, 30,000, sagittarii denique et [160] *el-aghzáz*¹ 10,000. His accedebant mercenarii² Muvahhiditæ, Zenatenses, Arabes al. Tot ac tantis copiis nisus, se invincibilem³ putavit. At Deus contrarium eum docuit.

El-Násir ex clade Uqábensi Murrekoscham reversus Sid Abu-Jaquébum Jusufum filium, el-Muntaser appellatum, regem renuntiavit, cui Muvahhiditæ universi ultima decade mensis Dhu-l-Hidjæ, anno 609, sacramentum fidei dixerunt, et cujus nomen in omnibus suggestibus pronuntiatum est. Quibus factis el-Násir, palatium suum ingressus, ab hominibus seclusus, voluptatibus unice se dedit, mane seroque potans⁴, usque ad mensem Schabâni, anno 610 (coepit die 22 Maj. 1215), quo absortus veneno periiit. Veziri, quos e medio tollere constituerat, cum prævertentes, puellam ejus quandam subornarunt⁵, quæ poculum vini veneno admixti ei ministraret; quo statim mortuus est. Die Mercurii 11:0 Schabâni, anno 610, in palatio suo intra arcem Murrekoschæ interfectus, dies 5,451 regnaverat, si annos imperii computaveris quindecim, quatuor menses et dies octodecim, quorum primus erat Veneris 22:us mensis Rebi' posterioris, quo post patrem mortuum rex renuntiabatur, ultimus vero dies Saturni 10:us Schabâni, anno 610, quo poculo vini venenati peribat.⁶

De regno Jusufi el-Muntaseri ben-el-Násir ben-el-Mansúr ben-Jusuf ben-Abd-el-Múmen⁷ ben-Ali, fidelium imperatoris.

Jusuf fidelium imperator, filius Abu-Abd-Allâhi el-Násiri, filii Jaquébi el-Mansúri, filii Jusufi martyris, filii Abd-el-Múmeni, filii Alii, Zenatensis Kumita matre Fátima, filia Sid Abu-Alii ben-Jusuf ben-Abd-el-Múmen, natus est. *El-Muntaser-billáh* appellatus, cognomen habuit *Abu-Jaquéb*. Ætate juvenis, staturæ pulchræ, colore florescente, figura venusta, naso adunco et coma promissa fuit. Cancellariis patris usus est. Patruces, qui una cum principibus regnum administrabant⁸, veziros habuit. Nam rex renuntiatus, parvulus adhuc erat, pubertati proximus, qui prudentia⁹ rerumque gerendarum experientia ac scientia carebat. Ob eam

et — c. an aligb le ³ e. المتورقة c. الموثونة b. المرزقة ² e. والغزاة ¹ من الناس d. مضطرباً ومعتبلاً e. مضطرباً ومعتبلاً b. مضطرباً ومعتبلاً ⁴ e. مقتنماً ⁵ c. بعتوا ⁶ b. — خمر — d. e. — خمر — غيبة — وهو — — — خمر — ⁷ e. بن عبد المؤمن ⁸ e. textu excidit. ⁹ e. في غرته + e. غرة + a. d. + e. d. In margine c. + اظنه يويدون ⁹ b. السن مرافق اللحم ⁹ b. حنكة pro حنكة d. مسكنة c. حكمة d. سكة

rem Muvahhiditarum principes, e patruclium numero soliti, rebus praeferunt. Ita khalifatus quidem ei immotus mansit. nemine retractante. Sub ejus regno nullum gestum est bellum, neque expeditio suscepta. At imperia minime effecta sunt¹; [161] quisque enim urbi cuidam praefectus, eam, ut sibi placuit, rexit et solus res omnes administravit. Itaque imperium Muvahhiditarum, eo regnante, imminui² retroque cedere incepit, quamvis pax, tranquillitas et securitas hoc tempore obtinerent.

Virilem adeptus aetatem, quum, imperio suscepto, ipse juberet et vetaret, consobrinos et avunculos³, qui adhuc rebus praeferant, principesque Muvahhiditarum, quorum opera regnum erat conditum, dimisit, et homines, tanta fide omnino indignos, sibi adjunxit. Ita Abu-Muhammedem⁴ Abd-Allâhum ben-el-Mansûr, in Hispaniam missum, Valenciae et Schetubæ⁵ praefecit⁶; Abu-Muhammedi Abd-Allâho ben-el-Mansûr consobrino Murciam, Daniam ac circumjacentem regionem dedit provinciam, eique comitem ablegavit Abu-Zeidum ben Bergân⁷ principem, qui inter Muvahhiditarum nobiles prudentia excellebat; Abu-l-Alâ majorem natu consobrinum, ut Majorqensem debellaret, in Africam misit. Hic idem est Abu-l-Alâ, qui utramque portæ Mehdiae turrim aedificavit, urbem munivit, et turrim auream Hispali fecit, quum, patre vivo, ei esset praefectus. Postquam Africam aliquamdiu gubernaverat, destitutus est, et Abu-Muhammedi Abd-Allâho ben-Abi-Hafs ea provincia tradita.

Anno 614 (coepit die 9 April. 1217) Muslemi tantam⁸ prope castellum Abi-Dânis perpassi sunt cladem, ut Uqabensi fere æquiparari et inter maximas calamitates haberi possit. Copiae Hispalis, Cordubæ, Djejâni et Hispaniae occidentalis, jussu Jusufi el Muntaseri, imperatoris fidelium, adversus hostem, castellum Abi Dânis obsidentem, erant profectæ, ut id auxilio suo liberarent. At simulac acies concurrunt, Muslemi, horrendæ apud el-Uqâb stragis nimis memores, terrore capti in fugam se conjiciunt. Hostes, cani similes rabioso, vigore pleni et victoriae adsecti⁹, fugatos persecuti, ad unum omnes gladiis interimunt. Tum Alfonsus, ad castellum castris motis, id, donec caperetur, obsedit, omnesque, qui ei inerant, Muslemos trucidavit.

¹ لا تتنقل e. ² واعتزها a. d. واعتزها e. واعتزها b. ³ وأخواله b. recte. ⁴ b. — بن — ابا — ⁵ — a. ⁶ المنصور ⁷ — c. ⁸ وهى — ⁹ — دانس ¹ بركان a. بركان c. Ferjan M. Berdschan D. ² — c.

Anno 620 Jusuf fidelium imperator Murrekoschæ periit morte violenta, a vacca cornibus in pectus tam graviter petitus, ut statim moreretur Boum enim et equorum amantissimus, boves ex Hispania advectos in horto suo magno, intra urbem sito, pasturos ¹ miserat. Vespera ejusdem diei, quo periit, 12:o Dhu-l-Hidjæ hujus anni, eos iuspecturus equo² vectus exierat, et, inter boves equitans, a vacca furibunda cornibus petitus, statim obiit. Nullam reliquit prolem, puellam tantum a se gravidam. Tamdiu regnavit, Murrekoscha numquam exiit. Imperia ejus raro³ effecta sunt; tanta enim erat in eo imbecillitas⁴, lenitas et in regno despectus.⁵ Præterea voluptatibus unice addictus, imperii res summi momenti viris permisit abjectissimis.⁶ Dies 3,625 scepra gesserat, si annos computaveris decem, quatuor menses et dies duos. Quorum primus fuit [162] Mercurii 11:us Schabani, anno 610, quo rex renuntiatus est, ultimus, idemque mortis, Sabbati 12:us Dhu-l-Hidjæ, anno 620, sicut ii narrant, qui, familiaritate ejus usi, morti quoque interfuerant.

De regno Abu-Muhammedis Abd-el-Vâhidi, imperio exuti, fidelium imperatoris.

Abu-Muhammed Abd-el-Vâhid imperator fidelium, filius Jusufi fidelium imperatoris, filii Abd-el-Mûmeni, filii Alii, Kumita Muvahhidita a principibus Muvahhiditarum in turri el-Mansûri castelli Murrekoschæ mane die Solis 15:o Dhu-l-Hidjæ, anno 620, invitus sacramentum recepit fidelitatis. Erat enim grandævus et dignitas ejus imperatoria abrogata. Vir pius, generosus et abstinens duos menses imperium tenuit immotum, et, si Murciam exceperis, in omni Muvahhiditarum regno preces pro eo fusæ sunt. Ibi vero Sid Abu-Muhammed, el-Adil nuncupatus, nepos ejus, provinciæ præfectus, Abu-Zeidi ben-Bergân⁷ principis, el-Asfar dicti, viziri consilio ductus est, qui Muvahhiditis astutiâ antecelluit universis. Quare el-Mansûr, quum eum conspexisset, Deum precatus est, ut mala ejus averruncaret, his additis verbis: "o quantæ discordiæ a te, el-Asfar, excitabuntur." Abu-Zeid, postquam Murciae acceperat, Abu-Muhammedem Abd-el-Vâhidum regem esse renuntiatum, Sid Abu-Muhammedi el-Mansûro, "caveas precor", dixit, "ne Abd-el-Vâhido sacramentum dicas. Jus enim tibi majus est succedendi, utpote qui cognatione mortuo sis propi-

¹ فيجعلها c. e. ² كيشا b. فنشيا d. فنشيا c. ³ — c. d.
⁴ لضعف ولايته b. et — وادامته ⁵ ودوامته c. وادامته d. وادامته e. ⁶ الشيعة
⁷ بيرجان h. l. c. Mordjan h. l. M.

or, filius el-Mansûrî, el-Nâsiri frater, et idem el-Muntaseri consobrinus. Præterea prudentia intellectus superior, generositas, eximia gubernandi ars et mentis acumen te præ ceteris ornant. Quod si Muvahhiditas ad fidem tibi dicendam vocaveris, ne duo quidem retractabunt. Res¹ igitur istius quam citissime dissolvas, ante quam vim aliquam fuerit consecutus." Haud mora itaque Abu-Muhammed tribunal suum adscendens, omnes, qui Murciæ et in ejus provincia aderant, Muvahhiditas, faqihos et principes invitavit, ut se regem agnoscerent; id quod fecerunt Tum litteris Hispalim missis Sid Abu-l-Alâ fratrem, ut idem faceret, permovit², et hic Hispalensium quoque et Muvahhiditarum ibi præsentium sacramentum accepit. Ceteræ autem urbes recusarunt. El-Adil quum animadverteret, homines ad fidem Abd-el-Vâhido dicendam accurrere, litteras ad principes Muvahhiditarum Marroccanos dedit, quibus largas thesaurorum distributiones, summos honores vastasque præfecturas promittens, eos alliceret, ut el-Vâhidum imperio exuentes, se ipsum renuntiarent imperatorem. Dicto³ lubentissime audientes, hi ad Abd-el-Vâhidum fidelium imperatorem intrantes, minis⁴ mortis præsentis perterritum cogunt dignitate regia se exuere. [163] Postquam hæc die Sabbati 21:o Schabâni, anno 621 (cepit die 25 Jan. 1224), gesta sunt, ab eo digressi, custodes apposuerunt, qui cum tutarentur.⁵ Die vero Solis proxime sequenti palatium denuo intrantes, qadhium, faqihos et principes convocatos testes adhibuerunt, cum se ipsum imperio exuisse et el-Adilo spopondisse fidelitatem. Tertio decimo tandem post abdicationem die tertium redierunt, et, postquam eum strangulando interfecerant, palatium spoliantes, rapientes thesauros, feminas quoque ejus captas vitiarunt. Primus ille fuit e Muvahhiditis imperio exutus, neque ante eum tale quid acciderat. Postea vero Muvahhiditarum principes hinc easdam partes, ac Turci apud Abbasidas, egerunt. Quæ eorum agendi ratio dynastiam evertit et potestatem abolevit, cædis regum principumque caussa fuit, et quasi portam seditionibus bellicque civilis aperuit. Abd-el-Vâhid nocte Mercurii quinta Ramadhâni, anno 621, mortuus, 242 dies regnaverat, si octo anni⁶ menses et dies quinque numeraveris, quorum primus Solis, ultimus vero Sabbati erat, quo regno se abdicabat.⁷

c. — الى — — أمرة¹ e. — ثم — — فبايعوه² b. — بجمعته³ c. — بجمعته⁴ d. — فبعده⁵ e. — الأشهار⁶ b. — فيهِ⁷ c. — الذئب — — فيهِ⁷

De regno¹ *Abu-Muhammedis Abd-Allāhi el-Adili*, imperatoris *fideliū*.

Abu-Muhammed Abd-Allāh imperator *fideliū*, filius *Jagūbi el-Man-sūri*, filii *Jusufi*, filii *Abd-el-Mūmeni*, filii *Alii*, *Kumita*, *el-Adil* *fi ah-kām Allāhi taala* (justus in judiciis Dei altissimi) appellatus, et *Abu-Muhammed* cognominatus est. Matre natus serva christiana, e captivis *Schantarini* una, *Serr-el-husn*² vocata, coloris albi fuit, staturæ erectæ, corpore gracilis, oculis nigris in coeruleum vergentibus, naso adunco, barbâ maxillarum tenui. In rebus suis prudens, cupiditates religioni præhabuit. Medio *Safari* mense, anno 621, *Murciæ* primo rex creatus, tum, rebus prosperantibus, ab omnibus *Muvahhiditis*, *Africanis* exceptis, sacramentum fidei accepit. *Murrekoschæ* igitur et in ceteris *Mauritanie* ac *Hispanie* urbibus, postquam *el-Vāhid* consobrinus se imperio abdicaverat, die *Solis* 22:do *Schabāni* hujus anni nomen ejus in precibus publicis pronuntiatum est. Sid tamen *Abu Zeid ben-Sid Abi-Abd-Allāh ben-Jusuf ben-Abd-el-Mūmen*, *Valenciæ*, *Schetubæ* et *Daniæ* rex fidem recusavit; idemque fecerunt *Africæ* præfecti e gente *Hafsidarum*, qui summa rerum ibi potiti sunt. Ob eam rem regnum ei haud firmum fuit. Sid *Abu-Muhammed ben-Sid-Abu-Abd-Allāh ben-Jusuf*, quum *Abu-Zeidum* fratrem retractantem, finesque suas [164] defendentem videret, ipse *Bejāsæ* rebellans, fide *el-Adilo* data violata, regiam dignitatem sibi arrogavit, et a civibus *Bejāsæ*, *Cordubæ*, *Djejāni*, *Qidjādæ* et arcium³, in finibus mediis sitarum, imperator renunciatus, et, quum *Bejāsæ* viveret, *Bejasensis* nuncupatus est. Ita discordiæ posteros *Abd-el-Mūmeni* invaserunt, et inter eos ingruerunt calamitates. Exercitus ab *el-Adilo*, duce Sid *Abu-l-Alā*, validus missus, illum *Bejāsæ* obsedit. Obsidione ingravescente, pace facta, invitus *el-Adilo* sacramentum dixit. At simulac *Abu-l-Alā* castra inde moverat, fidem datam iterum violavit, et legatos ad *Alfonsum* misit, qui auxilium ejus contra *el-Adilum* ea peterent conditione, ut *Bejāsa* et *Qidjāda* ei traderentur. Primus hic fuit, qui Christianis urbes et castella tradendi consuetudinem introduxit. *Alfonsum* igitur exercitum 20,000 equitum misit, cui ille equitatum suum et præsidia conjunxit, et *Corduba* *Hispalim* profectus est. Quum haud procul inde abesset, Sid *Abu-l-Alā*, *el-Adili* frater, milites suos et satellites adversus eum eduxit. Acies concurrunt: prælium committitur, in quo Sid *Abu-l-Alā* vincitur, *Bejasensis* autem et Christiani qui ei affuerunt, omnia, quæ castris inerant, arma, jumenta

¹ خلافة a. ² حسن الحسن h. M. ³ الحصون a. b. d.

al. prædam capiunt. El-Adil, quum copias fugatas et præsidia cæsa accepisset, metuens, ne Bejasensis victor khalifatu se privaret¹, rebus Hispaniæ Abu-l-Alæ fratri creditis, in Mauritaniam trajecit, et Murrekoscham profectus, in palatio regio domicilium fixit. Interim Abu-l Alâ usque ad mensem Schevvâli, anno 624 (coepit die 21 Dec. 1227), nomine el-Adili Hispaniam rexit; tum vero, fide mutata, rebellans, sibi ipsi, el-Mamûno vocato, regiam poposcit dignitatem, et sacramentum Hispalensium ac totius Hispaniæ accepit. Ita imperio confirmato, litteras ad Muvabhiditas Marroccanos dedit, quibus iis nuntiaret, omnes Hispaniæ Muvabhiditas unanimi consensu fidem el-Adilo datam abrogasse seque salutasse imperatorem. Simul eos invitavit, ut ei subjecti in nomen ejus jurarent, promissis additis de futuræ melioris conditionis spe. Primo dubii hærent; mox vero universi² el-Adilum imperio exuere constituunt. Palatium ingressi, abdicationem postulant. Recusantis deinde caput in fontem aqua scaturientem³ demergunt eique dicunt: "te non prius mittemus, quam promiseris, te abdicaturum et el-Mamûno dicturum esse sacramentum." "Vos", iis respondit, "facite id, quod vobis placet. Equidem imperator moriar fidelium." Cidari capitis collum alligantes cum jam strangulant, caput in fontis aqua, donec exspiraret, tenentes. Hæc die Martis 21:0 mensis Schevvâli, anno 624, gesta sunt. Litteris fidem eorum pollicentibus per tabellarios⁴ ad el-Mamûnum missis, res statim eos poenituit, et fide promissa violata, Jahjam filium el-Nàsiri regem proclamarunt. Tres annos, menses septem et novem dies el-Adil inde a die, quo Murcia rex creatus est, usque ad mortem regnaverat.

[165] *De regno Jahje ben-el-Nàsir, fidelium imperatoris, deque bello ab eo contra el-Mamûnum consobrinum gesto.*

Jahja fidelium imperator, filius Abu-Abd-Allâhi el-Nàsiri, filii el-Mansûri, filii Jusufi, filii-Abd-el-Mûmeni, filii Alii, *Abu-Zakarja*, vel ut alii malunt *Abu-Suleimân*, appellatus, cognomen *el-Mutasem-billâh* habuit. Juvenis ætate, staturæ fuit pulchræ ac faciei venustæ, colore rubicundus, superciliis vix contiguis, comaque rufa.⁵ Post el-Mamûnum regem renuntiatum et el-Adilum occisum, principes Muvabhiditarum, qui jam ad el-Mamûnum litteras, fidem suam promissuras, miserant, facti poenitentes, ideo Jahjam imperatorem creare unanimi consensu constituerunt, quod

b. أو تخلع نفسك ¹ من ماء تفور ² رأيهيم ³ c. ينال ⁴ b. f. رأيهيم ⁵ c. أبيزيد ut paullo post ⁶ c. أجعد

fortitudinem animique vehementiam illius optime notam timentes, crederent, cum propinquos a se occisos esse ulturum. Nam et Abd-el-Vâhidum imperio exutum consobrinum et el-Adilum fratrem interfecerant. Ad Jahjam igitur, propter teneram ætatem, utpote qui die, quo rex renuntiabatur, sedecim tantum annos esset natus, confugientes, cum die Mercurii 28:o mensis Schevvâli, anno 624, in templo el-Mansûri, intra arcem Murrekoschæ sito, post preces pomeridianas regem inaugurarunt. Arabes vero e gente el-Khalt et tribus Heskûræ eum agnoscere noluerunt, "fidem el-Mamûno datam", dictitantes, "numquam violabimus." Itaque Jahja exercitum Muvahhiditarum et militum adversus eos misit. El-Khalt autem et Heskûra eum fugarunt, et immoti el-Mamûno fideliter adhæserunt. Multis cæsis, reliqui Muvahhiditæ Murrekoscham fugati reverterunt. Eo rege copiarum semper cæsæ sunt.

Post sacramentum sibi Murrekoschæ dictum, ad Abu-Zeidum ben-Bergân et filium ejus Abd-Allahum misit, qui eos capite truncarent. Capita portæ el-Kohûl affigi et corpora in urbe circumgestari jussit. Quum mensem Murrekoschæ post inaugurationem esset moratus, Jahja, urbes rebellantes, annonam deficientem, vias infestas, facinora ac flagitia propter res turbatas in Mauritania crescentia videns, dum Muvahhiditarum capita posteros Abd-el-Mûmeni nunc in regnum vocarunt, nunc imperio exutos e medio sustulerunt¹, mense Djumâdæ posterioris, anno 626 (coepit die 29 Nov. 1228), Murrekoscha fugiit et Tinnâlum se recepit. Muvahhiditæ enim, id quod optime perspexerat, propter eum discordes erant, resque ejus perturbatæ, quum plurimi el-Mamûno fidem dixissent. Qui Murrekoschæ aderant Muvahhiditarum principes virum urbi præfecerunt, qui nomine el-Mamûni eam defenderet, sacramentoque redintegrato, litteras ad hunc dederunt, in quibus, fuga Jahjæ in montes narrata, supplices peterent ac sollicitarent, ut ad se veniret. Jahjam, quatuor menses in montibus moratum, discessus poenituit, et Murrekoscham reversus et urbem ingressus, præfectum el-Mamûni, qui ibi inerat, interfecit. [166] Post septem dierum moram, urbe relicta, in monte Idjlin², ut adventum expectaret el-Mamûni, consedit. Quem Jahja et post eum el-Reschîd filius continue debellavit, dum die Lunæ 28:o mensis Ramadhâni, anno 633 (coepit die 15 Sept. 1253), in Fedj-Abd-Allâh prope Rabât-Tâzam

e. الجليل d. چلين c. چلر b. ايجلان²) وبقتلون¹ a b. melius. Aigalan M. Geliz D.

ab Arabibus e gente el-Maqali dolose occisus periret. Mortui caput Mur-rekoscham el-Reschido delatum est. Jahja el-Mutasem 3,197 dies sceptra imperii gesserat, quorum primus Mercurii erat, quo rex renunciatus est, ultimus vero Solis; nam die Lunæ sequente interfectus est. Novem enim annos totidemque dies, omnes in bello adversus el-Mamûnum ejusque filium el-Reschidum consumptos, regnaverat.

De khalifatu Abu-l-Alæ ben-el-Mansûr Muvahhiditæ, fidelium imperatoris.

Idris el-Mamûn fidelium imperator, filius Jaqûbi el-Mansûri, filii Jusufi, filii Abd-Allâhi, filii Alii, *Abu-l-Alâ* appellatus et *el-Mamûn* cognominatus, matre natus est libera nomine Safija, filia Abu-Abd-Allâhi ben-Merdanîsch principis. Colore candidus, oculis fuit nigris, staturæ mediocris, facie venusta, lingua facundus, juris prudens, traditionum Prophetæ peritus narrationumque tenax¹, Corani legendi gnarus, pulchra voce et elocutione præditus, in linguæ arabicæ ac philologiæ scientia excelluit. In litteris humanioribus versatus, pugnas hominum celebres novit, et nitide scribens multa scripta reliquit admirandâ. Traditiones bene edoctus, per omne regnandi tempus, librum *el-Muta*, librum *el-Bukharii* et *Sunan* Abu-Daûdi semper legit. Res, religionem mundumque spectantes, æque callens, tot ac tantis virtutibus ingenium adjunxit acutum ac penetrans. Terribilis quoque et fortis, summas aggrediens res, sanguinis effundendi nimis amans, in hac re ne momentum quidem temporis dubius hæsit.

Mâlaqæ anno 581 natus, quum imperio admoveretur, omnes invenit regiones quasi incendio flagrantés. Ruina, bella, fames, annonæ inopia, viarum infestatio ubique regnabant. In Hispania hostis fines Muslemorum occupaverat, Hafsîdæ in Africa summa rerum potiti erant et Merinidæ, Mauritaniam ingressi, campos occupaverant patentes omnes, quibus præfectos suos ac præsidés præfecerant, ita ut nemo facile sciret², cui primum esset occurrendum. Quam in rem, similitudine usus, hunc versum optime quadrare video :

Dorcades tanto numero mustelis apparuerunt, ut hæ nescirent, quam venarentur.

Die Jovis secundo Schevvâli, anno 624, Hispali primum sacramentum ei dictum est, cui omnes Hispaniæ urbes et Tandja Sebtaque in Mauritania

¹) حافظا b. طايعا d. ²) فلا — — ذلك d. يد b. يرا

assenserunt. Postquam ita rex erat creatus, ad Muvahhiditas Marrocanos misit, qui eos invitarent, ut se regem agnoscerent, el-Adilo autem fratri [167] regnum abrogarent. Dicto ejus statim audientes, el-Adilum interfecerunt, et litteris de fide sua scriptis, nomen ejus in suggestu templi el-Mansûri pronuntiandum curarunt. At paullo post facti poenitentes et vindictam¹ timentes ab eo sumendam, fide promissa violata, Jahjam nepotem ejus vesperrâ ejusdem diei regem salutant. Abu-l-Ala, qui interim Hispali sacramentum fidei Muvahhiditarum acceperat, litteras id continentes e suggestibus² Hispaniæ prælegi jussit et iter ad caput imperii Murrekoscham ingressus est. Quum Djezîrat-el-Khadhrâ, ut in Mauritaniâ trajiceret, venisset, nuntius de fide a Muvahhidity violata deque Jahja nepote in solium regium evecto, ei allatus est. Quibus auditis primo caput paullulum demisit; tum, dictum imitans Hassâni ad mortem Othmâni fidelium imperatoris, hunc recitavit versum:

"In ædibus eorum hunc audietis clamorem: accurrite viri ad vindictam Othmâni."

Statim ad regem Castiliæ misit, qui, auxilium ejus contra Muvahhiditas implorans, peteret, ut exercitum Christianorum ad Jahjam ejusque asseclos e Muvahhidity debellandos in Mauritaniâ traduceret. Rex vero Castiliæ, "exercitum", respondit, "haud tibi tradam, nisi decem castella, finibus meis propinqua, quæ ipse eligam, mihi dederis. Præterea si Deus victoriam tibi fuerit largitus et urbem intraveris Murrekoscham, Christianis, qui tecum exierint, ædem in media urbe ædificabis, ubi sacra sua publice celebrent et campanas³ ad precum horas sonent. Si quis Christianorum ad Islamismum defecerit, is, tali transitione non admissa, suis tradetur, qui secundum leges suas eum puniant. Quod si Muslemus christianam amplexus fuerit fidem, nemo hunc violare audebit." Omnibus, quas voluit, conditionibus acceptis, exercitum validum 12,000 equitum christianorum, qui, ejus imperio obedientes, cum eo in Mauritaniâ trajicerent, misit. Ille igitur primus Christianos traduxit eorumque auxilio usus est. Copias, quæ mense Ramadhâni, anno 626, venerant, trajecit, postquam vicarium Hispaniæ præfecerat. Sed res ejus ibi jam conturbatæ erant. Urbes enim plurimæ Ibn-Hûdum, Hispaniæ orientalis dominum, regem agnoscebant. Mense⁴ Duu-l-Qadæ anni jam dicti Djezîrat-el-Khadhrâ Sebtam profectus, postquam ibi aliquamdiu manserat, Murrekoscham tetendit. Die Sabbati

¹) خاتون من a. b. d. e.

²) بلاد d. h. ساير + h.

³) مواقيع c.

25:o Rebi' prioris, anno jam memorato¹, tempore precum pomeridianarum, quum ab urbe haud multum abesset, Jahja adversus eum aciem eduxit Muvahhiditarum; sed cæsus, in montes aufugit, postquam magna copiarum pars ceciderant. El-Mamûn, Murrekoscham ingressus et a Muvahhiditis universis rex salutatus, suggestum templi el-Mansûri conscendit. Concione habita el-Mehdio his verbis maledixit. "Ne cum, o homines", inquit, "peccatorum habeatis immunem, immo seductorem² vituperandum. Alius enim Mehdi non erit, nisi Isa (Jesus). Præcepta illius nefanda abjecimus." In perorando, "ne putetis", inquit, "Muvahhiditæ, me esse Idrisum, qui vestrum evertet imperium. Minime! at, si Deo volupe erit, is post me veniet." Tum descendit, et, litteris ad omnes sibi subjectas regiones datis, edixit, ut [168] mores atque instituta, quæ, ab el-Mehdio apud Muvahhiditas introducta et innovata, adhuc actiones eorum regumque vitas rexissent, abolerentur, nomen el-Mehdii in precibus reticeretur et e nummis tam aureis quam argenteis tolleretur. *Dirhemos* solidos (?)³, ab el Mehdiò cusos, rotundos fecit, dietitans, quæcumque iste fecerit et majores fuerint secuti, nova hæresis est, haud retinenda." Jam in palatio per tres dies, ab hominibus non visus, mansit, et die demum quarto prodicens, principes Muvahhiditarum et nobiles advocari jussit. Iis collectis, "vos quidem", dixit, "Muvahhiditæ, in nos contumaces, in terra magnam excitastis discordiam, foedus violantes summamque vim in nobis debellandis⁴ exserentes. Fratres et consobrinos nostros occidistis, sine ulla fidei aut officii observantia⁵" Litteris, quas de fide sua ad eum dederant, jam promittis, foedus ruptum iis indicavit. Ita delicti argumentis idoneis⁶ redarguti, attoniti omnes desperarunt. Capite ad el-Mekidium qadhium, qui, Hispali huc secum ductus, e regione sedebat, converso, "quid tibi, faqihe, videtur", ei inquit, "de caussa horum foedifragorum." "Deus t. o. m.", qadhi respondit, "o fidelium imperator, in libro suo dilucido hæc dixit: *si quis foedus violaverit, in suam ipsius perniciem violabit; et quisquis promissum observarit, a Deo præmium recipiet magnum.*" (Cor. 48, 10). "Deus verax est", ille jam dixit; "nos quidem hos judicantes effata Ejus sequemur. Nam qui secundum librum a Deo demissum non judicaverint, e peccatoribus erunt (Cor. 5, 49)." Itaque omnes Muvahhiditarum principes ac nobiles occidi jussit. Ad unum omnes

1) سابع a. b. 2) بالغى d. 3) الموكنة e. d. 4) خرابنا e. 5) ولا 6) وقويت e.
b. d. e. f. ترعون لى عهدا ولا نام

interfecti sunt. Neque patri nec filio pepercit, ita ut ne unus quidem superesset. Ad ultimum a sorore nepos, parvulus tredecim tantum annos natus, adductus est, qui Coranum memoria tenebat. Qui, quum neci traderetur, "vitam mihi, o fidelium imperator", dixit, "ob tres causas des." Huic, quænam eæ essent, interroganti, "tenera ætas", respondit, "proxima affinitas et Corani scientia." Quum ad hæc imperator, oculis ad qadhium conversis, quasi eum consulturus, dixisset: "quid de animi firmitate pueri et loquendi libertate in tali occasione censes?", qadhi respondit: "*si eos dimiseris, servos seducent tuos, et nil, nisi infideles, sceleratos parient*" (Cor. 71, 28). Tum hunc quoque interimi jussit, et capita cæsorum in muris urbis suspendi. Et circumcirca suspensa 4,600 numero¹ erant. Quia tempus erat ætatis², urbs infecta est et cives foetore valde affecti. Ideo apud imperatorem querentibus, ille respondit: "stolidi hîc sunt, quibus ista capita amuleta³ erant; nec nisi per ea sanitati restituentur. Odor enim suavis est amicis, inimicis vero foetet." Deinde hos versus ex tempore recitavit:⁴

"Qui bella et discordias inter homines excitant, oblivioni⁵ rerum præteritarum dediti sunt.

Pernicies eorum aliis salus erit, quum capite truncati arboribus suspenduntur.

Memoria mea iis salubris fuit⁶, quando in summis truncis et murorum fastigiis apparent.

[169] Talem vindictam et talionem in omnes vicinos exercent (reges), qui vetare possunt et justi sunt.

Si clementia divina universas complecteretur creaturas, plurimæ earum non igne damnatæ fuissent.

El-Mamûn qadhium etiam Murrekoschæ universalem, qui tunc erat Abu-Muhammed Abd-el-Haqq⁷, captum et ferro oneratum Hilâlo ben-Humeidân⁸ ibn-Mugaddem Khaltensi custodiendum tradidit, in cujus carcere mansit, donec sex millibus aureorum libertatem sibi redimeret.

Postquam quinque menses Murrekoschæ moratus erat el-Mamûn, mense Ramadhâni, anno 627 jam memorato, in montes expeditionem suscepit, ut Jahjam et Muvahhiditas, qui ab ejus partibus stabant, bello

¹ عددھا c. ² الغيظ e. اللجر b. ³ ارتجز a. b. ⁴ احزان b. d. ⁵ فترام b. فراق c. ⁶ a. النسبة b. يغزون ⁷ forsā rectius, d. النسبة h. ⁸ b. بن عبد الحف

adoriretur. Proclium apud oppidum Lukāghæ commissum est, in quo Jahja fugatus et e copiis montanorum tot interfecti, ut 14,000 capitum Murrekoscham mitterentur. Anno 628 (coepit die 8 Nov. 1230) litteras, quibus justa observanda, nefaria abolenda imperaret, el-Mamûn in omnes imperii provincias circummisit. Eodem anno Hispania universa ab imperio defecit Muvahhiditarum, et Ibn-Ilûdo, qui ibi regnabat, omnino cessit. Anno 629 Sid Abu-Mûsa¹ Amrân ben-el-Mansûr adversus el-Mamûnum fratrem Sebtæ rebellavit et nomine el-Muvajjedi se ornavit. Qua re cognita hic profectus, aliquamdiu illum frustra obsedit. Jahja autem, absentiam ejus longiorem adhibens, de monte descendit, Murrekoscham cepit, ædem diruit christianam ibi conditam, multosque interfecit judæos et Benu-Fer-khan², quorum divitiis potitus est. Tum palatium ingressus, omnia, quæ movenda erant, ibi inventa, in montes abstulit. Nuntio de his rebus accepto, el-Mamûn mense Dhu-l-Qadæ³ hujus anni Sebtæ relicta Murrekoscham festinavit. Sed Abu-Mûsa⁴, quum ille a Sebtæ abesset, in Hispaniam trajecit, et Ibn-Ilûdo sacramentum fidei adjurans, simul Sebtam tradidit. Ab illo Almeriæ⁵ præfectus, ibi mortuus est. El-Mamûn, qui adhuc in itinere erat, quum audiisset, Ibn-Ilûdum Sebtam cepisse, animadvertens, calamitates in se irruere continuas, morbo correptus, die Sabbati mensis Dhu-l-Hidjæ exeuntis, anno 629, dolore oppressus in Vâ-di el-Obeid, ab obsidione Sebtæ revertens, mortuus est. Dies 1,858⁶ regnaverat, annis quinque, tribus mensibus et uni diei respondentes, quorum primus erat Jovis et ultimus Sabbati. Omne hoc tempus miserum fuerat, in bello adversus Jahjam consumtum. Muvahhiditæ tunc in duas partes divisi, duo constituebant imperia. Is caussa etiam erat dynastiæ eorum deletæ et gloriæ⁷ evanescentis; ferro enim adeo in eos sæviit, ut eos plane exstirparet. Quod si rerum status eo regnante non fuisset mutatus, neque rebelliones in Mauritaniæ Hispaniæque regionibus exortæ, el-Mamûn el-Mansûrum patrem, cui virtutibus par erat, in omni agendi ratione sane esset imitatus.

[170.] *De regno Abu-Muhammedis Abd-el-Vâhidi el-Reschîdi, imperatoris fidelium.*

Abu-Muhammed Abd-el-Vâhid, filius Idrisi el-Mamûni, filii Jaqûbi

¹) موسى + a. b. recte. ²) برجان e. Fargan M. ³) حجة a. b. d. c. ⁴) أبو موسى عمران e. c. ⁵) فولة — — سميت b. ⁶) واحد — b. d. e. ⁷) نخوت b. c. d.

el-Mansûri, filii Jusufi Martyris, filii Abd-el-Mûmeni el-Muvajjedi, filii Alii, Kumita Muvahhidita fidelium imperator, *Abu-Muhammed* cognominatus et *el-Reschîd* appellatus, matre serva christiana natus est, quæ, nomine Hubâb, femina erat astutissima summoque prædita intellectu. Die post patris mortem proximo, qui Solis erat mensis Muharremi ineuntis, anno 630 (coepit die 17 Oct. 1252), in Vadi-el-Obeid, auctoribus Kanûno ben-Djermûn Sufjanita, Schueib Aqarit¹ Heskurita et Ferr Qesil², militum christianorum duce, quatuordecim tantum annos natus, khalifa salutatus est. Hubâb enim mater, mortem el-Mamûni celans, tres illos viros, qui columnæ fuerant exercitus el-Mamûni et decem millibus e gentilibus singuli ab eo præfecti, arcessivit. Collectis decessum imperatoris fidelium narravit et ab iis petiit, ut filio, in regno patris succedenti, sacramentum fidei acciperent. Donis splendidissimis collatis, Murrekoscham etiam, quando expugnata esset, iis prædam futuram promisit. Itaque ipsi sacramentum fidei dixerunt, et rebus præfecti, ceteros, ut idem fecerunt, coegerunt. Omnes igitur, enses horum metuentes, nolentes volentes regem illum salutarunt. Imperio ita stabilito, Murrekoscham profectus, patrem in arca positum ante se gestavit. Jahja vero, qui interim ibi se confirmaverat, et Marrocani, quum pactum Hubâbæ inter Christianum³ et duces de urbe diripienda audiissent, ad el-Reshidum debellandum exierunt. Proelio commisso Jahja fugatur et el-Reschîd usque ad urbis portam procedit. Sed cives, se communicantes, portas claudunt. Postea deditione facta, pretium urbis diripiendæ, quod 500,000 aureorum effecisse dicitur, ille duci Christianorum ejusque comitibus misit, et Murrekoscham ingressus est, ubi ad annum 633 mansit. Illic principes tribus el-Khalt advocatos, numero quinque et viginti, in palatio suo e medio sustulit; quare Khaltenses⁴ rebellantes, Murrekoscham captam populati sunt. El-Reschîd cum exercitu Christianorum Sidjilmâsam aufugit; illi autem Jahjam arcessitum et in urbem deductum, regem crearunt. Ibi jam se tenuit, donec el-Reschîd, auctis viribus, milites ac thesauros⁵ colligeret, et Sidjilmâsa relicta primum urbem Fes profectus, cujus faqihis virisque sanctis, dum ibi aliquot dies morabatur, magnam pecuniæ vim multosque, fisco⁶ urbis proprios, fundos daret, hinc Murrekoscham moveret castra. Jahjam cum Arabum

¹) أخو أقرط b. e. اناريط h. Irmao de Caret M. Enaryt D. ²) Farro Casil M. Fessil D. ³) للرومى b. d. ⁴) للخرط b. ut v. s. ⁵) - c. ⁶) مختصة a. b. d.

rum, Arabum ac Christianorum innumero, Murrekoschà profectus, ad Vadi-Bahet processit. At Abu-Jahja ben Abd-el-Haqq Emir¹, expeditione el-Saïdi cognita, Miknâsam relictam ei permisit et, ad arcem Tâzæ itinere instituto, [172] per oram maritimam (el-Rif) vagatus, huc ad se omnes Merinidarum traxit tribus. El-Saïdo fidelium imperatori², qui interrim Miknâsam venerat, oppidani, parvulis scholaribus, tabulas capitibus gestantibus et Corani exemplaria manu tenentibus, præcedentibus, doctore Abu-Ali Mansûro ben-Harzûz pio agmen ducente, obviam ierunt, ut veniam peterent delictorum. Qua data Fesam profectus, castris extra urbem a parte meridionali positus, ibi aliquot dies substitit, donec sacramentum fidei, ab Abu-Jahja ben-Abd-el-Haqq Emiro datum, ad eum perveniret. Quo valde lætus, legatos id ferentes vestibus donavit honoris et muneribus splendidis, eique omnes urbes arcesque oræ maritimæ per litteras dedit. Die 14:o mensis Muharremi, anno 640, quum castra Fesâ moveret, luna noctu tota defecit, et mane profecturus, quum equum conscenderet, vexillum ejus victoriosum confractum est. Mali ominis id putans, gradum retulit, neque prius quam 16:o ejusdem Muharremi iter suscepit. Quum Tilimsânus esset progressus, rex ejus Jaghmurâsen ben-Zijân, qui ibi degebat, cum thesauris, liberis⁴ et familia fugiens, in arcem Tamerdjedibæ⁴ se recepit, ubi sese communivit, urbemque el-Saïdo reliquit. Hic illum secutus, arcem corona cinctam aliquamdiu⁶ obsedit. Quarto die, hora meridiei, qua homines securi esse solent, cum veziro suo, equo vectus caute⁷ exiit, ut castellum ejusque munimenta inspiceret et modum ejus debellandi ac capiendi indagaret. Quum in medio monte locum attigisset asperum, eques Abd-el-Vadita, Jusuf el-Scheitân (Satanas) vulgo appellatus, qui ibi agebat excubias, eum conspexit, et una cum Jaghmurâseno ben-Zijân et Jaqûbo ben-Djâber⁸ Abd-el-Vadita ex insidiis in monte irruens ipse imperatorem occidit, dum Jaqûb ben-Djâber vezirum interfecit.⁹ Comites in castra trepidi fugientes, ibi, mortem el-Saïdi nuntiantes, tantum sparserunt pavorem, ut milites fugere inciperent.¹⁰ Jaghmurâsen, cum Abd-el-Vaditis ex arce descendens, omnia cepit castra, et universis, quæ ibi incrant, bonis, armis, jumentis, servis, tympanis, si-

b. حرزور a. مرزون³ — امير — ايديهم² b. bene. الامير¹
 ثلاثه⁶ f. تامر دجت b. تامرديه⁵ a. b. وولد⁴ c. حراون e. حرزون
 ب. وقتل معد⁹ b. جماد⁸ e. متخيسا a. متخيسا⁷ b. مختفيا⁷ b. ايام
 b. واخذ — — الخلة¹⁰

gnis, tentoriis, tabernaculis potitus est. El-Saidum lavatum et panno funebri involutum Jaghmurâsen efferri et in monasterio extra urbem Tilimsâni sepeliri jussit.

De regno Abu-Hafsi Omari el-Murtedhi, fidelium imperatoris.

Omar, filius Sidi Abu-Ibrahîmi Ishâqi, filii Jusufi fidelium imperatoris, filii Abd-el-Mûmeni, filii Alii, Kumita Muvahhidita fidelium imperator, *Abu-Hafs* cognominatus, et *el-Murtedhi* vocatus, matre libera, filia consobrini fratris¹ natus est. Fratre el-Saido mortuo, unanimi consensu omnium, qui adhuc Murrekoschæ supererant, principum [175] Muvahhiditarum, in templo el-Mansûri Marrocano, die Mercurii mensis Rebi' prioris primo, anno 646, sicut Ibn-Reschîq in libro, *Mizân-el-Aml* (*libra administrationis*) inscripto, dicit, rex salutatus est. At falso; nam fieri haud potuit, ut nuntius de morte el-Saidi, die Mercurii ultimo Safari defuncti, una nocte Tilimsâno Murrekoseham perferretur.² Sed, id quod verum est, inter mortem el-Saidi et sacramentum el-Murtedhio dictum, dies fere decem intercesserunt. Postquam igitur in templo el-Mansûri fides ei erat adjurata, die³ 12^{to} ejusdem mensis litteræ ad eum de hac re datæ sunt. Castello enim Rabat-el-fathi præfectus, a fratre, Tilimsânium proficiscente, ibi relictus est. Litteras de sacramento acceptas de suggestibus prælegi jussit, et omnes, qui aderant, Muvahhiditæ, faqihi et principes cum statim regem salutarunt. Tum Murrekoseham profectus, quum eam intrasset, sacramentum fidei denuo accepit. Ita in regno stabilitus omnem hanc regionem, inde ab urbe Sela usque ad el-Sûs porrectam, gubernavit ibique ad annum 655 substitit, quo valido 80,000 equitum e Muvahhiditis, Arabibus, *el-aghzâz*, Hispanis et Christianis exercitu profectus est, ut urbem Fes et Merinidas, qui ibi inerant, bello adoriretur. Usque ad montes a Benu-Behlûl inhabitatos processit, qui Fesæ a meridie siti sunt. Tantus vero timor Merinidarum animos occupaverat militum, ut hi, quum ab urbe Fes non multum abessent, noctu haud amplius dormire possent. Forte accidit, ut equus cujusdam militis, vinculis solutus, inter tentoria curreret, quem homines, ut eum caperent, insequerentur. Milites credentes, Merinidas in castra irruisse⁵, equos conscendunt, et se invicem pellentes, alii alios haud curantes⁶, quasi ab hoste fugati aufugiunt. Abu-Jahja Emir, his nuntiatis, ex urbe Fesana exiit,

a. — في الثاني — فيها³ c. — السعيد — — كان² c. e. عم أبيه¹
 f. يصبر⁶ c. حافوا⁵ b. مبايعته وعلى جميع من حضر⁴

et omnibus, quæ in castris erant, armis, bonis et tentoriis¹ potitus est. El-Murtedhi autem, re infecta, cum paucis modo Christianis et principibus Murrekoscham victus revertit. Hic jam usque ad diem Sabbati 22:um mensis Muharremi, anno 665 (coepit die 1 Octobr. 1266), quo Abu-Dabbûs eam capiebat, et ipse vitam fugâ servare studebat. At captus die 22:do Safari proximi interfectus est, quemadmodum multi rem retulerunt, qui ipsi præsentem eam viderant. Dies 6,696 el-Murtedhi regnaverat², si annos numeraveris octodecim, decem menses et viginti duos dies. Magnam affectavit abstinentiam, et, vitæ monasticæ summæque continentiæ deditus, tertium Omarum appellari voluit. Musica religiosa inprimis mirifice delectatus, neque noctu nec interdiu eam intermittere potuit. Tamdiu sceptra gessit, pax obtinuit, securitas et annonæ vilitas tanta, ut Marrocani talem numquam sint experti.

[174] *De regno Idrîsi, Abu-Dabbûs appellati, qui ultimus rex erat e posteris Abd-el-Mûmeni.*

Abu-l-Alâ Idrîs, filius Sid Abu-Abd-Allâhi³, filii Sid Abu-Hafsi, filii Abu-Muhammedis Abd-el-Mûmeni fidelium imperatoris, filii Alii, qui se imperatorem vocabat fidelium, *el-Fâthiq-billâh* appellatus est. Matre natus serva christiana, nomine Schems-el-Dhuhâ⁴, coloris fuit albi et rubicundi, oculis coeruleis, staturæ barbæque longæ, fortis, acumine præditus subtili⁵, in rebus gerendis strenuus. Urbem Murrekoscham dolo cepit, postquam el-Murtedhium fugerat, et die Solis 25:o Muharremi proximo, quum urbem intrasset, anno 665, in templo el-Mansûri ab universis Muvahhiditis, principibus, veziris, qadhiis, faqihis, Arabum et Mesâmedæ capitibus rex renunciatus est. Murrekoschæ expugnandæ hæc caussa fuit et modus. Abu-Dabbûs, quum accepisset, el-Murtedhium, propter varias res ad eum delatas, se velle occidere, Murrekoschâ fugiens, ad Abu-Jusufum ben-Jaqûb ben-Abd-el Haqq imperatorem Muslemorum⁶, ut opem ejus imploraret, tendit. A quo, quum Fesæ eum offendisset, bene receptus et summis cumulatus honoribus, auxilium⁷ adversus el-Murtedhium ea petiit conditione, ut Murrekoscha potiretur. Abu-Jusuf Muslemorum imperator non solum exercitum 3000 equitum e tribubus Merinidarum, tympana vexillaque ei dedit, sed his 20,000 aurore quoque, ut impensas toleraret,

¹ الأبنية a. d. ² المملكة c. d. ³ — c. ⁴ — ا. d. f. h. M. ⁵ شمس العينين e. Kut ul Kulub D. ⁶ داعية c. ذو هبة ⁷ المومنين b.
semper. ⁷ منه — — من c.

adjecit, et litteras ad Arabes Djeschm¹ ei dedit, quibus eos excitaret ad se ei conjungendos. Abu-Dabbûs autem spondit, se alteram regionum, quas occupasset, partem ei esse traditurum, et vexillis expansis tympanisque pulsatis cum exercitu Selam profectus est, ubi litteras ad principes Muvahheditarum, Arabum et Mesamedæ, qui el-Murtedhio parebant, scripsit, ut eos ad fidem sibi dicendam alliceret, promissis simul et pollicitationibus² additis. In hoc itinere legati a tribu Heskûra missi eum convenerunt, et, sacramento fidei dicto, in terras suas deduxerunt. Jam litteris ad amicos inter el-Murtedhii veziros datis rogavit, ut de rebus marrocanis certior faceretur. "Iter accelera", responderunt, "propiusque accede. Neque timeas; milites enim in ultimas ablegavimus regiones. Optimum erit tempus, quo occasionem arripias felicem." Abu-Dabbûs igitur totam noctem profectus, mane Murrekoscham venit et per portam el-Sâliha, die Sabbati 22:do mensis Muharremi, anno jam laudato, hora antemeridiana, qua homines omnino securi essent, urbem ingressus est. Ad portam el-Bunud arcis procedens, portas clausas, et pro iis æthiops thesauri proelio paratos stantes conspexit. El-Murtedhi autem, quom animadverteret, arcem a se stare, palatium [175] per portam el-Fâtiha dictam reliquit, et relictum ab Abu-Dabbûs captum est, qui, sacramento fidei accepto, imperio potitus est. Ille fugiens ad urbem Azmûr ivit, ubi Ibn-Atûsch gener nomine ejus præfectus vivebat, qui bello captus, magno argenti pondere ab el-Murtedhio redimitus, filiam hujus uxorem et Azmûr provinciam accepit. His fretus officiis, socer fugiens hunc adiit; at pietatis immemor Abu-Atûsch eum vinculis oneravit et ad Abu-Dabbûsum litteras dedit, hæc habentes: "tibi, fidelium imperator, annuntio, me istum miserum captum in vincula conjecisse." El-Murtedhi ad illum missus, in via interfectus est.

Interim, quum Abu-Dabbûs imperium Murrekoschæ ejusque provinciae capesseret, Abu-Jusuf imperator Muslemorum, de rebus ejus certior factus, litteras ad eum dedit, quibus ei ob victoriam partam gratularetur, simulque moneret, ut pacto satisfaceret et sibi dimidiam regionis expugnatae partem traderet. Epistola vero recepta, tanta hunc invasit arrogantia tantaque superbia, ut, beneficiorum in se collatorum oblitus, gratia accepta et auxiliis datis³ omnino neglectis, legato hæc diceret: "Abu-Abd-el-Rahmâno Jaqûbo ben-Abd-el-Haqq respondeas, sibi pacem esse habendam

¹) حشم b. d.

²) ويعنيهم وفود العرب b.

³) b. ما اهدا به من النعيم

beneficium, seque contentum debere esse finibus, quos jam possidet. Sin minus, cum exercitu invincibili eum adorior.” Abu-Jusuf imperator Muslemorum, postquam legatus dicta illius retulerat et tradiderat epistolam, in qua sermonem khalifarum in praefectos seu dominorum in servos imitaretur, sensit, eum rebellare neque ulla velle praestare, quæ inter eos essent conventa, et, expeditione suscepta, ad annum 667 (coepit die 9 Sept. 1268) incursiones in fines ejus fecit. Copiis tandem Merinidarum universis collectis¹, castra movit et cum Abu-Dabbûso in terra Dukâla confligit. Pugnis cruentis, fortuna varia, commissis, Abu-Dabbûs denique ipse proelio se immiscuit² et occisus est; exercitus fugatus, castraque direpta et caput mortui ad Abu-Jusufum allatum, quod ad urbem Fesanam portari, in plateis circumgestari et portæ urbis affligi jussit. Mors Abu-Dabbûsi, quæ dynastiam ejus evertit, die accidit Veneris ultimo mensis Dhul-l-Hidjâ, anno nuper memorato. Dies 1042³, seu annos duos, undecim menses et septem dies, regnavit, eoque mortuo imperium Muvahhiditarum fidelium imperatorum exstinctum est. Regnum et vita æterna soli Deo invicto est, qui omnia gubernat et gubernabit, qui, solus dominus solusque venerandus, terram una cum iis, quæ ei insunt, hereditate accepit; et is sane optimus est heres! Hæc dynastia, quæ 152⁴ annos obtinuerat, si a die el-Mehdii inaugurati anno 515 usque ad Abu-Dabbûsum anno 667 excunte occisum computaveris, reges quatuordecim numeraverat.

[176] *De rebus variis, quæ iis regibus, inde ab initio regni usque ad ejus finem, evenerunt.*

Prima res memorabilis, el-Mehdii prima regni initia atque inauguratio et Muvahhiditarum adventus, accidit anno 515, ex quo potentia eorum et auctoritas magis magisque semper crevit. — Anno 524 el-Mehdio mortuo, Abd-el-Mûmen ben-Ali⁵, Muvahhiditis sacramentum fidei dicentibus, in imperio successit. — Anno 528 Abd-el-Mûmen Deram, Tadelam, urbem Selæ ac Tâzæ provinciam expugnavit et fidelium imperator appellatus est. — Anno⁶ 529 Abd-el-Mûmen urbem Rabât-Tâzæ condi jussit, et conditam moenibus circumdedit. — Anno 537 Muvahhiditæ Scherisch positi, ibi preces pro se dicendas curarunt. Eodem Ibn-Razîn⁷ et Ibn-Ham-

a. b. f. حروب كثيرة فلما باشروا ديويس الحرب² b. ويجهز الى محاربته¹ d. Razin M. b. زرين
 واحدة + b. e. سنة⁴ Post واحد + b. d. e. يوم³ Post³ quæ jam præfero.
 ابن زيد بن حميد⁷ c. — وفي — — سورها⁶ c. — بن علي — — المومن⁵
 b. زرين d. Razin M.

dhā qadhi Cordubæ, adversus Murabitos surgentes, eos Cordubâ ejece-
runt. — Anno¹ 539 Muvahhiditarum exercitus in Hispaniam trajecit et
Tarifam et el-Djeziram expugnavit. Murabiti autem inde aufugerunt. —
Anno 540 Ali ben-Isa ben-Mejmûn Lemtunensis idolum Qâdisi destruxit,
Muvahhiditæ Mâlaqam occuparunt et hostis cum 80 navibus Almeriam
obsedit, ejusque hortis igni devastatis, abiit. Eodem anno Abd-el Mûmen
urbes Fes, Tilimsân, Vahrân earumque ditionem cepit et a Hispalensibus,
qui Murabitos ex urbe sua expulerant, rex salutatus est. Jussit etiam
murum Tagrirt² prope Tilimsanum exstrui et communiri, templumque i-
bi edificavit — Anno 541 Abd-el-Mûmen urbe Murrekoschæ, Aghmâto
et regione Dukâlæ potitus, in urbe Tandja capta, omnes, qui inerant,
Murabitos occidit. Ita horum desiit imperium in omnibus Mauritanie et
Hispanie finibus. — Anno 543 Abd-el-Mûmen Sidjilmâsam Seblamque
expugnavit et Beraghvâtam bello adortus est. Muvahhiditæ Cordubam,
Qarmûnam et Djejân quoque ceperunt. At anno exeunte Seblenses re-
bellantes, prefectos Muvahhiditarum interfectos igne concremarunt. — An-
no 544 Christiani Mehdiam in Africa, et in Hispania Lisboam, Almeri-
am, Tortosam, Meridam, Bragam³, Schantarîn ac Schantamarijam duce
Ibn-Razino⁴ ceperunt et Jahja⁵ ibn-Ghanîja urbes Eboram et Bejâsam u-
na cum arcibus, quæ circa erant, Christianis tradiderunt, qui eas ideo
occuparunt. — Anno 545 post septem annorum obsidionem Muvahhiditæ
urbem Miknâsæ vi et armis expugnarunt, cujus viri cæsi⁶, bona direpta
et femina⁷ captivæ abductæ sunt. Eodem anno Miknâsa-Tagrart, quæ
hodie caput est regionis, condita et antiqua urbs deserta est. Abd el-Mû-
men aquam etiam e fonte Ghabûlæ Selam derivandam curavit. — Anno
546 idem [177] montes Vanscherîshi, Meljânâ, Almeriam, Djezâir-
Beni-Mazghana⁸ et Bedjâjam cepit. — Anno 547 idem urbes Bonam,
Qastilam, Qostantinam, Belâd-el-Anâb, omnem Belâd-el-Djerib, et Zab
Africae expugnavit, et Almeria, Eborâ ac Bejâsa, manibus Christiano-
rum per Muvahhiditas ereptis, Muslemi potiti sunt. — Anno 549 Muvah-
hiditæ Liblam (Nieblam) urbem Hispanie vi ceperunt, et viris occisis fe-
minis divitiisque captis, magnam ei intulerunt calamitatem. — Anno 550

b. افراغة³ c. تاجزرت d. تاجرات² a. — وفى — المرابلون¹
c. —⁵ d. e. h. رزين b. زيد⁴ c. Ebdagha D. وغرغانة e. وابراغة
وذلك يوم الأربعاء الثالث لجمادى الأولى منها b. e. +⁷ c. — وقتل — وخربت⁶
a. مزغلة c. فرغلة h. Margata M. مزغلة⁸ من غلة⁹

Muvahhidiſæ, qui urbem Granâtæ expugnaverant, a civibus dolo malo¹ interfecti sunt. Sed anno 552 urbem, post obsidionem gravissimam, iterum ceperunt.² — Anno 553 Abd-el-Mûmen urbibus Tunesi, Susæ³, Qafſæ, Qairevâni, Eſfâqueſi, et Tripoleos Africanæ potitus, Mehdiâ etiam potestati eripuit Christianorum. — Anno 556 idem castellum Djebel-el-fathi condidit et anno 558 mortuus est. Jusuf filius in regno successit. — Anno 559 Mezdera'⁴ in finibus Ghumâræ rebellavit. — Anno 560 pugna apud el-Djelâb acta est, in qua multi cadebant Christiani. — Anno 564 Abu-Omar Othmân ben-Abd-Allâh Selaldji⁵ *Usûli*⁶ doctor faqihus pius, auctor libri *el-burhanijja*⁷, qui inter Mauritanos *imamus* in scientia fidei erat, diem obiit supremum. Eodem magna accidit Hispali inundatio. — Anno 566 Jusuf fidelium imperator pontem⁸ Tansifeti⁹ ædificari jussit; id quod factum est. — Anno 567 in fluvio Hispalis pontem e lintribus conjungendum curavit, arcem ejusdem urbis condidit et in conditæ muro aggeres declives externos¹⁰ fecit. Eodem anno Muhammed ben-Sad¹¹ ben-Merdanisch, rex Hispaniæ orientalis, mortuus est et Muvahhidiſæ Valenciam, Schâtibam, Daniam omnemque illius ditionem occuparunt. — Anno 568¹² terræ motus gravis et horrendus fuit, qui plurimas Syriæ, el-Mauselæ, el-Djeziræ et el-Irâqæ regiones quassavit. In Syria vero longe gravissima evasit¹³ et tot homines per eum perierunt, ut incolæ, propter ruinas et occisos¹⁴, Francos timerent. Eodem anno Abu-Berda Christianus a Muvahhidiſis fugatus cecidit et cum eo omnis ejus exercitus. — Anno 569¹⁵ mense Schabânî exeunte Abu-l-Hasan Ali ben-Ismail ben-Muhammed ben-Abd-Allâh ben-Harzham ben-Zijân ben-Jusuf ben-Schumrân ben-Hafs ben-el-Hasan ben-Muhammed ben Abd-Allâh ben Omar ben-

a. وسوسة³ d. — وفي — — شديد² c. غاربها e. غدر بلم b. غدرم¹ b. d. e. b. الحلاجي⁵ c. Ben Deraa M. D. من درعة h. من زناع⁴ a. تنسقيت⁹ بوانى e. †⁶ b. البراهينة⁷ c. الاموى⁸ بالشم¹³ Post¹³ في ثاني عشر نوال منها: †. c. et M.¹² b. سعيد¹¹ b. وهدمت كثيرا من دمشق وبعليك وحص ومامة وشيزور وحلب وتهدمت: †. e. et M. اسوارها وقلاعها وسقطت الدور على اهلها وهلك فيها من الناس ما يخرج على الحد ولا يحصيه عدد فعوز بالله من سخطه ونلجا اليه من اليم نقمه وتهدمت اسوار تلك المدن وخرّب جلها وكان بمدينة حلب آثار الزلزلة ما ليس بغيرها من البلاد حتى فر اهلها عنها الى البرية وكانوا لا يقدروا ان يابوا الى مساكنهم خوفا من الزلزلة وبنا نور الهدى ايوّب جميع الاسوار التي هدمتها الزلزلة وبنا المعادل خوفا على المسلمين من الافرنج الا وخمسين¹⁵ a. d. وموت¹⁴ هلك — — الناس — At e. et M. يفاجد بلم a. f.

Othmân ben-Affân mortuus, extra portam el-Futûh urbis Fesanæ sepultus est. Faqihus fuit et *hafithus*, res mundanas contemnaens et vitam agens monasticam. Servus ejus, Abu-Qarn cognominatus² hæc retulit. "Abu-l-Hasan ben-Harzahim doctor, mihi veniam et gratiam a Deo apprecatus, dixit³: in somno dominum gloriæ vidi, cui, quum me juberet a se quæ opus essent exposcere, respondi, veniam, o mi Domine, [178] delictorum, valetudinem bonam et incolumitatem in religione, mundo atque vita futura a te expeto." Desiderium istum jam explevi, Ille inquit. Ob eam rem nulla mihi cura est eorum, quæ sunt timenda ideoque pro te has fudi preces. Mense Schabâni, quo mortuus est, incunte, discipulis, "equidem", dixit, "mense Ramadhâni futuro inter homines jejunium non agam." Ille vero, quum eum adhuc vegetum et dolorum expertem viderent, et dies modo tres mensis superessent, talia ejus dicta admirati sunt. At ultimo Schabâni die ante Ramadhâni initium mortuus est, quo, postquam sese lavatum unguentis inunxerat, servis, "unus tantum", dixit, "mihi serviendi dies vobis superest". Domum ingressus et duas *riqas* precatus, in tapeete dormivit. Tempore precum meridianarum appropinquante, servus, qui eum ad precandum suscitaret, intrans mortuum invenit. — Anno 561 Abu-Schueib Ijub ben⁴-Said Sunhadjita, Sarija (columna) cognominatus, doctor faqihus pius mortuus est. Cognomen ideo accepit, quod inter precandum diutius stabat erectus. Sunt, qui dicant, eum unum ex *el-abdûl* esse.⁶ — Anno 571 pestilentia vehemens Murrekoschæ⁶ sæviit. — Anno⁷ 572 Abu-Jaqûb Hedjâdj faqihus et gadhi mortuus est. Eodem anno quum Jusuf fidelium imperator el-Hassânus fratrem objurgasset, hic ad eum hos versus scripsit:

Si peccaverimus, veniam a te petemus; quod si recesserimus, nullus te effugiendi locus erit.⁸

Clementia tua misericordiam nobis promisit; nam in omni nostro statu tu pater nobis es.

والعافية — — ³ bene. b. المكى ² c. مسوران d. يشموران b. بشر ¹ وكانت e. f. †: ⁵ c. — ⁴ e. — وقال — رب العزة c. d. — وقال وكان الناس يموتون فيه من غير مرض فكان الرجل لا يخرج من منزله حتى يكتب اسمه ونسبه وموضع في ورقة (براة f.) ويجعلها في جيبه فان مات قبل ان يضعه واهله وانتهى عدد الاموات بمراكش في اليوم الى الف وسبعماية رجل وفيها كان الغلا العظيم بالمغرب عدد الاموات بمراكش في اليوم الى الف وسبعماية رجل وفيها كان الغلا العظيم بالمغرب ⁷ e. e. ست ⁸ b. نهرب

ut altius eveharis.¹ Quanto magis te securitati² dederis, tanto potius hominibus vilibus accenseberis. Quod omnes videris homines laudare, id sequaris; quod autem ab universis vituperatur, id evites. Optimus vero index³ te in mediam ducet viam. Homo ibi modo est, ubi animam suam posuerit; itaque operibus operam des⁴ salutiferis. Salutem!" — Eodem anno Muslemi urbes Schantafilæ⁵ et Aqlidji⁶ ceperunt, Christianos, qui inerant, interfecerunt, feminas vero rapuerunt et bona. Eodem Abu-Khazr⁷ Jakhlaf ben-Khazr Earebita doctor Fesanus generosus et *hafithus* doctissimus mortuus est. — Anno 580 Jusufu fidelium imperatori mortuo el-Mansûr filius successit. Die Veneris sexto mensis Schabâni ejusdem anni, dum cives precibus dediti erant, Majorqensis urbem Bedjâja expugnavit. Portæ enim urbis ante hoc tempus diebus Veneris non clauderantur. Itaque ille opperiens, donec homines, ut preces agerent, templum intrarent, tum urbem ingressus, templum magnum equitatu et pediatu cinxit, et, quisquis se ei subiecisset, eum abire passus, ceteros sacramentum fidei recusantes interfecit. Postquam septem menses ibi commoratus erat, urbs ejus postestati erepta est. Ab hoc inde tempore mos obtinuit urbium portas horâ precum dierum Veneris claudendi. — Anno 594 Abu-Madjan Schueib ben-el-Hasan el-Ansâri doctor pius sui ævi phoenix, a Satmâna⁸, in ditione Hispalis sita, originem ducens, Tilimsâni mortuus in Djebel-el-Abbâd sepultus est. Summa ejus virtus fuit submissio. *Riûjam* el-Mehasebii ab Abu-l-Hasano ben-Harzhem, librum *el-Sunan*, quem Abu-Isa el-Termedhi scripsit, ab Ibn-Ghâlibo, regulam Sufistarum ab Abu-Abd-Allâho el-Duqqâqo didicit. Ultima ejus verba in momento mortis effata hæc fuerunt: "Deus t. o. m. vivus, sempiternus, æternus est." Sunt, qui dicant, eum anno 576 obiisse. — Anno 585 el-Mansûr aquam Murrekoseham derivavit. — Anno 586⁹ Christiani urbes Schelf, Badjam et Bajram, in Hispania occidentali sitas expugnarunt. — Anno 587 Muslemi Qasr-Abi-Danis ceperunt. — Anno 591 Christiani in pugna Alarki fugati, et plura eorum millia occisa sunt. — Anno 593 Rabât-el-fath conditum, muri ejus absoluti et portæ insertæ sunt. Templum etiam Hasâni una cum turri conditum est, at haud ad finem perductum. Eodem anno turres et templi Hispalensis et templi

c. — الى — — الضعة; اهل الصفه e. اهل الدعوة b. ² ترقى a. d. f. ¹
³ c. الفليح benc d. e. ⁶ c. شلس b. قشتيئة ⁵ a. فاجعل ⁴ c. f. والاعدل ⁷
⁸ قطنية b. f. قطنية ⁹ e. — وفي — — الاندلس ⁸ b. c. semper. ⁷ حرز ⁷
e. Catiana M.

el-Ratibijîn Marroccani ædificatæ sunt, ac castellum Murrekoschæ cum templo suo absolutum. [180] Eodem Abu-Abd-Allâh Muhammed ben-Ibrâhîm ex urbe Mehdiâ oriundus, doctor pius, faqihus doctus, qui librum *el-Hedajam* scripsit, mortuus est. Per quadraginta annos preces nullas diurnas umquam intermiserat. — Eodem anno Abu-Abd-Allâh Muhammed ben-Ali ben-Abd-el-Kerîm Fendelavensis faqihus obiit, cujus funeri fidelium imperator interfuit. Princeps fuit inter doctos Mauritaniæ æque in scientiis versatus cujusque generis, ac a rebus mundanis abstinens vitæque studens futuræ. Dei cultui addictus, jejunio et certamine adversus hostes internos continuo sese adeo coërcuit, ut vultus¹ tantum ejus maneret. Is cecinit:

Amor et desiderium mei nihil reliquerunt, nisi animam in cogitatione se moventem.

A morte me abscondidi, ne me conspiceret; et animus meus a me abiit.² Anno 598³ Abu-Muhammed Jeschker el-Djurâi⁴ doctor faqihus pius et abstinens, templi qairevanensis *imamus*, mane diei Sabbati 16: i Dhu-l-Qadæ mortuus est. Tadelæ educatus, Fesæ domicilium fixerat ibique diem obiit supremum. Abu-Khazr jurisprudentiam cum docuit. Institutione etiam Abu-l-Rebi' Tilimsanensis usus, Abu-l-Hasano ben-Harzhem et Abu-Jasæ sese applicuit. Abstinens et probus, mense Ramadhâni incunte, tapetem complicuit et precibus continuis intentus, stans noctem degit in Corano post unam salutationem perlegendo. Nocte quadam, quum ei diceretur: "si quieti animam aliquantum dederis et particulam somni ei concesseris; id tibi commodissimum erit", "quietem modo ejus quæro", respondit et hos recitavit versus.

Mensem Ramadhâni, quo varia traditionum scientiæ genera te occupabunt, voluptati haud dederis;

Scias enim, te præmium, quod inde redundet, non accepturum, nisi stans et jejunans⁵ cum peregeris.

Anno 600 murus urbis Fes exstructus et refectus, et portæ el-Scheriæ absolutæ fores appositæ sunt. Eodem anno el-Obeid in montibus Varghæ rebellans occisus est et occisi caput portæ el-Scheriæ urbis Fesanæ appensum, corpus vero in media porta, eodem die, que ea absoluta est, crematum. Ideo porta *cremati* appellata. — Anno 601 Jaisch, qui Chri-

¹ راسه b. ² حال b. خال g. ³ ست c. ⁴ العجرى e.
⁵ وتصونه c. e.

stianorum nomine oræ maritimæ Mauritaniae (el-Rif) præerat, moenia urbium Badis, el-Mezamæ et Melilæ¹ ædificavit, ne hostis eas ex improviso adoriretur. — Anno 602 Hafsidae provinciæ Africanæ præfecti sunt. — Anno 604 moenia urbis Vadjidæ refecta sunt, et el-Nâsir jussit ædes lotionis et aquæductum e regione templi hispanici Fesani condî, ad quæ aquam ex fonte extra portam ferream derivabat. Portam quoque magnam, gradibus instructam, quæ in atrio hujus templi inest, idem ædificavit, ærario publico omnem sumtum sustinente. Eodem anno sacellum qairevanense [181] exstructum est. — Anno 608 Abu-Abd-Allâh, doctor pius, Ibn -Takhmist² vulgo appellatus, Fesanus³ mortuus est. Summæ fuit abstinentiæ et manu præditus elegante exemplaria Corani exaravit, quæ, iis, quos tali dono dignos putabat, dedit, præmium modo Dei expetens. Scientiis acquirendis unice deditus, ad mortem usque eas docuit et didicit. Is hæc cecinit:

Doctus perpetuo vivet⁴, etiamsi membra sub terra putrescant.

Ignarus, si in terra graditur, mortuus manet; vivus habetur, sed anima caret.

Anno 609 Muslemi apud el-Aqâb adeo cæsi sunt, ut exercitus Mauritaniae atque Hispaniæ ibi perirent. — Anno 610 filius el-Obeidi⁵ Fesæ cremati in montibus Ghumâræ rebellans, seque Fatimitam esse perhibens, magnum assecularum habuit⁶ numerum e montanis et incolis campaniæ. Ab exercitu, quem adversus eum el-Nâsir miserat, captus et interfectus est. Eodem anno el-Nasiro fidelium imperatori defuncto Jusuf filius in regno successit, et Merinidæ e regione Zâbi Africa meridionali profecti, cum populis innumeris Mauritaniam ingressi sunt. Eodem anno vehemens pestilentia in Mauritania et Hispania sæviit, et Christiani urbe Ehora potiti sunt. — Anno 613 (coepit die 19 April. 1216) Merinidæ copias Muvahbiditarum in Fahs-el-Zâb⁷ fugarunt, et hi, *meschalis* (vasis coriaceis) tecti, nudi urbem Fes ingressi sunt, quare annus *meschala* vocatus est. — Anno 614 Muslemi in Qasr-Abi-Dânis ense cæsi sunt et hostes ita homines eorum innumeros interfecerunt. — Anno 615 Alfonsus Qasr-Abi-Dânis vi cepit et Muslemos ibi inventos occidit. — Anno 617 annonæ caritas gravis, fames et locustæ in Mauritania sævierunt. — Eodem turris aurea in fluvio Hispalis ædifi-

¹) مليلية b. e. ²) تاخمست b. تاخمسة a. e. g. تاخرشتن b. Tagmas-
sat M. ³) فارس a. ⁴) حى ذكره يعد b. e. ⁵) العبيدى a. d.
⁶) وبيعه b. ⁷) عراتا b. d.

enta est. — Anno¹ 618 (coepit die 24 Febr. 1221) murus Hispalis refectus et vallum² exterius, quod fossa circumdabatur, exstructum. — Anno 619 Muvahhiditæ insulam³ Majorqam expugnarunt. — Anno 620 Jusuf el-Mansûr⁴ obiit — Anno⁵ 621 el-Adil Murciæ rex renunciatus est et Abd-el-Vahid, regno exutus, interfectus.⁶ — Anno 622 (coepit die 12 Jan. 1225) Sid Abu-Muhammed Bejasensis Bejâsæ rebellans, sibi imperium arrogavit et urbes Bejâsam et Qidjâtam Christianis tradidit. Hostis quoque Marbûnam, in Murciæ ditione⁷ sitam, cepit, viros, qui ibi inerant, trucidavit et feminas liberosque abduxit captivos. Eodem anno Bejasensis fere viginti castella turresque haud numerandas Alfonso tradidit, et hic Merbâlam⁸ cepit et Toleti, quod vi expugnaverat, multos cecidit Muslemos. Eodem anno Hispalenses fere 10,000, qui Toletum auxilio erant profecti, ab hoste occisi sunt, et multi quoque Murcienses, castello Delâjæ⁹ subventuri exeuntes, fugati [182] ceciderunt. In his duabus cladibus tantus Muvahhiditarum Hispalensium et Murciensium numerus periit, ut templa foraque vacarent. — Anno 623 (coepit die 1 Jan. 1226) urbs Lûscha, in Hispania occidentali sita, ab hoste capta est, et Bejasensis Schalwateram¹⁰ Christianis tradidit, quam el-Nâsir¹¹, multa pecunia expensa, capere studuerat, donec eam Muslemi nuper expugnarent. Eodem anno Bejasensis in arce el-Modovar ab Ibn-Bejrûk¹² occisus, et occisi caput Hispalim asportatum est. Christiani urbem etiam Kebâlam¹³ occuparunt, et Arabes e gente el-Khalt arma cum Muvahhiditis in Mauritania contulerant, ex quo certamine illi victores redibant.¹⁴ — Anno 624 annonæ in Mauritania et Hispania adeo crevit, ut *cafîz* tritici quindecim aureis constaret, locustis eodem tempore Mauritaniam devastantibus. Tunc Hispalenses Sid Abu-l-Alâm filium el-Mansûri regem crearunt, Christiani insula Majorqæ potiti sunt, el-Adil mortuus et Jahja el-Nâsiri filius et el Mamûn uterque reges salutati sunt. — Anno 625 (coepit die 11 Dec. 1228) Ibn-Hâd, el-Mutevekkil appellatus, in arce Arbûna, quæ in Hispania orientali jacet, surgens, a Murciensibus rex salutatus est, Khalifatu

1) انصوري 2) مدينة 3) قتل 4) نظر 5) وفي — a. — المختلوع 6) وفي — a. — المختلوع 7) في — a. — المختلوع 8) في — a. — المختلوع 9) في — a. — المختلوع 10) في — a. — المختلوع 11) في — a. — المختلوع 12) في — a. — المختلوع 13) في — a. — المختلوع 14) في — a. — المختلوع

1) انصوري 2) مدينة 3) قتل 4) نظر 5) وفي — a. — المختلوع 6) وفي — a. — المختلوع 7) في — a. — المختلوع 8) في — a. — المختلوع 9) في — a. — المختلوع 10) في — a. — المختلوع 11) في — a. — المختلوع 12) في — a. — المختلوع 13) في — a. — المختلوع 14) في — a. — المختلوع

1) انصوري 2) مدينة 3) قتل 4) نظر 5) وفي — a. — المختلوع 6) وفي — a. — المختلوع 7) في — a. — المختلوع 8) في — a. — المختلوع 9) في — a. — المختلوع 10) في — a. — المختلوع 11) في — a. — المختلوع 12) في — a. — المختلوع 13) في — a. — المختلوع 14) في — a. — المختلوع

tamen Abbasidarum agnito. — Anno 626 in urbe Fes magna illa accidit inundatio, quæ duas *mesafas* muri meridionalis, tres porticus templi hispanici, multasque ædes in urbis parte hispanica subvertit. Ibn-Hûd Schatibam et Daniam cepit; Christiani castellum Djebel-el-Ujun, in Valenciæ finibus situm expugnarunt. el-Qastali qadhi Murciæ ab Ibn-Hûdo interfectus est, qui¹ tunc Granâtam quoque suæ subjecit potestati, omnibus ejus Muvahhiditis interemtis, et Djejàno etiam potitus est. Mense Dhu-l-Qadæ Cordubenses, Ibn-Hûdo sacramentum fidei adjurantes, Muvahhiditas inde expulsos trucidarunt. Eodem anno Ibn-Hûd imperatorem sese nuncupavit et el-Mamûn in Mauritaniam trajecit. Die Lunæ 23:o Safari, ultimo diei Decembris Europæorum respondente, clades illa magna Majorqæ accidit, qua insula denuo potestati subjiceretur Muslemorum. — Anno 628 Muslemi apud Meridam clade affecti sunt et hostis hanc urbem vi occupavit. Mense Schabâni hostis urbem Bataljûs ejusque provinciam, Redjebi vero Ibn Hûd Djebel-el-fath et el-Rhadhram cepit, ita ut Muvahhiditæ in Hispania nihil neque imperare, nec interdicare possent. — Anno 629 Sid Abu-Mûsa contra el-Mamûnum fratrem Sebte rebellavit, et Muhammed ben-Jusuf ben Nasr, Ibn-el-Ahmar appellatus, idem fecit hominesque ad fidem sibi dicendam advocavit. A civibus Ardjunæ rex salutatus nomen imperatoris Muslemorum recepit. Eodem tempore hostis Morelam² e ditione Saragossæ expugnavit. — Anno 630 el-Mamûno mortuo el-Reschid filius in regno successit. Ibn-Hûd, qui tum Sebta erat potitus, tres menses eam retinuit; cives vero jam, eo relicto, Ahmedo el-Jenaschti³, el-Muvaffek appellato, sacramentum fidei adjurarunt. Eodem anno [183] Corduba et Qarmûna in potestatem Muhammedis ben-Jusuf ben-Nasr redierunt. El-Bâdji qadhi Hispali rex renuntiatus est. Ibn-Hûd vero, ut otium Ibn-el-Ahmarum et el-Bâdjium debellandi sibi esset, pacem cum hoste ea fecit conditione, ut quotidie mille ei penderet aureos. Tunc Mauritania deserta jacuit, tanta fame tantaque pestilentia in ea sæviente, ut tritici *qafiz* octoginta constaret aureis. — Anno 631 (coepit die 6 Oct. 1255) pugna prope¹ Hispalim inter Ibn-el-Ahmarum et Ibn-el-Hûdum atque el-Bâdjium commissa, hi illum fugarunt. At Ibn-el-Ahmar post fugam el-Bâdjium dolose occidit et Hispalim ingressus, mensem se ibi retinuit; tum ab incolis ex-

موارثة² — غرناطة — ابن هود. c. l. sq. — فيها — ابن هود. l. sq.¹
 h. النبدشتى c. اليناشييتى e. البياسى b. البياشى³ h. نورة c. مروانة b.
 c. المقابلة c. المقالة⁴

pulsus est. Mense Djumâdæ posterioris Schueib ben-Muhammed ben-Mah-
 fut Liblæ summa rerum potitus, el-Mutasem sese nominavit. Mense Schev-
 vâli Ibn-Nasr pace cum Ibn-Hûdo facta, ei tamquam supremo Djejâni,
 Ardjûnæ una cum provinciis earum, et Barkunæ¹ domino fidem addixit.
 — Anno 652 (coepit die 24 Sept. 1254) hostis quinque menses insulam
 Jabesam obsedit, dum eam caperet. Eodem anno Genuenses cum navi-
 bus innumeris Seblam obsederunt; at quamvis machinas contra eam
 erexissent, nihil efficere potuerunt. Anno 655 tandem, post obsidionem
 gravissimam, in qua machinas horrendas et instrumenta belli adversus urbem
 directa adificantes, eam valde presserant, pace cum incolis ea conditione fa-
 cta, ut hi 400,000 aureorum penderent, inde abierunt. Hoc anno, tertio mensis
 Schevvâli die, Christiani Cordubæ orientalem partem inhabitantes, sub nocte ob-
 scura², tempore auroræ proximo, quo homines securi esse solent, turbas ex-
 citarunt. Deus quidem feminis et liberis refugium in partem urbis occi-
 dentalem dedit, quæ tamen, proeliis continuis commissis, obsessa mansit,
 donec Christiani omnem urbem occuparent. Tunc rex Castiliæ inducias
 quatuor annorum Ibn-Hûdo concessit, qui quotannis 400,000³ aureorum
 penderet. El-Reschid fidelium imperator eodem anno principes gentis
 el-Khalt occidit. — Anno 655 Hispalenses et Sebtenses el-Reschido sa-
 cramentum fidei dixerunt. Tanta quoque in Mauritania regnavit annona
 difficultas tantaque pestilentia, ut alter alterum ederet⁴, et mortui centum
 in una fossa⁵ sepelirentur. — Anno 640 el-Reschido mortuo el-Said fra-
 ter successit. — Anno 643 (coepit die 28 Maj. 1245) Abu-Jahja emirus
 urbem Miknâsæ cepit. — Anno 642 (coepit die 8 Jun. 1244) Christiani
 urbem Valenciæ expugnarunt. — Anno 644 (coepit die 18 Maj. 1246) i-
 dem urbem Djejâni ceperunt. — Anno 646 Abu-l-Hasan el-Said obiit, et
 eodem⁶ hostis Hispalim et Abu-Jahja emirus urbes Fes et Rabât-Tazam occu-
 pavit. Incendium hoc anno fora Bab-el-Silsilæ in urbe Fesana omnia us-
 que ad Hamâm-el-Rahba delevit. El-Murtedhi Murrekoschæ regnum sus-
 cepit. — Anno 655 el-Murtedhi in Benu-Behlûl prope Fesam fugatus
 est. — Anno 665 el-Murtedhio Murrekoschæ occiso Abu-Dabbûs successit.
 — Anno 667 Abu-Dabbûs interfectus et exercitus ejus fugatus; imperator
 vero Muslemorum die Solis [184] nono mensis Muharremi, anno 668 (coe-

a. فاك ⁴ c. — مائة ³ c. غشيا b. غاشا ² e. بركونة ¹ e.
 f. — — — — — وى — — — — — تازا ⁶ c. الحفة الواحدة ⁵ e.
 forsân melius.

pit die 30 Aug. 1269), Murrekoscha ejusque provincia potitus, urbem ingressus est.

*De fausta Abd-el-Haqqi Merinidæ dynastia
(eujus vitam Deus producat, regnum in æternum extendat,
et auxilio suo semper adjuvans, evchat potestatem!) de-
que vera ejus origine justitia et fide integerrima. Re-
censentur etiam reges ab ea oriundi, expugnationes,
bella ab iis gesta, mores eorum decori, monumenta
et facta præclara.*

Libri scriptor pergit. Benu-Merin inter tribus Zenatenses et propter gloriam eximiam et originem nobilissimam clarissimi, ceteris etiam, sive honorem¹ respexeris, sive indolem ingenii pulcherrimam, sive denique officia optime observata, maxime præstiterunt. Morum quoque suavitate, in bellis fortitudine et valore excellentes, religionis observantissimi, omnibus opinionis æquitate antecelluerunt. Promissa servabant fidelissime foedera numquam dirimentes. Numero longe maximi, in rebus afflictis validissimi, asylum² præbebant tutissimum, vicinos defendebant, infelici- bus erant auxilio. Igne hospitali numquam extincto, hospites³ admodum honorabant. Gladium usu celebres, dolos, ignominiam atque injurias detestantes, litteras amabant humaniores et religionem, doctos æstimabant et sanctos venerabantur. His moribus antiquis dediti, eandem semper, inde a remotissimis seculis ad hanc usque diem, tenuerunt vitæ rationem. Deus, quæ sua est bonitas et gratia, vitam iis det æternam, signa victorio- sa, leges observatas, enses ac vexilla in hostes validissima!

De origine eorum eximia et genere nobili ac purissimo.

Libri scriptor pergit. Hæc e notis, manu Abu-Alii Melianensis fa- qihî propria scriptis, retuli. Benu-Merin, qui Zenâtæ stirps sunt, hanc ha- bent prosapiam: Merin filius⁴ fuit Urtageni⁵, filii Makhûkhi, filii Vadjdi- dji⁶, filii Fâteni⁷, filii Jedri⁸, filii Jahfeti⁹, filii Abd-Allâhi, filii Vartîbi¹⁰,

¹) واغرى b. d. f. ²) التجار a. d. forsân melius. اجتنب b. العجار b. e.
³) الضعيف c. ⁴) — a. ⁵) ورتاجز a. ورتاجن b. ارتاجن d. ⁶) — b.
⁷) قاتا c. ⁸) بدر b. Badra M. — D ⁹) يجفت a. يجعت c. ¹⁰) ورتيب و
b.

fili el-Muezzi¹, filii Ibrahimi, filii Sagihi², filii Vastni³, filii Jasliteni⁴, filii Masri⁵, filii Zakia⁶, filii Varsigi⁷, filii Zenati, filii Djanae, filii Jahjae, filii Temziae, filii Dharisi⁸, qui Djalut, primus rex Berberorum fuit, filius Regihi⁹, fili Madghisi-Elebteri, filii Bezzi¹⁰, filii Qeisi, filii Ghailani¹¹, filii Modhari, filii Nizari, filii Madi, filii Adnani. A Zenat filio Djanæ variae tribus Zenatensium dispersæ, origine veri¹² Arabes, profectæ sunt. Caussam vero sermonis mutati, qua, lingua patria [185] abjecta, berbericam reciperent, annalium scriptores, stemmatum et pugnarum gnari, hanc fuisse narrant. Modharo filio Nizari duo fuerunt filii, Eljäs et Ghajlän¹³, matre el-Rebâb nomine, filia Hajdæ, filii Omari, filii Madi¹⁴, filii Adnani, nati. Ghajlän autem Modhari filius duos genuit natos, Qeisum et Duhmânnum, quorum hic posteros paucos habuit, qui Benu-Amâna appellati, gentem¹⁵ Qeisi propriam constituunt. Qeis vero Ghajlani filius quatuor genuit filios et filiam unam, quorum Sad¹⁶, Omar et Hafsa matrem habuerunt Muznam¹⁷, filiam Asadi, filii Rebiae, filii Nizari¹⁸, Bezz autem sororque Tumâdher¹⁹ matre Berigh²⁰, filia Medjdeli, filii Medjdûli, filii Amari²¹, filii Modhari Berberi Medjdulensis progeniti sunt. Tunc temporis tribus Berberorum Syriam incoluerunt, et Arabibus vicinæ, iisdem atque illi utebantur domiciliis, foris, pascuis, aqua, pratis, viis, et connubia inter se invicem conjungebant. Elbuhâ, filia Duhmâni, filii Ghajlani, filii Modhari, omnium sui ævi feminarum venustissima, oculis et pulchritudine facile princeps fuit, quare ex omnibus gentibus Arabes eam frequentes ambiebant.²² Sed consobrini ejus, filii Qeisi, Omar, Sad¹⁷, Bezz et Hafsa dixerunt: "nemo, nisi nostrum unus, eam ducet uxorem. A nobis ad alios numquam migrabit." Optione igitur, quem vellet eorum, mariti eligendi ei concessa, Bezzum natu quidem minimum, at virtute præstantissimum elegit. Qui quum fratribus prælatus, eam duceret uxorem, tantam horum excitavit invidiam, ut ideo necem ejus meditarentur. At Berigh²⁰ mater Bezzi, femina callidissima, fratrum suspicans consilia, ut filium conserva-

1) † b. بن ودبيح 2) ساجيم a. ساجيم b. Saqih M. Soheim D. 3) واسنين e. 4) يصلتين b. يصلين c. D. 5) موسى c. 6) زاكيا a. b. f. 7) ورسيدج b. ورسيدج a. 8) ديسيس a. b. d. 9) ديسيس a. b. d. 10) بنز a. M. bene. 11) عيلان d. صرحي a. f. 12) صرحيون a. 13) عيلان d. 14) عان c. 15) من — b. 16) ساد a. 17) موزنام a. 18) نيزاري b. 19) تومادهر a. 20) برىح c. 21) امري d. 22) تصاص a. d. 20) يزيح b. يزيح c. Bazig M. 21) عمر b. 22) طلابها d.

ret, ad Elbuham misit, qui statum rerum ei annuntiaret. Convenit inter eas, ut filiam ad affines suos Berberos deductum illa comitaretur. Postquam gentiles eam clam adduxerant, Berigh filium nurumque¹ ad Berberos affines duxit, inter quos ille considens securus vixit, et, Elbuhâ uxore ducta, auctoritate auctus², adversus hostes gladio sese defendit. Hic Elbuhâ ei duos genuit filios, Alvân et Mâdghis, quorum ille puer sine posteritate mortuus est. Mâdghis autem, Elebter cognominatus, pater fuit Elbuteri, gentis Berbericæ conditoris, ad quem omnes Zenatenses suas referunt origines. Quidam e posteris Madghîsi de Bezzo hæc cecinit:

O tu, qui nostram quæris originem! scias, Qeis-Ghailânus primos honoris filios esse.

Nos³ eam invenimus Bezzum ultimum, qui habenas in cameli naso propellit(?).

In eandem sententiam Arabs quidam sic cecinit:

Heus tu, qui nos inter Barcam tendis, gradum inhibeas! Deus te in bonis dirigat viis.⁴

Juro, me et Berberos fratres esse; nobis⁵ et illis idem est avus genere clarus Pater noster et idem eorum est Qeis-Ghailân; inter homines ea gaudent veneratione, quæ ardorem exstinguat bellatorum.⁶

Nos et illi fratres sumus hostibus invitis, qui virtutes vituperant.⁷

[186] Bezzo Qeisi filio inter affines mortuo, Madghîs ejusque posteri inter Berberos educati, in tantum creverunt multitudinem, ut numerari non possent, eadem lingua eademque vivendi ratione usu. Deserta et loca inculta habitantes, equis camelisque vecti generosissimis, linguam horum pulcherrimam locuti sunt, mores optimos et instituta secuti. Tumadher Qeisi filia, quæ patriam ejus dissitam memorat, eumque ejusque posteros multis carminibus deploravit, fratrem Bezzum deploratura, hos versus plangens cecinit:

Quæcumque fratrem lugeat, quemadmodum Bezzum Qeisi filium deploro, cum deploret!

A tribu sua tam longe ablati sunt, ut cum videre cupiens, instar cameli emaciati⁹ factus sit.

نحنوا³) b. واعتد a. d. e. bene. واعتز²) c. وكانت a. b. d. وكنتمها¹) b. هنا نحنوا بنو بر اند f. المطائب b. الاطائب⁴) a. b. d. bene. ولنا ولهم⁵) b. أعداء الا مع المراقب b.⁷) a. b. التحارب b. ا. عليل⁶) a. b. c. موافق⁸) c. عبيس d. عئيس b. عيس⁹)

Eadem hæc quoque cecinit:

Et familia Bezzi eum e nostra regione abstulit, et Bezz ipse sese projecit¹, ubi voluit.

Linguae barbaricæ Bezz hereditatem accepit², quum in Hedjâz non Barbarus esset.

Auctor poëmatis, metro *Redjez* conscripti et *Nadhm-el-solûk fi akh-bâr man nazal-al-maghreb min-el-mulûk*³ (i. e. *Monile filorum, de rebus gestis regum, qui in Mauritania consederunt*), Abd-el-Aziz el-Melzuzi hæc habet:

Zenata Berberis vicini facti, linguam suam, tamquam vides, efformarunt. Tempus nil nisi sermonem eorum mutavit; in rebus successum⁴ haud mutavit, Sed eos in operibus Arabum⁵, statu, generositate morumque elegantia, auctiores fecit.

Respicias Arabum linguam immutatam et quantum status eorum variet;⁶ Hodie eloquentiam non norunt, neque facundiam neque intelligentiam habent. Quodsi horum status talis diu manserit, nihil verborum iis omnino supererit. Ante eos Merinidæ ita quoque sese habuerunt; sermo eorum similis erat margaritarum, quando apparent.

At alios sibi elegerunt amicos, qui linguam eorum plane mutabant.

Quo modo Mauritaniam ingressi regnum suum excelsum et mirabile condiderint.

Deus, quum faustam, benedictam ac justam Abd-el-Haqqi Merinidæ⁷ dynastiam condere, imperium autem imperatorum fidelium Muvahhiditarum evertere constituisset, primi quidem horum Muvahhiditarum, sicut præscientia sua et providentia certo præfinierat, callidissimi fuerant et religioni summo opere addicti, donec clade el-Aqâbi accepta, regnum in pejus ruere coepisset. El-Nâsir e proelio illo fugatus⁸ Murrekoscham reversus, usque ad mortem infaustam, anno 610, res præcipites ire semper vidit. Filius el-Muntaser puer parvus et debilis, qui nondum virilem attigerat ætatem, sine ulla experientia in regno successit. Voluptatibus, ludis vinoque⁹ unice deditus, imperium patrue libus tradidit et propinquis gubernandam resque suas [187] veziris regnique proceribus regendas commisit. Qui, invidia ob summam potestatem inter se nata, superbia animoque

¹ ضوع b. e. ² وازرت b. e. ³ Bene + e: من الملوك ⁴ e. منبى
منتشا f. ⁵ اوفى b. ⁶ حالة b. ⁷ العبد الحقيقى a. melius. ⁸ من هذه
الكسرة a. ⁹ الخمر

infesto moti, sibi invicem contradixerunt. Quum insolentia etiam viros invaderet principes, respublica labefactata est. Aditu enim difficiles, porta misericordiæ clausa, in judiciis injusti, suorum vilissimis res crediderunt gerendas, et sceleratissimum quemque judicem crearunt.¹ Ita in regno eorum corruptio apparuit, religio defecit, fines imminuti sunt, fausti dies evanuerunt et fortuna abiit. Deus vires eorum in se ipsos vertit, et, ut eos perderet, agmen² immisit Merinidarum, qui, ab Ipso adjuti, terra potiebantur, ejus Imami et heredes facti sunt.

Merinidarum populus fortis³ veræque fidei addictus, terras incolens meridionales Zâb-Africae usque ad Sidjilmâsam pertinentes, in his campis ac desertis vitam egit nomadicam, neque principi alicui *dirhemum* aut *dinarum* pendit, neque imperio regis alicujus paruit. Ignominiam vero et quæcumque turpia essent aversabantur. Animi enim excelsi ingeniique altiora affectantis erant, quamvis sementem æque ac mercaturam omnino ignorarent. Nam nil nisi venationem, equorum cursus⁴ et expeditiones militares curabant. Bona præcipua iis erant equi, cameli et servi⁵, et carne, lacte, fructibus ac melle vescabantur. Pars eorum, tempore æstatis Mauritaniam ingressi, ibi frumentum sibi comparare et pecora pascere solebant; medio autem autumno in terra Agersifi collecti, sarcinas camelis alligantes in fines suos revertebantur. Hæc continua fuit eorum consuetudo. Anno 610 pro more suo e deserto prodientes, Mauritaniam tam incolis quam pecudibus vacuum viderunt; equites enim ejus peditesque universi in pugna el-Aqâbi ceciderant, et regiones devastatas leones et lupi occupaverant⁶. Loco igitur suo subsistentes nuntios ad gentiles miserunt, qui terræ conditionem exponerent, soli fertilitatem, segetes optimas, pascua ampla, aquæ et locorum aquandi copiam, arborum densitatem, fructuum abundantiam, fontium fluviorumque cursum describerent. Hi itaque eo accurrunt, nemine neque arcente aditum neque ibi iis adversante. Nuntio harum rerum allato, Merinidæ, Dei auxilio confisi, eo conversi⁷, in Mauritaniam festinarunt, deserta ac loca inculta, equis camelisque vecti, transientes, et desiderantes, ut quam citissime advenirent⁸. Ad Vâdi-Telâgh tandem profecti, cum equis, camelis, jumentis, tentoriis tantoque copiarum

b. وبعث لقتالهم قبائل^١) — — وتحكم — — ايمهم^٢) a. c. e. f. اشرارهم bene b.
b. † ابي الخول العبيد وغيرهم من الخاشية^٣) c. تواد^٤) b. تمكين^٥)
b. وانتم^٦) a. b. d. وغمرتها^٧) h. مستقبلين b. f. مقبلين^٨)
b. c. e. يرمون^٩)

gentiumque numero per hanc viam Mauritaniam intrarunt, ut speciem fluvii exundantis, seu tenebrarum noctis, seu locustarum formicarumque agminis expansi referrent. Nam Deus decreverat, ut abscondita apparerent et res destinatae perficerentur.

Merinidae, equis¹ desiderii vecti, fortuna comitante, Mauritaniam ingressi sunt.

Anno post sexcentessimum² decimo primum apparuerunt; id quod memoria teneas et scribas.

Abu-Fâris in poemate suo, metro *Redjezi* conscripto, hæc cecinit:

Anno sexcentesimo decimo e deserto in Mauritaniam venerunt.

[188] E solitudine et locis vastis, equis et camelis vecti, ierunt,

Quemadmodum ante *el-Mulathemin* (Murabiti), desideriis bene expletis, intrarunt.

His annis reges Muvahhiditarum, rebus publicis omnino neglectis, ludis vinoque dediti, luxuria ac mollitie diffuentes³, in palatiis suis vixerunt, sibi ipsi ruinam et perniciem parantes.⁴

Merinidae tum Mauritaniam ingressi sunt, fato appropinquante eos ad regnum ducente.⁵

Sicut locustæ in his regionibus dispersi, dum milites eorum montes vallesque complebant, huc illuc continue migrantes, per loca alta et depressa profecti, stationes omnes peragrarunt, donec anno vasorum⁶ i. e. 615 hostium fugarent exercitum.

Scriptor libri pergit. Mihi fidus historiographus narravit, Merinidas, postquam Mauritaniam sunt ingressi, tribus suas in varias terræ partes dimisisse, expeditiones in urbes regionis et gentes suscepisse. Quicumque se subjiceret, ei pacem dederunt; rebellantes autem bello persecuti plane fregerunt. Incolæ dextrorsum et sinistrorsum fugientes, in montes inaccessos, ut ibi arces et asyla sibi essent, abierunt. Jusuf el-Muntaser, quum hæc accepisset, res horum meditans animo volutavit. Deinde veziros et Muvahhiditarum principes advocatos de Merinidarum rebus consulens, hoc tulit responsum. "Ne tibi curæ sint, imperator fidelium", dixerunt, "hæc negotia, neque iis sis sollicitus. Debiliores enim sunt, quam ut vincant et numero admodum pauci. Talem vero vagandi libertatem, exercitu Muvahhiditarum adversus eos misso, iis adimemus. Ita viris cæsis,

¹) قاد ذلك بهم الى e. h. قبيل b. ²) ستمائة b. ³) للغيد lego. ⁴) قاد ذلك بهم الى a. b. ⁵) والصدر سيوفهم للملك يقرب b. ⁶) المشعلة d. f. المشعلة a.

bonis direptis et feminis captis, mox peribunt. Nostri eos vinculis constrictos ducent et alios dolore ob eorum fortunam afficient." Exercitum igitur 20,000¹ Muvahhiditarum, duce Abu-Alio ben-Vandir², contra illos missum jussit Merinidas exstirpare, his additis verbis: "patrem filiumque occidite, et ne ullum quidem vivum relinquit." Itaque copiae ad pugnam et concursum³ Murrekoschâ profectae sunt. Merinidae autem, horum adventu audito, certamini proelioque sese parantes, tribus coegerunt, et consilio ducum ac principum inito, tandem unanimi consensu inter eos convenit, ut feminas et bona in castellum Tazûtæ⁴ transferrent. Tum instructa acie contra Muvahhiditas prodierunt. Prope Vadi-Tekâr⁵ concurritur; pugna atrox hic facta est celeberrima, qua, Deo juvante, Merinidae victores Muvahhiditas fugatos acerrime cædunt. E clade superstites perterriti et metu capti aufugiunt, dum Merinidae omnia, quae castris insunt, suppellectilia, pecuniam, belli apparatus, equos ac mulos prædam capiunt, et hac victoria viribus valde aucti, Deo ob tam eximiam clementiam gratias agunt. Universi Mauritani eos jam valde timuerunt. Muvahhiditæ superstites Rabât-Tâzam et urbem Fes nudipedes, sine veste, vasis coriaceis cincti eorumque foliis tecti ingressi sunt. Pulvere conspersi, adversa insectante fortuna, dedecore et ignominia affecti, lacrymas effuderunt [189], animis dolore incensis. Annus hic, *Meschala* appellatus, Merinidas vidit potentiores factos, Muvahhiditas autem infirmiores. In terris enim vastatis nullum iis pendebatur vectigal, nobiles peribant, præsidia et auxilia caedebantur, dum vires suas in se ipsos vertebant. Principes enim eorum, quem regem nuper salutarant, mox alio suffecto, eum abrogabant. Statim vero novum occidebant dominum, cujus bona et thesauros diripiebant, servos⁶ et familiam inter se dividentes. Ita Abd-el-Vâhidum regno exutum occiderunt, et el-Adilum salutarunt regem. Sed haud multo post hunc aggressi strangularunt et ad el-Mamûnum juramentum fidei miserunt. Quo statim violato⁷ Jahjam hujus nepotem khalifam inaugurarunt. Ob eam rem imperium eorum convulsum est; Merinidae autem indies validiores et potentiores facti sunt.

De Abu-Muhammede Abd-el-Haqq emiro benedicto.

Abu-Muhammed Abd-el-Haqq emirus, filius Abu-Khâledi Mahju, emiri,

والشوايش³ e. Audir M. — D. واندیر a. d. f. واندین² e. عشرة¹ d. والتشاوش b. تازوتا⁴ e. M. Tezuta D. تازا b. تازوتا⁴ d. e. تازوتا⁴ d. خيوله⁶ b. ساعة⁷ d. + ساعة⁷ d.

fili Abu-Bekri, filii Hamāmæ¹, filii Muhammedis, Zenatensis fuit e gente Merinidarum oriundus, stirpe Hamamidarum natus, qui usque ad Merin filium Vartāgeni², filii Makhūkhi, per solos emiros, origines retulit suas. Abu-Khâled Mahju Ibn-Abi-Bekr pater una cum el-Mansûro fidelium imperatore voluntarius pugnae Alarki interfuit, in qua, dux omnium Zenatensium, qui in exercitu erant, designatus fortiter pugnavit. Anno 592 in terra sua, Zab-Africae regione meridionali, postquam e proelio ille abierat, vulneribus ibi acceptis recrudescens, martyr mortuus est. Post eum Abu-Muhammed Abd-el-Haqq filius imperium in Merinidas suscepit, quos inter timore Dei³, generositate, pietate, sancta morum conformatione, benedictione et fide firmissima inclaruerat, et abstinencia quoque et vitae castitate insignis iustitiam atque æquitatem in iudiciis exercuit, esurienti victum parans, consulens orbis, pauperes liberaliter sustentavit et debiles clementer excepit.⁴ Tanto successu divinitus supposito fruebatur adeoque preces ejus exaudiebantur, ut pileus ejus et femoralia, in omnibus Zenatæ tribubus summæ virtutis esse credita, gravidis, quibus partus esset difficilior, circumferrentur, et Deus ita earum allevaret labores partumque, propter illius benedictionem, redderet faciliorem. Aquam, post lotionem ante preces, reliquam ad agrotos portabant, ut eâ sanitati restituerentur. Mores secutus generosorum, jejunia, quæ diu observabat, nunquam, si dies exceperis festos, neque calore nec frigore summo, rumpebat. Corani lectioni assiduus, et Deo laudando deditissimus, singulis diebus definitam Corani legebat partem, et, quocumque esset statu, eam haud omittebat consuetudinem. Nil, nisi simpliciter lege permissum esset, edens, ex suis ipsius vivebat facultatibus, et carne tantum lacteque camelorum atque ovium et, si quid venando cepisset, vescebatur. Apud Merinidarum gentes, instar exempli nobilissimi, dux erat obtemperatus, cujus jussa, sive quid imperarent sive interdicerent, faciebantur, nec res aliqua acta est, [190] nisi antea consilium ejus fuerit auditum. Paucorum fuit liberorum. Nocte quadam, post multam Corani lectionem Deoque laudes actas finitas, domi suæ dormiens, in somno somnium sibi visus est videre, quod ipsi et posteris regnum ac principatum portenderet. Flamma ignea⁵ e membro virili exiens in coelos adeo ascendere visa est, ut quatuor Mauritaniae cardines complecteretur, et postea in unum collecta plagas e-

ث b. وحين¹ f. بالعفاء² b. ورتجز a. واتجز³ c. حمانة⁴ d. وحتوى⁵ نور⁶.

jus quatuor occuparet. Sanctus quidam, cui somnium narraverat, "euge", ei dixit, "læteris, neque istam timeas visionem, quæ tibi posterisque tuis, cum summa tua gloria et potestate, celsissimum præsagens honoris fastigium, regnum, majestatem, divinum auxilium et victoriam significat. Nam filios gignes, qui, in eximium dignitatis et famæ gradum sublatis, numero quatuor Mauritaniam regent, ultimus autem universum populum in unum conjunget. Principatu, imperio, potentia et gubernandi arte clarissimi. filiis posterisque scepra hereditate relinquent, quibus res certæ erunt et firmissimæ." Res prædictæ² eventu comprobatae sunt: nam ipse non prius obiit, quam annunciata vidisset sibi completa. Imperio Merinidarum positus, id quatuor post eum filii deinceps hereditate acceperunt.

Mense Dhu-l-Hidjæ, anno 613 nuper dicto, Abu-Muhammed Abdel-Haqq emirus exercitum Merinidarum adversus Rabât-Tâzam duxit, ibique e regione olivetorum loci castra posuit. Arcis præfectus cum valido Muvahhiditarum, Arabum et auxiliorum e tribubus Tesûli, Miknâsæ al. exercitu obviam ivit; sed ipse cæsus et exercitus fugatus est. Abu-Muhammed³ spolia collecta, equos et arma, nihil sibi seponens, omnia tribubus dispertivit Merinidarum et filiis suis, "cavete", dixit, "ne ex hac præda aliquid capiat; vobis gloria sufficiat et victoria ab hostibus reportata."

Mense Djumâdæ posterioris¹, anno 614, certamina inter Merinidarum gentes et Arabas Rijahenses una cum iis, qui e Beni-Asker⁵ his auxilio venerant.⁶ Rijâh vero, sive numerum equitum peditumque, sive divitiarum magnitudinem respexeris, tribus fuit arabica Mauritaniæ validissima ac fortissima. Merinidæ, adventu eorum accepto, apud Abu-Muhammedem emirum suum congregati, cum ita allocuti sunt. "Quid tibi, qui es dux noster, videtur de his Arabibus nos aggressuris?" "Si, concio Merinidarum", iis respondit, "vos inter conjuncti et concordēs, quemadmodum in Deo fratres decet, auxilium vobis invicem præstiteritis mutuū in hostibus debellandis, haud timebo contra omnes Mauritaniæ populos vobiscum pugnare. Sin consiliis discordes, alii alia senserint faciendā⁷, hostis facillime vincet". "Tibi", jam dixerunt, "fidem datam redintegramus, spondentes nos tibi morem esse gessuros, nec, nisi mortuos, signa relicturos tua. Quod bene vertat, nos jam adversus illos educas." In Vadi-Sebu ad pagum⁸,

b. قص²) وعبّر له ذلك c, qui hæc modo habet: فقال — — دلت¹)
 e. يشكر⁵) b. الأولى⁴) b. أبو محمد عبد الحنف³) c. نصوا⁶) d. e. f.
 b. بالقرب⁸) b. d. e. وتشتت⁷) a. تابعهم⁶)

milliaria aliquot a Tafertast dissitum concurritur, et, proelio atroci commisso, Abu-Muhammed Abd-el-Haqq et Idris filius cadunt. Merinidæ, cæde principis irati et dolore ducis mortui incensi¹ sicut leones rugientes et frementes in pugnam redeunt, et, juramento [191] interposito voventes, se non ante eum esse sepulturos, quam mortem ejus ulti et exitum vindicta prosecuti essent², eodem impetu in Rijah, quo leones in lepores feruntur, et tanta vi exercitum eorum invadunt, quanta aquilæ perdices adoriuntur. Rijahenses, quum nullam a morte salutem neque ullam fugam in illis debellandis viderent, claram ediderunt patientiam. Pugna inter eos adeo vehemens exarsit et dimicatio³, ut maxima hostium pars cæderentur, reliqui in fugam conjicerentur. Merinidæ omnia, quæ castris⁴ inerant, bona, arma, vestimenta, equos, camelos, jumenta prædam ceperunt. In imperio Abu-Muhammedi Abd-el-Haqqo patri mortuo Othmân filius successit.

Pergit auctor. Abu-Muhammed Abd-Allâh ben-el-Valdûn⁵ faqihus gadhi et Abu-l-Hedjâdj Jusuf frater ejus mihi narrarunt, se ad Abu-Jusufum ben-Abd-el-Haqq emirum cum legatione nobilium, faqihorum et sanctorum urbis Fesanae, in urbe Rabat-el-fath, mense Ramadhâni, anno 685 (coepit die 19 Mars 1284), intrasse, ut eum, Murrekoschâ profectum, ad bellum Hispanicum trajecturum, salutarent. In ejus consessu mentionem incidisse patris Abu-Muhammedis Abd-el-Haqqi, de quo jam Abu-Jusufum Muslemorum imperatorem hæc dixisse: "fuit, per Deum, Abd-Allâh emirus sane verax, dicta perficiens et promissorum tenacissimus. Deum numquam juravit, neque fidem asserens, neque perjurus. Potiones fugiens inebriantes, omne vitavit nefandum. Virtute femoralium gravidæ, quibus⁶ partus esset difficilior, facilius pepererunt. Jejunium stricte observans, noctes vigilavit. Neque prius fama viri sancti piique ad aures ejus erat perlata, quam eum visitavit⁷, ut preces ejus sibi expeteret. Sanctos enim maximi faciens, eos submisce coluit et observavit. Nihilominus hostibus venenum⁸, in bello victor fuit, et omnia nostra ejus sanctorumque, qui pro eo sunt precati, benedictioni debemus."

¹ c. f: — والكفاح ² b. d. تاخذ ثاره وتحمي ³ a. وانفق. ⁴ وتأسفت ⁵ e. g. +: رباح ونصرت مرين وهزمت رباح ⁶ b. d. المودن ⁷ a. حلالهم ⁸ c. محلاتهم ⁹ b. d. التي ¹⁰ b. d. أسرع ¹¹ h. شهما ¹² d. رسما ¹³ c. أسرع

De regno Abu-Saïdi Othmāni ben-Abd-el-Haqq emiri.

Auctor pergit. Merinidæ, postquam a Rijahensibus fugatis perse-
quendis redierunt, ad Abu-Saidum Othmānum ben Abd-el-Haqq, ob patrem
fratremque mortuos consolaturi, collecti, eum unanimi consensu emirum ele-
ctum proclamarunt.¹ Qui, quum animo tristi et dolore percitus, patrem rite
lavatum sepelivisset, inter populum suum et gentiles stans, spolia et bona
capta colligi jussit, collectaque in tribus Merinidarum juste atque aquiter
distribuit. Postea adversus Rijahenses profectus, jurejurando affirmavit,
se ab iis debellandis laud prius cessaturum esse, quam centum eorum princi-
pes manibus patris cæsi occidisset. Rijahenses, multis suorum occisis,
quum vim vanam esse animadvertissent, victori sese subjecerunt, et pecu-
nia certa singulis annis solvenda constituta, pax iis data est.

Interea potentia Muvahhitarum, [192] indies imminuta, vestigia im-
becillitatis magis magisque monstravit. Reges, omni in agros² potestate
sublata, urbes modo tenebant; crescente etiam inter tribus inimicitia, viæ
et diversoria³ infesta erant. Multi quoque hominum, omni obedientia ab-
jecta et deserta republica, dominis dicebant: "nulla submissio et nulla ob-
temperantia vobis a nobis jam erit." Summi et infimi igitur nullo di-
scrimine pares habebantur; potentior infirmiore comedeat, et quicum-
que⁴ vires haberet sufficientes, omnia quæ vellet faciebat, etiamsi pessima
essent facinora. Nam nullus erat rex, qui eos coërceret, neque emirus
tam validus, ut maleficos cohiberet et absterreret. Tribus Fezâzi⁵ Djena-
tenses⁶, Arabes et Berberi vias infestantes, pagos et pascua semper oppu-
gnabant. Abu-Saïd ben-Abd-el-Haqq emirus, quum imperium regum
Muvahhitarum videret decrescens, auctoritatem sublatam, nullam subdi-
torum curam, utpote qui palatiis abditi suis, rebus publicis neglectis, vi-
no tantum et cantibus dediti⁷, ludis modo et cantoribus operam darent;
intellexit, errorem nimis esse manifestum, et unienique, qui potestate vale-
ret, jure licere, eos bello petere et e regno dejicere, id quod maximi erat
momenti, quum justitiam tueri necessariam non valerent. Itaque Merini-
darum principes advocatos, postquam eos, ut religioni consulerent afflictæ
et emolumentum Muslemorum respicerent, excitavit, alacres ad hæc inve-
nit. Tum copias eorum et exercitus validos, felices et victores per terras
Mauritaniæ duxit, et tribus, montes, valles ac pascua peragrans, iis, qui

¹) وتولية c. وتنزية c. ²) القواد c. ³) المناهل b. e. ⁴) وكل من a.
⁵) فزاز b. c. d. e. f. rectius; ut paullo post. ⁶) جناية b. ⁷) تولعوا b.

potestati ejus se festinanter subjicerent, pacem promisit, et, tributo imposito, securos reliquit et incolumes.¹ Si quis vero resisteret² bellumve gereret apertum³, cum populando cædendoque exstirpatum plane perdidit.⁴ E Mauritaniae gentibus Huàra et Zegàra⁵ primæ fidem dixerunt; Tesùl et Miknâsa, postea vero Betûja, Feschâla, Sedrâta, Behlûla et Madjûna harum secutæ sunt exemplum, quibus tributo indicto custodes quoque præfecit Incolis urbium Fes, Miknâsæ, Rabât-Tázæ et Qasr-Abd-el-Kerimi pacem pro pecunia certa, singulis annis solvenda, iis concessit conditionibus, ut has regiones, securitate pristina restituta, ab incursionibus defenderet, et mala arceret, quæ tribus antea iis intulerant.⁶

Anno 620 Abu-Saïd emirus regionem Fezâzi tribusque Djenatenses⁷, quæ eam incolebant, bello adortus adeo oppressit, ut, obediens potestatique ejus subjectæ, ab injuriis inferendis desisterent, neque ulterius mala perpetrarent.⁸ Anno 621 tribubus et Arabibus, qui Fahs-Ezghâr inhabitabant, bellum intulit, quos devictos ex hac regione ejecit.

Magno mentis acumine, virtute, fortitudine et consilio præditus, talibus dotibus prudentiam adjunxit rectam, magnum valorem, generositatem ac liberalitatem. Afflictorum vindex, vicinorum defensor, modestia, pietate et præstantia⁹ clarus, faqihos magni fecit et sanctos honoribus ornavit. Hos patris mores atque instituta fideliter usque ad mortem servavit. Anno 638 (coepit die 22 Jul. 1240) barbarus, quem a tenera inde ætate apud se educaverat, dolo malo usus¹⁰, ei pugione in gurgite tam grave vulnus inflixit, ut statim moreretur. [193] Inde a morte patris, postquam fides ei dicta est, triginta annos et septem menses Merinidas et Mauritanie deserta rexit.

De regno Abu-Marefi¹¹ Muhammedis ben-Abd-el-Haqq emiri.

Othmâno ben-Abd-el-Haqq emiro mortuo, Merinidarum principes ad Muhammedem fratrem illius collecti, sacramentum fidei et obedientiæ his ei dixerunt conditionibus, ut contra eum rebellantes debellarent, amicis autem ejus pacem tenerent. Rebus ita suis confirmatis, fratris in eos agendi rationem secutus, multas Mauritanie tam montanas, quam campestris regiones expugnavit. Fortis, strenuus, arduus, Dei auxilio sustenta-

¹) هناء a. منيا d. ²) Melius: ومن صد عنه a. b. c. d. e. ³) — b.

⁴) وتركه صريحا a. b. d. e. jam præfero. ⁵) وزحارة a. وزكارة e. ⁶) الغارات واداء بن كان b. ⁷) جنانة d. f. Janana M. ⁸) نكفوا b. ⁹) a. b. d. e. articul. in والدين والغسل melius — ¹⁰) قتله c.

¹¹) معروف b. semper.

mādæ posterioris, anno 642, accidit. Abu-Jahja ben-Abd-el-Haqq emirus, mortui frater, in regno successit.

De regno Abu-Jahjæ ben-Abd-el-Haqq emiri illustrissimi.

Abu-Bekr filius Abd el-Haqqi, filii Mahjui, filii Abi-Bekri, filii Hamâmæ, Zenatensis Merinida, e familia Hamâmæ oriundus, Abu-Jahja cognominatus, matre natus est libera Abd-el-Vadita. Coloris albi, cui rubedo erat admixta, staturæ erectæ, coma demissa¹, largo corpore, facie pulchra fuit, et utraque manu æque dexter, eadem vice duos enses aut duas hastas tractare potuit. Arte equestri peritissimus, fortis et hero audax, a nemine suæ ætatis, neque prudentia, neque leonina fortitudine², superatus, in proelio inter æquales incomparabilis eminuit. Eodem ac milites loco pugnans, tantum incussit pavorem, ut heroës fortissimi impetum ejus metuerent, et duces congressum cum eo et certamen evitarent. At generosus tamen et instar nubis munificus dona distribuit majora, quam ut maximi reges ea æquare valerent. Foederum sanctus observator, in dictis ac promissis veracissimus, animi celsitudine, fide, sinceritate et liberalitate omnibus terræ regibus antecelluit. Primus regum Merinidarum milites scripsit, pulsavit tympana et vexilla explicavit. Castellis et oppidis captis, fines recentes ac veteres comparavit et victoriâ potentiâque a Deo ornatus, principium fortunæ Merinidarum fuit.

Sacramento fidei recepto, postquam regni adeptio inter reges nota fuit³, primum omnium inter principes Merinidarum accitos terras Mauritaniae ita divisit, ut tribus singulæ, suam inhabitantes regionem certam⁴, si aliis tractibus potitæ essent, eos aliis secum incolere non permetterent.⁵ Tum, omnibus principibus jussis, equos viris conquirere et equitum numerum quantum fieri potuit augere, cum universis copiis profectus, in monte Zerhûn una cum gentilibus consedit⁶, ubi urbem Miknâsæ mane seroque oppugnavit, donec anno 645, regnante el-Saïdo Muvahhidita, deditione per Abu-l-Hasanum ben-Abi-l-Afija urbis principem facta, eam expugnaret. El-Saïd, quum accepisset, Abu-Jahjam eam cepisse, cum valido exercitu magnisque Muvahhiditarum, Mesâmedæ, Arabum, Christianorumque copiis adversus illum profectus, castris in Vâdi-Behat positus, exercitum lustravit. Abu Jahja emirus autem solus, castra el-Saïdi ex-

¹ ضاعته a. b. c. الملك ² - b. ³ جعل - - فيه ⁴ b. benc. سبط الشعر بسيط الجسم ⁵ ا. ب. يشاركم ⁶ d. e. f. non male. e. ومحلته

ploraturus¹ et observaturus Miknâsa nocte exiit, et, quum eo venisset, rebus exercitus perspectis, militum et bellatorum numerum animadvertens, intellexit, sibi nullam iis resistendi [195] esse postestatem. Quare, his finibus relictis, tribus advocavit Merinidarum, quas, ex omnibus vallibus ad eum jam confluentes, ad castellum Tasûtæ², in regione maritima (*el-Rif*) situm duxit El-Saïd vero, Miknâsam accedens, ab urbis incolis, cum liberis familiisque, ut veniam delictorum implorarent, obviam euntibus, receptus, petentibus ignovit et, securitate vitæ iis promissa, ad urbem Fes profectus, a meridionali ejus parte castra posuit. Postquam ab urbis principibus, qui salutatum exierant, bona verba locutus frustra petiit, ut in urbem acciperetur, Rabât-Tâzam movit et extra hanc urbem consedit. Tunc Abu-Jahja emirus sacramentum fidei per legatos ei misit; quo accepto, vitæ securitatem non duci solum, sed universis quoque Merinidarum gentibus iis sponndit conditionibus, ut turma³ 500 equitum e nobilissimis Merinidis, quæ sibi adesset, mitteretur. Abu-Jahja, "revertas", ei dixit, "imperator fidelium, in caput regni tui. Nam si exercitum et sagittarios mihi auxilio miseris⁴, et Jaghmurâsenum⁵ a te arcebo, et Tilimsânium cum provincia adjacente tibi expugnabo". El-Saïdo, rem propositam meditati, veziri consulti responderunt: "cave, ne id facias, imperator fidelium! Ambo enim Zenatenses sunt et affines, quorum alter alteri neque aliquid eripiet, neque eum prodet. Periculum potius erit, ne foedere adversus te inito, uterque conjunctis viribus te aggrediantur." Itaque litteris ad eum datis, imperavit, ut loco suo manens, turmam equitum sibi mitteret. Quingentis equitibus e Merinidis nobilissimis receptis,⁶ el-Saïd Tilimsânium castris motis, ad Tamerdjidijsam⁶, non procul ab hac urbe disitum castellum, in quo Jaghmurâsen⁷ ben-Zijân inerat, obsidens, mortuus est. Cum nuntio mortis, turma equitum, el-Saïdo auxilio missa, ad Abu-Jahjam emirum rediens, narravit, non solum imperatorem esse occisum, sed exercitum quoque dissipatum, bona et familiam direptam. Citato igitur cursu hic Miknâsam accurrens, eam cepit ibique aliquot dies moratus est. Tum Rabât-Tâzam profectus, ea quoque potitus est, et eodem successu omnes Vâdi-Melûjæ arces, intra mensis Safari exitum, anno

¹ متخيشا a. d. f. متخفيا b. ² تازولتا من c. D. legendum est.

³ جيشا b. ⁴ وقرب c. ⁵ يغمراس c. semper. ⁶ تامرجدية b. تامرودة c. ⁷ قلعة تامرجدية e. ⁸ تامرديت f. i. ⁹ Tamcradit M. Tamerdschit D. ¹⁰ على يغمراسن j.

646, expugnavit. Mense Rebi posterioris exeunte, anno jam dicto, Abu-Jahja emirus, urbem Fesanam, deditione a civibus¹ facta, occupavit. Principes enim, ab his missi, in monasterio extra portam el-Scheria sito sacramentum fidei ei adjurarunt. Abu-Muhammed el-Feschâtî doctor faqihus sanctus primus fidem addixit, post eum principes et faqihi. Sid Abu-l-Abbâsum ex arce cum familia liberisque ejectum, securitate vitæ promissa, quinquaginta equites, ab Abu-Jahja comites ei dati, ad Vâdi-Umm-Rebi² persecuti sunt. Die Jovis, quum sol pæne occideret, 26:o mensis Rebi posterioris, anno 646, duobus post el-Saïdi obitum mensibus præterlapsis, urbem Fes ingressus, rebus Mauritaniæ rite constitutis, regnum suum vidit firmum³, legationes, fidem adjuraturas et gratulabundas recepit. Regiones ubique tranquillæ, viæ securæ factæ sunt, bona creverunt et mercatores itinera denuo ingredi ausi sunt. Postquam tribus terras⁴ incolere, pagos inhabitare et pascua deserta, et agri culturæ operam dare jusserat; annona vilior evasit, resque populi in meliorem conditionem redactæ sunt, Jaqûbo fratre Rabât-Tazæ et universis Melûjæ castellis præfecto, ipse [196] annum integrum Fesæ moratus, legatos ex omnibus regionibus missos recepit.

Mense Rebi prioris, anno 647 (coepit die 15 April. 1249), Abu-Jahja emirus, postquam el-Saûdum ben-Kharbâsch⁶ Haschemidam libertum suum urbi præfecit, ad Maden-el-Avâm, in finibus Fezâzi⁷, exiit.⁸ Ubi quum grassaretur, principes quidam Fesani, apud Abu-Abd-el-Rahmân Mughilensem qadhium urbis congregati, decreverunt, fide Abu-Jahjæ data violata, et el-Saûdo liberto, vicario suo ibi relicto, occiso, el-Murtehdium regem agnoscere, et donec regionem hujus præfecto traderent, ipsos eam gubernare. Ducem quoque Schadîd christianum¹⁰, qui cum ducentis equitibus christianis a Muvahhiditis urbi præfectus, ideoque ad eorum partes inclinans, a Merinidis eundem obtinuerat magistratum, accitum, ut cum eo has res agerent¹¹, ita allocuti sunt. "Si hunc æthiopem trucidaris, regionem post eum reges. Nos interim sacramentum fidei el-Murtehdio mittemus, qui aliquem, rebus nostris præfuturum, nobis ableget." Cædem el-Saûdi Christianus iis promisit. Prima igitur luce diei

¹) اربابها f. ²) بيع b. f. recte. ³) وتسبل c. ⁴) الاوطية h. c. f.
⁵) والمداش b. c. ⁶) خرفاش a. ⁷) فازان a. ut paullo post. ⁸) من فازان b.
⁹) بالغ a. f. ¹⁰) الرومي b. f. rectius. ¹¹) غتواطوا
b. d. c. f.

Martis, 22:i Schevvâli, anno nuper dicto, principes in arcem ad el-Saûdum intrantes, salutatione peracta coram eo consederunt. El-Saûd eos increpans verbis duris et minis excepit; quibus quum æque duriter respondissent, signo duci christiano, qui ante atrium¹ cum exercitu stabat, dato², el-Saûdum et cum eo quatuor ejus viros interfecerunt. Interfecti caput palo infixum in urbis foris ac plateis circumgestarunt. Deinde regium ingressi palatium, omnia, quæ ibi inerant, bona, vestes³, feminas⁴ diripuerunt, et præda inter se divisa, portis urbis clausis, sacramentum fidelitatis ad el-Murtedhium miserunt.

Abu-Jahja emirus, his auditis, cito accurrens, portas in suo conspectu clausas et principes pugnae paratos videns, novem menses eos frustra obsedit. Tunc nuntius affertur de Jaghmurâseno ben-Zijân, qui Tilimsânno profectus, Rabât-Tâzam petierat. Quare permotus ille, agmine Merinidarum ad urbem Fesanam obsidendam relicto, quod mane seroque eam oppugnaret, adversus Jaghmurâsenum copias duxit. In Vâdi-Isli⁵ prope Vadjdam proelio inter eos cruento commisso, Jaghmurâsen victus⁷ impedimenta et castra reliquit, quibus omnibus Abu-Jahja potitus est. Hac clade multi nobilium e tribu Abd-el-Vâdi⁷ perierunt. Abu-Jahja emirus, mense Djumâdæ posterioris, anno 648 (coept die 4 April. 1250), ad urbem Fesanam reversus, obsidionem et pugnam omni vi ursit. Quod quum animadverterent urbani, omni spe abjecta, errorem⁸ suum intellexerunt, quia nemo a Muvahhiditis iis erat auxilio missus, neque soli Merinidis pares erant.⁹ Legatos igitur ad Abu-Jahjam miserunt, qui, vitæ securitatem et [197] veniam delictorum imploraturi, deditionem simul paciscerentur. Ea conditione desideria iis concessit, ut pecuniam sublatam, quæ summam 100,000 aureorum efficiebat, restituerent. Quibus pactis¹⁰, per portas urbis apertas, pulcherrimo ordine et optimo ornatu die 25:o mensis Djumâdæ jam dicti intravit, ibique usque ad mensem Redjebi proximum¹¹ moratus est. Principes vero urbis, in pecunia solvenda semper procrastinantes, verbis modo ei adulati sunt. Quo dolo eorum conspecto, omnes principes, duces¹² et nobiles coactos et ferro oneratos, pecuniam et suppellectilia e palatio rapta reddere jussit. At unus eorum, cui nomen erat Ibn-el-Kha-

¹ وقادوا a. b. c. ² القصبية f. ³ والاثاث b. e. f. ⁴ والخدم b. c. ⁵ عبد ⁷ وفّر a. ⁶ ايسلى f. h. D. recte. ⁸ ايسابى b. اسبلى ⁹ فوافقتهم ¹⁰ b. لم يد من طاعة بنى مرين ¹¹ وظلموا d. ¹² فوافقتهم a. b. semper. ¹³ فوافقتهم a. b. ¹⁴ bene + a. b. ¹⁵ التالى له c. ¹⁶ امنايها a. b.

hà¹, "quum sex modo nostrum", inquit, "illud perpetrarent facinus, quæ est caussa, cur nos omnes propter stultorum delictum interficias. Quod si a me dicta feceris, ea et justitiæ et prudentiæ erunt." "Quid igitur rei hoc est, o princeps"? ille interrogavit. "Sex illos", respondit, "qui, rebus novandis summo opere studentes, capita fuerunt rebellionis², ad mortem educas et ita ab iis tete liberes. Nobis autem imperes, ut bona restituamus." "Vere es locutus", emirus jam dixit, et sex hos principes: Abu-Abd-el-Rahmānum Mughilensem qadhīnum, filiam ejus el-Muscherrefum ben-Dasch³, fratrem hujus Ibn-Abi-Tāt cum filio suo die Solis octavo⁴, anno 648, extra portam el-Scheriā occidi, aedes eorum dirui, bona et fundos publicari jussit. Ceteri autem pecuniæ pendendæ obligati, hac calamitate adeo fracti sunt, ut ad hunc usque diem caput attollere non potuerint.

Anno 649 (coepit die 25 Mart. 1251) Abu-Jahja emirus urbem Scelæ expugnavit, cui Jaqūbum ben-Abd-el-Haqq nepotem præfecit. Anno 653 Abu-Jahja el-Murtedhium in montibus Behlūlæ prope Fes fugavit, et omnibus, quæ castris inerant, bonis, armis, tentoriis, tabernaculis, equis, camelis⁵ captis, Merinidæ divitiis max'mis potiti sunt. Anno 663 (coepit die 18 Jan. 1257) idem urbes Sidjilmāsam et Deram, quæ el-Murtedhio erant, hoc modo cepit. Jaghmurāsen, desiderio eas expugnandi flagrans, cum magno Abd-el-Vaditarum et Arabum exercitu eo profectus est. Quæ quum accepisset Abu-Jahja, Fesæ degens, copias Merinidarum collectas, citato cursu Sidjilmāsam duxit et Jaghmurāsenum, extra portam urbis Tahsene⁶ vocalam castra habentem, invenit. Proelio cruento inter eos commisso, Jaghmurāsen victus Tilimsanum fugit et Abu-Jahja urbes Sidjilmāsam et Deram ab illo relictas occupavit. Postquam aliquamdiu, ut provinciam in ordinem redigeret, ibi manserat, Abu-Jahja el-Qatranio iis præfecto quæ vellet facienda imperavit, et ad urbem Fesanam revertit. Jam imperio valde aucto, copiis et exercitibus multiplicatis, regiones pacificatæ⁷, malefici subjugati erant⁸, agri cultura creverat et pravi¹⁰ homines evanuerant.

Anno 656 (coepit die 7 Jan. 1258), mense Redjehi, Abu-Jahja emirus in urbe Fes ægrotans, paucis diebus interjectis morte naturali ibidem

rectius³ قتشعب³ — للسيف⁴ f. qui — اساسها² b. روسها² b. الجناد⁴ b. us c. f. والخيول⁶ f. + a. d. شجار⁵ b. d. e. داش⁴ b. d. e. تاحسنون⁷ b. تاحسنات⁷ c. تاحسنين⁸ d. تماشى⁹ c. انقطع¹⁰ b. وقمع¹⁰ c. a. b.

obiit, et intra portam el-Djizijn¹ in urbis parte hispanica e regione sepulchri Abu-Muhammedis el-Feschtalii doctoris et faqihī sancti, ob benedictionem inde redundantem, sicut vivus ipse jusserat, sepultus est. Inde a sacramento fidei, post el-Saīdi mortem [198], anno 646 incunte, dicto, usque ad mortem, quam mense Redjebi, anno 656, obiit, decem annos integros et aliquot menses scepra gesserat.

Mortuo Abu Jahja emiro, Abu-Jahja el-Qatrâni, qui Sidjilmâsæ præfectus erat, surrexit, et, fidei jusjurandum sibi ipsi dicendum poscens², ab incolis rex salutatus est. Post duos regni annos, anno 658 occisus est. Tum Ali-ben-Omar, El-Murtedhio subjectus, ibi tres annos et dimidium rebus urbis præfuit, donec anno 662 (coepit die 3 Nov. 1265) moreretur. Jam Arabes el-Melbât³, Jaghmurâseno ben-Zijân obediētes, regnum ibi sibi arrogarunt, et postquam, sacramento fidei accepto, Jaghmurâsen præfectum ex Abd-el-Vaditis eo miserat, urbs in ejus mansit potestate, dum Abu-Jusuf Jaqûb ben-Abd-el-Haqq imperator Muslemorum exeunte Safaro, anno 675 (coepit die 6 Jul. 1274), eam expugnaret.

*De regno Abu-Jusufi Jaqûbi ben-Abd-el-Haqq, imperatoris Muslemorum.*⁴

Abd-Allâh Jaqûb Muslemorum imperator, filius Abu-Muhammedis Abd-el-Haqqi emiri, filii Mahjûi, filii Abi-Bekri, filii Hamâmæ⁵, filii Muhammedis, Zenatensis Merinida, e gente Hamâma oriundus, matre libera, nomine Umm-el-Jemân⁶, filia Alii Bataritæ⁷ Zenatensis, natus est, quæ nondum nupta in somnio sibi visa est videre lunam, e sinu suo prodeuntem, et, coelum petentem, lucem super terram spargere. Pater, cui filia visum narrabat, Abu-Othmânus Verjakelensem doctorem sanctum adiit, qui audita visione, "si vera dixisti", inquit, "hæc puella regem potentem pariat necesse est, qui, pius et justus, beneficia sua et felicitatem generi humano impertiet." Id quod eventu comprobatum est. Itaque Abu-Muhammedi Abd-el-Haqq, eam ducenti, Ali pater hæc dixit. "Deus tibi per eam benedicat! Ea enim excelsa et felix, eam tibi procurabit fortunam, ut regem validum, qui tibi gentique tuæ usque ad ultima sæcula summam parabit gloriam, tibi pariat." Anno 607, vel ut alii malunt 609, natus, *Abu-Jusuf* cognominatus, titulo vero honoris *el-Mansûr billâh* in-

¹ الجيزين a. d. e. f. Algerain M. b. d. e. f. ² بدعوة b. semper. ³ المبنات f. المنبات g. والسحرا ⁴ المومنين ⁵ — a. ⁶ أم البهار b. M. Achulbehar D. ⁷ البطرمي b. e. البطرمي c. d.

signitus est. Coloris albi, staturæ erectæ, corpore mediocris, facie pulchra, latis humeris¹, barba spissa tamque cana, ut propter albedinem particulam nivis eam dixeris, venusta facie, aditu facilis, ad ignoscendum² promptissimus et veniæ facillimus, mitis quoque fuit, modestus, clemens, generosus et liberalis. Victoriis clarus, signa habuit victoriosa, et indole præditus felici, numquam e proelio victus rediit, neque exercitum adortus est, quem non fugavit, neque urbem aggressus, quam non cepit. Jejunii severus observator, vigil, beneficus, Deum multum laudavit, et diei noctisque horis rosarium manu tenens³ preces numquam neglexit. Sanctos honoratos [199] beneficiis ornavit, doctos dignitate auctos sibi admovit, in rebus suis et judiciis⁴ eorum secutus consilia. Necessitudinibus Muslemorum consulens⁵, summæ fuit clementiæ⁶ et in debiles ac pauperes magnæ misericordiæ. Quare postquam imperium capessivit regnumque sibi stabilivit, nosocomia ægrotis et vesanis instituit, quibus expensa omniaque, quæ ex alimentis et potationibus opus essent, providit, et medicis imperavit, ut mane seroque singulis diebus res eorum curarent. Stipendia et beneficia annua ex ærario publico his omnibus constituit. Leprosis etiam, coecis et egenis certam assignavit pecuniam, e vectigali judæorum quoque mense pendendam. Collegiis conditis, doctores alios, qui Coranum prælegerent, alios, scientiis operam daturus instituit, quibus stipendia singulis mensibus solvenda dedit. Quæ omnia, præmium Dei modo desiderans, fecit. Deus t. o. m. voto ejus pio annuat!

Judiciis Fesæ Abu-l-Hasanum⁷ ben-Ahmed faqihum, Ibn-el-Azâz⁸ vulgo appellatum, Abu-Abd-Allâhum ben-Amrân faqihum, Abu-Djafarum Mezdeghitam faqihum, et Abu-Omajjam Medlaitam⁹ faqihum, Murrekoshæ autem Abu-Abd-Allâhum *schérifum*, qadhium doctum et consultum faqihum, et Abu-Farisum el-Omrânium¹⁰ qadhium et faqihum præfecit. Veziri ei fuerunt Abu-Zakarja Jahja ben-Hazim Alida princeps et vezirus, Abu-Ali Jahja ben-Abi-Madjan Heskurita princeps et vezirus, et Abu-Salem Fath-Allâh Sedratensis¹¹ princeps et vezirus. Cubiculo cliens ejus el-qaid Atiq præfuit. Cancellarii munus gesserunt Abu-Abd-Allâh Kenanita¹² faqihus, frater hujus Abu-l-Tajib Sad Kenanita faqihus, Abu-Abd-

تسبيحه b. بسجدة a. نسخته c. النصيح² e. — واسع — الوجه¹ d. تسجته c. b. الخيانة a. d. الخنو⁶ b. f. melius نظرًا⁵ a. —⁴ e. f. حجرًا⁷ e. غزاز⁸ b. d. الدلاعى⁹ b. e. المعدالى¹⁰ c. ut paullo post b. الكتانى¹² a. الصدرائق¹¹ b.

Allâh ben-¹ [el-Zebîb faqihus, Abu-Abd-Allâh el-Omrâni faqihus, et, ultimo vitæ tempore, Abu-Abd-Allâh] ben-Abi-Madjan el-Othmâni.

Die 27:o Redjebi, qui octavus erat post fratris mortem, anno 636, annos 46 natus, khalifa salutat² est. Rebus suis constitutis, omnem expugnâvit regionem, inde a Sus-el-Aqsa usque ad Vadjdam extensam, et, Murrekoscha capta, regnum everit Muvahliditarum, et vestigia eorum omnino delevit. Urbem quoque Sidjilmâsæ, provinciam Deræ, et urbem Tandjæ cepit. Sehtenses ea conditione se ei subjecerunt, ut quotannis certam penderent pecuniam. In Hispaniam, belli sacri gerendi causa trajiciens, plus quinquaginta loca munita, tam urbes quam castella occupavit, in quorum numero erant Mâlaqa, Ronda, Tarif, Munkab³, Merbala³, Ischbûna⁴, et quæ his adjacent castella, pagi et turres. In omnibus Mauritaniae suggestibus nomen ejus pronuntiatum est. Primus e Merinidis rex Islamismum defendit, fregit crucem, et terras Christianorum bello aggressus subegit⁵, ac reges eorum castellaque⁶ devicit. Ita Deus per eum religionem extulit, et lucem Muslemorum, eo regnante, evexit. Adhuc enim Christiani, potentia aucti, maxima Hispaniae parte potiti erant et inde a proelio el-Aqâbi, anno 609, donec signa hujus victoriosa, anno 674 (coepit die 26 Jun. 1273) in Hispaniam trajicerent, Muslemi nullam ibi reportaverant victoriam. Tum vero utroque littore capto, utrumque regnum occupavit, expeditiones suscepit celebres et facta edidit præclara Mores [200] ejus laudandi erant, virtutes notissimæ, abstinentia, pietas, justitia et in Muslemos benignitas ubique prædicatæ. Rebellantes repressit, a Deo adversus hostes adjutus. Hunc vitæ semper tenuit cursum, donec metam attingeret certam.

De vita ejus præclara deque factis eximîis, quæ breviter et compendiosè, summas tantum rerum secundum carmen illud, metro

Redjez scriptum, exponentes narrabimus.

Jaquûb ben-Abd-el-Haqq vitâ suâ facta⁷ prædecessorum præclara complectitur.

Solebat Coranum legere, scientias litterasque addiscere.

Tertiam noctis partem precans, Corani pensum numquam neglexit⁸,

¹ الزبیب والفقیه أبو عبد الله العمرانی وكتب فی، أخیر عمره الفقیه أبو عبد الله بن
+ b. e. forsân recte. ² Almonhecar M. Almunnekar D. ³ مریانة h.
⁴ وسیطونة b. واستبونة e. ⁵ فدخلها c. ⁶ وانصارها b. ⁷ قصبات b. l.
c. ما ضیات ⁸ تحیل g. h.

Et aurora illuscescente et erumpente, exstitit, ut Deo suo se inclinans precaretur. Alta voce Deum laudavit et celebravit, dum sectionem Corani sub crepusculo finiret.

Primo *Librum vitarum* legit et *Narrationes*, quæ omnia continent bona, Deinde *Syriæ expugnationes* summo studio et *el-Marâf bilindjâd*.

Quæstiones ejus doctores et scribæ, qui aderant, nobilissimi solvere non poterant.

Scribendo deditus, ad diem illustrem sedit; tum, sicut faciunt sancti, preces peregit.

Jam imperia tam secreta quam publica scribi jussit,

Et principes Merinidarum, ut consulerent, regerent et honorarent, intrarunt.

In consessu ejus nemo inerat sceleratus, neque ullum ejus dictum molestum audiebatur.¹

Erant sicut stellæ fulgentes, quas inter Jaqûb quasi luna erat,

Gravitate ornatus et tranquillitate², in loco quietis sedens.

Ubi tempus venit meridiei³, in domum concilii et gloriæ se recipiens,

Ibi ad preces postmeridianas, interdicta atque imperia emittens⁵, mansit,

Et justitiam violato reddidit, neque ante noctis preces inde movit.

Tum dimissis veziris et servis, in umbram palatii secedens,

Jam dormivit, jam res publicas meditatus est et infortunia.

Nam totam noctem haud dormivit, sed vigil bellum sacrum secrete et publice animo volutavit.

Signa ejus victoria secuta est et horoscopus faustus ac felix fuit.

[201] Mauritaniam⁶ a maleficiis liberans, Dei cultoribus justitiam sparsit,

Et, quum in Mauritania neminem sineret injustum vivere, terrores sublatis sunt et nequitiae.

Merinidæ, ejus potestati subjecti, imperiis et interdictis morem gesserant.

Subditis injuriam auferens, rebelles in deserto compressit.

Num ejusmodi vitam audistis, vel facta præclara et illustria, cum his comparanda?

Talis fuit antiquitus ejus agendi ratio, qua regnum et gloriam sibi comparavit. Rebus suis compositis, quum regnum esset tranquillum⁷, imperator, ut de Jaghmurâseni ben-Zijân rebus certior fieret, ex urbe Fesana Rabât-Tâ-

c. والمكىنة² g. ولا اتي بقوله b. e. ولا فتى بقوله d. a. ولا بنى في¹
h. الى قيد g. لنقييد⁵ b. e. h. اذا ما جاز⁴ b. وجل في مكانه مكينه³
a. وتهد⁷ b. العرب⁶

zam profectus, primo Schabàni die, anno 658, eo advenit, ibique usque ad quartum Schevvâli diem moratus est. Tunc accepit, Christianos, die secundo Schevvâli, hoc anno, prodizione facta urbem Selæ ingressos, in cives crudeliter egisse, viros trucidasse, feminas captivas abduxisse, et bonis eorum direptis, ibi sese communisse.¹ Statim eodem, quo nuntius allatus erat, die Schevvâli quarto nuper memorato, citato cursu summaque cum diligentia², quinquaginta fere equitibus comitibus, post preces vespertinas peractas, Rabât-Tâzâ auxilio urbis accurrit, et totam noctem iter faciens, mane proximo die ante Selam preces peregit antemeridianas. Christianos, qui hic inerant, obsessos, mox exercitus fidelium, tribus voluntariorum, ex omnibus Mauritaniæ partibus venientes, circumvallarunt. Itaque obsidione urbem valde ursit, donec, certamine neque interdiu nec noctu intermisso, cam caperet, et Christianos, decimo quarto die postquam locum expugnaverant, inde vi ejiceret.³ Quibus pulsus, murum fortissimum⁴ ab ea urbis parte, per quam, quum moenibus careret, Christiani intraverant, et quæ fluvio adjacet, inde ab armamentario usque ad mare extensum ædificavit. Operi incepto ipse affuit, manu sua propria lapides advolvens, donec murus⁷ esset absolutus et munimenta perfecta, Dei proemium affectans, et ut modestiam manifestaret et fidelibus tutandis operam daret.

Eodem anno, terra Tamesnæ et urbe Anfa ab Abu-Jusuf imperatore Muslemorum expugnatis, munera el-Murtedhii, regis Murrekoschæ, una cum litteris allata sunt, quibus pacem sibi peteret. Qua concessa, fines ita constituti sunt, ut Vâdi-Umm-Rebi⁶ utrumque separaret regnum. Auctor pergit. Anno, quo Abu-Jusuf imperator Muslemorum renuntiabatur, Deus Mauritanos beneficiis ac bonis adeo cumulavit, ut homines copiam⁷ et tranquillitatem experirentur, quæ describi non possent, nec rite celebrarentur. Nam in urbe Fesana aliisque Mauritaniæ oppidis *ruba'* farinæ *dirhemo*, *sahfa*⁸ vero tritici [202] sex *dirhemis*, hordei *sahfa* tribus *dirhemis* vendebatur. Fabæ autem et legumina nullius erant pretii, neque emtorem invenire poterant. Mellis tria *ratl dirhemo*, quatuor⁹ *ouqjjæ* olei *dirhemo*, uvarum passarum *ruba' dirhemo* et dactylorum¹⁰ octo *ratl dirhemo*, nu-

d. c. e. b. على ساعد² وخصنوا d; at in marg. وتصنعوا¹
 d. e. b. السور⁵ f. الغري⁴ c. — بعد — عنها³
 d. b. recte. ربيع⁶ f. للوسق⁸ والبركة⁷ d; hanc vocem b. † post البركة⁷
 d. f. jam præfero. والنمر¹⁰ c. b. d. forsân verius. أربعين⁹

cis¹ *sea dirhemo*, *clupea alosa recens qiráto*, *onus salis dirhemo*, *carnis bovinæ centum uqijjæ dirhemo*, *ovillæ autem septuaginta uqijjæ dirhemo*, *caper quinque dirhemis* constabat. Quæ omnia imperatoris benedictioni, *khalifatui felici*, *bonis moribus et voluntati*² debebantur.

Anno 659 (coepit die 5 Dec. 1260) foedere inter el-Murtedbium Murrekoschæ regem et imperatorem Muslemorum violato, hic in fines illius incursiones fecit. Eodem anno proelium inter Abu-Jusufum et exercitum el-Murtedhii, ex Arabibus, Christianis et Muvahhiditis compositum, commissum est, in quo hujus copiarum cæsæ, auxilia interfecta sunt, et reliqui, mortuis relictis³, aufugerunt. In hac expeditione adornanda el-Murtedhi summam adhibuerat diligentiam⁴ et capitibus Muvahhiditarum et principibus, omnibus Arabibus e gente Djeschm⁵, sicut el-Khalt, Sufjân, el-Aftah, Beni-Djâber, et Beni-Hassân, ducibus Christianorum Hispanorumque et *el-aghzâz* ad pugnam missis, Murrekoschæ admodum paucos reliquerat milites. At omnes fugati bona, sarcinas⁶, impedimenta, arma, prædam imperatori Muslemorum deserere coacti sunt.

Anno 660 (coepit die 25 Nov. 1261) Abu-Jusuf, Murrekoscham castris motis, primo in monte Geliz⁷ consedit; tum ordine pulcherrimo copiis instructis, vexillis signisque explicatis, adversus urbem movit, ubi el-Murtedhi, portis clausis, jam obsidebatur. Abd-el-Azîz in poemate, metro Redjez scripto, hæc compendiose sic enarrat.

Anno 660 Merinidarum imperator contra Murrekoscham profectus,
Et victor in monte Geliz⁸ moratus, pulcherrimo ordine exiit.⁹

El-Murtedhi autem ibi¹⁰ obsessus et in palatio suo tremebundus¹¹ inclusus est.

Arabes in muris circumstantes, iis ibi in obsidione¹² confisi sunt. Postquam el-Murtedhi Sid Abu-l-Alâm Idrisum, Abu-Dabbûsum vulgo appellatum, in pugnam emisit¹³, certamen exstitit vehemens, in quo Abd-Allâh emirus, filius Abu-Jusufi Muslemorum imperatoris occisus est. Quam ob causam pater, Murrekoscha relicta, rediit et anno 661 (coepit die 14 Nov. 1162), mense Rebjebi exeunte, Fesam ingressus est. Hoc anno,

a. d. 3) أموالهم a. d. 7) أجليز a. g. ut
a. d. 4) الاستعداد a. d. 5) حشم a. b. d. 6) وامتاعهم c. 9) فيبرز c. 10) فيه a. d. l.
f. ونوى اللوز 1) paullo post. 8) باجليز e. بجليزا b. 12) الأسوار a. d. 13) فاخرج a. b. d. e; rectius
14) اذن b. دارت c. ارقى g. ذا ارن h. النشاط a. † quæ vox in marg. d.
explicationis causa habet. 12) الأسوار a. d. 13) فاخرج a. b. d. e; rectius
ادريس — a. فاخرج المرتضى لحرية السيد ابا العلى sic sententia se habet:

nocte diei Martis 12:ī Schabāni, cometa apparuit, quæ postea fere duos menses quaque nocte usque ad auroræ tempus conspiciebatur. Eodem anno Amer ben-Idris¹ eques illustris cum turma Merinidarum et voluntariorum, plus 3000 equitum, in Hispaniam belli sacri gerendi causa trajiciens, ab Abu-Jusufō vexillum victoriosum, arma et equos recepit. Imperator Muslemorum omnia fausta apprecatus [205], iis vale dixit. Hic primus fuit Muvahhiditarum exercitus in Hispaniam profectus.

Anno 662 Abu-l-Alā Idrīs ben-Abi-Qureisch², qui nomine Muslemorum imperatoris Mauritaniæ præerat, mortuus est — Anno 665 (coepit die 25 Oct. 1264) el-Azfi faqihus, Sebta rex, naves suas, ut muros Asilæ³ et arcem diruerent, misit. Metuit enim, ne hostis, oppido deserto potitus, ibi sese communiret. Eodem anno imperator Muslemorum, agros Murrekoschæ depasturus, expeditionem suscepit. Quum non procul inde abesset, Arabes, qui in hac provincia habitabant, potestati ejus se subjecerunt. Postquam Fesam reversus, ibi fixit domicilium, Sid Abu-Dabbūs, dux exercitus el-Murthedii, quum, apud hunc a calumniatoribus commercii litterarum cum Merinidis accusatus, in vincula conjiceretur, fugiens Fesam ad Abu-Jusufum se contulit, qui eum, honorificentissime receptum, de causa adventus⁴ interrogavit. "Caudem evitans", respondit, "ad te protectorem veni, ut mihi adsis, et, copiis Merinidarum, vexillis, tympanis pecuniisque necessariis datis, adversus hostem me adjuves. Quod si feceris, Murrekoscham expugnare spondeo ea conditione, ut captæ pars altera mihi sit, altera tibi." Imperator Muslemorum rogationi annuens, foedereicto, juramento interposito gravissimo et promissis sanctissimis confirmato, exercitum 5,000 Zenatensium una cum tympanis, signis, equis, armis et pecunia itineri necessaria ei tradidit et, simul litteris ad Arabum ac Heskūræ tribus datis, ut auxilio ei essent, vale dixit. Abu-Dabbūs, in regionem Heskūræ profectus, hic substitit⁵, et, ad amicos suos Murrekoschæ scripsit, eos de adventu suo certiores facturus et, ut statum urbis regni-que sibi indicarent, petiturus. "Accedas", responderunt; "nam cives sunt securi et milites in ultimas provincias dispersi. Hac pulchriorem nunquam invenies occasionem."⁶ Itaque iter accelerans, cum exercitu cursu citato profectus, mane, dum homines tale quid minime expectabant,

¹ d. دابيس ² b. ديبوس Cades M. ³ d. c. اچلا b. اصيلة ⁴ ⁵ c. فنزل — — والمملكة ⁶ — انتهاز —
b. d. c. ⁴ اتي بك يا ابو ديبوس

mense Muharremi, anno 665, per portam el-Saliha urbem ingressus est, et in palatio Murrekoschæ captæ sedem fixit. El-Murtedhi aufugiens, extra urbem occisus est.

Tum Abu-Jusuf legatum misit, qui cum pacti inter eos facti admoneret; cui, "nullum", respondit, "nisi gladius, nos inter est foedus. Domino igitur dicas, ut mihi suum mittat fidei sacramentum; quo accepto, eas, quas jam tenet, terras cum retinere sinam. Sin detrectaverit, cum exercitu, cui haud resistere possit, eum debellabo." Legatus reversus responsum imperatori Muslemorum retulit, qui jam intellexit, illum, fide violata, a justo declinasse. Fesa igitur, cum aggressurus, profectus, Murrekoscham venit, urbem obsedit, viciniam populatus est et segetes depavit. Abu-Dabbûs, quum animadverteret, quantum bellum quantamque obsidionem sibi instare, agros depastos, ædificia diruta, famem in terra gravissimam et annonæ caritatem, videns, ad Jaghmurâsenum ben-Zijân litteris de auxilio scriptis, [204] rogavit, ut conjunctis viribus ambo Muslemorum imperatorem debellarent. Foedere accepto et comprobato, Jaghmurâsen fines regni Abu-Jusufi adortus est. Qui obsidione Murrekoschæ occupatus, hunc accepit nuntium, et, castris motis, Tilimsânium, ut illum bello peteret, accurrit. Quum jam animadverteret, bellum contra Jaghmurâsenum longe antiquissimum esse, utpote qui eques esset Zenatensis, fortitudine bellica eximius, Fesam itaque reversus, postquam dies aliquot militum quieti dederat, die 15:o mensis Muharremi, anno 666 (coepit die 21 Sept. 1267), cum magno apparatu, admirando ornatu, tentoriis, copiis validis, thesauris et equitibus, comitante familia Tilimsânium profectus est. Jaghmurâsen, adventu ejus audito, Tilimsâno adversus eum exiit. Utraque acies in Vadi-Telâgh¹ concurrit, ubi heroës cum heroibus congregiuntur, pares cum paribus confligunt², equites se inter manus conserunt, et, familiis et tentoriis ex utraque parte dispositis, exercitus contra exercitum procedit. Itaque pugna exarsit vehemens et tumultus³ exstitit gravis, cujus similis numquam antea auditus est. Ubique equos telis confossos videres, quorum equites occursui hostili se erigere conabantur. Inde ab hora matutina usque ad meridiem certamen inter eos obtinuit, in quo tribus Meridinarum exemplum, quale nobiles⁴ decuit, patientiæ in hostibus suis oppugnandis ediderunt, et tandem, Dei ope adjuti, victores terga Abd-el-Vaditarum fugientium ceciderunt, et in hac

¹) بتاغ b. ²) — b. ³) وهزائر c. ⁴) — b. c.

valle iis mortem præbuerunt gustandam. Jaghmurâsen, filio natu maximo Omaro, quem præ ceteris amatum successorem in regno renuntiaverat, occiso, fugatus, tristis, solus et orbatus fugiens Tilimsânnum ingressus est, dum Muslemorum imperator hostes persecutus lancea turbavit, et enses in tergis eorum sævierunt. Castra, cum omâibus thesauris, tentoriis et servis Merinidæ diripuerunt. Hæc pugna Telaghensis die Lunæ 12:0 Djumâdæ posterioris, anno 666, facta est, e qua Muslemorum imperator superior, victor, a Deo adjutus, lætus contra Abu-Dabbûsum ira plenus¹ rediit. Ad novam Schabâni hujus anni lunam Fesæ moratus, Murrekoscham, ut hunc perjurum bello adoriretur, profectus, fortuna et successu ducibus in itinere continue perrexit, donec in Vadi-Umm-Rebî² descenderet. Hinc milites, qui segetes depascere ac fundos everterent, in fines Abu-Dabbûsi misit. Quum ad mensem Muharremi anni 667 ibi substitisset, in regionem Tadelæ castris motis, Arabes Khaltenses hic habitantes aggressus, eos cecidit, feminas et bona rapuit. Tadelâ rediens, in Vadi-el-Abîd aliquot dies moratus, terras Sunhâdjæ invasit ibique duxit captivos. Hoc modo propius accedens in provincia Murrekoschæ usque ad exeuntem Dhu-l-Qadæ mensem, anno 667, grassatus est. Interea principes tribuum Arabicarum et Mesâmedæ ad Abu-Dabbûsum coeuntes ei dixerunt: "quousque bellum adversus Merinidas differes et pusillanimus pugnam cum iis declinabis? Nonne [205] regionem nostram devastatam, bona direpta et feminas abductas vidisti? Ad proelium igitur contra eos proficiscare, ut forte arceantur; nam parva turma est et agmen exiguum, quum plurimi eorum metu Abd-el-Vaditarum ad Rabât-Tâzam sint relictî, ut hanc finium arcem defendant." His dictis eorum allectus, Abu-Dabbûs ad opem ferendam properans, cum valido exercitu et magnis Muvabhiditarum, Arabum, Christianorum, tribuumque Mesâmedæ copiis profectus est. Qua expeditione accepta, Abu-Jusuf dolo usus, ut hostem a regni capite abstraheret, viam in Mauritaniâ revertit. Abu-Dabbûs, ut reditum illius cognovit, putavit, eum, sui timore coactum abiisse, et tanta eum persecutus est diligentia, ut eodem, quo nuper castra habuerat Abu-Jusuf, loco hic vestigiis inhærens sua metaretur. Ita sequendo² semper institit, dum in vallem Vadaghfu³ exercitum deduxisset. Ubi signis conversis, Muslemorum imperator, pugnæ adversus eum intentus, re-

¹ وذو الشقى b. ² تقف d. e. f. بقفوا c. ³ واد غفرا b. e. M. f. واد اودغفا c. واد وعف

vertit. Proelio commisso, Merinidæ instar aquilarum irruerunt, et certamen exarsit vehemens gravisque occursum, in quo illi fortitudinem in hostibus debellandis exseruerant. Abu-Dabbûs autem, qui se tanto bello imparem esse videbat, Murrekoscham, ut intra urbis moenia se tutaretur, aufugere voluit. At cameli¹ graciles velocissimi eum assecuti sunt et heros Merinidarum cito accurrentes fugientem a suis interceptum confodere et occidere connisi sunt. In medio pugnae loco lancea saucius, sub equo suo nobili in terram delapsus², quum desertus jaceret, ab interfectore capite truncatus est. Imperator fidelium, quum id ad se allatum ante se collocasset, Deum t. o. m. laudans et celebrans, in terram prostratus precatus est; tum caput suum extollens, gratias Deo egit Ejusque laudes prædicavit. Caput Fesam, ut hominibus exemplo esset, transferri jussit. Totis castris imperator Muslemorum potitus est.

Quum hæc die Solis 2do Muharremi mensis, qui annum 668 aperuit, gesta essent, Abu-Jusuf ad regni caput Murrekoscham movit, eamque die Solis 9to³ hujus Muharremi ingressus, sedem suam fecit. Regno igitur Mauritaniæ confirmato et finibus pacificatis, fortuna civium rediit, viæ non ulterius infestatae sunt, bona creverunt, et homines, regis imperio subjecti, in societatem redierunt, ita ut neque rebellis nec latro, nec pacis turbator nec maleficus⁴ neque atheus amplius inveniretur. Postquam Murrekoscha potitus, civium ejus et tribuum vitæ pepercerat, et in incolas beneficiis cumulos, justitiam exercuerat⁵, filium Abu-Malekum Abd-el-Vahidum emirum in fines el-Sûsi misit, ut illius regiones hypocritas et seditiosos compesceret. Quibus terris subjugatis, tribus ex el-aghazâz⁶, quæ eas incolebant, obedientes et obsequiosæ ad eum venerunt. Omnibus el-Sûsi provinciis expugnatis rebusque in ordinem redactis, Murrekoscham ad patrem revertit, qui reditu valde lætatus est.

Abu-Jusuf Muslemorum imperator, rebus urbis et negotiis rite dirigendis utilitatique promovendæ deditus, ad mensem Ramadhâni, anno 669 (coepit die 19 Aug. 1270), Murrekoschæ moratus, primo hujus mensis die, ut Arabas provinciæ Deræ, qui rebellantes castella atque arces regionis ceperant, [206] et cæde rapinaque incolas eorumque bona perdiderant, bello adoriretur, profectus est. Medio mense Ramadhâni quum eo venisset, multis⁷ eorum interfectis, bonis ac feminis raptis, omnem expugnavit

f. الثاني³ — c. وسقط — — متروك² — e. f. الضمر c. الحليور¹
 4) مقصد b. سفك c. 5) وأبان c. 6) والاحاد + b. 7) كثير a. d. e.

Dere terram, et, postquam Arabes¹, qui in arce ibi sita sese aliquamdiu defenderant, post aliquot dierum obsidionem, vitæ securitate ab Abu-Maleko filio promissa, a patre deinde confirmata², et delictorum venia accepta, se dederant, castella expugnavit regionis, et nullo hypocrita nec scelerato in hac provincia relicto, Murrekoscham reversus, medio³ Schev-vâli mense, anno nuper memorato, urbem intravit et ibi reliquam mensis partem moratus est. Tum ad Rabât-el-fath, in ditione Selæ situm, profectus, exeunte Dhu-l-Qadæ mense, anno 669 eo ingressus, post festum sacrificii ibi celebratum, ipso festi die Abu-Mâleko filio juramentum fidei a Merinidis adjurandum curavit. Fuit ille princeps generosissimus, æque liberalis, fortis, prudens, ac morum venustate insignis, mente ad summa adspirante præditus, litterarum amans, doctis familiariter usus est, et sapientes, litteratos et poëtas, amicos sibi factos, familiares suos elegit intimos. Faqihos etiam quosdam, quos ceteris præhabuit, convivas et socios sibi adoptaverat, quorum in numero fuerunt Abu-l-Hedjâdj ben-Hakm faqihus et qadhi, Abu-l-Hasan el-Mughîli faqihus qadhi et cancellarius eximius, et Abd-l-Hakm Malek ben-Markhal⁵ faqihus et doctus excellens. Abu-Malek emirus non solum poëseos amans poëmata recitare potuit, sed carmina quoque ipse pangens⁶, duos vel tres versus sæpe composuit. Inter poëmata ejus, hoc celebre est:

In arena omnes reges⁸ superans⁷, pulchritudinem⁹ et mentem religiosam¹⁰ in me conjungo.

Islamismo litem dedi ambientem¹¹, ne hostis cum cundo immutet.

Quum die festi sacrificii, anno 669, in Rabât-el-fath Abu-Mâleko sacramentum fidei esset dictum, quidam Abd-el-Haqqi filii, rem ægre ferentes, hac ipsa nocte in montem Aberku¹² profecti, rebellaverunt. Fuerunt Muhammed ben-Idris ben-Abd-el-Haqq, Musa ben-Rahu ben-Abd-el-Haqq et omnes eorum liberi, feminis tantum exceptis.¹³ Imperator Muslemorum eos persecutus, filium Abu-Jaqûbum cum 5,000 equitibus præmisit, qui castris positus in monte rebelles obsedit. Postero die frater Abu-Mâlek emirus cum aliis 5,000 equitibus advenit, et, quum hi viribus conjunctis hostes aggredierentur, tertio denique die Muslemorum imperator ipse o-

في نصف³ إلى مراکش² e. وامضى² Post. 1) أهل المغرب c. — — — فدخلها e. 4) الضحى b. 5) المرسل M. b. 6) ويأخذ⁶ 7) قد فقت f. bene. 8) ملوك b. e. f. 9) بشارة b. præfero. d. e. 10) ونسوك b. e. f. recte. 11) سالكا b. bene. 12) مدكوا b. Merku D. 13) جميع اولادهم سواء النساء¹³ e. امرئو.

exercitum Merinidarum adduxit. At post duorum dierum obsidionem rebelles submissi, vitæ securitatem implorarunt; quæ ea conditione data est, ut Tilimsânnum abirent. Eo igitur primo profecti, postea¹ in Hispaniam trajecerunt. — Eodem anno Jaqûb ben-Djâber Abd-el-Vadita, [207] qui nomine Jaghmurâseni Sidjilmâsæ præfuit, tumore² in genitalibus erumpente, mortuus est.

Abu-Jusuf³, expeditione contra Tilimsânnum, ut Jaghmurâsenum ben-Zijân bello adoriretur, suscepta, Abu-Mâlekum emirum filium in terram Murrekoschæ ablegavit, tribus Arabum et Mesâmædæ, quæ ibi habitabant, collectas omnes patri adducturus, et ipse mense Safari ineunte, anno nuper memorato, cum omni Merinidarum exercitu ad Vadi-Melujam profectus, aliquot dies hic mansit, donec Abu-Mâlek veniret. Quum ille validam tribuum Arabicarum Djeschm⁴, Hispanorum, *el-aghzâz* et Christianorum manum, optime ornatam et instructam adduxisset, tres alios dies, copias lustrans, moratus, Tilimsânnum movit. Dum jam in Tama⁵ erat, legatus Ibn-el-Ahmari venit, qui, opem ejus et auxilium pro religione et Hispaniæ fidelibus implorans, exposuit, quam graviter Alfonsus hanc terram vexaret. Imperator Muslemorum, in tentoria⁶ aciei novissimæ secedens, principes Merinidarum et Arabum accitos⁷ docuit, quo loco res Muslemorum in Hispania essent, et quid esset agendum, consuluit. Censuerunt, pace cum Jaghmurâseno facta, quum hæ regiones tranquillæ essent, ad bellum sacrum esse trajiciendum. Principes igitur e singulis Zenâtæ Arabumque gentibus electos ad Jaghmurâsenum, pacem composituros, ablegavit, his additis verbis: "Pax est optima rerum. Cui si inclinans annuerit, bene faciet; sin recusaverit, nil nisi bellum supererit et reditum vestrum accelerabit." Ii profecti, Jaghmurâsenum ad pacem commovere studentes, verbis blandis eum ambierunt. At "numquam", iis respondit, "post filium Omarum cæsum, me inter et istum pax erit. Fœdus cum eo nullo tempore inibo; sed bellum continue geram, donec, vindicta sumpta, terræ ejus excidium⁸ paraverim." Hoc nuncio relato, imperator Muslemorum, victoriam et auxilium a Deo precatus, adversus illum properavit. Jaghmurâsen autem eum summo apparatu et copiis, tamquam locustis expansis, innumeris obviam ivit. In Vadi-Isli⁹ prope Vadjdam utraque acies concur-

e. + في سنة سبعين وستماية³ b. خارج² c. حتى¹
e. يتامه b. بتمامه c. تتامه⁵ b. d. حشم⁴
e. وجميع⁷ b. خباء⁶
b. التبور⁹ c. Abili M. اسيلي⁹

runt. Pugna oritur vehemens, et ignis certaminis flagrans aestuat et maximo impetu exardescit.¹ Muslemorum copiis ita dispositis, ut Abu-Mâlek filius cornu dextrum, Abu-Jaqûb autem filius sinistrum duceret, illum cum sua acie præmisit, quem hic in pugnam et occursum mox sequeretur, et ipse cum media et postrema acie vestigia eorum legit. Proelio furente et crescente tumultu, Jaghmurâsen, postquam filius Faris cecidit, fugatus, aliquot filiis comitantibus, aciem² ensium metuens, fugit. Multis Abd-el-Vaditarum et Benu-Râschid occisis, et cunctis, qui castris inerant, Christianis interfectis, nisi noctis tenebræ exercitus separassent, nemo ex Abd-el-Vaditis superfuisset. Jaghmurâsen, castris suis incensis, fugatus Tilimsânium se recepit et in eum Verba Dei in Corano optime quadrant: "*ades suas manibus suis et manibus fidelium everterunt*" (Coran. Sur. 59, 2). Ignis castra ejus, bona, impedimenta et servos consumsit. Abu-Jusuf postero die eum persecutus, [208] Vadjdam ivit, ubi substitit, donec urbis dirutæ vestigia deleteret.³ Ima summis mutans, eam struem lapidem solo æquatam reliquit et castra inde movit. Hæc clades medio mense Redjebi, anno 670 (coepit die 8 Aug. 1271) accidit, de quo cancellarias quidam, huic aulæ serviens, cecinit:

Equitatum in bellis ruentem videns, cum crederes⁴ fatum Dei esse inevitabile;

Hic⁵ a dextra defensores ejus perdit, ille a sinistra. Ubi vero tunc stabis?⁶

Pater eorum, in pugna ardente⁷ interest iis, heroas perdens exercitûs, quasi ignis inferni sese extulerit.

Væ tibi, Jaghmûre!⁸ malum omen tibi illuxit. Num tunc vigil es, an dormis?

Filiumne quoque anno morti trades, teneræque tuæ puellæ pulchræ et nobiles captivæ ducentur?

Imperator Muslemorum, Vadjda diruta ejusque vestigiis deletis, ad Jaghmurâsen tetendit, cujus destructi bona prædam abduxit et Tilimsânium profectus, castris positus urbem circumdedit et obsidione pressit gravissima. Coepta obsidione, quum ea esset occupatus⁹, Abu-Zijân Muhammed ben-Abd-el-Qavi Teginita¹¹ emirus validum exercitum optime instructum cum tympanis et vexillis auxilio adduxit, cui imperator Muslemorum, obviam iturus, cum copiis suis et heroibus pulcherrime ornatis et instructis

وما³ c. ذبابات d. دبابات b. دبابيل a. دبابات² c. وتمرت b. تميرت¹ f. ايتتم⁴ b. ائرها وجعل حاجم⁷ c. المقدم⁶ b. ووالهم في ذاك⁵ f. ايتتم⁴ b. ائرها وجعل وهو¹⁰ b. فويلك يا مغرور⁹ c. b. والسعد قايم⁸ b. c. b. حاجم c. الحزم c. h. c. h. نازل عليها¹¹ c. التنجيبى a. c. التنجيبى¹¹ h. bene. نازل عليها

occurrit. Ita obsidione valde pressus est Jaghmurâsen, crescente bello, quia Teginitæ vindictæ in eum sumendæ cupidi Tilimsânium acerrime obsederunt, arbores hortosque concidentes, evertentes fundos, segetes perdentes, pagos et prædia¹ incendio delentes, adeo ut diei iter in hac regione proficiscens, nil nisi lotum et dâm videres. Terra hoc modo devastata² et militibus ejus interfectis, Abu-Zijânium ben-Abd-el-Qavi³ in suam regionem reverti jussit, eique mille camelos, e pecudibus Abd-el-Vaditarum, centum equos ex ipsorum jumentis, honoris vestes, enses, scuta, tentoria dono dedit. Quam metueret, ne Jaghmurâsen illum persequeretur, ad Tilimsânium mansit, donec certo sciret, eum Vanschërischum attigisse et in terram suam cum omnibus muneribus rediisse. Tum urbe illa relicta, in Mauritaniam victor ovans reversus, primo die Dhu-l-Hidjæ, anno 670 jam dicto, Rabât-Tâzam venit, ubi quum festum celebrasset sacrificii, Fesam profectus, mense Moharremi ineunte, anno 671 (coepit die 28 Jul. 1272), eam ingressus est, ibique usque ad 11:um diem mensis Safari mansit, quo Abu-Mâlek Abd-el-Vâhid filius obiit Tanto casu valde afflictus, tandem voluntati Domini se submittens⁴, pulchræ patientiæ edidit exemplum. Castris motis, Murrekoscham primo Rebi⁵ posterioris die, hoc anno venit, et rebus ejus in ordinem redactis, pace viciniæ et provinciæ firmata, Tandjam movit, eoque primo Dhu-l-Hidjæ hujus anni die veniens, urbem corona cinctam obsidere coepit. Tres menses mane seroque, horis matutinis et vespertinis, eam continue oppugnavit. Abu-l-Qâsim el-Azfi faqihus, rex Sebtæ, post cædem [209] Emiri filii et liberorum Abu-Jahjæ, urbe potitus, eam una cum principibus loci adhuc rexerat. Quum obsidio imperatori Muslemorum nimis longa videretur, isque ideo abire constituisset, die proximo ante profectionem destinatam ante urbem stans, dum, sole pæne occidente, milites in ejus conspectu pugnabant, cohortem vidit sagittariorum, in turre urbis collocatam, duce principe quodam sagittariorum et capite, el-Djei⁵ vulgo appellato, qui albo vexillo in altum elato, signum castris dedit. Militibus igitur e castris accurrentibus pyrgum tradunt, ex quo hi totam noctem oppidanos debellabant. Aurora illucescente pedites et sagittarii frequentes eos aggressi sunt, sed proelio vehemente commisso, oppidani, moenibus vacuis relictis, fuga salutem quæsierunt, et urbs vi capta est. Imperator Muslemorum, venia

¹ c. والديار ² c. انتهت ³ a. c. العزيز ⁴ b. ثم رضى بقضاء ⁵ e. بالمجى b. بابى يحيى

delictorum data, per præcones securitatem vitæ annuntiavit. Nec nisi admodum pauci, qui in urbe capta vim et arma paraverant, occisi sunt. Ita mense Rebi' priore, anno 672 (coepit die 17 Jul. 1275), Tandja ab imperatore Muslemorum vi expugnata est. Quibus gestis Abu-Jaqûbum emirum filium Sebtam misit, ut el-Azfium obsideret. Qui vero, post aliquot dierum obsidionem, sacramentum juravit fidelitatis et pacem ea conditione proposuit, ut singulis annis certam pecuniæ summam sibi liceret pendere. His probatis, castra inde mota sunt.

Mense Redjebi, anno nuper dicto, Abu-Jusuf Muslemorum imperator ad Sidjilmâsam debellandam profectus est, quæ Jaghmurâseno et Arabibus¹ el-Menbat ita paruit, ut ille quotannis filium mitteret, rempublicam inspecturum et vectigal ab el-Menbatis, qui eam interea gubernarant, accepturum.² Copiis Merinidarum ac tribuum Arabicarum eo ductis, Abu Jusuf urbem corona cinctam, summa vi oppugnare et aggredi incepit, machinas belli et tormenta quoque adversus eam erexit. Oppidani tanto certaminis impetu valde exerciti, in muros adscendentes, convicia et maledictiones hostibus ingesserunt gravissimas. Interea purgo murique spatium per machinas illas labefactatis et tandem dejectis, per hanc ruinam urbs vi capta est, præfectus ejus Abd-el-Melik Ibn-Hanina³ Abd-el-Vaditæ occisus, et cum eo omnes, qui ibi inerant, Abd-el-Vaditæ et Arabes el-Menbat interfecti sunt. Die Veneris tertio Rebi' prioris, anno 673, vel, ut alii malunt, ultîmo Safari die ejusdem anni, Sidjilmâsa capta, imperator fidelium civibus pepercit, et venia delictorum data⁴, rebus publicis consuluit, et aliquamdiu moratus, donec vicinia ejus et valles pacificatæ, viæ vero securæ essent, præfecto relicto, inde profectus est. Quum in his regionibus nulla jam amplius superessent bella, animus excelsus redeuntem imperatorem ad bellum sacrum gerendum incitavit. Hæc cogitanti litteræ Ibn-el-Ahmari delatæ sunt, quibus ille, auxilium implorans et opem Hispaniæ, [210] exponeret, quomodo hujus terræ Muslemi cæde, captivitate, et multis expeditionibus continuis essent afflicti. Eum bellum jam meditantem et trajectum desiderantem legati Ibn-el-Ahmari, alter alterum excipiens, talibus admonuerunt dictis: "hujus ævi rex tu es, Muslemorum imperator, quem omnes hodie⁵ suspiciunt protectorem. Tuum

وجبابات b. وجبى² c. — وعرب — — يغمرأسن b. — وعرب — — يبعث¹ d. e.
 حنينة b. بن حنينة³ d. e. Hanica M. واوديتها⁴ c. — وعفا — —
 الاوان⁵ a. b. melius forsan.

igitur crit, fidelibus opem ferre et viribus attritos adjuvare. Nam te excepto, nemo Islamismo succurrere poterit." Abu-Abd-Allâh ben-el-Ahmar princeps moribundus filio injunxerat, ut Muslemorum imperatorem, omnibus, quascumque vellet, urbibus ei traditis, ad bellum evocaret. Vocationi hic etiam annuens¹ et ad respondendum et opem ferendam properans, ex urbe Fesana ad bellum sacrum profectus est.

De Abu-Jusufi Muslemorum imperatoris in Hispaniam belli sacri gerendi caussa trajectu, deque ejus prima adversus infidelium fines expeditione.

Auctor pergit. Postquam Ibn-el-Ahmari legati alter alterum exceperunt et litteræ, ad trajectum et opem ferendam invitantes, sine intermissione ad Abu-Jusufum venerunt, die primo Schevvâli, anno 673, Fesa Tandjam hic profectus, Abu-l-Qâsimo el-Azfi faqiho imperavit, ut classem bello adversus paganos ornaret², et naves atque apparatus pararet, quibus ad milites trajiciendos opus esset. Simul rem liberaliter adjuvare Deumque timere eum jussit. Deinde Abu-Zijânum emirum filium exercitui 5,000 equitum e Merinidarum nobilissimis et Arabibus præfectum, vexillo suo felici tradito, de timore Dei tam clam quam publice monstrando monuit, et omnia fausta ei apprecatus est. Qui quum ad Qasr-el-Djevâz² venisset, vidit, Abu-l-Qâsimum viginti naves, quibus exercitus traduceretur, paratas ornasse, et die 13:o Dhu-l-Qadæ, anno nuper dicto, cum tota sua manu mare transnavigans, Tarifæ in Hispania descendit. Ut militibus et equis mari³ agitatæ quietem concederet aliquam, hic tres dies substitit. Tum Bahîram⁴ procedens, eam prædatus est, et rapinam el-Djeziram misit. Terram hostium jam peragrans, cædendo, ducendis captivis, pagis ac castellis diruendis, segetibus urendis, concidendis arboribus et fructibus perdendis Scherîschum perrexit, neque ullus Christianus ei resistere ausus est. Quum deinde prædam et captivos barbaros, catenis⁵ vinctos el-Djeziram ageret, Hispani valde gavisî sunt. Nam post cladem el-Aqâbi, anno 609 acceptam, ad hunc usque diem, nulla Muslemorum signa in hac terra victoriam umquam reportaverant. Nunc vero Christiani, quibus antea fideles neque resistere, neque obviam ire et occurrere ausi erant, et qui terra potiti, castella ejus et arces expugnauerant, metu percussî sunt. [211] Deus enim, vexillo Abu-Jusufi imperatoris fidelium

¹ c. فاقى b. الجواز c. semper. ² جواز البحر ³ الجزيرة ⁴ c. الجيزة ⁵ a. b. bene. القطار ⁶ c. القلائين ⁷ M. Albahara (Bejer)

victoris traducto, Islamismum denuo erexit, fideles servavit et servos subegit idolorum.

Postquam Abu-Zijân emirus, cum patris vexillo fausto in Hispaniam abiit, Abu-Jusuf Taschfinum ben-Abd-el-Vâhid emirum nepotem ad Jaghmurâsenum ben-Zijân legavit, pacem et foedus ad Islamismum defendendum petitum, ut nihil finibus suis metuens mali, ad bellum trajiceret. Pace tandem Dei gratia inter eos conclusa, omnes Muslemi, animis concordibus, in unum conspirarunt. Imperator Muslemorum Taschfinum, post foedus ictum Tilimsâno reversum, lætus recepit et, Deo gratias acturus, elemosynas distribuit maximas. Tum litteris ad principes Merinidarum, tribus Arabum¹, Mesâmedæ, Sunhâdjæ, Ghumâræ, Eurebæ, Miknâsæ, omnesque Mauritanie gentes² datis, ad bellum sacrum gerendum opem petiit. Quibus in tribus et regiones circummissis, ad Casr-el-Djevâz profectus, copias, equos, arma et apparatus parare, lustrare et in Hispaniam transferre incepit. Quotidie singulæ Merinidarum gentes et manus militum, sicut undæ³ maris se invicem excipientes, per tribus trajecerunt, dum voluntarii, in navibus ad id solum ornatis, separatim navigabant. Omnibus tandem transvectis et in littora Hispanie expositis, quum castra Muslemorum inde a Tarifa usque el-Djeziram se extenderent, die Jovis 21:0 Safari, anno 674, circa meridiem, quo homines id minime exspectarent, ultimus transnavigavit, in littus Tarifæ descendens, in hac urbe preces peregit meridianas, et statim Djezirat-el-Khadhrum profectus, ibi Ibn-el-Ahmarum et Ibn-Aschqilûlam, reges Hispanie, cum exercitibus suis et auxiliis, se expectantes invenit. Postquam congressi se invicem salutarant, concordiam inter illos, inter quos inimicitia et odium adhuc obtinuerat, imperator restituit, ita ut, Dei favore, animis concordibus in unum conspirantes, commodo consulerent Muslemorum, et quomodo pagani debellarentur, conferrent consilia. Postea ambo, salutatione peracta, abierunt, Ibn-el-Ahmar Granatam, Ibn-Aschqilûla autem Mâlaqam. Abu-Jusuf vero cum omnibus bellatorum copiis ad infideles bello petendos castra movit adeoque iter acceleravit, ut cunctantem aut tardum haud opperiens, neque oculis somnum concederet nec potum vel cibum prius gustaret, quam ad el-Vâdi el-Kebîr venisset. Metuit enim, ne Christiani adventum ejus acciperent, vel nuntio præmoverentur. Hic Abu-Jaqûbum emirum filium; primo agmini præfectum, cum manu 3,000 equitum, tympanis signisque additis, præmi-

¹) قبایل — — انغرب — a. ²) انغرب b. ³) افواجا + b. d.

sit, et milites, [212] instar validi¹ fluminis vel locustarum turbæ, in regione el-Vadi el-Kebîri diffusi, omnes, quas præteribant, arbores ceciderunt, duxerunt captivos, pagos diruerunt, pecora abegerunt, usserunt segetes. Cunctis hujus provinciæ bonis direptis, viris inventis occisis, liberis familiisque captis, usque ad castellum el-Modovar prope Cordubam procedens, in hoc etiam tractu eodem modo grassatus, cædens, ducens captivos, agros comburens, pagos et fundos destruens, ita ut omnem Cordubæ, Ubedæ et Bejâsæ provinciam depopulatus, millia Christianorum innumera interficeret et feminas liberosque abduceret captivos. In arce Balma² vi capta Muslemi cuncta, quæ incrant, bona prædati, spoliis onusti sunt. Muslemorum imperator jam prædam cogere jussit, et boves, oves, equi, jumenta, barbari, Christianæ, liberi, vestes et arma tot ac tanta sunt collecta, ut, haud computanda, campos vallesque complerent. Omnia ante se agens, loca, quæcumque præteriret, incendio, cæde, excidio et ruina perdidit, tantumque accendit in his locis ignem, ut regio tamquam auroræ rubedo fulgeret. Captivi turmatim³ ducebantur et pecora Nili instar confluebant. Tum⁴ Muslemorum imperator, pecudibus ante se actis et Christianis compedibus vinctis, ad urbem Estidjam⁵ castra movit, ubi nuntius cum docuit, omnes Christianos ad principem et ducem suum Dun-Nuna collectos esse, qui cum valida manu et magnis exercitibus exiisset, ut Muslemorum imperatorem quæreretur et debellaret. "Hoc ipso die", dixit, "te offendet pugnae paratus, et prædam tibi creptam auferet".

De expeditione Muslemorum imperatoris adversus Dun-Nuna⁶ ducem Christianorum.

Imperator Muslemorum, postquam cum exercitu victore et præda, quam Deus ei dederat, Estidjam venit, nuntium de adventu Dun-Nunæ, copias Christianorum ducentis, accepit et principes Merinidarum accitos, de modo hostis infidelis debellandi consuluit, quum derepente equites⁷ Christianorum innumeri appropinquare visi sunt. Pedites per ordines iis præcesserunt, et in medio agmine Dun-Nuna ivit, cui Alfonsus, duci belli copiis suis præfecto, omnes imperii res gerendas tradiderat. In eum enim, nondum devictum, summam spem posuerunt Christiani. Finibus fidelium pestis, quas continue aggressus, maximam partem erat depopulatus, num-

¹ الهزير a. d. c. ² بلمة b. e. forsan recte. Bolca M. Belit D. ³ شنبيل b. ⁴ ثم — — أمامه ⁵ الشجة ⁶ Nun-
nius D. ⁷ طلايع a.

quam, neque interdiu nec noctu incursiones [213] intermisit. Sub umbra signorum et lituis super capite suo sonantibus, ille maledictus tantam adversus Muslemorum imperatorem jam duxit manum, ut noctis tenebris aut¹ undis maris æstuantis similis videretur. Equitatus et peditatus turmatim et per agmina, vestigia ejus legentes, armis proelio expeditis, putarunt, se fore ejus defensores et auxilia. Loricæ et equi tecti erant chalybe composito et laminis ferreis. Quæ quum videret Muslemorum imperator et consilium adoriendi eorum intelligeret, prædam tutelæ mille equitum e Merinidis nobilissimis commissam præmisit, et ipse cum tota bellatorum manu, hosti Dei infideli occursurus, cunctatus est. Ex equo descendens, ablutione sacra functus, duas rikas precatus est et manibus sublatis, preces dicere coepit, quibus Muslemi amen acclamaverunt. In fine precum, eadem ac Propheta die Bedri sociis suis apprecatus est, dixit: "Hoc agmen, o Deus, adjuves idque serves, et in pugna contra hostem tuum ei opem feras, adsis et subvenias." Deus votis annuens, modestiam miscratus est et supplicationem. Precibus finitis equum conscendens, aciem instruxit et pugnae proelioque paravit. Filio Abu-Jaqûbo emiro primæ aciei præfecto, ad Merinidarum principes, duces Arabum et tribuum capita procedens, "hic dies", inquit, "o concio Muslemorum et bellatorum legio, magnus est et locus martyrii illustris. En paradysum portas vobis aperientem et solum suum ornantem! Eum igitur summo quærite studio. Deus enim animas fidelium et bona paradiso emit. Itaque maxima connisi vi, paganos debellate², fideles! Si quis ceciderit, martyr morietur, superstes vero vivet prædâ dives, præmio ac laude ornatus. Ergo patienter pugnate et assidui estote, Deum timentes; forsitan ita fortuna utemini secunda." Milites, hac oratione audita, animis ad martyrium subeundum excitatis³, se invicem ad ultimam salutationem amplexi sunt, dum corda fracta palpitabant, et animæ, mortem jam vitæ præhabentes, paradysum de domino suo ante interitum emere volebant. Magna voce fidei symbola Deique laudes prædicantes cuncti clamaverunt: "cavete, Dei servi, ne recedatis." Muslemorum fortissimi adversus Christianorum copias tunc properant et utrimque concurrunt. Pugna commissa, proelium sævit adeo, ut nil nisi tela⁴ in Christianos emissa, stellarum instar fulgentium, videres, quæ quasi poenam æternam hostibus Dei infligerent, enses sanguinem destillantes, capita hostium

¹ كالبحر a. b. d. e. ² مباد b. ³ اشتقت b. ⁴ أظنه الشمرى c. in margine: ⁵ العرين b. ⁶ السهم a.

a corporibus abscissa ac decerpta. Heroës Merinidarum, quemadmodum sylvæ leones, eos circumdantes et gladiis ferientes mortem acerbam iis præbuerunt gustandam. Post summam in infimis¹ illis contemnendis debellandis patientiam exhibitam, Deus victoriam suis concessit militibus, amicos adjuvans et turmam suam sustentans. Dun-Nûna dux infidelium cæsus, et exercitus ejus fugatus omnino occisus est, ut momento temporis nemo supereset, qui cladem narraret, neque lancea aliquem vivum reliquit, neque lorica tutata est.² [214] Imperator Muslemorum capita Christianorum in pugnæ loco cæsorum abscindi et numerari jussit. Abscissa et numerata plus 18,000 inventa sunt, quæ instar montium coacervata, a *muedhdkinis* adscendebantur, qui hinc precum tempus annuntiarent. Muslemi in medio pugnæ loco, inter mortuos et horum sanguine conspersi³ preces meridiei et postmeridianas peregerunt. Precibus postmeridianis functus, imperator Muslemorum exercitum lustravit, ut cognosceret, quot in hoc proelio e fidelibus cecidissent, quibus Deus beneficia antea destinata martyrii sigillo confirmasset. Novem⁴ modo e Merinidis, quindecim⁵ Arabes et Hispani, et octo voluntarii occisi, terra⁶ tecti sunt. Quibus factis Deum laudans Eique gratias agens, Eum, sicut Ipse præcepit, diu celebravit.

Hæc pugna celebris, commodis⁷ abundans, qua Deus Islamismum evexit et idolorum cultum depressit, die 15:o Rebi' prioris, mensis natalis Prophetæ, anno 674, facta est. Litteras de victoria ad omnes fidelium regiones tam in Hispania quam in Mauritania Muslemorum imperator scripsit, quibus e suggestibus prælectis, festa hilaria ubique in Mauritania et Hispania celebrata sunt, et homines, animum Deo gratum testaturi, elemosynas distribuerunt servosque libertate donarunt. Imperator prædam, captivos et captivas agens, Djezirat-el-Khadhræ profectus, die 25:o Rebi' prioris nuper dicti, optimo ordine et magno ornato, urbem intravit. Familiæ⁸ Christianorum et duces catenis ac funibus vincti et vinculis collique compedibus constricti ante eum ducebantur. Caput Dun-Nûnæ ad Ibn-el-Ahmarum misit, quo Dei in hostes vindictam et victoriam amicis datam ille perspiceret. Ibn-el-Ahmar caput, musco et camphero conditum, ad Alfonso misit, ut amorem ejus sibi conciliaret et acquireret. Imperator Muslemorum prædam captam divisurus el-Khadhræ moratus, post quintam

1) السفلة b. 2) تقف a. b. non male. 3) مختلفين c. 4) سبعة a.
 5) عشرون b. 6) بالتراب b. 7) والنعمة e. 8) وابطل d. وجبال e.

ejus partem ærario publico sepositam, reliquam militibus distribuit. Bo-
ves in hoc bello capti numero erant 124,000, oves vero tam innumeri, ut
Djezîrat-el-Khadhræ ovis *dirhemo* venderetur; viri captivi et feminæ
7,850, equi, muli et asini 14,600; lorice¹, arma, vestes computari non
poterant. Muslemi tot ac tantis spoliis onusti divites facti sunt. Impe-
rator, qui debilibus et fortibus, servis ac nobilibus suam partem² justam
concesserat, reliquam mensis Rebi' prioris partem hîc moratus, primo Dju-
mâdæ prioris, Hispalim aggressurus castra movit³

Quum Djezîrat-el-Khadhræ venisset [215], epistolam accepit, quam
Abu-Muhammed Ibn-Aschqilûla dux, ut ob victoriam partem et trium-
phum ei gratularetur et apprecaretur fausta, scripserat. In fine hoc car-
men inerat:

Venti cardinales quatuor vestram victoriam⁴ apportarunt et stellæ orien-
tes fortunam attulerunt vestram.

Angeli vobis opem latu⁵ tot vincerunt, ut campus patens eos capere⁷
vix posset.

Circulus ætheris⁶ lætus cantavit: res voluntati⁹ tuæ succedere.

Quare? Nonne ideo quod vitam, quam omnes creaturæ redimere¹⁰ vel-
lent, sacrificasti, ut Ei placeres.¹¹

Nam religionem Ejus adjuturus venisti, firmo animi proposito, quasi
ense, imo acutiore, fretus.

Turmæ victrices rem terminarunt, quæ, a te decreta, non irrita erit.

Ex omnibus¹², quorum arma Deus fecit potentia, nullum est refugium
nisi fides.¹³

Clientes suos periculis¹⁴ haud exponent patroni, quando mane se cædi
cingunt.

O quam eximius est exercitus tuus, gladii stringuntur¹⁵, equi tolutim
incedunt et tela horrent.

Estne Dei Vicarius, a fato adjutus, quod sui similem coepit adjuvare et
pro eo intercedere.

a. — غاريا — الحصر³ c. حقه² b. — وأما — والشريف¹
c. لنصركم a. لغزركم bene b. c. لعونكم⁶ d. الطوالع⁵ h. بعزكم⁴
تفديها¹⁰ f. مولاها c. مولاك b. ألهك⁹ h. g. b. أملك⁸ h. أعضاء⁷
b. تغيدها a. d. Hæmistichia¹¹ a نفسا et واتيت incipientia — c.
d. c. + الا في b. الغوايب¹⁴ b. — الا — ان¹³ d. c. وكل من¹²
b. c. تنقصي¹⁵

Religionem¹ sane gloria ornasti summa, ipse honore ab ea indutus
haud interituro.

Qui te optimum appellavit khalifam, vobis perennem dedit khalifatum.

Apage: Deus apud vos mysterium suum recondidit², nam pro lubitu
donat et recusat.

Si quaeritur, quinam optimus sit omnium Khalifarum, te, o Abu-Jaqûb,
digitis monstrant.

Neque in futurum khalifatus interibit³, et id quod⁴ tempus proferet,
sua hora apparebit⁵

Gloria⁶ continua digne plenus es, cui forsane quatuor pisces invident.⁷

Imperatorem Muslemorum populo conserves, Tu, qui ejus est refugium
ac presidium.⁸

Te protegat Is, cujus religionem tuo ense protexisti teque ab omni-
bus, quæ timentur et metuuntur, defendat.⁹

Tibi, rex gloriosissime¹⁰, sit benedictio, dum¹¹ tempus erit, et odor e-
jus¹² sese diffundat.

*De secunda Abu-Jusufi, Muslemorum imperatoris, in Hispaniam traji-
cientis, expeditione.*

Pergit auctor. Primo die Djumâdæ prioris, anno 674, Abu-Jusuf
Muslemorum imperator Djezirat-el-Khadhra, iterum bellum gesturus, His-
palim profectus, cum exercitu fidelium usque ad locum el-Ma el-Mefrusch¹³
dictum, prope cam processit, unde, castris positus, in urbis ditionem in-
cursiones fecit. [216] Milites ejus, in illis regionibus vagantes, omnia
loca vicina populati sunt. Die postero equum conscendens, tympanis pul-
satis et vexillis expansis, usque ad portam urbis progressus est. Christi-
ani, muros adscendentes, obsidionem expectarunt. Nam nullus eorum rex
contra eum exiit, nec dux ullus valuit exercitum educere. Post vici-
niam direptam ac spoliatam, pagos incensos et arces dirutas, Scherischum
profectus, eodem modo ac Hispali hic egit. Tres dies ibi moratus, Dje-
zirat-el-Khadhram reversus, die 27:o Djumâdæ prioris ejusdem eo venit et

¹) Totus versus — b. ²) اولاكم به h. ³) تنم d. Forsan تنم legendum

⁴) ملات عزة h. جوز املاات غرة موصوبة ⁵) يتلمع b. ⁶) وجد d. h. وكلها وجنا ⁷) ملات عزة
legi. • ⁸) محسدها d. مجهزها g. ⁹) بمسدها ¹⁰) ا. b. d. c. h. ¹¹) Hæmistichia ا وكفاك et incipientia — c. ¹²) اسنى b. g.
præferendum. ¹³) مد الزمان b. bene. ¹⁴) يتصوع g. ومجدها forsane rectius. ¹⁵) ماء a.

— Alfaraxe M. Behal Firasch D. يعرف c. بناء b. المغرش

prædam apportatam ac captivos divisit. Tantus erat captivarum numerus, ut Christiana *mithqâlo* et dimidio in hac expeditione veniret. Totam hiemem, quæ jam supervenit, imperator Muslemorum in castris suis apud Vâdi-l-Nesâ prope el-Djezîram degit.¹ Quum Christiani hoc anno screre non possent, annona deficiente, regiones eorum valde laborarunt. Merinidæ, longam in Hispania moram pertæsi, desiderio liberorum ac familiarum moti sunt. Imperator Muslemorum, his cognitis, die ultimo mensis Redjebi, anno 674, postquam sex menses in Hispania moratus erat, in Mauritaniâ a² Qasr-el-Djevâz transnavigavit et ad urbem Fesanam profectus, medio Schabhâni mense eo venit. Eodem tempore Talha ibn-Ali el-Betavi⁴ avunculorum unus, rebellans³, in monte Azru⁵, in finibus Fezâzi⁶ sito, sese communivit. Imperator Muslemorum cum exercitu suo cum statim adortus, obsedit. Ille autem, ad obedientiam inclinatus, medio Ramadhâni mense, de monte descendens, securitate vitæ data, veniam delictorum impetravit.

Die secundo mensis Schevvâli Judæi a plebe infensa Fesæ, numero quatuordecim⁷, interfecti sunt, et nisi imperator Muslemorum, equum conscendens, populum continuisset⁸ et præcones jussisset proclamare, nemini eos attingere licere, omnes sane periissent. — Tertio hujus Schevvâli die Abu-Jusuf urbem novam condi jussit, et hæc ipso die, fundamenta, in Vadi-Fes jacta, fodi coepta sunt et ædificatio incepta est. Imperator ipse, equo vectus, ibi substitit, donec termini fixi essent et fundamenta jacta. Abu-l-Hasan ben-el-Qatân faqihus justus et Abu-Abd-Allâh ben-el-Ilabâk⁹ faqihus horoscopum constituerunt. Sidere fausto et hora felici ac benedicta urbs condita est, id quod inde cernitur, quod khalifa nunquam ibi mortuus est, nec vexillum, inde profectum, devictum rediit, neque exercitus fugatus. — Eodem Schevvâli mense arcem et templum Miknâsæ extrui jussit.

Mense Muharremi, anno 675 (coeplit die 14 Jun. 1276), Abu-Jusuf Fesâ Murrekoscham profectus, medio mense eo advenit. Postquam ad incuntem Rebi' priorem ibi constiterat, in fines el-Sûsi profectus est. Unde reversus et aliquot dies iterum Murrekoschæ moratus, ad Rabât-el-fath castra movit et [217] primo Schabhâni die eo venit. Dum ibi sub-

البليوى¹ c. خالف³ b. من قصر² d. ساكنا — النساء⁴
 h. البليوى⁵ b. أزورا⁶ c. d. c. f. recte. فازاز⁷ 4000 D. M.
 b. ما كف العامة⁸ b. الجهاد⁹

stitit, litteras¹ ad principes et tribus Merinidarum, Arabum ceterarumque Mauritaniæ gentium scripsit, ut eas ad bellum sacrum obeundum excitaret. Quum tardi ad id ei viderentur², ab iis cohortandis haud destitit; nihilominus pervicaces et tardi³ manserunt. Anno igitur 675 ineunte, hominum ad bellum segnitiam⁴ perspiciebat, dum ii semper in Hispaniam trajicere tergiversantes moram nectebant⁵, ipse se suosque præparavit, et, primo Muharremi die, anno 676 (coepit die 4 Jun. 1277), ad Qasr-el-Djevâz profectus, die 25:o Muharremi hujus Tarifam transnavigavit.

*De secundo Abu-Jusufo, Muslemorum imperatoris, in Hispaniam
trajectu ad bellum sacrum gerendum.*

Pergit auctor. Abu-Jusufo, hominum segnitiam ad bellum animadvertens¹, ipse cum intimis familiaribus se ad id accingens², trajicere constituit, et summo ardore hoc consilium perfecit. Primo Muharremi die, annum 676 incipiente, a Rabât-el-fath profectus, ad Qasr-el-Djevâz venit, ubi homines. voluntate ejus perspecta atque ardore noto, ei advenerunt, et tribus Merinidarum, Arabes, voluntarii, gentesque Mauritaniæ Mesâmeda, Sunhadja, Eureba, Ghumâra, Miknâsa al. deinceps vestigia ejus³ secutæ sunt. Omnibus his copiis transmissis, ipse ultimus trajecit, et die 28:o Muharremi nuper dicti in littus Tarifæ descendit. Hinc el-Djeziram profectus, postquam ibi tres dies substiterat, Rondam movit, ibique extra urbem castra metatus est. Filii Aschqilûlæ, dux Abu-Ishâq, Vadi-Jaschi rex, et dux Abu-Muhammed, rex Mâlaqæ, huc venientes, cum salutarunt et sub signis ejus, die primo Rebi' prioris hujus anni Rondâ, ad Hispalim debellandam cum secuti sunt. Prope Hispalim, ubi tunc inerat Alfonsus, rex Christianorum, castra posuerunt.⁴ Adventu Muslemorum audito, quia nil nisi occursus supererat, Alfonsus exercitum et milites eductos circa urbem collocavit. Christiani, in ripa Vadi-el-Kebîri, magno apparatu et numero validi dispositi, omnes thoracibus et pictis loriceis splendidis induti, enses habuerunt acutos, cataphractas⁵, lanceas et galeas, quarum splendor oculorum aciem excoecavit et mentes animosque pavore percëluit. Ipso natali Prophetæ die⁶, quum Muslemorum imperator manum bellatorum et heroas Merinidarum in pugnam eduxisset, appropinquantibus exercitibus, oculus oculo occurrit et impera-

¹ يلدون b. يلدون ² وتناقلوا c. فيتناقلون ³ d. e. الكتب ⁴ انتقال c. ⁵ وتشيطهم ⁶ زحف b. ⁷ في آخره b. d. e. h. ⁸ conjicio. ⁹ والحواشي b. والجيوش ¹⁰ في شهر b. فنزل بمنزل قريب

tor descendens, duas riqas, sicut mos ejus erat, precalus, [218] Dei opem et auxilium imploravit. Tum "pro Deo", inquit, "o concio Merinidarum, summo studio pugnate, gratias ei agentes, quod vos fecerit fideles. Is enim, qui hostes Dei paganos debellaverit, ignis flammam haud experietur. Propheta vere jam dixit: *infidelis ejusque interfector in igne non convenient*. Salus igitur ei sit, qui certamina obierit multa; nemo¹ ietui aut proelio se exposuerit, nisi magnum belli sacri præmium, per Deum! recipiet et dignitas apud Eum summa ei erit. Qui ibi occubuerit, sane vivet et mercede sua ornabitur. Hic gradus est gloriæ, qui² attingi potest, summus." Muslemi, hac exhortatione audita, et Merinidarum heroës, exercitu infidelium conspecto, adeo confirmati sunt, ut imbellis leo³, et ignarus ceu Omar⁴ vel Antara fieret. Cohortes igitur fidelium, victoria, triumpho et fortuna præcuntibus, istos adortæ sunt. Primam aciem duxit Abu-Jaqûb emirus, ante patrem imperatorem cedens cum vexillo suo felici, mille equitibus e nobilissimis Merinidis comitantibus. Copiis Christianorum congregientibus, pulvis se tollit, Muslemi *Allâh akhbar* (Deus est magnus) et fidei testimonia alta voce prædicant, et pugna vehemens nobilis oritur. Imperator Muslemorum, vestigia filii legens, quum agmen novissimum suumque exercitum cum tympanis et vexillis eduxisset; Christiani, tympanorum fragore audito et splendore⁵ vexilli victoriosi signorumque conspecto, fugati retrocedunt et pedes referentes terga vertunt, asinis similes pavidis, qui coram leone⁶ fugiunt. Merinidæ eos ad flumen compulsos⁷ gladiis et hastis obruunt. Si quis in campis errat, in errore suo occisus est; qui se in fluvium projiciunt, undis suffocantur et quicumque in pugna loco proelio accinctus manserit, aut interfectus aut captus est. Ita in fluvio plura millia perierunt. Muslemi etiam, in aquam se projicientes, nando eos assecuti in gurgite abundante⁸ trucidarunt, ita ut aqua sanguine cæsorum rubesceret et cadavera in summis undis apparerent⁹, quorum aspectus hominibus exemplo erat. Postquam legiones eorum hoc modo dispersa et turmae erant disjunctæ, Muslemi usque ad noctem hanc regionem peragrarunt occidentes, captivos ducentes, comburentes et diruentes. Muslemorum imperator autem, equo vectus totam noctem ante Hispalis portas vigil subsistens, tympana pulsari et ignem tantum accendi

a. كبر¹ h. كالفسورة a. كالفسورة³ b. bene. — لا² a. ولو لم¹ recte. b. اشراف⁵ e. من داهية⁶ b. فادركوهم⁷ c. لجتهم⁸ a. وطافت⁹

jussit, ut tenebrae in diem mutarentur. Christiani lituos¹ canentes, in moenibus excubias egerunt. Post tenebras noctis dissipatas, quum aurora lacem reduceret², imperator Muslemorum exeunte nocte preces *el-vasta* dictas peregit et ad montem *el-Scherf*³ profectus, in ea regione continue atque assidue⁴ grassatus est, et milites, quaque versus dimissi, ibi cadunt, agunt captivos, omniaque incendio et ruina evertunt. Castella *Ninâlæ*⁵, *Haljânæ*⁶ et *el-Qalæ* vi cepit, omnes eorum⁷ viros occidit et feminas cunctas ac liberos abduxit captivos. Bonis direptis et domibus destructis, plurimi *el-Scherf* pagi et arces incendium et ruinam experta sunt. Muslemorum imperator cum præda et captivis reversus, die 28:0 *Rebi'* prioris, anno 676, *el-Djeziræ* intravit, ubi spolia militibus divisurus, dum homines quietem aliquam sumebant, [219] mansit. Postea ad *Scherisch* debellandum profectus est. Incunte *Djumâda* priore ejusdem anni *Abu-Muhammed ben-Aschqilûla* dux *Mâlaqæ*, ex hac expeditione reversus, diem obiit supremum.

De quarta imperatoris Muslemorum expeditione.

Abu-Jusuf, Imperator Muslemorum, ex expeditione adversus *Hispalim* et montes *el-Scherf*¹ reversus, *el-Djeziræ* mansit, donec præda esset divisa et homines quietem sumsissent. Tum² die 15:0 mensis *Rebi'* posterioris, anno 676, adversus *Scherisch* castra movit ea mente, ut urbem perderet penitusque everteret. Quum eo venisset, obsidione summa vi suscepta, oliveta, vineas, arbores concidere, segetes comburere et destruere, pagos atque arces demoliri ac diruere coepit. Ipsum manu sua propria arbores concidentem et agros incendentem, quum homines conspicerent, eo alacriores ad idem faciendum fuerunt. Hæc enim egit, recta via incedens et bellum gerens clarissimum, adeo ut tota regio deserta et domibus destituta esset. Omnes equites Christianorum et milites, qui ibi inventi sunt, occidebantur et Christiani summam experiebantur calamitatem. His finibus devastatis et perditis, *Abu Jaqûbum* emirum felicissimum filium³ cum turma 3,000 equitum adversus arces *Vadi-el-Kebiri* misit. Hic eo profectus, castella *Rûtam*⁴, *Schelûqam*⁵, *Ghaljânâ*⁶ et *el-Qanattir* deprædatus est, et cursum fluminis secutus, destruens, perdens, occidens,

¹ تواقصهم b. ² وأشرف b. ³ الشرفاء b. ⁴ ومقيما c. ⁵ حليانة
جليانة b. ⁶ مليانة c. ⁷ Niebla M. Ninale D. ⁸ نطينانة d. ⁹ تبالا c. ¹⁰ جاسليارا
e. ¹¹ الشرفاء h. ¹² ماينة — — غاربا c. ¹³ ولداه a. ¹⁴ رسة c. ¹⁵ S. Lucar M. Scheloka D. ¹⁶ عليانة a. b.

captivos ducens, Hispalim venit, quam prædatus est et viciniam depopulatus. Tum cum præda ac captivis ad patrem reversus, eum in pago Scherischi se opperientem invenit. Adventu filii lætus el-Djeztram rediit ibique prædam inter Merinidas et bellatorum tribus distribuit. Postea principes gentium Merinidarum, Arabum, *el-aghzáz* et Hispanorum accitos his verbis ad bellum cohortatus est. "Constat, milites, urbes Hispalim et Schertsch una cum suis provinciis jam debiles et perditas jacere. Corduba autem, et quæ ei adjacet regio, terra est fertilis et bene culta, in qua spes et fiducia Christianorum sita est. Nam inde commeatum et victum sumunt. Quam si invaserimus, segetes perdentes et concidentes arbores, Christiani fame peribunt et omnis eorum regio infirmabitur. Eam igitur aggredendam censeo. Quid de hac re vobis videtur?" "Consiliis tuis, Muslemorum imperator", responderunt, "Deus faveat teque juvans placitis tuis opem ferat. Nos quidem, sive jusseris, sive vetueris, consiliis tuis obediētes, etiamsi mare nobiscum trajeceris¹, sive adversus deserticolas nos duxeris, te sequemur." Gratiis actis, fausta apprecatus, vestimenta honoris et munera inter eos distribuit, et iis, donis cumulandis, bene fecit. Litteris etiam ad Ibn-el-Ahmarum, Granatæ regem, datis, annuntiavit, se Cordubam invadere velle, eumque invitavit, ut secum eo proficisceretur. [220] "Si mecum adversus eam iveris", ei dixit, "Christiani te, tamdiu vives, metuent et magnum præmium apud Deum te manebit."

De quinta Abu-Jusufi, Muslemorum imperatoris, contra Cordubam suscepta, expeditione.

Pergit auctor. Die Djumâdæ posterioris, anno 676², Abu-Jusuf, cum exercitu suo a Deo adjuto et legionibus victricibus el-Djezîrâ, Cordubam oppugnaturus, profectus est. Ibn-el-Ahmar emirus etiam manum suam Granatâ eduxit et utraque acies apud Djen.n-el-Verd³ in Schedûnæ⁴ finibus convenerunt. Muslemorum imperator, gaudio plenus, ad illum accessit, et ita Deus, viribus fidelium conjunctis, mentes eorum concordēs fecit, ut animi ad pugnam alacres et consilia firma essent. Prælio⁵ instructi et victoria ac triumpho freti, castellum Beni-Beschîr obsederunt, in quo, vi et armis illico expugnato, omnes interfecerunt viros, feminas liberosque captivos duxerunt, et, bonis direptis, arcem adeo diruerunt, ut nullum ejus maneret vestigium. In omnes infidelium fines catervis palanti-

¹) قلعته et قلعته c. ²) سبعة b. ³) حجناد d. حجنار e. Hananel Vard M. ⁴) شروقة b. c. شدوقة d. e. h. ⁵) والجلاد + b.

bus ab imperatore dimissis, quemcunque¹ ceperint Muslemi locum, eum everterunt. Ex hac terræ parte numerum boum, ovium, caprorum, equorum, mulorum, asinorum haud computandum tantamque olei, butyri, tritici hordeique copiam prædati sunt, ut castra bonis abundarent et manus Muslemorum spoliis plenæ essent. Tum castris Cordubam motis, Muslemorum imperator novissimum agmen et milites, tympanis pulsatis, dum fideles Deum alta voce laudabant, adversus eam eduxit. Christiani muris et sagittariis sese defenderunt, dum imperator, umbra vexillorum tectus, heroas suos et bellatores usque ad portam urbis præmisit, et, moenia ambiens, examinavit, quomodo ea esset aggredienda. Interim Ibn-el-Ahmar cum legionibus hispanicis pro castris fidelium collocatus est, ut ea contra Christianorum impetum custodiret. Copiæ Merinidarum atque Arabum in provincia Cordubæ circa castella, pagos et oppida dispersæ cædunt, captivos ducunt, perdunt, diruunt; castellum el-Zahra vi capiunt. Imperator Muslemorum tres dies apud Cordubam substitit, donec eam læderet, dirueret pagos, segetes combureret, et terram depopularetur. Deinde Berkûnam movit, cujus suburbia² vi capta destruxit³ et, arboribus concisis⁴, Ardjûnam profectus est, ubi eodem modo grassabatur. Exercitum ad urbem Djejàn quoque misit et quaqua versus turmas ablegavit, quæ in his regionibus sese disperserunt. Alfonsus, quum videret, quantam perniciem terra sua experiretur quantamque ruinam, et quomodo subditi cæde, captivitate [221] et exitio⁵ perirent, pacis desiderio motus, episcopos⁶ et monachos, pacem ac veniam petitorios, ad Muslemorum imperatorem legavit. Quum ad aulam ejus venissent, submissi et modesti pacem enixe implorarunt. At ille "equidem", iis respondit, "hospes⁷ hic sum, qui numquam, nisi antea Ibn-el-Ahmar petitis vestris annuerit, pacem vobis dabo." Itaque ad hunc profecti, "tibi", ei dixerunt, "rem omnem commisit imperator Muslemorum. Ad te igitur venimus, foedus pacturi diuturnum⁸, quod per omnia sæcula, dum noctes diebus succedent, maneat." Per cruces etiam jurarunt, se Alfonsum, si pactum confirmare nollit, e regno esse dejecturos; nam crucem haud tulatus neque fines defendens, subditos hostibus tradiderat diripiendos.⁹ Qui rerum status si longius durarit, ne unus quidem eorum mox supererit. Ob eam rem Ibn-el-Ahmar ad imperatorem

الى — — ¹ b. احرقها ² b. here. ارباضها ³ c. — — وكل — — دمره ⁴ c. — — وارتحل ⁵ b. recte: a. ضيف ⁶ c. والثبور h. والبنار b. — ⁷ b. القسيسين ⁸ c. — — موبدا ⁹ b. — — نسبا للعقبان ⁹ b.

veniens negotium ei exposuit simulque asseveravit, Hispaniam pace modo continua tranquillam fore; præterea Deum pacem¹ bonam esse dixisse. Ergo pace inter Ibn-el-Ahmarum et monachos facta, ille, "vos", inquit, "ad autam Muslemorum imperatoris augustam statim post nos veniatis oportet, ubi, si Deo placuerit, pactum ratum testibus adhibitis utrimque sancietur."

Imperator Muslemorum Ardjûna el-Djeziram profectus, iter Granatense secutus est. Ibn-el-Ahmaro omnem dedit prædam, ut ei benefaceret et honorato præberet liberalitatem, his additis verbis: "nihil ex his expeditionibus erit Merinidis, nisi præmium a Deo dandum." Ibn el-Ahmar igitur prædam Granatam egit, imperator autem, Mâlaqam præteriens, prima² mensis Redjebi decade, anno 776, el-Djeziram venit, et in castris extra urbem consedit. Illic morbo statim correptus, septuaginta dies ægrotavit, viginti Redjebi, totum Schabhânum et viginti Ramadhâni dies. In Mauritania mors ejus etiam narrata est. Quare Abu-Jaqûbum emirum filium, animis hominum tranquillatis metum adempturum, eo misit. Quum a morbo paullulum quievisset, legati Christianorum, monachis et episcopis³ comitantibus, ad pacem confirmandam advenerunt, et exeunte Ramadhâno eam ratam habuit.

Mense Ramadhâni eodem⁴, Ibn-Aschqilûla dux legatos ad Muslemorum imperatorem misit, qui eum rogarent, ut Mâlaqam a se reciperet.⁵ "Eam defendere non valeo", dixit. "Quod si haud veneris eamque e manu mea ceperis, urbem tradam Christianis. Nam Ibn-el-Ahmar ea numquam potietur." Ibn-el-Ahmar multas urbes et arces pro ea Alfonso dederat; et Ibn-Aschqilûla eam magno emerat pretio. Muslemorum imperator jam Abu-Zijânûm emirum filium eo legavit, qui ultima Ramadhâni decade⁶ eam ab illo accepit et arcem ingressus est. Postea imperator ad finem usque Ramadhâni, donec festum jejunii finiti (*el-fitr*) ibi celebrasset, el-Djeziræ substitit, et, tertio die Schevvâli Mâlaqam castris motis, eam die ejus sexto intravit, quo oppidani summo apparatu [222] lætissimi eum receperunt; timor enim eorum nunc cessavit et terra fuit tranquilla. Postquam reliquam Schevvâli partem, totum Dhu-l-Qadæ mensem et octodecim Dhu-l-Hidjæ dies hic moratus erat, el-Djeziram, in Mauritaniam transiturus, castra movens, mille⁷ Merinidarum et Arabum equites præsidio ibi reliquit,

¹ الصلح — — أمير ² b. في عشرين من c. الاوائل ³ b. القسيسين ⁴ b. c. — وفي — — المذكورة ⁵ c. — ان يأخذ منه ⁶ c. الاواخر ⁷ بعد — — العدوة — — d. e.

Omarum ben-Ali¹ in arce collocatum, urbi et militibus præfecit, prima² Muharremi decade, anno 677 (coepit die 24 Maj. 1278), trajecit, et ad urbem Fesanam profectus, ibi aliquot dies mansit; tum Murrekoscham petiit.

Alfonsus, quum trajectum Muslemorum imperatoris in Mauritaniâ et mansionem Murrekoschæ accepisset, pace violata, beneficiorum oblitus, foedus rupit fidemque datam fefellit. Vera est illa paganorum descriptio, quam Deus in Corano dedit, dicens: *foedus suum omni tempore violant, sine Dei timore*” (Sur. 8, 58). Nam ille maledictus classem, el-Djeziram obsessuram³ et intercepturam trajectum misit. Quæ quum animadverteret Omar-ben-Ali, qui nomine imperatoris Muslemorum Mâlaqæ præerat, dolo malo usus surrexit et, legatis ad Ibn-el-Ahmarum missis, urbem 50,000 aureis et arce Schelubanijæ⁴ ei vendidit. Postquam hæc medio Ramadhâno, anno 677, gesta sunt, Ibn-el-Ahmar cum exercitu urbe occupata potitus est; Omar autem ben-Ali⁵ omnia, ab imperatore Muslemorum ibi relictâ, arma et pecunias, stipendiis et in naves militesque expensis destinatas, secum abstulit. Nuntio de Omari proditione deque Mâlaqa Ibn-el-Ahmaro vendita accepto, imperator valde afflictus, statim die tertio Schevvâli Murrekoschâ ad Hispaniam castra movit. At quum ad pagum Mckûl, in finibus Tamesnæ situm, venisset, pluviae, venti, inundationes continuæ et imbres haud cessantes⁶ cum invaserunt, et, quia pluvia neque interdiu nec nocte intermittebat, iter impediverunt. In hac statione accepit, Christianos el-Djeziram, terra castris cinctam, mari navibus jam obsidere. Classis enim medio Rebi’ priore hujus anni eo appulit, et die Schevvâli sexto Alfonsus urbem cum exercitu suo circumdedit. Imperator Muslemorum ob eam caussam Tandjam pergere jussit, ut trajectum in Hispaniam pararet et videret, quomodo el-Djezîra liberaretur. At quum milites jam in eo essent, ut viam ingrederentur, nuntii, alter alterum excipientes, in castra veniunt, defectionem Mesûdi ben-Kanûn, principis Arabum Sufjân, narrantes. Hic in terra Nefis intra fines Murrekoschæ surrexerat, cui omnes Arabes Sufjân sese adjunxerant. Imperator igitur Murrekoscham cito rediit; eo vero adventante Mesûd ben Kanûn in montem el-Seksiva⁷ aufugit, omnibus bonis et sup-

يخص. b. يخص. a. يخص³ 2) الاول a. b. d. e. 1) محلى b. semper. 3) جميع — على⁵ 4) شلوانية b. e. recte. Salobrenha M. 5) e. يخص d. السكسوة a. السكسينوى b. سكسيوة 6) مصطاحبة e. 7) سكسيوة h. D. سكسيوة c. المكسيوى g.

pellectilibus desertis, quæ capta Merinidis data sunt. Rebellem in monte illo sese communientem imperator obsedit, jurans, se haud prius inde esse discessurum, quam Mesûd sibi subjectus descendisset, etiamsi mors ibi esset obeunda. Hæc Mesûdi rebellio die Solis [223] quinto Dhu-l-Qadæ, anno 677, accidit. Obsidione detentus, Abu-Zijân emirum filium in fines el-Sûsi misit. Quas ille ingressus, terræ¹ pacem restituit, rebellantes subegit et, vectigali collecto, ultimo Dhu-l-Ilidjæ die ad patrem revertit. Dum obsidio Mesûdi rebellantis longius durabat, nuntii venerunt de el-Djezîra, quæ, obsidione gravissime pressa, interdiu et nocte eadem² et captivitatem experiebatur. Alfonsus cum 50,000 equitum Christianorum peditumque 300,000 terrâ eam obsedit.³ Moenia castris, quemadmodum armillâ carpus, cincta erant, et, machinis belli ac tormentis contra urbem erectis, eam tam graviter ursit, ut, nemine neque intrante neque exuente, oppidani nihil scirent, nisi ea, quæ litteris per columbas e Djebel-el-fath advectis inessent, quibus eodem modo responderent. Maxima pars incolarum captivitate, cade, vigiliis in moribus, excubiis et præliis dies noctesque obeundis jam perierunt et superstites, mortem videntes imminentem et de vita desperantes, pueros collectos celarunt⁴, timentes, ne, si urbs expugnaretur, Christiani eos ad fidem mutandam allicerent. Muslemorum imperator, rebus el-Djezîræ cognitis, quia jurejurando se obstrinxerat, ab Ibn-Kanûno non prius discedere, quam ille devictus arbitrio ejus se subjecisset, filium Abu-Jaqûbum emirum illustrem accitum Tandjam ire jussit, liberationi el-Djezîræ consulturum et ornaturum naves, quæ classem illam obsidentem adorirentur. Abu-Jaqûb igitur mense Muharremi, anno 678 (coepit die 15 Maj. 1279), Murrekoscha profectus, Safaro, huic Muharremo proximo⁵, incunte Tandjam venit, et in urbibus Sebta, Tandja, Bâdis, Sela naves ornari jussit. Pecunias et arma militibus dedit. Æque in navibus ornandis atque in classe illa oppugnanda Sebtenses inprimis summum exseruerunt studium. Nam Abu-Hâtim el-Azfi faqihus, simulac litteras Abu-Jaqûbi de navibus ornandis accepit, principes Sebtae, duces, capita et milites convocatos ad bellum cohortatus est, ut, Djezirenses urbemque eorum ab interitu imminente et bello

نزلها ³) Post d. وتوقع b. وتوقع القتال ²) وهدمها وقلع ثمارها ¹)
من البحر اجفان العدو اربعاية جفن بين قرافر وقلبايع كبارا وصغارا ونزلها c. †:
⁴) طردهم e. ⁵) الثاني للمحرم a. b. Forsan التالي rectius scribas.

liberarent, incitavit.¹ Itaque omnes, qui aderant, expediti et graviter onusti, alacres naves conscendere volunt. Quadraginta quinque tum magnas tum parvas naves, a Sebtsensibus ornatas, urbis faqihi, sancti, docti, mercatores et calones² sua sponte conscenderunt. Universi, etiamsi nullam belli habuerunt experientiam, vitam Deo vendiderunt. Feminae modo, paralysi affecti, senes, quibus nullae essent vires, et pueri, qui nondum virilem aetatem attigissent, in urbe relictii sunt. Ibn-el-Ahmar Mankebi, Almeriae et Malaqa duodecim naves, [224] Abu-Jaqub emirus vero Tandjae, Selae, Badii et Anfai³ quindecim ornavit⁴. Omnes Muslemorum naves, numero septuaginta duae, Sebtae collectae, inde Tandjam vela dererunt, ut Abu-Jaqub emirus eas videret. Quum pulcherrimo ornatu et ordine exquisitissimo eo appulissent, Merinidae nobiles, qui belli sacri desiderio ferebantur, universi eas conscenderunt. Vexillo felici et victorioso iis tradito, Abu-Jaqub, "cum benedictione Dei", inquit, "proficiscamini ab Eo adjuti."⁵ Milites fidei symbola clara voce recitarunt et ceteri, omnia fausta apprecati, Deum alte implorarunt, ut opem ferret et auxilium adversus hostes. Die Rebi' prioris octavo, anno 678, Tandja vela fecerunt, hominibus lacrymantibus Deique voluntati sese subjicientibus. Incolae Sebtae, Tandjae et Qasr-el-Djevazi, quatuor noctes insomnes et vigiles, portas non clauderunt, et senes puerique relictii, moenia adscendentes, dies noctesque pro illis preces ex intimo corde fuderunt. Velis Muslemorum mari expansis rostrisque foras versis, unda quasi campus aquabilis fuit et venti, Deo adjuvante, subsederunt, ut bellum et certamen faustum iis esset. Quum⁶ maria tam placida essent, ut naves⁷ aestum⁸ vix sentirent, classis muslemica apud Djebel-el-fath appulit, ubi hanc noctem milites, excubias agentes, in navibus Coranum legerunt, Deum laudarunt et summa cum diligentia⁹ precati sunt. Aurora diei Mercurii 10: Rebi' prioris nuper dicti illucescente, preces matutinas justo suo tempore pergerunt, et faqihi quidam virique sancti hortatum exstiterunt monentes, quale et quantum praemium Deus militibus sit pollicitus, ita ut¹⁰, lacrymis obortis, animi voluptate perstringerentur, et corda confirmata, purissimis studiis mota, martyrium desiderarent. Ultima salutatione functi, se

¹) وجاهلهم b. حصرة pro نصرة a. ²) والسوقية a. ³) Velez und Saffi D. M. pro his duobus modo: Alcumas. ⁴) جفنا — — وعمر — — c. ⁵) — c. ⁶) — c. ⁷) جرتها a. حريها b. ⁸) القرون c. ⁹) مجتهد c. ¹⁰) حتى — — نياتهم ¹⁰) c. forsans abesse possit.

iavicem sunt amplexi et privata condonarunt¹ delicta. Tum vela, adversus naves hostium euntes, dederunt.

Christiani autem, quum Muslemos adversus se properantes², et, omnibus fugiendi viis clausis, pugnam modo et cædem parantes viderent, mentibus pavore percussis, alter alteri sese adjunxit, ut in certamine tutior esset. Dux eorum et summus classis præfectus³ navis pontem adscendens, ut classem Muslemorum intueretur, mille navigiorum computavit et plura etiam esse credidit. Duces quoque Christianorum ea numerantes in id conspirarunt, ut plus mille numero essent, et quia hæc res certa et indubitata iis videbatur, quoniam Deus numerum ante oculos eorum auxit, omnino desperarunt, et nil nisi mortem et interitum expectantes, fugam meditati sunt. Interim Muslemi accedentes, naves instar muri coram illis disposuerunt, in omnibus rebus Deo confidentes, et quisque mortem putans propinquam, animam jam ante interitum Deo paradiso vendiderat. Dux classis infidelium summus in nave ad id parata tunc iis occurrit, ceteris ducibus Christianorum et militibus in navigiis bene instructis et navibus horrendis⁴ eum comitantibus, quorum omnes [225] ferro teoti⁵ arma et apparatus præ se tulerunt. Maximas naves muslemicas, quæ galæræ erant, hæc infidelium navigia instar montium altorum superarunt, et velis expansis, mare quasi campus iis erat, in quo quemadmodum equi nobiles excurrerent. Inter utramque aciem proelium exarsit. Muslemi, fidei symbola recitantes, dixerunt: "non (sequemur) vestigium rei post nos ipsam." Sagittæ eorum, quasi imber stillans⁶ seu procella vehemens effusæ, scuta et loricas perforantes, turmas separarunt, et omnes⁷ naves mortuis et sauciis opplerunt; nam tela volantia et lanceæ acutæ in eos saevierunt. Infideles, quum vulnera recepta⁸ viderent, terga vertentes fugerunt dictitantes: "hoc iter⁹ fuga est et conversio infausta." Muslemi in naves eorum se projicientes, multos occiderunt. Plurimi in mare desili- entes tamquam ranæ natarunt et sicut stragula eo conciderunt, quorum Muslemi spiculis tenuibus et acutis ensibus tot interfecerunt, ut ne unus quidem superesset. Naves¹⁰ vacuas et inanes etiam occuparunt et omnia,

d. — والنجم — حروبهم³ b. اجفان a. شروع² b. وتساحوا¹ h. اللعين d. المند⁴ اعدھا — قد⁶ b. في قلايم معدة ونواتيد عالية⁵ h. صاية⁷ b. c. — وتمكن المسلمون من b. والجوع والاجفان مثلاة بالقتلى⁸ h. In c. post الجوع⁹ b. اجفان الروم ونصر الله تعالى عباده المؤمنين فخرجوا بثلاثة قطع من + والجوع¹⁰ b. من الافرنج والعقار⁹ اجفان المشركين وكثر فيها بقى من المشركين القتل والجراح a. b. d. e. b. فلکھا — واستبشروا¹¹ b. ابرة b. شهرة¹⁰ a. b. d. e.

quæ inerant, arma ac commeatum ceperunt. Milites vero et fideles, qui el-Djeziræ erant, curis liberati et interitu atque excidio classis, defensorum ejus cæde et navibus captis læti, vitæ spem post mortem imminentem recuperarunt. Deus enim pro gladii metu¹ securitatem, facilitatem pro difficultate, pro patientia² victoriam, felicitatem post angustias, gaudium post afflictionem³, lucem post tenebras et serenitatem post nubes iis concessit. Muslemi classe el-Djezîra vi potiti, omnes ibi inventos Christianos trucidarunt, præfectum classis summum et magnum ducum Christianorum numerum captivos duxerunt, quos inter erant nepos a sorore Alfonsi et Major⁴ domus ejus. Fideles omnia, quæ el-Djeziræ et navibus inerant, arma, apparatus, spolia et res pretiosas, a mercatoribus apportatas, sicut ornamenta, vestes, margaritas, ceperunt, tantamque horum vim acquisiverunt, ut eam neque lingua efferre nec numerus capere posset. Milites castrorum, a quibus el-Djezîra terra obsidebatur, quum animadverterent, nautas captos, cæsos, perditos esse, timentes, ne Abu-Jaqûb emirus, qui, in littore Tandjæ stans, auxilio paratus erat⁵, ex improviso se adoriretur; castris motis et omnibus suis sarcinis et commeatu relictis⁶, in fugam se conjecerunt. Incolæ el-Djeziræ, tam viri quam feminae, in tentoria illorum effusi et in ædificiis discurrentes, occidunt et prædantur. Ibi quoque varia spolia, divitias, fructus, pelles, hordeum et farinam, tot ac tanta invenerunt, ut, omnibus raptis et in urbem coactis, *rubâ* farinæ cordubensis, quæ mane ejusdem diei nullo pretio haberi posset, *dirhemo* ibi venderetur. Deus in hac pugna clementiam suam præsertim ideo indicaverat, quod, quamvis Muslemi septuaginta modo naves haberent, [226] classem tamen christianam plus 400 navium vincerent. Abu-Jaqûb, simulac nuntium de victoria illustri et gratia præclara, qua Deus die secundo Redjebi eodemque Prophetæ natali, anno 678, servos suos fideles ornaverant, accepit, post gratias ac laudes Deo actas, ad patrem litteras de victoria dedit. Hic, in monte Seksivæ Mesûdum ben-Kanûn obsidens, epistola accepta, Deo se prostravit et gratiis actis et laudibus, eleemosynas distribui, vinctos⁷ solvi, festa hilaria⁸ celebrari et tympana in toto suo regno pulsari jussit. Inde a primo die, quo famam de el Djezîra obsessa audiverat, somno haud indulgens nec cibo ga-

b. — والنصر بعد والصبر² الذكر والبسر بعد b. — e. الوعر¹
 خلفوا⁶ e. مستعدا للجواز⁵ d. e. h. D. بيونة⁴ h. d. e. والدباح³
 a. b. أعمال المفرحات⁸ a. d. e. h. السجون⁷

visus, feminam non attigerat, sed, vestibus numquam mutatis¹, vitam degerat injucundam, donec nuntium de classe superata et perditâ, deque castris a Djezira motis acciperet. Abu Jaqûb emirus, incunte Relî' posteriore, statim post illam victoriam el-Djeziram venit, quare Christiani territi ubique urbes suas obsessum iri exspectarunt. At dissidio inter eum et Ibn-el-Ahmarum ob Mâlaqam occupatam exorto cum impediēte², quominus fines illorum aggredereetur; pacem ea conditione cum Alfonso fecit, ut conjunctis viribus Granatam obsiderent. Tum in Mauritaniâ trajiciens³, principes Christianorum secum ad patrem duxit, ut ille ipse foedus confirmaret. Putavit enim, se ita patris voluntati satis fecisse. Muslemorum autem imperator, de hac re certior factus, magna ira commotus, filii consilium improbavit, et, in⁴ fines el-Sûsi profectus, juravit, se ne unum quidem e ducibus christianis, quos filius adduxisset, esse visurum, nisi in suis ipsorum regionibus. Ii igitur, re infecta, domum reverterunt, et imperator Muslemorum, e terra el-Sûsi Murrekoseham reversus, ibi aliquamdiu mansit; postea vero ad urbem Fesanam movens, eo advenit et domicilium in aula urbis el-Beidhâ fixit. Hinc litteris de ope in bello sacro ferenda ad tribus Merinidarum et Arabum datis, el-Beidhâ ad Hispaniam incunte Redjebo, anno 678, profectus est, ut hujus terræ res in ordinem redigeret, turbas compesceret et bellum sacrum obiret.⁵ Medio hoc mense Tandjam venit et arcem inhabitans, quum res Hispaniæ examinaret, mox intellexit, ignem ibi esse accensum, et dissidium inter Muslemos et Christianos ubique crevisse. Hostis quoque occasione, quam et absentia imperatoris et ira ejus contra Ibn-el-Ahmarum ob Mâlaqam præbebat, diligenter usus est. Legatos quidem ad hunc imperator miserat de Mâlaqa sibi reddenda et pace restituenda; sed Ibn el-Ahmar petita recusans eos duro excepit sermone; nam foedere se inter et Jaghmurâsenum ben-Zijân icto, magnos thesauros donaque splendida ad eum miserat, ut, expeditionibus in fines imperatoris susceptis, cum occupatum⁶ impediret⁷, quominus tempore opportuno in Hispaniam trajiceret et se bello adoriretur. Quibus cognitis, [227] Muslemorum imperator, legatis ad Jaghmurâsenum⁸ missis, de hac fama eum interrogavit, et, ut pax redintegraretur, petiit. "Quamdiu vivam", respondit, "nulla nos inter pax erit. Quæ vero de foe-

الى — — — مع — — — d. وجاز معه ³ e. فعاقه b. فصاحه c. فسأله ² c. — ¹ الى على ان ينتقل b. d. ⁶ c. — من سنة — — رجب ⁵ b. — بلاد — — السوس ⁴ e. — ويشغل — — الاندلس b. ويشغله عن الحرب ⁷ b. يغمراس ⁸

dere inter Ibn-el-Ahmarum et me inito acceperit, vera sunt. Itaque ei renuntia, ut occursui, bello et certamini adversus me se praearet." Quum hæc dicta legatus referret, imperator, "Deo sum et ad Deum revertar", exclamans, "o bone Deus", tum addidit, "mihi adversus istos opem feras, tu, qui optimus es opitulator." Postquam tres menses et septem dies Tandjæ subliterat, Fesam reversus die Schevvali ultimo, anno 678, eam ingressus est. Hic moratus, iterum ad Jaghmurâsenum misit, qui argumentis idoneis rem veram probarent et rectam ei monstrarent viam.¹ "Quamdiu, o Jaghmurâsen", ei dixit, "iste error et vana manebit opinio? Num pectoribus explicatis², hæc mala umquam finient? Perbene nosti, ætate jam inclinata, juventutem tuam evanuisse, teque campum a fatis tibi datum jam esse emensum. Pacem igitur arripias, quam Deus servis suis bonum eximium dedit, et, viam ingrediens pietatis ac justitiæ, ad iis auxilium ferendum propera, qui probi et pii bellum obeunt sacrum. Arma expedias et certamini pro religione te praeprans, in Christianis debellandis³ summum exseras studium.⁴

Quamdiu impeditus eris? quamdiu? Calicem mortis homo bibat oportet.

Quod si bellum sacrum suscipere nolis, a recta via declinans,

Hominibus tamen, qui terram suam diu defenderunt⁵, in certamen ire permittas⁶,

Et tranquillus⁷ Teginenses ne aggrediaris, nam ii Merinidis foedere conjuncti sunt."

Legati profecti, hæc verba et cohortationem ad Jaghmurâsenum pertulerunt, qui, quum in media oratione Teginenses commemoratos audiret⁸, adeo commotus est, ut, nunc surgens nunc considens, pæne irâ disrumperetur. "A Teginensibus", inquit, "haud abstinere, etiamsi Alfonso⁹ in inferno videro. Quæcumque ei placebunt, faciat. At bello se paret; nam id ei utilissimum erit." Ita omni pacis spe abjecta, mense Dhu-l-Hidjæ, anno 679 (coepit die 2 Maj. 1280), imperator ex urbe Fesana castris motis, ad Fedj-Abd-Allâh profectus, Abu-Jaqûbum emirum filium ibi convenit, et Rabât-Tâzam movens, postquam¹⁰ ibi aliquamdiu subliterat,

¹ وبين له الحجّة) b. c. — b. c. ² تشرح) b. c. ³ بقدمه) c. ⁴ جدا + c. et —⁵ versum — لغتي حتى — — اغتباط In b verba sicut versus disposita sunt. ⁶ مومنين) b. ⁷ واترك) b. ⁸ واقعد) b. e. bene. ⁹ a. hic tria ultima poematii hæmistichia repetit. ¹⁰ النفس عن a. النميش) b. ¹¹ فاقام به أياما) b.

cum¹ manu quingentorum modo equitum ad Vadi-Melujam perrexit. Dum hic morabatur, milites, heroës, et gentium Merinidarum reges² affluerunt, et copiarum fluminum instar tot advenerunt, ut castra ejus colles vallesque complerent. Deinde usque Tamam³ venerat, quum Ibrahim filius mortuus est. Hinc profectus in Vadi-Taftet⁴ consedit. Jaghmurâsen autem cum divitiis, familiis et rebus magni parvique pretii, comitantibus tribubus Arabum⁵ cum ovibus et camelis, e regione castra metatus est. Quamvis Merinidæ pugnam atque occursum expelerent, Muslemorum imperator omne interdixit certamen. Sed cohors venatum⁶ et castra Jaghmurâseni [228] inspectum exiit, quæ, a venandi studio ablata⁷, quum prope castra illa accessisset, a Beni-Abd-el-Vâdi et Arabibus, qui adversus eam locustarum instar properabant, oppressa, usque ad fluvii ripam fugata est. Imperator Muslemorum, Abd-el-Vaditarum equitibus, turmam suam persecutis, conspectis, simulac preces finierat meridianas, equum conscendit, et Merinidæ, Arabes, ceterique milites idem facientes, leonibus similes, illos invadunt. Equitatus in duas dividitur partes, quarum altera Jaghmurâseni castra, altera castra adoritur Arabum, qui una cum illo profecti erant, dum ipse imperator et Abu-Jaqûb emirus filius cum fere 2,000 equitum e Merinidis nobilissimis pone manent. Jam⁸ pugna exarsit, certaminis furnax inflammatus est, et proelium, diabolo vociferante, inter utramque aciem, magis magisque vehementiâ crevit usque ad tempus precum postmeridianarum, quo imperator Muslemorum⁹ cum fere mille equitibus Merinidarum, et Abu-Jaqûb emirus filius ex altera parte, uterque tympanis et vexillis comitantibus invadunt, et in hostes undique, quos quasi ignis poenæ perennes cingunt, spicula et tela effundunt.¹⁰ Jaghmurâsen videns, se resistere non posse, fugiens terga vertit, et tentoriis, thesauris, tabernaculis familiisque relictis, neque bona nec puellas¹¹ curans¹², sicut consueverat in Desertum abiit. Cæso exercitu et signis spoliatus¹³, sidere suo infausto gloriam perdente¹⁴, in caput regni se recepit. Tota ejus castra a militibus direpta sunt, qui omnem noctem usque ad auroram loca vicina populabantur, dum in castris imperatoris continue pulsabantur

ثامت e. تامة³ 2) الاقبال a. forsân rectius. 1) اياما — — ثم — c. b. Nana M. 4) تافتت b. e. تانية h. 5) المغرب c. 6) متصيرين b. 7) فاذا بهم في هذه الصيدة⁷ 8) العصر — — فالتحم — c. 9) Sensus jubet 10) وابدلوا a. d. وادبلوا¹⁰ 11) واندلوا e. 12) واندلوا¹² 13) وعكست a. عكمت¹³ 14) وعكست¹⁴ 15) وعكست¹⁵ 16) وعكست¹⁶ 17) وعكست¹⁷ 18) وعكست¹⁸ 19) وعكست¹⁹ 20) وعكست²⁰ 21) وعكست²¹ 22) وعكست²² 23) وعكست²³ 24) وعكست²⁴ 25) وعكست²⁵ 26) وعكست²⁶ 27) وعكست²⁷ 28) وعكست²⁸ 29) وعكست²⁹ 30) وعكست³⁰ 31) وعكست³¹ 32) وعكست³² 33) وعكست³³ 34) وعكست³⁴ 35) وعكست³⁵ 36) وعكست³⁶ 37) وعكست³⁷ 38) وعكست³⁸ 39) وعكست³⁹ 40) وعكست⁴⁰ 41) وعكست⁴¹ 42) وعكست⁴² 43) وعكست⁴³ 44) وعكست⁴⁴ 45) وعكست⁴⁵ 46) وعكست⁴⁶ 47) وعكست⁴⁷ 48) وعكست⁴⁸ 49) وعكست⁴⁹ 50) وعكست⁵⁰ 51) وعكست⁵¹ 52) وعكست⁵² 53) وعكست⁵³ 54) وعكست⁵⁴ 55) وعكست⁵⁵ 56) وعكست⁵⁶ 57) وعكست⁵⁷ 58) وعكست⁵⁸ 59) وعكست⁵⁹ 60) وعكست⁶⁰ 61) وعكست⁶¹ 62) وعكست⁶² 63) وعكست⁶³ 64) وعكست⁶⁴ 65) وعكست⁶⁵ 66) وعكست⁶⁶ 67) وعكست⁶⁷ 68) وعكست⁶⁸ 69) وعكست⁶⁹ 70) وعكست⁷⁰ 71) وعكست⁷¹ 72) وعكست⁷² 73) وعكست⁷³ 74) وعكست⁷⁴ 75) وعكست⁷⁵ 76) وعكست⁷⁶ 77) وعكست⁷⁷ 78) وعكست⁷⁸ 79) وعكست⁷⁹ 80) وعكست⁸⁰ 81) وعكست⁸¹ 82) وعكست⁸² 83) وعكست⁸³ 84) وعكست⁸⁴ 85) وعكست⁸⁵ 86) وعكست⁸⁶ 87) وعكست⁸⁷ 88) وعكست⁸⁸ 89) وعكست⁸⁹ 90) وعكست⁹⁰ 91) وعكست⁹¹ 92) وعكست⁹² 93) وعكست⁹³ 94) وعكست⁹⁴ 95) وعكست⁹⁵ 96) وعكست⁹⁶ 97) وعكست⁹⁷ 98) وعكست⁹⁸ 99) وعكست⁹⁹ 100) وعكست¹⁰⁰ 101) وعكست¹⁰¹ 102) وعكست¹⁰² 103) وعكست¹⁰³ 104) وعكست¹⁰⁴ 105) وعكست¹⁰⁵ 106) وعكست¹⁰⁶ 107) وعكست¹⁰⁷ 108) وعكست¹⁰⁸ 109) وعكست¹⁰⁹ 110) وعكست¹¹⁰ 111) وعكست¹¹¹ 112) وعكست¹¹² 113) وعكست¹¹³ 114) وعكست¹¹⁴ 115) وعكست¹¹⁵ 116) وعكست¹¹⁶ 117) وعكست¹¹⁷ 118) وعكست¹¹⁸ 119) وعكست¹¹⁹ 120) وعكست¹²⁰ 121) وعكست¹²¹ 122) وعكست¹²² 123) وعكست¹²³ 124) وعكست¹²⁴ 125) وعكست¹²⁵ 126) وعكست¹²⁶ 127) وعكست¹²⁷ 128) وعكست¹²⁸ 129) وعكست¹²⁹ 130) وعكست¹³⁰ 131) وعكست¹³¹ 132) وعكست¹³² 133) وعكست¹³³ 134) وعكست¹³⁴ 135) وعكست¹³⁵ 136) وعكست¹³⁶ 137) وعكست¹³⁷ 138) وعكست¹³⁸ 139) وعكست¹³⁹ 140) وعكست¹⁴⁰ 141) وعكست¹⁴¹ 142) وعكست¹⁴² 143) وعكست¹⁴³ 144) وعكست¹⁴⁴ 145) وعكست¹⁴⁵ 146) وعكست¹⁴⁶ 147) وعكست¹⁴⁷ 148) وعكست¹⁴⁸ 149) وعكست¹⁴⁹ 150) وعكست¹⁵⁰ 151) وعكست¹⁵¹ 152) وعكست¹⁵² 153) وعكست¹⁵³ 154) وعكست¹⁵⁴ 155) وعكست¹⁵⁵ 156) وعكست¹⁵⁶ 157) وعكست¹⁵⁷ 158) وعكست¹⁵⁸ 159) وعكست¹⁵⁹ 160) وعكست¹⁶⁰ 161) وعكست¹⁶¹ 162) وعكست¹⁶² 163) وعكست¹⁶³ 164) وعكست¹⁶⁴ 165) وعكست¹⁶⁵ 166) وعكست¹⁶⁶ 167) وعكست¹⁶⁷ 168) وعكست¹⁶⁸ 169) وعكست¹⁶⁹ 170) وعكست¹⁷⁰ 171) وعكست¹⁷¹ 172) وعكست¹⁷² 173) وعكست¹⁷³ 174) وعكست¹⁷⁴ 175) وعكست¹⁷⁵ 176) وعكست¹⁷⁶ 177) وعكست¹⁷⁷ 178) وعكست¹⁷⁸ 179) وعكست¹⁷⁹ 180) وعكست¹⁸⁰ 181) وعكست¹⁸¹ 182) وعكست¹⁸² 183) وعكست¹⁸³ 184) وعكست¹⁸⁴ 185) وعكست¹⁸⁵ 186) وعكست¹⁸⁶ 187) وعكست¹⁸⁷ 188) وعكست¹⁸⁸ 189) وعكست¹⁸⁹ 190) وعكست¹⁹⁰ 191) وعكست¹⁹¹ 192) وعكست¹⁹² 193) وعكست¹⁹³ 194) وعكست¹⁹⁴ 195) وعكست¹⁹⁵ 196) وعكست¹⁹⁶ 197) وعكست¹⁹⁷ 198) وعكست¹⁹⁸ 199) وعكست¹⁹⁹ 200) وعكست²⁰⁰ 201) وعكست²⁰¹ 202) وعكست²⁰² 203) وعكست²⁰³ 204) وعكست²⁰⁴ 205) وعكست²⁰⁵ 206) وعكست²⁰⁶ 207) وعكست²⁰⁷ 208) وعكست²⁰⁸ 209) وعكست²⁰⁹ 210) وعكست²¹⁰ 211) وعكست²¹¹ 212) وعكست²¹² 213) وعكست²¹³ 214) وعكست²¹⁴ 215) وعكست²¹⁵ 216) وعكست²¹⁶ 217) وعكست²¹⁷ 218) وعكست²¹⁸ 219) وعكست²¹⁹ 220) وعكست²²⁰ 221) وعكست²²¹ 222) وعكست²²² 223) وعكست²²³ 224) وعكست²²⁴ 225) وعكست²²⁵ 226) وعكست²²⁶ 227) وعكست²²⁷ 228) وعكست²²⁸ 229) وعكست²²⁹ 230) وعكست²³⁰ 231) وعكست²³¹ 232) وعكست²³² 233) وعكست²³³ 234) وعكست²³⁴ 235) وعكست²³⁵ 236) وعكست²³⁶ 237) وعكست²³⁷ 238) وعكست²³⁸ 239) وعكست²³⁹ 240) وعكست²⁴⁰ 241) وعكست²⁴¹ 242) وعكست²⁴² 243) وعكست²⁴³ 244) وعكست²⁴⁴ 245) وعكست²⁴⁵ 246) وعكست²⁴⁶ 247) وعكست²⁴⁷ 248) وعكست²⁴⁸ 249) وعكست²⁴⁹ 250) وعكست²⁵⁰ 251) وعكست²⁵¹ 252) وعكست²⁵² 253) وعكست²⁵³ 254) وعكست²⁵⁴ 255) وعكست²⁵⁵ 256) وعكست²⁵⁶ 257) وعكست²⁵⁷ 258) وعكست²⁵⁸ 259) وعكست²⁵⁹ 260) وعكست²⁶⁰ 261) وعكست²⁶¹ 262) وعكست²⁶² 263) وعكست²⁶³ 264) وعكست²⁶⁴ 265) وعكست²⁶⁵ 266) وعكست²⁶⁶ 267) وعكست²⁶⁷ 268) وعكست²⁶⁸ 269) وعكست²⁶⁹ 270) وعكست²⁷⁰ 271) وعكست²⁷¹ 272) وعكست²⁷² 273) وعكست²⁷³ 274) وعكست²⁷⁴ 275) وعكست²⁷⁵ 276) وعكست²⁷⁶ 277) وعكست²⁷⁷ 278) وعكست²⁷⁸ 279) وعكست²⁷⁹ 280) وعكست²⁸⁰ 281) وعكست²⁸¹ 282) وعكست²⁸² 283) وعكست²⁸³ 284) وعكست²⁸⁴ 285) وعكست²⁸⁵ 286) وعكست²⁸⁶ 287) وعكست²⁸⁷ 288) وعكست²⁸⁸ 289) وعكست²⁸⁹ 290) وعكست²⁹⁰ 291) وعكست²⁹¹ 292) وعكست²⁹² 293) وعكست²⁹³ 294) وعكست²⁹⁴ 295) وعكست²⁹⁵ 296) وعكست²⁹⁶ 297) وعكست²⁹⁷ 298) وعكست²⁹⁸ 299) وعكست²⁹⁹ 300) وعكست³⁰⁰ 301) وعكست³⁰¹ 302) وعكست³⁰² 303) وعكست³⁰³ 304) وعكست³⁰⁴ 305) وعكست³⁰⁵ 306) وعكست³⁰⁶ 307) وعكست³⁰⁷ 308) وعكست³⁰⁸ 309) وعكست³⁰⁹ 310) وعكست³¹⁰ 311) وعكست³¹¹ 312) وعكست³¹² 313) وعكست³¹³ 314) وعكست³¹⁴ 315) وعكست³¹⁵ 316) وعكست³¹⁶ 317) وعكست³¹⁷ 318) وعكست³¹⁸ 319) وعكست³¹⁹ 320) وعكست³²⁰ 321) وعكست³²¹ 322) وعكست³²² 323) وعكست³²³ 324) وعكست³²⁴ 325) وعكست³²⁵ 326) وعكست³²⁶ 327) وعكست³²⁷ 328) وعكست³²⁸ 329) وعكست³²⁹ 330) وعكست³³⁰ 331) وعكست³³¹ 332) وعكست³³² 333) وعكست³³³ 334) وعكست³³⁴ 335) وعكست³³⁵ 336) وعكست³³⁶ 337) وعكست³³⁷ 338) وعكست³³⁸ 339) وعكست³³⁹ 340) وعكست³⁴⁰ 341) وعكست³⁴¹ 342) وعكست³⁴² 343) وعكست³⁴³ 344) وعكست³⁴⁴ 345) وعكست³⁴⁵ 346) وعكست³⁴⁶ 347) وعكست³⁴⁷ 348) وعكست³⁴⁸ 349) وعكست³⁴⁹ 350) وعكست³⁵⁰ 351) وعكست³⁵¹ 352) وعكست³⁵² 353) وعكست³⁵³ 354) وعكست³⁵⁴ 355) وعكست³⁵⁵ 356) وعكست³⁵⁶ 357) وعكست³⁵⁷ 358) وعكست³⁵⁸ 359) وعكست³⁵⁹ 360) وعكست³⁶⁰ 361) وعكست³⁶¹ 362) وعكست³⁶² 363) وعكست³⁶³ 364) وعكست³⁶⁴ 365) وعكست³⁶⁵ 366) وعكست³⁶⁶ 367) وعكست³⁶⁷ 368) وعكست³⁶⁸ 369) وعكست³⁶⁹ 370) وعكست³⁷⁰ 371) وعكست³⁷¹ 372) وعكست³⁷² 373) وعكست³⁷³ 374) وعكست³⁷⁴ 375) وعكست³⁷⁵ 376) وعكست³⁷⁶ 377) وعكست³⁷⁷ 378) وعكست³⁷⁸ 379) وعكست³⁷⁹ 380) وعكست³⁸⁰ 381) وعكست³⁸¹ 382) وعكست³⁸² 383) وعكست³⁸³ 384) وعكست³⁸⁴ 385) وعكست³⁸⁵ 386) وعكست³⁸⁶ 387) وعكست³⁸⁷ 388) وعكست³⁸⁸ 389) وعكست³⁸⁹ 390) وعكست³⁹⁰ 391) وعكست³⁹¹ 392) وعكست³⁹² 393) وعكست³⁹³ 394) وعكست³⁹⁴ 395) وعكست³⁹⁵ 396) وعكست³⁹⁶ 397) وعكست³⁹⁷ 398) وعكست³⁹⁸ 399) وعكست³⁹⁹ 400) وعكست⁴⁰⁰ 401) وعكست⁴⁰¹ 402) وعكست⁴⁰² 403) وعكست⁴⁰³ 404) وعكست⁴⁰⁴ 405) وعكست⁴⁰⁵ 406) وعكست⁴⁰⁶ 407) وعكست⁴⁰⁷ 408) وعكست⁴⁰⁸ 409) وعكست⁴⁰⁹ 410) وعكست⁴¹⁰ 411) وعكست⁴¹¹ 412) وعكست⁴¹² 413) وعكست⁴¹³ 414) وعكست⁴¹⁴ 415) وعكست⁴¹⁵ 416) وعكست⁴¹⁶ 417) وعكست⁴¹⁷ 418) وعكست⁴¹⁸ 419) وعكست⁴¹⁹ 420) وعكست⁴²⁰ 421) وعكست⁴²¹ 422) وعكست⁴²² 423) وعكست⁴²³ 424) وعكست⁴²⁴ 425) وعكست⁴²⁵ 426) وعكست⁴²⁶ 427) وعكست⁴²⁷ 428) وعكست⁴²⁸ 429) وعكست⁴²⁹ 430) وعكست⁴³⁰ 431) وعكست⁴³¹ 432) وعكست⁴³² 433) وعكست⁴³³ 434) وعكست⁴³⁴ 435) وعكست⁴³⁵ 436) وعكست⁴³⁶ 437) وعكست⁴³⁷ 438) وعكست⁴³⁸ 439) وعكست⁴³⁹ 440) وعكست⁴⁴⁰ 441) وعكست⁴⁴¹ 442) وعكست⁴⁴² 443) وعكست⁴⁴³ 444) وعكست⁴⁴⁴ 445) وعكست⁴⁴⁵ 446) وعكست⁴⁴⁶ 447) وعكست⁴⁴⁷ 448) وعكست⁴⁴⁸ 449) وعكست⁴⁴⁹ 450) وعكست⁴⁵⁰ 451) وعكست⁴⁵¹ 452) وعكست⁴⁵² 453) وعكست⁴⁵³ 454) وعكست⁴⁵⁴ 455) وعكست⁴⁵⁵ 456) وعكست⁴⁵⁶ 457) وعكست⁴⁵⁷ 458) وعكست⁴⁵⁸ 459) وعكست⁴⁵⁹ 460) وعكست⁴⁶⁰ 461) وعكست⁴⁶¹ 462) وعكست⁴⁶² 463) وعكست⁴⁶³ 464) وعكست⁴⁶⁴ 465) وعكست⁴⁶⁵ 466) وعكست⁴⁶⁶ 467) وعكست⁴⁶⁷ 468) وعكست⁴⁶⁸ 469) وعكست⁴⁶⁹ 470) وعكست⁴⁷⁰ 471) وعكست⁴⁷¹ 472) وعكست⁴⁷² 473) وعكست⁴⁷³ 474) وعكست⁴⁷⁴ 475) وعكست⁴⁷⁵ 476) وعكست⁴⁷⁶ 477) وعكست⁴⁷⁷ 478) وعكست⁴⁷⁸ 479) وعكست⁴⁷⁹ 480) وعكست⁴⁸⁰ 481) وعكست⁴⁸¹ 482) وعكست⁴⁸² 483) وعكست⁴⁸³ 484) وعكست⁴⁸⁴ 485) وعكست⁴⁸⁵ 486) وعكست⁴⁸⁶ 487) وعكست⁴⁸⁷ 488) وعكست⁴⁸⁸ 489) وعكست⁴⁸⁹ 490) وعكست⁴⁹⁰ 491) وعكست⁴⁹¹ 492) وعكست⁴⁹² 493) وعكست⁴⁹³ 494) وعكست⁴⁹⁴ 495) وعكست⁴⁹⁵ 496) وعكست⁴⁹⁶ 497) وعكست⁴⁹⁷ 498) وعكست⁴⁹⁸ 499) وعكست⁴⁹⁹ 500) وعكست⁵⁰⁰ 501) وعكست⁵⁰¹ 502) وعكست⁵⁰² 503) وعكست⁵⁰³ 504) وعكست⁵⁰⁴ 505) وعكست⁵⁰⁵ 506) وعكست⁵⁰⁶ 507) وعكست⁵⁰⁷ 508) وعكست⁵⁰⁸ 509) وعكست⁵⁰⁹ 510) وعكست⁵¹⁰ 511) وعكست⁵¹¹ 512) وعكست⁵¹² 513) وعكست⁵¹³ 514) وعكست⁵¹⁴ 515) وعكست⁵¹⁵ 516) وعكست⁵¹⁶ 517) وعكست⁵¹⁷ 518) وعكست⁵¹⁸ 519) وعكست⁵¹⁹ 520) وعكست⁵²⁰ 521) وعكست⁵²¹ 522) وعكست⁵²² 523) وعكست⁵²³ 524) وعكست⁵²⁴ 525) وعكست⁵²⁵ 526) وعكست⁵²⁶ 527) وعكست⁵²⁷ 528) وعكست⁵²⁸ 529) وعكست⁵²⁹ 530) وعكست⁵³⁰ 531) وعكست⁵³¹ 532) وعكست⁵³² 533) وعكست⁵³³ 534) وعكست⁵³⁴ 535) وعكست⁵³⁵ 536) وعكست⁵³⁶ 537) وعكست⁵³⁷ 538) وعكست⁵³⁸ 539) وعكست⁵³⁹ 540) وعكست⁵⁴⁰ 541) وعكست⁵⁴¹ 542) وعكست⁵⁴² 543) وعكست⁵⁴³ 544) وعكست⁵⁴⁴ 545) وعكست⁵⁴⁵ 546) وعكست⁵⁴⁶ 547) وعكست⁵⁴⁷ 548) وعكست⁵⁴⁸ 549) وعكست⁵⁴⁹ 550) وعكست⁵⁵⁰ 551) وعكست⁵⁵¹ 552) وعكست⁵⁵² 553) وعكست⁵⁵³ 554) وعكست⁵⁵⁴ 555) وعكست⁵⁵⁵ 556) وعكست⁵⁵⁶ 557) وعكست⁵⁵⁷ 558) وعكست⁵⁵⁸ 559) وعكست⁵⁵⁹ 560) وعكست⁵⁶⁰ 561) وعكست⁵⁶¹ 562) وعكست⁵⁶² 563) وعكست⁵⁶³ 564) وعكست⁵⁶⁴ 565) وعكست⁵⁶⁵ 566) وعكست⁵⁶⁶ 567) وعكست⁵⁶⁷ 568) وعكست⁵⁶⁸ 569) وعكست⁵⁶⁹ 570) وعكست⁵⁷⁰ 571) وعكست⁵⁷¹ 572) وعكست⁵⁷² 573) وعكست⁵⁷³ 574) وعكست⁵⁷⁴ 575) وعكست⁵⁷⁵ 576) وعكست⁵⁷⁶ 577) وعكست⁵⁷⁷ 578) وعكست⁵⁷⁸ 579) وعكست⁵⁷⁹ 580) وعكست⁵⁸⁰ 581) وعكست⁵⁸¹ 582) وعكست⁵⁸² 583) وعكست⁵⁸³ 584) وعكست⁵⁸⁴ 585) وعكست⁵⁸⁵ 586) وعكست⁵⁸⁶ 587) وعكست⁵⁸⁷ 588) وعكست⁵⁸⁸ 589) وعكست⁵⁸⁹ 590) وعكست⁵⁹⁰ 591) وعكست⁵⁹¹ 592) وعكست⁵⁹² 593) وعكست⁵⁹³ 594) وعكست⁵⁹⁴ 595) وعكست⁵⁹⁵ 596) وعكست⁵⁹⁶ 597) وعكست⁵⁹⁷ 598) وعكست⁵⁹⁸ 599) وعكست⁵⁹⁹ 600) وعكست⁶⁰⁰ 601) وعكست⁶⁰¹ 602) وعكست⁶⁰² 603) وعكست⁶⁰³ 604) وعكست⁶⁰⁴ 605) وعكست⁶⁰⁵ 606) وعكست⁶⁰⁶ 607) وعكست⁶⁰⁷ 608) وعكست⁶⁰⁸ 609) وعكست⁶⁰⁹ 610) وعكست⁶¹⁰ 611) وعكست⁶¹¹ 612) وعكست⁶¹² 613) وعكست⁶¹³ 614) وعكست⁶¹⁴ 615) وعكست⁶¹⁵ 616)

tympa. Bonis Arabum quoque captis, Merinidas oves eorum et cameliditarunt. Abu-Zijân ben-Abd-el-Qavi ad Abu-Jusufum imperatorem Muslemorum profectus, ei se subiecit et una cum tribu sua Benu-Tegîn in terra Jaghmurâseni mansit, quam, sicut imperatum est¹, devastatam omnino perdidit. Cuncta hac regione desolata, segetibus consumptis et spoliatis fundisque eversis, Benu-Tegîn², postquam eos donis splendidis donaverat³, in suos fines redire jussit, ipse apud Tilimsanum moratus, donec certior esset factus, eos in terram suam rediisse. Tum castris in Mauritaniam motis, mense Ramadhâni, anno 680 (coepit die 21 April. 1281), Fesam ingressus est, ubi usque ad finem Schevvâli substitit. Die primo Dhu-l-Qadæ anni ejusdem Murrekoscham profectus, ineunte Muharremo, anno 684, eo venit. Hic postquam uxorem Mesûdi ben-Kanûn duxerat, Abu-Jaqûbum emirum filium in terram el-Sûs misit, ipse autem Murrekoschæ mansit. Interim legatus ab Alfonso missus litteras ei apportavit, quibus cum ad opem sibi ferendam imploraret. "Christiani", scripsit, "o rex victoriose, foedere violato, filium meum adjuvantes, contra me surrexerunt. Senex iste grandævus est, dictitant, cujus ratio evanuit et intellectus abiit. Mihi igitur sis auxilio, ut tecum contra eos bellum geram." Talem rerum statum imperator arripiens, "veniam", respondit, et Rebi' priore Murrekoscha [229] profectus, oppidum haud intravit, neque opperitus nec cunctatus est, donec ad Qasr-el-Djevâz veniret, unde Rebi' posteriore, anno 684, el-Djeziram trajecit. Hic Christianos admodum debiles et dispersos esse comperit. Principes⁴ regni Hispaniæ cum salutaturi advenerunt. Postea castris motis, in Sakhrat⁵-el-Abâd⁶ substitit, ubi Alfonsus submissus et despectus adveniens, ab imperatore Muslemorum honoratus et pro dignitate celebratus, suam penuriam exposuit et dixit: "nullus mihi superest adiutor, te excepto, nullumque auxilium nisi apud te.⁷ Quum in hac expeditione pecunia mihi opus est, hanc coronam, quæ sola mihi relicta est, a patre et majoribus hereditate accepta, pignus ejus pecuniæ accipias, quam mihi ad expensa dederis." Imperator Muslemorum 100,000 aureos ei tradidit, et, ut fines Christianorum bello adorirentur⁸, ambo profecti sunt. Quum Cordubam venisset, ubi filius Alfonsi inerat, eam corona cinctam aliquantisper obsedit, et turmas aliquot Djejanum misit, quæ segetes depopulatæ

¹ يدعون e. — يدعون h. — يامرون a. — ² تـجـيـن d. fere ubique.
³ واعطاهم — — بلادهم e. b. — جبايهم a. حياتهم
⁴ اخصوص c. ⁵ بحضرة a. ⁶ ناصر الا ايك b. ⁷ عناد e. ⁸ يغرم c.

sunt. Imperator Muslemorum jam ad fines Toleti movit cædens, agens et ferens, pagos atque arces destruens, et usque ad Madjrit (Matritum) prope Toletum perrexit. Quum Merinidæ præda et captivis impedirentur, el-Djeziram reversus, eam Schabâno, anno nuper memorato, ingressus est. Hac expeditione, quæ sexta ejus erat¹, nulla umquam major fuit. El-Djeziræ usque ad exitum mensis Dhu-l-Hidjæ mansit, et primo Muharremi die, anno 682, Mâlaqam profectus, eam obsedit et plura ejus provinciæ castella ex. c. Qartamam², Dhakvân³ et Suheil expugnavit. Eodem anno filius Alfonsi, quia pater foedus cum Abu-Jusuf Muslemorum imperatore⁴ fecerat, pacem cum Ibn-el-Ahmaro iniit. Tot ac tantarum discordiarum incendium, quo jam Hispania exarsit, Mâlaqa caussa erat. At Ibn-el-Ahmar valde pressus, legatos tandem ad Abu-Jaqûbum emirum in Mauritaniâ misit, qui eum, ut in Hispaniam trajiceret, ad hæc negotia in ordinem redigenda, commoverent. Abu-Jaqûb igitur mense Safari, anno 682, transnavigavit, et, quamvis dissensio inter utrumque diuturna fuisset, Deo adjuvante, pacem inter Muslemos⁵ conciliavit, et signis religionis per suam benedictionem denuo sublati, Islamismi restituit concordiam et bellum ad paganos rejecit. Legiones ab imperatore Muslemorum in fines infidelium immissæ prædam agunt et ferunt. Tum el-Djezira profectus, Cordubam aggressus est, quæ expeditio Alabera⁶ vocatur.

De imperatoris Muslemorum adversus Alaberam expeditione.

Die primo Rebi' posterioris, anno 682, el-Djezirâ contra eam castris motis, Cordubam venit, cujus terram populatus est, arces deprædatus, et agros devastavit. Tum castris [250] una cum præda et impedimentis ad Bejâsam relictis, quibus præsidium 3,000 equitum ex heroibus imposuit, prudentia et arte commotus, quia ita regionem Hispanorum circumdedit, imperator Muslemorum cursu citato Alaberam tetendit. Duos dies per terram desertam ivit, donec ad loca veniret exulta, et equites usque ad Toleti provinciam processerunt, adeo ut diei modo unius iter ab Alabera abesset. At prædæ multitudo, qua Merinidæ erant onusti, bona et captivi⁷ eum impediverunt, quominus eam aggredereetur. Millibus innumeris Christianorum in hac expeditione occisis, alia via rediit, et incendens, destru-

دكوان³ b. e. g. Fartat M. قرطبة² b. — — — الذخيرة¹ a. b. M. Delwan D. علي يد امير المسلمين⁵ b. — — — يعقوب⁴ c. البرة b. البرات⁶ a. b. M. Delwan D. — recte. b. e. — والقتل⁷ c. f. Alabera M. D. البرت e. البرة b. البرات⁶

ens, agens, ferens et cædens Eboram¹ perrexit, quam quum horam obsideret, sagitta, a barbaro de muro in eum dejecta, equum, quo vectus erat, sauciavit; imperatorem autem Muslemorum Deus servavit. Deinde ad castra, apud Bejâsam relicta, reversus, ibi tres dies substitit, ut milites requiescerent; tum, postquam eam valde læserat, captivis, bonis et impedimentis haud describendis ante se actis, el-Djeziram profectus est, quam mense Redjebi, anno 682, intravit. Præda hic Muslemis distributa, primo Schabâni die in Mauritaniam trajecit, et, postquam tres dies Tandjæ substiterat, castris motis, ultima² decade hujus Schabâni Fesam venit. Jejunio Ramadhâni et festo jejunii rupti ibi celebratis, Murrekoscham movens, ad Rabât-el-fath³ pervenit, et post duorum mensium moram inde castris motis, mense Muharremi, anno 683, Murrekoscham, regni caput, ingressus est. Abu-Jaqûbum emirum filium in provinciam el-Sûsi misit, ut Arabas ceterasque tribus ibi rebellantes debellaret. Arabas in Desertum aufugientes usque ad el-Saqijat-el-Hamra persecutus est; maxima eorum pars in fuga fame perierunt. Interea Abu-Jusuf Muslemorum imperator, Murrekoschæ ad mortem ægrotans, litteras ad Abu-Jaqûbum emirum dedit, ut reditum acceleraret, prius quam mors se opprimeret. Murrekoscham ille igitur movens adventu suo ac præsentia et patrem et cives summa affecit lætitia. Imperator quiete gaudens, mox e morbo surrexit, valetudini restitutus.⁴ Deinde exeunte Djumâda posteriore, anno 683, ut Hispaniam bello adoriretur, Murrekoscham reliquit, et medio Schabâno ad Rabât-el-fath venit ibique jejunium Ramâdhani persolvit. [Hic⁵ tum obiit femina nobilis et pia Umm-el-Azz, filia Muhammedis ben-Hâzem, mater Abu-Jaqûbi emiri, die 27:o hujus Ramâdhani]. Principes et faqihi Mauritanie salutatum et ob valetudinem recuperatam gratulabundi jam huc venerunt. Eodem anno tanta erat pluvie inopia, ut homines imbrem non viderent, nisi⁶ in fine Ramadhâni, quo illa nobilis mortua est. Schevvâlo hujus anni exeunte imperator Muslemorum a Rabât-el-fath ad Qasr-el-Djevâz profectus est, et, litteris ad tribus Mauritanie de ope ad bellum sacrum ferenda datis, tempore anni 683 reliquo exercitum in Hispaniam trajicere coepit. [234]

c. وشقى⁴ — فوصل — — مراکش³ c. الاواخر² d. ايرت c. ابرة¹

وتوفيت هنالك المرأة المباركة أم العز بنت محمد بن حازم والددة: b. + المذكورة⁵ Quod additamentum, شديد ولم را الناس ماء⁶ 5) Post رمضان العظم sensui plane necessarium, in M. quoque legitur. b. الا في آخر

Primo die Safari, anno 684, postquam milites omnes eo transnavigaverant, ipse trajecit¹ et Tarifæ descendit, unde postea el-Djeziram castra movit. *De quarto Abu-Jusuf, Muslemorum imperatoris, in Hispaniam trajectu.*

Auctor pergit. Abu-Jusuf Muslemorum imperator die Jovis quinto Safari, anno 684, belli gerendi caussa, quartum in Hispaniam transiit, et in insula Tarifæ descendens, postea el-Djeziram profectus est. Castris inde in fines Christianorum motis, ad Vadi-Lekk procedens, segetes abundantes et bona affluentia ibi invenit. Turmas suas in terras christianas dimittens et ulterius movens, ad urbem Scherisch consedit², unde ad ceteras Christianorum urbes circumire statuerat, donec³ ultimas horum fines, quæ Muslemorum regioni adjacent, attigisset, ut capita regionum obsideret tamdiu, quam Deo placeret voluntatem suam efficere. Hac mente urbem Scherisch die 20:o Safari, anno 684, obsedit, et eodem die, post preces matutinas, equo conscenso, cum omnibus copiis ad urbis portam equitavit, ubi inde a prima luce usque ad tempus precum pomeridianarum substitit, dum milites, in loca vicina dispersi, segetes perdebant, arbores concidebant et destruebant pagos. Illis precibus peractis, ad tentorium suum revertit, et milites ad sua domicilia redierunt. Muslemos incitare atque oppidanos observare ideo non intermisit, quod novit, granaria Christianorum esse vacua, famem regiones eorum invasisse et inopiam terram omnem premere. Quare timuit, ne, si hanc provinciam⁴ occuparent, inde commeatum obtinerent et satis haberent, quo vitam sustentarent suam. Hanc ob causam segetes destruxit et studuit⁵, ut omnia vitæ commoda hostibus abriperet. Die 24:o Safari hujus Merinidæ et Arabes, qui ad Bahîr⁷ et in ejus provincia substiterant, in castra venerunt, postquam in illa statione omnes agros, hortos, vineas et arbores continue devastaverant et urbem Ibn-el-Selimi prætereuntes, ejus segetes perdiderant et incolas partim trucidaverant partim abduxerant captivos. Eodem tempore equites Muslemorum, qui Tarifæ fuerant et pedites, Hispaniæ [252] castellorum adhuc præsidia, cum omni apparatu et armis quoque accesserunt, et ita copiæ victrices collectæ sunt.

فحاصرها: + b. d. l. H. c. — ثم — الروم² + b. أمير المؤمنين e. —¹
 وشرح في فساد زروعها وقطع مرافقها وفساد أعنابها وأشجارها وعزم رحمه الله أنه إذا دمر
 حتى يفتي مرافقهم وأقواتهم بالتدمير والفساد ثم عزم على³ b. e. + بلاد شريش
 e. فيتردجوه⁵ c. الصابة⁴ تفريق للجيش على قواعدهم فحاصرها
 e. ودام⁶ b. c. عجم⁷

Die Mercurii 25:o Safari, imperator Muslemorum Ijâdum Asemitam¹ ad arcem Schelûqam² misit, qui eam adortus multos ibi occidit Christianos. Die Jovis 26:o hujus mensis imperator cum omnibus Muslemis, equis conscensis, ad urbem Scherisch processit et, dum ibi substitit, equos ac mulos circummisit, ut segetes demessas in castra ferrent. Omnia castrorum jumenta hordeo ac tritico onerata redierunt et ita castra bonis abundarunt. Veziros etiam duos principes Abd-Allâhum Muhammedem ben-Atwân³ et Abu-Abd-Allâhum Muhammedem ben-Amrân idem ablegavit, castella Qanâtîrum et Rûtam⁴ exploraturos. Qui quum equis conscensis, cum fere quinquaginta equitibus eo venissent, ex omni parte moenia ambientes, quanta esset horum Christianorum infirmitas, læti animadvertunt et reversi imperatorem de hac re fecerunt certiore.

Die Veneris 27:o ejusdem mensis imperator in castris tranquillus mansit neque equum conscendit, ut Christiani, hac arte seducti, essent securi. Qui, quum accepissent, illum eo die non exiturum esse, boves ovesque eductos, circa urbem paverunt. Sed Abu-Ali Mansûr ben-Abd-el-Vâhid emirus, ex insidiis, quas in olivetis cum fere trecentis equitibus dispersis struxerat, hos adortus, viros interfecit et pecora abegit. Quamvis enim imperator hoc die in castris sederet, exercitus tamen incursiones haud intermisit.⁵

Die Sabbati 28:o hujus mensis imperator cum omni militum manu equum conscendens, ad Scherisch processit, et, postquam horam urbem oppugnaverat, inde rediens vineas ac vineta eradicari jussit, et, multis eorum concisis, vespera ejusdem diei in castra revertit. Die Solis 29:o hujus mensis Abu-Alium Mansurum ben-Abd-el-Vâhid⁶ emirum nepotem, vexillo tradito, mille præfecit equitibus et Hispalim misit; ipse autem, sicut consueverat, ad Scherisch ivit, et, dum ibi substitit, milites jussit segetes destruere, vineta atque oliveta concidere. Intera Abu-Ali, mille Merindarum, Arabum e gentibus el-Asem⁷, el-Khalt, el-Aftadj⁸, et el-aghzâz equitibus comitantibus, mane diei Solis movens et usque ad meridiem profectus in monte Agrîr⁹ consedit, et, post preces pomeridianas equis iterum conscensis, iter ingressus, quum sol oriretur ad pontem, qui infra el-Aqvâs

روطة⁴ a. عطوا b. عصوا³ e. recte. شلوقة² b. المعاصمي¹ b. e melius.
 الرحمان⁶ c. افرير e. كبير a. اجرير b. جرير⁹ b. e. الابتياج⁸ b. العاصم⁷ b. e melius.
 Farim M. Agris. D.

(arcus) jacet, constitit, donec jumenta aliquid pabuli sumerent. Deinde omnem noctem profectus¹, die illucescente, inter montem el-Rahma² et Hispalim substitit, donec sol altius ascenderet. Hic capita exercitus muslimici accita consuluit, quinam Hispalim essent invasuri, quique apud eum [235] mansuri. Inter eos convenit, ut quingenti equites expeditionem susciperent, ceteri autem quingenti cum Abu-Alii emiro essent. Illi igitur Hispalim petunt; Abu-Ali vestigia eorum lento gradu legens, Christianos a dextra et sinistra cecidit et duxit captivos, feminas rapuit ac domos destruxit. Turma Muslemorum e Benu-Sugem³, Benu-Nogûm et Beraghva-tensibus aliquot circumpalans, validam Christianorum manum offendit, quam post magnum certamen Deo adjuvante in fugam conjecit, multos eorum occidit et duxit captivos. Toto Abu-Alii Mansûri emiri exercitu in unum collecto, Abu-l-Hasanum Alium ben-Jusuf ben-Jergâten⁴ de via, qua esset redeundum, consuluit. "Consultissimum mihi videtur", respondit, "Deo volente, iter ingredi, quod inter Qarmûnam et el-Qalam ducit." Abu-Ali igitur prædam colligi jussit. Quam collectam et manibus commissam fidis præmisit, ipse Qarmûnam profectus. Caloris⁵ æstu situque in hoc itinere Muslemi valde afflictis sunt. Abu-Ali emirus Abu-Semirum⁶ equitem, ut prægressus statum Qarmûnæ examinaret, ablegavit. Dum hic palans procedit, manum offendit Muslemorum ex iis, qui prima luce excursionem fecerant, cursu citato currentem⁷ et festinantem.⁸ Abu-Semiro, quid iis accidisset, interroganti, "Qarmûnam petentes", respondent, "nos turma peditum equitumque inde exiens adorta est. Pone hunc collem jam est nostris hærens vestigiis." Abu-Semir igitur cum Muslemis hic constitit, donec Abu-Ali exercitum et prædam eo adduceret. Hic, re exposita, Christianos aggressus est, quos fugientes ad portam urbis assecutus magnam partem cecidit; reliqui moenibus se defenderunt. Tum agros Qarmûnæ⁹ uri arboresque concidi jussit. Usque ad tempus præcum pomeridianarum ita egit, et, castris tum motis, sole occidente prædam attigit, quacum in Vadi Lekk pernoctavit. Deinde ad el-Aqvâs¹⁰ profectus, omnes¹¹ segetes circumcirca perdidit usque ad postmeridiem, quo ad Vadi-el-Melâha præ-

b. من بنى مرين وبنى نجوم³ b. الرحجة² c. وسار بالجبل¹ d. وجم وبنى نجوم⁴ e. Jarjan M. بيرجان⁵ b. bene. محتفزين⁶ c. semper⁷ b. فاشند⁸ — — — قرمونة⁹ e. مستحفرين¹⁰ Aut مستوفدين¹¹ legendum esse arbitror. a. b. melius. قرمونة¹² 10) Arcos M. Die Wasserleitung D. 11) ب. — — — بغانيمه¹³

dam duxit. Postea ad castra rediens, eo bono statu et spoliis onustus mane diei revertit.

Die Lunæ 30:o Safari hujus imperator Muslemorum, equo conscenso, universos jussit milites vineta et oliveta concidere atque agros comburere. Muslemi magnam tunc Christianis attulerunt calamitatem, quorum bona ut perderent, usque ad tempus precum pomeridianarum imperator eos cohortatus est. Quum dies valde calidus esset, Saïdo ben-Jakhlaf¹ et Arabum² manui imperavit, ut, dulcis aquæ utribus allatis, post aciem cum utensilibus bibendi starent, et iis, qui e militibus bibere vellent, aquam porrigerent. Totum obsidionis³ tempus hæc consuetudo observata est.

Die Martis primo mensis Rebi' prioris imperator Muslemorum, equo conscenso, præcones excursionem annuntiare jussit ad arva devastanda et arbores concidendas, neque prius quam post meridiem domum revertit. Eodem die Arabibus el-Asem⁴ imperavit, ut, portas Scherîschî circumvementes, ab urbe fugientes caperent, [234] intraturos vero occiderent. Castellum etiam Schelûqæ⁵ aggrediendum præcepit. Quare id adorti, quia incolæ securi pecora sua, sicut oves, asinos et boves eduxerant, his omnibus potiti sunt una cum 14 viris captivis. Ijâd Asemita cohortem spoliis onustam in castra reduxit.

Die Mercurii 2:do hujus Rebi' imperator Muslemorum manum 500 equitum ad Aschdjam⁶ ejusque provinciam deprædandam misit. Eodem die Abu-Ali Omar ben-Abd-el-Vâhid emirus magnum militum et voluntariorum numerum, tam equites quam pedites, abundanter⁷ instructos et bene armatos e Mauritania ad castra duxit, et Qâsim faqihus filius Abu-l-Qâsimi faqihi el-Azfii cum Sebtæ militibus, 500 sagittariis et pugnantibus advenit. Cujus adventu imperator admodum lætatus est, et eodem die Muhelhelum ben-Jahja Khaltensem jussit Scherîsch custodire, ne cives ejus exirent, et omnem iis interciperere commeatum. Khaltenses igitur dies noctesque continue urbem ambierunt.

Die Jovis 3:o Rebi' ejusdem imperator el-Saïdum⁸ Abu-Alium Omarum ben-Abd-el-Vâhid nepotem, ut terras infidelium invaderet, vexillo dato, mille equitibus muslemicis præfecit. Qui, sole⁹ oriente, postquam avo in tentoriis novissimis valedixerat, e castris profectus, usque ad preces po-

¹ نحيف b. ² العدوتين c. ³ الحصار a. b. d. bene. ⁴ المعاصم b. ⁵ العبال c. ⁶ شاقوة d. e. ⁷ شاقوة c. ⁸ الصافية b. ⁹ بعد b.

meridianas citato cursu cum agmine suo perrexit. Quum in prato el-Melâha, ut equis pabulum daretur, substitisset, a prima nocte iter denuo ingressus, ad Qalat-Djaber mane die proximo venit, ubi usque ad vesperam delituit, ne ab arce conspiceretur. Prima nocte viam persecutus, usque ad primam vigiliam profectus est et in Vadi-Lekk consedit [ibique¹ usque ad meridiem sese abscondidit, Christianorum per terram dissipationem exspectaturus]. Post preces meridianas peractas exercitum in duas divisit partes, quarum altera Christianos invasura erat, altera secum mansura.² Palantium vero turmam in duo agmina diversa distribuit, quorum alterum Merschânâ, [alterum Qarmûnam adortum est. Illud] usque ad portam Merschânâ cito progressum, ibi primo substitit, postea vero in loca vicina dispersum, multos interfecit Christianos, feminas et liberos, in viis, molis, hortis et frugum acervis inventos, duxit captivos, et, ita in hac regione ad finem diei crudeliter grassatum, prædam ad Vadi-Lekk egit. Agmen autem bellatorum alterum Qarmûnam aggressurum, eo conversum Abu-Hafs emirus secutus est, donec ad castrum, ibi situm, cui fere 400 Christiani inerant, veniret. Post pugnam vehementem, Deo adjuvante, castrum potitus est, et Muslemi³, omnibus, quæ ibi inventa sunt, armis, utensilibus, pecoribus et feminis christianis, captis, virisque occisis, id destruxerunt. Salvi et victores prædam ad Vadi-Lekk egerunt. Agmen illud, quod Merschânâ tetenderat, quum huc venisset, omnes conjuncti hic pernoctarunt. Sole oriente, præda præmissa, dux profectus, in el-Aqvâs noctem degit, et in castra reversum imperator fidelium lætus [255] recepit eique omnia fausta apprecatus est. Eodem die sagittarii Sebtenses castellum christianum adorti, octoginta captivos, feminas, viros et liberos ibi captos, ad castra egerunt. Quinta parte ab imperatore seposita, reliquam prædam se inter diviserunt.

Die Veneris 4:o Rebi' hujus Muslemorum imperator equum conscendit et comitantibus omnibus, qui castris inerant, profectus est. Sicut antea mos erat, segetes demeti⁵ et arbores concidi jussit. Muslemi igitur ad arva consita venientes, ea demetere et conculcare coeperunt, dum imperator in oliveto Scherîschî consedit, ne Christiani erumpentes Muslemis

¹) a. b. †: وكمن إلى الظهر طلبا من انتشار النصرى في الأرض Quæ 'sensui congrua, uncinis inclusa, in versione dedi. ²) بالاعارة — — امرها

³) b. bene † post وفرقة غارت على قرمونة فجدت الفرقة الغارة على مرشانة: مرشانة

⁴) المسلمون bene b. ⁵) c. non male. باحصاء

nocerent.⁴ Usque ad preces vesperæ peractas ibi substitit, et quando sciret, palantes domum rediisse, ipse in castra revertit.

Die Sabbati quinto hujus mensis idem post preces meridianas equum conscendit, et Scherisch aliquamdiu eo successu accerrime oppugnavit, ut Muslemi suburbia² capta cremarent, et plus septuaginta ibi interficerent Christianos. Unus modo Muslemus hinc periit.

Die Solis sexto Rebi' ejusdem imperator, equo consenso, ad Scherisch iterum ivit, ibique subsistens, milites arva demetere jussit³; ipse in oliveto ad preces vespertinas moratus, ne hostis ex urbe adversus Muslemos exiret, postquam novit, hos, segetum messe finita, frumentum abstulisse, in castra rediit. Eodem die Ali ibn-Adjâdj Aftadjensis⁴ cum septuaginta⁵ tribus suæ equitibus castellum Rûtae⁶ aggressus, id populatus est et, multis Christianis ibi cæsis, in castra cum præda revertit.

Die Martis hujus mensis octavo turma 500 equitum, ab imperatore missa, Arkosch invaserunt⁷, et, eam populi 80 feminas christianas, boves, jumenta ovesque ceperunt, et, multis viris interfectis, prædam in castra duxerunt. — Die Mercurii hujus mensis nono filium Abu-Maref⁸ emirum, mille equitibus præfectum, Hispalim prædari ejusque provinciam adoriri jussit. Eo igitur profectus est. Eodem die aliquot Rhaltenses castrum, in finibus Scherîschî situm, aggressi, octo barbaros, 300 oves, 170 boves, mulos et equos prædam in castra egerunt. Sebtenses etiam sagittarii et milites hoc die castella quædam Christianorum adorti, multos trucidarunt, 13 barbaros, unam christianam et episcopum prætoremque⁹ illorum captivos duxerunt. Apud episcopum magna monetæ muslemicæ aureæ summa inventa est. Quinta parte seposita, reliquum imperator militibus concessit. Eodem die quidam Hispanorum duces castrum Christianum aggressi vi ceperunt, et, incolis interemtis, [236] sex barbaros, quatuor Christianas, centum boves et magnam arcuum et armorum vim in castra retulerunt. Quorum quinta pars, sicut cum Sebtensibus actum erat, detracta est. Abu-Maref¹⁰ emirum cum exercitu, cui erat præfectus, proficiscentem, imperator pater deduxit, donec ei vale diceret et, salutem

+ الزرع h. e. post. 3) أرضها a. conjicio. 4) الناصر بقرب 1) ودرسه وثقله فخرج الناس من الخلة بالخيال والبغال والحمير والجمال [وشرؤا في الزرع e. solus] 2) روطة 6) عشريين 5) conjicio. 7) M. e. b. الانجبيى a. 8) الانجبيى 9) وقسيسهم e. — 10) معروف 6) c. — فاغاروا — المجاهددين 7) b. bene. 8) conjicio. 9) وشحنتهم — للمسلمين 10) Omnes perperam يعقوب scribunt.

apprecans, Dei timorem clam et publice habendum, patientiam et animi firmitatem commendavit. Tum ab eo discessit, et Abu-Maref citato cursu ad montem Abriz¹ hoc die perrexit, ubi ad preces pomeridianas consedit. Equo tunc iterum conscenso, usque ad vesperam iter accelerans, postquam equis in Vadi-Lekk pabulum dederat, totam noctem profectus est, et mane postridie ad castellum Ain-el-Sakhra venit, ubi ad preces pomeridianas occuluit. Tum equum conscendens usque ad vesperam iter fecit et, postquam constiterat ad pabulum jumentis dandum, noctem ivit, donec mane die postero prope el-Qalam veniret. Hic principes militum collectos consuluit, quinam excurrerent quique secum manerent. Quingenti equites, ad incursionem electi, citato cursu Hispalim petunt; quorum vestigia Abu-Maref, vexillis explicatis et signo fausto præmisso, lente legit. Christiani autem, qui, ut palantibus occurrerent, peditatum et equitatum Hispali cum magno apparatu eduxerant, conspecto vexillo felici et copiis id sequentibus visis, ad urbem properanter reversi², eam intrant et, portis clausis, moenibus ac sagittis sese defendunt. Abu-Maref, loco haud dissito, ubi sagittæ eum attingere non poterant, subsistens, milites in loca vicina dispersos jussit, agros comburere, pagos diruere³, arbores concidere. Tympanis coram se pulsatis, ut hosti timor injiceretur, usque ad noctem ante portam continue stetit, dum omnes Muslemi, qui ad expeditionem exierant, apud eum essent collecti. Ipso Prophetæ die natali hi, plus 3,000 Christianis occisis, tantam ceperunt prædam, ut 380 feminae ac liberi, 1,560 equi, muli et asini, multi oves bovesque numerarentur. Omnes viri interfecti, nullus captus est. In castra salvi prædam tulerunt.

Die Martis 15:o Rebi' hujus imperator Muslemorum, agmen centum sagittariorum Sebtensium, cui mille militum voluntariorum et Mesâmedæ adjugebat, cum mulis, qui saccos portabant sagittarum, palos et secures⁴, duce Abu-Alio Omaro ben-Abd-el-Vâhid emiro nepote, ad castrum, octo fere milliaria a castris dissitum, misit. Inde enim viæ iis infestatae sunt, qui soli, aut paucis comitibus e castris exiissent. Muslemi eo profecti, castrum oppugnare coeperunt. Christiani autem, qui ibi inerant, summam in pugna exseruerunt fortitudinem, et pedites sagittariosque supra et infra collocarunt. Tum Abu-Ali ex equo descendens, scuto manu prehensio, pedibus ad castrum processit, et [237]

المساحي والاقواس⁴ — c. ولوا² c. أبرير م أبرز b. برير¹ b. والمعابين

ipse obiit certamen. Simul Arabum equites idem fecerunt, et, comitantibus sagittariis Sebtenſibus et Mesâmedæ peditibus, locum vi ceperunt, ubi octoginta trucidarunt barbaros, viros vero reliquos et feminas captivos duxerunt omniaque, quæ inerant, arma, utensilia, pelles, farinam, haud pauca prædam ceperunt. Eodem die, postquam diruti caſtri veſtigia plane erant deleta, in caſtra redeunt. Interim Muſlemorum imperator, equo conſcenſo, ceteros milites ad Scherisch duxit, et urbem gravissime oppugnavit. Ad eum debellandum tum omnes Scherischi equites, pedites, sagittarii exierunt; quos Muſlemorum *el-aghzâz* et sagittarii primi adorti telis conjiciunt; deinde equitatus Merinidarum atque Arabum¹ reversus illos fugant, et in porta urbis multos occidunt.

Die Jovis 17:o ejusdem mensis imperator Muſlemorum atque universi milites, equis conſcenſis, caſtrum, fere duodecim milliaria a caſtris diſtans et Montacût appellatum, petierunt, in quo multi Chriſtianorum duces ac nobiles inerant. Muſlemi certamini ſe ſummopere accinxerunt et infideles, in caſtro ſe communientes, pugnam pararunt. Poſtquam fortissime pugnantes Muſlemi, dum ſagittarii, eorum hoſtes cingebant, ſexaginta fere viros interfecerant, pedites ad caſtrum prodeuntes, id infra intrantes ligno opplerunt, quo accenſo, iterum egreſſi ſunt.² Ignis totum hunc diem, noctem ſequentem et proximum Veneris diem uſque ad meridiem caſtrum continue vaſtavit.³ Quare Chriſtiani, quum viderent, ſe neque ignem nec tela poſſe ſuſtinere, deditione facta, ſe captivos tradiderunt. Itaque 190 barbaris et 74 feminis captis, Muſlemi omnibus bonis eorum, jumentis armisque potiti, caſtellum diruunt, et, omnibus arboribus concisus, in caſtra redeunt.

Die Sabbati 19:o ejusdem mensis Abd-el-Rizzâq el-Batavi⁴ in caſtra venit, ut imperatori adventum filii Abu-Jaqûbi emiri e Mauritania annuntiaret. In caſtris apud urbem Ibn-el-Selim relictum, cum tantum Muſlemorum exercitum adducere, inquit, ut campi opplerentur⁵ et terra ei nimis anguſta videretur. Eum incolas Ibn-el-Selimi graviter oppugnasse et magnum eorum occidiſſe numerum. Horum adventu imperator lætatus eſt⁶, et Abu-l-Hasan Ali ben-Zedjdân⁷ princeps cum turma e Benu-Asker illi obviam ivit.

¹) النصارى — c. والعرب — — ²) النهار — — وخرجوا — e. ³) تعلقوا c. ⁴) في البرج بقية — et ⁵) البطيوي c. — ⁶) Hic major lacuna in e. incipit, quæ uſque ad l. 5. pag. 202 procedit. ⁷) جدار b. جدان c. Jedali M. Wedschdan D.

De Abu-Jaqûbi emiri e Mauritania adventu, ob bellum sacrum gerendum.

Abu-Jaqûb emirus cum exercitu bellatorum voluntariorumque valido e Mauritania in Hispaniam profectus, processit, donec a patris, Muslemorum imperatoris, castris non multum abesset.¹ Nuntio de adventu suo misso, imperator [238], omnibus, qui in castris erant, Muslemis comitantibus, obviam ei ivit. Merinidæ, Arabes et *el-aghzâz*, quisque suæ tribui ad-juncti, ad signa sua singuli se receperunt. Ita gentes diversæ suo appa-ratæ occursui ornatæ prodierant. Agmen duxerunt pedites et sagittarii, quos equitatus sequebatur. Hoc die³ 15.000 voluntariorum e gente Me-sâmedæ, e tribubus autem Mauritaniae Eureba, Ghumâra, Sunh.dja, Mi-knâsa, Sedrâta⁴, Lamta, Benu-Vartin⁵, Benu-Jazgha⁶ al. 8.000 lustrati sunt milites. Turmæ et tribus, a se invicem separatæ, incedunt. Ap-propinquante Abu Jaqûbo emiro, pater imperator ex equo descendit, Deo submissus, et coram illo stetit, qui etiam ex equo descendens, pedibus ivit, ut reverentiam patri debitam⁷ modestus et urbanus monstraret. Quum ac-cederet, manus ejus osculatus, eum salutavit. Tum imperator equum con-scendit et filium idem facere jussit. Homines jam sibi invicem appropin-quantes⁸ salutarunt et gratias propter illorum factum egerunt.⁹ Exercitus conjuncti, tympanis adco pulsatis, ut terra contremisceret, in castra ive-runt. Muslemorum imperator in ultimis¹⁰ tentoriis una cum filio, Merini-darum Arabumque principibus consedit. Postquam, dapibus apposis, e-pulati erant, Abu-Jaqûb emirus cum 200 sagittariis, quos Mâlaqâ¹¹ ad-duxerat, in castra sua revertit.

Die Lunæ 21:o¹² Rebi' hujus imperator, peditibus ac sagittariis præ-missis, cum omni exercitu ad castellum el-Qanatir¹³ profectus est, quod Muslemi oppugnarunt, donec suburbium vi captum incenderent, et, viris oc-cisis, feminas ac liberos captivos ducerent, et omnes boves, oves, jumen-taque ibi inventa prædam abigerent. — Die Mercurii 25:o ejusdem mensis Muslemorum imperator, stationem mutaturus, quum longior hoc loco mo-ra eos taderet, cum totis castris profectus, Vadi-Lekk trajecit et in mediis vineis ac hortis prope Scherisch milites collocavit. Inde ab hora matutina

g. سدارة c. سدارة⁴) — c. 3) — c. 2) وبعث — — لقايه²) c. وصل¹)
 الى⁷) . a. d. بازغة c. M. 6) — c. M. 5) يرغب c. b. بني ورتنين⁵)
 ويشكرون⁹) فعلهما عليه c. بعض على بعضهم⁸) c. أخو والده⁵)
 b. القاطر¹³) e. الحادي عشر¹²) e. الملاقة b. ملاقة¹⁴) c. السقاية¹⁰)

usque ad meridiem hoc die pugnarunt. — Die¹ Jovis 24:º ejusdem mensis imperator iterum cum omni exercitu ad Scherisch oppugnandum profectus, urbem inde a sole oriente usque ad meridiem debellavit et tunc in castra revertit. — Die Veneris 25:º hujus mensis idem filium Abu-Jaḡūbum emirum, exercitui 5,000 equitum præfectum, cum eo Hispalim adoriri, el-Vadi el-Kebir trajicere et omnes trans sitas regiones populari jussit. Post preces hujus diei meridianas igitur profectum, usque ad extrema castra pater prosecutus, timorem Dei ei commendavit, et omnia fausta apprecatus, postquam vale dixerat, rediit et ante portam urbis stans usque ad preces pomeridianas Scherisch oppugnavit. Tum, postquam muros circumiverat, in castra revertit.

Die Sabbati proximo idem filium [259] Abu-Maref emirum jussit, exercitum ad Scherisch debellandum ducere et quotidie bellum adversus urbem redintegrare. Hic igitur profectus, totum diem usque ad noctem eam oppugnavit, neque umquam desiit, copias Muslemorum singulis diebus ad Scherisch ducere et ab ineunte die usque ad noctem ibi pugnare. Multos quoque viros quotidie ex incolis occidit, feminas liberosque duxit captivos. Cujus proelii continui ea fuit caussa, ut hostes impediret, quominus commeatum sibi conquirerent, et ut Muslemi, qui his diebus frequentes cum jumentis e castris, segetes demessuri vel perdituri et in castra vecturi, egressi, in his regionibus dispersi erant, securi essent. Bona igitur adeo affluebant et commeatus crescebat tantus, ut triticum, hordeum, fructus, pelles in castris neque emerentur nec venderentur et homines vitæ luxuria gauderent. Statio etiam urbi similis², omnibus artificum mercatorumque generibus abundavit. Homo quidam, rerum subtilis observator, qui fora ejus examinaverat, narrat, se ibi vidisse omnia artificum genera, quemque sua arte occupatum suumque opus exercentem, textoribus modo exceptis. Sed fora bombycis filo et lino propria ibi esse inventa. Fora castrorum omnes campos occupantia, tam vasta fuisse, ut si familiaris tuus ibi latuerit, cum haud offenderis, nisi post duos aut tres dies interjectos. Tantam hominum fuisse multitudinem.

Abu-Jaḡūb emirus cum 5,000 militum stipendiariorum, 2,000 equitum voluntariorum, 15,000 e Mesâmeda ceterisque Mauritaniæ tribubus, 2,000 sagittariis mauris profectus, mulos etiam, tentoria³ et camelos, arma commeatumque portantes, secum duxit, ut neque Christianorum haberet ra-

¹) الظهر — — وفي — c.

²) فصارت b. bene.

³) — c.

tionem, nec numero eorum terreretur, sed firma esset resolutio in terras eorum intrandi inque finibus circumvagandi. Primum ad montem Abriz legiones suas victrices duxit, et, post pabulum jumentis datum, ad el-Aqvâs profectus est, ubi Muslemi tam alta voce Deum laudarunt, celebrarunt ac cecinerunt, ut terra contremisceret. Hanc noctem in itinere perrexit, militibus Dei laudes prædicantibus, et, aurora illucescente, ad Ain-el-Sakhra subsistens, precibus matutinis peractis, ad tempus precum pomeridianarum ibi mansit. Tum castris motis, nocte ingruente in Vadi-Lekk venerunt, ubi vias ingressi sunt difficiles atque asperas et loca¹ saxosa, in quibus quum Abu-Jaqûb emirus nimis iter acceleraret, homines pones eum secuti se separarunt. Ita maxima exercitus parte disjuncta et post relicta, alter alterius vestigia invenire non potuit. Abu-Jaqûb, statu Muslemorum examinato, animadvertit, se iis longe prævenisse, quare subsistens, equites ad post relictos milites redire jussit, et cornua simul sonare, ut² a via errantes ad hunc sonum auditum pedes dirigerent et in viam rectam ducerentur. Cornibus sonatis et auditis, milites undique redeunt, dum Abu-Jaqûb suo loco immotus manet [240], donec omnes retro manentes Muslemi apud eum sint collecti. Deinde cum toto exercitu usque ad auroram processit et, postquam prope el-Vadi el-Kebîr preces peregerat matutinas, paullulum³ usque ad solem orientem ulterius profectus, ex equo descendit, et lorica indutus se ipsum et milites ad hosti occurrendum instruxit. Hi, consiliis ad bellum promptis redintegratis, alta voce Deum comprecati, duce Abu-Jaqûbo, fluvium trajecerunt. Militibus jam imperavit, ut in terris infidelium palarentur. Singulae Muslemorum tribus suam invaserunt regionem. Benu-Asker et Arabes Khaltenses, qui una eandem petierant oram, post horam præteritam reversi, innumeram boum, ovium, jumentorum, barbarorum, feminarum prædam ad emirum egerunt. Arabes autem Suffjanenses, castellum christianum quoddam adorti, portis igne admoto viceperunt, viris occisis, feminas liberosque captivos duxerunt, et, pecudibus raptis, spoliis onusti ad emirum redierunt. Diversæ⁴ bellatorum turmae, in hac regione vagantes, ita Christianos trucidant, captivos ducunt, et ense atque igne omnibus perditis, ad emirum prædam ferunt, dum ipse, turma principum Merinidarum et *el-ayhzâz* capitum comitante, vestigia

وسار — — الوادى 3) — — ليسمعهم — — النقرة 2) — — a. — b. واساكن 4)
— b. وانتشرت — — يعقوب 4)

legit prædantium. Dux *el-aghzâzi* nomine Hasra¹ cum centum equitibus castellum *el-Vâdi* adortus, aliquamdiu oppugnavit, et, plus septuaginta barbaris ad portam cæsis, fere totidem duxit captivos. Muslemi segetes comburere et bona rapere usque ad tempus precum pomeridianarum. Tum reversi prædam undique attulerunt et oves mactare coeperunt, quorum fere decem millia mactabantur. Abu-Jaqûb emirus vero prædam colligi et numeratam in indicem refferri jussit; tum publicanorum manibus tradita est. Milites hic gaudio et lætitia pleni noctem degerunt. Trecenti equites, ab Abu-Jaqûbo ad id constituti, ut Muslemos custodirent, totam noctem castra circumierunt, donec, aurora illucescente, Abu-Jaqûb emirus preces perageret matutinas et tympana pulsari juberet. Quibus auditis, equos conscendunt, et omnes collecti ad pagos *el-Ghâbæ* et *el-Scherfi* ducuntur. Hos Muslemi aggressi omni modo perdunt, urentes, cadentes, diruentes, agros incendentes, concidentes arbores et diruentes ædificia. Multis Christianorum millibus ibi occisis, viris, feminis ac liberis innumereis captis, post duorum dierum moram, nil relinquentes, unde incolæ victum sumerent², reversi, *el-Vadi el-Rebîr* petunt. Fluvio trajecto, emirus, prædam ante se agens, castello ibi sito potitus est, cujus incolas christianos omnes interfecit et bona diripuit. Post hanc noctem quieti datam, emirus mane castris motis prædam lente egit, et prope *Qarmûnam* pernoctavit. Posterum diem totum profectus, in *el-Aqvâs* et *Agrizi*³ monte consedit, ubi ad ultimam vigiliam moratus, reliquam noctem in itinere perrexit et [241], aurora illucescente, castris appropinquavit. Hoc nuntio accepto, Muslemorum imperator cum exercitu ei obviam ivit. Die Solis quinto *Rebî* posterioris utraque acies in finibus⁴ *Scherischi* convenerunt. Tanta erat præda, ut terram in longitudinem et latitudinem impleret. Milites eam præter urbem egerunt, viros vinculis, feminas funibus constrictas, id quod omnes incolas valde afflixit ac terruit. Interim imperator, dum præda transferebatur, ad urbis portam stitit cum exercitu valido et vexillo victorioso, et tympanis pulsatis homines Deum alta voce laudarunt. Dies fuit festus, quo animi exsultabant militum [et spes crevit Muslemorum].⁵

Die Lunæ *Rebî* posterioris sexto Abu-Zijân emirus magnum Musle-

¹ sic in pag. ۳۴۳ lin. ۵. *b.* شيخ المغيرين الذي حص بمائة *d.* حصرا¹ legi. ² *d.* يتمقون *a.* يتمنون *b.* يتصرفون ³ *d.* اچريز *c.* اچرز ⁴ *a.* وابسلت امال المسلمين ⁵ *b.* طرف *c.* جرف *a.* جرمي⁴

morum exercitum Tarifa ducens, cui sagittarii, voluntarii et 500 equites Arabes e gente Benu-Djâber inerant, urbem Scherisch aggressus est eamque hoc die valde oppugnavit. — Die Martis proximo imperator Muslemorum filium Abu-Zijân emirum, manui mille¹ equitum fortissimorum præfectum, provinciam el-Vâdi el Kebiri adoriri jussit. Hic igitur e tentoriis postremis cum patris vexillo, mille ducens equites, quorum trecenti erant Arabes Benu-Djâber, duce Jusuf ben-Qajtûn, ceteri vero Merinidæ, profectus, omnem diem usque ad noctem in itinere perrexerat et prope el-Aqvâs pernoctavit. Deinde castris motis, quinquaginta præmisit equites, Qarmûnam aggressuros. Quo facto, multos ibi Christianos occiderunt, feminas et liberos duxerunt captivos. Equites vero Qarmûna erumpentes pedites mox secuti sunt, quos illi oppugnabant, donec Abu-Zijân veniret, qui Christianos fugavit et multos eorum cecidit. Postea castrum ibi situm adortus, ubi magnus Christianorum numerus una cum feminis liberisque inerant, horam fere debellavit; turma jam equitum Arabum Benu-Djâber, ex equis descendentes, scutis arreptis, in sagittas irruunt, et, castro tandem vi capto, viros occidunt, diripiunt bona et feminas liberosque abducunt. Jam Abu-Zijân agros vastare, arbores concidere pagosque diruere coepit et per omnem regionem, inter Hispalim ac Qarmûnam sitam, vagatus, cuncta ferro et igne delevit², donec ad arcem, quæ Hispali a meridie jacebat, veniret, quam Muslemi aggressi sunt et, igne circa accenso, vi expugnarunt. Tum quingentos ex suo exercitu electos equites Abu-Zijân adversus Hispalim duxit et extra urbem 150 feminas et 400 barbaros cepit. In arvo uno plus 500 homines, qui messem Alfonsi demetentes offendit, ad unum omnes interfecit. Equis, mulis, bobus et ovibus innumeris raptis, prædam collectam Abu-Zijân ante se egit, et, ad castra sua reversus, sole occidente eo advenit. Postquam noctem ibi degerat, in patris castra profectus est.

Die Lunæ 15:0 Rebi' posterioris hujus Abu-Jaqûb emirus 3,000 bellatores et 5,000 pedites sagittariosque ad insulam Rahûter duxit, quæ e regione fluvii Elaberæ jacebat. Naves eo mari missæ exercitum adlexerunt Muslemorum. Quæ quum¹ advenissent, equitatus mox secutus in fluvium se conjecit et in insulam descendit, ubi omnes trucidavit pastores atque homines inventos, bona omnia, equos, boves ovesque feminas et liberos prædam egit. In hac expeditione Hasra³ dux bellatorum et conso-

¹) زيان — — على — c.

²) اشبيلية — — بخب — a.

³) خصر a. d. — b.

brinus ejus pulchrum ediderunt virtutis specimen. — Die Jovis 16:o mensis ejusdem naves muslemicæ ab insula Kabûter Djezîrat-el-Khadhram venerunt, ut hinc machinas, sagittas et instrumenta belli advelerent, quæ contra Scherisch essent erigenda.

Die Veneris Arabes Sufjân castellum adorti, multis occisis hostibus, 500 boves, 4,000 oves, 50 Christianas et 16 barbaros, prædam in castra egerunt. — Die Martis 21:o ejusdem mensis Muslemorum imperator agmen 500 equitum misit, quod Qarmûnam et loca ei vicina invasit, et multa jumenta, boves, oves, feminas, liberos captos in castra duxit. — Die Jovis hujus mensis 30:o Ijâd ben-Abi-Ijâd Asemita cum gentilium manu castellum, ad fluvium situm, aggressus est, cujus suburbium vi expugnatum igne delevit, et, plus 500 ejus viris cæsis, 66 feminas ac 20 barbaros captos in castra egit. — Die Veneris primo Djumâdæ prioris Scherisch Christiani, ut commeatum¹ et ligna sibi conquirerent, eruperunt, quos Arabes Sufjân, ab urbe interceptos, adorti, plus 50 barbaros interfecerunt. — Die Sabbati hujus mensis 2:do Muslemorum imperator Abu-Zubeiro Talhæ ben-Ali *hâdjo* 200 equites dedit, ut cum iis Hispalim profectus, urbem exploraret et res Schandjæ regis disceret. Hujus enim notitia plane latuit. Quare hanc turmam misit, regionem aggressuram², ejus conditionem examinaturam resque experturam. Simul ei exploratores adjunxit hispanos et judæos.

Die Lunæ 4:o ejusdem mensis Muslemorum imperator, equo consenso, omnem exercitum, tum pedites tum equites, nemine in castris relicto, nisi Arabibus Sufjân, qui ea custodiebant, ad arcem Scheltûqam³ duxit, eamque oppugnavit, donec, hortis domibusque crematis, viris cæsis, feminis captis, bonisque direptis, vi et armis caperet. — Die Jovis hujus mensis 7:o Ijâd Asemita cum selectis ex gentilium exercitu insidias in fossa Scherisch straxit, et vexillum rubrum manu gestans, cum quatuor eorum, dum ceteri manebant, [245] ipse ad portam urbis processit. Eo conspecto Christiani, eum capere desiderantes, equitatum peditatumque uno impetu contra eum miserunt. At ille hos post se allexit, dum fossam trajicerent; tum ex insidiis viri surrexerunt et ex hostibus, ab urbe interclusis, 73 barbaros ceciderunt. Ille Ijâd fuit inter Muslemos Christianorum hostis infestissimus. Inde a die, quo castra apud Scherisch posita erant, usque ad diem, quo inde mota sunt, nullam diei nullamque noctis horam omi-

¹) والايتلاق b. والاختلاف c. ²) للتخبير c. ³) سواقة c.

sit, quin in terras istorum expeditionem suscipere. Imperator etiam Muslemorum Abu-Jusuf, inde a tempore, quo Tarifa castra mota, ea ad Ain-el-Schems¹ metabatur, i. e. die Sabbati septimo mensis Safari, anno 684, et quamdiu hic manebat, Scherisch obsessurus, usque ad castra hinc mota, die 28:o Djumâdæ prioris anni ejusdem, quotidie in terras hostium occidentem et orientem versus expeditiones suscepit et turmas palantes in eas immisit, ut cædes et direptio in hac provincia valde crescerent. Filiis et nepotibus vexilla tradidit, et, ut incursiones facerent, cum exercitibus magnis dimisit. Tempore obsidionis Scherîschî, precibus matutinis functus, filio aut nepoti aut principi cuidam Merinidarum accito vexillum dedit, et eum, 200 equitibus præfectum, in eam, quam vellet aggrediendam, provinciam hostium incurrere ibique 'populari jussit; ita ut loca vicina et multorum dierum itinera ab urbe dissita, sicut Libla, Hispalis, Qarmûna, Djejàn, Djebel-el-Scherf al. plane devastarentur. His vero regionibus desolatis, agris perditis, bonis raptis et arboribus conclsis, ut nihil omnino maneret, ex quo Christiani fructum sumerent aliquem, quum, hieme adventante, pabulum et annona in castris deessent, in suam terram revertit. In itinere ei nuntiatum est, Christianos classem a se ornatam in fretum appulisse², ut trajetum impedirent. Tarifam igitur properans, et ibi considens naves ornari jussit. Sebtæ, Tandjæ, Rabât-el-fathi, in oris el-Rifi, el-Djeziræ, Tarifæ et el-Menkabi triginta sex³ naves bellicæ in summa paratæ et sagittariis, militibus, et omni apparatus genere instructæ sunt. Classis christiana, quum accepisset, Muslemos naves ornasse, eas adversus se expediri et adventum earum et iter jam esse certum; vela⁴ dedit fugiens, ne eas offenderet et milites sui perirent. Interea classis muslimica victrix usque el-Djeziram venit, et coram præsentem imperatorem Muslemorum, in exhedra⁵ palatii sui in urbe nova sedente, exiit⁶, et, sicut in bello faciunt, in mari ludentes se invicem naves petierunt. Donativis distributis, ad tempus, quo iis opus esset, eas dimisit et vocatas venire jussit. Schandja autem, rex Christianorum, terram suam devastatam, defensores⁷ ejus cæsos, bona subditorum rapta et spoliata, feminas captas et classem [244] denique, ad trajetum impediendum missam, fugatam videns, paci et submissioni promptus, viam foederis et humilitatis elegit.

b. تسعة³ ف — a. d. b. ينزلون بها² b. عين الشجرة¹
b. مبرزوا⁶ c. وحصته⁷ b. —⁵ b. قلعوها⁴

Quomodo monachi et sacerdotes Christianorum, ut pacem peterent, ad aulam imperatoris Muslemorum veniunt.

Quum imperator Muslemorum propter hiemem appropinquantem Scherischo in fines suas castra movisset, Schandja, rex Christianorum, Hispali ad Scherisch venit et vestigia vidit conversionis, quam milites in ejus terra urentes, diruentes, cædentes, captivos ducentes, devastantes, tam in montibus quam in vallibus fecerant. Quare animus igne doloris correptus est et somnus in vigiliam mutatus. Rendijasum familiarem suum cum multis sacerdotibus¹, monachis et principibus venerabilibus² ad aulam imperatoris fidelium misit. Hi submissi, humiles, subjecti et timidi pacem summo-pere desiderantes eo advenerunt. Sed imperator ne verbum quidem eorum audivit, neque bonum nec malum iis respondit. Itaque spe frustrati ad dominum se ablegantem reverterunt. Is tamen eos iterum legavit, dicens: "ad illum revertimini. Forsan commovebitur." Redeunt igitur, "o rex victorioso", ei dixerunt, "animis fractis, cordibus laceratis et oppressis ad te venimus, veniam tuam sperantes, et pacem petentes ac foedus. Pax enim res optima est. Itaque ne desiderium nostrum frustreris, nec preces abjicias." "Pacem", respondit, "cum rege vestro non faciam, nisi acceperit condiciones, quas legatus ad eum mittendus ei exponet. Si eas approbaverit, pacem dabo; quod si rejecerit, eum debellabo." Abu-Muhammedi Abd-el-Haqgo principi interpreti³ accito, "tu quidem", inquit, "ad istum proficisceris maledictum, ei hæc annuntiaturus: Imperator fidelium tibi dicit: pacem tecum non sum factururus nec bellum neque expeditiones in fines regni tui intermissurus, nisi his conditionibus. Posthac neque urbem nec navem muslemicam aggrediaris, et terra marique iis mala numquam inferas, sivi mihi fuerint subjecti, sive aliis parent. Quemadmodum servus mihi eris, sive jussero, sive quid interdixero. Quando Muslemi per urbes tuas commercii aut lucri caussa meabunt, iis, nulla injuria affectis, vectigal sive *dirhemi*, sive aurci haud impones. Præterea rebus Muslemorum minime te admiscens, nemini eorum in bello aderis." Abu-Muhammed Abd-el-Haqq, ut legationem perferret et condiciones exponeret ab imperatore propositas, profectus, in aula sua Hispali (quam Deus, præcor, Muslemis restituat!) regem invenit, et, salutatione facta, mandatum susceptum peregit condicionesque pacis exposuit. Quibus acceptis, Abu-

¹ القسيسين c.

² المحاربين c. المجرمين

³ الترجمانى b. c.

Muhammed, "conditiones quidem approbasti" inquit; "at dicta mea jam audias, quæso." "Quæ tibi placeant", ille respondit, "dicas." [245] "Apud utriusque religionis confessores", Abu-Muhammed inquit, "certo constat, Abu-Jusufum Muslemorum imperatorem, pium esse et sincerum, foedera et promissa sancte servantem, qui, si quid promiserit facit, et victor ignoscit. Tu autem religionis experts, nefanda patri tuo intulisti et foedifragus cum summa affecisti injura. Quare homines, propter parvam in te fiduciam, a te abalienati sunt."¹ Schandja, "si scirem", ei respondit, "Abu-Jusufum regem in servorum suorum numerum me recipere velle, eo properarem." Abu-Muhammed, "per Deum", dixit, "si imperatori domino servieris, et in servitio sincerus ei fueris visus, omnia sane², quæ volueris, obtinebis." "Quid igitur", Schandja interrogavit, "primum omnium mihi est faciendum, quod illi placebit"? "Prima res", Abu-Muhammed respondit, "tibi agenda, hæc est. Rebus Muslemorum ne verbo quidem uno te immiscens, certamina relinques eorum, nec fines aggredieris. Si inter Ibn-el-Ahmarum et te pactum foedusve fuerit, id rumpes, et, rebus ejus desertis, legatos remittes. Ita gratiam impetrabis imperatoris Muslemorum, qui, pace tecum facta, fines tuos defendet." Ibn-el-Ahmar vero legatos huc miserat, qui foedus mutuum pangerent, ut Muslemos conjunctim debellarent. Naves etiam apud Schandjam erant ornatae et itineri in fluvio suscipiendo paratae. Postquam Abu-Muhammed conticuit, "cras", inquit Schandja, "quæ dicam, audies et facta mea videbis." Postero die ad ripam fluvii profectus Schandja constitit, et, postquam Ibn-el-Ahmari legati eo venientes consederant, pleno consessu, Abu-Muhammedem, legatum imperatoris Muslemorum advocatum, accedentem ipse recepit, et cum eo, juxta se collocato collocutus est, donec naves, velis explicatis, advenirent. Quærentibus Ibn-el-Ahmari legatis, quanam hæc essent naves exeuntes, Schandja respondit: "naves sunt, a nobis ornatae, ut Abu-Jusufo Muslemorum imperatori præsto sint, ad ea ubique perficienda, quæ ei opus erunt." Quibus auditis hi desperantes et se invicem intuentes, iterum interrogarunt, quale responsum ferentes abirent. "Siquidem huc venistis", Schandja jam dixit, "ut pacem me inter et Ibn-el-Ahmarum concluderetis, id fieri nequit. Nec perspicio, quomodo cum eo foedus pangam, nec quid ei spondeam. Num mihi est æqualis aut propinquus, ut cum eo pactum faciam. Ea potius consuetudo ante obtinuit, ut is, servitio meo ob-

¹) ينقبضون a. b. d. لعدم b. لكثرة اساييم c. ²) لتجد كلما b.

strictus, manus oscularetur et patris et meas, majoris natu nostrum et minoris. Ille autem rex in utroque littore Muslemorum Abu-Jusuf, Murrekoschæ ac Fesæ dominus et imperii Mauritaniæ gubernator, omnes reges sincera mentis voluntate et fortuna superans, animi fortitudine et copiarum numero eos suæ subjecit potestati, et, regibus e gente Benu-Abd-el-Mûmen deletis, horum subvertit regnum et dynastiam. Eo excepto, nullus in orbe terrarum rex mihi est timendus. Scitis enim, cum me et patrem vicisse, terram subjugasse nostram, viros et heroas interfecisse, feminas abduxisse et bona esse prædatum. Nulla nobis superest [246] facultas ei resistendi, neque cum debellare et adoriri valemus. Præterea omnes Christianorum reges, litteris ad eum datis, pacem atque inducias implorarunt. Quæ igitur erit ratio, cur, pace cum imperatore Muslemorum rejecta, foedus cum eo faciam, qui et potentia, robore intellectuque me longe sit inferior. Hæc mea verba Ibn-el-Ahmaro transferte eique dicite: nulla umquam nos inter erit amicitia; id quod mihi, terræ et subditis utilissimum habeo. Ei nuntiate, me, qui contra Muslemorum imperatorem me ipsum defendere non potui, alios adversus eum protegere haud valebo. Pecunias autem a vobis acceptas, me invito, ensis imperatoris Muslemorum abstulit.”¹ Itaque omni spe de auxilio ab Alfonso obtinendo abjecta, legati Ibn-el-Ahmari abierunt. Tum Abu-Muhammed Abd-el-Haqq dixit: “legati quidem Ibn-el-Ahmari sunt profecti. Quid vero responsi imperatori Muslemorum a te referam?” “Me servum ejus esse”, Schandja respondit, “qui omnia, sive præceperit, sive interdixerit, promptus faciam.” “Te ad se proficisci vult”, ille inquit, “ut eum convenias.” “Lubenter obediam” Schandja dixit. Eum vero iter ad imperatorem parantem, Christiani, portis Hispalis clausis, congregati a profectione abstinere voluerunt, dicentes: “imperatorem Muslemorum timemus, ne tibi aliquid mali inferat.” “Per animam meam”, dixit, “juravi, ut ad illum profectus, coram colloquar, quomodo pax nos inter stabiliatur. Eum mecum agere, quemadmodum ei placuerit, patiamini.” Animum ergo ejus firmum videntes, eum proficisci passi sunt. Quum diei iter Hispali abesset, timore agitatus, et metu correptus, Abu-Muhammedi Abd-el-Haqqo interpreti dixit: “cives meos me non impediisse crediderim, nisi re certo cognita. A te igitur peto, ut mihi jurejurando promittas, me apud illum fore securum neque aliud experturum, quam quo gaudeam.” Quum Abu-Muhammed, juramento a se usi-

¹) ب. d. بسبب عليك

²) متشابهة c. متشابهات

tato interposito, hæc spondidisset, ille animo, ut videbatur, tranquillo ad Scherisch usque perrexit. Jam pavore aucto, Abu-Muhammedi, "imperatorem Muslemorum", dixit, "non ante adibo, quam Abu-Jaqûbum, in regno successorem, convenero, qui, securitate promissa, animum meum faciat tranquillum. Hujus tutela tectus, cum eo ad patrem proficiscar." Quæ quum audiisset Abu-Muhammed, dolum Muslemis strui suspicatus, "ad te ille quidem veniet", dixit. "At quum rex sit magnus et validus Sultanus, quando ad te in urbe tua degentem cum suo exercitu sit profectus, ut intercessionem ejus apud patrem impetres, te oportet ex urbe euntem ei obviam ire. Regia enim ejus majestas id postulat, neque fieri potest, quin tu ei Scherisch ingredienti obviam eat. Quod si hoc officium debitum omiseris, auctoritatem ejus parvi pensitare videberis. Dona igitur ei danda para; cum ad te venturum spondeo." Schandja quum hæc dicta, quibus Abu-Muhammed desiderium ejus, ut Abu-Jaqûb emirus ad Scherisch veniret, tollere volebat, audiisset, priore sermone omisso, "equidem", inquit, "ei obviam ibo et extra urbem occurram." Itaque Abu-Muhammed ben-Abd-el-Haqq ad Abu-Jaqûbum emirum profectus, [247] rebus Schandjæ relatis, fidem illius in eum et inclinationem exposuit et, quomodo foedus accipiens, tutela ejus fretus imperatorem Muslemorum vellet adire. Abu-Jaqûb emirus desiderio annuens, petita approbavit, et Abu-Muhammede comite cum¹ valida nobilium, fortissimorum audacissimorumque Merinidarum manu profectus, Schandjam aliquot milliaribus Scherischio offendit, qui hunc salutavit et magnam manifestavit lætitiā, gaudium et voluptatem, totisque castris epulas paravit. Abu-Jaqûb extra urbem castra metari jussit, et tentoriis et tabernaculis erectis hic consedit. Schandja etiam ibidem subsistens, in tentorium illius intravit, et "scias, emire felicissime", dixit, "Sultane benedice et auguste, me desiderare, ut cliens tuus, tutelæ tuæ commendatus et umbra auctoritatis tuæ tectus, tecum ad patrem tuum Muslemorum imperatorem accedam." Abu-Jaqûb, fide securitatis data, spondidit, patrem omnia, quæ vellet, rata habiturum, cunctaque desideria et petita expleturum esse, promisit. "Jam mens mea", Schandja inquit, "tranquilla est et fiducia redit." Vespera hujus diei Abu-Jaqûb emirus, equo conscenso, extra castra ivit ibique constitit. Universi Scherischenses eo quoque, ut eum viderent, profecti sunt. Heroës Merinidarum equis vecti coram illo luserunt. Schandja, equo conscenso, apud

¹) شاذجة في — —

Abu-Jaqûbum substitit, et, Merinidis ludentibus, "ego etiam", dixit, "Iam lætus, quia Deus ea me donavit gratia, ut vos huc profecti, pacem et inducias mihi concederetis. Me enim inprimis lætitia decet." His dictis, scuto et lancea arreptis, cum nobilibus suis usque ad solis occasum coram Abu-Jaqûbo ludit. Postero die Abu-Jaqûb et Schandja imperatori Muslemorum obviam ierunt, quem in castello¹ el-Sakhræ prope Vadi-Lekk offenderunt. Eo ipso die imperator, iis recipiendis paratus, copias suas et exercitus albas induere vestes et armatura plena se ornare iussit, ita ut terra ex albedine Muslemorum albesceret. Schandja autem turma paganorum nigra comitante incessit, id quod videntibus exemplo erat, et coram imperatore, salutatione peracta, reverenter consedit. Deinde, "Deus" inquit, "imperator fidelium, summam hodie mihi præbuit gratiam, quum tibi jam occurrerem, tuoque fruerer conspectu. Itaque spero fore, ut aliquid fortunæ, qua tu gaudes, ego etiam obtineam, ut reges christianos per eam vincam. Ne credas, precor, me volentem lubenter huc venisse; immo invitus ad aulam tuam accessi. Terram enim meam devastasti, feminas abduxisti et liberos, milites nostros interfecisti. At quia nulla te debellandi facultas, nulla tibi adversandi potestas nobis superest, omnia, quæ facienda jusseris faciam, quascumque statueris conditiones, eas approbabo et feram. Tua enim manus super omnem terram meam et subditos porrecta est, ut, quæ tibi placeant, facere possis." Postea dona ei filioque Abu-Jaqûbo emiro pretiosa et munera ampla dedit, ut bonam utriusque voluntatem sibi conciliaret. [248] Imperator Muslemorum, ne liberalitate² superaretur, alterum tantum ei reddidit et die Solis 20:o Schabâni, anno 684, pax inter eos facta est. Schandjæ domum redeunti imperator præcepit, ut omnes, quos in manibus Christianorum et Judæorum invenisset libros muslemicos et exemplaria, ad se mitteret. Itaque tredecim librorum onera misit, inter quos multi³ erant Corani et Corani commentarii, c. g. Ibn-Atijæ, Thalebi al., multa traditionum corpora eorumque interpretationes, sicut *el-Tahdhîb*, *el-Istidhkâr*, al. et varii jurisprudentiæ, theologiæ, lexicologiæ, linguæ arabicæ et litterarum humaniorum libri, quos cunctos Fesam portandos imperator curavit, ut in collegio ibi a se condito, scientiæ doctoribus ii conservarentur.

Postquam Schandja in terram suam abiit, Muslemorum imperator el-Djeztram reversus, 27:o Schabâni nuper memorati eam ingressus est et

¹) حصرة b. ²) زيادة b. ³) جملة b. — c.

palatium in nova urbe a se ædificatum, una cum templo et exhedra, omnino absolutum invenit. In hoc palatio totum Ramadhâni mensem habitans, preces diei Veneris in ejus templo, preces vero *el-ischfa'* in exhedra peregit, id quod neque interdiu nec noctu intermisit. Ab initio precum ad finem earum continue iis adhæsit, donec, mense Ramadhâni exeunte, omnia ejus officia et jejunia peregisset.¹ Faqihî, omnes hujus mensis noctes apud eum degentes, de variis scientiæ generibus cum eo collocuti sunt. Tertia vero noctis vigilia ad Coranum legendum et colloquia cum Deo habenda exstitit, ut sibi animam expeteret puram. Finito Ramadhâno, primo die festi jejunii rumpendi a sacello ad palatium reversus in exhedra consedit augusta, ubi Merinidarum Arabumque principes intrantes et coram eo collocati, epulati sunt. Mensis² remotis, Abu-Faris Abd-el-Azîz domicilio³ Miknâsita, Melzuzita origine, faqihus doctus et dexter imperatori carmen tradidit, in quo bella imperatoris hoc anno gesta, filiorum nepotumque expeditionis narravit, tribus Merinidarum, in classes suas singulas dispositas, celebravit, gloriam earum, in bello sacro assiduitatem et religionis prædicavit curam. Varias quoque Arabum gentes, urbem novam el-Djezîræ conditam, ædes imperatoris in ea et domicilium, preces hujus in templo descripsit, cujus suggestus nobilis et ceremoniæ in festo jejunii rumpendi memorabantur. Gratias denique egit, quod religionem tuebatur, et curam in se suscipiebat doctorum. Hoc poemata in consessu illo coram imperatore ab Abu-Zeido, domicilio Fesano, el-Qarablî⁴ vulgo appellato, faqihî recitatum, illi valde placuit et omnes Merinidarum Arabumque principes ad finem usque attentî audiverunt. Postquam, finita lectione, augustas imperatoris manus erat osculatus, lectori imperator 200 aureos, poëtæ autem 1000 aureos, vestem honoris et jumentum dari jussit. Carmen hoc est.

[249] A dei laudibus orationem incipiam, hoc carmen et scriptum exordiens.⁵

Forsitan Deus, spei⁶ meæ annuens, portam lætitiæ mihi aperiat,
Ad vera dicenda ducat et dicta sincera mihi suggerat.

Is rex est, qui creaturas faciens e luto formavit,

Deus unicus, vivens, liber, sapiens, potens, amans generosos.

Formicæ, in tenebris gradientis saxa dura, vestigia cernit,

c. — الدار — المسلمين³ d. كلامهم² c. — وقد — — انظر¹
c. زوايد a. وابتدا⁵ c. بالقرافي⁴ a. d. امانى⁶

Eamque audit serpentem, quando nox ingruit et vespera nigrescit.
Sanctior, quam ut a creaturis describatur, etiamsi descriptio summo studio ad Eum se refferre studeat,

Omnia, quæ septem coeli condunt, cognitione complectitur. Si invocatur, respondet.

Super¹ septem climatis stat excelsus², minimas tamen eorum glareas³ computare potest.

Et quare non? Nos generositatem⁴ docens⁵, præmium promisit benefactorum. In coelo zodiacum nobis creavit, ejusque ornatu nos quasi veste decoravit. Ibi solem et lunam ire jussit, et ventis, ut nubes nobis ferrent, imperavit, Ita ut terram emortuam irrigarent⁶ pluvia, vitam continue manante⁷ et effundente.

In campis fontes celeres⁸ ac fluvios dulces fluere sivit.

Inter homines legatum demisit, deprecatorem electum, qui Librum legeret, Muhammedem prophetam⁹, e genere Hâschemi et nobili origine profectum. Nocte quadam cum eo iter suscepit Dominus, Gabriele stapedem tenente.

Majestati supremæ jam proxime accedens, venia data, appropinquavit et prope fuit.

Pax ei sit summa Ejus, qui throno insidet, dum tempus¹⁰ erit et præmia hereditate possidebimus,

Nubes¹¹ aquam pluviae destillabunt, et splendor in floribus per imbres¹² inerit. Ille missus lætum nobis attulit nuntium a Domino et poenas nobis minatus est,

De hostium cæde monens¹³, ut iis colles et valles angustæ fierent.

Animam igitur et bona, lucri caussa congesta, in infidelibus debellandis expendemus.

Abu-Bekr senex cum agnovit, Abu-Hafso post rem approbante,

Tertius eorum fuit pater Omari, et pater Hasani feriendo et pungendo æque par.

Qui quatuor khalifæ islamismi protectionem et defensionem commendarunt. Ceteri decem, quorum gratia excelsa¹⁴ est, et Ali Ibn-Auf, stellæ sunt.
[250] Said, Ibn-Djerrâh, Sad, Zubeir, Talha, socii ejus venerandi,

¹) ويعلم a. c. d. g. ²) علما a. c. b. علوما ³) حصباها a. c. bene. ⁴) انشا a. c. ⁵) امتثالا c. ⁶) لتستغينا d. تستغينا ⁷) هملا b. ⁸) مرجحة b. c. ⁹) النبي a. g. ¹⁰) ما دام الايام c. ¹¹) وجاء المزن ¹²) ونجت ¹³) نصرنا c. ¹⁴) سوا c. ¹⁵) انهضابا b. الهلابا c. ¹⁶) سحابا b.

Electum ea conditione agnoverunt, ut sine ulla fraude aut injuria ab eo illata,

Animos pro Dei religione tutanda procul et prope devoverent.

Deus iis sit propitius et lux e sepulchris eorum campos compleat!

Illi et eos proxime secuti¹ discesserunt, et postea veræ viæ lux occulta occidit,

Fides contempta, contrita, vilis² et destructa jacuit,

Et in nostro Occidente dissito peregrina fuit, (fierine potest, ut religio ita ignota fiat!).

Bellum adversus hostes in hac terra nondum notum, imaginatione modo conceptum est,

Donec Misericors ibi Jaqûbo ben-Abd-el-Haqq portam aperiret,

Domino nostro, duci justo, per quem spolia hostibus detracta sunt,

Et ante quem regem nondum vidimus, qui miracula in hostes facta nobis monstrasset.

Deus, qui resipiscentibus est amicus, ei fortunam et consilium adversus eos dedit.³

Deo devotus precatus est domino suo, qui preces exaudit⁴,

Et Deus, vota accipiens⁵, facultate bona faciendi et mala fugiendi cum donavit.

Sæpius bellaturus mare trajecit et contra hostes Arabas equites duxit,

Et imperio eorum ignominia tecto, reges cum timentes tremuerunt.

Post⁷ trajectum in Alaberam, gloriane⁸ est, quæ magis admiranda hunc impetum superet.

Polus ille est, circa quem stellæ felicitatis, absque commotionis timore, gyraunt.

Filii stellæ sunt, in quibus regni heres, præstantia et gloria insignis, quasi luna lucet,

Abu-Jaqûb dominus noster et spes, qui difficultatem, si quæ immota acciderit, dispellet,

Rex donans et ditans, qui vitæ⁹ cibum dulcem facit.

Filii emirorum illos supplicant, et celsitudinis nepotes familiæ illorum adscripti sunt.

¹) بهم a. c. d. ²) مسجوناً مهابة b. ³) الله forsā scribendum. ⁴)
⁵) فقبل c. ⁶) ستنجابا a. b. g. bene. ⁷) برا a. ⁸) وانبتنه صادق بر ذبا
⁹) عيس c. عسى b. عسر ⁹) فجاز c. ⁷) أبعدت b.

Jura iis data sunt singularia, quando bellum sacrum sibi officium eligent.

Bellum hujus anni jam ita enarrabo, ut, quæ evenerint, separatim dicam. Gloriam Merinidarum, qui pro religione sua turmatim congregati sunt, seorsim explicabo.

Et laudes eorum hoc tempore celebrabo, quas collectas libro tradam conservandas,

Ut memoria eorum in terra semper legatur, et eques eam habeat vaticum et sellam.

[251] Fama horum in fastigio excelso firma manet, dum aliorum existimatio *serab* facta est.

Bellum ab iis adversus Christianos gestum quasi terminum solidum ponam, quem haud putes evertendum.

Res ab iis in pugnis factas narrabo, quæ¹ dapes paganorum in absinthium convertent.

Qui certam audiverit famam, num is mihi fide respondebit,

Et ea audita, ad me exclamabit: bene? an si quid vere dixero, dicet: recte?

Nam dominus noster in hoc bello consiliis suis equites descendere fecit,

Et die Jovis quinto Safari, ut propior esset, mare trajecit,

Et Tarifæ dominus cum exercitu descendit, cujus odor castella et colles replevit.

Postridie tentorium ei erectum est, quod alia tentoria oblivioni tradidit².

Pulchritudine nitens, totum erat venustum, cui vestimenta mollissima³ selecta erant,

Neque ei simile umquam visum est. Sebte summo studio electum erat.

Ibi, sicut sol oriens, lucens et mirabilis consedit.

O tentorium⁴, ejus splendor nitorem⁵ coeli, nos circumdantis, imitatur!

Pone⁶ palatia prope Arkosch ædificavit, quæ post removenda constituit.

Ibi cladem hostibus incendio et prædando⁷ inferre meditans,

Scherisch cum manu sua inde petiit, et eo castra sole occidente venerunt.

Hic segetes latæ erant demetendo, et horti vasti urbem cingebant,

Prope⁸ Schelûqam omnia viridariorum genera, et horti pagorum dulces jacebant.

b. فيها لها جنة⁴ b. الخير a. الخير³ c. تبني² b. c. بها¹
⁵ a. c. g. والتهابا⁷ b. وخفف c. وخلعوها من اواني⁶ b. — سنا⁵
 وادقوا c. وان قوى a. وادقوا

In hujus urbis ejusque arcis regione devastationem sane longe lateque effecerunt.

Contra hostes exercitum instruxit victorem, ut domos relinqueret eorum vacuas et desertas.¹

Hispalim equitatum misit, qui in hac provincia longe lateque grassatus, Mille barbaros dolo captivos cepit, dum aves² lupos ab iis abigebant. Abu-Muthaffer³ et frater ejus Abu-Ali, quorum fortuna jam laudata est, venerunt,

Amru, sicut aquila, copias instructas Qarmûnam duxit, Neque aliquis ibi supererat, nisi pronus in terram collapsus, Et tantam retulit prædam, ut terræ latitudinem impleret vallesque⁴ tegeret. Manus Abu-Marefi⁵ illustrissimi ad Hispalim castra metatus est, Die natali domini utriusque generis (hominum et dæmonum). Quæ ceperit quæque gesserit, testeris.

[232] Prædam reduxit, cui captivi inerant, et e jumentis fortissimos eorum detraxerat.

Eodem die⁶ Abu-Ali castrum adortus, devastavit.

Neque reticenda est expeditio Mesqartalisi⁷, cujus præstantiæ reditum clarum fecerunt.

IncurSIONem adversus Scherisch haud obliviscar, et incolæ castri poenas jam gustarunt.

Hic dies maximus erat, quem vidimus⁸ in bello, quom bellorum mentio injicitur. Die, quo dominus noster et spes Abu-Jaqûb illustris et suavis adveniebat, Hominum piorum occursus virtutes ejus hic in perpetuum fecit⁹ juvenes. Neque Qenatiri obliviscar, circa quod Muslemi longe lateque prædati sunt. Scherischenses, herede regni conspecto, pavidi aufugerunt.

Hic dominus noster Abu-Jaqûbum dominum nostrum amatum exercitui præfecit

E quatuor millibus equitum nobilissimorum victorum Arabum.

Ille jam ex omnibus partibus Hispalim misit equitatum, per loca alta et depressa¹⁰,

Neque in hac ora ullum reliquit, præter captum, vinetum seu spoliatum.

Præda fuit maxima, quam hoc anno captam audivimus.

Postea Abu-Zijân profectus, Scherisch modo timendo aggressus est.

b. نیایا ¹ — a. ² — ابو مظفر احمد ابو على ³ b. قد علت ⁴ c. ونبالا ⁵ — a. لا c. سنقرضليس ⁷ — c. اليوم — وغزوة ⁶ d. معروف ⁸ a. وردت ⁹ c. شرقا وغربا ¹⁰

Eodem die cum cum millibus (militum) Qarmûnam prudentissime¹ ablegavit.
Cujus frumentum quum asportasset, declinans inde Hispalim se convertit.
Et, viris ejus cæsis aut captis, laudatus, lætitia et gaudio exsultans rediit.
Dominus noster Abu-Jagûb Schelûqam veniens, eam incendio delevit²,
Et ad Raptur summopere properans, quasi Indo fluente abreptus³,
Prata ejus terra marique cinxit, et devastata desertaque⁴ fecit,
Et terra in pulverem conversa est et columba⁵ evasit, cujus optima significatio corvus⁶ est. (?)

Quum dominus Christianos devictos vestimento ignominiae induisset,
Et in terra eorum nihil alimentorum reliquisset, neque vitæ suavioris commoda,

Pabulo carens⁷, postquam diu ibi erat moratus, rediit.

Classi hostili jam signa apparuerunt, quæ terrorem ejus augerent,

Quum el-Djeziram tenderet, ut ex ea bellum, quod præmium propius admo-
veret,

Adversus Hispalim redintegraret, rebelles ejus exstirpaturus, dum cruce-
cem adorabunt.

[253] Eam jam obsedit, et hiemem ibi moratus, dirutam et vastatam reliquit.⁸

Quum⁹ Tarifæ tempore vernali subsisteret, litteras ad naves suas illustres¹⁰ dedit,

Quibus classem adversus hostem ornari¹¹ juberet. Responsum statim dederunt.

Et ea tanto apparatu instructa est tamque audacter appulit¹², ut capita infidelium albescerent.

Tum Schandja ad Scherisch noctu venit, et quæ erat suspicatus, conspexit.

Legati igitur ab eo ad dominum missi, ut desiderium ejus impetrarent,

Ea conditione pacem petierunt, ut, quæcumque vellet aut desideraret, ei essent concessuri.

At dicta eorum haud audire voluit¹³, et legati attoniti re infecta reverterunt.

Dominus vero eos non dimisit, nisi mari ea evenissent, quæ terrorem augerent eorum.

Nam exercitus ejus victor contra classem infidelium celeriter mari prodiit,

Et quum classis vela daret, copiae infidelium fugientes mare ingressæ sunt,

Se excusare haud valentes¹⁴, et si interrogarentur, non respondentes.

c. السد سبيل b. لو أن السد بها الذابا³ b. خربها² b. قرمونه وبالصوابا¹
c. —⁹ a. ويسببها⁸ a. c. وأعور بها⁷ a. قراها⁶ b. سمامة⁵ b. نياها⁴
c. وونت¹² a. b. تحصن¹¹ b. المضر a. الغر¹⁰ c. فلما — — الجواب
a. b. c. melius. وما ألت¹⁴ b. ولم يقل¹³

Lætus el-Djezîram venit, novam meditans expeditionem, miraculis claram.
Denuo huc ad eum appropinquarunt legati, petentes, ut paci magis se inclinaret.

Iis jam annuit et Deus consiliis ejus rectam et pulchram monstravit¹ viam,
Qua islamismo optimas, quæ umquam possent desiderari, res conciliavit.²

Has res, a domino mihi relatas, memoriæ fideliter mandavi.

Schandja pacem accelerans, ipse urbi appropinquavit,
Et cum elefante suo alto profectus, dona domino dedit amplissima.

Illic³ inter eos res actæ sunt, quarum mentionem gaudium mihi interdicit.⁴

Schandja ad foedus faciendum avide properavit, et domino⁵ in ea re timorem⁶ monstravit.

Pax tandem inter eos facta est, cujus excusatio evidens et clara, secretum vero occultum manet.

Hæc est rerum summa, quarum explicationem libro mandabo dilucido.

Euge *Merinidis!* vos, filios regum virtute et electione superantes⁷,
Per dominum nostrum gloriâ antecelluistis creaturas, quæ jam vobis obediunt submissæ.

Alfonsum rejecit, et filius Alfonsi vestram affectat gratiam, cui nullum dedecus est metuendum.

Legio Merinidarum Dei est legio, quæ, islamismum defendens, nulla pavet pericula;

Quum enses stringunt, hostem videbis, colles⁸ ascendentem, colla extendentem.

[254] Ii sunt margines fontis⁹ regum¹⁰, qui pulverem terramque impetii irrigat.

Hi digitis similes sunt, quando manus ad rem desideratam extendatur.

Carminibus laudes eorum celebrabo. Inter eos multi jam sepulcris conduntur.

Posterorum *Abd-el-Haqqi* merita semper saliva narrabit.

Emiri sunt, quorum celsitudinem si enarraveris, lunas videbis¹¹ ex iis originem suam deducere velle.

فكان نساء⁴ b. نسي a. ينسى³ b. e. الذى ترد² b. e. بجزيره¹ b. c. b. وانتخابا⁷ b. e. ارتقابا⁶ a. للمولى⁵ b. c. b. quod sequutus sum. b. عين⁹ b. bene. b. ترمى¹¹ a. b. الملك¹⁰ b. bene.

Ex iis¹ sol excelsus lucem sumtam regiæ dat domui, sese velo ob-
tegens.

Hi leones sunt, quos ii sunt experti², qui æquali loco sunt, quando diffi-
cultates inciderint.

Mare sunt liberalitatis, in quo margaritas pretiosas aut nubes pluviz
invenies.

At potentia³ generositate minor est, et de iis responsum, quod apud me
audies, scribam.⁴

***Hamamidarum* gloria, sicut lux solis, in excelso posita, occultari nequit.**
Potestatem adepti, tribum suam cumularunt honore et clientem eorum
illustrem non aggrediari;

Genus ad dominum nostrum referentes, majestate affinis honorantur.

Ejusdem familiæ⁵ sunt leones *Benu-Ali*, qui ignominiam et vitupera-
tionem effugerunt,

Veri principes et nobiles; nam si interrogaris, celsitudinem invenies
et originem;

Avunculi sunt domini nostri sperandi Abu-Jaqûbi, si⁶ gloria vituperatur,
Et castrorum domini, qui omnes in se comprehendunt celsitudinis de-
scriptiones et nil nisi excelsum expetunt.

Virtus eorum et generositas sicut⁷ maria abundat, quorum undæ sese
effundunt.

***Benu-Vangâsen*⁸ ea gloria excellunt, quæ scit, ense sustinere per-**
cutientem,

Quos, si ferro indutos videris, leones putabis; si iratos, terra agitabitur.
***Teirbâini* fortitudo nota est, et ad gloriæ fastigium evecti sunt,**

E quibus *Benu-Varrâgh* originem ducunt. Fortes sunt, quum conci-
dere jubentur.

***Benu-Sugen*⁹ optimum habeo populum, qui, quum adest tumultus, i-**
gnem accendit certaminis.

Ceteri *Teirbain* si ad arma¹⁰ vocantur, Christiani territi aufugiunt.

Si *Benu-Jabân*¹¹ describantur, eos invenies leones, qui hostibus terro-
rem incutiunt;

¹ و هم تجتنى b. ² جرب a. non male. ³ حزم c. ⁴ اصبح c. et —
تسمع ⁵ وعثرته b. وعشرته c. utrumque rectius. ⁶ ان يعابا b. ⁷ جود
ب. فد ترتفعت العبابا ⁸ ونجاس ⁹ سجع a. سوخم b. سوچم d. g. ساجم c.
¹⁰ ل حرب a. b. rectius. ¹¹ ياز a.

Enses eorum capita in longitudinem decidunt, et aqua liberalitatis eorum nobis abundanter fluit.

Virtutis *Benu-Tenálift* nervus firmus est, et ii desideria nostra explent. Qui¹ quum certamini intersunt, hostes dixeris aves² rebelles, quæ aquilam conspexerint.

Benu-Falás gloria superantes, honoris sui interitum haud timent.

[233] *Benu-Fartágen*³ armis mirandis, quæ gloria est eorum, gloriantur.

Benu-el-Khair homines sunt excelsi, quibus si quis injuriam⁴ inferre voluerit, frustrabitur.

*Benu-Fartín*⁵ gloria sua et fortitudine super colla longe sublatis sunt, Et omnes, dum memorantur, virtute gaudent continua, etiamsi heros dubius hæreat.

Benu-Fudúd et *el-Haschm* domino nostro semper fideles, ab eo armati sunt⁶

Et proxime admoti, facti sunt⁷ familia, quæ aditum obtinet.

Arabum jam enarrabo officia, quibus apud dominum majestas eorum aucta est⁸,

Ita ut ab eo talem locum summum et augustum impetrarent⁹, quæ vix desiderari neque obtineri possit,

Quando servus fidelis desideria sua consequatur¹⁰, et apud viros supremos existimationem servet.

Vos Arabes, gloria vestra victrix fuit, quæ vices vobis dedit subeundas, Num ab Himjaro profecti, eandem ac Merinidæ habetis originem,

Ita ut fratres genere et affinitate, a gloria numquam degeneraveritis.

Proavi omnium vestrum Saba¹¹ et Qeis sunt, qui inter Arabas erant firma vexilla.

Et quare non? Dominus semper vobis contentus, tentoria sua vestrum implevit.

Sufján gloria excellentes, se inter habent leones validos, qui terrorem abigunt.

Dies¹² sinceri iis fuerunt haud reticendi, et eorum pulchritudo magis nitet, quam ut macula adspargatur.

a. وأتاجيز³ b. e. — الحليير² b. باذا بلغوا (e.) العرب تراعديهم¹
a. فحاجبا⁶ e. وارنيتن b. وارتنين⁵ c. حلول الصبيح⁴ d. وتاجيز
b. فجازوا⁹ b. d. e. اعزتهم لدى المولى⁸ b. وصيرهم⁷ c. فجازوا
c. لهم — — سحابا¹² a. d. سبا¹¹ b. نال عناء¹⁰ c. فجازوا

Horum stellæ sunt *Benu-Djermûn*, in quibus plena est luna, quæ nubes abstergit;

Nam¹ ensis el-Asemi nobilis est, qui in terra Christianorum in gutture horum se abscondit.²

Consuetudo eorum potentiam naeta est, et eandem, ac fratres, apud dominum obtinuerunt stationem.

Fideles sane fuerunt, et is, qui hunc librum scripsit, gloriam eorum et res gestas testari potest.

Khaltensibus gladii margaritis ornati sunt, quibus vaginæ hostes fiunt.

Hubeiræ gloria et virtute res incitatur et bellum movetur;

Princeps eorum primus est præstantiâ et *Muhelhel*³ acies gladiatorum numerat.⁴

Turma *Djâberi* gens est nobilis, quæ vestimento consilii sinceri induta est, Cujus sinus die certaminum super hostibus humo trahit.

Per Jusufum ben-Qajtûn in summum fastigium evecti, et gloria valent et auctoritate pollent.

Dic *el-Aftadjo*⁵, gloriam suam adventare. Extrema exercitus pars cum vobis propius accedet.

Gladii vestri pocula mortis hostibus circumferunt, unde haustum bibunt. [256] Ibn⁶ el-Adjâdjo gloriæ amantissimo [die]: se infidelibus pavorem injecisse.⁷

Sane in carmine vos tetigi; testes vobis erunt majores⁸ vestri, qui in Zâb consederunt.

Talis fuit fortuna domini nostri futuri, et consilium, quod metam suam consequebatur.

El-Djeziræ descendenti eî fideles opem tulerunt, et spes paganorum periit. Post aliquam moram, hinc, quum cum locus taderet, ad⁹ urbem suam el-Djeziram movit,

Quæ pagus erat iis rebus illustris, quas Deus in libro suo exposuit.

Ibi enim murus et locus el-Sakhra firmus prædicantur,

Vere¹⁰ etiam de ea dicitur, ibi nummos cupreos formæ mirabilis esse inventos.

a. انضا ⁴) a. وتيلهيل ³) c. — وسيف — — النصاب ²) b. يعمدها ¹)
e. عجاج ⁶) e. فابن ⁵) conjicio. d. للابن ³) c. للشيوخ ²) d. اقضا
c. — كبلدته — — منها ⁹) e. سعيكم ⁸) b. سيفكم ⁷) b. يورث منه ⁶)
a. قصد قواعنهم عنها ¹⁰) a. يصدر ⁹)

Plus mille et quadringentos annos stetit,
Ita ut omnia vestigia ædificiorum essent deleta; devastatam¹ tamen ille
in vitam revocavit.

Ejus refectæ moenia exstruxit, et in lateribus tholos ædificavit.
Horoscopto fausto² et felici³ ibi ædes conditæ sunt⁴, et desiderium suum
est consecutus.

Fundamenta⁵ fortunæ sunt superstructa et porta Djebel-el-fath spectat.
Atrium ejus lætum pulchritudine nitet, maris gemmis ornatum;
Ornatus ejus ensis refert speciem, seu aquæ bullarum in arena flu-
entium.

Stellæ faustæ ei horoscopto fuerunt, nam prope eam pagani morsum⁶
obtinébunt.

Templum quoque ejus splendet et ceu flammæ luces ibi nitent;
In hujus suggestu alto *inamus* vester prædicans
Deum supplex precatur, ut vestram augeat fortunam et præmium,
Ibi semper bona florere, lætos nuntios et victorias mirabiles sinat.
Domum etiam beatam præfectis Benu-el-Azfi ibi conditam tholis ornavit,
Mente ductus amici sinceri et liberalis⁷, qui fidem amat vicariorum,
Quorum mores gloriosi sunt, et qui vestibus reverentiæ sunt induti:
Nam ille domino nostro religiose servierunt, sincere consulentes et sa-
tis facientes.

Merinidæ, vos jam laudavi, et laudatori vestro fidem præstate sinceram.
Dynastia vestra mollis fuit et lucida, ut agaso jumentum ad eam ducat.
Quisquis poëta morietur; at vestræ laudes in libro meo vivent.⁸
Vestra fortuna, imperator Muslemorum, quæ felicitati placere studet, in
posterum crescat!

[237] Deus, throni dominus, gloriam augeat vestram, ut desideria o-
mnino consequamini!

Hic victoriæ annus est, a quo novam epocham tibi faustam numerare
incipiemus.⁹

Hoc est jejuniū rumpendi festum, in quo lætitia¹⁰ et jejunium ruptum
candem prædicant originem.

¹ منها — — فاحياها — e. ² سعد a. b. c. d. ³ في خيار a. e.
⁴ بر صفى ⁷ c. المايا a. d. النبيا ⁶ c. قواعدها — — الحبابا ⁵ b. مسومة ⁴ sine dubio legendum est.
⁸ ويبقى مدحى فيكم ⁹ b. a. ¹⁰ تبدا a. b.
¹⁰ البسراء b. e. bene.

Vitæ tuæ anni sint innumeræ! Vota nostra et desideria explens!¹

Tu sane scientiæ gloriâ exexisti, ejusque cultores præmiis summo opere ornasti.

In sanctos curam, liberalitatem, gloriâ cumulans, eos tibi propius admovisti.

Et de iis sollicitus, eosque amans², ad res æternas te convertisti.

Imperii tui fortuna aucta maneat et hostes tui omnibus calamitatis generibus obruantur!

Pax divina, sicut musci odor fragrans, domicilium tuum semper tegat!

Auctor pergit. Die decimo mensis Ramadhâni, anno 684, Muslemorum imperator filium Abu-Zijânûm emirum in fines misit, qui imperium ejus a ditione Ibn-el-Ahmari separabant, ut ibi subsisteret. Simul ei imperavit, ut nihil adversus illius terram suscipere mali, neque calamitatem³ ei inferret. Hic igitur profectus ad castellum Dhekuân, Mâlaqæ ab occidente situm, venit et extra id castra metatus est. Eodem Ramadhâni mense Abu-Ali Jahja ben-Ali-Medîd⁴ Heskurita⁵ vezirus beatus Djezirat-el-Khadraë diem obiit supremum. — Mense Schevvâli exeunte imperator Muslemorum Ijâdum ben-Abi⁶-Ijâd Asemîtam cum gentilibus Estebûnam proficisci ibique stationem agere jussit. Eo igitur profectus, ineunte Dhu-l-Qadæ mense advenit. — Die Lunæ 16:o hujus Dhu-l-Qadæ Abu-Jaqûb emirus⁷ Djezirat-el-Khadhrâ in Mauritaniâ in triremi Abu-Abd-Allâhi Muhammedis Regragensis ducis fortissimi trajecit, ut res imperii examinaret. In Qasr-el-Djevâz descendit.⁸ Eodem anno sacellum Tafertâsti⁹ supra sepulchrum Abu-Muhammedis Abd-el-Haqqi emiri beati conditum est, cui imperator Muslemorum eleemosynam dedit arvum quadraginta jugerum.

Exeunte Dhu-l-Qadæ mense imperator morbo letali correptus, dolores magis magisque crescentes, viresque debilitari sensit, donec mane die Martis 22:o Muharremi, anno 685 (coepit die 26 Febr. 1286), in palatio suo in urbe el-Djeziræ nova moreretur. Ad Rabât-el-Fath in Mauritania elatus, in templo Schalæ ibidem sepultus est. Inde a sacramento fidei Fesæ sibi dicto, post mortem Abu-Jahjæ fratris, 29 annos regnaverat. Quod si a capta Murrekoscha et imperio Abd-el-Mâmeni posterorum everso,

b. مدین ⁴) بحضرة ³) a. d. وارتقاء ²) b. a. ت. b. c. e. منديل
و — — جاز — recte b. a. الامير ⁷) c. — ⁶) b. العسكرية ⁵) e. منديل
تافراطست ⁹) c. d. فنزل — — الله 23 l. ⁸)

quo regnum tandem omnino stabilitum est, numerare inceperis, 17 tantum annos et dies 20 scepra tenuit. Deo sumus et ad Eum revertemur! Morte illius islamismus fissus est, et omnes homines [238] obitum talis viri doluerunt, quem Deus cum anima recipiat et favore, gratia clementiaque amplectatur! Pro eo Deus malis medeatur islamismi, et regnum ejus ac felicitatem in nepotibus filiisque mansuram conservet! Salus sit Muhammedi, domino nostro, familiae ejus et sociis!

De regno Abu-Jaqûbi, imperatoris Muslemorum, filii Abu-Jusufi ben-Abd-el-Haqq, imperatoris Muslemorum.

Abd-Allâh Jusuf imperator Muslemorum, filius Abu-Jusufi ben-Abd-el-Haqq imperatoris Muslemorum, *Abu-Jaqûb* cognominatus, *el-Nâsir lidîn-Allâh* appellatus, matrem habuit nobilem Alidam, nomine Unm-el-Azz, filiam Muhammedis ben-Hâzim Alidæ. Mense Rebi' prioris anno 638 natus, Djezirat-el-Khadhræ in Hispania eodem die, quo pater moriebatur, khalifa renuntiatus est. Quia ipse in Mauritania aberat, veziri et principes sacramentum fidei, ejus nomine acceptum, ad eum miserunt. Hunc nuntium, dum in regione Fesæ quadam erat, recepit, et itinere citato Tandjam profectus, ibi classem invenit se opperientem. El-Djeziram jam trajicienti, omnes ibi præsentis Merinidarum atque Arabum tribus juramentum redintegrarunt¹, quibus universæ Merinidarum Arabumque tribus et cuncti in Mauritania atque Hispania degentes Muslemi, ineunte Safari, anno 685, assenserunt. Tunc imperator 45 annos et 8 menses natus fuit. Qua re confecta et imperio stabilito, omnibus Merinidarum gentibus, Arabibus, Hispanis, *el-Aghzâz*, ceterisque militibus divitias dedit, sanctis vero et faqihis distribuit dona, ægrotis eleemosynas, victos ubique liberavit, vectigal² *el-fitra* delendo quasi eleemosynam populo dedit, his dictis: si quis se obligatum habuerit id pendere, pro se ipso quasi eleemosynam dabit³, quando ei placuerit. Tributum etiam, quod subditi pro domibus pendebant, antiquavit. Manus retinens malificorum et præfectorum, ne hominibus nocerent, tributum *el-maks* abrogavit. El-Merûs demi jussit, rebelles subegit, tyrannos perdidit et vias fecit securas. Omnes, quæ in Mauritania erant, viarum asperitates arenæque tumulos, regionibus modo desertis, vacuis et abditis exceptis, abstulit. Merinidæ ejus potestati subjecti erant, et res hominum, eo regnante, florebant.

¹) العرب — — فجددت — a. b. ²) بترك — — اداوها ³) يتصرف b.

Coloris albi, pulchræ staturæ, facie venusta, naso adunco, tantum timoris iniecit, ut nemo prior eum alloqui auderet.¹ Quum patiens et prudens esset, omnibus, quæcumque ei placerent, potitus est, et quando caperet, perdidit. Nullis adhibitis veziris, suo ipsius consilio, potenter in suo regno gubernavit. Donis suis ditavit, et si quid eum tæderet, id perdidit. Pauperibus generosus, res subditorum et terrarum examinavit. Aditu tam difficilis fuit, ut non nisi post tempus² aliquis copiam ejus obtineret. Cubiculo ejus Atiq libertus, postea Ambar libertus præfuit. [259] Veziris usus est Abu-Alio Omaro³ ben-el-Saûd Haschemida⁴, Abu-Salimo⁵ Ibrahim ben-Amrân el-Fudûdio et, in postrema vitæ parte, Jakhlafo ben-Amrân el-Fudûdio. Cancellari ei fuerunt Abu-Zeid el-Khazân⁶ faqihus, Abu-Abd-Allah el-Amrâni faqihus, et tandem Abu-Muhammed Abd-Allâh ben-Abi-Madjan faqihus illustris beatus, qui, rebus regni omnibus præfectus, cuncta negotia administravit. In horum numero fuit etiam Abu-Abd-Allâh el-Mughili scriba dexterrimus, qui libellis recipiendis et litteris regiis erat et sigillum usque ad mortem tenebat, quod post eum Abu-Muhammedi Abd-Allâho ben-Abi-Madjan faqihus illustri tradebatur⁷, et Abu-Ali ben-Reschîq faqihus illustris incomparabilis, sui ævi phoenix, qui decretis scribendis præerat. Qadhîi munere Fesæ functi sunt Abu-Amer⁸ ben-el-Naqâl⁹ faqihus pius et prædicator, Abu-Abd-Allah¹⁰ ben-Abi-l-Sabr Ijûb faqihus et prædicator, Abu-Ghâlib¹¹ el-Mughili faqihus; Murrekoschæ vero Abu-Fâris el-Amrâni faqihus, Abu-Abd-Allâh el-Saqti faqihus et Abu-Abd-Allâh ben-Abd-el-Mâlik faqihus; Tilimsani autem in nova urbe Abu-l-Hasan Ali ben-Abi-Bekr el-Melili faqihus illustris et traditionum peritus consultissimus. Poëtæ ejus, qui aulæ angustæ servitio adscripti, stipendiis et beneficiis fruebantur, fuerunt Abu-l-Hakim Mâlik ben-Merhal¹² faqihus dexter, Abu-Fâris Miknasita faqihus doctus, Abu-l-Abbâs el-Feshtali¹³ faqihus et Abu-l-Abbâs el-Haischi¹⁴ faqihus. Medicos habuit Abu-Abd-Allâhum ben-el-Ghalit¹⁵ Hispalensem vezirum ac medicum et Abu-Muhammedem ben-Ammâr¹⁶ Miknasitam vezirum.

لشمي⁴¹ Amran M. بعد الجهد² b. d. e. مهييا لا يبتدرة¹ b. e. بن الخزاز⁶ b. الخزازي⁶ a. صالح⁵ a. الجيشي¹⁰ b. e. el-Habxi M. ومن كتابه — — مدين⁷ e. الخزاز¹⁰ b. e. امرجل¹² a. امرجل¹² b. ابو عبد الله¹⁴ b. c. +: الله — — العباس¹³ e. اللميش c. النكيش b. الخمشيني¹⁴ a. d. الفشتالي — — العباس¹³ b. c. عمر¹⁶ c. ابو السفن الغليظ¹⁵ بن — qui

Auctor pergit. Abu-Jaqûb imperator Muslemorum, post juramentum fidei omnino acceptum, Djezirat-el-Khadra Merbâlam profectus, et extra urbem castra metatus, legatum ad Ibn-el-Ahmarum misit, ut se conveniret. Hic statim summo ornatu et cum valido exercitu ad eum properans eo venit, et patris mortem consolatus, successioni in regno gratulatus est. Abu-Jaqûb, pace cum eo confirmata, omnes, quas possidebat, Hispaniæ terras, si el-Djeziram, Rondam, Tarifam, Vadi-Jasch cum earum provinciis exceperis, ei possidendas tradidit. Qui conventus accidit, eaque pax prima mensis Rebi' prioris decade, anno 685, facta est. Tum el-Djeziram reversus, ibi ad finem usque hujus Rebi' mansit. Die Solis 2:do mensis Rebi' posterioris legati Alfonsi¹ venerunt, et eadem conditione, quam pater erat stipulatus, pacem cum eo denuo fecit. Itaque pace Hispaniæ et tranquillitate confirmata turbisque sedatis, fratrem Abu-Atijam emirum, Abu-Jusufi imperatoris Muslemorum filium accitum, omnibus, quas tenebat, Hispaniæ regionibus præfecit eique commendavit, ut Deum timens, fines tutaretur regni et res prudenter regeret universas. Tum Abu-l-Hasanum Alium ben-Jusuf ben-Jergâten² principem fortem beatum advocatum, omnibus [160] equitatus hispanici habenis ceterisque militibus præfecit, 5,000 equitum e Merinidis et Arabibus apud eum relictis, summam rei militaris et bellicæ omnem tradidit, et die Lunæ 7:æ Rebi' posterioris hujus anni in Mauritaniam transnavigavit. In Qasr-el-Djevâz escendens, ad urbem Fesanam profectus est, quam³ die 12:æ Djumâdæ posterioris ejusdem anni intravit. Quum hic in nova urbe consedisset, consobrinus Muhammed ben-Idris ben-Abd-el-Haqq cum filiis quibusdam in montibus Varghæ prope Fesam surrexit, quibus Abu-Maref⁴ Muhammed filius Abu-Jusufi imperatoris Muslemorum se adjunxit. Imperator adversus eos exercitibus continue missis, tanta erga eos se gessit prudentia, ut frater, securitatis fide data, descendens se ei subjiceret, Muhammed autem cum filiis Tilimsanum fugeret. At hi in itinere capti, vinculis constricti Rabât-Tâzam ducti sunt. Eo imperator fratrem misit Abu-Zijânnum, eos interfectorum, et extra portam el-Scheriæ hujus urbis mense Redjebi, anno 685, occisi sunt.

Eodem anno Omar ben-Othmân ben-Jusuf Heskûrita in arce Fendelavæ⁵, in montibus Beni-Jazghæ sita, rebellavit. Quem igitur Abu-

¹ سانحة b. ² يزجائن a. تراتجى b. برجاني c. Jartugan M. ³ قدخلها — — احواز قاس d. ⁴ معروف e. ⁵ تيفرجشت من حور f.

Jaquûb tribus Benu-Asker et, quæ in his finibus habitabant, Berberorum gentes, Sedrâtam, Benu-Vartin, Benu-Jazgha, Benu-Sitân al. obsidere et debellare jussit. Post mensis obsidionem imperator ipse castris motis, quum ad pagum Sedûræ¹ in finibus Benu-Vartîn venisset, sagittarios, belli machinas et instrumenta præmisit. Omar, imperatoris adventu accepto, quum intelligeret, se neque obsidionem sustinere, neque illum arcere posse, sanctos ablegavit viros, qui fidem securitatis impetrarent, et descendens, sacramentum fidelitatis juravit. Tilimsanum cum omni familia et facultatibus relegatus est.

Mense Ramadhâni hujus² anni Abu-Jaquûb Fesæ Murrekoscham movit eoque mense Schevvâlî venit. Ibî ad diem Jovis 13:um Dhu-l-Qadæ moratus est.³ Interim Talha ben-Ali el-Batui⁴ el-hâdj in terram el-Sus fugiens, sibi summam arrogavit potestatem. Hoc nuntio audito, imperator Abu-Alium Mansûrum, filium fratris Abu-Muhammedis Abd-el-Vâhidî, accitum regioni el-Sûsi præfecit, et pecuniis copiisque adjutum jussit, Talham ben-Ali rebellem et eos, qui ab ejus partibus in el-Sûs e tribus Benu-Hassânî stabant, oppugnare. Abu-Ali⁵ igitur in el-Sûs validum duxit exercitum, et postquam mense Dhu-l-Hidjæ Arabas Hassân debellavit, multis eorum occisis, ad Talham aggrediendum et obsidendum profectus est. Ineunte anno 686 (coepit die 16 Febr. 1287), die Lunæ 13:o [261] Talha ben-Ali rebellis in el-Sûs in proelio cecidit, et occisi caput ab Abu-Alio emiro ad Abu-Jaquûbum consobrinum missum est, qui id per omnes urbes circumferri et portæ Rabât-Tâzæ affigi jussit, ubi, eo regnante, in cavea cuprea suspensum semper mansit.

Mense Ramadhâni Abu-Jaquûb Murrekoscha cum 12,000 equitum Merinidarum contra Arabas, qui, Deræ a meridie habitantes, vias Sidjilmâsæ infestabant, profectus, primum itinere citato ad montes Heskûræ festinans, in regionem Deræ pervenit, et postea versus meridiem procedens, prope desertum eos assecutus est. Mane⁶ proelio commisso, multos eorum occidit et bona⁷ diripuit. Capita cæsorum abscissa et Murrekoscham, Fesam et Sidjilmâsam portata moenibus suspendi jussit. Tum Murrekoscham castris motis, cam exeunte Schevvâlo, anno 686, ingressus, ibi usque ad finem anni moratus est et festum el-idha celebravit.

b. — خمس — السنة² c. قندورة d. تسدورة M. b. قندلوة¹
 b. البيطوى⁴ c. الخميس — المذكور c. قائم — السوس³
 b. ونساء⁷ c. غصكهم b. فاصكهم⁶ a. فسار — حسان⁵

Anno 687, medio Rebi' posteriori, Abu-Jaqûb imperator Muslemorum Murrekoscha Fesam¹ profectus est, ubi legati Ibn-el-Ahmaro filiam Musæ ibn-Rahva deducentes, venerunt, quacum nuptias postea Murrekoschæ celebravit. Mense Safari ejusdem anni Ibn-el-Ahmaro urbem dedit Vadi-Jasch una cum castellis Randja², Bejâna³, el-Deir, el-Atnir⁴, Ghaun⁵, et Ghûrab. Quum, ut jam dictum est, imperator Murrekoschâ medio Rebi' posteriori Fesam movisset, ibique consedisset, Abu-Amer emirus filius rerum novarum amans, Murrekoscham die Sabbati 24:o Schevvâli profectus, ibi una cum Muhammede ben-Atva Berbero Djenatensi præfecto rebellavit. Murrekoscham primo die Dhu-l-Qadæ erat ingressus et summa rerum potitus.⁶ Nuntio hujus rei accepto, Abu-Jaqûb Murrekoscham propere reversus, extra urbem castra posuit. Abu-Amer emirus in pugnam egressus, victus rediit, et, urbe in patris conspectu clausa, in arce usque ad noctem mansit, et præfecto hujus Ibn-Abi-l-Berkât interemto, omnibusque, quæ ærario incrant, ablatis, media nocte, urbe relicta, versus meridiem fugiit. Postero die, qui nonus erat Dhu-l-Hidjæ, imperator intravit et incolis pepercit. Abu-Amer autem et Ibn-Atva in provincias meridionales abeuntes, sex menses ibi vixerunt. Postea ille⁷ Tilimsanum die 22:o Redjebi, anno 688, venit, et ad patrem tandem reversus, veniam ejus adeptus est.

Eodem anno imperator litteras ad Othmân ben-Jaghmurâsen, regem Tilimsani [262] dedit, quibus cum peteret, ut Ibn-Atva præfectum suum, qui ad eum confugerat, sibi traderet. At Othmân, talem perfidiam abhorrens, "per Deum", respondit, "eum numquam tradam, neque, honore meo vendito, eum, qui protectionem meam imploravit, prodam. Potius moriar, et, quæ sibi placuerint, adversus me faciat." Simul legatum verbis duris receptum, foedissime allocutus est et in vincula conjecit. Ob eas res Abu-Jaqûb iratus, bellum contra eum paravit, et die 27:o Rebi' posterioris, anno 689, Fesa profectus, primam expeditionem adversus Tilimsanum et Abd-el-Vaditas, qui eam possidebant, suscepit. Prope eam castris motis, in vicinia palans agros depavit, pecora rapuit et pagos destruxit. Rex tamen in pugnam haud exiit. Imperator, tantam ejus videns impotentiam, obsidionem faciendam constituit et die primo Rama-

¹ مرآتش — — الى — c. ² Ronda M. ³ b. نبيانة ⁴ والانتين ⁵ وذلك في c. — وقيامه — — مرآتش ⁶ b. وغور ⁷ ساروا d.
 a. والانتير b. e. والانتير ⁸ b. e. + زمن الشتاء

dhâni, anno nuper dicto, urbem corona cinctam, machinis erectis, valde anxio. Postquam sedecim dies ibi substiterat, ad Mauritaniam rediens, die tertio Dhu-l-Qadæ Rabât-Tâzam venit.

Anno 690 pace inter Muslemorum imperatorem et Alfonso Schandjam violata, ille ad Abu-l-Hasanum Alium ben-Jusut ben-Jergâten¹ principem, præfectum suum² litteras dedit, quibus cum imperaret, ut, ad Scherisch castra metatus, inde in fines Christianorum occidentem et orientem versus expeditiones susciperet. Itaque Abu-l-Hasan, mense Rebi³ posterioris, omnes, qui apud eum aderant, milites ad urbem Scherisch eduxit, quam oppugnare et in adjacentes terras incursiones facere coepit. Eodem mense Abu-Jaqûb Fesâ ad Qasr-el-Djevâz, ut inde in Hispaniam belli³ gerendi causa trajiceret, profectus, tribus Mauritaniae ad opem ferendam per litteras imploravit. Quum mense Djumâdæ prioris⁴ ad Qasr-el-Djevâz venisset, milites Merinidas et Arabas trajicere incepit. Alfonso, hujus adventu audito, naves, ad trajectum impediendum ornatas, in fretum misit. Quum ibi ancoram jecissent, imperator, trajectu dilato, naves jussit ornari, quæ christianis occurrerent. Mense Schabâni ejusdem anni classis muslemica in freto fugata est, duces occisi et bellatores sublati. Imperator interim in Qasr-el-Djevâz substitit, donec naves ædificatae et trajectui ornatae essent, et ultima Ramadhâni decade, anno 690, transnavigans, Tarifæ descendit. Hinc ad fines Christianorum bello adoriendos profectus, castellum Bahîr⁵ primum per tres menses obsedit. Ceteræ copiae quotidie e castris exeuntes, Scherisch, ejus provinciam⁶ et castellum ad fluvium situm adortæ sunt, ita ut omnes has regiones devastarent. Sed hieme adventante castra movit, et el-Djzîram reversus, die primo mensis Muharremi, anno 691 (coepit die 25 Dec. 1291), inde in Mauritaniam trajecit. [265] Ibn-el-Ahmar, foedere, quod inter eum et imperatorem fuerat, rupto, pacem ea conditione cum Alfonso hoc anno fecerat, ut hic Tarifam obsideret, donec ea potiretur, et trajectum Abu-Jaqûbi in Hispaniam impediret. Tamdiu ibi staret, omnia impensa ab Ibn-el-Ahmaro penderentur. Alfonso igitur primo Djumâdæ posterioris die, anno jam memorato, urbem corona cinctam terra marique, noctu et interdium, machinis belli et tormentis adversus eam erectis, continue oppugnavit. Interea

دیرسم³ b. e. قايد اعنته ببلاد الاندلس² b. یرتاجن a. یزجانن¹
 — جمادی — المذكورة⁴ a. — المجاز —
 بجى⁵ b. e. Bejer M. واشبيلية واحوازا⁶ b. e. بحیر a. d.

Ibn-el-Ahmar commeatum, apparatus bellicum, missilia et quaecumque ei opus essent, eo misit, dum die Schevvâli ultimo hujus anni, deditione facta, urbs a civibus traderetur. Inter reges convenerat, ut Alfonsus urbem captam Ibn-el-Ahmaro traderet; nihilominus ille eam retinuit, et quamvis ejus caussa castellum Schekisch¹, Tabîram², Naqlam, Aqlisch³, Qaschtela⁴, et Almesdjîn⁵ ei offerret⁶ Ibn-el-Ahmar, hæc omnia nihil valuerunt.⁷ Hæc anno 691 gesta sunt.⁸ Mense Schabâni anni ejusdem Omar ben-Jahja ben⁹-el-Vezîr el-Vatâsi ad arcem Tazûtam, unam ex arcibus el Rifî venit, eamque fraude usus noctu occupavit. Abu-Ali-Mansûr ben-Abd-el-Vâhid ejus præfectus solus in tenebris noctis evasit et Rabât-Tâzam aufugit. Ita Omar, viris occisis et bonis raptis, cum omnibus, qui ibi inerant, thesauris, armis, utensilibus, decimis prædæ christianæ, quæ hic asservabantur, arce potitus est, sicut el-Motenebbi cecinit:

Futurum eam prædans cepit, et præteritum spoliatum eam deseruit. Abu-Jaqûb Muslemorum imperator, hujus rei nuntio accepto, Abu-Aliom ben-el-Saûd vezirum cum valido exercitu eo statim misit, qui una cum Abu-Aliom Mansûro emiro arcem illam obsidere coepit. At Abu-Ali Mansûr, postquam aliquamdiu hic consederat, ægrotavit et moerore mortuus, in templo Tâzæ sepultus est. Mense Schevvâli ejusdem anni Abu-Jaqûb ipse Fesâ ad Tazûtæ obsidionem profectus est, comite Amer ben-Jahja ben-el-Vezîr, fratre Omari rebellis, qui imperatori promiserat, fratrem expellere. Illic, postquam veniam intrandi impetravit, castellum ingressus, cum fratre collocutus est de iis, quæ facienda voluit. Omar, omnibus pecuniis et utensilibus, quæ ibi inerant, secum asportatis, noctu, quum homines essent securi, castello fratri tradito, exiit, et Tilimsânium perrexit. Amer autem, qui audiverat, Abu Jaqûbum per Mansûrum fratris filium se velle interficere, quia Omarum fratrem, hostem ejus aufugere siverat; castellum sibi retinuit, et descendere recusans ibi mansit, donec Abu-Said Farradj¹⁰ ibn-Ismaïl dux ab Ibn-el-Ahmaro, Mâlaqæ rege¹¹, ex Hispania dona splendida imperatori Muslemorum ferens veniret, ut pacem Ibn-el-Ahmaro impetraret. [264] In portum Asasæ¹² cum classe sua appulit. Ad hunc Amer ben-Jahja ben el-Vezîr misit, orans vellet pro se apud im-

¹ شكير b. Monquix M. ² طبر c. ³ واقش b. e. melius. ⁴ قشتل a. Casella M. ⁵ والمتجين b. Almossebahin M. ⁶ وذهب a. b. ⁷ ولم يرمى [ينقص c.] له منها شئ ⁸ وذلك — — المذكورة ⁹ e. غسانة ¹⁰ e. + بوم ¹¹ فريج a. — b. ¹² صاحب — — الاجم ¹³ e. غسانة

peratorem intercederet. Abu-Jaqûb quidem intercessioni annuit. Sed Amer nihilominus sibi anxius, servos quosdam suos in portum ablegavit, quorum plurimi naves Abu-Saïdi conscendebant, ut in iis ad Hispaniam proficiscerentur. Amer autem ad tenebras noctis moratus, ex arce descendit, ad portum se iturum esse simulans; at Tilimsanum fugit. Equitatus persecutus cum non attingit, quia equam ad cursum incitavit; filius vero Abu-l-Khail¹ captus Fesæ occisus et cruci affixus est. Viri etiam ejus e navibus Abu-Saïdi deducti capite plectuntur et incolæ arcis² aliique, qui ibi sunt, capti ad unum omnes interficiuntur. Eodem anno Christianus Genuensis imperatori, dum Tazûta³ erat, dona apportavit pretiosa, quibus arbor aurata inerat, ei similis, quæ el-Mutevakkelo Abbasidæ fabricata est, ubi aves machinis artificiose factis motæ caneant.

Eodem anno perfidia filiorum Abu-Jahjæ ben-Abd-el-Haqq emiri cognita, hi Tilimsanum fugerunt, ubi commorabantur, donec Muslemorum imperator eos per legatos reverti juberet. Quum ad urbem Fesæ proficiscerentur, Abu-Amer, qui in el-Rif erat, fama eorum audita, speculatores subornavit, quorum unus, adventum eorum nuntians, ad eum venit. Ut eos aggrederetur, tum exiit, et Sabræ in Melujæ regione offendens eos interfecit, et, putans patris consilio et voluntati se satisfacisse, ad officium suum⁴ rediit. Abu-Jaqûb, hac re cognita, de facinore filii diploma edidit⁵, eumque relegatum exilio multavit. Itaque hic exsul in finibus el-Rifi et terris Ghumâræ erravit, donec in urbe quadam Saïdidarum, in montibus Ghumâræ sita, mense Dhu-l-Hidjæ⁶ anno 608 (coepit die 8 Oct. 1298) moreretur. Fesam elatus, in angulo intra portam el-Futûh sepultus est. Tres filios reliquit, Amerum, Suleimânum et Daûdum, ab Abu-Jaqûb imperatore semper in carcere detentos.⁷ Eo mortuo Amer avo, Suleimân vero fratri defuncto in imperio successit, quorum res gestas postea, Deo volente, narrabimus.

Mense Dhu-l-Qadæ, anno 691, Ibn el Ahmar castellum Alabt⁸ Alfonso Schandjæ tradidit. Eodem anno mense Rebi' prioris Abu Jaqûb imperator Muslemorum, dum Sabræ in regione el-Rif erat, indixit, ut festum Prophetæ natalitium, summa cum magnificentia et apparatu celebrandum es-

¹ ابي الخيل a. h. d. e. in versione adoptavi.
² منمنته b. bene. ³ فاطمة البراة b. ⁴ امصاه b. ⁵ قعدة c. ⁶ كفلهم
 b. e. سليمان — — — وداود كبلهم c. ⁷ الباطالي b. ⁸

² القلعتين b. e.
⁷ كفلهم c. قعدة

set.¹ Mense Safari² ejusdem anni exeunte Abu-Jahja ben-Abi-l-Sabr fa-
qihus Fesam, ut ibi habitaret, venit.

Anno 692 (coepit die 11 Dec. 1292) legati a filio El-Rinqi (Hen-
rici), regis Portugalliae, a rege Bajonæ³, a regibus Tilimsani et Tunesi
[265] mense Djumâdæ prioris ad Muslemorum imperatorem venerunt. Eo-
dem anno, die Veneris secundo Djumâdæ posterioris arx Tazûta capta
est. Decade Redjebi media legati Ibn-el-Ahmari, Abu-Saïd dux et Abu-
Sultân Danita ab aula Abu-Jaqûbi Fesâ ad Hispaniam profecti sunt. Abu-
Amer emirus die Lunæ 24:o Redjebi ad Qasr-el-Djevâz movit, ut res Hi-
spaniae examinaret. Abu-Abd-Allâh ben-el-Ahmar Sultanus trajecit, Abu-
Jaqubum conventurus, quæ in rebus Tarifæ egerat excusaturus, et ut o-
pem ejus Hispaniae ferendam peteret. In littus Beljuneschi⁴ prope Sebtam
escendens, Tandjam die Sabbati 12:o Dhu-l-Qadæ hujus⁵ cum magnis mu-
neribus venit, in quorum numero Coranus erat, qui, a regibus Omajada-
rum in Cordubæ palatio hereditate ab altero alteri transmissus, manu pro-
pria Othmâni ben-Affân, imperatoris fidelium, scriptus habebatur. Hic ab
Abu-Abd-el-Rahmâno Jaqubo emiro et Abu-Amoro⁶ receptus est. Impe-
rator Muslemorum ipse cum omnibus filiis, ut illum conveniret, die Mer-
curii 22:o Dhu-l-Qadæ post preces pomeridianas Fesa profectus est. Quo
in itinere Abu-Muhammed Abd-el-Mûmen emirus filius ejus in oppido Ar-
gar⁷ die Solis 30:o Dhu-l-Qadæ mortuus, Fesam elatus in porticu, quæ e
regione templi novæ urbis jacet, sepultus est. Abu-Jaqûb quum Tan-
djam venisset, Ibn-el-Ahmarum convenit et honorificentissime exceptum
honoribus cumulavit. Desideriis⁸ ejus omnino satisfecit, et, nihil eorum,
quæ antea evenerant, verbis reprehendens, cuncta petita ei concessit. Do-
nis quoque splendidis, alterum tantum eorum, quæ ille dederat, efficienti-
bus, cum donavit. Die Sabbati 20:o Dhu-l-Hidjæ Ibn-el-Ahmar in Hispa-
niam rediit. — Eodem anno Abu-Jaqûb Muslemorum imperator Ibn el Ahmaro
el-Djéziram, Rondam, omnia quæ iis adjacent, castella, sicut Jamenam, Ab-
dunam⁹, Ranisch, el-Sakhirât, Jamig¹⁰, el-Ghar¹¹, Naschit¹², Tardelam¹³,

¹) Inde ab شهر وذلك في usque ad ثلاثة دراهم in l. 4 p. ٣٣٦ in b. desunt omnia. ²) — c. وفي legendum et in فصوص detrahendum ³) فتونة ف credo

a. قتونة c. ⁴) بليوش ⁵) الثاني عشر conjicio ⁶) أبو a. bene.

⁷) أجزار c. أجزار c. أجزار ⁸) فوق أمم c. فوق أمم ⁹) الدونة d. Agemena M.

¹⁰) وبيع c. Rabig M. ¹¹) الغار c. ¹²) نسيط c. Naxebat M. ¹³) نردنة

a. e. g. Tadudula M.

Montaur¹, Atit, el-Medân², Adiaru³, el-Schetil⁴, el-Taschâsch⁵, Ibn-el-delil⁶, Estebunam⁷, Madjlâs, Schemînam⁸, el-Nagûr⁹, Tambul¹⁰ et Nogâresch¹¹ tradidit.

Anno 693 (coepit die 1 Dec. 1293) exercitus Abu-Jaqûbi, duce veziro Abu-Alio Omaro ben-el-Saûd, ad el-Djeziram obsidendam, in Hispaniam trajecit; quam corona cinctam aliquamdiu oppugnavit. Eodem tempore fames gravissima et pestilentia adeo violens in Mauritania obtinuit, ut bini, terni aut quaterni mortui ad lavacrum portarentur. Ibidem *mudd* tritici decem *dirhemis* et sex *oqâ* farinæ dirhemo constabant. — Eodem anno Abu-Jaqûb [266] mensuras mutari jussit, et eas ad *mudd* Prophetæ per Abu-Fârisum el-Melzuzium Miknasitam faqihum formatas confirmavit.

Anno 694 res hominum prosperæ fuerunt, status felix, et annona ubique¹² adeo vilis, ut *sahfa* tritici viginti *dirhemis*, hordei vero tribus *dirhemis* venderetur. — Anno 695 (coepit die 9 Nov. 1295) Abu-Jaqûb terram Tilimsâni invasurus profectus, ad arcem venit Tavrîret¹³, cujus dimidia pars Othmâno ben-Jaghmurâsen, dimidia¹⁴ vero imperatori Muslemorum fuit, quia ibi erat finis regni utriusque. Quum ex eo præfectum Othmâni hujus expulisset, castellum ædificare et muros die primo Ramadhâni hujus anni extruere coepit. Die quinto ejusdem mensis opere absoluto, portas ferro inductas fecit, et quotidie, precibus matutinis functus, ædificationi ipse præfuit. Postea Rabât-Tâzam reversus, postquam in castellum Tavrîret tribus¹⁵ Benu-Asker, duce Abu-Jahja emiro fratre, filio Abu-Jusufi Muslemorum imperatoris, præsidium collocaverat, et festum jejunii rupti prope Vadi-Melujam celebravit.

Anno 696 (coepit die 29 Oct. 1296) Abu-Jaqûb imperator Muslemorum Fesa profectus, fines Tilimsani aggressurus, ad urbem Nedrûmæ accessit, quam aliquamdiu gravissime obsedit. Tum Vadjdam castris motis, eam refici et moenibus muniri jussit, arcem, domum, balneum templumque ibi condidit. Eo tribus Benu-Asker duce Abu-Jahja emiro fratre transiit, iisque imperavit, ut in urbem Tilimsâni continuas facerent incursiones. Tum Fesam rediit.

¹) مشعور e. M. ²) Almeria M. ³) M. e. — ادباروا a. ⁴) السطيلس
e. Setenil M. ⁵) Attanamer M. الطشناشن c. التناطش e. ⁶) Ben Ab-
bedil M. ⁷) استبونة c. M. rectius. ⁸) شمية e. ⁹) النيجور
a. Tanful M. ¹⁰) جميع الاقطار ¹¹) وادير — c. M. + Adra; e. +
¹²) توربدت b. تاورمت e. ¹³) يغمراسن — ونصفه e. ¹⁴) نقل c.

Anno 697 (coepit die 18 Oct. 1297) Abu-Jaqûb urbem Tilimsâni denuo adortus obsedit. Eodem anno idem multos servos suos removit, in quorum numero erant Abu-Fâris Abd-el-Azîz, Abu-Abd-Allâh el-Kenânî¹, et Abu-Jahja ibn-Abu-l-Sabr faqihus. Eodem anno Abd-el-Kerim ben-Isa et Ali ben-Muhammed el-Hentâti principes Murrekoschæ per filium ejus Alium, Ibn Zeridja² vulgo appellatum, occisi sunt. Litteræ, a cancellario patris Abu-l-Abbâso el-Meljanio scriptæ, hoc negotium ei dederant.³ — Eodem anno Abu-Zijân emirus mortuus est.⁴

Anno 698 Abu-Jaqûb denique urbem Tilimsâni obsedit, nec nisi mortuus inde discessit.

[267] *De Tilimsâni obsidione.*

Pergit auctor. Caussa tum Tilimsâni obsidendi tum Abd-el-Vaditarum internecionis hæc erat. Ibn-Atu, quum ea, quæ jam narrata sunt, peregisset, ad Othmân ben-Jaghmurâsen, hujus urbis regem, confugit. Abu-Jaqûb imperator Muslemorum, litteris ad hunc datis, illum sibi tradendum poposcit, et hæc recusantem bello adortus est. Inimicitia postea usque ad secundam expeditionem, mense Redjebi anno 697 susceptam, inter eos obtinuit. Quum imperator Tilimsanum venisset, contra eum Othmân copias eduxit; at proelio extra urbem commisso, fugatus, in urbem rediit, cujus portas clausit et obsidionem sustinuit. Imperator, post aliquot dierum obsidionem, Abu-Jahjæ emiro fratri, quem cum tribu Benu-Asker in urbe Vadjda reliquerat, imperavit, ut Tilimsanum, ejus provinciam, Nedrûmam et loca adjacentia bello agitaret. Nedrumenses, incursionibus ejus continuis fatigati et resistendo non pares, principes suos ad Abu-Jahjam emirum miserunt, ut, sacramento fidei dato, securitatem implorarent. Qua promissa, provinciam sibi traditam, die Martis 18:0⁵ mensis Redjeni, anno 698, occupavit et victoriæ nuntium ac principes illos ad Abu-Jaqûbum fratrem ablegavit, qui cum rogarunt, vellet ipse in eorum regionem profectus hostes ab iis depellere. Castris igitur motis Abu-Jaqûb statim Tilimsanum accessit et die⁶ Martis secundo mensis Schabânî, anno nuper dicto, tempore matutino urbem obsidere coepit. Nedrûma, Honaino, Vahrâno, Tuna⁷, Mezgharân⁸, Mustaghânem, Tennis⁹, Schelschel¹⁰, Bersehek, el-Bethâ,

ليس له عليه¹ d. رزجيه. a. رزجت. b. رزجيه² b. a. التتاني¹ b. e. — من السنة — شعبان⁶ c. لعشرين⁵ g. + برباط قازا⁴ a. d. Ternet D. ترنة⁷ g. وتلسى c. وتسب⁹ Magzaran M.⁸ شلشال¹⁰ a. Selsch D. Cotze M.

Mazûna, Anscherisch¹, Meljana, el-Qasâba, el-Merîa², Tefradjent³, omnibus Abd-el-Vaditarum urbibus, et terris, quas Benu-Tegin et Mu-ghrâva occupabant, potitus, a rege el-Djezâiræ sacramentum accepit fidelitatis. Legati etiam regis Tunesi, dona ferentes, ad eum venerunt, et Bedjasenses ac Qostantinenses officia ei præstiterunt, dum Tilimsanum obsedit. Quum urbem castris et copiis circumdedisset et ducibus singulis locum suum distribuisset, ii quotidie singuli sibi invicem succedentes, usque ad hiemem, contra eam exierunt. Imperator eo loco, quo con-derat et crexerat tentorium, palatium sibi ædificavit et e regione hujus templum condidit magnum, in quo preces diei Veneris instituerentur. Ho-mines etiam ædificare jussit et ita domi dextrorsum et sinistrorsum sur-rexerunt. Palatium et templum e regione ejus moenibus cinxit. Anno 702 (coepit die 25 Aug. 1502) Abu Jaqûb murum magnum circa Tilim-sanum novum extrui jussit, qui die 5:o Schevvali condi coeptus est. Sub hac obsidione Othmâno ben-Jaghmurâsen emiro mortuo filius Muham-med, Abu-Zijân cognomine, successit, qui urbem tuitus est et rebus ejus præfuit.

Anno 701⁴ (coepit die 5 Sept. 1501) Abu-Abd-Allâho [268] ibn-el-Ahmaro, regi Hispaniæ defuncto, Muhammed el-Makhlû' (regno exutus) filius successit, qui litteris de fidelitate ad Abu Jaqûbum datis munera adjunxit splendida. In urbe Tilimsani nova Abu-Abd el-Rahmân emirus obiit et Rabât-Tâzam elatus, in atrio templi ibi sepultus est. Dum Abu-Jaqûb⁵ obsidione Tilimsani occupatus erat, legati ab Hedjazensibus, el-Nâsîro rege Aegypti et Syriæ missi, dona ferentes, venerunt, et legati quoque Africae regis munera attulerunt pretiosa. In nova Tilimsani urbe condita et ædificata balnea magna, hospitia, nosocomia et templum magnum, in quo preces diei Veneris sollemnes celebrarentur, prope canalem maximam extruxit; turrim etiam altam adjunxit, cujus in apice poma aurea, 700 aureorum pretio, imposuit. Cum viris Mauritaniae sanctis, in Hedjazam ire jussis, Coranum, gemmis et lapidibus pretiosis ornatum, el-Kabæ donum misit una cum magna pecuniæ summa, Meccensibus ac Medinensibus distri-buenda. El Nâsîro regi 400 equos genere lectissimos, bello plane instru-ctos, dono misit. Interim incolæ Tilimsani adeo debilitati sunt, ut pæne perirent. — Die 27:o mensis Schevvali, anno 705 (coepit die 25 Jul.

¹) انشريس h.

²) Almuba D.

³) تفرأجینت a. Tadscherit D.

⁴) احدى, b.

⁵) يعقرب a. e. recte. — b.

1505), Hispani Sebtam proditione sic ceperunt. Suspicionem ante apud Abu-Jaqûbum de fide civium nata, omnia commoda iis concessa subtraxit. Abu-Saïd dux urbe proditione potitus, omnes Benu-el Azfi vinculis constrictos, in Hispaniam abduxit omniaque eorum bona cepit. Nuntio de urbe, ab Abu-Saïdo nomine el Makhlû'i occupata, accepto, imperator, rem ægre ferens, Abu-Salemm¹ Ibrahîmum emirum filium cum magno exercitu ad eam obsidendam misit, qui omnes el Rifi et regionis Tâzæ tribus eo collegit. At frustra; fugatus tandem castra movit. Ob eam rem imperator cum a se remotum deinde omnino neglexit.

Die Mercurii² 7:o Dhu l-Qadæ, anno 706 (coepit die 13 Jui. 1506), Abu Jaqûb imperator Muslemorum in palatio suo in urbe Tilimsani nova dormiens ab eunucho servo suo, nomine La-Saâda, qui Abu-Âlio el-Meljânio fuerat, in ventre perfide vulneratus, circa tempus precum pomeridianarum ejusdem diei vulnere mortuus est. Rabât-Schâlam apud Rabât-Tazam elatus, ibi sepultus est. Deus solus est æternus!

[269] *De regno Abu-Thâbeti Ameri, Muslemorum imperatoris, filii Abd-Allâhi, filii Abu-Jaqûbi, imperatoris Muslemorum.*

Amer, Muslemorum imperator, filius Abd-Allâhi emiri, filii Abu-Jaqûbi Muslemorum imperatoris, filii Abu-Jusufi Muslemorum imperatoris, Abd el Haqqi filii, *Abu-Thâbet* cognominatus, matre nobili, nomine Bez-zu³, filia Othmâni ben-Muhammed⁴ ben-Abd-el-Haqq, incunte Redjebo, anno 685. natus est. Postero die mane post avi mortem, die Jovis octavo⁵ Dhu l-Qadæ, anno 706, in urbe Tilimsani nova, unanimi civium consensu et ex voluntate Merinidarum Arabumque principum, sacramentum fidei ei dictum est, et die Solis octavo⁶ mensis Safari, anno 708, postquam unum annum tres menses et diem regnaverant, viginti quatuor annos et aliquot menses natus, in Tandjæ arce diem obiit supremum.

Ibrahîm ben-Abd-el-Djelil Vandjesatensis⁷ et Ibrahîm ben-Isa el-Jerbani⁸ veziri ei fuerunt, Abu-Muhammed Abd-Allâh ben-Abi-Madjan faqihus vero, cancellarii munere fungens, summam rerum curam gessit et regno præfuit. Ferdj libertus ejus et post eum Abd-Allâh el-Zerbhûni cubicularius, Abu Ghâlib Mughilensis autem qadhi ejus fuit. Simulac, sceptris potitus, sacramentum acceperat fidelitatis, principes Merinidarum at-

¹ c. مسلم ² - - جاءه ³ - في يوم ⁴ عزو a. d. فزوا ⁵ - a.
⁶ السابع b. c. ⁷ الثامن ⁸ a. b. d. præferendum. ⁹ الرفاعي
b. البياني a. البياني d.

que Arabum et capita hominum accitos, de rebus Tilimsâni consuluit, utrum obsidionem persequeretur, an castra inde moveret et Mauritaniam¹ peteret. Cuncti censuerunt castra movenda. "Ad Mauritaniam pergas", dixerunt, "et eam facias tranquillam. Othmân ben-Abi-Ali² enim, avi tui morte Sebtae audita, Fesam jam inde profectus est et Qasr-Kutâmam atque urbem Asilam³ cepit. Præterea milites, qui jam quartum annum a familiis et liberis disjuncti hic detinentur, hæc regio tædet. Itaque primum omnium in tuam eas terram, quæ quum pacificata sit et secura, videris, quid ulterius tibi sit agendum." Talem consensum de itinere videns, legatos ad Abu-Zijânum ben-Othmân ben-Jaglmurâsen misit, qui, pace facta, omnes ei redderent urbes, quas avus expugnaverât, novo modo Tilimsâno excepto, ab Abu-Jaqûbo, imperatore Muslemorum sub obsidione condito, quod ea conditione retinere voluit, ut Abu-Zijân id numquam occuparet, sed statu suo conservaret et templa, palatia ceteraque, si opus esset, reficeret. Qui vero e Mauris ibi vellent considerare, eos haud impediret. His conditionibus acceptis, omnes avi exercitus, milites, sagittarios et satellites, in terris orientalibus [270] dispersos advocavit et oppida suis quoque incolis reddidit. Edictis de morte avi suaque in imperio successione ad capitales Mauritaniae urbes scriptis, ad urbem Fesanam Abu-Alium el-Hasanum emirum consobrinum⁴, filium Ameri ben-Abd-Allâhi emiri, filii Abu-Jusufi, Muslemorum imperatoris, cum valida manu misit, eumque jussit urbem defendere, victos in libertatem dimittere, injurias tollere, et omnibus tam infimis quam summis pecunias distribuere; id quod factum est. Occisis deinde Abu-Jahja emiro avunculo et Abu-Salemo emiro consobрино, filio Abu-Jaqûbi Muslemorum imperatoris, ineunte Dhu-l-Hidja, anno 706, ab urbe Tilimsani castris motis, cum populis innumeris in Mauritaniam profectus, festum *el-idhha* inter urbes Vadjdam et Tilimsanum celebravit. Tum Fesam movit et mense Muharremi, anno 707, eam ingressus est. Ad diem Redjebi septimum ibi moratus, accepit, Jusufum ben-Muhammed ben-Abi-Ijâd, in urbe Murrekosehæ ducem militum, præfecto urbis el-Mesûdo *el-hâdj* interfecto, ibi rebellasse et summo imperio esse potitum. Ad eum debellandum profectus, Abu-l-Hidjâdjum Jusufum ben Isa⁵ Haschemidam et Jaqûbum ben-Eznâg⁶, cum quinque millium equitum manu præmisit, qui illum in ripa Umm-Rehi⁷

¹) — b. ²) b. بن عبد الله ³) b. أصيلة ⁴) d. الأمير c. الرسم
⁵) d. قواد العرب ⁶) c. ابن عبد الله ⁷) b. يحيى ⁸) b. زدد c. ارتاك
⁹) a. أم ربيع bene.

aggressi fugerunt. Fugatus et Murrekoscham reversus, multos Christianos urbis occidit et domos eorum prædatus, Aghmatum ivit. Neque hic diu mansit; sed in Heskûræ montes fugiens, apud Kikalûfum¹ ben-Hanu, principem Heskurensem supplex se recepit. At hic cum prodens in vincula coniecit. Interea Abu-Thâbet Muslemorum imperator, ineunte Schabâno, anno 707, Murrekoscham intravit, ubi Jusuf ben-Muhammed ben-Abi Ijâd, vinctus constrictus, coram eo deductus, sententia occisus est. Occisi caput abscissum Fesam, ut ibi circumgestaretur, misit. Assecclas quoque illius et facti consiliarios, inde² ab urbis porta el-Rebb usque ad castrum ædium feminæ nobilis Azunæ collectos, numero 600 viros capite mulcavit. Eodem modo Aghmâti cædem fecit. Die 15:o Schabâni hujus in fines Tamezvarati³, Seksivitam⁴ et tribus Reknæ⁵ bello aggressurus, profectus est. Sed quum ad Tamezvarat venisset et ibi consedisset, Seksivita juramentum fidei una cum donis et commeatu ei misit. Deinde ducem suum Jaqûbum ben Eznâg cum 500 equitum manu in regiones Hâhæ, ut tribus Reknæ debellaret, ablegavit. Quas fugientes usque ad regiones meridionales persecutus est; tum ad Tamezvarat reversus Abu-Thâbetum imperatorem Muslemorum se opperientem invenit, quem de harum regionum tranquillitate et securitate fecit certiore. Die igitur Sabbati primo mensis Ramadhâni, anno 707, castris motis, Abu-Thâbet Murrekoschamrediit, ubi ad 13:um hujus mensis mansit, quo ad Rabât-el-fath iter ingressus est. Primum viam terrarum Sunhâdjæ secutus, fluvium Umm-Rebi⁶ ad vadum Kutâmæ propter aquæ abundantiam linitribus trajecit. In fines Tamesnæ [274] quum venisset, legatos ibi recepit Arabum e gentibus el-Khalt, el Asem, Benu-Djâber et alii e gente Haschm, qui eum salutatum et vale dictum advenerant. Hos omnes retinuit et ad urbem Anfæ profectus, principes Arabum accivit, quorum sexaginta in carcerem Anfæ coniecit, et triginta viros nobilissimos⁷, qui vias hujus regionis infestaverant, capite mulcavit et muris Anfæ suspendit. Rabât-el-fath tandem die 27:o Ramadhâni ingressus, post festum jejunii rupti ibi celebratum, triginta alios viros e pessimis⁸ et audacissimis Arabum occisos moenibus utriusque oppidi partis suspendit. Die 13:o mensis Schevvâli, anno 707, castra movit, Arabas⁹ Rijâh, qui in Abu Tavil, el-Djezâiræ, et Fahs-Azghâr ha-

1) تخالوف b. تخالوف g. 2) فاجتمع عليه من باب الربا 3) تلمزروت b. تلمزروت a. 4) نقبتل السكس b. 5) زننة a. 6) أم ربيع 7) أسرارم b. 8) pessimis 9) أشرف c. — d.

bitabant, aggressurus, et, multis eorum cæsis, feminis, liberis et pecoribus captis, Fesam rediit, ubi medio Dhu-l-Qadæ mense hujus anni venit. Postquam ibi festum *el-idhha* peregerat, ad Qasr¹-Abd-el-Kerîm profectus est, et tres dies ibi mansit, donec tribus Merinidarum et Arabes regionis ad eum frequentes essent collecti. Tum ad arcem Alavdâni procedens, eam vi cepit et oppidum quoque el-Demnæ² expugnavit, cujus viros occidit, feminas, liberos et pecora prædam abduxit. Causa hujus rei hæc erat, quod incolæ, Othmâno ben-Abi-l-Ala se subjecerant, et, via indicata, eum, in fines suos receptum, summo honore cumulaverant. Eo duce tum Qasr-Abd-el-Kerîm et provincia Asilæ³ potiti, multa pecora inde abduxerant. His rebus in monte Alavdâni gestis, castra movit, et die Muharremi primo, anno 708, Tandjam venit. Hinc in provinciam Sebtæ exercitus mittere et urbem Tetuân⁴ condere coepit. Abu-Jahjam ben-Abi l-Sabr faqihum ad Ibn-el-Ahmarum legavit, rogans vellet Sebtam vacuefacere. Dum in arce Tandjæ exspectavit, quid responsi legatus referret, mors eum die Solis octavo⁵ mensis Safari, anno nuper dicto, inopinantem oppressit. Schalam apud Rabât-el-fath elatus, ibi juxta majores suos sepultus est. Suleimân, filius Abd-Allâhi emiri, frater ei successit.

De regno Abu-l-Rebî Suleimâni Muslemorum imperatoris, filii Abd-Allâhi emiri, filii Abu-Jaqûbi Muslemorum imperatoris.

Suleimân Muslemorum imperator, filius Abd-Allâhi emiri, filii Abu-Jaqûbi Muslemorum imperatoris, filii [272] Abu-Jusufi Muslemorum imperatoris, filii Abd-el-Haqqi, *Abu-l-Rebî* cognominatus, matre servâ domestica arabici generis, nomine Zijâna⁶ natus est. Abu-Muhammed ben-Abi-Madjan faqihus, qui cancellarius fratris fuerat, etiam ejus fuit, et, donec interficeretur, imperii res gessit. Cui occiso fratrem Abu-Abd-Allâhum ben-Abi-Madjan faqihum suffecit. Ibrahim ben-Isa el-Jertâsi⁷ e Abd-el-Rahmân ben-Jaqûb el-Vatâsi⁸ veziri ei fuerunt. Die Lunæ nono mensis Safari, anno 708, in arce Tandjæ, voluntate⁹ cancellariorum et vezirorum fratris, novemdecim annos et quatuor menses natus, rex salutat¹⁰ est. Tum Alium consobrinum, Ibn-Rezidja¹⁰ appellatum, captum in vincula coniecit, quia summum imperium sibi arrogaverat, et multorum ho-

1) — c. 2) a. الرمنة b. الذممة 3) b. أصيلة c. الثاني 4) 5) تملاون 6) Zainab M. Riana D. 7) a. البرنياني 8) d. البرنياني 9) c. فاداره b. بارادة 10) d. رجحة c. رجحية a. رجحة 11) d. الوسطاسي 12) b. رجحة c. زايجا M. Riha D.

minum sacramentum fidei acceperat. Postea iis, qui in castris Tetuàni¹ erant, accitis, Merinidis, Arabibus, Hispanis, *el-aghzáz* et Christianis dona distribuit, et Fesam migravit. Ibn²-Abi-l-Ala vero cum magna militum, filiorum fratrumque manu Sebta profectus est, ut noctu castra illius adoriretur. At Suleimàn Muslemorum imperator, re cognita, media nocte castris motis, cum in itinere aggressus est, et, proelio gravi commisso, filium et multos milites cepit captivos ceterosque occidit. Ibn-Abi-l-Ala aufugit. Abu-l-Rebī' imperator jam Fesam perrexit, et, die 11:o mensis Rebī' prioris, anno 708, eam ingressus, festum Prophetæ natalitium ibi celebravit et dona distribuit. Pace regionum confirmata, res ejus stabilitæ sunt, reges obedientiam præstiterunt, et foedus cum rege Tilimsani redintegratum est.

Die ultimo mensis Dhu-l-Qadæ Muslemorum imperator Abu-Muhammedem Abd-Allâhum ben-Abi-Madjan faqihum cancellarium suum, qui rebus gerendis præfuit, postquam novem menses et viginti unum dies munere functus erat, interfecit. Die primo Dhu-l-Hidjæ, anno 708, Taschfinum ben-Jaqûb el-Vatâsium ducem imperator ad Sebtam obsidendam misit. Itaque cum magno exercitu Merinidarum eo profectus, eam die Lunæ 10:o mensis Safari³, anno 709 (coepit die 10 Jun. 1509), principum urbis jussu civiumque⁴ consensu vi cepit; imperium enim hispanicum eos tædavit. Simul cum litteris ad Abu-l-Rebī' Suleimânum imperatorem de victoria scriptis, principes urbis misit, quorum ducem bello præfectum⁵ Abu-Omarum ben-Rahu ben-Abd-el-Haqq principem in carcerem hic conjecit.

Primo mensis Djumâdæ prioris⁶ die Suleimàn imperator Abu-Ghâlibum el-Mughilium qadhium fesanum de munere suo dimovit et Abu-l-Hasanum Alium faqihum consultissimum, nomine el-Saghîr (parvum) notum, in ejus locum suffecit. Eodem mense Abu-l-Rebī' pacem cum Ibn-el-Ahmaro fecit ea conditione, ut el-Djeziram et Rondam cum suis provinciis sibi traderet; simul sororem ejus in matrimonium sibi petiit. Quibus omnibus acceptis, equos et pecuniam ad bellum per Othmânum ben-Isa [275] el-Jernânium⁷ fidelem suum Ibn-el-Ahmaro misit.

Mense Djumâdæ prioris, anno 710 (coepit die 30 Maj. 1510), Abd-el-Rahmân ben-Jaqûb el-Vatâsi vezirus et Ghansalvo (Gonsalvo) dux Chri-

¹ تڨوان. ² عثمان ابن. ³ خاصتها. ⁴ محرم. ⁵ التمتوني.
⁶ الاخيرة. ⁷ البيزنطي. ⁸ a. البزنطي.

stianorum, qui cum quibusdam Merinidis, ut Sulcimânnum imperatorem Muslemorum de solio dejicerent et Abd-el-Haqqum ben-Othmân ben-Muhammed ben-Abd-el-Haqq sufficerent, conspiraverant, Rabât-Tâzam aufugerunt, ubi simulac constiterant, Abd-el-Haqqo accito juramentum fidei dixerunt. Hic nomine imperatoris Muslemorum ornatus, milites collegit, et, litteris ad amicos suos e Merinidis, Arabibus et principibus datis, eos invitavit, ut se regem agnoscerent. Sulcimân, hoc nuntio accepto, adversus cum Rabât-Tâzam profectus, Jusufum ben-Isa Haschemidam et Omarum ben-Mûsa el-Fududium cum valida Merinidarum manu præmisit, et ipse eos mox secutus est. Abd-el-Haqq autem rebellis¹ et Rahu² ben-Jaqûb, illius adventu cognito, quum intelligerent, se ei debellando esse impares, quem contra se iturum haud crediderant, noctu Rabât-Tâza fugientes, Tilimsânnum primo petierunt, deinde vero in Hispaniam trajecerunt. Imperator Muslemorum Rabât-Tâzam ingressus, plures homines, qui Abd-el-Haqqo fidem addixerant et ab ejus steterant partibus, interfecit. Dum hic morabatur, morbo correptus, metam³ attigit suam, et nocte Mercurii inter horam 8:vam et decimam, ultimi diei mensis Djumâdæ posterioris, anno 710, mortuus, eadem nocte in area templi ibi sepultus est. Omne tempus annorum duorum et quinque mensium, quo sceptrum gesserat, pretium annonæ ceterarumque rerum vendendarum earum obtinuit, quamvis commercium floreret. Eo regnante fundi etiam adeo pretio creverunt, ut domus mille aureis constaret. Homines tunc jumentis vestimentisque⁴ pretiosis et ornamentis usi, in ædibus exstruendis saxa lævia⁵, marmor et sculpturas⁶ adhibuerunt.

Auctor pergit. Fuga Rahu ben-Jaqûb veziri aliorumque Fesâ die Sabbati 25:o Rebi' posterioris, anno 710, accidit. Deus solus est æternus!

De regno Abu-Saidi, regis nostri et luminis sæculi, imami, Muslemorum imperatoris, khalifæ justissimi.

Qui adhuc nostro tempore, i. e. anno 726, sceptrum tenet. Ejus vitam Deus producat, regnum faciat perenne, signis det victoriam, et enses plumasque in hostes acuât!⁶

Abd-Allah Othmân Muslemorum imperator, filius Abu-Jaqûbi imperatoris Muslemorum, per Deum victoris et justitiam sustinentis, filii Abd-el-Haqq

c. بالبرنج ⁵) b. والكلمات ⁴) c. الأمر ³) a. بالبرنج b. بالبرنج ²)
 c. وتنفقوا ⁷) b. واشفقوا ⁶)
 b. الايام سيرته واقلاده

qi, *Abu-Saïd* cognominatus, *el-Saïd bifadhl-Allâh* appellatus, matre nobili, nomine Ajjescha, filia Abu-Atijæ [274] Muhelheli ben-Jahja Khalten-sis, emiri Arabum el-Khalt, die Veneris 29:o Djumâdæ posterioris, anno 673, natus est. Coloris albi florescentis, staturæ mediocris, pulchra facie et figura venusta, aditu facilis fuit et comis, humeris æquabilibus, coram Deo humilis, cujus leges severe observabat, condolens, benignus, liberalis, generosus, sanguinis effundendi parcus¹, patientia, clementia, mentis acumine et intellectu clarus, e regibus illustrissimis unus fuit. In regni initio Abu²-l-Hedjâdj Jusuf ben-Isa Haschemida et Abu-Ali Omar ben-Mûsa ben-Amrân el-Fudûdi veziri ei fuerunt. Quibus mortuis Abu-Abd-Allâh Muhammed³ ben-Abi-Bekr ben-Ali et Abu-Sâlem Ibrahim ben-Isa el-Jernâni⁴ in hoc munere suffecti sunt. Abu-Abd-Allâh ben-Abi-Madjan *el-hâdj* faqihus et Abu-l-Mekârim Mandil⁵ Kenanita munere cancellarii functi sunt; post mortem vero eorum Abu-Muhammedem Abd-el-Muheimen faqihum celebrem, scribam dexterrimum nobilem⁶, filium Abu-Abd-Allâhi Muhammedis Hadhramautensis⁷ faqihi docti, eximii, summi et consultissimi, qadhii justissimi, Abu-Muhammedem Sâlihū ben-Hedjâdj faqihum et scribam, et Abu-l-Abbâsum ben-el-Ferrâq faqihum et scribam suffecit Qadhii ei fuerunt: Abu-Amrân el-Zerbûni faqihus qadhi, et Abu-Abd-Allâh Muhammed faqihus illustris, doctus, eximius, consultissimus, summus, judex universalis, filius Abu-l-Hasani ben-Abi-Bekr el-Melili, doctoris faqihi⁸, traditionum periti, nobilis, docti, consultissimi, summi, judicis universalis. Abu-Abd-Allâhum ben-el-Ghalit Hispalensem¹⁰, postea vero hujus filium Abu l Hasanum vezirum et Abu-Muhammedem Ghâlibum vezirum Scheqûrensem medicos habuit.

Nocte Mercurii ultima mensis Djumâdæ posterioris, anno 710, in arce Rabât-el-fathi a veziris, cancellariis, principibus et interioris aditus hominibus khalifa salutatus, ea ipsa nocte edicta, Suleimâni mortem et sacramentum fidei sibi dictum annuntiantia, scripta per cursores in regni provincias circummisit. Filium etiam Abu-l-Hasanum Alium emirum illustrem, benedictum et vnnstissimum Fesam misit, qui die Mercurii primo mensis Redjebi, circa precum pomeridianarum tempus, eodem anno, eo venit et novam urbem, regiam horum sedem et potentia domi-

¹ متوفى a c. مترقا b. d. ² أبو يوسف c. †. ³ — c. ⁴ البزناني
h. ⁵ — b. ⁶ الانتسل b. ⁷ — e. ⁸ و — a. d. c. recte.
⁹ الغليظ a. ¹⁰ لاتنسى b.

cilium ingressus, eam occupavit, res in ordinem redegit, palatium, æraria, thesauros, horrea et arma prehendit, et tympana pulsari festaque hilaria celebrari jussit.

Die postero Mercurii, primo Redjebi, illucescente, Abu-Saïd, imperator Muslemorum, e palatio Rabât-Tâzæ, summo ornatu et cum magno apparatu extra urbem procedens, ibi denuo ab universis Merinidarum tribubus et omnibus Arabibus, Hispanis, *el-aghzáz* et Christianorum ducibus rex salutatus, postea sacramentum fidei a faqihis, sanctis¹ et urbis principibus accepit, ex animi hominum consensu et intima dilectione omnibus aliis præhabitus. Nam Deus virtutibus ejus splendidis ingenium adjunxerat generosum et suave, cum dotibus laudandis et meritis [275] pulcherri-
mis² ac probatis³. Prudens, pius, erga omnes Muslemos clemens, præstantiis abundantibus, sapientia sanante clarus, sine qua imperium sustine-
ri non potest, his poëtæ versibus apprime respondet:

Khalifatns sua sponte, syrmas trahens⁴, ad eum venit.

Nam cum solum ille decuit, sicut ipse illum decet.

Si alius quisquam eum desiderasset, terra sane mota esset.

Sacramento fidei absoluto et rebus omnibus compositis, Merinidis, Ara-
bibus et militibus pecunias distribuit, faqihis sanctisque dona dedit, et om-
nibus, tam summis quam infimis, sese gessit liberalem. Res imperii ac
subditorum examinaturus, tribunal conscendit, et ipse caussas cognovit.
Injurias hominum tollens, tributaque diminuens, vinctos libertate dona-
vit, iis tamen exceptis, qui sanguinolenti et legibus damnati in carcere
erant ac res nefandas in terra perpetraverant. Eleemosynas infirmis et pau-
peribus secretis, qui familias habebant alendas, dari jussit. Fesanos a
vectigalibus liberavit, quæ quotannis a prædiis ærario solvenda adhuc fue-
rant. Itaque eo regnante res civium floruerunt, et bona eorum creve-
runt. Dies sunt clarissimi in hoc regno, bona aliud aliud continue sequun-
tur, subditi, gratia Dei, statu gaudent mollissimo⁵ et potu dulci, umbra
protegente, asylo securo, felicitate summa, integra pace, ita ut noctes eo-
rum pulcherrime⁶ luceant et dies sicut festa et sollemnia celebrentur. Quæ
omnia a fido illius khalifatu et benedictione imamatus imperatoris Musle-
morum, in quo is justitiam sibi ante oculis ponens, habenas regni propria
manu tenet. Imperia ejus et decreta, tam a potentibus quam ab invalidis

¹ والعلماء a.

² الجليلة c.

³ المشهورة b.

⁴ انيالها legendum puto.

⁵ رحب c. رقيب b. في جنات وطيّب

⁶ بالحكم c.

que ingressus, pecora egit prædam. Ipse rebellis vinctus ad imperatorem ductus, catenis onustus Fesam fertur ibique in carcerem conjicitur.

Anno 714 (coepit die 16 April. 1514)¹ mense Dhu-l-Hidjæ Abu-Said imperator filium Abu-Altum Omarum emirum illustrem regioni meridionali, Sidjilmâsæ, provinciæ Derae una cum omnibus terris adjacentibus, usque ad desertum porrectis, præfecit, et, simul omne ei tradens vectigal, summam rerum potestatem concessit. Eodem anno Abu-Said Jahjam, filium Abu-Talebi faqili, el-Azfium ducem Sebtæ præfecit, et summa omnium ejus rerum potestate tradita, ei quoque imperium classis dedit.

Anno 715 (coepit die 6 April. 1515) Abu-Said portam, quæ ante pontem est, el-Djeziræ, ædificari jussit, et urbem loricâ circumdedit. Eodem anno Murrekoscham profectus, ibi mansit, donec res ejus in ordinem redeisset; tum Fesam revertit.

Anno 716 (coepit die 25 Mart. 1516) Jahja dux Djebel-el-fath aliquamdiu obsedit ejusque cepit suburbia. Eodem anno hic Jahja classem Christianorum in freto destruxit ejusque ducem Gernâq², qui multa damna Muslemis intulerat, interfecit. Ita Deus hominibus quietem reddidit. Mense Schevvâli hujus anni Jahja el-Azfi Sebtæ rebellavit, et ad aulam imperatoris Muslemorum venire recusavit³; quare Abu-Said vezirum suum Abu-Sâlemum Ibrahimum ben-Isa el-Jernânium⁴ contra eum misit; qui cum magno exercitu eo profectus, rebellem aliquamdiu obsedit.

خرج أمير المسلمين أبو سعيد من حصرة مدينة فاس إلى غزو مدينة : c. f. ¹ تلمسان فسار حتى وصل وادي ملوية في أمم لا تحصى وجيوشه عظيمة لا يعلم عدد فقدم بين يديه ولديه الأميرين أبا الحسن على وأبا على عمر بمخلاتهما وجيوشهما وسار هو بمخلاته خلفهما في بلاد يغمراسن ياكلون زرعها ويسبون أموالها ويقتلون جماعاتها فسار حتى وصل مدينة وجدة فنزلها وقتلها قتلاً شديداً ثم أدخل عنها نحو تلمسان حتى نزل بالمغرب فبعث ولده الأمير الأجل أبا الحسن على حتى وقف على بابها فلم يخرج له أحد من بني عبد الوادي ولا ظهر له أحد في ذلك الوادي واعتمد أميرها موسى بن عثمان على الحصار وترك بلاده ورعيته للدمار ولما هتك أمير المسلمين أبو سعيد جميع أحواز تلمسان Hæc f. solus habet: وهتك جبال بني يزناتين وقتب معاقليها رجع إلى رباط تازا قائم بين وفي سنة أربع عشرة وسبعماية خرج الأمير أبو على عمر على أبيه أمير المسلمين أبي سعيد في شهر رجب منها فوصل إلى مدينة فاس حصرة الجديدة فدعا لنفسه وجمع عليه الروم وبعض السفلة من الناس ممن لا علم له بعواقب الأمور فتبعه أمير المسلمين في الحين حتى نزل عليه وغلق في وجهه الأبواب وأيقن بالحصار من غير هتك ولا ارتياب فلما رأى أمير المسلمين ما نزل بولده من الذلة والصغار وخاف عليه الملكة والدمار وتدارك رفقته بالشفقة العجائز c. Jarbas (Jarnanuz M. — ² جرنا b. — ³ الحنان وعاجله بالعفو منه والامتنان فلما كان البيرتاجني c. البيزنطي a. c. الرنياني ⁴ — a. — أبي سعيد — المسلمين ³ b. Aliartageni M.

Anno 719 (coepit die 21 Febr. 1519) Abu-Saïd Muslemorum imperator ab urbe [Fesana]¹ Tandjam movit, ut res Sebtae et Hispaniae ipse examinaret. Eo tempore puteos² in extrema parte sepulchrorum *el-agh-zâz* [277] faciendos curavit. Postquam aliquot dies Tandjae erat moratus, Fesam revertit.

Mense Schabâni, anno 720 (coepit die 11 Febr. 1520), Abu-Saïd Murrekoscham ivit, ibique aliquamdiu mansit, ut pacem regionis stabiliret, res subditorum examinaret finesque tueretur. Djendûno³ ben-Othmân urbi praefecto, ille Fesam reversus, eam anno exeunte ingressus est.

Anno 721 (coepit die 30 Jan. 1521) Rabât-Tâzam profectus, dum ibi tres menses substitit, castellum Tavrîret⁴ condi jussit, et conditum peditibus, sagittariis et equitibus instruxit. Eodem anno moenia urbis Agersifi aedificavit. Anno 725 (coepit die 19 Jan. 1522) mense Rebî' posterioris Murrekoscham profectus, ibi mansit, donec res ejus et negotia in ordinem redigeret. Tum Fesam revertit. Anno 725 (coepit die 9 Jan. 1525) pluviae inopia in Mauritania laboratum est, quare preces ob pluviam obtinendam factae sunt. Abu-Saïd etiam, ut ritum servaret, ad has preces processit et eleemosynas coram se distribuendas curavit. Anno 724 (coepit die 29 Dec. 1525) et partim anno 725 (coepit die 17 Dec. 1524) tanta in Mauritania fames fuit, ut, annonae pretio ubique aucto, frumentum in omnibus⁵ urbibus deficeret. *Sahafa* enim tritici nonaginta⁶ aureis, *mudd* tritici decem *dirhemis*, quatuor *oqa* farinae *dirhemo*, quinque *oqa* carnis *dirhemo*, duae *oqa* olei *dirhemo*, mel eodem pretio, [tres *oqa* uvae passae *dirhemo*], et butyri *oqa* et dimidia *dirhemo* constabant. Omnia barbarum genera plane defuerunt. Hic status rerum ab initio anni 724 usque ad mensem Djumâdæ prioris, anno 725, obtinuit; tunc vero Deus terrae servorumque suorum misertus est. In tot ac tantis angustiis imperator Muslemorum subditis suis beneficia haud describenda dedit. Horreis enim regiis apertis *mudd* frumenti quatuor *dirhemis* venumdabat, quod homines postea sedecim *dirhemis* vendebant. Eleemosynas toto famis tempore ita distribuit, ut fidi homines, per vicos urbis ambulantes, pauperibus secretis, iis, qui familias haberent nutriendas, et maxime egenis, singulis

عليها حينئذ M. b. جندور³ a. الجنوب² b. + فاس الى¹ bene a. b. c. وزيرة عثمان
 Turidat M. c. تاريت b. توريدت⁴ c. جميع⁵ a. b. + والزبيب [والزبيب b.] ثلاثة اواق بدره⁶ b. الزبيب⁷ c. تسع b. سبعين⁶
 a. b. f.

secundum paupertatis necessitatisque rationem, pecuniam darent, inde ab aureo integro, usque ad quartam aurei partem. Inde ab initio regni tempore hiemis et frigoris pallia vestimentaue pauperibus et infirmis danda semper curavit. Si quis peregrinus obiret, ei novas vestes ad sepulturam dedit, et funus rite absolvi jussit.

De variis rebus, quæ in Mauritania, inde ab anno 656 usque ad hoc tempus, evenerunt.

Hoc anno Abu-Jusuf Fesæ imperator Muslemorum renuntiatus est. — Anno 658 [278] die secundo mensis Schevvali, Christiani urbem Se-læ, proditione facta, vi ceperunt, id quod calamitas maxima fuit. — Anno 659 pugna ad Umm-el-Ridjlein inter Abu-Jusufum Muslemorum imperatorem et exercitum el-Murtehii commissa est. — Anno 661 Abd-Al-lâh, filius Abu-Jusufi ad urbem Murrekoschæ mortuus est¹, et die Martis 12:0 Schabâni cometa, per duos menses, tempore cujusque noctis matutino orta, visa est. Eodem anno milites Merinidarum in Hispaniam, ducibus Amero ben-Idris et el-hâdjo Tahortensi, sua sponte bellaturi trajecerunt.² — Anno 665 faqihus el-Azfi murum et arcem urbis Asilæ destruxit. — Anno 664 (coepit die 12 Oct. 1265) Abu-Dabbûs Abu-Jusuf Muslemorem imperatorem in aula urbis Fesanæ, opem ejus imploraturus, adiit. — Anno 666 fures ex arario arcis Fesanæ 12,000 aureos et tria collaria³ abstulerunt. — Anno 667 Abu-Mervân Vadjesatensis⁴ doctor pius in urbe Sehtæ mortuus est. Eodem anno el-Mustanser⁵ Muslemorum imperator Arabas Rijâh adortus, viros cecidit eorum, pecora abegit, pueros⁶ duxit captivos et Tunesum rediit. Eodem anno munera ab el-Mansûro, rege Africæ, Abu-Jusuf Muslemorum imperatori dono missa Abu-Zakarja ben-Sâlih⁷ advexit. — Anno 668, mense Muharremi, Christiani urbibus el-Arâisch et Teschmes, Mauritanix portubus, potiti, viros occiderunt, feminas et bona rapuerunt, et igne injecto, in navibus suis abierunt. Eodem anno Talha ben-Ali Jaqûb ben-Abd-Allâh interfectus est, et die festi el-idhha Mesûd emirus, filius Abu-Jaqûbi imperatoris Muslemorum natus est, qui Tandjæ⁸ moriebatur. — Anno 666 Abu-Jusuf imperator Muslemorum Jaghmurâsenum ben-Zijân in Vâdi-Telâgh adortus est. —

وفي سنة اثنتين وستين توفي أبو العلاء ابن سلحة عام: e. f. ^١ b. تولى^٢
 c. الوجاس b. — a. الوجاسي^٤ b. وثلاثين^٣ أمير المسلمين على بلاد المغرب
 e. f. ^٥ b. بن أبي صالح^٦ c. نسائه^٦ e. المنتصر^٧ e. الوجاسي
 في ذي الحجة سنة اثنتين وتسعين

Anno 668 Omar ben-Mandil Mughravida urbem Meljānam Jaghmurāsēno ben-Zijān dono dedit, qui ita eam occupavit. Die Mercurii, 25:o Dhu-l-Hidjæ post preces pomeridianas rex Franciæ christianus cum navibus innumeris Tunesum appulit. In terram descendentes, castellum el-Qalæ expugnarunt. Populi fuerunt haud numerandi, qui castra¹ prope mare metati sunt. Equites enim Christianorum erant 40,000, sagittarii 100,000 et pedites 1,000,000². At rege Franciæ, quum Tunesum obsideret, die 25:o Rebi' posterioris, anno 669, mortuo³, inde abierunt. — Mense Muharremi ineunte, anno 668, Abu-Jusuf imperator Muslemorum Murrekoseham expugnatam⁴ [279] ingressus est. — Anno 669⁵ Abu-Jusuf Arabas Deræ debellavit. Muhammed ben-Idris et Mûsa ben-Rahu in monte Aberku⁷ prope Fesam rebellantes, tres dies ab Abu-Jusuf obsessi, se ei subjecerunt. Vitæ eorum pepercit. — Anno 670⁷, mense Redjebi Abu-Jusuf fines Jaghmurāsēni ben-Zijān bello adortus, hunc in Vadi-Isli⁵ fugavit. Fugatus Tilimsānum se recepit, ubi aliquamdiu obsessus est.⁹ — Anno 675¹⁰ Abu-Jusuf urbem Sidjilmāsæ cepit. — Anno 672¹¹ idem Tandjam cepit et Sebtam obsedit. — Anno 674, die Schevvāli tertio, nova urbs ad Vadi-Fes condita est. Die ejusdem mensis secundo judæi Fesæ occisi sunt. Eodem anno imperator Muslemorum primum in Hispaniam belli sacri gerendi caussa trajiciens, el-Djezîram, Tarifam et Rondam ibi expugnavit. Eodem anno bellum adversus Dun-Nunam gestum est¹², et arx Mikhāsæ ædificata. — Anno 675 Abu-Jusuf¹³ imperator Muslemorum novam urbem ad el-Djezîrat-el-Khadram condi jussit. — Anno 676 Abu-Jusuf iterum in Hispaniam trajecit, et Abu-Muhammed ben-Asehqilûla¹⁴ dux Mâlaqæ mortuus est. — Anno 677 Mense Rebi' prioris classis Christianorum Djezîrat-el-Khadram obsedit, et munera a Jahja el-Vathiho, rege Africae, apportata sunt. Mense Schabāni Omar ben-Ali¹⁵, quem Abu-Jusuf Mâlaqæ præfecerat, proditione facta, hanc urbem Ibn-el-Ahmaro vendidit. Mense Schevvāli Mesûd¹⁶ ben-Kanûn Suffjanida rebellavit. Eodem anno Templum in nova urbe Fesana conditum est. — Anno 678 Muslemi classem christianam,

1) أبو يوسف — c. 2) مائة ألف راجل b. 3) ملك — ملك — c. 4) أمكوا c. أيرك b. Amagu M. 5) سنة إحدى وسبعين b. 6) أسيلي b. e. 7) سنة سبعين في b. 8) أسيلي b. e. 9) سنة إحدى وسبعين توفي 10) ثلاث 11) اثنتين 12) شقيلولة b. c. 13) وفيها — — نونة 14) سنة سبعين 15) أمير المسلمين إلى 16) محمد b. c. — e.

quæ el-Djezîram obsidebat, destruxerunt. — Anno 681 Abu-Jusuf tertium in Hispaniam trajecit, ubi, usque trans¹ Alaberam profectus, Toletum obsedit. — Anno 680 Abu-Jusuf Jaghmurâsenum ben-Zijân bello adortus, in el-Malab prope Tilimsanum cum fugavit. — Anno 679 Zijân ben-Abd-el-Qava Teginita mortuus est. Eodem tempore locustæ Mauritaniam inundantes, omnes segetes comederunt, nihil viridi omnino relinquentes.² Eodem anno lychnuchus in templo novo Fesæ³ suspensus est, cujus pondus septem *qintar* et quindecim *ratt* efficiebat, calices autem 187 numerabat. Eodem anno Abu-l-Hasan ben-Aschqilûla et Alfonsus urbem Granatæ obsederunt. — Anno 680⁴ Abd-el-Vâhid el-Seksivi⁶, qui in provincia Marroccana rebellavit, mortuus est.⁶ Eodem anno Mesûd ben-Kanûn el-Azfi⁷ obiit. — Anno 681 el-Zendagi⁸ Sebta mortuus est, et Abu-Jusuf in Hispaniam bellaturus trajiciens, ad Sakhrat-Abâd⁹ Alfonsum convenit, qui ei diadema dedit regium pignori ob 100,000 aureos. Tunc dux classis christianus ex arce fesana aufugit, et Ibn-Abi¹⁰-Amâra Tunesum cepit.¹¹ [280] Eodem anno¹² Jaghmurâsen ben-Zijân mortuus est. — Anno 682¹³ mense Muharremi, Alfonsus coeçus et Taschfin ben-Abd-el-Vâhid emirus in Hispania mortui sunt. — Anno 685 aqua Ghabûlæ in arcem Rabât-el-fathi derivata est.¹⁴ Tunc Ibn-Abi-Amâræ Tunesi defuncto Abu-Hafs in imperio successit.¹⁵ Die sexto mensis Ramadhâni femina nobilis¹⁶ Umm-el-Izz, filia Muhammedis ben-Hazem, in Rabât-el-fath mortua, Schalæ sepulta est.¹⁷ — Mense Muharremi, anno 685, Abu-Jusuf, imperator Muslemorum, diem obiit supremum.¹⁸ Eodem anno mola magna in fluvio fesano ædificata est.¹⁹ — Anno 687 el-Melik el-Mansûr, rex Aegypti Tripolim

وفيها كانت المجاعة وصل القمح فيها عشرة دراهم² e. f. +² b. وصل البدة¹ وذلك يوم السبت السابع والعشرين لربيع الأول من العام المذكور: + e. f. ³ للصبر وفي شهر ذي قعدة بنيت قنطرة: + e. f. ⁶ b. c. السكسيوى⁵ b. وفيها⁴ b. + القايد d. الونداجي a. الرنداجي⁶ c. البربر⁷ وادى النجار وقنطرة ماريز + e. ¹² وذلك في أول شهر ذي قعدة: + e. ¹⁴ b. — ¹⁰ c. عناد b. عباد⁹ نزل أمير المسلمين أبو يوسف: + e. f. ¹³ أقتل الأمير أبو اسحاق بالقرب من قسنطينة بأمر أمير المسلمين أبي يوسف على يد علي بن الحاج المهندس وفيها: + e. ¹¹ ماله وفي العشر الأول من شعبان منها توفي الأمير عيسى¹⁵ ملك ابن الأحمر حصن قارش وفي سنة أربع: + e. ¹⁷ b. — ¹⁶ ابن عبد الواحد على شريش بسهم مسوم + e. ¹⁸ وثمانين جاز أمير المسلمين أبو يوسف رحمه الله إلى الجهاد وهو لجواز الرابع بدى بالعمل فيها في شهر رجب من سنة خمس: + e. f. ¹⁹ وفيها بنيت قسبة تظاون وثمانين المذكورة ودارت في شهر صفر من سنة ست وثمانين وفي سنة ست وثمانين المذكورة غزا أمير المسلمين أبو يعقوب العرب بقبيلة بلاد درعة وفي شهر رمضان منها بنى سور قصر

Syriæ expugnavit.¹ — Anno 689 Abu-Jaqûb, Muslemorum imperator, urbem Tilimsâni adortus obsedit.² Eodem anno Abu-Jaqûb el-Aschqar doctor pius in el-Kenderijîn³ in finibus Benu-Behlûl obiit.⁴ — Anno 690 Alfonsus Tarifam obsedit, donec ea potiretur⁵, el-Melik el-Aschraf urbem Accam expugnavit⁶ et Abu-Jaqûb Muslemorum imperator festum Prophetæ natalitium per omne regnum summa cum magnificentia celebrari jussit. — Anno 692 castellum Tazûtæ captum est. — Anno 693 templum Tûza ad finem perductum est, in quo lychnuchus cupreus pondere 32 *qintâr* cum 544 calicibus fabricabatur. In templum ædificandum et lychnuchum faciendum 8,000 aurei impensi sunt.⁷ — Anno 697⁸ Abu-Jaqûb Tilimsanum

البحار وركبت أبوابها [- f. وفيها غرست المصامدة وبقيت الدار البيضاء من البلاد الجديدة وفيها دخلت جزيرة ميورقة من بلاد شرق الأندلس دخلها الله العدو دمره الله وذلك في شهر ذي حجة منها وفيها قتل ملحة بن محلى النابلسي]

وفيها أعلن أمير المسلمين أبو يعقوب وادي عاش وجميع أحوارها إلى ابن : c. ١) الأحمر وفيها توفي الرئيس أبو الحسن بن أشقيلونة بقصر كتامة من بلاد العدو وفيها آخر الفقيه أبو حامد البقال عن قضاء مدينة فاس وولي القضاء مكانه الخطيب أبو عبد الله بن أبي النصر وفيها تولى الأمير أبو عمر حصنة مراكش

وفي آخر سنة تسع وثمانين المذكورة : c. f. ٢) ونصب عليها الخليفة : c. ٣) كانت الرياح الشرقية المتوالية والفتحة الشديدة وتوالى ذلك إلى آخر عام تسعين ولم ينزل من شهر أبريل من سنة تسعين فحرث الناس عند ذلك وحضروا ما حركوه من الزرع على أربعين يوماً

بالكنديين - - الأشرف - b. a. بالكنديين ٣) وانفسدت فتايح المسلمين في شعبان من سنة تسعين ونزل على ابن يوسف : c. ٤) بن يزكتر مدينة شريش في عام تسعين وفي رمضان منها جاء أمير المسلمين أبو يعقوب إلى الأندلس يرسم الجهد فنزل حصن يحيى وفيه بنيت جامع ذرا

في آخر يوم من شوال : c. ٥) وفيه بنيت قبة مكناسة ورابعها وفي شعبان منه ذقت تازوفا وفيه أعلن : c. ٦) ابن الأحمر حصن الأبيض للفن

وفيها وصل الرئيس أبو سعيد إلى أمير المسلمين إلى تازوفا وفيها : c. ٧) جاز ابن الأحمر إلى العدو يرسم لقاء أمير المسلمين إلى يعقوب واعتذار إليه ما صنع في أمر زريف وفيها كسف بالشمس ثلاثين يوماً وذلك يوم الأحد : c. f. ٨) قرب الزوال التاسع والعشرين من رجب وصلا بالناس صلاة الحسوف للخطيب أبو عبد الله بن أبي النصر بجامع القرويين حتى أجملت فخرج عن المحراب فوقف بزاوية وخطب الناس ووعظهم وفي هذه السنة رفعت أيدى المؤمنين عن أشده [الشديدة] ٩) بفاس ولم يتبغى منهم غير خمسة عشر رجلاً من أهل العدو وكانوا أربع وتسعين وذلك يوم الاثنين الحادي عشر لشوال [- f. وفيها توفي الأمير عبد المؤمن بن أمير المسلمين، وفي سنة ثلاث وتسعين بعث أمير المسلمين أبو يعقوب وزيره ابن أسعد فجاز إلى الأندلس فنزل مدينة طريف وفيها كانت المجاعة الشديدة والوباء العظيم بالمغرب وإثريقية ومصر هلك فيه خلق كثير وبلغ القمح فيه عشرة دراهم للمد والدقيق ستة أواق بدرية، ثم دخلت

aliquamdiu obsedit et inde Fesam revertit.¹ — Anno 702 Ibn el-Ahmar rex Hispaniæ mortuus est.² — Anno 706 Abu-Jaqûb Muslemorum imperator mortuus est.³ — Anno 708 Abu-Thâbit Muslemorum imperator in arce Tandjæ mortuus est.⁴ — Anno 710, exeunte Djumâda posteriore Abu-l-Rehî' Muslemorum imperator mortuus et Abu-Said Othmân imperator renuntiatus est.⁵ — Anno 720 Abu-Said academiam in nova urbe fesana condi jussit; et ibi solidissime exstructa est. Doctores ibidem instituit, qui Coranum legerent et faqihos, qui scientias docerent. Stipendia et beneficia singulis mensibus iis pendenda statuit et fundos atque arboreta⁶, quæ

سنة أربع وتسعين فيها عوفي الناس ورخصت الاسعار] وفيها كسف بالشمس انكسوف العظيم الذى غب القرص كله ورجع النهار ليلا كما يكون بين العشاءين وبدت تيارات النجم وعظم الامر لو لا ما تدارك الله سبحانه بسرعة الاجاء وذلك بعد صلاة الظهر من يوم الثلاثاء الثامن والعشرين لذي حجة من سنة أربع وتسعين المذكورة [f — وفي سنة خمس وتسعين بنا امير المسلمين أبو يعقوب حصن تأوريت وفي سنة ست وتسعين نزل مدينة ندرومة وفيها امر ببناء وجدة

b. تسع⁶)

وفيها قتل شيخا مراكش عبد الكريم بن عيسى وعلى بن : c. +¹) بجي المشايخ، وفي سنة ثمان وتسعين ملك امير المسلمين أبو يعقوب مدينة ندرومة وفيها نزل مدينة تلمسان برسم الحصار وان لا يترك عنها حتى يفتحها او يموت دون ذلك وفيها فتح هنين ونولتنا وفي سنة تسع وتسعين فتح مدينة وهران ومستغانم وتنس ومليانة، وفي سنة سبع مائة أسس مدينة تلمسان الجديد وبنا سورها وحصنها وهو محاصر للقديم وفيها فتح النصباء وبراشك وانشريس ومارونة والبطحاء وتافرجيننت وبن المسجد الجامع

وفي سنة خمس وسبع مائة في شوال منها غدر الرئيس ابو سعد : c. +²) مدينة سبتة فلحقها وفيها وقد على امير المسلمين امرأ الترك من بلاد مصر بالهدية

وولي حفيده عمر بن عبد الله بن : c. + وفي — — الله — b. +³) امير المسلمين، وفي سنة سبع وسبع مائة نكف يوسف بن محمد بمراكش وفيها غزا امير المسلمين أبو ثابت العرب بالى طويل وفيها غزا قلعة علودان وقلعة الدمنة من احواز نندجة

وولي ابو الربيع سليمان وفي صفر من سنة عشر فاحت مدينة سبتة وملكها : c. +⁴) امير المسلمين أبو الربيع سليمان وفي سنة عشر في جمادى الاولى منها قام عمر بن عثمان برباط تازا ودعا لنفسه فلم يتم له الامر

وفي يوم السبت السابع من شهر رمضان من سنة عشر وسبع : c. f. +⁵) مائة توفي الشيخ الصالح المبارك أبو عمران التوسلي [f. — فدفن في قبلة مسجد الصابرين من داخل عدوة الاندلس]

c. والمجاهر⁶)

expensis sufficerent, assignavit. Quæ omnia, ut Dei misericordiam et peccatorum veniam acquireret, fecit. — Anno 721 Abu-l-Hasan Ali emirus nobilis, pius et sanctus, filius Abu Saïdi imperatoris Muslemorum, filii Abu-Jusufi imperatoris Muslemorum. filii Abd el Haqqi, academiam templo hispanico ab occidente Fesæ condi jussit, quam summa cura pulcherrime et solide ædificatam, piscina, ædificio lotioni sacræ destinato et hospitio, in quo scientiæ doctores habitarent, circumdedit. Aquam his omnibus necessariam e fonte, extra portam ferream, unam e Fesæ portis, sito, derivavit, [281] et plus 100.000 aureos in ea impendit. Faqihos quoque ad docendam ibi constituit, et scientiæ doctores Coranique lectores collocatos stipendiis et vestimentis¹ instruxit necessariis. Propterea multos fundos, qui expensis sufficerent, assignavit.² — Anno 725³, mense Muharremi, fons, e fontibus Sanhédjæ, orientem versus situs, sanguine fluxit recente⁴ a medio precum pomeridianarum tempore, usque ad tertiam noctis partem. Tum ad pristinum statum rediit. Mense Schabâni incunte Abu-Said, Muslemorum imperator, indixit, ut academia magna, quæ e regione templi qairevancensis est, conderetur. Ductu Abu-Muhammedis Abd-Allâhi ben-Qâsim el-Mezvâr⁵ doctoris benedicti ædificata est. Imperator ipse, faqihis virisque sanctis comitantibus, fundamentis jaciendis interfuit, donec ædificatio inciperetur. Prodigium orbis terrarum evasit, quo⁶ splendidius nemo rex ante eum ædificavit. Aqua fontis perennis eo derivata, faqihos ad scientias docendas ibi instituit, doctores collocavit, *imamum* et *muedhdthinum* quoque instituit, una⁷ cum servis, qui negotia loci obirent. Quibus singulis sua assignavit stipendia et fundos coëmptos ad id academiar legavit.⁸

¹) — b.

²) b. e. f. +: وفي سنة اثنى عشر وسميع مائة في سادس عشر من ذي فعدة منب هبت ربيع شديدة بمدينة مكنسة وفاس وربطت ذرا واحداها استمرت اربعين يوما فلياليها خدمت ائديار وفلعت الاشجار ومنعت الاسفار واقهرت من زيتون مكنسة وزيتون انقمرمة شياء كثيرا

³) b. e. f. +: كانت امطار عظيمة ببلاد المغرب وثلوج كثيرة فعدمت فيينا اربيعين والجنب فيبع اربيعين بمدينة فاس درهمين للوند

⁴) a. c. غبيط

⁵) b. المزاوي

⁶) b. — نم — ق. م.

⁷) b. — وخدمة — امترتبات

⁸) b. e. f. +: وفي شهر جمادى الاولى من السنة المذكورة احترق

Deum vero precor, ut illum in paradiso inter puellas venustissimas præmio ornet summo; nobis autem eorum det benedictionem, quos hic commemoravimus, doctorum, sanctorum, principum virorumque generosorum et liberalium, sive bona et liberos, sive religionem, vitam præsentem ac futuram respiciat. O, Misericors misericordium!

سوق العنطارين النصارى من مدينة فاس فامر امير المسلمين ببنائه وتجديده
فبنى وجدد من باب المدرسة المذكورة الى رأس عقبة الجزارين وعمل عليه
عنالك بابا عظيما مصفحة بالحديد وبنا على رأسها سورا مشرفا فجاءت
فانها باب مدينة واسكن السوق المذكور بالعنطارين من الباب المذكور الى
المدرسة لا يشاركهم فيه غيره، وفيها كان الفقهاء وأستسقى الناس وأرتفع
السعر وبدت المجاعة، وفي سنة أربع وعشرين كان انغلا العظمى والمجاعة الشديدة
بالمغرب، وفي يوم الثلاثاء الثالث عشر من شهر رمضان من السنة المذكورة بعد صلاة
العصر منه نشأ خارج مدينة فاس من جهة جوفها سحاب وظلمة شديدة ورياح هائلة
[وأعصار عظيمه - b.] أعقب ذلك برد كثير عظيم للجرم وزنة الحجر منه أربعة أواق وأقل
وأكثر ونزل منه أمثال الجبال وفي خلاله [خلفه b.] منير وأبل فجالت منه السيول الضخمة
فحاملت الناس والدواب والمواشى [من البقر والغنم والأبل والدواب - b.] وجاء
وان سدرواغ [ياسرواغ b.] بسيل عظيم هلك فييد بشر كثير
من الناس ما يزيد المائة وخمسين نفسا وأهلك جميع ما
بزائع من الكروم والزيتون والشجر، وفي ليلة الجمعة السادسة
والعشرين من جمادى الأولى من السنة المذكورة المعروفة
خمس وعشرين وسبع مائة موافق لعاشر من مائة إلى
سيل بوادى مدينة فاس أول الليل منها لم يعهد قبلا
مثله فهدم السور ومل الشجر ومل الشجر وخرب الجنات وقلع
الأشجار العظيمة وهدم القنانيير والديار وخرب خزائن برفوقة
ودور الرصيف وبعض دور برزخ وسوق الصباغين [وسوق الرصيف b.] وهدم
القنطرة الكبيرة التي عليها سوق باب السلسلة وهدم سوق الرميطة وكان
جملة من هلك فيه من الناس المعروفين بأسمائهم دون من لم يعرف سبعة
وثلاثين نفسا ومن الديار ألف دار ومائة دار ومن المساجد خمسة ومن
الأرحاء ثمان بيوت ومن الأفران اثنين ومن الخوانيت أربع وستين [وتسعين b.]
حانوتا، وفي شهر رجب من سنة خمس المذكورة امر أمير المسلمين أبو
سعيد ببناء القنطرة الكبرى التي عليها سوق باب السلسلة فبنيت وبنا
الخوانيت التي عليها من الجانبين وبنا سوق الصباغين [فعادت أحسن ما كانت
وحيات أية الزمان نفعة الله بذلك واجزل ثوابه b.] وفيها امر أمير المسلمين
أبو سعيد ببناء القنطرة الأخرى التي باخر سوق الصباغين فشرع في بنائها يوم الأحد
لتاسع عشر لشعبان المكرم من السنة المذكورة نفعة الله تعالى بذلك [وابقى أيامه وخلد
ملكه وامتنع ببقائه المسلمين وأسعده ولا سال سعده متصلا وملكه في أزياد وامتلا ما تعاقب
الجديدان وأشرف النيران b.] - بمنه وطوله

Explicit liber: *Amicus familiaris, prout chartæ exhilarans, de historia regum Mauritaniæ et Chronico urbis Fesanae*, inscriptus, gratia Dei et auxilio benigno.

ditor) insigniti: *Muhammed Ibn-Jusuf*, qui anno 363 (97½) mortuus, varia composuit scripta, ad historiam Africae et geographiam spectantia, et *Abu-Mervân Abd-el-Melik*, qui medio saeculo sexto floruit. Uter norum hic indicetur, difficile est dictu, quandoquidem utriusque nomina in unum confusa videntur. In inscriptione autem libri *Miqbas* error fortasse latet. Constat, Abu-Mervânum Hajan Ibn-Khâlf Ibn-Husein Ibn-Hajan, anno 469 (1076) mortuum, opus conscripsisse, كتاب المقتبس في أخبار الاندلس inscriptum, quod Noster hic fortasse respexit. Cfr. *Makkari*, I, p. 451. — L. 7 *El-Bekri* s. Abu-Obeid-Allâh Abd-Allâh Cordubensis, anno 487 (1094) mortuus, praecipue libro suo: كتاب المسالك والممالك inclaruit. Opera cl. *Quatremèrii* in *Notices et Extraits*, Vol. XII, nobis innotuit. Cfr. *Makkari*, I, pag. 312. — *El-Bernûsi* quis esset, frustra quaesivi. *Bennu-Bernûs*, tribus berberica, in *Idrisi*, I, 224, nominatur. — L. 24 *gratius actis*. In textu arabico post فشدح verba: واشهد على ذلك i. e. et testes hujus rei adhibuit, praetermissa sunt.

P. 15 l. 24 *sectam Saferiticam*. Saffarenses s. Sufrija, haeretici erant Kharedjitar, quorum auctor Abd-Allâh ben-Saffâr, e gente Sarih, posteris Temimi, originem ducebat. — L. 27 *Rikas*. De precandi Muslemorum ritu vid. LANE, *the modern Egyptians*, I, p. 103 sqq. Quinquies singulis precantur diebus, 1) sole occidente, quod tempus انغرب, *el-Meghreb*, sicut preces tunc factae, appellatur; 2) tenebris jam plenis, s. عشاء, *Ischâ*; 3) primo diluculo, صباح, *Sabh* s. *Fedjr*; 4) meridie, ظهیر, *Thuhr* et 5) medio inter meridiem et crepusculum vespertinum tempore, quod عصر *Asr* vocatur.

P. 16 l. 7 *ardorem*. Quamvis obstarent codices, tamen h. l. pro الشدش vocem الشر substitui. — L. 19 *Nonne*. Versuum metrum est *Tavîl* primae speciei. — L. 23 *Behtûl*. De hoc viro cfr. *Ibn-Khaldoun*, Hist. de l'Afrique, p. 89, ubi patronymicum *el-Motghari* ei additum est. — L. 25 *Ibn-el-Aghlab*. Est Ibrahim Ibn-el-Aghlab, ille dynastiae Aghlabidarum conditor, qui anno 184 (800), post Ibn-Muqatil, praefecturam Africae obtinuit. Vid. *Ibn-Khaldoun*, l. c. p. 83 sqq. — L. 28 *Animusne*. Metrum poematii est *Tavîl* tertiae speciei.

P. 17 l. 4 *tragacantha spinosa donavit*. قتان, *tragacantha*, arbor spinosior, multis proverbiiis originem dedit, quibus opus difficile et aerumnosum indicatum vellent Arabes, ex c. خبث القتناد, *tragacantham decorticare*. Cfr. FREYTAG, *Proverbia Arabum*, I, p. 476. 484. — L. 22 *vidistine*. Versus metrum *Tavîl*, primae speciei, sequuntur. — L. 28 *Muhammedem*. Hic anno 181 (797), post Harthemam, Africae praefectus est. Cfr. *Ibn-Khaldoun*, l. c. p. 32 sq. *Journ. Asiat.* 3:me série, XIII, p. 60.

P. 19 l. 8 *Qeis*. Qeis-Ghailân, vel, ut alii malunt, Qeis-A ilân, tribus Arabum, quae ab Adnâno profecta est, in Hispania numerosissima fuit. Cfr. *Makkari*, 2, p. 22. — *El-Ad* et *Madhadj*, Arabes, generis Khattâni, ibi etiam frequentes habitaverunt. Cfr. *Makkari*, l. c. p. 25 sq. — *Bennu-Jahsob*, Himjaritae fuerunt, ut idem *Makkari* (l. c. p. 28) narrat. — *El-Saif*, vel, ut *Sojuti* (in النبأ, ed. Feth p. 12) pronuntiat, *El-Sadif*, ab Himjaro etiam profecta fuit gens. — L. 18 *Malecum*. Sine dubio *Abu-Abd-Allâh Malek Ibn-Ans*, sectae malekiticae conditor, qui anno 95 (71½) natus, librum *et-Muta* scripsit, et anno 179 (795) obiit. Vita ejus exstat apud *Ibn-Khalkânûm*, ed. de Slane, p. 414, ed. *Wüstenfeld*, fasc. 6, p. 49. — *Suffânûm*. *Abu-Abd-Allâh Suffân ben-Saïd et-Thavri Cusensis*, traditionum peritissimus, el-Basrae anno 161 (777) mortuus est. Vitam ejus legas in *Ibn-Khalkik*. ed. de Slane, p. 414, ed.

Wüstenf. fasc. 3 p. ٧٨ — L. 31 *planitiei*. *الجوف*, quod lectioni *الجوف*, in textum receptae, praelatum volui, verti. At *الجوف* bene se habet et ad *caurum verso* vertendum est. Significat enim eam terrae regionem, quae القبلة sit opposita.

P. 20 l. 4 *Ibn-Ghālīb*. *Abu-Ghālīb Tīmām Ibn-Ghālīb ben-Omar el-Tejani*, rhetor celeberrimus, Almeriae anno 436 (1044) mortuus est. Librum scripsit, *فرجة الانفس للآثر*, *فجة الانفس* inscriptum, quem fortasse hic Noster significat. Cfr. *Makkari*, I, p. 310. *Ibn-Khallikān* vitam ejus exposuit, ed. *de Slane* p. ١٢٢, ed. *Wüstenf.* fasc. 2, p. ٢١ — L. 11 *Sebu* flumen, ejusdem etiam nunc nominis, ad urbem Mehdiam in mare Atlanticum infunditur. Cfr. *Idrisi*, I, p. 226; *el-Bekri* (Notices et extraits XII) p. 577.

P. 21 l. 1 *continue fluentem*. *مُتَدَاة* proprie significat: *projiciendo extensus*, *propulsus*; de aqua uberius fluente inque prata continue effusa hic bene dicitur. — L. 12 *tamariscis*. *التمرغا* arbor notissima, de qua cfr. *Ibn-Baithar*, uebers. von *Southwimer*, 2 p. 153 sq. — *Takhsch*, apud *Ibn-Baithar* l. c. *Thachasch*, arbor est, e qua Hispani sagittas faciebant. Folia salicem referunt et fructus, qui maturans rubescit, aprum habet saporem. — *Cupressis*. *Ibn-Baithar* l. c. 2, p. 189 *عرعر*, *Arar*, quod *Southwimer* juniperum vertit. — *Acacis*. Fortasse *كَلْبَج* h. l. rectius legatur, de quo idem *Ibn-Baithar* (l. l. p. 388, *ferula communis* vertitur) dicit, plantam esse gummiiferam, ab Hispanis الغنّة, *el-qinnat*, vocatam. *Talh* vero (*Ibn-Baithar* l. l. p. 163) gummi etiam generat. — L. 23 *Beni-l-Khair*. Haec gens cum Merinidis iterum apparet. Vid. p. 326. — L. 25 *drachmarum*, melius *dirhemorum*. Constat Arabas tria modo numorum genera habuisse: *argenteos*, quos *dirhemos*, aureos, quos *dinaros* et *cupreos*, quos *fels*, pl. *fulus*, appellabant.

P. 22 l. 2 *el-Schitiba*. Idem est locus, credo, qui pag. 30 *el-Schebrija* nominatur, id quod lectiones variantes confirmant. At quae lectio verior sit, affirmare non ausim. — L. 27 *Lemtuenses*, nomine *Murabitorum* notiores, *el-Mulathemin* (المُلثَمُون) i. e. *velati* quoque nuncupati sunt. Vid. pag. 100. — L. 28 *Murrekoscha*, apud nos *Marocco*, (*Idrisi*, I, p. 213 *Maraksch*, *Aboulféda* p. ١٣٤ *Merrakesch*, pronuntiant), urbs a Jusuf ben-Taschin condita. Vid. p. 122.

P. 23 l. 2. *Merinidis*. De hac dynastia vid. p. 240 sqq. — L. 16 *qui aut arte* — De vocum *بعل* et *سقى* diversa significatione adeas *S. de Sacy*, *Chrest. Arabe*, 2:me ed., I, p. 225. — L. 25 *Equidem*. Metrum hujus poematii est *Tavil* primae speciei.

P. 24 l. 1 *Schibil*, fons est paradisi, Cor. 67, 18. — L. 6 *El-teschawwaf*, id quod *prospectum ex alto in rem inferiorem* significat, frustra apud Hadji Khalifam quaesivi. — L. 8 *Azmur*, vel rectius *Azzemür*, (*Aboulf.* p. ١٢٥), urbs ad ostium fluminis Umm-Rebi' sita nomen suum adhuc conservat. — L. 10 Metrum hujus carminis est e genere *Fafir*. — L. 14 Alterum hujus versus hemistichium, male expressum et latine redditum, sic sese habere jam video e cod. a: *ماء الذ من الرحيق السلسل* i. e. aqua, quae dulcior est quam vinum purum et frigidum — L. 16 *incisurarum*. Metrum hic postulat lectionem *كأنفصيل* praeferrī, quae vox nullo dubio idem significare potest, ac *المنفصل*, vel potius *المفاصل* i. e. *aqui montis glaucosi* (cfr. FREYTAG, *Proverbia Arabum* I, p. 241); a Meidanio verba sic explicantur (Cod. paris. n.º 16 fonds Asselin) *أنفصل هو الجبل من الرملا يكون بينهما ضراض* وحصا صغار يصفو ماوه ويريق. Poeta igitur verisimilius aquae puritatem ita respicit. — L.

20 *atrio*. Vocabulum *صحن*, quod Hispani etiamnunc in *Zaguan* suo retinent, aream significat patentem, ut e descriptione templi fesani certo certius elucet. In hoc versu pro *زمان* est legendum *زمن* — L. 22. *Scaturiginis*. *الخصنة* nullibi explicatum vidi. Omnibus, quibus in *Qartās* occurrit, locis, diligenter examinatis, facile apparet, hanc vocem indicare *radium aquae* (le jet d'eau), qui e receptaculo projicitur. Cfr. inprimis pag. 51. Cl. *Jaubert* in *Idrisi* 2, p. 61 male *coupole* vertit. In cod. bibl. reg. paris n:o 616, qui مختصر اخبار كتاب الجان في مختصر اخبار الزمان inscribitur, a Schchāb el-dīno Ahmedo el-Mukri Fesano compositus (cfr. *Notices et extraits*, II, p. 124 sqq.) haec duo poemata leguntur f. 167 v. In prioris versu primo alterum hemistichium sic sese habet:

وساكنوك اهنيم بما رزق

Posterior hemistichium versus secundi: وماوك السلسل الضافي أم الورق Posterior carmen hanc ostendit scripturae varietatem. In versu primo pro حب hic quoque حيا legitur. Versus secundus sic est:

يا جنة للحد التي اربيت على عدن بمنظرها البهي الاجمل

In versu quarto كالفصيل et in quinto وجماع recte scribuntur. Deinde pro يذكر melius fortasse hic liber habet بذرا Versu sexto زمن; alterum hemistichium hoc est: مع العشى الغرب منه استقبل Versus denique ultimus sic hic legitur:

واجلس ازاء الخصنة الحسناء به وانرم بها عني فديتك وانهل

P. 25 l. 3 *gossypium*. *دفس* (*Ibn-Baithar*, 2, 352) et *apium* et *gossypium* significat. Hoc loco prior significatio fortasse sensui erit aptior. — *Saad*, سعد (*Ibn-Baithar*, 2, 21), *cyperus* pluralem format سعادي; quare in textu pro السعداء substituendum est السعادي — L. 12 *Ibn-Djennūn*, qui pag. 43 Abu-l-Qāsim Ibn-Djennūn appellatur, quis sit, ignoro. — L. 18 *mithkal*, alias pondus $1\frac{1}{2}$ *dirhemī*, h. l. idem est ac *dinarus* s. aureus. — L. 20 *Cyprini*. Genus piscium in Aegypto etiam frequens, quare Linné id *Cyprinum niloticum* appellavit. Vid. *Idrisi*, I, p. 30. — *Cephalus*, qui ab oppido aegyptiaco بورة arabice أنبوري audit, ut proxime praecedens, ob saporem eximium celebratur. Vid. *Idrisi*, I, p. 32. — *Senjadji*. Quum hic piscis plane ignotus mihi sit, haud scio an nomen ejus recte enuntiaverim. — *Buka*. Ita scripsi, quia apud *Forskālūm* (*Descr. Anim.* p. XXXIV) بوق inveni, quem *muricem asperum* esse contendit. — L. 29 *Sua* mensura est aridorum, quae quatuor مد (*mudd*, modios) continet, quorum unus libram ejusque tertiam partem pondere aequat. Hebr. סאה. Pro sequente *drachma* rectius *dirhemo* scripseris.

P. 26 l. 23 *faqihī* s. juris periti Muslemorum, a voce فقہ sic dicti, quae, quum jura eorum a Corano praecipue sint profecta, et scientiam rerum divinarum et juris in se comprehendit. — L. 31 *suuna*, quae proprie legem Dei in genere significat, specialiter etiam dicitur de dictis factisque Muhammedis, quae, serie continua a testibus fidei tradita, illam explicant. Ne sensum vocis ambigui tollerem, vocabulum retinui arabicum.

P. 27 l. 8 *Abd-el-Rihmān ben-et-Qāsim ben-Muhammed ben Abi-Bekr el-Sādiq*, Medinā oriundus, qui in quarta classe virorum traditione dictorum Muhammedis clariorum, seu *Tabiūn minorum*, anno 126 [743] Damasci mortuus est. Vid. WUSTENFELD, *Lib. class. virorum* etc part. 1. p. 22. — *Mulek ben-Aus* jam pag. 19 est commemoratus. — *Abu-Bekr Muhammed ben-Muslem ben-Obeid-Allāh ben-Abd-Allāh ben-Schchāb ben-Abd-Allāh ben-el-*

Harith ben-Zohra Qureischita *Zuhrajensis*, faqihus traditionum scientia excellens, in urbe Rej anno 124 [741] diem obiit supremum. Vitam ejus scripsit Ibn-Khallikān ed. *de Slane* p. ٩٣٢, ed. *Wüstenf.* fasc. 6, p. ٩٣ — Abu-Muhammed *Sald ben-el-Musejjib* (non, ut male scripsi, *el-Mesāb*) ben-Hazen ben-Abi-Vahb ben-Amru ben-Aidh ben-Amrān ben-Makhzūm Qureischita, Medinae natus, traditionum jurisque cognitione celeberrimus fuit. De anno mortis intra 91 [709] et 105 [723] valde variant scriptores. Cfr. WÜSTENFELD, *Lib. class.* part. 1 p. 4. Vitam legas apud *Ibn-Khallikān*, ed. *de Slane* p. ٢٩١, ed. *Wüstenfeld*, fasc. 3 p. ٧٣ — *Abu-Hureira* inter socios Muhammedis collocatur. Vid. WÜSTENFELD, *Lib. class.* part. 1 p. 1.

P. 28 l. 6 *Mesned* Arabes quascunque litteras antiquas nominare solent. Scripturam himjariticam ita etiam indicari, demonstravit *Gesenius*, qui in Ephemeridibus Hallensibus, an. 1841 de hac re disseruit. *Moura*: "an Caracteres indicos", *Dombay*: "im Sendisch", *Petit Delacroix*: "en caractère Arabe ancien Hymyarite". — L. 20 *tentorio*. Vox قينطون, hanc habere significationem, quamvis de ea Lexica taceant, extra dubium positum est. Jam *Petit Delacroix* vertit: "tente royale", et *Dombay*: "Zelt". — L. 24 *fabricam caesareensem*. De vocabulo انقيسارية sic loquitur *Quatremière* (*Notices et extraits*, XII p. 468): "Le mot قيسرية, au pluriel قيسر désigne, dans plusieurs contrées de l'Orient, tantôt un bazar, tantôt un bâtiment carré fait en forme de cloître, qui renferme des chambres, des magasins et des boutiques pour les Marchands. — A Alger, ce mot signifie une caserne. — Le mot *alcayverria* a passé dans la langue Espagnole (Voy. CANES, *Dict. espagnol-arab.* I, p. 69)".

P. 29 l. 4 *alliq* apud *Ibn-Baithar* (l. l. 2, 204, ubi *Ullaik* pronuntiatur) *Rubus fruticosus* esse dicitur. — *Besbals* apud eundem scriptorem quidem invenitur (*Bisbas* I, 140): at quum ibi *foeniculum* significare id putetur, facile crediderim h. l. بسباس s. بسباسة esse scribendum, quod arbor sit (*Myristicha moschata* Lin.), ab *Ibn-Baithar* (l. l. I, 137) descripta. Qua ratione ductus *Dombay* voces *takhsch* et *kalkh* h. l. et paullo ante "*Fichten und Birken*" vertere potuerit, me plane fugit. — L. 24 *mesafu*, in genere *intervallum*, hic definitum mensurae genus indicat, quod nusquam explicatum vidi. — L. 28 pro *El-lasádi*, fortasse *ibn-el-Lasadi*, quemadmodum in pag. 53 fontes quidam nominantur, etiam h. l. scribendum est; id quod lectione colicis f. confirmatur. — Pro *aggeri obversa* melius legas *cauro obversa*, quum الجوف, ut in b. est, haud vero الجرف, vera sit legendi ratio.

P. 30 l. 2 *Sidjilmāsa*, urbs magna prope desertum magnum sita. Cfr. *El-Bekri*, p. 600, *Aboulféda*, p. ١٣٦, *Idrisi*, I, 206. — L. 15 *El-Nāsiri* historiam videas pag. 202. — L. 30 de *Abu-Justo* conferas pag. 258.

P. 31 l. 2 *Abu-l-Alac* fata pag. 264 narrantur. — L. 8 *Dhunās*. Non dubito, quin cum a. *Dunās* scribendum sit, qui filius erat Hamāmae, e dynastia Zenatensium regis. Vid. p. 94. — L. 9 de hoc *el-Futūho* vid. p. 94. Si paullo post recte sese habet *el-Futūh ben-Mans-r*, filius fuit ejus *Manseri*, de quo pag. 95 mentio injicitur. — L. 24 *Mesdmeda* pluralis est *Masmūdae*, quae tribus berberica, generis *Beranīs*, fuit longe validissima. Cfr. *Idrisi*, I, 209. *Ibn-Khaldūn*, fol. 94 sqq. Praecipuae ejus gentes *Mughrāva* et *Beragh-rāta* saepius a Nostro memorantur. *Muvahhūditae*, e gente *Hargha* oriundi, eandem originem etiam professi sunt. — L. 25 *El-Djof* i. e. cauro obversa. — L. 48 pro *septentrionali* rectius legas ad *caurum versa*.

P. 32 L. 1 *Adjisa ben-el-Murzz*, per compendium sic dictus, plene audit: *Adjisa ben-Dundis ben-Hamdma ben-el-Murzz*. Cfr. pag. 94. — L. 19 *Abu-Omaja* iterum p. 259 praesentis operis commemoratur.

P. 33 l. 17 *malum punicum Sefrense*, i. e. peregrinator, ideo appellatum est, quia e Syria advectum, longius viae spatium erat emensum. Sunt vero qui autument, caussam denominationis eam fuisse, ut vir nomine *Sefr* id in hanc terram secum introduxisset. Cfr. MAKKARI, l. l. I, 38. — L. 18 pro *ficus sefrensis* melius legeris: *ficus pilosa*. Nam lectio codicum c. d. f. الشعري hic sola vera est. Cfr. MAKKARI, I, 365.

P. 34 l. 16 *El-estibdar*. Librum, Hadji-Khalifae ignotum, cl. A. KRAFFT (*die Handschr. d. Oriental. Akad. zu Wien*, p. 131) Viennae adesse nos edocuit. Scriptor adhuc latet.

P. 35 l. 14. pro *Khasbitas* certo certius *Jahsobitas*, de qua lectione olim dubitavi, legendum esse persuasus sum. — L. 28 pro *denariorum*, potius *aureorum* scribas.

P. 36 l. 2 *hortisque excultis*. Ut multis aliis locis, sic hoc etiam non, ut in textu arabico impressum est ارياحين, sed ارياحين i. e. *suburbia* legendum credo, quamvis paucis modo locis lectiones variantes a mea stent parte. — L. 8 *Mughila* (*Idrisi*, I, 203, 224 *Maghaila*; *el-Bekri* p. 537 etc. *Moghilah*), gens berberica Botarensis, quae ab *Ibn-Khalidino* (l. 53) commemoratur. *Djervava* ibi non occurrit. Fortasse eadem ac *Djerawah* apud *el-Bekri*, p. 589, 614. — L. 11 Quod nuper ad lin. 5 animadverti, idem de voce *viridariis* etiam valet. Fortasse melius dixeris: *suburbis*. — L. 14 *el-Hakem Ibn-Hischam*, tertius rex Hispaniae e gente Omajjadarum, qui ab anno 180 [796] ad annum 206 [822] regnavit. De caussa secessionis, de qua hic mentio injicitur, legas MAKKARI, 2, 102, 103.

P. 37 l. 11 de *el-Mansuro* cfr. pag. 189. — L. 12 *putei aquae salientis*, سقايات, hispanice etiamnunc *azequia*, arte factae erant canales, quae aquam usui templorum aut civium quotidiano circumducerent. — L. 18 Vox محصرية plur. مصاري, quae proprie parvum conclave in nave significat, hic parvas indicat e ligno exstructas domos, quae in urbibus Africae frequentissimae sunt. Cfr. MAKKARI, I, 491. *Dombay* bene: *kleine Gebäude*. — L. 22 Neque تربيع nec تربية in lexicis explicantur. Illud equidem pluralem * تربيع habens, conjiciendo *arcas* verti. Hoc pluralis * تربية est, quod, inter alias significationes, *locum* quoque denotat *vestium elegantiorum texendarum*. *Petis Delacroix*: "*des cours et lieux destinés aux ouvriers tailleurs*". *Dombay*, ut mos fert ejus, utrumque in unum: "*Heberstühle*", contraxit. — L. 24 كوشة, quod vocabulum etiam e lexicis nostris exulat, cum *Delacroix* ("*lieu destiné pour faire le pain*") locum pani faciendo verti. *DOMBAY*, *Gramm. linguae mauro-arab.* p. 98 كوشة *fornacem* vertit.

P. 38 l. 7 Historiam *el-Adili* pag. 215, *el-Mamini* vero pag. 218 et *el-Reschidi* pag. 222 expositam invenies. — L. 11 الزمام, quae vox iterum in textus arabici pagina ٢٤. l. 17 obvia est, *volumen* verti, non obstante verbo زم *Petis Delacroix* non male: "*recueil*". BOETHOR, *dictionn. franç. arabe*, زمام, registre, زم enregistrer — L. 25 *wasq* tantum continebat frumenti, quantum jumentum portare posset. Sexaginta *Suas* aequabat. Cfr. AL-MAKRIZI, *de legal. Arab. ponder. etc.* ed. Tychsen, p. 34.

P. 39 l. 1 *Nefis* Apud Idrisium (1,209) urbs نفيس للجبل occurrit, quae fortasse hoc لوى indicatur. *El-Bekri* eam 35 miliaria s. iter unius diei ab Aghmat distare dicit (*Notices*

et extraits, XII p. 609, 618). Tribus ejusdem nominis, quae pars est gentis berbericae, Masmūdāe appellatae, apud Idrisium (2,216) commemoratur. — L. 2 *Aghmāt* urbs haud mediocris, ad radices montis Deren, Murrekoschae a meridie sita, ab *Idrisio* (1,212), *Aboufēda* (p. ١٢٦) et *el-Bekri* (l. l. p. 607) describitur. — L. 5 *Nefza*, tribus berberica botarensis, ab *Ibn-Khaldūno* (fol. 41) *Nefza*, نفزا nominata. *Idrisi* eam (1,234, ubi pro *Nedha* sine dubio *Nefza* scribendum est) *Nefzawa* vocat. Cfr. etiam *el-Bekri*, p. 527, 547.

P. 40 l. 1 *Hadjar-el-Nesr*, i. e. scopulus aquilae, arx valida prope Asilam, Fesae a meridie sita fuit, de qua cfr. *el-Bekri* (l. l. p. 572). — *Tetuan*, urbs munita, ad flumen Rāsen sita et quinque milliaria a mari distans, adhuc nomen suum retinuit. Cfr. *el-Bekri* (l. l. p. 548 et 560), *Idrisi*, 2, 8. — L. 3 *Tidjensās*, rectius fortasse *Tigensās* enuntiatum, ab *el-Bekri* (l. l. p. 562) *Tikisas*, تقيساس scriptum, oppidum Tetuāno a meridie situm. — *Targha*, nisi sit *Tarka*, تاركا apud *Idrisium* (1,240), nusquam memoratur. *Tesul* et *drkhūsa* tribus fuerunt berbericae, quarum illam nusquam alias commemoratam vidi, de hac autem cfr. *Idrisi* (1,231), *Ibn-Khaldūn* (fol. 50). *Miknisa*, genere Botarenses, circa Vadi-Melujam domicilia habuerunt. Urbs quoque ejusdem nominis, hodie *Mequinez*, Fesae ab occasu hiberno, neque procul inde dissita est; vid. *Idrisi* I, 223, *Aboufēda* p. ١٢٢. — L. 5 *Basra*, Tandjāe a meridie sita urbs, quam *el-Bekri* (l. l. p. 566), *Idrisi* (2, 7) et *Aboufēda* (p. ١٢٣) omnes descripserunt. — *Asila*, vix unus diei iter Tandjā sita urbs, de qua cfr. *el-Bekri*, p. 568, *Idrisi* l. l. — *El-Arāisch* ad mare Atlanticum jacet, etiamnunc nomen servans antiquum — *Fargha* flumen est, quod in Vadi-Sebu infunditur. Vid. *el-Bekri* p. 545, 567.

P. 41 l. 4 *Tahadart* ab *el-Bekri* etiam memoratur (l. l. p. 570). — L. 7 *Fedj el-Fers* i. e. fauces equi, eodem modo ab *el-Bekri* (p. 561) scriptum est. — L. 9 *Hamaditae*. *Ibn-Khaldūn* (f. 100) hanc sistit eorum genealogiam: *Hamūd* ben-Mejmūn ben-Ahmed ben-Ali ben-Obeid-Allāh ben-ʿOmar (de quo hic mentio est) ben-Idris ben-Idris. Hamūd ille, ex Africa profugus, in Hispaniam migravit, ubi ab el-Mansūro bene exceptus, dux exercitus Khalifae Hishāmi creatus est. Hujus filius, nomine Ali, anno 403 [1012] Cordubam vi cepit seque regem ibi fecit. Cfr. MAKKAH, 2, 230 sq.

P. 42 l. 33 Idem lapidum genus, الحذال, ab *el-Bekri* (p. 576) commemoratur. *Quatre-mère* "morillons" vertit. *Idrisi* (1,263) lapides calcarios duos sic appellat.

P. 43 l. 9 *porticus*. بلاق in templo est spatium inter columnas, quod precantes occurrere solent, a nobis *navis* appellatum. Cfr. QUATREMÈRE, *Histoire de Sultans Mamū* 2, I, p. 277 sq., MAKKAH, I, p. 494. — *Mihrāb* locus est, ubi stat Imamus s. antistes, qui preces praest. Hic *qibla*, situs templi Meccani, ad quem inter precandum se convertere debent Muslemi, designata est. (*horo* fere ecclesiarum respondet. — L. 10 *lucerna* الشربة s. النيرة, fortasse a nomine Plejadum denominata, postea fusius describitur. De hac significatione, e pagina 54 omnino certa, lexica tacent excepto BOETHIUS, qui s. voce *Luster* الشربة habet. Neque in iis explicatur vox العترة, quam l. 12 conjiciendo *turriculam* verti.

P. 44 l. 3 *Obeid-Allih*, qui, anno 296 [908] Qairevāni rex salutatus, anno 322 [934] diem obiit supremum, primus fuit Khalifa Fatemidarum. Cfr. NICHOLSON, *the Fatemite dynasty in Africa*, Tub. 1840, *Ibn-Khaldūn*, ed. de SLANE, p. ٣٨. ed. H. ÜSTENF., fasc. 4, p. ٥٥ — L. 9. *Abd-el-Rahmān*, cognomine *el-Nāsir-lidīn-Allāh* notior, octavus rex Hispaniae e gente Omajjadarum (ab anno 300 [912] ad 350 [961] regnavit), imperium suum in Africam etiam protulit. Cfr. MAKKAH, 2, p. 133 sqq.

P. 45 l. 20 *Abu-Ja'ub* Merinida, patri Abu-Jusufo anno 685 [1286] in imperio successit. Cfr. pag. 330. — L. 26 *ruia*, quarta pars *Qintari*, quod centum tenet libras, 25 igitur libras aequat. Cfr. AL-MAKRIZI, l. I p. 24. — L. 29 *Muedhdhuni*, qui tempora precandi e summis templorum turriculis Muslemis annuntiant, sacerdotibus annumerantur et in templis ipsis plerumque habitant. — Vox *الخوصة* ejusdem significationis ac *الخصة* a me habita est. Utrum recte omnino *silanum* verterim, nec ne, alii judicent. — L. 31 *Hischdm-et-Muvajjed*, decimus Omajjadarum in Hispania rex (intra annos 366 [974] — 403 [1013] sceptrum tenuit) nomine tantum regnavit, re vero *hâdjib* s. cubicularius ejus Muhammed ben-Abd-Allah ben-Amir ben-Abi-Amir, qui anno 327 [939] natus, 392 [1002] mortuus est. Cfr. MAKKARI, 2, p. 175 sqq.

P. 45 l. 22 *cisternat*. Vocabulum *بييلة*, si ad ea, quae pagina 51 leguntur, respexeris, vas credo significare, quod infra radium aquae est, eumque decidentem recipit. Gayangos (MAKKARI, 1, pag. 382) "clepsydra" vertit. At ipsa machinae descriptio significationi a me receptae magis convenire videtur. Petis Delacroix: "lieux communs à uriner".

P. 47 l. 4 de *Alio ben-Jusuf*, secundo Murabitorum imperatore, qui ab anno 500 [1106] ad 537 [1142] usque regnavit, vid. pag. 138.

P. 48 l. 24 pro *ben-l'vchûn* in cod. c. بن هرون (in notis a me omissum) legitur; quare fortasse idem hic indicatur vir, qui pag. 46 *Ibn-Harin* peregrinator appellatus est.

p. 49 l. 1 De *Abu-Hafso* multa narrantur inde a pag. 170. — L. 11 verba *a meridie ad septentrionem* hic versa, hunc fortasse meliorem sensum offerunt: "inde ab *el-qibla* (i. e. ab eo loco, qui Meccam spectat) usque ad templi navem extensa".

P. 50 l. 12 *hafithus* est vir, qui Coranum memoria tenet. Alii eadem appellatione eum etiam designant, qui traditionum excellit scientia. — L. 21 Quamvis *قَرَج* in octava modo specie significet: *ex tempore dicere*, tamen non dubitavi formae quoque *قَرَجَد* eandem tribuere vim, praesertim quum ceterae hujus vocabuli significationes non obstant.

P. 51 l. 1 *princeps* *العريف*, ut alias, sic hoc etiam loco, significat *inspectorem* aedificiorum s. aedilem. Ingenue fateor, me verba sequentia *ولا رقدة يبقى فيه تحصين*, sicut scripta sunt, non intelligere, neque conjiciendo ea in sanum statum restituere posse. Versionem, quantum potui, sequentibus accommodavi. — L. 5 *pani gallico*. Vocem *بجماط* eandem habui ac *بقسماط*, quae sub vocabulo *Biscuit* in: BOCHRON, *dictionnaire francais-arabe* occurrit. Formam panis oblongam sine dubio scriptor respexit. Petis Delacroix: "biscuit". — L. 9 *arcus* *قوس*, fieri potest, ut hoc loco certam et definitam longitudinis mensuram denotet. Petis Delacroix tamen "arcade" interpretatus est. — L. 16 *بنكايير* pluralis forma est vocis *بنجرة*, *trochlea*.

P. 52 l. 2 *معدة*, proprie *ventrem* significans, et *قادرس*, ad contextum verti. DOMBAY Gramm. p. 91 *قادرس*, *canalem* significare dixit.

P. 54 l. 8 pro *denariis* etc. legas: "aureis, duobus *dirhemis* et dimidio". — L. 9 *ratl* libram fere nostram aequat; at locis variis variat. Plerumque duodecim continet uncias, quarum quaeque quadraginta drachmas tenet. Cfr. ALMAKRIZI, *legat. Arab. pond.* ed. Tychsen, p. 28. — L. 10 *قلال* pluralis a *قلة*. Quantum ceperit fluidi illo cantharus, haud scio. GRÄBERG, *Specchio di Marocco*, p. 164, de mensura olei *cula* s. *coula* loquitur, quae 22 librarum ponderis est. — L. 16 dies *Arefae*, quo peregrinantes in monte Arafat, prope Meccam, sacra

peragunt. — L. 18 vocabulum مقربسة, quod in lexicis deest, cum Petis Delacroix ("enduit"), inducebatur verti. Observandum est, id in codice e. مقربصة scriptum esse.

P. 55 l. 3 *exhedra*, عليّة, apud Boethor *belveder*, quae pars domi sit, in Lane, *the modern Egyptians*, vol. I, videas. — L. 6 *Abu-Jaqub* intra annos 558 [116 $\frac{2}{3}$] et 580 [1184] regnavit. Cfr. pag. 180. — L. 22 وثيقة, si vim respexeris verbi بليج, hanc fortasse patiantur sententiam: "deposuerunt cistas, quae in certos indices rite relatae erant". At alii judicent.

P. 57 l. 12 خبير, quemadmodum nunc temporis *manifestum* apud nos usurpatur, litteras significat imperatoris publicas, quibus rem aliquam a se petitam concedit. — L. 26 انتنورية a تنور *clibano* sine dubio deducta vox, si recte video, nihil aliud denotare potest, quam *fusus*. — دخان *tabacum*, vox, quae posteris tandem temporibus in linguam arabicam immigravit; cfr. Boethor s. v. *Tabac*.

P. 58 l. 17 *Abd-el-Melik el-Muthaffer*, filius fuit el-Mansuri, cui in munere cubicularii apud Hiscamum successit, idque per septem annos usque ad mortem, quam anno 399 [1008] obiit, continue retinuit. Cfr. MAKKARI, 2, 221 sq.

P. 60 l. 5 *verba dixit iudicio et sapientia plena*. Liberior quam verior versio enuntiationis: فصل الخطاب, فاتي بالحجة, quum للحجة h. l. eos Corani versus denotet, qui الايات appellati, in Sura sexta inde a versiculo 152^o usque ad capitis finem leguntur. فصل الخطاب autem pronuntiationem significat vocum اما بعد, quibus, praefatione solenni rite praemissa, ad rem ipsam transit orator.

P. 62 l. 7 Nondum mihi vis innotuit verborum: يبعث انصبيان الى انغافيس Petis Delacroix: "qu'il envoyait les enfans aux femmes en couche". At ita tamen accusatio evidentior non fit, etiamsi ejusmodi pluralis vere formari possit. — L. 17 *Qasr Kutama*, urbs, quae jam *Qasr Abd-el-Kerim*, jam *Qasr Denhadja* appellatur, quatuor stationes a Sebta distans. Cfr. *el-Bekri*, p. 565, *Idrisi*, I, 225, *Aboulféda*, p. ٣٥١. — L. 20 aut pro *Schelbitae*, hic *Saqajitae* est legendum, aut l. 14 pro *Saqajita* substituendum *Schelbita*.

P. 63 l. 8 quem inter tot ac tantos libros, كتاب الاحدام inscriptos, quos Hadji Khalifa onumeravit, hoc loco respexerit scriptor, difficile est judicatu.

P. 64 l. 28 *Abu-Thabit* intra annos 706 [1306] et 708 [1308] regnavit. Vid. pag. 342. — L. 31 pro *peritissimo* scribas rectius: aedificiorum inspectore s. aedili.

P. 65 l. 3 Sequentia, quae ad historiam Idrisidarum spectant, aequae jejune a Tunesano (cod. reg. paris. n^o 703 foll. 47-49) narrantur. Cfr. ABULFEDAE *annales*, ed. Reiske, 2, p. 236 sq.

P. 66 l. 2 *Paschya*, urbs Hispaniae, hodie *Huesca*, de qua cfr. *Idrisi*, 2, 234. — L. 7 *Suferva*, unius modo diei iter ab urbe Fes jacuit. Cfr. *el-Bekri*, p. 598, *Idrisi*, I, 222. — L. 22 *Schidiuna*, nunc temporis Sidonia, urbs Hispaniae nota, quam memorarunt *Idrisi*, II, 55 et *Aboulféda*, p. ١٩٩.

P. 67 l. 19 *Mesala* vel, ut Gayangos scribit, Mossala, dux exercitus Obeid-Allahi, a MAKKARIO memoratur (2, 143). — L. 26 *Taza*, Fesae ab oriente ad flumen Sebu sita urbs, nomen suum etiamnunc retinet.

P. 68 l. 13 *Mehdia*, duorum dierum iter ab urbe Qairevani sita, ab Obeid-Allaho anno 303 [915] condita est. Cfr. *el-Bekri*, p. 479, *Idrisi*, I, 257, *Aboulféda*, p. ١٤٤ *Ibn-*

el-Athir, in libro suo التاريخ الكامل في التواريخ (cod. bibl. upsaliens. coll. Sparwenfeld-tiana n:o 7, vol. 8:vi pag. 35), quum res anno 303 gestas enarrat, haec refert: ذكر بناء المهديّة، في هذه السنة خرج المهدي الى تونس وقرباجنة وغيرها يترد موضعاً على ساحل البحر يتخذ فيه مدينة وكان يجد في الكتب خروج ابن زياد [ابن يزيد. leg.] على دولته ومن اجله بنا المهديّة فلم يجد موضعاً احسن ولا احصن من موضع المهديّة وهي جزيرة متصلة بالبر بحية كف متصلة بزند فيناها وجعلها دار ملكه وجعل لها سوراً محكماً وابواباً عظيمة وزن في مصراع مائة قنطار وكان ابتدا بنائها يوم السبت ثلث خمس خلون من ذي القعدة سنة ثلاث وثلاثماية فلما ارتفع السور امر راميها بالقوس فرمى سهمها الى ناحية المغرب فرمى سهمه فانتهى الى موضع المصلى فقال الى موضع هذا يصل صاحب الحمار يعني ابا يزيد الخارجي انه كان يركب حماراً وكان يامر الصناع بما يعملون ثم امر ان ينقر دار صناعة في الحبل سبع مائة شتى وعليها باب مغلق ونقر في ارضها اهرًا للطعام ومصانع للماء وبنا فيها القصور والدور فلما فرغ منها قال اليوم امنت على الفاطميات يعني بناته وارتحل عنها ولما راي اعجاب الناس بها وحصانتها كان يقول هذا لساعة من تهازل وكان كذلك لان ابا يزيد لisdem fere verbis rem exposuit Tunesanus fol. 38. — L. 14 De *Abu-Zeidi* rebellione *Ibn-el-Athir* (l. 1. p. 164) hanc habet expositionem, quam, quamvis longior sit, tanti tamen momenti esse existimavi, ut eam plenam exhiberem.

ذكر خروج ابي يزيد الخارجي بافريقية، في هذه السنة [٣٣٣] اشتدت شوكة ابي يزيد بافريقية وكثر اتباعه وهزم للجيش وكان ابتدا امره انه من زناتة واسم والده كنداد من مدينة توزر [vid. el-Bekri, p. 532] من قسطنطينية وكان يختلف الى بلاد السودان لتجارة فولد له بها ابو يزيد من جارية صفراء هوازية [هوارية. leg.] فاتي بها الى توزر فنشأ بها وتعلم القرآن وخالط جماعة من البكرية فالت نفسه الى مذهبهم ثم سافر الى تاهرت فقام بها يعلم الصبيان الى ان خرج ابو عبد الله النشيعي الى سجلماسة في طلب المهدي فانتقل الى تقيوس [vid. Idrisi, I, 253] واشترى ضيعة واقام يعلم فيها وكان مذهبهم تفسير اهل الملة واستباحة الاموال والدماء والخروج على السلطان فابتدا يجتنب على الناس في افعالهم ومذاهبهم فصار له جماعة يعظمونه وذلك ايام المهدي سنة ست عشر وثلاثماية ولم يزل على ذلك الى ان اشتدت شوكته وكثر تبعه في ايام القايم وحاصر باغاية [vid. el-Bekri p. 504] وهزم للجيش الكبيرة عليها ثم حاصر قسطنطينية [vid. Idrisi, I, 253] سنة ثلاث وثلاثين وثلاثماية وقتل تيسة [تبسة. leg. vid. Idrisi, I, 237] ومجانة [vid. el-Bekri, 596] وهدم سورها وامن اهلها ودخل مدينة مرخية [مرمجة. leg. vid. el-Bekri, p. 597] فلقبه رجل من اهلها واهدى له حماراً اشهب مليح الصورة فركب ابو يزيد من ذلك اليوم وكان قصيراً أعوج يلبس حبة صوف قصيرة قبيح الصورة ثم انه هزم كتامة وانفذ ضايقة من عسكره الى سببية [vid. el-Bekri, p. 597] ففتحها وصلب عاملها وسار الى الاربس [vid. el-Bekri, p. 502] ففتحها واحرقها ونهبها وجاء الناس الى الجامع فقتلهم فيه فلما اتصل ذلك باهل المهديّة استعظموه وقالوا للقايم الاربس باب افريقية ولما اخذت زالت دونة بني الاعلب فقال لا بد ان يبلغ ابو يزيد المصلى وهو اقصى غايته ثم ان القايم اخرج للجيش لضبط البلاد فاخرج جيشاً الى رقدة [vid. el-Bekri, p. 476] وجيشاً الى القبروان وجمع العساكر فحاف ابو يزيد وعول على اخذ بلاد افريقية واخربها وقتل اهلها وسير القايم للجيش الذي اجتمع

له مع فتاه ميسور وسير بعضه مع فتاه بشرى الى باجة [vid. el-Bekri, p. 511] فلما بلغ ابا يزيد خبر بشرى ترك ائقاله وسار جريده اليه فانتقوا بباجة فانهزم عسكر ابي يزيد وبقى في نحو اربعماية مقاتل فقال لهم ميلوا بنا تخالفهم الى خيامهم ففعلوا ذلك فانهزم بشرى الى تونس وقتل من عسكره كثير من وجوه كنامة وغيره ودخل ابو يزيد باجة فاحرقها ونهبها وقتلوا الاطفال واخذوا النساء وكتب الى القبائل يدعوهن الى نفسه فأتوه وعمل الاخبية والبنود والأت الحرب، ولما وصل بشرى الى تونس جمع الناس الاموال فاجتمع اليه خلق فجهزهم وسيرهم الى ابي يزيد وسير اليهم ابو يزيد جيشا فالتقوا واهتتلوا فانهزم اصحاب ابي يزيد ورجع اصحاب بشرى الى تونس غانمين ووقعت فتنة في تونس ونهب اهلها دار عاملها فهرب وكاتبوا ابا يزيد فاعطاهم الامان وولى عليهم رجلا منهم يقال له دهمون وانتقل الى فحص ابي صالح وخافه الناس فانتقلوا الى القيروان واته كثير منهم خوفا ورعبا وامر انقام بشرى ان يتجسس اخبار ابي يزيد فسير اليهم طليقة من عسكره وامر مقدمهم ان يقتل ويتهب ليرعب قلوب الناس ففعل ذلك وانتفى هو وبشرى واقتتلوا وانهزم عسكر ابي يزيد وقتل منهم اربعة الاف واسر خمسمائة فسيرهم بشرى الى امهدية في السلاسل فقتلهم العامة ٥

ذكر استيلاء ابي يزيد على القيروان ورقادة، لما انهزم اصحاب ابي يزيد غاضه ذلك وجمع الجوع ورحل وسار الى قتال الكتاميين فوصل الى الحيرة [الجيرة شريك، vid. el-Bekri, p. 499] وتلاقت الطلائع وجرى بينهم قتال فانهزمت طلائع الكتاميين وتبعهم البربر الى رقدة ونزل ابو يزيد بالغرب من القيروان في مائة الف مقاتل ونزل من الغد شرق رقادة وعملها خليل لا يلتفت الى ابي يزيد ولا يبالي به والناس ياتونه فيخبرونه بقرعهم فامر ان لا يخرج احد يقتل وكان ينتظر وصول ميسور في الجيش الذي معه فلما علم ابو يزيد ذلك زحف الى البلد بعض عسكره فانشبوا القتال فجرى بينهم قتال قتل فيه من اهل القيروان خلق كثير فانهزموا وخليل لم يخرج معهم فصاح به الناس فخرج منكاه من باب تونس واقبل ابو يزيد فانهزم خليل بغير قتال ودخل القيروان ونزل بداره واغلق بابها ينتظر وصول ميسور وغفل هلك اصحابه ودخل البربر المدينة فقتلوا واضعدوا وقتل بعض الناس في اشراف البلد وبعث ابو يزيد رجلا من اصحابه اسمه ايوب الزويلي الى القيروان بعسكر فدخلها واواخر صفر ونهب البلد وقتل وعمل اعمالا عظيمة وحصر خليلا في داره فنزل هو ومن معه بالامان فحمل خليل الى ابي يزيد فقتله وخرج شيوخ اهل القيروان الى ابي يزيد وهو يرقاه فسلموا عليه ونلبوا الامان فاضلهم واصحابه يقتلون وينهبون فعادوا انشكروا وقالوا خربت المدينة فقال وما يكون خربت مكة والبيت المقدس ثم امر بالامان وبقى طليقة من البربر فاهبوا فأتاهم الخبر بوصول ميسور في عساكر عظيمة فخرج عند ذلك البربر من امدينة خوفا منه وقارب مدينة القيروان واتصل للخبر بالقيام ان بنى كملان قد كاتب بعضهم ابا يزيد على ان يكونه من ميسور فكتب الى ميسور يعرفه ويحذره ويأمره بطردهم فرجعوا الى ابي يزيد وقالوا له ان عجلت ظفرت به فسار من يومه فالتقوا واشتد القتال بينهم وانهزمت بيسرة ابي يزيد فلما رأى ابو يزيد ذلك حمل على ميسور فانهزم اصحاب ميسور فعصف ميسور فرسه فكبا به فسقط عنه وقاتل اصحابه عليه ليمنعوه فقتله بنو كملان الذين نردم اشتد القتال حينئذ فقتل ميسور وحمل راسه الى ابي يزيد وانهزم عامة عسكره وسيرو

الكتب إلى عامة البلاد يخبر بهذا الظفر وظيف براس ميسور بالقيروان واتصل خبر التهوية بالقيام فخاف هو ومن معه بالمهدية وانتقل أهلها من أرباضها إلى البلد فاجتمعوا واحتموا بسورة فنعمهم القيام ووعدهم الظفر فادوا إلى زوبلة [vid. el-Bekri, p. 480] واستعدوا للحصار وأقام أبو يزيد شهرين وثمانية أيام في خيم ميسور وهو يبعث السرايا إلى كل ناحية فيغنمون ويعودون وأرسل سرية إلى سوسة [vid. not. ad pag. 174] ففأخوه بالسيف وقتلوا الرجال وسبوا النساء وأحرقوها وشقوا فروج النساء وبقروا البنون حتى لم يبق موضع في إفريقية معور ولا سقف مرفوع ومضى جميع من بقى إلى القيروان حفاة عرا ومن يخلص من السبي مات جوعاً وعطشاً وفي آخر ربيع الآخر من سنة ثلاث وثلاثين وثلاثمائة أمر القيام بحفر الخندق حول أرباض المهدية وكتب إلى زبري بن مناد سيد صنهاجة وإلى سادات كتامة والقبائل يحثهم على الاجتماع بالمهدية وقتال النكار فتأهبوا للمسير إلى القيام والساه اعلم ٥

ذكر حصار أبي يزيد المهدية، لما سمع أبو يزيد بتأهب صنهاجة وكتامة وغيرهم لنصب القيام خاف ودخل من ساعته نحو المهدية فنزل على خمسة عشر ميلاً منها وبث سراياه إلى ناحية المهدية فأنتهيت ما وجدت وقتلت من أصابت فاجتمع إلى المهدية وانفقت كتامة واختاب القيام على أن يخرجوا إلى أبي يزيد ليتربوا عليه في معسكره لما سمعوا أن عسكره قد تفرق في الغارة فخرجوا يوم الخميس لثمان بقين من جمادى الأولى من السنة وبلغ أبو يزيد وقد أانه ولده فصل بعسكر من القيروان فوجههم إلى قتل كتامة وقدم عليهم أينما فالتقوا على ستة أميال من المهدية وقتلوا وبلغ الخبر أبا يزيد فركب بجمع من بقى معه فلقى أصحابه منهزمين وقد قتل كثير منهم فلما راه الكتاميون انهزموا من غير قتال وأبى يزيد في أثرهم إلى باب الفتح واقتحم قوم من البربر فدخلوا باب الفتح فاشرف أبو يزيد على المهدية ثم رجع إلى منزله ثم يقدم إلى المهدية في جمادى الآخرة فأناب الفتح ووجه زوبلة إلى باب بدر ثم وقف هو على الخندق لحدث وبه جماعة من السبي فناشبههم أبو يزيد القتال على الخندق ثم اقتحم أبو يزيد ومن معه البحر فبلغ الماء صدور الدواب حتى جاوروا السور لحدث فانهزم العبيد وبينه وبين المهدية رمية سهم وتفرق أصحابه في زوبلة بنهبون ويقتلون أهلها يذلبون الأمان والقتال عند باب الفتح بين كتامة والبربر وهم لا يعلمون ما صنع أبو يزيد في ذلك الجانب فحمل الكتاميون على البربر فهزموهم وقتلوا فيهم وسمع أبو يزيد بذلك ووصول زبري بن مناد فخاف المقام فقصد باب الفتح نيباً زبري وكتامة من ورايهم بطبولة وينوده فلما رأى أهل الأرباض ذلك ظنوا أن القيام قد خرج بنفسه من المهدية فدبروا وقويت نفوسهم وانتد قتالهم فتخبر أبو يزيد وعرفه أهل تلك الناحية فنهروا عليه ليقتلوه فاشتد القتال عنده فهدم بعض أصحابه حائضاً وخرج منه فتخلص ووصل إلى منزله بعد المغرب ولم يقاتلون العبيد فلما راه قويت قلوبهم وانهزم العبيد وافترقوا ثم رحل أبو يزيد إلى ثرنولة [فحص ترونوط apud el-Bekri p. 482] وحفر على عسكره خندقاً فاجتمع إليه خلف عظيم من إفريقية البربر ونفوسة والرباب وأقصى أعذب فحصر المهدية حصاراً شديداً ومنع الناس من الدخول إليها والخروج منها ثم زحف إليها سبعين بقين من جمادى الآخرة من السنة فحرق قتل عظيم فقتل جماعة من وجوه عسكر القيام

واقبح أبو يزيد بنفسه حتى وصل إلى قرب الباب فعرفه بعض العبيد فقبض على لجامه وصاح هذا أبو يزيد. فاقبلوه فاتاه رجل من أصحاب أبي يزيد فقطع يده وخلص أبو يزيد فلما رأى شدة قتال القاييم كتب إلى أهل القيروان فأمره بإرسال مقاتلة أهلها إليه ففعل ذلك فوصلوا إليه فحرف بهم آخر رجب فجری قتال شديد انهزم فيه أبو يزيد هزيمة منكرة قتل فيه جماعة من أصحابه وأكثر أهل القيروان ثم زحف الزحف الرابعة في العشر الآخر من شوال فجری قتال عظيم فانصرف إلى منزله وكثر خروج الناس من الجوع والغلا ففتتح عند ذلك القاييم الأحرار التي عملها المهدي وملاها طعاما وفرق ما فيها على رجاله وعظم البلا على الرعية حتى أكلوا الدواب والميتة وخرج من المهدية أكثر السوق والتجار ولم يبق بها سوى الجند فكان البربر يأخذون من خراج ويقتلونهم ويشقون بنوهم ضلما للذهب ثم وصلت كتامة فنزلت بقسطينة فخاف أبو يزيد فصار رجل من عسكره في جمع عظيم من درجمومه [cfr. el-Bekri, p. 661] ورجومه [leg.] وغيرهم فقاتلهم فبزمهم فتفرقوا وكان البربر يأتون إلى أبي يزيد من كل ناحية ينتهبون ويرجعون إلى منزلهم حتى افنوا ما كان في إفريقية فلم يبق معه سوى أهل أوراس [vid. el-Bekri, p. 595] وبني كملان فلما علم تفريق عساكره أخرج عسكره إليه وكان بينهم قتال شديد نلت خلون من ذي القعدة من سنة ثلاث وثلاثين وثلاثمائة ثم صبحهم من الغد فلم يخرج إليهم أحد وكان أبو يزيد قد بعث في طلب الرجال من أوراس ثم زحفت عساكر القاييم إليه فخرج من خندقه واقتتلوا واشتد بينهم القتال فقتل من أصحاب أبي يزيد جماعة منهم رجل من وجوه أصحابه فعظم قتله عليه ودخل خندقه ثم عود القتال فهبت ريح شديدة مضلّة فكان الرجل لا يبصر صاحبه فانهزم عسكر القاييم وقتل منهم جماعة وعاد الحصار على ما كان عليه وهرب كثير من أهل المهدية إلى جزيرة صقلية وطرابلس ومصر وبلد الروم وفي آخر ذي القعدة اجتمع عند أبي يزيد جموع عظيمة ويقدم إلى المهدية فقاتل عليها فتخيّر الكتاميون منهم مايتى فارس فحملوا حملة رجل واحد فقتلوا في أصحابه كثيرا وأسروا مثلهم وكانوا يصلون إليه فقتل أصحابه دونه وخلصوه وفرح أهل المهدية وأخذوا الأسرى في الحبال إلى المهدية، ودخلت سنة أربع وثلاثين وثلاثمائة وهو مقبم على المهدية، وفي الحرم منهما ظهر بأفريقية رجل يدعوا الناس إلى نفسه فأجاباه خلق كثير وأضاعوه وادى أنه عباسي ورد من بغداد ومعه أعلام سود فغفر به بعض أصحاب أبي يزيد فقبض عليه وسيره إلى أبي يزيد فقتله ثم أن بعض أصحاب أبي يزيد هرب إلى المهدية بسبب عداوة كانت بينهم وبين اقوام سعوا بهم إليه فخرجوا من المهدية فقاتلوا مع أصحاب القاييم فقاتلوا أصحاب أبي يزيد. ففشروا فتفرق عند ذلك أصحاب أبي يزيد ولم يبق معه غير هواره وبني كملان وكان اعتماده عليهم

ذكر رحيل أبي يزيد عن المهدية، لما تفرق أصحابه عنه كما ذكرنا اجتمع روسا من بقى معه وبشاوروا وقالوا نخصي إلى القيروان ونجمع البربر من كل ناحية ونرجع إلى أبي يزيد فاننا لا نأمن أن يعرف القاييم خبرنا فيقصدا فركبوا ومضوا ولم يشاوروا أبا يزيد ومعهم أشر العسكر فبعث إليهم أبو يزيد ليردّهم فلم يقبلوا منه فرحل مسرا في ثلاثين رجلا وترك جميع أثقاله فوصل إلى القيروان سادس صفر فنزل المصلى ولم يخرج إليه أحد من أهل القيروان سوى عامله وخرج الصبيان يلعبون حوله ويضحكون منه وبلغ القاييم رجوعه

فخرج الناس إلى ائقاله فوجدوا الطعام والخبز على حالة فخذوه وحسنت احوالهم واستراحوا من شدة الجوع والحر والفتنة. القايمة إلى البلاد عمالا يطردون عمال أبي يزيد عنها فلما رأى أهل القيروان قلعة عسكر أبي يزيد خافوا القايمة فأرادوا أن يقبضوا على يزيد ثم هابوه فقاتلوا القايمة يسألونه الأمان فلم يجيبهم وبلغ إلى يزيد الخبر فأنكر على عامله بالقيروان واشتغاله بالأكل والشرب وغير ذلك وأمره أن يخرج العساكر من القيروان للجهاد ففعل ذلك والآن لهم القول وخوفهم القايمة فخرجوا إليه وتسامع الناس في البلاد بذلك فانه العساكر من كل ناحية وكان أهل المداين والقرى لما سمعوا تنفري عساكره عنه أخذوا أعماله فمنهم من أرسل إلى المهديّة وثار أهل سوسة فقبضوا على جماعة من أصحابه فأرسلهم إلى القايمة فشكر لهم ذلك وأرسل إليهم سبع مراتب من الطعام فلما اجتمعت عساكر أبي يزيد أرسل للجيش إلى البلاد وأمرهم بالقتل والسبي والنهب والحرب وأحرأ المناسل [المناسل 1] فوصل عسكره إلى تونس فدخلوها بالسيف في العشرين من صفر سنة أربع وثلاثين وثلاثمائة فنهبوا جميع ما فيها وسبوا النساء والاطفال وقتلوا الرجال وهدموا المساجد ونجا كثير من الناس إلى البحر فغرقوا فسير إليهم القايمة عسكرا إلى تونس فخرج إليهم أصحاب أبي يزيد واقتتلوا قتلا شديدا فانهزم عسكر القايمة هزيمة قبيحة وحال بينهم الليل والنحو إلى جبل الرصاص ثم إلى اصطورة [Idrisi, 1, 264؟ سلفورة] فتمعهم عسكر أبي يزيد فلاحقوه وأفتلوا وصبر عسكر القايمة فانهزم عسكر أبي يزيد وقتل منهم خلف كثير وقتلوا حتى دخلوا تونس خامس ربيع الأول وأخرجوا من فيها من أصحاب أبي يزيد بعد أن قتلوا أكثرهم وأخذ لهم من الطعام شئ كثير وكان لأبي يزيد ولد اسمه أيوب فلما بلغه الخبر أخرج معه عسكرا كثيرا فاجتمع من سلم من ذلك الجيش ورجعوا إلى تونس ففتلوا من عاد إليها وأحرقوا ما بقي فيها وتوجه إلى باجة فقتل من بها من أصحاب القايمة ودخلها بالسيف وأحرقها وكان في عهده أمدد من القتل والسبي والتخريب ما لا يوصف واتفق جماعة على قتل أبي يزيد وأرسلوا إلى القايمة فرغبهم فاتفقوا بالخبر إلى يزيد فقتلهم وهاجم رجال من البربر في الليل على رجل من أهل القيروان وأخذوا ما له وثلاث بنات أبنكار فلما أصبح واجتمع الناس لصلاة أصبح قام الرجل في الجامع وصاح وذر ما حل به فقام الناس معه وصاحوا فاجتمع الخلف العنيم ووصلوا إلى أبي يزيد فاسمعوه فلما غلبنا فاعتذر إليهم ولطف بهم وأمر برد البنات فلما انصرفوا وجدوا في طريقهم رجلا مقتولا فسأله عنه فقيل أن فضل بن أبي يزيد قتله وأخذ أمرانه وكانت جميلة فحمل الناس المقتول إلى الجامع وقتلوا لا ساعة إلا للقايمة وأرادوا أن يربد فاجتمع أصحاب أبي يزيد عنده ولاموه وذلوا عنت على نفسك ما لا ساعة لك به لا سيما والقايمة قريب منا فجمع أهل القيروان واعتذر إليهم وأعطاهم العهد أنه لا يقتل ولا ينهب ولا يأخذ لهم [الحرم 1] فانه سعى أهل تونس وشد عنده فوثبوا إليهم وخلصوه وكان القايمة قد أرسل إلى مقدم من أصحابه يسمى على بن حمدون يأمره بجمع العساكر ومن قدر عليه من المسلمين [vid. el-Bekri, p. 515] فجمع منها ومن سليل [vid. el-Bekri, p. 534] وغيرها فاجتمع له خلف كثير وتبعه بعض سى هراس ففصد أمهدة فسمع به أيوب بن أبي يزيد وهو بمدينة باجة ولم يعلم به على بن حمدون فسار إليه أيوب وكبسه واستباح عسكره وصل فبهم وغنم ائقالتهم وهرب على المذكور ثم سبر أيوب جريدة خيل إلى نايقة من عسكر المهدي خرجوا إلى تونس فساروا

واجتمعوا ووقع بعضهم على بعض فكان بين الفريقين قتال عظيم قتل فيه جمع كبير وانهزم
عسكر القايم ثم عادوا ثانية وثالثة وعزموا على الموت حملة رجل واحد فانهزم اصحاب ابي
يزيد وقتلوا قتلا ذريعا واخذت اطفالهم وعددهم وانهزم ايوب واصحابه الى القيروان في شهر
ربيع الأول سنة اربع وثلاثين واربع مائة فعظم ذلك على ابي يزيد واراد ان يهرب الى
القيروان فاشار عليه اصحابه بالتوقف وترك العجالة ثم جمع عسكرا عظيما واخرج ابنه ايوب
ثانية لقتال على بن حمدون بكان يقال له بلطخ وكانوا يقتتلون فترة يظفر ايوب ومرة يظفر
على وكان على قد وكل بحراسة المدينة من يثق به وكان يحرس بابا منها رجل اسمه احمد
فراسل ايوب في التسليم اليه على مال ياخذه فاجابه ايوب الى ما طلب واقتل على ذلك
الباب ففكحه احمد ودخله اصحاب ابي يزيد فقتلوا من كان بها وهرب على الى بلاد كتامة في
ثلاثماية فارس واربعماية رجل وكتب الى قبائل كتامة ومعرة ومزانة [leg.؟] ومغراوة ومزانة
وغيرهم فاجتمعوا وعسكروا على مدينة القسطينية ووجه عسكرا الى هواره فقتلوا اهل هواره
وغنموا اموالهم وكان اعتماد ابي يزيد عليهم فاتصل الخبر بابي يزيد فسير اليهم عساكر
عظيمة يتبع بعضها بعضا وكان بينهم حروب كثيرة والفتح والظفر في كلها لعلى وعسكر
قايم وملك مدينة بحس [el-Bekri, p. 516, تيجس leg.]

ومدينة باغاية واخذهما من ابي يزيد
ذكر محاصرة ابي يزيد سوسة وانهزماه عنها لما راي ابو يزيد ما جرى على عسكرة من
الهنظمة جد في امره فجمع العساكر وسار الى سوسة سادس جمادى الآخرة من السنة وبها
جيس كبير القايم فحصرها حصرا شديدا فكان يقاتلها كل يوم فترة له ومرة عليه وعمل
الدبابات والمنجنيقات فقتل من اهل سوسة خلف كثير وحاصرها الى ان فوض القايم العهد
الى ولده اسمعيل المنصور في شهر رمضان وتوفي القايم وملك الملك ابنه المنصور على ما نذكره
ان شا الله وكنتم موت ابيه خوفا من ابي يزيد لقرية منه وعلى مدينة سوسة فلما ولي عمل
المراكب وشكنها بالرجال وسيرها الى سوسة واستعمل عليها رشيقا الكاتب ويعقوب ابن
اسحق ووصاها ان لا يقاتلها حتى يامرها ثم سار من الغد يريد سوسة ولم يعلم اصحابه
ذلك فلما انتصف الطريق علموا فتصرعوا اليه وسالوه ان يعود ولا يخاطر بنفسه فعاد
وارسل الى رشيق ويعقوب بالجد في القتال فوصلوا الى سوسة وقد أعد ابو يزيد للخطب
لاحراق السور وعمل دبابة عظيمة فوصل اسطول المنصور الى سوسة واجتمعوا بمن فيها
وخرجوا الى قتال ابي يزيد فركب بنفسه واقتتلوا واشتد الحرب وانهزم بعض اصحاب المنصور
حتى دخلوا المدينة فالقى رشيق الباب [النار 1.] في الخطب الذي جمعه ابو يزيد وفي الدبابة فاضام
لجو بالدخان واشتعلت النار فلما راي ذلك ابو يزيد واصحابه خافوا وضنوا ان اصحابه في
تلك الناحية قد هلكوا فلقد يمكن اصحاب المنصور من احراق الخطب ان لم ير بعضهم
بعضا فانهزم ابو يزيد واصحابه وخرجت عساكر المنصور فوضعوا السيف فيمن تخلف من
البربر واحرقوا خيامه وجد ابو يزيد هاربا حتى دخل القيروان من يومه وهرب البربر على
وجوههم فمن سلم من السيف مات جوعا وعطشا ولما وصل ابو يزيد الى القيروان اراد
الدخول اليها فنفعه اهلها ورجعوا الى دار عامله فحصره وارادوا كسر الباب فنثر الدنانير على
روس الناس فاشتغلوا عنه فخرج ابو يزيد واخذ امراته ام ايوب وتبعه اصحابه بعبالاتهم
ورحلوا الى ناحية سببية وفي على مسافة يومين من القيروان فنزلوها

ذكر ملك المنصور مدينة القيروان وانهزم ابي يزيد، لما بلغ المنصور الخبر سار الى مدينة
سوسة لسبع بقين من شوال من السنة ففوز خارجا منها وسرما فعله اهل القيروان فكتب
اليهم كتابا يومئذ فيه لانه كان واجدا عليهم لطاعتهم ابا يزيد وارسل من ينادى في
الناس بالامان فطالب نفوسهم ورحل اليهم فوصلها يوم الخميس لست بقين من شوال
وخرج اليه اهله فامهم ووعدهم خيرا ووجد في القيروان من حرم ابي يزيد واولاده جماعة
فحملهم الى المهديّة واجرى عليهم الارزاق ثم ان ابا يزيد جمع عساكره وارسل سرية
يتخبرون له فاتصل خبرهم بالمنصور فسير اليهم سرية فالتقوا واقتتلوا وكان اصحاب ابي يزيد
قد جعلوا كميناً فانهزموا وتبعهم اصحاب المنصور فخرج الكمين عليهم فاكثر فيهم القتل
والجراح فلما سمع الناس ذلك سارعوا الى ابي يزيد فكثرت جمعه فعاد ونازل القيروان وكان
المنصور قد جعل خندقاً على عسكرة ففرق ابو يزيد عسكرة ثلاث فرق وقصدهم بشجعان
اصحابه الى خندق المنصور فاقتتلوا وعظم الامر وكان الظفر للمنصور ثم اعدوا القتال فباشر
المنصور القتال بنفسه وجعل يحمل يميناً وشمالاً والمظلة على راسه كالعلم ومعه خمسمائة فارس
وابو يزيد في مقدار ثلاثين الفا فانهزم اصحاب المنصور هزيمة عظيمة حتى دخلوا الخندق
ونهبوا وبقي المنصور في نحو عشرين فارساً واقبل ابو يزيد قاصداً الى المنصور فلما راهم شهر
سيفه وثبت مكانه وحمل بنفسه على ابي يزيد حتى كاد يقتله فولى ابو يزيد هارباً وقتل
المنصور من ادرك منهم وارسل من يرد عسكرة فعادوا وكانوا سلخوا طريق المهديّة وسوسة
وتماذى القتال الى الظهر فقتل منهم خلف كثير وكان يوماً من الايام المشهورة لم يكن في
ماضى الايام مثله وراى الناس من شجاعة المنصور ما لم يظنوه فؤادته هيمته في قلوبهم
ورحل ابو يزيد عن القيروان واخر ذى القعدة سنة اربع وثلاثين وثلاثمائة ثم عاد اليه
فلم يخرج اليه احد ففعل ذلك غير مرة ونادى المنصور من ابي براس الى يزيد فله عشرة
الاف دينار واثن للناس في القتال فحجى قتال شديد فانهزم اصحاب المنصور حتى دخلوا
الخندق ثم رجعت الهزيمة على ابي يزيد فاقتربوا وقد انتصف بعضهم من بعض وقتل بينهم
جميع عظيم وعادت الحرب مرة لهذا ومرة لهذا وسار ابو يزيد يرسل السرايا فيقطع الطريق
بين المهديّة والقيروان وسوسة ثم انه ارسل الى المنصور يسال ان يسلم اليه حرمة وعياله
الذين خلفهم بالقيروان واخذهم المنصور فان فعل ذلك دخل في طاعته على ان يموت
واصحابه وحلف له باغلظ الايمان على ذلك فاجابه المنصور الى ما طلب واحضر عياله وسيره
اليه مكرمين بعد ان وصلهم واحسن كسوتهم واكرمهم فلما وصلوا اليه نكث جميع ما
عقده وقال انما وجههم خوفاً منى فانقضت سنة اربع وثلاثين وثلاثمائة ودخلت سنة خمس
وثلاثين وثلاثمائة ولم على حالهم ففي خامس الحرم منها زحف ابو يزيد وركب المنصور
وكان بين الفريقين قتال ما سمع بمثله وحملت البربر على المنصور وحمل عليها وجعل يضرب
فيهم فانهزموا عنه بعد ان قتل خلف كثير فلما انتصف الحرم على المنصور عسكرة فجعل
في الميمنة اهل افریقیة وكنامة في الميسرة وهو في عبيده وخاصته في القلب فوقع بينهم قتال
شديد فحمل ابو يزيد على الميمنة فهزمها ثم حمل على القلب فوقع اليه المنصور وقال هذا
يوم الفتح ان شاء الله تعالى وحمل هو ومن معه حملة رجل واحد فانهزم ابو يزيد واخذت
السيوف اصحابه فولوا منهزمين واسلموا اثقالهم وهرب ابو يزيد على وجهه فقتل من اصحابه

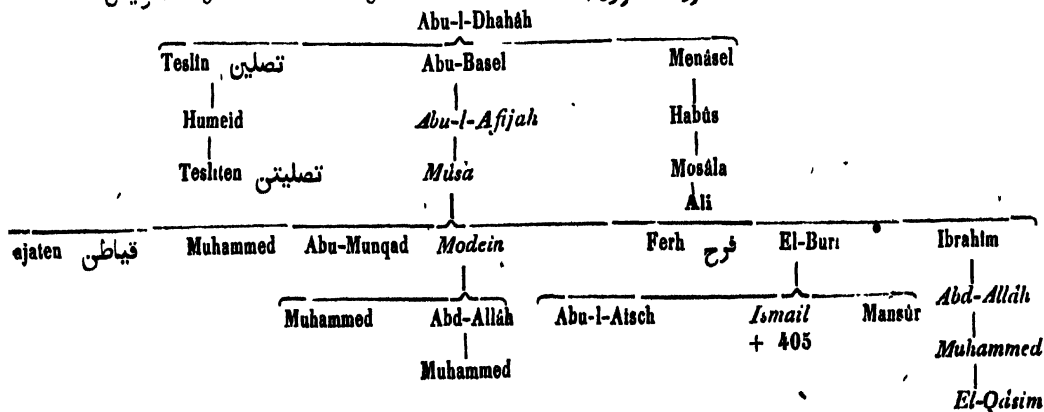
ما لا يحصى فكان ما اخذه اهل القيروان من روس القتلى عشرة الاف رأس وسار ابو يزييد الى تاه مريبت [vid. el-Bekri, p. 506] تلمديت [leg.] ثم ذبح قتل ابي يزييد، لما تمت الهزيمة على ابي يزييد اقام المنصور يتجهز للمسير في اثره ثم رحل واخر شهر ربيع الاول من السنة واستخلف على البلد مرايا الصقلي فادرك ابا يزييد وهو يحاصر مدينة باغاية لانه اراد دخولها لما انهزم فنع من ذلك فحصرها فادركه المنصور وقد كاد يفتحها فلما قرب منه هرب ابو يزييد وجعل كلما قصد موضعا يتحصن فيه سبقه المنصور حتى وصل طينة [vid. el-Bekri, p. 595] فوصلت رسل محمد بن حرز الزنقي وهو من اعيان اصحاب ابي يزييد يطلب الامان فامنه المنصور وامره ان يرصد ابا يزييد واستمر الهرب باق يزييد حتى وصل الى جبل البربر يسمى بيزال [el-Bekri, p. 515, Idrisi I, 232] واعلم على مذهبه وسلك الرمال ليخفي اثره فاجتمع معه خلق كثير فعاد الى نواحي معشرة والمنصور بها فكم ابو يزييد اصحابه فلما وصل عسكر المنصور راوهم فحذروا منه فعبى ابو يزييد اصحابه واقتتلوا فانهزمت ميمنة المنصور وحمل هو بنفسه ومن معه فانهزم ابو يزييد الى جبل سالات ورحل المنصور في اثره فدخل مدينة المسيلة ورحل في اثر ابي يزييد في جبال وعرة واودية عنيفة خشنة الارض فاراد الدخول وراه فعره الادلا ان هذه الطريق لم يسلكها جيش قط واشتد الامر على اهل العسكر فبلغ عليم كل دابة دينار ونصف وبلغت قرية الماء دينار او ما . رآ ذلك مال وقفار وبلاد السودان ليس فيهما عمارة وان ابا يزييد اختار الموت جوعا وعطشا على القتل بالسيف فلما سمع ذلك رجع الى بلاد صنهاجة فبلغ الى موضع يسمى قرية عمره فاقبل به الامير زيري بن مناد ائمنهاجي الحميري بعساكر صنهاجة، وعذا زيري جد بني باديس ملوك افريقية كما يلقى ذكره ان شاء الله تعالى فآثره المنصور واحسن اليه ووصل كتاب محمد بن حرز يذكر الموضع الذي فيه ابو يزييد من الرمال ومرضى المنصور مرضا شديدا اشفا منه فلما افاق من مرضه رحل الى المسيلة ثاني رجب وكان ابو يزييد قد سبقه اليه لما بلغه مرض المنصور وحضره فلما قصده المنصور هرب منه يزييد بلاد السودان فلما بلغ ذلك بنو كملان وهوارة وخدعوهم وصعدوا الى جبال كتامة وعجيسة [vid. el-Bekri, p. 515] وغيرهم فحصر بها واجتمع اليه اهلها وصاروا ينزلون يتخذون الناس فصار المنصور عاشر شعبان اليه فلم ينزل ابو يزييد فلما عاد نزل الى ساقية العسكر فرجع المنصور ووقع الحرب فانهزم ابو يزييد واسلم اولاده واصحابه ولحقه فارسون فعقروا فرسه فسقط عنه فآذبه بعض اصحابه ولحقه زيري بن مناد فطعنه فأنقذه وثر القتل عليه فخلصه اصحابه وخلصوا معه وتبعهم اصحاب المنصور فقتلوا منهم ما يزييد على عشرة الاف ثم سار المنصور في اثره اول شهر رمضان فاقتتلوا ايضا اشد قتال ولم يقدر احد الفريقين على الهزيمة لضيق المكان وخشونته ثم انهزم ابو يزييد ايضا واحترقت اقلعه وما فيها وطلع اصحابه على روس الجبال يرمون بالصخر واحاط القتال بالمنصور وتسواخذوا بالايدي وكثر القتل حتى ضنوا انه القنا واقتروا على السوا والتجا ابو يزييد الى قلعة تنامة وهي منبوعة فاحتوى بها وفي ذلك الوقت اتى الى المنصور وخبر له من كتامة برجل ظهر في ارضهم ادعى الربوبية فامر المنصور بقتله واقبلت هوارة فاكشر من مع ابي يزييد يطلبون الامان فامنهم المنصور وسار الى قلعة كتامة فحصر ابا يزييد فيها وفرق جنده حولها فناشبه اصحاب ابي يزييد القتال وزحف اليها المنصور غير مرة فعفى اخرها ملك اصحابه

بعض القلعة والقوا فيها النيران وانهزم اصحاب ابي يزيد وقتلوا قتالا ذريعا ودخل ابو يزيد واولاده واعيان اصحابه الى قصر في القلعة فاجتمعوا فيه فاحترقت ابوابه وادركهم القتل فامر المنصور باشعال النيران في شعاري الجبل وبين يديه ليلا يهرب ابو يزيد فصار الليل كالنهار فلما كان آخر النهار خرج اصحابه وهم يحملونه على ايديهم وحملوا على الناس حملة منكرا فارجوا لهم فنجوا به ونزل من القلعة خلف كثير فاخذوا فاحبروا بخروج ابي يزيد فامر المنصور بطلبه وقال ما اظنه الا قريبا منا فبينما هم كذلك ان ابي يابى يزيد وذلك ان ثلاثة من اصحابه حملوه من المعركة ثم ولوا عنه وانما حملوه لقبهم عرجه فذهب لينزل من الوعر فسقط في مكان صعب فاخذ وحمل الى المنصور فسجد شكرا لله تعالى والناس يكبرون حوله وبقي عنده الى سلع الحزم من سنة ست وثلاثين وثلاثمائة فأت من الجراح الذي به فامر بادخاله في قفص عمل له وجعل معه قردين يلعبان عليه وامر بسلخ جلده وحشاه تبينا وامر بالكتب الى ساير البلال بالبشارة

Ibn-Khallikān, vitam el-Mansūri Fatimidae enarrans, mentionem Abu-Jezidi etiam facit, cujus patrem *Kejda*, كيداد appellat (ed. de Slane, p. 113). Cfr. quoque Journ. Asiat. 1842, T. XIII, p. 246. Ex eodem loco p. 173 apparet, pro النكارية pag. 373 l. 21 legendum esse النكارية, quae secta erat schismatica, teste Ibn-Khaldūno eadem, ac Sofrija s. Saʿarita, de quibus antea pag. 365 quaestio erat.

P. 69 l. 1 *Chirurgus*. Metrum versus est *Tarṣl*. Et Tunesanus fol. 48 et Gayangos (Makkari, 2, p. 466) eodem modo versum citant. — L. 6 *Medjūna*, ut supra dictum est, nomen tribui berbericae fuit (cfr. *el-Bekri*, p. 533), at lectio codicis d. صدينة non est contemnenda. Non solum gens berberica, ejusdem ac Medjūna generis (*Ibn-Khaldūn*, f. 53, *el-Bekri*, p. 578), sed oppidum quoque munitum, non procul a Tetuān situm, ita appellatur (*el-Bekri*, p. 560), quod hic fortasse respexit scriptor. — L. 10 *De campo Zād*, seu Fahas el-Zād, et fluvio *Methāhen*, nihil inveni.

P. 70 l. 1 *Ibn-Khaldūn* (fol. 60) origines dynastiae gentis *Beni-Abi-l-Afijae*, regum *Selili* (سلول), hoc modo exposuit: a *Miknāso* (qui filius fuit Varsatifi ورمصطفى ben-Jahjae ben-Temsit, تمصيت ben-Dharisa, ضريسة ben-Redjtiq, رجيف ben-Madghisch ben-Berber) progenitus est Vanif, ونييف, qui Feradisum genuit, a quo Bafris s. Tafiris, بافريس s. Tafiris originem duxit. Hic genuit Abu-Nezūl s. Jezūl, نزول s. يزول a quo natus est:



L. 7 *Lubāt*, in summa codicum varietate, cum plurimis scripsi. In libris, quos consulere potui, geographicis, locum frustra quaesivi.

P. 71 l. 9 *Mellā*, urbs ad mare mediterraneum sita, adhuc antiquum retinens nomen ab el-Bekrī, p. 542 et Idrisio, I, 226 et II, 10 describitur. — L. 11 pro *Tekrur*, hoc loco, linear 12:a et paginae proxime sequentis linea 17:a legendum est *Nokūr*, quemadmodum c. bene habet. Haec urbs, ad fluvium ejusdem nominis sita, ab Idrisio ben-Sālih, qui anno 143 [760] mortuus est, condita, a Jala ben-el-Futāh anno 406 l. 410 [1015 l. 1019] pversa est. Ibn-Khaldūn (f. 97) historiam exposuit dynastiae, Beni-Sālih dictae, quae per longam annorum seriem hic regnavit. Cfr. *el-Bekrī*, p. 545, *Idrisi*, II, 4. — L. 33 *Abu-l-Qāsim* Neẓār, nomine el-Qāim-billāh notior, patrī Obeid-Allāh, el-Mehdi dicto, anno 322 [93½] successit. Cfr. ABULFEDAE *annales*, 2, p. 382, S. DE SACY, *la rel. de Druzes*, p. CCLXXVII.

P. 72 l. 17 *Agersif*, ad flumen Melujae inter Vadjdam et Melilam situm oppidum, de quo vid. *el-Bekrī*, p. 542. Idrisi, (I, 202) أقسيسف *Acarsif* scribit.

P. 73 l. 12 *Kennūn* in Makkario (2, 14) *Djanūn* scribitur. Rectius fortasse nomen *Gannūn* pronuntiandum est.

P. 74 l. 15 *Tahort*, urbs quatuor dierum iter a Tilimsān totidemque a mari dissita; cfr. *el-Bekrī*, p. 522, *Idrisi*, I, 233, *Aboulfēda*, p. 148. L. 16 pro *Menader Menad* scribendum est cum codicibus e. et h. Cfr. annotatio ad sequentem paginam. — L. 20 Vocem insolitam أحياش ejusdem habui significationis *ac حيشة Pro sequente طرية melius fortasse legatur: طوية i. e. animi propositum, et enuntiatio sic vertenda sit: *qui ex animi sensu iis sincerissimus fuit*. — L. 21 *Othmān ben-Affān*, Khalifa ordine post Muhammedem prophetam tertius, anno 23 [643] regnum adiit. — L. 29 De *Jala-ben-Muhammed* cfr. *Makkari*, 2, 167. Ibi *Beni Jeferen* enuntiatur. In *el-Bekrī* nomen tribus berbericae *Jafzoun* exstat quod, credo, nihil aliud est, quam praesens Jefrān. Vid. pag. 527, 528, 590.

P. 75 l. 7 De hac pugna, quae contra Ordonium regem nomine tertium gesta est cfr. *MAKKARI*, 2, 472. — L. 13 *Mad* vel potius *Ma'dd* i. e. el-Muezz-lidin-Allāh Abu-Temām Ma'dd, filius et successor Ismailis el-Mansūri, qui, quartus Fatemidarum rex, regnum et imperium in Aegyptum transtulit. Cfr. ABULFEDAE *Annāles*, 2, 460, *Ibn-Khallikān*, ed. Wüstenfeld n:o 337, *Quatremère*, la vie du khalife Moezz-lidin-Allah in *Journ. As.* 1836 vol. 2, p. 401 sqq. De expeditione, cujus mentio hic injecta est, Ibn-el-Athīr (cod. ups. cit. p. 207) ad annum 347 haec refert, ذكر مسير جيوش المعز العلوي الى اقصى المغرب، وفيها عظم امر ابن الحسن جوهر عند المعز بافريقية وعلى محله وصار في ديرة [تربية.] الوزارة فسيره المعز في صفر في جيش كثيف فيهم زيري. بن مناد الصنهاجي وغيره وامره بالمسير الى اقصى المغرب فسار الى تاهرت فحضر عنده يعلى بن محمد الزناتي فآكرمه واحسن اليه ثم خالف على جوهر فقبض عليه وثار اصحابه فقاتلهم جوهر فانهزموا وتبعهم جوهر الى مدينة افكان [فكان *el-Bekrī*, p. 338] فدخلها بالسيف ونهبها ونهب قصور يعلى واخذ ولده وكان صبيًا وامره بهدم افكان واحرقها بالنار وكان ذلك في جمادى الآخرة ثم سار منها الى فارس [فارس *leg.*] وبها صاحبها احمد بن بكر [ابن بكر *leg.*] فاغلب ابوابها فنازلها جوهر وقتلها مدة فلم يقدم عليها واتته هدايا الامراء الفاطميين باقصى السوس وأشار على

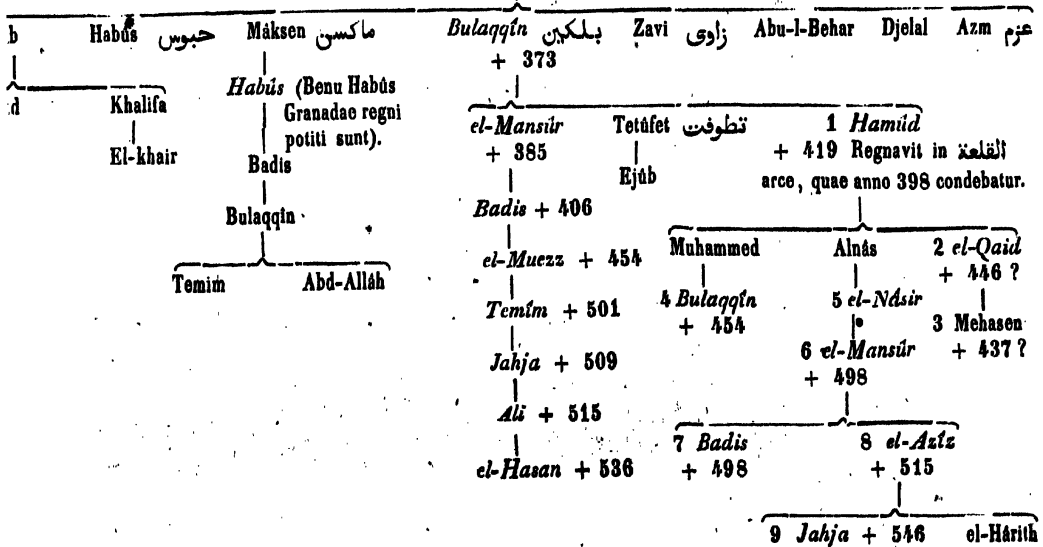
جوهر واصحابه بالرحيل الى سجلماسة وكان صاحبها محمد بن واسول قد تلقب بالشاكر لله ويخاطب بامير المؤمنين وضرب السكة باسمه وهو على ذلك سنة عشر سنة فلما سمع بجوهر هرب ثم اراد الرجوع الى سجلماسة فلقبه اقوام فاخذوه اسيرا وجملوه الى جوهر ومضى جوهر حتى انتهى الى البحر المحيط فامر ان يصاد له من سمكه فاصطادوا له فجعله في قلال الماء وجمله الى المعز وسلك تلك البلاد جميعها فافتتحها وعاد الى فاس فقاتلها مدة طويلة فقام زيرى بن مناد فاختر من قومه رجالا لهم شجاعة وامرهم ان ياخذوا السلالم وقصدوا البلد فصعدوا الى السور الادنى في السلالم واهل فاس امنون فلما صعدوا الى السور قتلوا من عليه ونزلوا الى السور الثانى وفتحوا الابواب واشعلوا المشاعل وضربوا الطبول وكانت الامارة بين زيرى وجوهر فلما سمعها جوهر ركب في العساكر فدخل فاسا فاخفى صاحبها فاخذ بعد يومين وجعل مع صاحب سجلماسة وكان فتحها في رمضان سنة ثمان واربعين وثلاثماية وجملها في قصصين الى المعز بالمهدية واعطى تاهرت لزيرى بن مناد — L. 17 *Djevher a Tunesano* (f. 38) *Sclavonius*, appellatur. *Vitam Djevheri enaravit Ibn-Khallikdn*, ed. de Slane, p. lvf, ed. *Wüstenf.*, fasc. 2, p. 9v

P. 76 l. 1 de *Jedu* cfr. *Makkari*, 2, 191. — L. 2 Tam Scheháb-el-dinus (cod. paris. reg. 616 fol. 165 r.) quam *Ibn-Khaldún* (fol. 59) pro *Vaschül Vasül* scribunt, consentiente etiam *Abu-l-feda* in fragmento nuper allato. Cfr. genealogia in annot. ad pag. 83.

P. 77 l. 4 *el-Hákím*, nomine secundus, nonus e gente *Omajjadarum* rex, ab anno 350 usque ad 366 (976) regnavit. Cfr. *MAKKARI*, 2, 156 sqq. — L. 6 *Bulaqqini* nomen ab aliis aliter enuntiat. *Ibn-Khallikánum*, qui vitam ejus scripsit (ed. de Slane, p. 131, ed. *Wüstenfeld*, fasc. 2, p. 1f), respectu habitu ad vocales, secutus sum. Ut uno conspectu *Zeiridarum* gentem memorabilem intueatur lector, genealogiam eorum ex *Ibn-Khaldúno* (fol. 69) hic adscribam.

Mendád (e tribu *Sunhádjae* oriundus)

Zeiri + 360



نهر حبر يوسف بلكين بن زيرى بن مناد الصنهاجى الحبيرى اجتمعت صنهاجة ومن والاها بالمغرب على طاعته قبل ان يقدمه المنصور وكان ابوه مناد كبيرا فى قومه كثير المال والولد حسن الضيافة لمن يربيه ويقدم ابنه زيرى فى ايامه وكان كبيرا من صنهاجة واغار بهم وسى فحسدته زناته وجمعت له لتسير اليه وتجاربه فسار اليهم مجدا فكبسهم ليلا ولم غارون بارض مغيلة فقتل منهم كثيرا وغنم ما معهم فكثر تبعه فصاقت بهم ارضهم فقالوا له لو اتخذت لنا بلدا غير هذا فسار بهم الى موضع مدينة اشير فرأى ما فيه من العيون فاستحسنه وبى فيه مدينة اشير وسكنها هو واصحابه وكان ذلك سنة اربع وعشرين وثلاثماية وكانت زناته تفسد فى البلاد فاذا طلبوا احتنوا بالجبال والمرارى فلما بنيت اشير صارت صنهاجة من البلاد وبين زناته والبربر فسر بذلك القايم وسمع زيرى بزنانته وفسادهم واستحلهم المحرمات وانه قد ظهر فيهم نى فسار اليهم وغزاهم واخذ الذى كان يدعى النبوة اسيرا واحضر الفقها فقتله ثم كان له اثر حسن فى حادثة ابي يزيد الخارجى وحمل الميرة الى القايم بالمهدية فحسن موقعها منه ثم ان زناته حصرت مدينة اشير فجمع لهم زيرى جموعا كبيرة وجرى بينهما عدة وقعات قتل فيها كثير من الفريقين ثم ظفر بهم واستباحهم ثم ظهر بجبل اوراس رجل وخالف على المنصور وكثر جمعه يقال له سعيد بن يوسف فسير اليه زيرى ولده بلكين فى جيش كثيف فلقبه عند باغاية واقتتلوا فقتل الخارجى ومن معه من هواره وغيرهم فزاد محله عند المنصور وكان له فى فتح مدينة فارس [فارس leg.] اثر عظيم على ما ذكرناه ثم ان بلكين بن زيرى قصد محمد بن الحسين بن خوز الزناتى وقد خرج عن طاعة المعز وكثر جمعه وعظم شأنه فظفر به يوسف بلكين واكثر القتل فى اصحابه فسر المعز بذلك سرا عظيميا لانه كان يستخلف يوسف بلكين على الغرب لقوته وكثرة اتباعه وكان يخاف ان يتغلب على البلاد بعد مسيره عنها الى مصر فلما استحكمت الوحشة بينه وبين زناته امن بغلبه على البلاد ثم ان جعفر بن على صاحب مدينة المسيلة واعمال الزاب كان بينه وبين زيرى محاسبة فلما كثر يقدم زيرى عند المعز ساء ذلك جعفر ففارق بلاده ولحق بزنانته فقبضوه قبالا عظيميا وملكوه عليهم عداوة لزيرى وعصى على المعز فسار اليه زيرى فى جمع كثير من صنهاجة وغيرهم فالتقوا فى شهر رمضان واشتد القتال بينهم فكبأ بزيرى فرسه فوق فقتل وراى جعفر من زناته تغييرا عن طاعته وندما على قتل زيرى فقال لهم انه ابنه يوسف بلكين لا يترك نار ابيه ولا يرضى ثمن قتل منهم والراى ان يختصم بالجبال المنيعه والاورار فاجابوه الى ذلك فحمل ما له واهله فى المراكب وبقي هو مع الزناتيين وامر عبيده ان يحملوا فى المراكب فتنة ففعلوا وهو يشاهد من البر فقال لزنانته اريد انظر ما سبب هذا لنشر فصعد المركب ونجا معهم وسار الى الاندلس الى الحكم الاموى فاكرمه واحسن اليه بدمت زناته كيف لم يقتلوه ويغنموا ما معه ثم ان يوسف بلكين جمع فاكتر وقصد زناته واكثر القتل فيهم وسى نساءهم وغنم اولادهم وامر ان يجعل القدور على رؤسهم ويطلبخ فيها يما سمع المعز بذلك سره ايضا وزاد فى اقطاع بلكين المسيلة واعمالها وعظم شأنه ۞ Neque ea praetermittam, quae ultima in nostro codice, de Bulaqqino occurrunt verba, ad annum 365 relata (proxime sequens volumen Ibn-el-Athiri ab anno 527 incipit) pag. 395:

ذكر حرب يوسف بلكين مع زناتة وغيرها بأفريقية، في هذه السنة [٣٦٥] جمع حزررون بن قلقول بن حزر الزناتي جمعا كبيرا وسار الى سجلماسة فلقبه صاحبها في رمضان فقتل حزررون وملك سجلماسة. واخذ منها من الاموال والعهد شيئا كثيرا وبعث برأس صاحبها الى الاندلس وعظم شأن زناتة واشتد ملكهم وكان بلكين عند سبتة وكان قد رحل الى فاس وسجلماسة وارض الهبط وملكه كله وطرد عنه غمال بنى امية وهربت زناتة منه فلجأ كثير منهم الى سبتة وفي للاموى صاحب الاندلس وكان في طريقه شعاب مشتبكة لا تسلك فامر بقطعها واحراقها ففعلت واحرقت حتى صار للعسكر طريقا ثم مضى بنفسه حتى اشرف على سبتة من جبل منزل عليها فوقف نصف نهار لينظر من اى جهة يجاورها ويقانلها فرأى انها لا تؤخذ الا باصطول فخافه اهلها خوفا عظيما ثم رجع عنها نحو البصرة وفي مدينة حسنة تسمى بصرة في المغرب فلما سمعت به زناتة رحلوا الى اقصى الغرب في الرمال والبراري هاربين منه فدخل يوسف البصرة وكانت قد عمرها صاحب الاندلس عمارة عظيمة فامر بهدمها ونهبها ورحل الى بلد برغواضة وكان ملكهم عيس بن ام الانصار وكان مشعبذا ساحرا وادعى النبوة فاضاعوه في كل ما امر به وجعل لهم شريعة فغراه بلكين وكانت بينهم حروب عظيمة لا توصف كان الظفر في اخرها لبلكين وقتل الله عيس بن ام الانصار وهزم عساكره وقتلوا قتلا ذريعا وسبى من نسايبهم وابنائهم ما لا يحصى وسيره الى افريقية فقال اهل افريقية انه لم يدخل اليهم من السبى مثلهم قط واقام يوسف بلكين بتلك الناحية قاهرا لاهلها واهل سبتة منه خائفون وزناتة هاربون في الرمال الى سنة ثلاث وسبعين وثلاثماية هـ

— L. 24 *praefectum Otheiri*. Verbis iterum diligentius pensatis, lectionem codicis c. praefendam ceteris puto. Scribas igitur: "Ghalibum, praefectum habenarum suarum i. e. equitatus sui". — L. 18 *Djézirát-el-Khadhra*, urbs Hispaniae notissima, hodie *Algésiras* appellata est. Cfr. *Idrisi*, II, 17, *Aboulféda*, p. ١٧٢

P. 78 l. 3 *castellum Maamidae*, postea ab Ibn-Abi-Zer' *Qasr-el-Djeváz* vel *Qasr-el-Medjaz* vocatum, jam Alcazar nominatur. Cfr. *el-Bekri*, p. 558, *Idrisi*, II, 6, *Aboulféda*, p. ١٣٣, GRABERG l. l. p. 44. — L. 22 *De Zeirio ben-Atija* cfr. pag. 86.

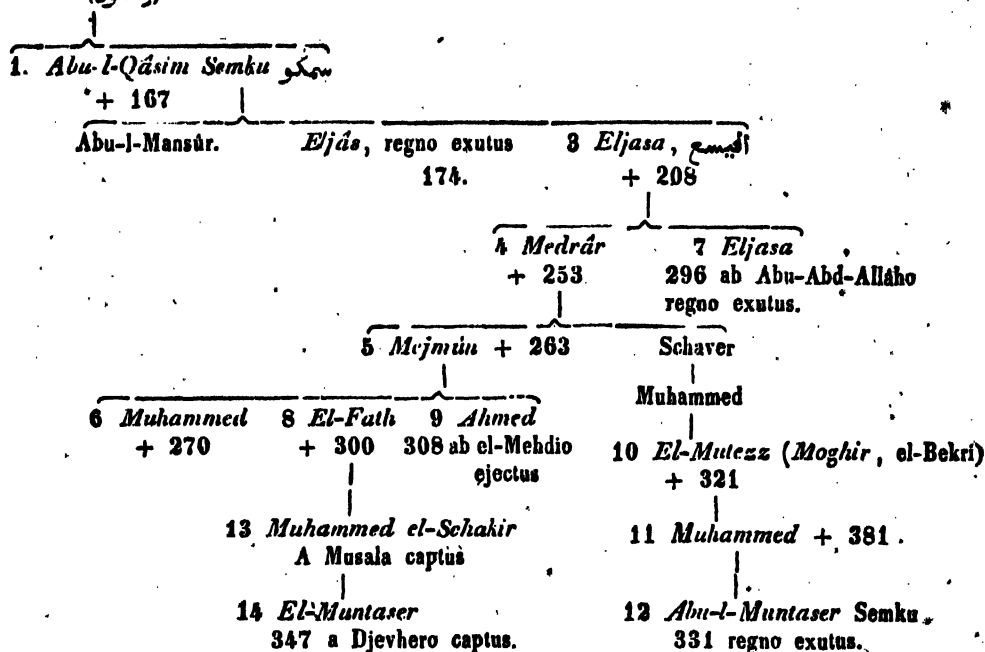
P. 79 l. 14 *el-Meria* s. *Almeria*, arabice *el-Merlissa*, urbs nobilis Hispaniae, de qua cfr. *Idrisi*, II, 43, *Aboulféda*, p. ١٧١ — *De Tuneso*, urbe Mauritaniae notissima, vid. *el-Bekri*, p. 489, *Idrisi*, I, 261, *Aboulféda*, p. ١٢٢ — L. 16 *Ali ben-Hamúd*, e gente Idrisidarum, anno 403 (1013) Cordubae rerum potitus, el-Násir-lidin-Alláh nomine sese ornavit et anno 408 (1017) violenta morte periit. Cfr. MAKKARI, 2, 230 sq. *Hamúd*, quemadmodum rem exposuit Ibn-Khaldún (fol. 100), ab Idriso sic ortus est: *Hamúd ben-Mejmún ben-Ahmed ben-Ali ben-Obeld-Alláh ben-Idris ben-Idris*. Tandem Sebtæque Hamuditæ diu imperitarunt, donec anno 729 [1325], his urbibus a Merinidis captis, regnum eorum plane eversum est. — L. 21 *Nezár ben-Mad*, plenius *Aziz-billáh Abu-Mansúr Nezár*, qui filius erat Ma'ddi el-Muezzi, anno 365 (975) patri in regno Fatemidarum successit, et anno 386 (996) mortuus est. Cfr. *Ibn-Khallik*. ed. *Wüstenfeld*, n:o ٧١ — L. 31 *Abu-l-Hákim* a Makkario (2, 189), ut in b. est, *Omar* appellatur.

P. 80 l. 23 *Ibn-el-Fejád*, a Makkario (2, 194) *Ahmed ibn-Saíd ibn-Muhammed ibn-Abd-Alláh* nominatus, librum كتاب العبر inscriptum scripsisse fertur, quem sine dubio hic et pag. 97 respexit Noster, ubi pro *el-nejer* cum cod. c. *el-ibar* legendum est.

P. 81 l. 2 *Kabrá*, hodie Grán nomenata urbs notissima; cfr. *el-Bekri*, p. 527, *Idrisi*, I, 230, *Aboulfeda*, p. 117. — L. 27 portus *Hontin*, e regione Almeriae situs est. Cfr. *Aboulfeda*, p. 117.

* P. 82 l. 20 *el-Mundhir*, cognomine *Abu-l-Hákim*, sextus regum Hispaniae e genti Omsajdarum, anno 275 (888) diem obiit supremum. Cfr. *MARKABI*, 2, 130 sq. — L. 8 Anno 296, cfr. *Nicholson* l. l.

P. 83 l. 10 pro horti scribendum esse puto *suburbia*, vocabulo *أرياض* in *أرياض* mutat. — L. 11 *Djof-Andalus*, id est: in parte Hispaniae ad caurum versa. Urbs *Mikná* quae hodie *Mequinenza* appellatur, ab *Idrisio* (II, 234) commemoratur. — L. 20 *Varzigha*, urbs inter Aghamat et Fesam sita, de qua vid. *el-Bekri*, p. 610. De *Awzadj* tacent Geographi. — L. 31 *Benú-Medrár* & *Benú-Vasúll*, qui e gente Miknásaee oriundi, per longum annorum spatium Sidjilmásae regnarunt, ab Ibn-Khaldúno (fol. 59) et *el-Bekrio* (p. 602 sqq) commemorati sunt. Ex illo sequentem eorum genealogiam exscripsi:
Vasúll (واسول) ben-Maslán ben-Abi-Nezúl ben-Abi-Tafrís ben-Ferádís ben-Vanif b. *Mikná*



P. 84 l. 2 *Hamím*, quem Ibn-Khaldún (fol. 98 v.) dicit anno 313 in monte *Hamím* prope Tetuán surrexisse et jam anno 315 periisse, ab *el-Bekrio* (p. 548) *Abu-Muhammed Hamím el-Mutqari* (المطغري؟ المتقري) appellatur. Hic diligentius historiam ejus doctrinamque exponens, ab Ibn-Abi-Zer' haud raro dissentit. — L. 11 pro *Talíja* *el-Bekri* habet *Tunfit*. — L. 19 Vox *بركة* in *el-Bekrio* يدكى scripta, a cel. Quatremério in *الا يدكى*, bene commutatur i. e. pisces non, nisi ventre eorum ejecto, comedere licuit. *Schehdab-el-dín* (cod. par. reg. 616 f. 165) in eundem sensum dicit: *وامر بتذكية الحوت*. — L. 29 Voces *استسقى* et *استحصى* omnino contrariam vim habere, ex hoc loco certe patet. Illa saepissime

P. 87 l. 11 De his donis Makkari (2, 191) etiam loquitur iisdem fere verbis utens. — L. 13 *hippopotamus*, *مُط* sub hoc nomine in lexicis non offenditur. Scuta huiusmodi Idrisi (1, 205) describens, ea e terra tribus *Lamtas*, quae fines regni Marocani meridionales inhabitat, venire dicit ideoque *Lamtensia* appellari. El-Bekri autem (p. 634) nomen ab animali sic dicto deducit. — Pro *Zab* Quatremère (el-Bekri, p. 508) in suo codice legit *الزان*, quae secundum illum scriptorem arbor est africana. Makkari vero (l. 1) nostram tuetur scribendi rationem.

P. 89 l. 4 *Vadjda*, hodie *Uschda*, urbs nota. — L. 16 De *Vádhiho* cfr. *MAKKARI* 2, p. 192, 227, 491, 494, 497. — L. 24 *Vadi-Zádet*, fluvius milliario modo ab urbe *el-Basrae* distans, de quo cfr. *el-Bekri*, p. 567.

P. 90 l. 5 *Vadi-Mina* eundem ac fluvium *Vadi-el-Monávil* esse putavit Quatremère (*el-Bekri*, p. 559). — L. 32 *El-Zahrae* templum nobilissimum accurate descriptum invenies in *Makkario* (2, 237). Situm erat intra palatium celebre, nomine *el-Zahrae* insignitum. Cfr. etiam *Ibn-Khallikán*, ed. *Wüstenfeld*, fasc. VII, p. ١٣٣.

P. 91 l. 2 *pauperibus pudicis*. Ita verba insolita *اهل الستر* verti. Petis Delacroix: "pauvres honteux"; Dombay: "tugendhafte Personen". — L. 20 *Mestla* s. rectius *el-Mesila*, urbs ab *el-Qáim-billáh* anno 315 [927] *Biskerae* a septentrione condita et nomine *el-Muhammedijae* insignita. Cfr. *el-Bekri*, p. 514, *Idrisi*, I, p. 232, *Aboulféda*, p. ١٣٨. — L. 21 *Ashir* secundum *Aboulféda* (p. ١٢٤) arx est in finibus *Bedjádjae*. Cfr. *El-Bekri*, p. 517. In lexico geographico, *Merásid-el-ittildá* inscriptio (cod. reg. parisi.) sic describitur: *مدينة في جبال البربر بالمغرب في طرف افریقیة الغربی مقابل بحایة في البر*.

P. 92 l. 13 Dynastia *Hamuditarum* in Hispania anno 399 [1009] extitit: est quo *Abd-el-Rahmān, el-Mansūrī* filius, violenta morte perit. Cfr. *MAKKARI*, 2, 225. — L. 59 de urbe Sela cfr. quae in annotatione ad pag. 10 dñi.

P. 93 l. 10 De tuba *Boraghvātae* cfr. pag. 112 et ea quae ibi disserui.

P. 94 l. 8 pro *hortis* rectius *suburbis* scripseris, et hn. proxime sequente pro *hortos suburbia* etiam substitutum voluerim.

P. 95 l. 22 *Jusuifi ben-Tuschfīn* fata enarrantur inde a pag. 119 hujus libri.

P. 96 l. 23 *el-Ardh*. In *Merdsid-el-ittild'* haec leguntur: العرض بالفتح مطل على فاس بالمغرب

P. 97 l. 14 *El-nejjir*, rectius *el-Ibar*; vid. annotationem ad pag. 80.

P. 98 l. 4 *Abu-Muhammed*. Cordubae anno 384 natus et Thahericus ideo appellatus, quod sectam Abu-Suleimani Daūd ibn-Khālf *el-Thaheri* Isfahanensis sequebatur, anno 456 [1064] obiisse dicitur ab Ibn-Khallikāno, qui vitam ejus enarravit (ed. *de Slane*, p. fvi, ed. *Wüstenf.* fasc. 5, p. 38. In anno igitur 405 error est gravissimus et 450 est scribendum, in textu vero arabico: بعد الخمسين Cfr. *MAKKARI*, 2, 335. — L. 12 *Salem*, urbs Castiliae, hodie *Medina-Celi* vocata. Vid. *Aboulféda*, p. lva

P. 99 l. 4 *Nejāsēk* pluralis est vocis نيزك, quae originis persicae, proprie نيزه, parvam hastam significat. *FRYTAG. Lexicon*: "stellae cadentes". — L. 9 de primordiis dynastiae *Hamuditarum* caput scripsit singulare *Makkari*, 2, p. 221 sqq. — L. 18 Cod. f. solus hoc loco sequentia inseruit: وفي سنة ثمان عشرة وأربع مائة قتل الفقيه أبو محمد الفاسي وصلب على سكة من بئر مدينة فاس وكان الذي قتله وإلى المدينة فاس دوناس ابن حمامة وهو الذي كان قتل القاضي أبا عبد الله بن أبي محمد بن أبي شعيب، وفيها قاض الفيض السبل (?) من عين اصيلتين على أهل فاس فهدم الديار، وفي سنة إحدى وعشرين قتل القاضي عباس أبو عبد الله بن شعيب وأولاده وولى القضا مكانه محمد بن كازة الرناني، وفي سنة تسع وعشرين عزل عن قضا فاس عمر بن عباس وولى مكانه القضا الفقيه أبو القاسم حميد الرحمان ابن الجان الحضي، وفي سنة أربع وثلاثين وأربع مائة زلزلت الأرض بمدينة فاس بالليل وزلزال عظيم تهدمت منها الديار ومات من شدتها الناس وفيها توفي القاضي عبد الرحمان بن البان وفي سنة تسع وثلاثين توفي القاضي عمر بن عامر الأزهري وكانا يتداولان خطة القضا فاتا قريباً من قريب، وفي سنة إحدى وأربعين كان الوباء العظيم بالمغرب هلك بمدينة فاس في شهر واحد ثلاثة عشر ألف قسماً ونيف، وفي سنة خمس وأربعين ولى القضا بعدوة القرويين الفقيه حسن بن حمود بن عزانة وولى القضا بعدوة الأندلس الفقيه أحمد بن محمد بن الوليد، وفي سنة إحدى وستين وأربع ل. 20 *Ismā'īl ben-Abbād*, pater *el-Mutadhedhī Ibn-Abbād*, qui postea Hispali regnavit, ab Idriso ben-Ahmed Hamudita occisus est. Cfr. *MAKKARI*, 2, 245. — *Abu-Bekr ben-Onar* sine dubio hic a Nostro significatur, de quo pag. 111 consulas.

P. 100 l. 7 *Hadi-Khalifa* (ed. Flügel. n:o 1110) librum hie citatum inscripsit: الكليل في الانساب Corona de genealogiis *Himjaritarum* eorumque regum proeliis gravibus, ac scriptorem ejus Abu-Muhammedem el-Hasanum ben-Ahmed ben-Ja'qub Hamedanensem Jemanensem anno 344 [947] mortuum esse dicit. *Hamedanensis* nomen a tribu quadam Jemanensi duxit. — L. 17

من بربريه وما راحم إعريس يبربريون صار يقول
(ومل) بربريت كنعان لما سكنها
إلى أرض سكنتها ولقد
من بلاد الصنك للخضب العجيب
فارت البربر بالعيش الخصب

Vid. etiam Ibn-Khallikān ed. *de Slane*, p. 19 — L. 23 *Zobeir ben-Bekhār* (ut recte b. e. scribunt), qui anno 256 [870] mortuus est, Qadhi Meccae erat géographiarum peritissimus. Ibn-Khallikān. (ed. *de Slane*, p. 19, ed. *Wüstensf.* fasc. 3, p. 40) brevem ejus vitam dedit. — L. 25 Librum hic indicatum in Hadji-Khalifa non reperi. Alius vero ibi exstat (cod. reg. paris. 875), sic inscriptus: نظم السلوكية في تواريت الخلفاء والملوك مختصر من الهجرة الى محمد البسطامي الخنفي سنة ٨٠٤ للشيع عبد الرحمن بن محمد البسطامي الخنفي

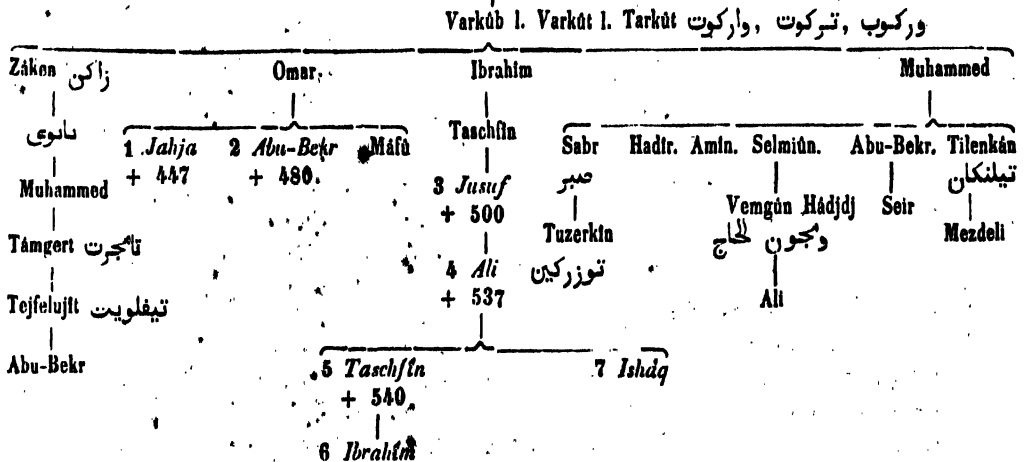
P. 101 *Sunhadja*. Ibn-Khaldūn, qui in historia Berberorum capitulum singulare huic tribui maximae dicavit (inde a fol. 68), has ejus gentes praecipuas nominavit: Belkām (= Telkām), Anhaqam, Schartam, Lemtūnam, Mesūfam, Gedālam, Mendāsam, Beni-Vārith, Lamtam, Guzūlam, Heskūram. Idrisi varias Sunhadjae familias commemoravit, sicut Lamtam I, p. 227, Lemtūnam p. 203, Mesūfam, Djedālam (= Gedalam) p. 206, Haskourām p. 216, Mendāsam p. 221. Neque omittendum est, el-Bekrium harum mentionem injecisse: Nafouzah p. 462, 501, 616, Benou-Ziad p. 570, Benou-Mesoufah p. 602, Haskourah p. 607, Schartah p. 612 et 629, Lamtah p. 614 et 627, Djezoulah p. 614, Benou-Lemas p. 620, Lamtounah p. 624, Benou-Wareth, Djodalah p. 625 et Madāsa p. 651, 652. De Berberis Schehāb-el-dīnus ille (cod. par. reg. n.º 616 fol. 163) haec pauca retulit: لما أسلمت البربر على يد الستة نفر الذين أسلموا عند عمر رضى الله عنه وأسلم بعضهم في زمن عثمان رضى الله عنه وأسلم بعضهم لما دخل المغرب عقبة بن نافع في زمن معاوية وأفتاحت الاندلس فجاز منهم كثير لعدوة الأندلس وسكنوا بها واستوطنوها وكان من البرابر ببلاذ الاندلس امرء وقواد وعلماء وقضاة وكتاب وصالحون وأولياء منهم ينسب لصنهاجة ومنهم لزنانة ومنهم ليفرون ومنهم لايلان ومنهم لبني خور ولبني عويجة ومنهم لبني رزيق وبني زروال وزنانة وأسم زنانة جانا بن يحيى بن مزيت بن ضريس بن هواك، ومن البربر امير تغور واد الحجارة وهو محمد بن أبياس المغيلي دخل الاندلس مع طارق في الفتح — — ان قبائل البربر لا تخصي كثيرتها ولا يحاط بارهاطها سكن منهم لوانة ونفوة باضريلس واحوازها الى القيروان الى تاهرت الى سجلماسة الى طنجة الى السوس الاقصى منهم صنهاجة وتنامة ودكالة وزكلاوة وفطوك وهسكورة ومنطاة ومتونة وتم لبناء لمت بن سبا وكان له اربعة عشر ولدا كان ولد له قبيلة من شهره منهم تمت ومنطاة وهسكور وفطوك وارناج وهو ابو صنهاجة ومسغوا وهو ابو مسوفة ولط ابو لط وايلان بن هيلالة ومتيوا ابو امتيوة وعمار وقيلان غمار ابن مضمون ومطباط وقليل وهؤلاء كلهم سمو غمارا لانهم غمروا في الجبال منهم من ولد حمير اصلهم عرب ومنهم من ولد اوزيغ بن يزنوس ومنهم من ولد انصوار بن السكاك وهو يحمي الا انه صاهر البربر واتى المغرب فقال تهورنا في البلاد فسموا

أهولة، ومن ولد قاتن وهاريس ومغيل ومطغر ابن قاتن ومديون ابن قاتن ابن منجولا وأيلان ابن مصمود بن بر بن قيس بن غيلان وأهلهم عرب إلا أنه حلف أيلان المصامدة فولد له أولاد كثيرة كل واحد تنسل منه قبيلة فبهم حلاجة ورجراجة ودوريكة وهوميرة وجنغيسة وهزرجة ودكالة وهناتة وبني ماغوس وأخلاوة وقبيل كثيرة كلهم يحيل درن إلى السوس الأقصى وما يليها. وكان فيهم قبل الإسلام ملوك من روبة [أوربة]. ونسبتهم لأورب بن يونس بن جفوا ابن ماريغ ومن أعلام قبائلهم زواغة وزناقة وزواوة ونغرة ولواتة ونفوسة ومغيلة وصديفة وشعوب كثيرة ولا يحصى لا غاية لها وأكثرهم منسوب إلى مدغيس بن بر بن قيس ومنهم من نسبته لأخيه قيس غيلان ومنهم من ينتسب إلى حم وإلى جذام وأكثر المغرب الأقصى مصامدة ونسبتهم لأيلان ابن مصمود بن ماريغ — L. 22 *Nul-Lemta* vid. annot. ad. pag. 8.

P. 102 *Tejveluthân*. Ibn-Khaldûn (fol. 81) loquitur de Telâkâkin ben-Varkûb ben-Evrâken bon-Vatleq (تلاكاكين بن وركوب بن أو راكن بن وتيطق)، qui rege Abd-el-Rahmâno Hispaniam gubernante, rebus praefuit Sunhâdjâe. Cui postea Tilûtân (تيلوتان) successit. In sequente Murabitum genealogia, quam ex eodem Ibn-Khaldûni loco retuli, hos duos omnino retulit:

E *Telmî* l. 6. *Lemtûna* (تلميت وهو لمتونا) genitus est Vathmal وأتمل, pater Amîti أميت, a quo Mesâla مصالة, pater Mansûri prognatus est. Hic genuit alterum Mesâlam, patrem el-Mansûri, a quo natus est

وتيطق l. ورتنلق Vertenteq



— L. 4 Abd-el-Rahmân, sine dubio nomine secundus, qui el-Mudhaffêr appellatus annos triginta duos (206—238) in Hispania regnavit. Vid. MAKRI, 2, 113 sqq. De primordiis Murabitum cfr. El-Bekri inde a pag. 625. — L. 26 *Tathelasin* apud el-Bekrium Teklasin (l. l.) scribitur, ubi etiam pro Tarsena *Tarschena* legitur, et pro Beqara *Qanqârah*. — L. 28 *Okba ben-Nâfi*, anno 20 [670] a Moavija Africae praefectus anno 62 [681] a Berberis occisus est; cfr. MAKRI, 2, 51, *Journ. Asiat.* 1841, T. XI p. 116.

P. 104 l. 28 *Vegâg*, apud el-Bekrium, p. 626, Wagag ben Razwa nominatur.

r. 111 l. 15 *Massa* in regione el-Sûs dicta, haud procul ab ostio fluminis Tenset, hodie etiamque urbs non contemnenda; vid. GALIANO DE HAMO, specchio di Marocco, p. 62. El-Bekri hic mentionem facit (p. 621) de *Vadi-Mâsa*, quod nomen a monasterio ejusdem nominis deducitur. — *Tarudant* ejusdem terrae urbs celebris, et adhuc multum antiquae conditionis retinens; vid. GALIANO, l. l.; ad flumen Sûs jacet. Cfr. *Idrisi*, I, 209; *Aboulféda*, p. 13. — L. 17 *Bedjilenses* in el-Bekri (p. 620) Jahilonenses vocantur, sicut cl. Quatremère in suo Qartâsi codice etiam nomen scriptum invenit. — L. 31 *Reudae*. Inter varias Masmûdae s. Masmûdae gentes Idrisi (I, 216, 220) tribum quoque ⵔⵓⵔ ; *Zolidam* commemorat, in qua, levissima facta mutatione, Nostri Reudam facile agnoscamus.

P. 112 *Schafschâva* fortasse eadem ac *Schafschâoun*, quam urbem 30⁰ milliarum a Nefis distare dicit el-Bekri, p. 609. — L. 18 *Beraghvâta*, tribus valida gentis Masmûdae, campos Tamesnae et litus maris Atlantici inhabitans. El-Bekri p. 578 sqq. copiosius fata ejus enarrat. Ibn-Khaldûn, fol. 94, dynastiam ejus sic exposuit.

1 *Tarf*, rex ineunte saeculo secundo.

2 *Sâlih*, anno 129, regnante Hischâmo, apparuit et post 49 annorum regnum in orientem abiit.

3 *Eljâs* 50 annos regnavit, nec

Eljasa اليعاس

sectam aperuit.

4 *Junus* 44 annos regnans, pro religione sua patefacta pugnavit

Maâd (Muqallid)

Muhammed

5 *Abu-Ghâfir* post 29 annorum regnum + 300

6 *Abd-Allâh Abu-l-Ansâr* post 44 annorum regnum + 341

7 *Abu-Mansûr Isa*, post 41 annorum regnum a Bulaqqino ben-Zeiri 368 occisus.

8 *Abu-Hafs Abd-Allâh* anno 451 a Lemtunensibus occisus.

— L. 40 *Bernât* ab el-Bekrio (p. 542) *Berbât*, ut in c. est, appellatur.

P. 113 l. 6 *Kadaritae*, qui doctrinam liberi arbitrii in homine profitebantur, hic fidem ac Mutazilitate habentur, qui quamvis eadem ac illi defenderent dogmata, nomen tamen eorum abhorrebant. Vid. S. DE SACY, la religion des Druzes, introd. p. IX sqq. — L. 17 *Sâlih-el-Mumentîn* in Corano 66, 4 occurrit. — L. 29 *Jakes* s. Jakesch l. Jakosch nomen Dei est in lingua Berberorum. Cfr. MAKKARI, I, p. 302.

P. 114 l. 22 *Zehret-el-Bustân*. In Hadji-Khalifa nil, nisi inscriptio exstat. — L. 30 *Muqallid*. Observandum est, et El-Bekrium et Ibn-Khaldûnum huic nomen *Maâd* addere.

P. 120 l. 16 *Afrâgha*, hodie *Fraga*, 50 milliarum ab urbe Lerida sita, bene munita fuit. Cfr. *Idrisi*, II, 235. — L. 17 *Schantarîn*, hodie *Santarem*, urbs notissima. Vid. *Idrisi*, II, 227, *Aboulféda*, p. 13. — *Lisboa*, apud Arabas *el-Ischjûna* vocata est; vid. *Idrisi* l. l., *Aboulféda* l. l. — L. 19 *Djezâir-Beni-Mezghana*, urbs Alger celebris; el-

Bekri, p. 520, *Idrisi* I, 235; *Aboulféda* p. 170. — L. 26 *adjumentum* معونة pl. معاون, vectigalia s. tributa esse videntur, quae praeier decimas atque his similia exigantur. Cfr. *Journ. Asiat.* 1842, T. XIII p. 217. Dombay: "Subdiengolder", Petis Delacroix: "tributa".

P. 121 l. 10 Metrum versuum est Vafir, quare etiam, ut jam recte judicavit cel. Fleischer (*Gersdorff's Repertorium*, 1845, I, p. 24) اتهموا cum elif veslato legendum est. — L. 19 De *Zalûq* cfr. p. 428 sqq. — L. 27. Quae hic de aureis Jusufi dicta sunt confirmantur *dindro*, quem servat museum regium holmiense; anno 1843 Wisbyae Gothlandiae inventum. Formae diethemi communis, has habet inscriptiones:

A. I. امير المؤمنين | الله | عبيد | الامام Infra م
In margine: بسم الله ضرب هذا الدينار بالبرية سنة احدى وعشرين وخمسين
Numerus centenarius: ansula annexa tegitur.

A. II. محمد رسول الله | امير المسلمين على | ابن يوسف
In margine: من يتبع غير الاسلام فينا فلن يقبل منه وهو بالاخرة من الخبيرين
Cor. 3, 79.

P. 122 l. 25 De *Abu-Jusuf Jaqûbo* rege cfr. pag. 189 sqq. — L. 33 *el-aghâz*, quae vox saepissime in Nostro obvia ferme cum jaculatoribus conjuncta, in Lexicis non explicatur. In *Conile* (Gesch. d. Herrsch. d. Mauren, übers. von Rutschmann, 2, p. 86) vero narratur, Jusufum servos nigras, ab urbe quadam Gazza (unde sine dubio nomen), in medio deserto magno sita, profectos, emisse, quos in Hispania cum mancipiis christianis commutaret. Hi deinde Islamismum professi, equis et calcaribus donati cohortem ejus praetoriam formarunt.

P. 123 l. 26 *Sagra*, cujus nomen ab aliis aliter pronuntiatur, pag. 125 *Sugra*, et pag. 147 rectius, *Sarcut*. Apud Makkarium (I, 333) *Sakût* exstat. Schehâb-el-dîna (fol. 165) haec refert: وكثير من ملوك البربر صنهاجيون ومنهم تاشفين الذى ادار القوم على
سقرة البرغواطى بالدمنة لما نزل بغرى طنجة وكان سقرة قد اصرم ناله هناك بر وحرا
واصل سقرة عبد اشتراه جداد من بنى برغواطية فثار بشيئته

P. 124 l. 7 *castellum Mehdi*, i. strictius Qalat Mehdi ben-Tawala (Tuala), arx haud procul a Fes sita. Vid. *Idrisi*, I, 223

P. 125 l. 4 *el-Dehnam* Quatremère eandem habuit ac *el-Demna*, quae urbs Tandjae ab occidente sita erat. Vid. *el-Bekri*, p. 565. — L. 12 Abu-l-Qâsim Muhammed, nomine secundus, *el-Mutamed ala-Allâh* cognominatus, tertius, qui e gente Benu-Abbâd Hispali regnavit. Quae familia, anno 414 [1023] imperio potita, postea in magnum gloriae fastigium ascendit. Muhammed hic patri el-Mutadhdhedo ibn-Abbâd anno 432 [1040] successerat. Cfr. Makkari, 2, 273, *Ibn-Khallikân*, ed. Wüstenfeld, n:o 99.

P. 126 l. 6 pro *Takrâr* heic, ut pag. 71 et 72, *Nokûr* legerim. — L. 24 *Tarf* s. *Tarfâ*, urbs Hispaniae notissima; vid. *Idrisi*, II, 4, *Aboulféda*, p. 199 — L. 27 *Caesarea Augusta* s. Caesaraugusta, hodie Saragossa, apud Arabas *Sarqusta* nuncupata est; vid. *Idrisi*, II, 34, *Aboulféda*, p. 18. — L. 30 *Benu-Hûd*, qui Caesaraugustae imperitabant, a Suleimâno Ibn-Ahmed Ibn-Muhammed ben-Hûd el-Jodhami, cui etiam cognomen el-Mustain erat, nomen sceptrumque receperunt. Hic sine dubio Ahmed el-Mustain, qui anno 478 [1085] Abu-Amro Jusuf el-Mutameno patri successit, intelligendus est.

P. 127 l. 1 *Toletum*, hodie Toledo, ab Arabibus *Tuleitula* vocabatur; vid. *Idrisi*, II, 31, *Aboulféda*, p. 141

P. 128 l. 8 *Alfonsus*, nomine sextus, Castillae rex erat, anno 1109 mortuus. — L. 10 *Ibn-Redmîr* fuit Sancho in Arragonia primus, in Navarra quartus ejus nominis rex. *Elberhanes* vel melius *el-Berhânisch*, ut in b. est, fuit Alvar Yanez Minaya, comes Cidi celeberrimi. — L. 11 *Tortosa*, Arabibus audit *Tortûscha*; vid. *Idrisi*, II, 35, *Aboulféda*, p. 141. — *Valencia*, arabice *Balansîja*, vid. *Idrisi*, II, 37, *Aboulféda*, p. 141. — L. 12 *Bajona*, Arabum *Bajûna*, hodie Bayonne, *Idrisi*, II, 226 etc., *Aboulféda*, p. 141. — L. 19 *Samâdeh*, plenius Muhammed Abu-Jahia Ibn-el-Samâdeh, cujus pater Aby-l-Ahvas Ma'n Ibn-Samadeh anno 429 [1037] regnum Almeriae occupaverat. Vid. MAKKARI, 2, 257. IBN-KHALLIKÂN, qui vitam ejus enarrat (ed. *Wüstenfeld*, n:o 99), dicit, eum anno 484 [1091] Almeriae diem obiisse supremum, nomenque *Sumâdih* pronuntiari jubet. — *Ibn-Habûs*, Abd-Allâh Ibn-Bulaqqin ben-Habûs el-Mudhaffer, ultimus Zeiridarum Granadae rex, anno 469 [1077] avo Bâdiso successerat. Cfr. genealogia in pag. 383, et MAKKARI, 2, 249. — L. 20 De *Ibn-Muslema* nihil inveni. — *Ibn-Dhi-l-Nûn* fuit sine dubio Jahia nomine secundus el-Qâdir-billâh appellatus, quem anno 478 [1085] Alfonsus Toletu privaverat. Cfr. pag. 148 et MAKKARI, 2, 255. — *Ibn-el-Aftas*, s. Omar Ibn-Muhammed ben-Abd-Allâh ben-Muslema Ibn-el-Aftas, cognomine el-Mutevakkil-billâh, qui anno 473 [1082] regnum Badajoci susceperat, ultimus suae familiae rex fuit, in cujus cladem Ibn-Abdûn celebre illud poëma scripsit, quod Hoogvliet Leidae edere instituerat; opus vero, praematura ejus morte abruptum, jam continuabit doct. Dozy. Cfr. *Hoogvliet*, prolegomena ad editionem celebr. Ibn-Abdûni poëm. pag. 35 sqq. — *Benu-Gharûn*. In historia Abd-el-Mûmeni (vid. MAKKARI, 2, app. p. L. et LIII) quidam Ibn-Gharûn, Abu-l-Ghamr cognomine, qui tunc rex fuit Scherischi et Rondae, occurrit. — L. 31 *Bataljis* hodie Badajoz, vid. *Idrisi*, II, 23, *Aboulféda*, p. 141

P. 131 l. 26 Abu-Jahia *Temîm ben-el-Muezz ben-Bâdis*, e gente Zeiridarum (cfr. genealogia in pag. 383) Qairevânî anno 454 patri in regno successit et ibidem anno 501 mortuus est. Cfr. IBN-KHALLIKÂN, ed. *de Slane*, p. 143, ed. *Wüstenfeld*, n:o 110 Pro المدينة fortasse rectius legâs المهدية, ut *Dombay*, I, p. 243, fecisse videtur.

P. 133 l. 18 *Ibn-el-Lebâna*, cujus nomen Ibn-Khallikân, in vita el-Mutamedi Ibn-Abbâdi supra citata, Abu-Bekrum Muhammedem ben-Isa, Daniâ oriundum et Ibn-el-Lebâna cognominatum fuisse dicit. Veziri munere apud el-Mutamedem functus, ante dominum obiisse ab Ibn-Khallikâno putatur. Cfr. MAKKARI, I, 379. Versus sequens metrum sequitur *Tavîl* dictum. — L. 23 Versus metrum est *Basîl*. — L. 30 *O Abu-Haschem*. Hi duo versus etiam a Makkario citantur (2, 286 et 500) ubi in primi versus priore hemistichio الشفار, in posteriore autem لذلك recte leguntur; metrum enim *Muteqârib* sic postulat.

P. 134 l. 12 *Lubî*. Haec arx a Makkario (2, 294) *Aleû* (hodie Aledo) vocatur. — L. 20 *El-Mamûra*, unius diei iter ab urbe Selae dissitus locus. Vid. *Idrisi*, I, 227. — L. 30 *Ibn-Abd-el-Azîz* Murc am nomine el-Mutamedi Ibn-Abbâd gubernavit. Hic enim anno 461 [1067] Abu-Abd-el-Rahmân Muhammedem, e gente Beni-Tahir, qui anno 457 Abu-Bekro patri mortuo in hujus urbis imperio successerat, regno exuerat, provinciamque illam huic Abd-el-Azîzo dederat. Vid. MAKKARI, 2, 512. Dubium tamen remanet, utrum hic significetur ille Abd-el-Azîz, an filius quidam ejus.

P. 135 l. 8 *Lurqa*, hodie Lorca, in regionibus, quae Tedmtri vocabantur, sita erat. Vid. *Idrisi*, II, 15. — L. 19 *trajecit*. In cod. b. post verba: وفي الغزاة الثالثة novum incipit caput, sic inscriptum: للجواز انتقلت تاشفين بن يوسف بن تاشفين الجواز انتقلت — L. 28 Versus hic allati a Makkario (I, 153) quoque citantur. Poetae nomen Khalf Ibn-Faradj el-Semir originemque poematis ibidem invenies. Pro سقفا Makkari legit سقفا

P. 136 l. 4 *Temlm* ben-Bulaqqin nomine Abd-Allahi, Granadae regis, Malaquae praefectus erat. Conf. genealogia pag. 383. — *Malaqa* urbs nobilis hodie Malaga; *Idrisi*, II, 48, *Aboulféda*, p. ١٧٤ — L. 17 *Djejján* hodie Jaen, vid. *Idrisi*, II, 50, *Aboulféda*, p. ١٧٤ — L. 20 *el-Mámmuni* nomen fuit *el-Fath*, vid. MAKKARI, 2, 297. — L. 24 *Bejása*, hodie Baeza; vid. *Idrisi* (Biaza), II, 51, *Aboulféda*, p. ١٧٧ — *Ubeda*, Andalusiae urbs nota, nomen servans antiquum; cfr. *Idrisi*, l. l. *Aboulféda*, l. l. — *Hisn-el-Belút*, hodie Albalate, cfr. *Idrisi*, II, 29, 30. — *El-Modovar* l. rectius *Hisn-el-Modovvar* i. e. arx rotunda, prope Guadalquiviri flumen; *Idrisi*, II, 57, *Aboulféda*, p. ١٧٥ — *el-Sakhira* l. rectius *el-Sukheira*, locus prope Murciam situs, vid. MAKKARI, 2, 327. — *Scheqúra*, hodie Segura, *Idrisi*, II, 42, *Aboulféda*, p. ١٧٧ — L. 26 *Qarmina*, jam Carmona appellata; *Idrisi*, II, 55, *Aboulféda*, p. ١٧٧ — L. 28 *Qalat-Rubah*, nunc Calatrava, arx celebris, *Idrisi*, II, 30, 65, *Aboulféda*, p. ١٧٨

P. 137 l. 5 *El-Qarmesch* a Moura "Conde Gomez", a Conde (2, 171) "Graf Gumis" vertitur. — L. 18 *Nebtram*. Lectionem, quam Moura secutus est قورية *Quríja* (cfr. pag. 147) i. e. Coria, urbs Hispaniae, de qua cfr. *Idrisi*, II, 25, *Aboulféda*, p. ١٨٤, unicam veram esse jam credo. — L. 28 *Abu-l-Ahvas*, plenius Abu-l-Ahvas Ma'n Ibn-Samádeh Dhu-l-veziratein, pater fuit ejus Muhammedis Abu-Jahia, quem Murabiti Almeriá privarunt. Cfr. MAKKARI, 2, 257. — L. 29 *Ablae*. *Idrisi* quidem (II, 234) ابلة *Abilae*, quinquaginta millia ab urbe Salamancae distat, mentionem fecit; at لبلت *Libla*, hodie Niebla (*Idrisi*, II, 19) omnino praeferenda est. — *Itidja*, rectius *Istidja* scribitur (*Idrisi* male استجة, II, 54), urbs ad flumen Guadalquivir sita, hodie Ecija nominata. Vid. *Aboulféda*, p. ٢٥ — L. 30 *Dania*, nunc temporis Denia, de qua cfr. *Idrisi*, II, 37, *Aboulféda*, p. ١٧٨

P. 138 l. 1 *Schátiba*, hodie Xativa, Valenciae urbs; cfr. *Idrisi*, II, 37, *Aboulféda*, p. ١٧٩ — L. 12 *Anno 496*. De hac re consulas Makkarium, 2, append. p. XLIII, ubi tamen annus 497 est. — L. 15 *Anno 498*. Abd-el-Vahid Marroccanus, qui librum, كتاب المعجب في تلخيص اخبار المغرب inscriptum composuit, cujus apographum ab Hoogvlietio factum cura beati Weyersii mihi comparavit (inde a codicis unici Leidensis p. 157, usque ad pag. 336 continuatum, at morte utriusque tam Weyersii quam Hoogvlietii luctuosa post abruptum) contendit (p. 168), Jusufum anno 493 obiisse; id quod omnino falsum est. — L. 23 De regno Alii cfr. MAKKARI, 2, p. 302 sqq.

P. 139 l. 4 *Bedjája*, nunc temporis Bougie vocata, urbs nota maritima, *Idrisi*, II, 236, *Aboulféda*, p. ١٣٣ — L. 7 De insulis Majorca, Minorca, et Yábesa (Yviza) cfr. *Idrisi*, II, 67, *Aboulféda*, p. ١٩. — L. 16 *Bab-el-Qantara* s. porta pontis, una erat Cordubae portarum; vid. MAKKARI, I, 207.

P. 140 l. 4 *Mughíla* in itinere, quod Sebtá Fesam ducit; cfr. *El-Bekri*, p. 573. —

L. 10 *Mezdeli* cfr. genealogia Murabitorum p. 390. — L. 15 *Vadi-Schedrugh*, oppidum nominis Khandaq Schedrugh prope Fes situm occurrit in *el-Bekri*, p. 572. — L. 32 *Aqlidj*, hodie Uclès, urbs in provincia Toloti sita. Idrisi, II, 42 اقليش *Oncdis*, et Gayangos (Makkari, 2, app. p. XLIV) اقليش *Uklisch* scribunt.

P. 141 l. 3 *Schandscha* i. e. Sancho. — L. 26 *Barcelona*, Arabum *Berscheluna*, ab Idrisi, II, 235 et *Aboulféda*, p. ١٨٢ describitur.

P. 142 l. 10 *Fragae*. Quamvis codices fore omnes (excepto b. qui افراغ habet) obstant, nihil dubium mihi superest, quin hic recte legendum sit افراغة, ut jam Dombay et Moura interpretati sunt. — L. 14 *Beslt*, hodie Albacete haud procul a fluvio Xucar. — *Arbona*, Arabibus *Arbuna*, nunc temporis Narbonne, Idrisi, II, 239, *Aboulféda*, p. ١٨٢ — L. 21 *Talàbera*, etiam Talàbira طلابيرة ab Arabibus vocata, nostra aetate Talavera ad Tagum sita; vid. Idrisi, II, 31. — L. 22 *Madjrūt*, a veterum "Majoritum" formatum nomen, hodie *Madrid*. Idrisi, II, 31 مجريط — *Vadi-l-Hidjra*, nunc Guadalaxara, urbs in provincia Toletana; Idrisi, II, 33, *Aboulféda*, p. ١٧٨ — L. 28 *Bortuqāt* apud Idrisium nomen modo regionis est, vid. II, 227; cfr. tamen Makkari, 2, 85. — *Jahira* ab Idrisi, II, 23, et *Aboulféda*, p. ١٧٩ يابرة scribitur.

P. 143 l. 3 *Mezdeli* (*Modhdeli* Gayangos) anno 507 in كتاب الانتفا hanc incursionem fecisse narratur; vid. MAKKARI, 2 app. p. XLVII. — L. 4 *Arjuna*, arab. rectius ارجونة, hoc tempore *Arjona* dicta, oppidum inter Cordubam et Jaen situm. — L. 10 *El-Zend-Gharsis*, fortasse scribendum est القنت غرسيس *Il Conde Garcia*. Conde enim (2 p. 211) "Graf Garsis" vertit. — L. 12 *vasa*, أسبالة, Petis Delacroix: "ses meubles", Dombay: "die gemachte Beute". — L. 21 *Ibn-Redmīr*, ab Abd-el-Vāhido Marroccano p. 175 Ibn-Rudhmīr, ابن رذمير vocatus, id est filius Ramiri, Alfonsus I rex Arragoniae fuit. — L. 26 *Lerida*, etiamnunc urbs munita Cataloniae; cfr. Idrisi, II, 235, *Aboulféda*, p. ١٨.

P. 144 l. 18 *Qalat-Ajib*, hodie Calatayud, Arragoniae urbs; vid. Idrisi, II, 34. — L. 27 *Ibn-Roschd*, pater vel potius avus celeberrimi medici et philosophi Abu-l-Velidi Ibn-Roschd (Averroes), de quo vid. annot. ad p. 182. — L. 28 *Ibn-Hamdīn* ab Abd-el-Vāhido Marroccano, p. 169 Abu-Abd-Allāh Muhammed Ibn-Hamdīn appellatus est, cujus filius Abu-Djafar Hamdīn postea aliquamdiu imperio Cordubae potiebatur. Vid. p. 149 et cfr. MAKKARI, 2, 517. — L. 29 Pro *San-barbija* melius legendum esse puto Schantaberija شنت بركة, quod oppidum est, hodie Santiberia vocatum, in provincia Toletana situm. Conde *Calambria* (2, p. 216) conjecit.

P. 145 l. 12 Anno 530. Ibn-el-Athir, in secundo operis, quod hic habemus, volumine, fortasse totius libri undecimo, ad annum 529, p. 19, haec retulit: ذكر حصر ابن رذمير مدينة افراغة وهزيمته وموته، وفي هذه السنة حصر ابن رذمير الفرجي لعنه الله مدينة افراغة من شرق الاندلس وكان الامير تاشفين بن علي ابن يوسف بمدينة قرطبة اميرا على الاندلس لاييه فجهز الزبير بن عمرو اللمتوني الى قرطبة ومعه الف فارس وسير معه ميرة كثيرة الى افراغة وكان يحيى بن غانية الامير المشهور امير مرسية وبلنسية من شرق الاندلس واليه الامر بها لاميير المسلمين على بن يوسف فتنجهز في خمس مائة فارس وكان عبد الله بن عياض صاحب مدينة لاردة فتنجهز في مائتي فارس فاجتمعوا وحمّلوا الميرة وساروا حتى اشرفوا على مدينة افراغة وجعل الزبير الميرة امامه وابن غانية امام الميرة وابن عياض امام

الميرة ابن-غانية وكان شجاعاً وكذلك جميع من معه وكان ابن ردمير في اثني عشر ألف فارس فاحتقر جميع الواصلين من المسلمين فقال لأصحابه أخرجوا وخذوا هذه الهدية التي أرسلها المسلمون اليكم وأدركه العجب ونفذ قطعة كبيرة من جيشه فلما قربوا من المسلمين حمل عليهم ابن عياض وكسرهم ورد بعضهم على بعض وقتل فيهم والنجم القتال بجنا ابن ردمير بنفسه وعساكره جميعاً مدلين بكثرتهم وشجاعتهم فحمل ابن غانية وابن عياض في صدورهم واشتد الأمر بينهم وعظم القتال فكثر انقتل في الفرنج وخرج في الحال أهل إفراغة جميعهم ذكراً وأنثى صغيراً وكبيراً إلى خيام الفرنج فاشتغل الرجال بقتل من وجدوا في العسكر واشتغل النساء بالنهب وحملوا جميع ما وجدوه هناك إلى المدينة من قوت وعدد آلات وغيره وسلاح وغير ذلك وبينما المسلمون والفرنج في القتال إذ وصل اليهم الربير في عسكره فأنهزم ابن ردمير وعسكره ولم يسلم منهم إلا القليل ولحق ابن ردمير بمدينة سرقسطة فلما رأى ما قتل من أصحابه مات مضجوعاً بعد عشرين يوماً من الهزيمة وكان أشد ملوك الفرنج بأساً وأكثرهم تجرداً لحرب المسلمين وأعظمهم صبراً كان ينام على طارقه بغير وطاء وقيل له هلا تسريت من بنات أكبر المسلمين اللاتي سبيت منهم فقال الرجل للحارب ينبغي أن يعاشر الرجال لا النساء وأراح الله منه وكفى المسلمين شره هـ

— L. 14 Pro *Kerki*, fortasse *Kerkeri*, scribendum est, quae arx erat (Caracul) tria diei itinera ab urbe Morida sita; *Idrisi*, II, 29 — L. 16 Vox *Aschkunijja* se non bene habet. Lectio b nobis ansam dat conjiciendi شقوبية *Schequbijja*, sicut Arabes hodiernam Segoviam nuncuparunt; *Idrisi*, II, 226. — L. 26 *Abu-l-Muczz*. *MAKKARI*, 2, 308 ei cognomen addit *Abu-Muhammed*. — L. 33 *Tinnmāl* semper a Nostro scribitur. Scriptura hujus nominis valde variat: *Idrisi*, I, 210 *Tánnimālet*, *Abd-el-Vahid Marroccanus* constanter *Tinnmāl*, *Ibn-Khallikān* in vita el-Mehdii, ed. *Wüstenfeld*, fasc. 8 p. v etc. *Ibn-Khaldūn* *Tinnmāl* Ut multa alia Meghrebi loca, sic praesens etiam nomen tribui debet berbericae, quam inter eas Masmūdāe familias commemorat Ibn-Khaldūn (fol. 101), quae montes Deren inhabitant. In mappa Geographica *Gräbergi* prope gradum 31, Murrekoschae ab ortu hiberno, in monte Deren apparet *Tinnmāl*, quod sine dubio locus est hic indicatus.

P. 146 l. 2 *el-Safsáf*, *Idrisi*, I, 229 *es-Safassif*. *El-Bekri*, p. 535 loquitur de fluvio Satefsif سحفسيف, qui Tilimsānum perfluit. — L. 5 inter duos scopulos. *Idrisi*, I, 226 montem in confinis Tilimsāni صخرتين appellatum commemorat, quare hoc loco nomen proprium: duo scopuli intelligendum est.

P. 147 l. 7 *kharādj* tributum, quod e terrae proventu pendendum est. — De *Maūna* pag. 392 egi. In voce *Taqṣūt* mihi videor agnoscere vocabulum *taxe*; Petis Delacroix: "imposts". Востокъ s. v. *taxe* inter alia vocabula *تقس* etiam affert. — L. 21 *Tedūra*. *Idrisi*, I, 233 Tadaram تادرس arcem, unius diei iter a Tilimsāno sitam commemorat.

P. 148 l. 22 *Abdūl* ii vocantur septuaginta viri, quorum quadraginta in Syria, triginta vero in ceteris terris vivunt, per quos Deus terram sustentare putatur. Si quis eorum moritur, alter in ejus locum statim succedit. — L. 24 Metrum versum est *Vāfir*.

P. 149 l. 2 Caussam interitus Murabitorum internam his verbis bene explicavit Abd-el-Vahid Marroccanus, p. 176: واختلت حال امير المسلمين بعد الخمس مائة اختلالاً شديداً وظهرت في بلاده منابر كثيرة وذلك لاستيلاء الكبر المرابطين على البلاد ودعوائهم الاستبداد

وانتهوا في ذلك الى التصريح فصار كل منهم يصرح بانه خير من على امير المسلمين واحق بالامر منه واستولى النساء على الاحوال واسندت اليهن الامور وصارت كل امرأة من اكابر لمتونة ومسوفة مشتملة على كل مفسد وشريع وقاطع سبيل وصاحب خمر وماخور وامير المسلمين في ذلك كله يتزهد تغافل ويغوى ضعفه وقنع باسم امرة المسلمين وما يرفع اليه من الخراج وعكف على العبادة والتبذل فكان يقوم الليل ويصوم النهار مشتهرا عنه ذلك واهل امور الرعية غاية الاهمال فاختلف لذلك عليه كثير من بلاد الاندلس وكادت تعود الى حالها الاول لا

L. 10 Muhammedis ben-Tumert vita apud Ibn-Khalikānum (ed. Wüstenfeld, fasc. 8 p. 3 sqq) exstat, in qua post Salvān filii Sufjāni inseritur et pro Rijāhi legitur Rebāhi. Narratio Abd-el-Vāhidi dignissima mihi videtur, quae cum Nostro diligenter conferatur (cod. Leid. p. 177): ذكر قيام محمد بن تومرت المسمى بالمهدي، ولما كانت سنة خمس عشرة وخمس مائة قام بسوس محمد بن عبد الله بن تومرت امر بالمعروف ونه عن المنكر ومحمد هذا رجل من اهل سوس مولده بها بضيعة منها يعرف بابجلى ان وارغن (?) وهو من قبيلة تسمى هرغة من قوم يعرفون ايسرغينين وهم الشرفا بلسان المصامدة ومحمد بن تومرت نسبة متصلة بالحسن بن الحسن بن علي بن ابي طالب وجدت بخطه وكان قد رحل الى المشرق في شهور سنة احدى وخمسمائة في طلب العلم وانتهى الى بغداد ولقى ابا بكر الشاشي فاخذ عليه شيئا من اصول الفقه واصول الدين وسمع الحديث على المبارك بن عبد الجبار ونظرانية من المحدثين وقيل انه لقي ابا حامد الغزالي بالشام ايام تزهده فانه اعلم وحكي انه ذكر للغزالي ما فعل امير المسلمين بكتبه التي وصلت الى المغرب من احراقها وافسادها وابسن تومرت حاضر ذلك المجلس فقال الغزالي حين بلغه ذلك ليذهبن عن قليل ملكه وليقتلن ولده وما احسب المتولي لذلك الا حاضرا مجلسنا وكان ابن تومرت يحدث نفسه بالقيام عليهم فقوى طمعه وكر راجعا الى الاسكندرية فاقام بها يختلف الى مجلس ابي بكر الطرطوشي النقيب وجرت له بها وقائع في معنى الامر بالمعروف والنهي عن المنكر افضت الى ان نفاه متولي الاسكندرية عن البلاد فركب البحر فبلغني انه استمر على عادته في السفينة من الامر بالمعروف والنهي عن المنكر الى ان القاه اهل السفينة في البحر فاقام اكثر من نصف يوم يجر في ماء السفينة لم يصبه شئ فلما راو ذلك من امره انزلوا اليه من اخذه من البحر وعظم في صدورهم ولم يزالوا مكرمين له الى ان نزل من بلاد المغرب بجاية فاشهر بها تدريس العلم والوعظ واجتمع عليه الناس ومالت اليه القلوب فامره صاحب بجاية بالخروج عنها حين خاف عديته فخرج منها متوجها الى المغرب فنزل بضيعة يقال لها ملالة على فرسخ من بجاية وبها لقيه عبد المؤمن بن علي وهو اذن ذاك متوجه الى المشرق في طلب العلم فلما راه محمد بن تومرت عرفه بالعلامات التي كانت عنده وكان ابن تومرت هذا اوحده عصره في علم خط الرمل مع انه وقع بالمشرق على ملاحم من عمل المناجمين وجفور من بعض حزاين خلفاء بني العباس اوصله الى ذلك كله فرط اعتنايه بهذا الشأن وما كان يحدث به نفسه وبلغني من طرق صحاح انه لما نزل ملالة الضيعة التي تقدم ذكرها سمع وهو يقول ملالة ملالة يكرها على لسانه يتامل احرفها وذلك لما كان يراه ان امره يقوم من موضع في اسمه ميسم ولامان فكان كما ذكرنا اذا كورها يقول ليست في واقام بهذه الضيعة اشهرها ولها مساجد يعرف به وهو باق الى اليوم لا ادري ابني على عهده او بعده فاستدع عبد المؤمن وخلا به وساله عن

اسمه واسم أبيه ونسبه فتسمى له وانتسب وسأله عن مقصده فأخبره انه راحل في طلب العلم الى المشرق فقال له ابن تومرت او خير من ذلك قال وما هو قال شرف الدنيا والاخرة تصحبي وتعييني على ما انا بصدده من امانة المنكر واحياء العلم واخمد البدع فاجابه عبد المومن الى ما اراده واقام ابن تومرت بملائة اشهرًا ثم رحل عنه وعجبه من اهلها رجل اسمه عبد الواحد يعرفه المصامدة بعبد الواحد الشرقي وهو اول من عجب به بعد عبد المومن وخرج متوجها الى المغرب وقيل انه لما لقي عبد المومن بموضع يعرف بفننارة من بلاد متيجة وعبد المومن يعلم صبيان القرية المذكورة فسأله ابن تومرت حكيمته والقراءة عليه واعانته بعد ان عرفه بالعلامات كما قد تقدم - - - وخرج ابن تومرت كما ذكرنا متوجها الى المغرب حتى اتى مدينة تلمسان فاقام بمسجد بظاهرها يعرف بالعباد جاربا على عادته وكان قد وضع له في النفوس هيبة وفي الصدور عظمة فلا يراه احد الا هابه وعظم امره وكان شديد الصمت كثير الانقباض اذا انفصل عن مجلس العلم لا يكاد يتكلم بكلمة اخبرني بعض اشياخ تلمسان عن رجل من الصالحين كان معتكفا معه بمسجد العباد انه خرج عليهم ذات ليلة بعد ما صلى للعتمة فنظر اليهم وقال ايمن فلان لرجل كان يصحبهم فأخبروه انه مسحون فقام من وقته ودعا برجل منهم يمشي بين يديه حتى اتى باب المدينة فدى على البواب دقا عنيفا واستفتح فاجابه البواب الى الفتح بسرعة من غير تلكاء ولا ابطاء ولو استفتح امير البلد لتعذر ذلك عليه ودخل حتى اتى السجن فابتدر اليه السجناء والحرس يتمسحون به ونادى يا فلان باسم صاحبهم فاجابه فقال اخرج فخرج والسجناء ينظرون اليه كأنما افرغ عليهم اماء الحار وخرج بصاحبه حتى اتى المسجد وكانت هذه عادته في كل ما يريد لا يتعذر عليه مراد ولا يمتنع عليه مطلوب قد محرت له الرعية وذلك له الجبابة ولم يزل مقبلا بتلمسان وكل من بها يعظمه من امير وامور الى ان فصل عنها بعد ان استمال وجوه اهلها وملك قلوبها فخرج قاصدا مدينة فاس فلما وصل اليها اظهر ما كان يظهره وتحدث فيما كان يتحدث فيه من العلم وكان جل ما يدعوا اليه علم الاعتقاد على طريق الاشعرية وكان اهل المغرب على ما ذكرنا ينافرون هذه العلوم ويعادون من ظهرت عليه شديدا امرهم في ذلك فجمع والى المدينة الفقهاء واحضره معهم فحجرت له مناظرة كان له الشغوف فيها والظهور لانه وجد جوا خاليا والفا قوما صياما عن جميع العلوم النظرية خلا علم الفروع فلما سمع الفقهاء كلامه اشاروا على والى البلد باخراجه ليلا يفسد عقول العوام فامره والى البلد بالخروج فخرج متوجها الى مراكش وكتب تحبيرة الى امير المسلمين على بن يوسف فلما دخل احضر بين يديه وجمع له الفقهاء للمناظرة فلم يكن فيهم من يعرف ما يقول حاشا رجل من اهل الاندلس اسمه مالك بن وهيب كان قد شارك في جميع العلوم الا انه كان لا يظهر الا ما يتفق في ذلك الزمان - - - فلما سمع مالك هذا كلام محمد بن تومرت استشعر حدة نفسه وذكا خاطره واتساع عبارته اشار على امير المسلمين بقتله وقال هذا رجل مفسد لا نؤمن غايته ولا يسمع كلامه احد الا مال اليه وأن وقع ههنا في بلاد المصامدة ثار علينا منه شر كثير فتوقف امير المسلمين في قتله والى ذلك عليه دينه وكان رجلا صالحا مجاب الدعوة يعد في قوام الليل وصوام النهار الا انه كان ضعيفا مستضعفا ظهرت في آخر زمانه مناكر كثيرة وفواحش شنيعة من استيلاء النساء على الاحوال واستبدادهن بالامور وكان كل شرير من لص او قاطع طريق ينتسب الى امرأة

قد جعلها ملجأ له وزرا على ما تقدم فلما ييس مالک بما اراده من قتل ابن تومرت اشار عليه بسجنه حتى يموت فقال امير المسلمين علام ناخذ رجلا من المسلمين بسجنه ولم يتعين لنا عليه حق وهذا السجين الا اخو القتل ولكن نامره ان يخرج عنا من البلد وليتوجه حيث شاء فخرج هو واصحابه متوجها الى سوس فنزل بموضع منها يعرف بتينمل من هذا الموضع قامت دعوته وبه قبره ولما نزل اجتمع اليه وجوه المصامدة فشرع في تدريس العلم والدعاء الى الخير من غير ان يظهر امره ولا طلبه ملك والف لهم عقيدة بلسانهم وكان افسح اهل زمانه في ذلك اللسان فلما فهموا معاني تلك العقيدة زاد تعظيمهم له واشربت قلوبهم محبته واجسامهم طاعته فلما استوثق منهم دعاه الى القيام معه اولا على صورة الامر بالمعروف والنهي عن المنكر لا غير ونهاهم عن سفك الدماء ولم ياذن لهم فيها واقاموا على ذلك مدة وامر رجلا منهم من استصلح عقولهم بنصب الدعوة واستمالت روسا القبائل وجعل يذكر المهدي ويشوق اليه وجمع الاحاديث التي جات فيه من المصنفات فلما قرر في نفوسهم فضيلة المهدي ونسبه ونعته ادعا ذلك لنفسه وقال انا محمد بن عبد الله ورفع في نسبه الى النبي صلى الله عليه وسلم وصرح بدعوى العصمة لنفسه وانه المهدي المعصوم وروى في ذلك احاديث كثيرة استقر عندهم انه المهدي وبسط يده فيابعوه على ذلك وقال ابايعكم على ما بايع عليه اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم صنف لهم تصانيف في العلم منها كتاب سماه اعز ما يطلب وعقايد في اصول الدين وكان على مذهب ابي الحسن الاشعري في اكثر المسائل الا في اثبات الصفات فانه وافق المعتزلة في نفيها وفي مسائل قليلة غيرها وكان يبطل شيئا من التشيع غير انه لم يظهر منه الى العامة شي وصنف اصحابه طبقات فجعل منهم العشرة وهم المهاجرون الاولون الذين اسرعوا الى اجابته وهم المسمون بالجماعة وجعل منهم الخمسين وهم الطبقة الثانية وهذه الطبقات لا يجمعها قبيلة واحدة بل هم من قبائل شتى وكان يسميهم المؤمنين ويقول لهم ما على وجه الارض من يومن ايمانكم وانتم العصاة المعينون بقوله عليه السلام لا تزال طائفة بالغرب طاهرين على الخلف لا يضرم من ضد لهم حتى ياتي امر الله وانتم الذين يفتح الله بكم فارس والروم ويقتل الدجال ومنكم الامير الذي يصلح بعيسى بن مريم ولا يزال الامر فيكم الى قيام الساعة - - - ولم تنزل طاعة المصامدة لابن تومرت تكثر وقتنهم به تشتد وتعظيمهم له يتأكد الى ان بلغوا في ذلك الى حد لو امر احدكم بقتل ابيه او اخيه او ابنه لبادر الى ذلك من غير ابطاء واعانهم على ذلك وهونه عليهم ما في طاعتهم من خفة سفك الدماء عليهم وهذا امر جبلت عليه فطرتهم واقتضاه ميل اقليمهم - - - واما خفة سفك الدماء عليهم فقد شهدت انا منه ايام كوني بسوس ما قضيت منه العاجب ولما كانت سنة سبع عشرة وخمسمائة جهز جيشا عظيما من المصامدة جلهم من اهل تينمل مع من انضاف اليهم من اهل سوس وقال لهم اقتصدوا هولاء المارقين المبدلين الذين تسموا بالمرابططين فادعوا الى امة المنكر واحياء المعروف وازالة البدع والاقرار بالامام المهدي المعصوم فان اجابوكم فهم اخوانكم لكم ما لهم وعليهم ما عليكم وان لم يفعلوا فقاتلوهم فقد اباحت لكم السنة قتالهم وامر على الجيش عبد المؤمن بن علي وقال انتم المؤمنون وهذا اميركم فاستحق عبد المؤمن من يوميذ اسم امرة المؤمنين وخرجوا قاصدين مدينة مراكش فلقبيهم المرابطون قريبا منها بموضع يدنا الجبيرة بجيش ضخم من سرقة لمتونة اميرهم الزبير بن علي بن

يوسف بن تاشفين فلما تراءى للجعان ارسل اليهم المصامدة يدعوم الى ما امرهم به ابن تومرت فردوا عليهم اسوا رد وكتب عبد المومن الى امير المسلمين على بن يوسف بما عهد اليه محمد بن تومرت فرد عليه امير المسلمين بجذرة عاقبة مفارقة الجماعة ويذكره الله في سفك الدما واثارة الفتنة فلم يردع ذلك عبد المومن بل زاده طمعا في المرابطين وحقق عنده ضعفهم فالتفت القيتان فانهمزم المصامدة وقتل منهم خلق كثير ونجا عبد المومن في نفر من اصحابه فلما جاء الخبر لابن تومرت قال اليس قد نجا عبد المومن قالوا نعم قال لم يبق احد ولما رجع القوم الى ابن تومرت جعل يهون عليهم الهزيمة وتقرر عندهم ان قتلاهم شهداء لانهم دابون عن دين الله مطهرون للسنة فزادهم ذلك بصيرة في امرهم وحرصا على لقا عدوهم ومن حينئذ جعل المصامدة يشنون الغارات على نواحي مراكش ويقطعون عنها مواد المعاش وموصل المرافق ويقتلون ويسبون ولا يبقون على احد من قدروا عليه وكثر الداخلون في طاعتهم والمنحاشون اليهم وابن تومرت في ذلك كله يكسر الترهيد والتقليل ويظهر التشبه بالصالحين والتشدد في اقامة الحدود جاريا في ذلك على السنة الاولى - - ولم يزل كذلك واحواله سالحة واصحابه طاهرون واحوال المرابطين المذكورين تختل وانتقاض دولتهم يتزايد الى ان توفي ابن تومرت المذكور في شهر سنة اربع وعشرين وخمسمائة بعد ان اسس الامور واحكم التدبير ورسم لهم ما هم فعلوه

— L. 19 *Hargha* tribus, quae in montibus Deren habitabat, ab Ibn-Khaldūno, fol. 101, 120, commemoratur. — L. 21 *Genfisa*, alia ejusdem generis tribus, ab Ibn-Khaldūno l. l. تنفيسة scribitur. — L. 27 *Abu-Hamid* Muhammed ben-Muhammed *el-Ghazālī*, *Hodjet-el-Islām* (probatio Islamismi) et *Zein-el-dīn* (ornamentum religionis) vulgo dictus, anno 507 [1114] obiit. Vid. *Ibn-Khallikān*, ed. *Wüstenfeld*, n:o 699

P. 150 l. 16 *Tagera*. Ab Abd-el-Vāhid, ut supra vidimus, hic locus *Mellāta* vel secundum alios *Fenzāra* nominatur. *El-Bekri*, p. 539, montis Tджерae intra fines Tilimsani mentionem fecit. Ibn-Khallikān quoque in vita Abd-el-Mūmeni Tageram oppidum ejus natale vocavit (ed. *de Slane*, p. 431 ed. *Wüstenfeld*, n:o 414)

P. 152 l. 17 *Naturam materici*, مجرى الخطاب, quae verba Petis Delacroix "la mer d'éloquence" vertit.

P. 153 l. 28 *ben-Benti* Abd-el-Vāhid: *Omar Inti*. Fortasse اينتى scribendum est. — *Abu-Hafzum Omarum*. Abd-el-Vāhid: *Omar ben-Abd-Allāh Sunhadjita*, Omar Azan-nādj dictus.

P. 154 l. 26 Constat, Coranum in 114 *Suras* esse divisum. Sine ulla earum ratione habita in sexaginta quoque aequales dispertitur partes, احزاب pl. حزب vocatas, quae simul singulae legendae sunt. Minores etiam sectiones efficiunt decem versiculi conjuncti, quae in codicibus aliis aliter indicantur.

P. 155 l. 9 *el-ansār* in Corano (Sur. 9, 101) Medinenses appellantur, utpote qui praecipui fuissent Muhammedis causae defensores. — L. 33 *Gelfz*, apud *Idrisium*, I, 213 *Idjltz*, اجليز In notis lectionem e. اكليز praetermisi.

P. 156 l. 4 *Gedmīna* eadem gens ac *Gedmūja* p. 112 appellata, ab Ibn-Khaldūno, fol. 101 inter tribus Masmūdae, quae Deren inhabitant, collocatur et كدمية pronuntiatur. Huc sequentes quoque refert gentes: *Regradgam* (Idrisi, I, 216, 220 *Radgradja* رجراجة)

Herzegam (Järlot, I, 216 *Hazradja*, هزرجة, El-Bekri, p. 607), *Hentäsam*, praeter *Genfiam* et *Hargham* jam citatas.

P. 157 l. 11 Metrum horum versuum est *Tavöl*. — L. 14 In secundo hujus versua hamistichio pro *L* scribendum est *می* et sic vertendum: "omnium votorum excellentiae sane peribani".

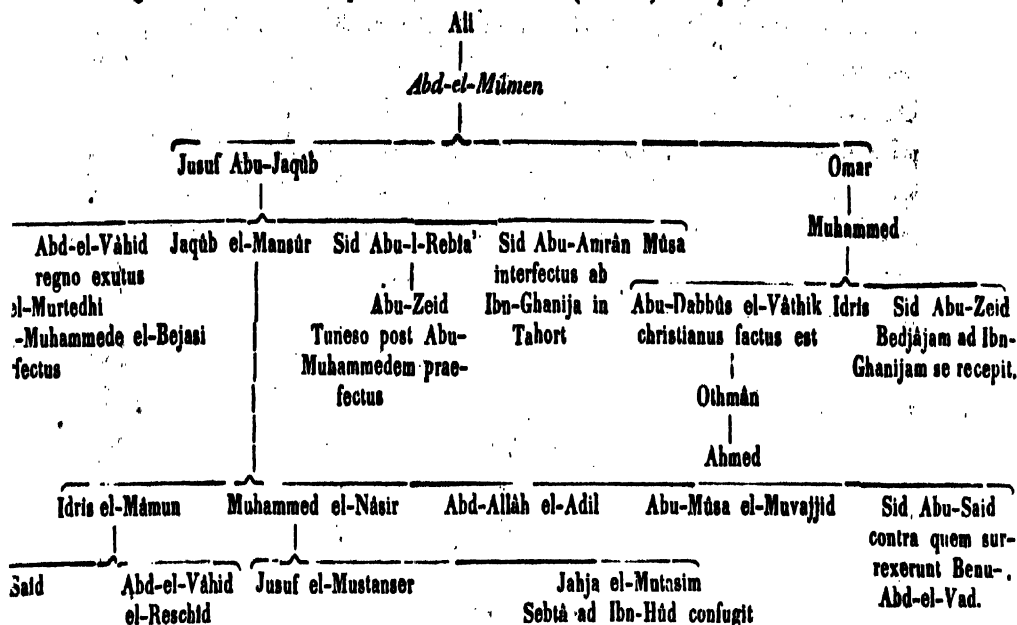
P. 158 l. 5 anno 534. Ibn-Khaldün (fol. 103) hunc annum mortis el-Mehdii 522 fuisse dicit. — L. 7 *Ibn-el-Khaschäb*, fortasse Abu-Muhammed Abd-Allah Baghdadensis anno 567 [117?] mortuus. *Ibn-Khallik*, ed. de Slane p. 380 — L. 13 *Ibn-Sähib-el-Salät* i. e. "filius Imami" fuit Abd-el-Malik ibn-Muhammed ibn-Sahib-el-Salät, cujus liber hic citatus in bibliotheca bodleiana Oxonii servatur. Vid. MAKKARI, 2, p. 519. — L. 15 *Abu-Ali ben-Reschitq*, utpote qui Murcia oriundus sit, fortasse differt et ab Abu-Alio el-Hasan ibn-Reschitq Qairevansi, cujus vitam Ibn-Khallikän (ed. de Slane p. 190, ed. *Wüstenfeld*, fasc. 2, p. 94) scripsit et qui anno 463 [107?] mortuus est, et ab Abd-Alläho ibn-Reschitq Cordubensi, anno 419 [1028] Cahirae defuncto.

P. 160 l. 27 *el-Mugharrib*. Eundem habeo hunc librum ac eum, quem Hadji Khalifa (Vol. II, p. 150) inscripsit: أخبار أهل المغرب في الغرب et de quo Gayangos diligentius disputavit in MAKKARI, I, 476 sq. Auctor ejus fuit Abu-l-Hasan Ali Ibn-Müsa ben-Muhammed ben-Abd-el-Malik ibn-Sa'ld, qui, Granatae anno 610 [1214] natus, Tunesi anno 685 [128?] mortuus est. Cfr. MAKKARI, 1, p. 309. Prima inscriptionis vox, a Gayangosio "Mughrib" pronuntiata, "the eloquent speaker" vertitur. — L. 29 Vita *Abd-el-Mümeni* apud Ibn-Khallikänum ed. de Slane p. 331, *Wüstenfeld*, fasc. 4, p. 134 exstat. Abd-el-Vähid Marrocanus, finita vita el-Mehdii, statim (p. 192) ad res Abd-el-Mümeni enarrandas sic transit: ذكر ولاية عبد المومن، ثم قام بالامر من بعده عبد المومن بن علي وابعه الصامدة واتفقت على تقديمه للجامعة وكان الدين سعا في تقديمه وهبوا ذلك له ثلثة وهم من أهل الجامعة عمر بن عبد الله الصنهاجي المعروف عندهم بعمر ازناج وعمر بن ومزال (Umazäl) الذي كان اسمه قبل هذا فصكه (Faskah) فسماه ابن تومرت عمر يعرفونه بعمر اينتى وعبد الله بن سليمان من أهل تينمل من قبيلة يقال لها مسكالة (Mesekkälä) ووافقهم على ذلك ساير أهل الجامعة وأهل الخمسين وباقي الموحدين وذلك أن ابن تومرت قبل موته بأيام بسيرة استدعا هؤلاء المسمون بالجامعة - - فلما حضروا بين يديه قام وكان متكيا فحمد الله وأثنى عليه بما هو أهله وصلى على محمد نبيه صلى الله عليه وسلم ثم أنشأ يترضى عن الخلفاء الراشدين ويذكر ما كانوا عليه من الثبات في دينهم والعزيمة في أمرهم - - ثم قال فانقضت هذه العصابة - - واعلموا مع هذا أنه لا يصلح أمر آخر هذه الأمة إلا على الذي صلح عليه أمر أولها وقد اخترنا لكم رجلا منكم وجعلناه اميرا عليكم هذا بعد أن تلوته في جميع أحواله من ليلة ونهاره ومدخله ومخرجه واختبرنا سيرته وعلايته فرايناه في ذلك كله ثبتا في دينه متبصرا في أمره وأنى لأرجوا أن لا يخلف الظن فيه وهذا المشار اليه هو عبد المومن فاسمعوا له وأطيعوا ما دام سامعا مطيعا لربه فان بدل أو نكص على عقبيه أو ارتاب في أمره ففى الموحدين بركة وخير كثير - - فبايع القوم عبد المومن - - وعبد المومن هذا هو عبد المومن بن علي بن علوى (Alva) الكومى أمه حرة كومية أيضا من قوم يقال لهم بنوا مجبر (Mudjbar) مولده بصيعة من أعمال تلمسان تعرف بتاجرا وقيل أنه كان

هذا ذكر كراماتهم وأخبارهم لقيس عيلان بن معمر بن يوز بن معبد بن
 عيلان ولقبه بعلها جوف الولادة بينهم والمنشا فيهم وهم الأخيول وهكذا أدركت من
 أدركت من أولاده وأولاد أولاده ينتسبون لقيس عيلان بن معمر وبهذا استأجر الخطباء أن
 يقولوا إذا ذكروه بعد ابن تومرت قسيمة رضى الله عنه في النسب القويم كان مولده في
 آخر سنة سبع وثمانين وأربعماية في أيام يوسف بن تاشفين وكانت وفاته في شهر جمادى
 الآخرة سنة ثمان وخمسين وخمس مائة ومدة ولايته من حين استولى له الأمر موت على
 بن يوسف أمير المسلمين في سنة سبع وثلاثين على الحقيق إحدى وعشرين سنة إلى أن
 توفي في التاريخ المذكور وكان أبيض ذا جسم عظم تغلوه حمرة شديد سواد الشعر معتدل
 النقامة وضىء الوجه جهورى الصوت فصيح اللفاظ جزل المنطق وكان محببا إلى النفوس لا يراه أحد
 إلا أحبه بديهة وبلغنى أن ابن تومرت كان ينشد كلما رآه (sequuntur duo versus in Nostro citati)
 ووزراءه وزير له في أول الأمر أبو حفص - [cfr. pag. 178. Pro Abu-Ja'qub hic legitur Ju'uf,
 pro Abu-Hafs Omar et pro Ahmed Muisa] - وكان له من النولد ستة عشر ذكرا
 عمر أرنج إلى أن استمر الأمر واستقل عبد المومن فاجل أبا حفص هذا عن الوزارة ورأى
 بقدره عنها إذا كان عندهم قوى ذلك واستوزر أبا جعفر أحمد بن عطية لجمع بين
 الوزارة والكتابة فهو معدود في الكتاب والوزراء فلم يزل عبد المومن يجمعهما إلى أن
 اقتنحوا بجاية فاستكتب عبد المومن من أهلها رجلا من نبهاء الكتاب يقال له أبو القاسم
 القاللى وسياق ذكره في كتابه واستمرت وزارة أبا جعفر إلى أن قتله عبد المومن في شهر
 سنة ثلاث وخمسين واستنصرى أماله ثم وزر له عبد السلم الكومى وكان يدعى المقرب
 لشدة تقرب عبد المومن أياه فاستمرت وزارة عبد السلم هذا إلى أن أرسل إليه عبد
 المومن من قتله خنقا في شهر سنة سبع وخمسين ثم وزر له ابنه عمر إلى أن توفي عبد
 المومن، كتابه أبو جعفر أحمد بن عطية المذكور في الوزراء كان قبل اتصاله بعبد المومن
 وفي أيدولة اللتونية يكتب لعلى بن يوسف في آخر أيامه وكتب عن تاشفين بن على بن
 يوسف فلما انقضى أمرهم هرب وغير هيئته وتشبه بالجند وكان محسنا للرعى وكان في الجند
 الذين خرجوا إلى سوس لقتال تايبرا قام هناك كان الأمير على هذا الجند أبو حفص عمر
 بنى المتقدم الذكر في أهل الجاية فلما انهزم أصحاب ذلك التايبر وقتل هو وانقضت تلك
 الجموع طلب أبو حفص من يكتب عنه صورة هذه الكاينة إلى الموحدين الذين بمراكش
 فدل على أبا جعفر هذا ونبه على مكانه فاستدعا وكتب عنه إلى الموحدين رسالة في شرح
 الحال أجاد في أكثرها ما شاء منعى من رسمها في هذا الموضع ما فيها من الطول فلما
 بلغت الرسالة عبد المومن استحسناها واستدعا أبا جعفر هذا واستكتبه وزاده إلى الكتابة
 الوزارة لما رآه من شجاعة قلبه وحصافة عقله فلم يزل وزيره كما ذكرنا إلى أن قتله في
 التاريخ الذى ذكر - - - ثم كتب له بعد أبا جعفر هذا أبو القسم عبد الرحمن القاللى
 من أهل مدينة بجاية من ضيعة من أعمالها فعرف بقالم وكتب له معه أبو محمد عياش
 بن عبد الملك بن عياش من أهل مدينة قرطبة، قصاته أبو محمد عبد الله بن جبل من
 أهل مدينة وهران من أعمال تلمسان ثم عبد الله بن عبد الرحمن المعروف بالملقى لم يزل
 قضيا له إلى أن توفي عبد المومن وصدرنا من خلافة أبا يعقوب - - - ولم يزل عبد المومن
 بعد وفاة ابن تومرت يطوى الممالك ملكة ملكة ويدوخ البلاد إلى أن نلت له البلاد

وكان حينئذ من سبعة أشهر سبعة وسبعين وخمسين سنة. ومن قبل عهد في
 حياته إلى أئمة تاسعين فعاقدت الفتنة من تمام أمره. وكان قتله سنة أربعين وخمسين
 هـ. - وانقطعت الدعوة بالشغب لجنى العباس موت أمير المسلمين وابنه فلم
 يذكروا على منبر من منبرها إلى الآن خلا أعوام تيسيرة بأفريقية
 كان قد ملكها يحيى بن غسانية الثائر من حوزة مبركة - -

Genealogiam Muvahhiditarum sequentem ex Ibn-Khaldūno (fol. 119) exscripsi:



P. 161 l. 5 *vasa fictilia* النوابيع, Dombay: "Irdene Geschirre". — L. 16 Hi. versus, quorum metrum est *Basit*, et ab Ibn-Khallikāno et ab Abd-el-Vāhido citantur. A Nostro tamen hi paullulum differunt. In primo enim versu uterque pro *تجمعت* habent *تكاملت*, et pro *والنفس واسعة* hic *أخلاق* ille *أوصاف* legi. In secundo versu pro *والصدر متسع* hic *الصدر منشرح* scripsit.

P. 163 l. 8 Versus metrum *Raml* dictum sequuntur. In eorum quarto a. b. pro *أمد* habent *الامد*, id quod metrum postulare videtur.

P. 164 l. 6 *Karnata* ab *Ilrisio* (I, 226) duo diei itinera a Fes dissita, in via, quae ad Tilimsān ducit, jacere dicitur. — L. 13 *inter duos scopulos*, cfr. annot. ad pag. 146.

P. 165 l. 8 *Gādir*, ab el-Bekrio, p. 507 et Idrisio, I, 238 الغدير enuntiata urbs, 18 milliaria el-Meslā dissita est. — L. 14 *Abu-l-Qamar*, quem Ibn-Khaldūn (vid. Makkari, 2 app. p. L.) Abu-l-Ghamr Abu-l-Gharda nominat, falso ad gentem Ibn-Ghanija hic relatū credo. Cfr. annot. ad pag. 128. — L. 19 Quid vere significant verba *رباعة*, *مربعة*, *نيل*, similitudine ab *عشور* desumpta, vectigal vel tributum, quartam bonorum partem efficiens, indicent, plane me fugi.

Fieri tamen potest, ut *decimae*, quae proprio *quadragesimam* praevientis partem efficiebant, ita per compendium appellatae sint.

P. 166 l. 11 *Tagrart* a *Tilimsân* jactum modo lapidis distans, potius altera ejus fuit pars; vid. *Quatremère* ad *el-Bekri*, p. 662. — L. 13. *Dukâla*, provincia maritima a meridie fluvio *Umm-Rebî'* sita; cfr. *Græber* l. l. p. 16, 23. — *Abd-el-Vâhid* ad annum 540 has res gestas refert (p. 204): ولما دان لعبد المومن جميع اقطار المغرب الأقصى لما كان بملكه المرايطون على ما قدمنا واطاعه اهلها جمع جموعا عظيمة وخرج من مراكش يقصد ملكة يحيى بن العزيز بن المنصور بن المنتصر المصنهاجي وكان يملك بجاية واعمالها الى موضع يعرف بسيوسيرات (Sivistrât) وهذا الموضع هو الحد فيه بينه وبين لمستونة فقصده عبد المومن كما ذكرنا في شهر سنة اربعين وخمس مائة فحاصر عبد المومن بجاية وضيق عليها اشد التضييق فلما رأى يحيى بن العزيز الا طاقة له بدفاع القوم ولا يدان بمنعهم هرب في البحر حتى اتي مدينة بونة وفي اول حد بلاد افرريقية ثم خرج منها حتى اتي قسطنطينة المغرب فارسل اليه عبد المومن بالجيوش فاستنزل واوقى به عبد المومن هذا بعد ان عهد عبد المومن ان يومن يحيى في نفسه واهله ودخل عبد المومن بجاية وملكها وملك قلعة بني حماد [Idrisi, I, 242] وفي معقل صنهاجة الاعظم وحرزم الامنع فيها نشأ ملكهم ومنها اتبعث امرؤ وكان يحيى هذا وابوه العزيز وجده المنصور والمنتصر وجداهم الاكبر حماد من شبيعة بني عبيد واتباعهم والقاين بدعوتهم ومن بلادهم اعني صنهاجة قامت دعوة بني عبيد وهم الذين اظهروا ونشروها ونصروها فلم يزل ملك بني حماد هاولاء مستمرا ودولتهم قائمة وامرؤ نافذا لا ينافيهم احد شيئا في ايديهم الى ان اخرجهم عن ذلك كله وملكه بأسره وضمه الى ملكته ابو محمد عبد المومن بن علي في التاريخ الذي تقدم ولما ملك عبد المومن بجاية والقلعة واعمالها رتب من الموحيدين من يقوم بحماية تلك البلاد والدفاع عنها واستعمل عليها ابنه عبد الله وكر راجعا الى مراكش ومعه وفي جنده يحيى بن العزيز ملك صنهاجة واعيان دولته فحين وصلوا الى مراكش امر لهم بالنزول المتسعة والمراكب النبيلة والسلي الفاخرة والاموال الوافرة وخص يحيى من ذلك باجزله واسنائه واحفله ونال يحيى هذا عنده رتبة عالية وجاها ضخما واطهر عبد المومن عناية به لا مزيد عليها - - واقام عبد المومن بمراكش مرتبلا الامور المختصة بالملكة من بناء دوز واتخاذ قصور واعداد سلاح واستنزال مستعص وتأمين سبل واحسان الى رعية وما هذا سبيله وذكر استيلا عبد المومن على جزيرة الاندلس في هذه السنة سير عبد المومن بن علي جيشا الى جزيرة الاندلس فلكوا ما فيها من بلاد الاسلام وسبب ذلك ان عبد المومن لما كان يحاصر مراكش جا اليه جماعة من اعيان الاندلس منهم ابو جعفر احمد بن محمد بن حمدين ومعهم مكتوب يتضمن بيعه اهل البلاد التي فيها لعبد المومن ودخلوها في زمرة اصحابه الموحيدين واقامتهم لامر فقبل عبد المومن ذلك منهم وشكرهم عليه وطهبت قلوبهم وطلب منهم النصرة وطلبوا منه النصرة على الفرنج فجهز جيشا كثيفا وسيره معهم وعمر اسطولا وسيره في البحر فصار الاسطول الى الاندلس فقصدوا مدينة اشبيلية وصعدوا في نهريها وبها جيش من الملتحين فحاصروها برا وبحرا وملكوها عنوة وقتل فيها جماعة وامن الناس فسكنوا واستولت العساكر على البلاد وكان لعبد المومن من بها ٥

— L. 30 *Tanisset fluvius*, ad quem *Murrekoscha* jacet, in mare atlanticum evolvitur. Cfr. *Idrisi*, I, 215, *Grässe*, I. I. p. 26.

P. 167 l. 8 *Abu-Bekr Muhammed ben-Abd-Allah ben-Muhammed ben-Abd-Allah ben-Ahmed*, nomine *Ibn-el-Arabi* notior, anno 468 [107?] natus, anno 543 [114?] mortuus est. Vitam ejus habes in *Ibn-Khallikāno*, ed. *Wüstenfeld*, fasc. 7 p. 1v)

P. 168 l. 5 De his rebus gestis cfr. ea, quae *Gayangos* e libro *el-Iktifā* (*Makkari*, 2 app. pag. LII) vertit. — L. 15 *Meljana* urbs prope fluvium *Schelif*, de qua vid. *el-Bekri*, p. 525 (*Milianah*), *Idrisi*, I, 231. — L. 21 *Rabāt-el-Fath*, ab ipso *Abd-el-Mūmeno* condita urbs, e regione *Solae* eique vicina ad mare jacet. Cfr. *Aboulfēda*, p. 130, *Grässe* I. I. p. 51.

P. 169 l. 2 Ad annum 545 in *Ibn-el-Athīro* (I. I. p. 93) haec occurrunt: ذكر حصر الفرنج قرطبة ورحيلهم عنها، وفي هذه السنة سار السليطن وهو الازفونش وهو ملك طليطلة واعمالها وهو من ملوك الجلائقة نوع من الفرنج في اربعين الف فارس الى مدينة قرطبة فحصرها وفي ضعف وغلا فبلغ الخبر الى عبد المومن وهو بمراكش فجهز عسكرا كثيرا وجهز مقدمهم ابا زكريا يحيى بن يرموز ويعدم الى قرطبة فلما قربوا منها فلم يقدرُوا ان يلقوا عسكر السليطن في الوطاء وارادوا الاجتماع باهل قرطبة ليمنعوها فخطر العاقبة بعد القتال فسلكوا الجبال الوعرة والمضايق المتشعبة فساروا نحو خمسة وعشرين يوما في الوعر في مسافة اربعة ايام في السهل فوصلوا الى الجبل المظن على قرطبة فلما رآهم السليطن وتحقق امرهم رحل عن قرطبة القايد ابو العم السايب من ولد القايد بن غلبون وهو من ابطال اهل الاندلس وامريها فلما رحل الفرنج خرج منها لوقته وصعد الى ابن يرموز وقال له انزلوا عاجلا وادخلوا انبلد وياتوا فيها فلما اصبحوا من الغد راوا عسكر السليطن على راس الجبل الذي كان فيه عسكر عبد المومن فقال لهم ابو العم هذا انذى خفته عليكم لاني علمت ان السليطن انهم قد فاتوه ما اقام الا طالبا لكم فان من الموضع الذي كان فيه طريق سهلة ولو لحقكم هناك نال مراده منكم ومن قرطبة فلما رأى السليطن انهم قد فاتوه علم انه لم يبق له طمع في قرطبة فرحل عابدا الى بلاده وكان حصره لقرطبة ثلاثة اشهر والله اعلم

— L. 9 *arx Abd-el-Kerimi*, tria diei itinera ab urbe *Miknāsae* dissita est. Cfr. *Idrisi*, I, 225, *Aboulfēda*, p. 133 — L. 25 *Ibn-Hamād*, sine dubio *Jahia*, quem *Ibn-Khalḍūn* anno 546 obiisse contendit. Vid. annot. ad pag. 77. — L. 28 *El-Sulejtān* (non *el-Seltin*) i. e. "rex parvus", sicut a suae aetatis historiographis appellabatur, *Alfonsus* secundus *Castiliae* et octavus *Leonis* rex fuit. Cfr. *Makkari*, 2, p. 518 — *Ibn-Merdanīsch*, christianae, ut fertur, originis, *Muhammed ben-Sa'd ben-Muhammed ben-Ahmed ben-Merdanīsch* nomen habuit. Cfr. *Makkari*, 2, 314, et *Abd-el-Vāhidi* narrationem mox sequentem.

P. 170 l. 2 De *Almeriae* obsidione *Ibn-el-Athīr* (I. I. p. 96) sequentia retulit: ذكر حصر غرناطة والمرية من بلاد الاندلس، في هذه السنة سير عبد المومن جيشا كثيرا نحو عشرين الفا فارس الى الاندلس مع ابي حفص عمر بن يحيى الهنتاتي وسير معهم نسما فكن يسرون مفردات عليهم البرانس السود ليس معهم غير الخدم ومتى قرب منهم رجل ضرب بالسياط فلما قطعوا الخليج ساروا الى غرناطة وبها جمع من المرابطين فحصرها عمر وعسكره وضيّقوا عليها فجاء اليه احمد بن ملحان صاحب مدينة وادي اش واعمالها

بنسبه ووصفوا وصار منه واداء ابراهيم بن الاشك صهر بن مردنيش صاحب جيان واصحابه
 ووجدوا وصاروا ايضا معه فكشّر جيشه وحرضوه على السراقة الى ابن مردنيش ملك
 بلاد شرق الاندلس ليعتده بالحصار قبل ان يجهز فلما سمع ابن مردنيش ذلك خاف على
 نفسه فارسل الى ملك برشلونه من بلاد الفرنج يخبره ويستنجده ويستأخذه على الوصول
 اليه فسار اليه الفرنجي في عشرة الاف فارس وسار عسكر عبد المومن فوصلوا الى حمة بلقواره
 وبينها وبين مرسية اثني في مفر ابن مردنيش مرحلة فسمعوا بوصول
 الفرنج فرجع وحصر مدينة المرية وفي للفرنج عدة شهور فاشتد الغلا في العسكر وعدمت
 الاقوات فرحلوا عنها وعادوا الى اشبيلية فقاموا بها
 ذكر ملك عبد المومن : Quae statim excipiunt res ad Bedjájam anno 547 gestae (p. 97) —
 بجاية وملك بنى حماد، في هذه السنة سار عبد المومن ابن على الى بجاية وملكها وملك
 جميع مالك بنى حماد وكان لما اراد قصدها سار من مراکش الى سبتة سنة ست واربعين
 فاقام بها مدة يعمل الاسطول وجمع العساكر القريبة منه واما ما هو على طريقه الى بجاية
 من البلاد فكتب اليهم ليتجهلوا ويكونوا على الحركة اى وقت طلبهم والناس يظنون انه
 يريد العبور الى الاندلس فارسل في قطع السابلة عن بلاد شرق المغرب برا وبحرا وسار من
 سبتة في صفر سنة سبع واربعين فاسرع السير وطوى المراحل والعساكر تلقاه في طريقه فلم
 يشعر اهل بجاية الا وهو في اعمالها وكان ملكها يحيى بن العزيز بن حماد آخر ملوك
 بنى حماد وكان مولعا بالصيد والهو لا ينظر في شى من امور مملكته قد حكم فيها بنو حمدون
 فلما اتصل الخبر بميمون بن حمدون جمع العسكر وسار عن بجاية نحو عبد المومن فلقبهم
 مقدمته وفي تزيد على عشرين الف فارس فانهزم اهل بجاية من غير قتال ودخلت مقدمة
 عبد المومن بجاية قبل وصول عبد المومن ببومين وتفرق جميع عسكر يحيى بن العزيز
 وهربوا برا وبحرا وتحصن يحيى بقلعة قسطنطينية الهوا وهرب اخواه الحارث وعبد الله الى
 صقلية ودخل عبد المومن بجاية وملك جميع بلاد ابن العزيز بغير قتال ثم ان يحيى نزل
 الى عبد المومن بالامان فامنه وكان يحيى قد فرج لما اخذت بلاد افريقية من الحسن بن
 على فرحا ظهر عليه فكان يذمه ويذكر معايبه فلم تقبل المدة حتى اخذت بلاده ووصل
 الحسن بن على الى عبد المومن في جزاير بنى مرغان وقد ذكرنا سنة ثلاث واربعين بسبب
 مصيره اليها واجتمعا عنده فارسل عبد المومن يحيى بن عبد العزيز الى بلاد المغرب واقام
 بها واجرى عليه شيا كثيرا واما الحسن بن على فانه احسن اليه والزمه محبته واعلى مرتبته
 فلزمه الى ان فتح المهديّة فجعله فيها وافر اليها ان يقتدى براهه ويرجع الى قوله ولما فتح
 عبد المومن بجاية لم يتعرض الى مال اهلها ولا غيره وسبب ذلك ان بنى حمدون استامنوا
 فوق لهم بامانه ذكر ظفر عبد المومن بصنهاجة، لما ملك عبد المومن بجاية تجمعت
 صنهاجة في امم لا يحصيها الا الله تعالى وتقدم عليهم رجل اسمه ابو قصبه واجتمع معهم
 من كتامة ولواتة وغيرها خلق كثير وقصدوا حرب عبد المومن فارسل اليهم جيشا كثيرا
 ومقدمهم ابو سعيد يخلف وهو من الخمسين فالتقوا في عرض الجبل شرق بجاية فانهم ابو
 قصبه وقتل اكثر من معه ونهبت اموالهم وسبيت نسائهم وذرايعهم ولما فرغوا من صنهاجة
 ساروا الى قلعة بنى حماد وفي من احصن القلاع واعلاها لا ترام على راس جبل شاهق
 لا يكاد الطرف يحققها لعلوها ولكن القدر اذا جا لا يمنع منه معقل ولا جيوش فلما رأى

العرب عند مدنيته شطيف وسبب ذلك أن المغرب ومصر هلكا والفرنج وصلوا ورواح
 وأمر وغيرهم من العرب لما ملك عبد المومن بلاد بني حماد واجتمعوا من أرض طرابلس إلى
 أقصى المغرب وقالوا أن جاورنا عبد المومن أجلانا من المغرب وليس الرأي إلا أن نلجأ معه
 وأخراجه من البلاد قبل أن يتمكن ويحالفوا على التعاون والتظاهر وأن لا يتخون بعضهم
 بعضا وهزموا على لقاءه بالرجال والأهل والمال ليقاتلوا قتال الحريم واتصل الخبر بالملك رجار
 الفرنجي صاحب صقلية فأرسل إلى أمراء العرب ومحمز بن زياد وجبارة بن كامل وحسن
 بن ثعلب وعيسى بن حسن وغيرهم يحثهم على لقاء عبد المومن وبعرض عليهم أن يرسل
 اليهم خمسة آلاف فارس من الفرنج يقاتلون معهم على شرط أن يرسلوا اليه الرهائن
 فشكروهم وقالوا ما بنا حاجة إلى تجديته ولا نستعين بغير المسلمين وساروا في عدد لا يحصى
 وكان عبد المومن قد رحل من بجاية إلى بلاد المغرب فلما بلغه خبرهم جهز من الموحديين
 ما يزيد على ثلاثين ألف فارس واستعمل عليهم عبد الله بن عمر الهنتاق وسعد الله بن
 يحيى وكان العرب اضعافهم فاستجروا الموحدون وتبعهم العرب إلى أن وصلوا إلى أرض شطيف
 بين جبال فحمل عليهم عسكر عبد المومن والعرب على غير أهبة والتقى الجعان واقتتلوا أشد
 قتال وأعظمه فاجلعت المعركة عن انهزام العرب ونصرة الموحديين وترك العرب جميع ما لهم
 من أهل ومال وأثاث ونعم فاخذ الموحدون جميع ذلك وعاد الجيش إلى عبد المومن بجميعه
 فقسم جميع الأموال على عسكره وترك النساء والأولاد تحت الاحتياط ووكّل بهم من
 الخدم الخصيان من يخدمهم ويقوم بحوائجهم وأمو بصيانتهم فلما وصلوا معه إلى مراکش
 أنزلهم في المساكن الفسيحة وأجرى لهم النفقات الواسعة وأمر عبد المومن ابنه محمدا أن
 يكتب أمراء العرب ويعلمهم أن نساء وأولادهم تحت الحفظ والصيانة وأنه قد بذل لهم
 الأمان والكرامة فلما وصل كتاب محمد إلى العرب سارعوا إلى المسير إلى مراکش فلما وصلوا
 إليها أعطاهم عبد المومن نساء وأولادهم وأحسن إليهم وأعطاهم أموالا
 جزيلة فاسترق قلوبهم بذلك وأقاموا عنده وكان بهم
 حقا واستعان بهم على ولاية ابنه محمد للعهد على ما نذكره سنة إحدى وخمسين

ذكر البيعة لمحمد بن عبد المومن بولاية عهد أبيه، في هذه السنة أمر عبد المومن :
 بالبيعة لولده محمد بولاية عهده وكان الشرط والقاعدة بين عبد المومن وبين عمر أن يلي
 عمر الأمر بعد عبد المومن فلما تمكن عبد المومن من الملك وكثر أولاده أحب أن يتقلد
 الملك اليهم فاحضر أمراء العرب من هلال وزعب وعدى وغيرهم إليه ووصلهم وأحسن إليهم
 ووضع عليهم من يقول لهم ليطلبوا من عبد المومن ويقولوا له فريد أن تجعل لنا ولي عهد
 من ولدك يرجع الناس إليه بعدك ففعلوا ذلك فلم يجيبهم إكراما لعر يئتي لعلو منزلته في
 الموحديين وقال لهم أن الأمر لاني حفص عمر فلما علم عمر ذلك خاف على نفسه فحضر
 عند عبد المومن وأجاب إلى خلق نفسه فحينئذ بويع لمحمد بولاية العهد وكتب إلى جميع
 بلاده بذلك وخطب له فيها جميعها فأخرج عبد المومن في ذلك اليوم من الأموال شيئا
 كثيرا ذكر استعمال عهد المومن أولاده على البلاد، في هذه السنة استعمل عبد المومن أولاده
 على البلاد فاستعمل ولده أبا محمد عبد الله على بجاية وأعمالها واستعمل ابنه أبا الحسن
 عليا على فاس وأعمالها وولى ابنه أبا سعيد سبتة والجزيرة الخضراء والسقنة وكذلك غيرهم

ولقد سلك في استعجالهم طريقا عجيبا وذلك انه كلن قد استعجل على البلاد شيوع الموحدين المشهورين من اصحاب المهدي محمد بن تويرت وكان يتعذر عليه ان يعزلهم فاخذ اولادهم وتركهم عنده يشتغلون في العلوم فلما تميزوا فيها وصاروا يقتدى بهم قال لابيهم اني اريد ان تكونوا عندي استعين بكم على ما انا بصدده وتكون اولادكم في الاعمال لانهم علما ففعلوا فاجابوا الى ذلك وهم فرحون مسرورون فوئى اولادهم ثم وضع عليهم بعضهم عن يعتمد عليه فقال اني ارى امرا عظيما قد فعلتموه فارقتم فيه الخزم والادب فقالوا وما هو فقال اولادكم في الاعمال واولاد امير المؤمنين ليس لهم منها شى مع ما فيهم من العلم وحسن السياسة وانى اخاف ان ينظر في هذا فتسقط منزلتكم عنده فعلوا صدق القليل فحضروا عند عبد المومن وقالوا تحب ان تستعمل على البلاد السادة اولادك فقال لا افعل فلم يزالوا حتى فعل ذلك لهم بسؤالهم اياه ٥ — L. 23 pro *Schiff* legendum est *Schilb*, urbs Hispaniae, hodie *Silves* dicta, de qua conf. *Idrisi*, II, 21, *Aboulfeda*, p. 19v. In cod. d., ut jam video, شلب vere exstat.

P. 171 l. 11 *Abu-Zakarja*. Ibn-Khaldûn (*Makkari* 2, app. p. LIII) eum Jahiam Ibn-Jaghmr appellavit. — L. 14 *MAKKARI* (1, 113) celebris botanici hispanici, Ibn-Batâl l. Ibn-Basâl (utraque enim lectio exstat) mentionem fecit, quem fortasse Noster hic respexit. — L. 22 *festum*, quo magnum rumpitur jejunium Ramadhâni, عيد الفطر seu "festum soluti jejunii", apud Turcas *Beirani parvum* appellatur. — L. 32 *Ibn-Humuschk*, vel plenius *Ibrahim Ibn-Humuschk*, qui socer erat regis Ibn-Merdanisch, usque ad annum 572 vixit. Cfr. *MAKKARI*, 2, 250. — *El-agra* i. e. "Calvus", mihi plane ignotus est.

P. 172 l. 1 ad annum 552 Ibn-el-Athîr (cod. ups. cit. p. 137) Almeriae expugnationem hoc modo enarrat: في هذه السنة انقضت دولة الملتين بالاندلس، وملك اصحاب عبد المومن مدينة المرية من الفرنج وسبب ذلك ان عبد المومن لما استعمل ابنه ابا سعيد على الجزيرة لفحصها ومالقة عبر ابو سعيد البحر الى مالقة واتخذها دارا وكتابه ميمون بن بدر اللطيف صاحب غرناطة ان يوجد ويسلم اليه غرناطة فقبل ابو سعيد ذلك منه وتسلم غرناطة فسار ميمون الى مالقة باهله وولده فتلقاه ابو سعيد واكرمه ووجهه الى مراکش فاقبل عليه عبد المومن وانقضت دولة الملتين ولم يبق لهم الا جزيرة ميورقة مع حمو بن غانية فلما ملك ابو سعيد غرناطة جمع للجيوش وسار الى مدينة المرية وفي بايدي الفرنج اخذوها من المسلمين سنة ائنتين واربعين وخمس مائة فلما نازلها واقاه الاسطول من سبتة وفيه خلع كثير من المسلمين فحصرها المرية برا وبحرا وجا الفرنج الى حصنها فحصرهم فيها ونزل عسكره على الجبل المشرف عليها وبنى ابو سعيد سورا على الجبل المذكور الى البحر وعمل عليه خندقا فصارت المدينة والحصن الذي فيه الفرنج محصورا بهذا السور والخندق ولا يمكن من ينجدها من ان يصل اليه فجمع اللادفونش ملك الفرنج بالاندلس المعروف بالسليطن في اثني عشر الف فارس من الفرنج ومعه محمد بن سعد بن مردنيش في ستة الاف فارس من المسلمين وراموا الوصول الى المدينة ودفع المسلمين عنها فلم يطبقوا ذلك فرجع السليطن وابن مردنيش خائبين هات السليطن في عودته قبل ان يصل الى طليطلة وتهادى للحصار على المرية ثلاثة اشهر فصاقت الميرة وقلعت الافروات على الفرنج فطلبوا الامان ليسلموا

الحسن فاجلهم أبو سعيد اليه وامنتهم وتسلم الحسن ورحل الفرنج في البحر
 عيدين إلى بلادهم فكان مدة ملكهم المروية مدة عشر سنين *
 — L. 14 *Abu-l-Hasan*, ut supra vidimus, ab Abd-el-Váhid Abu-Muhammed Ajásch ben-
 Abd-el-Melik ben-Ajásch nuncupatur. — L. 17 Versus metrum sequuntur *Bast*. In altero
 primi versus hemistichio rectius legatur لفرط pro لفرط, ut in e. vere est, et vertatur: "pro-
 pter excessum doloris et moestitiae grave apparuit infortunium". — L. 22 *honestior*. Cod. b.
 اوقى habet: "a noxa magis servans" quod cel. Fleischer (Gersdorffs Report. l. l.) praetulit. —
 L. 25 In altero hemistichio hujus versus, metrum respiciens من sine teschdid scripsi, id quod
 metrum postulat. Quod si in primo hemistichio, ut vult cl. Flecher بذلتكم legeris et in hoc
 لا لا separatim scripseris, haec fere sententia oritur: "Vita omnes creaturas donatis supra be-
 nignitatem, in qua non est non allum, neque avaritia" (ضنى quod bene se habet).

P. 173 Ingenue confiteor, me verba litterarum sequentia non omnino intellexisse. — L.
 17 Quae fuerit causa cur Christiani Mehdiam occuparent, verbis Ibn-el-Athlri, quamquam prolixiora
 ea sint, hic exponere juvat; vid cod. ups: cit. p. 73 et 87 ذكر طاعة اهل قابس للفرنج
 وغلبة المسلمين عليها، كان صاحب مدينة قابس قبل هذه السنة انسان اسمه يوسف رشيد
 فنوق وخلف اولادا فعمد مولى له اسمه يوسف الى ولده الصغير واسمه محمد فولاء الامر
 واخرج ولده الكبير معمر واستولى يوسف البلد وحكم على محمد لصغر سنه وجرى منه
 انسيا من التعرض الى حرم سيده والعهد على نافلة وكان من جملة من امرأة من بنى قرة
 ناسلت الى اخوتها تشكوا اليهم ما في فيه فجا اخوتها لاختها فنعها منهم وقال هذه
 حرمة مولاي ولم يسلمها فصار بنو قرة ومعمر بن رشيد الى الحسن صاحب افريقية وشكوا
 اليه ما يفعله يوسف فكتبه الحسن في ذلك فلم يجبه وقال لين لم تكف الحسن على والا
 سلمت قابس الي صاحب صقلية فجهز الحسن العسكر اليه فلما سمع يوسف بذلك ارسل الى
 رجار الفرنجي صاحب صقلية وبذل له الطاعة وقال له اريد منك خلعة وعهدا بولاية قابس
 لاثون نايبا عنك كما فعلت مع بنى مطروح صاحب طرابلس فسير اليه رجار الخلعة
 والعهد فلبسها وقرى العهد بجميع الناس فجد جبينه الحسن في تجهيز العسكر الى قابس
 فساروا اليها ونازلوها وحصروها فثار اهل البلد بيوسف لما اتهمه من طاعة الفرنج وسلموا
 البلد الى عسكر الحسن وتخصن يوسف في القصر فقاتلوه حتى قتلوه واخذ يوسف اسيرا
 قتلوه غداية معمر بن رشيد وبنو قرة فقطعوا ذكره وجعلوه في فيه وعذب بانواع العذاب
 وولى معمر قابس مكان اخيه واخذ بنو قرة اختهم وهرب عيسى اخو يوسف وولد يوسف
 وقصدوا رجار صاحب صقلية فاستجاروا به وشكوا اليه ما لقوا من الحسن فغضب لذلك
 وكان ما تذكره سنة ثلاث واربعين وخمس مائة من فتح المهديية ان شا الله تعالى وهذا
 الذى كان من يوسف والله اعلم في ذكر حادثة ينبغي ان يحتاط العاقل من مثلها، كان
 هذا يوسف صاحب قابس قد ارسل رسولا الى رجار صاحب صقلية فاجتمع هو والحسين
 رسول صاحب المهديية عنده فجرى بين الرسولين مناظرة فذكر رسول يوسف الحسن وما قال
 منه ونمته ثم اتهمها عدا في وقت واحد وركبا البحر كل واحد منهما في مركبة فارسل رسول
 الحسن رقعة على جناح طائر يخبره بما كان من رسول يوسف فسير الحسن جماعة من اصحابه
 في البحر فاخذوا رسول يوسف واحضروه عند الحسن فسبه وقال ملكك الفرنج بلاد الاسلام

وظولت لسانك بدمى ثم اركبه جملا وعلى راسه جلاجل وطيف به في البلد ونودى عليه هذا جزا من سعى ان يملك الفرنج بلاد المسلمين فلما توسط المهدية ثار به العامة فقتلوه بالحجارة ٥

ذكر ملك الفرنج مدينة المهدية بافريقية قد ذكرنا سنة احدى واربعين وخمس مائة مسير اهل يوسف صاحب قابس الى رجار ملك صقلية واستغاثهم به فغضب لذلك وكان بينه وبين الحسن بن على بن يحيى بن تميم بن المعز ابن باديس الصنهاجى صاحب افريقية صلح وعهود الى مدة سنتين وعلم انه ان فاته فتح البلاد في هذه السنة التى اصابتهم وكانت الشدة دوام الغلا في جميع المغرب من سنة اثنتين واربعين فان الناس فارقوا البلاد والقرى ودخل اكثرهم الى مدينة صقلية واكل الناس بعضهم بعضا وكثر الموت في الناس فاغتنم رجار هذه السنة فعمر الاسطول واكثر منه فبلغ نحو مائتى وخمسين شينيا ملوثة رجلا وسلاحا وقوة وسار الاسطول عن صقلية ووصل الى جزيرة قوصرة وهى ما بين المهدية وصقلية فصدفوا بها مركبا وصل من المهدية فاخذ اهله واحصروا بين يدى جرجى مقدم الاسطول فسألهم عن حال افريقية ووجد في المركب قفص حمام فسألهم هل ارسلوا منها فحلقوا بالله انهم لم يرسلوا شيئا فامر الرجل الذى كان للحمام صهبتة ان يكتب بخطه اننا لما وصلنا جزيرة قوصرة وجدنا بها مراكب من صقلية فسألناهم عن الاسطول المتخذول فذكروا انه اقلع الى جزائر القسطنطينية واطلق للحمام فوصل الى المهدية فسر الامير للحسن والناس واراد جرجى بذلك ان يصل بغتة ثم سار وقدر وصولهم الى المهدية وقت السحر ليحيط بها قبل ان يخرج اهلها فلو تم له ذلك لم يسلم منهم احد فقدر الله تعالى ان ارسل عليهم رجلا هائلا فلم يقدروا على السير الا بالمقاذيف فطلع النهار ثانى صفر في هذه السنة قبل وصولهم فراهم الناس فلما رأى جرجى ذلك وان الخديعة فاته ارسل الى الامير حسن يقول انما جيت بهذا الاسطول طالبا بثار محمد بن رشيد صاحب قابس ورده اليها واما انت فبيننا وبينك عهد وميثاق الى مدة وتريد منك عسكريا يكون معنا فجمع الحسن الناس من الفقهاء والاعيان وشاورهم فقالوا نقاتل عدونا فان بلدنا حصين فقال اخاف ان ينزل الى البر ويحصننا برا وبحرا ويحول بيننا وبين الميرة وليس عندنا ما يقوتنا شهرا فنوخذ قهرا وانا ارى سلامة المسلمين من الاسر والقتل خيرا من الملك وقد طلب منى عسكريا الى قابس فان فعلت فاجل لي معونة الكفار على المسلمين وان امتنعت يقول انتقص ما بيننا من الصلح وليس يريد الا ان يثبطنا حتى يحول بيننا وبين البر وليس لنا بقتاله طاقة والرأى ان نخرج بالاهل والوند وننزل البلد فن اراد ان يفعل كفعلنا فليبادر معنا وامر في الحال بالرحيل واخذ معه من حضرة وما خف حمله وخرج الناس على وجوههم باهليهم واولادهم وما خف من اموالهم واثاثهم ومن الناس من اختفى عند النصارى وفي الكنائس وبقي الاسطول في البحر تمنعه الريح من الوصول الى المهدية الى ثلثى النهار فلم يبق في البلد عن عزم على الخروج احد فوصل الفرنج ودخلوا البلد بغير مانع ولا دافع ودخل جرجى القصر فوجده على حاله لم ياخذ الحسن منه الا ما خف من دخاير الملوك وفيه جماعة من حضاياه ورأى الخرايين ملوثة من الدخاير النفيسة وكل شى غريب يقل وجود مثله فحتم عليه وجمع سرارى الحسن من قصرة وكان عدة من ملك منهم من زبرى بن مفاد الى الحسن تسعة ملوك ومدة ولايتهم مائتى سنة وثمانين سنة من سنة خمس وثلاثين وثلاثمائة الى سنة

ثلاث وأربعين وخمسة مائة وكان بعض القواد قد أرسله الحسن إلى رجاء برسالة فآخذ
 لنفسه وأهله منه أماناً فلم يخرج معهم ولما ملك المدينة نهبت مقدار ساعتين ونودي
 بالآمان فخرج من كان مستخفياً وأصبح جرجى من الغد فأرسل إلى من قرب من العرب
 فدخلوا إليه فاحسن إليهم وأعطاهم أموالاً جزيلة وأرسل من جند المهدية الذين تخلفوا
 بها جماعة ومعهم أمان لأهل المهدية الذين خرجوا منها ودواب يحملون عليها الأطفال
 والنساء وكانوا قد أشرفوا على الهلاك من الجوع ولهم بالمهدية خبائاً ودواب فلما وصل إليهم
 الآمان رحعوا فلم يمض غير جمعة حتى رجع أكثر أهل البلد، وأما الحسن فإنه سار بأهله
 وأولاده وكانوا اثني عشر ولداً ذكراً غير الإناث وخواص خدمه قاصداً إلى محرز بن زياد وهو
 بالعلقة فلقبه في طريقه أمير من العرب يسمى حسن بن ثعلب فطلب منه مالا فأنكر له
 في ديوانه فلم يمكن الحسن إخراج مال ليلاً فوخذ فسلم إليه ولده يحيى رهينة وسار
 فوصل في اليوم الثاني إلى محرز وكان الحسن قد فضله علي جميع العرب وأحسن إليه
 ووصله بكثير من المال فلقبه محرز لقاء جميلاً ونوجع لما حل به فأقام عنده شهوراً والحسن
 كاره للقامة فأراد المسير إلى ديار مصر إلى الخليفة الحافظ العلوي واشترى مركباً لسفره فسمع
 جرجى الفرنجي فجهز شوانى لياخذه فعاد الحسن عن ذلك وعزم على المسير إلى عبد
 المومن بالمغرب فأرسل كبار أولاده يحيى وحميماً وعلياً إلى يحيى بن العزيز وهو من بني
 حماد ولما أولاد عم يستأذنه في الوصول إليه وتجديد العهد به والمسير من عنده إلى عبد
 المومن فأن له يحيى فسار إليه فلما وصل لم يجتمع به يحيى وسيره إلى جزيرة بني مرغان
 هو وأولاده ووكل بهم من يمينهم من التصرف فبقوا كذلك إلى أن ملك عبد المومن بجاية
 سنة سبع وأربعين فحضر عنده وفد ذكرنا حاله هناك ولما استفرج جرجى بالمهدية سبر استولوا
 بعد أسبوع إلى مدينة سفاقس وسير استولوا آخر إلى مدينة سوسة فاما سوسة فإن أهلها لما
 سمعوا خبر المهدية وكان واليها على بن الحسن الأمير فخرج إلى أبيه وخرج الناس لخروجه
 فدخلها الفرنج بلا قتال ثانی عشر صفر وأما سفاقس فإن أهلها أثار كثير من العرب فامتنعوا
 بهم فقاتلهم الفرنج فخرج إليهم أهل البلد فظهر الفرنج الهزيمة وتبعهم الناس حتى أبعدها
 عن البلد ثم عطفوا عليهم فانهزم قوم إلى البلد وقوم إلى البرية وقتل منهم جماعة ودخل
 الفرنج البلد فلكوه بعد قتال شديد وقتل كثير وأسروا من بقي من الرجال وسبى الجريم
 وذلك في الثالث والعشرين من صفر ثم نودي بالآمان فعاد أهلها إليها وافتكوا حرمهم
 وأولادهم ورفق بهم وبأهل سوسة والمهدية وبعد ذلك وهلت كتب من رجاء لجميع أهل
 إفريقية بالآمان والمواعيد الحسنة ولما استقرت أحوال البلاد سار جرجى في استولوا إلى قلعة
 أفريقية [Idrisi, I, 252] وهي قلعة حصينة فلما وصل إليها سمعته الحرب فاجتمعوا إليها ونزل إليهم
 الفرنج فاقبلوا فانهزم الفرنج وقتل منهم خلق كثير فرجعوا خاسرين إلى المهدية وصار للفرنج
 من طرابلس الغرب إلى قريب تونس ومن المغرب إلى دون القيروان والد أعلم
 ذكر ملك عبد المومن مدينة المهدية من الفرنج وملكه جميع إفريقية، قد ذكرنا
 سنة ثلاث وأربعين وخمسة مائة ملك الفرنج مدينة المهدية من صاحبها الحسن بن تميم بن
 المعز ابن باديس الصنهاجي وذكرنا أيضاً سنة إحدى وخمسين ما فعله الفرنج بالمسلمين في
 زويلة المجاورة للمهدية من القتل والنهب فلما قتلهم الفرنج ونهبوا أموالهم هرب منهم

جماعة. وقصدوا عبد المومن صاحب المغرب وهو بمراكش يستجبرونه فلما وصلوا اليه ودخلوا عليه اكرمهم واخبروه بما جرى على المسلمين وأنه ليس في ملوك الاسلام من يقصد سواه ولا يكشف هذا الكرب غيرة فدمعت عيناه واطرق ثم رفع رأسه. وقال ابشروا لانصرنكم ولو بعد حين وامر بانزلهم واطلق لهم انفى دينار ثم امر بجعل الروايا والقرب وما يحتاج اليه العساكر في السفن وكتب الى جميع نوابه في المغرب وكان قد ملك الى قريب تونس بامرهم بحفظ جميع ما يتحصل من الغلات وان يترك في سنبلة ويخزن في مواضعه وان يحفروا الابار في الطرق ففعلوا جميع ما امرهم به وجمعوا الغلات ثلاث سنين ونقلوها الى المنازل وطينوا عليها فصارت كأنها تلال فلما كان في صفر من هذه السنة سار عن مراكش وكان اكثر اسفاره في صفر فسار يطلب افريقية واجتمع من العساكر مائة الف مقاتل ومن الاتباع والسوقة امثالهم وبلغ من حفظه لعساكره انهم كانوا يعيشون بين الزروع فلا تتأذى بهم سنبلة. واذا نزلوا صلوا جميعهم مع امام واحد بتكبير واحدة لا يتخلف منهم احد كائن من كان وقدم بين يديه الحسن بن علي بن يحيى بن تميم بن المعز ابن باديس الصنهاجي كان صاحب المهدية وافريقية وقد ذكرنا سبب مصيره عند عبد المومن فلم يزل يسير الى ان وصل الى مدينة تونس في الرابع والعشرين من جمادى الآخرة من السنة وبها صاحبها احمد بن خراسان واقبل استولاه في البحر في سبعين شينيا وطريدة وشلندى فلما نازلها ارسل الى اهله يدعوه الى طاعته فامتنعوا فقاتلهم من الغد اشد قتال فلم يبق الا اخذها ودخول الاسطول اليها فجات ريح عاصف منعت الموحدين من دخول البلد فرجعوا لبياتروا القتال ويهلكوه فلما جن الليل نزل سبعة عشر رجلا من اعيان اهله الى عبد المومن يسئلونه الامان لاهل بلدهم فاجابهم الى الامان لهم في انفسهم واهليهم واموالهم لمادرتهم الى الطاعة واما من عدائهم من اهل البلد فيؤمنهم في انفسهم واهليهم ويقاسمهم على اموالهم واملاكهم نصفين وان يخرج صاحب البلد هو واهله فاستقر ذلك وتسلم البلد وارسل اليه من يمنح العسكر من الدخول وارسل امناء ليقاسموا الناس على اموالهم واقام عليها ثلاثة ايام وعرض الاسلام على من بها من اليهود والنصارى فن اسلم سلم ومن امتنع قتل واقام اهل تونس بها باجرة تؤخذ عن نصف مساكنهم وسار عبد المومن منها الى المهدية والاسطول تتأذيه في البحر فوصل اليها ثامن عشر رجب. وكان حينئذ بالمهدية اولاد ملوك الفرنج وابطال الفرسان وقد اخلوا زويلة وبينها وبين المهدية غاية سهم فدخل عبد المومن زويلة وامتلأت بالسواك والسوقة فصارت مدينة معورة في ساعة ومن لم يكن له موضع من العسكر نزل بظاهرها وانضاف اليه من صنهاجة والعرب واهل البلاد ما يخرج عن الاحصاء واقبلوا يقتتلون المهدية مع الامام فلا يوتر فيها لحصانتها وقوة سورها وضيق موضع القتال عليها لان البحر داير باكثرها فكانها كف في البحر وزندها متصل بالبر وكانت الفرنج يخرج شجعانهم الى اطراف العسكر فتتال منه ويعودن سريعا فامر عبد المومن ان يبني سور من غرب المدينة يمنعهم من الخروج واحاط الاسطول بها في البحر وركب عبد المومن في شحبي ومعه الحسن ابن علي الذي كان صاحبها فطاف بها في البحر فهاله ما رأى من حصانتها وعلم انها لا تفتح بقتال برا ولا بحرا وليس لها الا المطاونة وقال للحسن كيف نزلت عن مثل هذا الحصن فقال لظنة من يوشك به وعدم القوات وحكم القدر فقال صدقت وعاد من البحر وامر بجمع الغلات والقوات وترك القتال فلم يمض غير قليل حتى صار في العسكر

فجلب من الخنطة والتشعير فكان من يصل الى العسكر من بعيد يقولون متى حدثت
هذه الجبال فيقال لهم هي خنطة وشعير فيتعجبون من ذلك، وبمضى للخصار وفي مدته اطاع
مفاس عبد المومن ومدينة طرابلس وجبال نفوسة وقصور افريقية وما والاها وفتح مدينة
ليس بالسيف وسير ابنة ابا محمد عبد الله في جيش ففتح بلادا ثم ان اهل مدينة قفصة
ما راوا تمكن عبد المومن انجمعوا على المبادرة الى طاعته وتسليم المدينة اليه فتوجه صاحبها
جيسى بن تميم بن المعز ومعه جماعة من اعيانها وقصدوا عبد المومن فلما علم حاجته
بهم قال له عبد المومن قد اشتبه عليك ليس هؤلاء اهل قفصة فقال له لم يشتبه على قال
له عبد المومن كيف يكون ذلك والمهدى يقول ان اصحابنا يقطعون اشجارها ويهدمون
سوارها ومع هذا فنقبل منهم ونكف عنهم ليقضى الله امرا كان
سفعولا فارسل اليهم طايفة من اصحابه ومدحه شاعر منهم بقصيدة اولها
ما هو عطفه بين البيض والاسل مثل الخليفة عبد المومن بن علي

فوصله بالف دينار فلما كان في الثاني والعشرين من شعبان من السنة جاء اسطول صاحب
مقلية في مائة وخمسين شينيا غير الطرايد وكان قد وفد من جزيرة بابسة من بلد
الاندلس وقد سى اهلها واسرهم وجمعهم معه فارسل اليهم ملك الفرنج يامرهم بالجي الى
المهدية فقدموا في البنايخ فلما قاربوا المهدية حطوا شرعهم ليدخلوا المينا فخرج اليهم
اسطول عبد المومن وركب العسكر جميعه ووقفوا على جانب البحر فاستعظم الفرنج ما راوه
من كثرة العساكر ودخل الرعب قلوبهم وبقي عبد المومن يبرغ وجهه على الارض ويبكي
ويدعو للمسلمين بالنصر واقتتلوا في البحر فانهمزمت شواني الفرنج واعادوا القلوع وتبعهم
المسلمون فاخذوا منهم سبع شواني ولو كان معهم شواني لآخذوا اكثرهم وكان امرا مجيبا
وقحا قريبا واد اسطول المسلمين مظفرا منصورا وقرى فيهم عبد المومن الاموال وبس اهل
المهدية حينئذ من العجدة وصبروا على الحصار ستة اشهر الى اخر شهر ذي الحجة من
السنة فنزل حينئذ من فرسان الفرنج الى عبد المومن عشرة وسالوا الامان لمن فيها من
الفرنج على انفسهم واموالهم ليخرجوا منها ويعودون الى بلادهم وكان قوتهم قد فنى حتى
اكل الخيل فعرض عليهم الاسلام ودعاه اليه فلم يجيبوا ولم يترددوا اليه اباما بالكلام
اللين فاجابهم الى ذلك وامتهم واعطاهم سفنا فركبوا فيها وساروا وكان الزمان شتاء فغرى
اكثرهم ولم يصل منهم الى مقلية الا النفر اليسير وكان صاحب مقلية قد قال ان قتل عبد
المومن اصحابنا بالمهدية قتلتنا المسلمين الذين هم بجزيرة مقلية واخذنا حرمهم واموالهم فاهلك
الله الفرنج غرقا وكان هذه ملكهم المهدية اثني عشرة سنة ودخل عبد المومن المهدية بكرة
عشورا من الحرم سنة خمس وخمسين وخمسمائة وسماها عبد المومن سنة الاخماس واقام
بالمهدية عشرين يوما فركب احوالها واصلاح ما انزل من سوزها ونقل اليها الدخاير من
الاقوات والرجال والعديد واشتغل عليها بعض اصحابه وجعل معه الحسن بن علي الذي كان
صاحبها وامره ان يقتلني براه في افعاله واقطع الحسن بها اقتداء واعطاه دورا نفيسة
يسكنها وكذلك فعل بولادة ورحل من المهدية اول صفر من السنة الى بلاد الغرب ذكر ابقاء
عبد المومن بالعرب لما فرغ عبد المومن من امر المهدية واراد العود الى الغرب فجمع
امرا العرب من بني رباح الذين كانوا بافريقية وقال لهم قد وجبت علينا نصره الاسلام فان
المشركين قد استفحل امرهم بالاندلس واستولوا على كثير من البلاد التي كانت بايدي

يستسلمون وما يسألهم سعة منهم فيدم فتحت البلاد أول الاسلام وبكم يدفع عنها العدو
 لأن وريد منكم عشرة آلاف فارس من اهل النجدة والشجاعة يجاهدون في سبيل الله
 فاجابوا بالسمع والطاعة لحلفهم على ذلك بالله تعالى وبالمصحف فحلفوا ومشوا معي الى مصيف
 جبل زعورن وكان منهم انسان يقال له يوسف بن مالك وهو من امراهم وروس القبائل
 فيهم فجاء الى عبد المومن بالليل وقال له سرا ان العرب قد كرهت المسير الى الاندلس
 وقالوا ما غرضه الا اخراجنا من بلادنا وانهم لا يقون بما حلفوا عليه فقال ياخذ الله عز وجل
 الغادر فلما كان الليلة الثانية هربوا الى عشايرهم ودخلوا البر ولم يبق منهم الا يوسف بن
 مالك فسماه عبد المومن يوسف الصديق ولم يحدث عبد المومن في امر شيئا وسار مغربا
 بحث السير حتى قرب من القسطنطينية فنزل في موضع مخضب يقال له وادى النساء [Idrisi, II, 17]
 والفصل ربيع والكل مستحسن فاقام به وضبط الطرق فلا يسير من العسكر احد البتة
 ودام كذلك عشرين يوما فبقى الناس في جميع البلاد لا يعرفون لهذا العسكر خبرا مع
 كثرتهم وعظمتهم ويقولون ما ازعجه الا خبر وصله من الاندلس فحث لاجله في السير فعادت
 العرب الذين جفلوا منه من البرية الى البلاد لما امنوا جائيه وسكنوا البلاد التي
 القوها واستقروا في البلاد فلما علم عبد المومن يرجوعهم جهز اليهم ولديه ابا محمد وابا
 عبد الله في ثلاثين الف مقاتل من اعيان الموحدين وشجعانهم فجدوا السير وقطعوا
 المفاوز فاشعر العرب الا والجيش قد اقبل بغتة من ورائهم من جهة الصحرا ليمنعوا
 الدخول اليها ان راموا ذلك وكانوا قد نزلوا جنوبا من القيروان عند جبل يقال له جبل
 القرن وم زها ثمانين الف بيت والمشاهير من مقدميهم ابو محفوظ محرز بن زياد ومسعود
 بن زمام البلاط وجبارة بن كامل وغيرهم فلما اطلت عساكر عبد المومن عليهم اضطربوا
 واختلقت كلمتهم ففر مسعود وجبارة بن كامل ومن معهما من عشايرهما وثبت محرز بن
 زياد وامرهم بالثبات والقتال فلم يلتفتوا اليه فثبت هو ومن معه جمهور العرب فهاجمهم
 الموحدون القتال في العشر الاوسط من ربيع الاخر من السنة وثبت للبعان واشتد العراك
 فانفق ان محرز بن زياد قتل ورفع راسه على رمح فانهزمت جموع العرب عند ذلك واسلموا
 البيوت والحريم والاولاد والاموال وحمل جميع ذلك الى عبد المومن وهو بذلك المنزل فامر بحفظ
 النساء العربيات الصرايح وطمهن معه تحت الحفظ والبر والصيانة الى بلاد المغرب وفعل
 معهن مثل ما فعل في حريم الابطح ثم اقبلت اليه وفود رباح مهاجرين في طلب حريمهم
 كما فعل الابطح فاجبل الصنيع لهم ورد الحريم اليهم فلم يبق منهم احد الا صار عنده
 وتحت حكمه وهو يخفف لهم للجنح ويبدل فيهم الاحسان ثم انه جهزهم الى تغور الاندلس
 على الشرط الاول وجمعت عظام العرب المقتولين في هذه المعركة عند جبل قرن فبقيت
 دهورا طويلا كالتل العظيم يلوح للنظرين من مكان بعيد وبقيت اذ يقين مع نواب عبد
 المومن امنة ساكنة لم يبق فيها من امرا العرب خارج عن طاعته الا مسعود البلاط بن زمام وطايقته في اطراف البلاد
 Neque lectorem pigebit Abd-el-Vahidum de iisdem rebus loquentem audire (cod. Leid. p. 228)
 وقد كان عبد المومن حين فصل عن بجاية وولي عليه ابنه عبد الله عهد اليه ان يشن
 الغارات على نواحي افريقية وان يصيف على تونس ويمنع عنها المرافق التي تصل اليها على
 طريقه ففعل ذلك ثم ان عبد الله تجهز في جيش عظيم من المصائدة والعرب وغيرهم

حتى نزل على مدينة تونس وفي حاضرة افريقية بعد القيروان وكسرى ملكتها ومقر تدبيرها واباها يستوطن والى افريقية لم يزل هذا معروفا من امرها الى وقتنا هذا - - فحاصرها عبد الله المذكور واخذ في قطع اشجارها وتغویر مياهاها وكان الذي يملكها في ذلك الوقت لوجار بن لوجار المعروف بابن الدوقه الرومي صاحب صقلية وكان عامله عليها رجل من المسلمين اسمه عبد الله يعرف بابن خراسان لم يزل عاملا عليها حتى اخرجه الموحدون في التاريج الذي سيذكر فلما طال على ابن خراسان الحصار اجمع رايه وراى اهل البلد من الجند على الخروج لقتال المصامدة ففعلوا ذلك وخرجوا بخيل ضخمة فالتقوا هم واحباب عبد الله فانهزم احباب عبد الله وقتل منهم خلق كثير ورجع عبد الله ببقية احبابه الى بجاية فكتب الى ابيه يخبره بذلك فلما كان في آخر سنة ثلث وخمسين وخمس مائة اخذ عبد المومن في الحركة الى افريقية فجمع جموعا عظيمة من المصامدة وغيرهم من جند المغرب وسار حتى نزل على مدينة تونس فافتتحها عنوة وفصل عنها الى مهدية بنى عبيد وفيها الروم احباب ابن الدوقه وفيها معهم يحيى بن حسن بن تميم بن المعز بن باديس بن المنصور بن بلجيين (Buludjdin) بن زبرى بن مناد الصنهاجى ملوك القيروان فنزل عبد المومن عليها فحاصرها اشد الحصار وفي من معادل المغرب المنيعه لان بنياتها في غاية الاحكام والوثاقه بلغنى ان عرض حايط سورها عشا ستة افراس في صف واحد ولا طريف لها من البر الا على باب واحد والبحر في قبضة من في البلد يدخل الشينى كما هو بمقاتله الى داخل دار الصناعة لا يقدر احد من في البر على منعه فبهذا قدر الروم على الصبر على الحصار لان النجدة كانت تأتيهم من صقلية في كل وقت واقام عبد المومن واحبابه عليها سبعة اشهر الا انما واصابتهم عليها شدة شديدة من غلا السعر بلغنى عن غير واحد انهم اشتروا الباقلاء في العسكر سبع باقلات بدرهم مومنى وهو نصف درهم النصاب ثم افتتحها عبد المومن بعد ان امن النصارى الذين بها على انفسهم على ان يخرجوا له عن البلد ويلاحقوا بصقلية بلدهم حيث ملكة صاحبهم ففعلوا ذلك ودخل عبد المومن واحبابه المهدية فلكوها وبعث الى قايس من افتتحها وفيها الروم ايضا ثم افتتح سرايلس المغرب وارسل الى بلاد الجريد وفي توزر [Idrisi, I, 253] وقفصة ونفطة [Idrisi, I, 254] والحامة [El Bekri, p. 541] وما والا هذه البلاد فافتتحت كلها واخرج الافرنج منها ولحقهم ببلادهم كما تقدم فحما الله به الكفر من افريقية وقطع عنها نزع العدو فانتبه بها الدين بعد خموله واضاء كوكب الايمان بعد انلماسه واقوله وتم لعبد المومن ملك افريقية كلها منتظما الى ملكة المغرب فلك في حياته من سرايلس المغرب الى سوس الاقصى من بلاد المصامدة واكثر جزيرة الاندلس وهذه ملكة لم اعلمها انتصمت لاحد قبله منذ اختلت دولة بنى امية الى وقته ثم كر عبد المومن راجعا من افريقية بعد ما استولى على بلادها ودان له اهليها

P. 174 l. 12 *Sûsa urbs maritima*, 36 miliaria a Qairevân dissita; cfr. *el-Bekri*, p. 485, *Idrisi*, I, 278, *Aboulféda*, p. 144 — *Sfâqs* s. *Sefûqes* ad mare, duo diei itinera ab urbe Mehdiâ, jacet; cfr. *el-Bekri*, p. 465, *Idrisi*, I, 256, *Aboulféda*, l. 1.

P. 175 l. 1 *Djebel-el-Fath*, olim *Djebel-Târik*, hodie *Gibraltar*; vid. *Aboulféda*, p. 99 et *Makkari*, 2, 314. — L. 19 *Abd-el-Vâhid* (cod. leid p. 224) narravit, gentiles *Ibn-Tumerti*, in sua lingua *Ajut-Vamaghâr* appellati, id quod arabice significat *بنو ابن الشيوخ* i. e. "filii filii Scheikhi", potestatem summam affectantes, has insidias *Abd-el-Mûmeno* struxisse,

quem vitae devotio Ismailis ben-Jahia Hazredjitae nobilissima morti eripuit. Hic Ismail quondam Ibn-Tumerti socius, dominum hunc periculo imminenti Murrekoschae subtraxerat, de quo Noster p. 153 l. 20, nomine tamen ejus omisso, mentionem fecit. Post Ismailem interfectum, quum cognoscerent caedis perpetratores Abd-el-Mümenum saluum esse, ii Murrekoscham fugientes, urbem subito incursu paene ceperunt, multasque ibi incitarunt turbas, quibus tandem adventus Abd-el-Mümeni finem imposuit. — L. 29 *lacte*. Vox تروة lexicographis ignota a Petis Delacroix "crème" vertitur. Ut supra dictum est, Abd-el-Vahid ita a Nostro discrepat, ut eadem Abd-el-Selami anno 557 laqueo esse factam commemoret.

P. 176 l. 7 *Bádja*, hodie *Beja*, urbs Portugalliae; *Aboulféda*, p. 14v — *El-Qasar* hodie *Castro Marino*; vid. *Idrisi*, II, 14. — L. 13 *Halg-el-Mamúra* i. e. "fauces Mamirae", cfr. annot. ad pag. 134. — *Badis*, portus Africae, hodie ab Hispanis *Velez de la Gomera* appellatus, cfr. *el-Bekri*, p. 544, *Idrisi*, II, 66, *Aboulféda*, p. 14r, Grünert l. l. p. 42. — L. 19 *Kumíjja*, ab el-Bekrio etiam p. 539 commemoratur.

P. 177 l. 12 Ibn-el-Athir ad annum 557 (l. l. p. 173) de rebus Hispaniae haec refert: ذكر اخذ ابن مردنيش غرناطة من عبد المومن وعودها اليه في هذه السنة ارسل اخذ غرناطة من بلاد الاندلس وفي لعبد المومن الى الامير ابراهيم بن هشك صير ابن مردنيش فاستدعوه اليهم ليسلموا اليه البلد وكان قد وحده وصار من احباب عبد المومن وفي طاعته ومن يجرحه على قصد ابن مردنيش فلما وصل اليه رسل اخذ غرناطة سار معهم اليها فدخلها وبها جمع من احباب عبد المومن فامتنعوا حصنها فبلغ الخبر ابا سعيد عثمان بن عبد المومن وهو بمدينة مائقة فجمع الجيش الذي كان عنده وتوجه الى غرناطة لنصرة من فيها من احبابهم فعلم بذلك ابراهيم بن هشك فاستنجد ابن مردنيش ملك البلاد بشرق الاندلس فارسل اليه انفي فارس من اتحاد احبابه ومن الفرنج الذين جندهم معه فاجتمعوا بنواحي غرناطة فالتقوا ومن بغرناطة من عسكر عبد المومن قبل وصول ابى سعيد اليهم فاشتد القتال بينهم فانهزم عسكر عبد المومن وقدم ابو سعيد واقتتلوا ايضا فانهزم كثير من احبابه وثبت معه ثايقة من الاعيان والفرسان المشهورين والرجالة والاجلاد حتى قتلوا عن اخرهم وانهزم حينئذ ابو سعيد ولحق بمائقة وسمع عبد المومن الخبر وكان قد سار الى مدينة سلا فسير في الحال ابنه ابا يعقوب يوسف في عشرين الف مقاتل فمهم جماعة من شيوخ الموحدين فجدوا المسير فبلغ ذلك ابن مردنيش فسار بنفسه وجيشه الى غرناطة ليعين ابن هشك فاجتمع منهم بغرناطة جمع كثير فنزل ابن مردنيش في الشريعة بظاهرها ونزل العسكر الذي امر به ابن هشك اولاً وهم الفا فارس بظاهر القلعة الحمرأ ونزل ابن هشك ببائش القلعة الحمرأ فيمن معه ووصل عسكر عبد المومن الى جبل قريب من غرناطة فاقاموا في سفحه اياماً ثم سبروا سرية اربعة الاف فارس فبيتوا العسكر الذي بظاهر القلعة الحمرأ وقتلوا من جهاتهم ما لحقوا يركبون فقتلوا عن اخرهم واقتل عسكر عبد المومن بجملته فنزلوا بصواحي غرناطة فعلم ابن مردنيش وابن هشك انهم لا طاقة لهم بهم ففروا في الليلة الثانية ولحقوا ببلاطهم واستولى الموحدون على غرناطة في باقي السنة المذكورة وعاد عبد المومن من مدينة سلا الى مراكش

— L. 30 *octava*. Abd-el-Vahid autem (cod. leid. p. 237) diem mortis vigesimum septimum hujus mensis et Ibn-el-Athir vigesimum fuisse dicit. Hic praeterea ad annum 558 (l. l. p. 177):

ذكر وفاة عبد المومن وولاية ابنه يوسف، في هذه السنة في العشرين من جمادى الآخرة توفي عبد المومن بن علي صاحب بلاد المغرب وأفريقية والاندلس وكان قد سار من مراكش الى سلا فُرض بها ومات ولما حضره الموت جمع شيوخ الموحدين من أصحابه وقال لهم قد جريت ابني محمدا فلم اراه يصلح لهذا الامر وانما يصلح له ابني يوسف وهو اولى بها فقدموه ووصالهم به وبايعوه ودعى بامير المومنين وكنتموا موت عبد المومن وجل من سلا في محفة بصورة مريض الى ان وصل الى مراكش وكان ابنه ابو حفص في تلك المدة حاجبا لابيه فبقى مع اخيه على مثل حاله مع ابيه يخرج فيقول للناس امير المومنين امر بكذا ويوسف يقعد مقعد ابيه الى ان كملت المبايعة له في جميع البلاد واستقرت قواعد الامور له ثم اظهر موت ابيه عبد المومن فكانت ولايته ثلاثة وثلاثين سنة وشهورا وكان عاقلا حازما سديد الراى حسن السياسة للامور كثير البذل للاموال الا انه كان كثير السفك لدماء المسلمين على الذنب الصغير وكان يعظم امر الدين ويقويه ويلزم الناس في سائر بلاده بالصلة ومن راه وقت الصلاة غير مصل قتل وجمع الناس بالمغرب على مذهب مالك في الفروع وعلى مذهب ابى الحسن الاشعري في الاصول وكان الغائب على مجلسه اهل العلم والدين المرجع اليهم والاندلس معهم ولهم

P. 178 l. 15 Metrum versuum est *Vāfir*. In secundo versu cel. Fleischer, metro id postulante, pro ثلاثا et اركم لم legere jubet: ثلاث et اراكم; quae versionem a me propositam non mutant. In tertio versu pro فحلت عجلت sicut e codicibus edidi, فحلت محلا proposuit, quam mutationem levissimam metrum etiam poscit. Vertendus igitur est: "Margaritae a vobis venerunt, quae ejus pretii sunt, ut a nobis missionem postulent". In versu quarto idem rectissime pro حثا legit حثا

P. 179 l. 19 Metrum versuum est *Basit*.

P. 180 l. 11 Metrum versuum, quod *Mutqarib* est, in primo versu قسم ابا, ut in a. vere exstat, postulat, et versus secundus sic scribendus est:

تموات نار حليم الخلويع كما خضت بحر دموع الحرق

quem sic verto: "incolui ignem inferni se attollentem, et in mare lacrimarum incensum me immersi". — L. 21 *Ajescha*. Abd-el-Vāhid autem matrem Abu-Jaqūbi *Zeineb* filiam Musae el-Dhaur Tinmalensis, e pago Ensa انسا oriundi, fuisse contendit.

P. 181 l. 3 *Suveiqā Beni-Mutkuk*, ab el-Bekrio, p. 532, *Mutzkoud* et ab *Idrisio*, II, 235 *Suveiqā ibn-Mutzkoud* سويقة ابن مذكود, a tribu arabica Beni-Medh-kud sic appellata, nominatur. — L. 16 Abd-el-Vāhid, omissis nominibus Ishāqī et Jahiae natu majoris una cum Abu-Muhammede, Othmānum et Ismaīlem, a Nostro praetermissos, memoravit. — L. 21 Idem dicit, Kafūrum servum eunuchum cubicularii munere functum esse. — L. 23 Primi veziri nomen apud Abd-el-Vāhidum sic enuntiatur: Abu-l-Alā Idris ben-Ibrahim ben-Djāmi'; quare lectio c. d. praeferenda est. — L. 24 In Qadhiorum nominibus etiam Abd-el-Vāhid a Nostro dissentit. Primo loco Abu-Muhammedem el-Malaqi ponit, cui Isa Ibn-Amrān Tazensis, a Rabāt-Taza oriundus, successit. Tum Hedjādī ben-Ibrahim el-Tudjibi Aghmatensis, in cujus defuncti locum Abu-Djafar ben-Madhā Cordubensis suffectus est. — L. 27 Neque in Cancellariis illi consentiunt, quos his nominibus Abd-el-Vāhid nuncupavit: Abu-Muhammed

Ajšsch ben Abd-el-Melik ben-Ajšsch, de quo antea pag 180 mentio erat, et Abu-l-Fadhl Džafar ben-Ahmed, Ibn-Mahschuvvah محشوة cognominatus.

P. 192 l. 2 *Abu-Bekr* Muhammed Ibn-Abd-el-Melik *ben-Tofeil Qeisita*, a Vádi-Jasch (hodie *Guadix*, Idrisi, II, 49) oriundus, anno 581 [1185] Murrekoschae mortuus, aequae medicinae ac philosophiae cognitione inclaruit eximia. Cfr. MAKKARÍ, I, 335. — L. 5 *Abu-l-Fadl* Muhammed ben-Ahmed ben-Muhammed *ibn-Roschl*, nomine Averrois notior. anno 595 [1195] Murrekoschae diem obiit supremum. Cfr. MAKKARÍ, I, app. p. XVII. — L. 8 *Abu-Bekr* Muhammed ben-Abi-Merván Abd-el-Melik ben-Abi l-Alá *Ibn-Zohr* Hispalensis, anno 507 [1115] natus est. Vitam ejus scripserunt *Ibn-Khallikán* (ed. *Wüstenfeld*, n:o 983) et *Ibn-Abi-Oseiba* (MAKKARÍ, I, app. p. VIII). — L. 19 Ili versus, qui metrum *Muteqarib* sequuntur, ab Ibn-Khallikáno etiam l. l. citantur. — L. 32 Metrum horum et proxime sequentium versuum est *Kámil*.

P. 184 l. 18 *Muzdlaru* ab Abd-el-Váhido, qui has res ad annum 573 retulit, *Merazdagh* مرزدغ appellatur. Vid. infra. Ibn-el-Athir vero ad annum 559 (l. l. p. 191) de Ghumárrae rebellionem haec enarrat: ذكر عصيان غمارة بالمغرب، لما تحقق الناس موت عبد المومن سنة تسع وخمسين ثارت قبائل غمارة مع مفتاح بن عمرو وكان مقدما كبيرا واتبعوه باجمعهم وامتنعوا في جبالهم وفي معادل مانعة وهم امم جمة فتجزئ اليهم أبو يعقوب يوسف ابن عبد المومن ومعه اخواه عمرو وعثمان في جيش كبير من الموحيدين والعرب وتقدموا اليهم فاقتتلوا سنة احدى وستين وخمس مائة فانهزم غمارة وقتل منهم كثير وفيهم قتل مفتاح بن عمرو ومقدمهم وجماعة من اعيانهم ومقدميهم وملكوا بلادهم عنوة وكان عند قبيل كثيرة يريدون الفتنه فانتظروا ما يكون من غمارة فلما قتلوا ذلت تلك القبائل وانقادوا للطاعة ولم يبق مآكر لفتنة ومعصية فسكنت الدنيا في جميع المغرب — L. 21 pro *Tecda* non dubito, quin cum h. Táza legendum sit. — L. 25 Ut has res melius intelligat lector narrationem Abd-el-Váhidi (cod. leid. p. 252) hic exscribam: لما استوسف لابي يعقوب هذا الامر لم يزل مقيما بمراكش الى ان كانت سنة سبع وستين وخمس مائة فبذل له ان يعبر الى جزيرة الاندلس مظهرا قصد غزو اسروم ومبشرا انهم تلك الجزيرة وانتغلب على ما في يد محمد بن سعد المعروف بابن مرزنيش منها وكان يملك منها ابن سعد المذكور من اول اعمال مرسية الى اخر ما يملكه المسلمون اليوم من شرقيةا وقد تقدم تلخيص التعريف بمملكته اياها ومن اين اتصلت اليه فجمع امير المؤمنين ابو يعقوب جموعا عظيمة من قبائل الموحيدين وغيرهم من اصناف الجند وسار حتى نزل مدينة سبتة فبنى له بها منزل هو باق هناك الى اليوم فاقام به الى ان تكاملت جموعه واخف به من كان تاخر عنه من العساكر ثم عبر البحر وقصد مدينة اشبيلية فنزلها وجنر العساكر الى محمد بن سعد وكان اخو ابي يعقوب عثمان بن عبد المومن واليا على مدينة اغرناطة فكتب اليه ان يقصد بالعساكر الى مدينة مرسية دار ملكة محمد بن سعد فخرج عثمان بالعساكر حتى نزل قريبا منها ووضع يدعى للالاب وخرج اليه محمد بن سعد في جموع عظيمة اكثرها من الافرنج لان ابن سعد كان مستعينا بهم في حروبه قد اتخذهم اجنادا له وانصارا وذلك حين احس باختلاف وجوه القواد عليه وتنكر اكثر الرعية له فقتل من اولايك القواد الذين اتهمهم جماعة بانواع من القتل بلغى ان منهم من بنا عليه في حائط وتركه حتى مات جوعا

وعطشها إلى غير هذا من هروب القتل واستدعى النصارى كما ذكرنا فجعلهم اجنادا له
واقطعهم ما كان أولئك اللواتى يملكونه واخرج كثيرا من اهل مرسية واسكن النصارى دورهم
فزحف كما ذكرنا بجيشه ومعظمهم من الافرنجى فالتقى هو والموحدون بالوضع المعروف
بالجلاب على اربعة اميال من مرسية فانهمز اصحاب محمد بن سعد انهزما قبيحا وقتل من
اعيان الروم جملة ودخل محمد بن سعد مدينة مرسية مستعدا للحصار فصايقه الموحدون
وما زالوا محاصرين له الى ان مات وهو في الحصار حتف انفه وسترت وفاته الى ان ورد اخوه
يوسف بن سعد الملقب بالرييس من بلنسية وكان واليا عليها من جهة اخيه محمد فاجتمع
رايه وراى اكابر ولد محمد بن سعد بعد ان اتهموا واتحدوا واخذوا في كل وجه من
وجوه الخيل على ان يلقوا ايديهم في يد امير المؤمنين ابي يعقوب ويسلموا اليه البلاد
ففعلوا ذلك وقيل ان ابا عبد الله محمد بن سعد حين حضرته الوفاة جمع بنيه وكان
له من الولد على علمى ثمانية ذكور وهم هلال يبنى ابا القمر وهو اكبر ولده واليه اوصى
وغانم والزبير وعزير ونصير ويدر وارقم وعسكر واصغر لا علم لى باسمائهم وبنات تزوج
احداهن امير المؤمنين ابو يعقوب وتزوج الاخرى امير المؤمنين ابو يوسف يعقوب بن
يوسف فكان فيما اوصاهم ان قال يا بنى ان ارى امر هالولاء القوم قد انتشر واتباعهم قد
كثروا ودخلت البلاد في طاعتهم واتى اظن انه لا طاقة لكم بمقاومتهم فسلموا اليهم
الامر اختيارا منكم تحظوا بذلك عندهم قبل ان ينزل بكم ما نزل بغيركم وقد سمعتم ما
فعلوا بالبلاد لانه دخلوها عنوة ففعلوا ما امرهم به فانه اعلم اى الامرين كان، وخرج
امير المؤمنين ابو يعقوب من اشبيلية قاصدا بلاد الافرنش فنزل على مدينة له عظيمة تسمى
وبد [Vabdha hodie Huete] وبدة [fortasse] وذلك انه بلغه ان اعيان دولة الافرنش
ووجوه اجناده في تلك المدينة قاام محاصرا لها اشهرا الى ان اشتد عليهم الحصار وارادوا
تسليم البلد اخبرنى جماعة يكثر عددهم من ادركت من شيوخ اهل الامر ان اهل هذه
المدينة لما برج بهم العطش ارسلوا الى امير المؤمنين يطلبون الامان على انفسهم على ان
يخرجوا له عن المدينة فأتى ذلك عليهم فاطمعتهم فيهم ما نقل اليه من شدة عطشهم وكثرة
من يموت منهم فلما ييسوا ما عنده سمع لهم في بعض الليالى لفظ عظيم وجلبة اصوات
وذلك انهم اخرجوا اناجيلهم واجتمع قسيسون وراهبانهم يدعون ويأمن باقيهم فجاء مطر
عظيم كافوا القرب ملا ما كان عندهم من الصهريج وشربوا وارتوا على المسلمين فانصرف
عنهم امير المؤمنين راجعا الى اشبيلية بعد ان هادن الافرنش مدة سبع سنين ولم ينزل
امير المؤمنين مقيما بالاندلس بقية سنة سبع وثمان وتسع الى ان رجع الى مراكش في آخر
سنة تسع وستين وخمسماية وقد ملك الجزيرة بأسرها ودانت له بجملةتها ولم يخرج عن
طاعته شى منها، وفي سنة احدى وسبعين خرج الى سوس لحسم خلاف وقع هنالك بين
بعض القبائل الذين يدرن فتم له ما اراد من اخضاع الفتنة وجمع الكلمة واطفاء النائرة
وحسم الخلاف، وفي صدر سنة ثلث وسبعين رام بعض القبيلة المسماة بغمارة مفاة الجماعة
ونزع اليه من الطاعة وكان راسهم في ذلك الذى اليه يرجعون وعيندهم الذى عليه
يعولون رجل اسمه سبع بن حيان (Sebu' ben-Hajján) ووافقه على ذلك اخ له يسمى
مرزوغ فدعوا الى الفتنة واجتمع عليهما خلق كثير، والقبيلة المذكورة لا يكاد يحصرها
عدد ولا يحدها حزر نكثرتها مسافة جلادها طولا وعرضا نحو من اثنتى عشرة مرحلة فخرج

اليهم أمير المؤمنين أبو يعقوب بنفسه فأسلمتهما جموعهما وتفرقي عنهما من كان اجتمع عليهما واخذوا قبض اليد فقتلا صبرا وصلبا ثم رجع أمير المؤمنين أبو يعقوب إلى مراكش

P. 185 l. 1 *Munqafād*. In libro *el-Iktifā* inscripto rebellis hic *Saba ibn-Munakad* (MAKKARĪ, 2, app. p. LVII) nuncupatur, qui fortasse idem est ac Sebu-ben-Hajjān apud Ibn-el-Vāhidum. Gayangos in suo *Qariāsi* codice hic legit منغفاد — L. 15 Eodem anno 565 Ibn-el-Athir (l. l. p. 218) res in Hispania gestas hoc modo descripsit: ذكر الحرب بين عساكر عبد المومن وأبن مردنیش، كان محمد ابن سعد بن مردنیش ملك شرق الاندلس قد اتفق هو والفرنج وامتنع على عبد المومن وأبنه بعده فاستفحل أمره لا سيما بعد وفاة عبد المومن فلما كان هذه السنة جهز اليه يوسف بن عبد المومن فجاسوا بلاداه وخربوها واخذوا مدينتين من بلاداه واخافوا عساكره وجنوده واقاموا ببلاداه مدة ينتقلون فيها ويجمعون اموالها [Ad ann. 567 p. 227] ذكر وفاة ابن مردنیش وملك يوسف بن عبد المومن بلاداه في هذه السنة توفي الامير محمد بن سعد بن مردنیش صاحب البلاد بشرق الاندلس وفي مرسية وبلنسية وغيرها ووصى اولاده أن يقصدوا بعد موته ابن مردنیش [] فحين رآهم يوسف فرح بهم وسره قدومهم عليه وتسلم بلاداه وتزوج اختهم واكرمهم وعظم أمرهم ووصلهم بالاموال الجزيلة واقاموا معه — L. 27 De hujus templi aedificatione cfr. MAKKARĪ, 2, p. 523 not. 3. Paulo post in textu arabico legendum est, i. e. "Liblensis s. a Libla hodie Niebla oriundus".

P. 186 l. 1 *loca muri labentia refecit*. In Makkario l. l. narratur secundum Ibn-Sāhib el-Salāt, Abu-Jaḡibum muros Hispalenses inundatione Guadalquiviri dirutos refecisse. Ad quam vocem الرلايف s. الرلايف h. l. retuli. At potius fortasse pluralis a لاقة est, quod vocabulum in *Abd-el-Latifo* (p. 96 ed. *Whitii*) occurrit et a Sacyo "glacis" vertitur. Respexit igitur Noster vallum munimentorum externum declive. — *Crepidinem*. Gayangos vero putat Ibn-Abi-Zerā h. l. de navalibus aedificandis loqui et vertit: "two wharfs". — L. 6 pro *Sa'd* rectius *Sa'd* scribitur, ut saepius supra vidimus. — L. 10 De hac expeditione, anno 568 facta, Ibn-el-Athir (l. l. p. 238) haec habet: هذه السنة في هذه الفرنج بالاندلس، في هذه السنة جمع أبو يعقوب يوسف بن عبد المومن عساكره وسار من اشبيلية إلى الغزو فقصد بلاد الفرنج ونزل على مدينة رندى وفي بالقرب من طليطلة شرقا منها وحصرها واجتمعت الفرنج على ابن الفنش ملك طليطلة في جمع كثير فلم يقدموا على لقاء المسلمين فاتفق أن الغلا اشتد على المسلمين وعمدت الافوات عندهم وهم في جمع كثير فاضطروا إلى مفارقة بلاد الفرنج فعادوا إلى اشبيلية واقام يعقوب بها إلى سنة احدى وسبعين وخمس مائة وهو على ذلك يجهز العساكر ويسيرها إلى غزو بلاد الفرنج في كل وقت فكان فيها عدة وقايع وغزوات ظهر فيها من العرب من الشجاعة ما لا يوصف وصار الفارس من العرب يبرز الصغين ويطلب مبرزة الفارس المشهور من الفرنج فلا يبرز اليه أحد ثم عاد أبو يعقوب إلى مراكش — L. 19 *Tarraconā*, hodie Tarragona, urbs maritima Hispaniae notissima; cfr. *Idrisi*, II, 35, *Aboulféda*, (طركونة) p. 181 — L. 27 *Ibn-el-Zeirium*. *Abd-el-Vāhid Ibn-el-Rendūm* vocat, cujus nominis vestigia in lectione e. quoque apparent. — *Qafsa*, trium dierum iter a Qairevān dissita, ab *el-Bekrio*, p. 502, *Idrisi*, (Cabsa) I, 253, *Aboulféda*, p. 144 — Ibn-el-Athir, qui hanc expeditionem ad annum 570 retulit, eam sic enarravit (l. l. p.

ذكر ملك يوسف بن عبد المومن مدينة قفصة بعد (286) خلاف صاحبها عليه، في هذه السنة سار أبو يعقوب يوسف بن عبد المومن إلى أفريقية وملك قفصة وكان سبب ذلك أن صاحبها علي بن المعز بن المعتز لما رأى دخول الترك إلى أفريقية واستيلائهم على بعضها وانقياد العرب إليهم طمع أيضا في الاستبداد والانفراد عن يوسف كان في طاعته فظهر ما في نفسه وخالفه وأظهر العصيان ووافقه أهل قفصة فقتلوا كل من كان عندهم من الموحدين أصحاب إلى يعقوب وكان ذلك في شوال سنة اثنتين وسبعين وخمس مائة فأرسل وإلى بجاية إلى يوسف بن عبد المومن يخبره باضطراب أمور البلاد واجتماع كثير من العرب إلى قراقوش التركي الذي دخل أفريقية وقد تقدم ذكر ذلك وما جرى في قفصة من قتل الموحدين ومساعدة أهل قفصة صاحبهم على ذلك فشرع في سد الثغور التي بجائها بعد مسيره فلما فرغ من جميع ذلك تجهز العسكر وسار إلى أفريقية سنة خمس وسبعين ونزل على مدينة قفصة وحصرها ثلاثة أشهر وفي بلد حصينة وأهلها أجداد وقطع شجرها فلما اشتد الأمر على صاحبها وأهلها خرج منها مستخفيا لم يعرف به أحد من أهل قفصة ولا من عسكره وسار إلى خيمة يوسف وعرف حاجبه أنه قد حضر إلى أمير المومنين يوسف فدخل للحاجب وأعلم يوسف بوصول صاحب قفصة إلى باب خيمته فحجب منه كيف أقدم على الحضور عنده بغير عهد وأمر بإدخاله عليه فدخل وقبل يده وقال قد حضرت أضل عفو أمير المومنين عني وعن أهل بلدي وأن يفعل ما هو أهله واعتذر فرق ثم يوسف فعفى عنه وعن أهل البلد وتسلم المدينة أول سنة ست وبعين وسير علي بن المعز صاحبها إلى بلاد المغرب فكان فيها مكرما عزيزا واقطعه ولاية كبيرة ورتب يوسف لقفصة ضايقة من أصحابه الموحدين وحضر مسعود بن زمام أمير العرب عند يوسف أيضا فعفى عنه وسيره إلى مراكش وسار يوسف إلى المهدية فاتاه بها رسول ملك الفرنج صاحب صقلية يلتبس منه المسلم فهادنه عشر سنين وكانت بلاد أفريقية مجذبة فتعذر على العسكر القوت وعلف الدواب فسار إلى المغرب مسرعا والله أعلم

وفي أول سنة خمس وسبعين خرج أبو: (Abd-el-Vahid haec modo refert (cod. leid. p. 257) يعقوب من مراكش قاصدا بلاد أفريقية فقصدها منها مدينة قفصة وكان قد قام بها رجل اسمه علي يعرف بابن أرنؤد وتلقب بالناصر لدين النبي فحاصره أبو يعقوب والموحدون إلى أن استنزلوه وقطعوا دابر الخلاف وحسموا مواده ورجعوا إلى مراكش وفي هذه السفرة صالحه ملك صقلية وأرسل إليه بالآثاء بعد أن خافه خوفا شديدا فقبل منه ما وجه به إليه وهادنه على أن يجعل إليه في كل سنة مالا اتفقا عليه - - - ورجع أمير المومنين أبو يعقوب إلى مراكش من أفريقية بعد أن لم يبق بجميع المغرب مختلف عليهم ولا معاند لهم،

خولان P. 187 l. 25 *Qalut-Khauhan provinciae Sidonensi ab Aboulfeda* (p. 199 ubi lectio *est praefenda*) adscribitur. — *Arkosch*, hodie *Arcos de la Frontera*; cfr. *Idrisi*, I, 13, *Aboulfeda*, l. 1. — L. 26 *Nebrëscha*, hodie *Lebrixa*, *Andalusiae urbs*. Vid. *MANKARI*, 2, 449 c. s. p.

P. 189 De morte Abu-Jaqûbi Ibn-el-Athir (l. 1. p. 309) ad annum 580 haec retulit: ذكر وفاة يوسف بن عبد المومن وولاية ابنه يعقوب، في هذه السنة سار أبو يعقوب يوسف بن عبد المومن إلى بلاد الأندلس وجاز البحر إليها في جمع عظيم من عساكر المغرب فانه

جميع وحشد الفارس والراجل فلما عبر الخليج قصد طرف البلاد فحصر مدينة سنترين وفي الغرض شهرا فاصابه بها مرض مات منه في ربيع الأول ورحل في تابوت الى مدينة اشبيلية من الاندلس وكانت مدة ملكه اثنيتين وعشرين سنة وشهرا ومات عن غير وصية بلله لاحد من اولاده فاتفق راي قواد الموحدين واولاد عبد المومن فلكوه من الوقت الذي مات فيه ابوه ليلا يكونوا بغير ملك يجمع كلمتهم لقربهم من العدو فقام في ذلك احسن قيام واقام راية الجهاد واحسن السيرة في الناس وكان دينيا مقيما للحدود في الخاص والعام فاستقامت له الدولة وانقادت اليه بأسرها مع سعة اقطارها ورتب تغور الاندلس وشحنها بالرجال ورتب المقاتلة في سائر بلادها واصلاح احوالها وعاد الى مراکش وكان ابوه يوسف حسن السيرة وكان طريقه الين من طريق ابيه مع الناس بحسب العلماء ويقرهم ويشاورهم وهم اهل خدمته وخاصته واحبه الناس ومالوا اليه واطاعه من البلاد ما امتنع على ابيه وسلك في جباية الاموال ما كان ابوه باخذه ولم يتعده الى غيره واستقامت له البلاد بحسن فعله مع اهلها ولم يزل كذلك الى ان توفي رحمه الله تعالى في

Noque lectorem pigebit hanc Abd-el-Vahidi narrationem cum Nostro conferre (cod. leid. p. 262), in qua prima ejus verba pertinent ad originem militum *el-Ghuzz* explicandam, quam postea Abd-el-Vahid (pag. 298) ad Aegypti milites *Ghuzz* retulit: وفي أيام ابى يعقوب ورد علينا المغرب اول من ورد من الغز [el-Ghuzz] وذلك في آخر سنة أربع وسبعين وما زالوا يكثررون عندنا الى آخر أيام ابى يوسف - - ولما كانت سنة تسع وسبعين تجهز ابو يعقوب للغز واستنفر اهل السهول والجبال من المصامدة والعرب وغيرهم وخرج بجيوشه قصد جزيرة الاندلس فغير البحر بعساكره كما ذكرنا وقصد مدينة اشبيلية على عاتقه ان ياتي منزله ومنزل الامراء من بالاندلس ايام كونهم بها فاقام بها ريث ما اصلىح الناس شونيم واخذوا اهبتهم ثم خرج يقصد مدينة سنترين وهذه المدينة بمغرب الاندلس وفي من امنع المداين - - يملكها وجهاتها مع بلاد كثيرة هنالك ملك من ملوك النصراني يعرف بابن الربيع فخرج امير المؤمنين كما ذكرنا في جيوشه حتى نزل عليها فضايقها واخذ في قنع ثمارها وافساد زروعها وشن الغارات على نواحيها وكان ابن الربيع حين سمع تحركة ابى يعقوب اليه وصح عنده انه يقصده نظرا في امره فلم ير له طاقة بدفاعه - - فلم يكن له هم الا ان جمع وجوه دولته واعيان جنده وذوى الغناء من قواده وسائر اتباعه ودخل بهم مدينة سنترين واتقا بخصائنها وشدة منعتها هذا بعد ان ملاها اقواتا وسلاحا وجميع ما يحتاج اليه وجلد اسوارها مقاتلة معهم الدرق والقسي والخراب الى غير ذلك لما يحتاج اليه فنزل عليها ابو يعقوب فلقاها كما ذكرنا قد استعد اهلها بكل ما يظنونونه نافعا لهم ودافعا عنهم وهذه المدينة على نهر عظيم من انهار الاندلس المشهورة تسمى تاجوا فبالغ ابو يعقوب في التضييق عليها وانتساف معاشها وقطع المواد والممدد عنها فا زاد ذلك اهلها الا صرامة وشدة وجلدا فخاف المسلمون هجوم البرد وكان في آخر فصل الخريف وخافوا ان يعظم النهر فلا يستطيعوا عبوره وينقطع عنهم المدد فاشاروا على امير المؤمنين بالرجوع الى اشبيلية فاذا كان وجه الزمان عادوا اليها او بعث من يتسلمها وصوروا له انها في يده لا يمنع عنها مانع فقبل ذلك منهم ووقفهم عليه وقال تحسن راحلون غدا ان شاء الله ولم ينتشر هذا القول كل الانتشار لانه كان قاله في مجلس الخاصة فكان اول من

قوص خباها واطهر الاخذ في امة الرحيل ابو الحسن على بن عبد الله بن عبد الرحمن المعروف عندنا بالملقى وقد تقدم ذكر ابيه في قصاصة عبد المؤمن وكان ابو الحسن هذا خطيبهم ومعتبرا عندنا يدعى خطيب الخلافة وكان له حظ جيد من الفقه ومعرفة الحديث وقسم وافر من قرض الشعر وصناعة الكتابة فلما رآه الناس قوص خباها قوصوا اخبيتهم ثقة به لمكانه من الدولة ومعرفة باخبارها فعبث في تلك العشية اكثر العسكر النهر يريدون التقدم خشية الزحام وحرصا على اخذ جيد المواضع واختيار المنازل ولم يبق الا من كان بقرب خبا امير المؤمنين وبات الناس يعبرون الليل كله وامير المؤمنين لا علم له بذلك فلما رأى الروم عبور العساكر وبلغهم من جهة عيونهم الذين بالعسكر ما عزم عليه ابو يعقوب والمسلمون من السرحيل وراوا انفصاض الاجناد واقتراقي اكثر الجوع خرجوا منتهزين للفرصة لئلا امكنتهم في خيل كثيفة فحملوا على من يليهم من الناس فانهزموا امامهم حتى بلغوا الخبا الذي فيه امير المؤمنين ابو يعقوب فقتل على باب الخبا من اعيان الجند خلق كثير اكثرهم من اعيان الاندلس وخلص الى ابي يعقوب فطعن تحت سرتة ضعنة مات منها بعد ايام يسيرة وتدارك الناس فانهزم الروم راجعين الى بلدهم بعد ما قوصوا ما قوصوا وعبر بامير المؤمنين النهر جريحا فجعل في محفة وسير به - - - واما ما كان من امر امير المؤمنين ابي يعقوب فانهم لما عبروا به النهر كما ذكرنا اثقله الجرح واشتد عليه فلما ساروا به الا ليلتين او ثلاثا حتى مات وساروا به حتى بلغوا اشبيلية فنزلوها فصبوها وبعثوا به في تابوت مع كافر للحاجب مولاه الى تينمل فدفن هناك مع ابيه عبد المؤمن وابن تومرت وكانت وفاته يوم انشبت قبيل غروب الشمس لسبع خلون من رجب الفرد سنة ثمانين وخمسماية، وفي اول ولايته اما سنة ثلاث وثمانين: *Locus supra indicatus de origine Aghzazi hic est:* او اثنان وثمانين ورد علينا البلاد الغز من مصر كان فيمن ورد علينا ملوك يسمى قراقش ذكروا انه كان ملوكا لتقى الدين ابن اخي الملك الناصر ورجل يسمى شعبان ذكروا انه من امرا الغز ومن اجناد المصريين رجل يعرف بالقاضي عماد الدين في اخرين فاحسن نزلهم وبالغ في تكريمهم وجعل لهم مزية ظاهرة على الموحيدين — *L. 20 Abd-el-Vahid (p. 268), matrem christianam, cui nomen erat Sâhir, fuisse affirmat.*

P. 190 | 1 *Filios superstites hos eum reliquisse ait Abd-el-Vahid (p. 269): Muhammedem, in regno successorem, Ibrahimum, Abd-Allâhum, Abd-el-Azizum, Abu-Bekrum, Zakarijjam, Idrisum, Isam, Mûsam, Sâlihûm, Othmânûm, Junusum, Sa'dum, Mesâa'dum, el-Hasanum et el-Huseinum. Secundum eundem veziri munere functi sunt: Abu-Hafs Omar ben-Abi-Zeid Hentâtensis et post hujus mortem Abu-Bekr ben-Abd-Allâh ben-Abi-Hafs Omar Inti. Cui in pugna contra Christianos occiso patruelis Abu-Abd-Allâh Muhammed ben-Abi-Bekr ben-Abi-Hafs, Elefas (الفيل) cognominatus, successit. At mox vita monastica praehabita, ab officio suo recessit et Abu-Zeid Abd-el-Rahmân ben-Mûsa ben-Buvuddjân بوجان Hentâtensis vezirus electus est, qui usque ad initium regni Abi-Abd-Allâhi in imperio mansit. Praeter patris cancellarium Ibn-Mahschuvah Abd-el-Vâhid etiam Abu-Abd-Allâhum Muhammedem ben-Abd-el-Rahmân ben-Ajâsch, a Burschâna in ditione Almeria oriundum, qui usque ad mortem, anno 619 [122?], hoc munus continue retinuit. Post Abu-l-Abbâsum ben-Medhâ judicio praefuisse contendit idem Abd-el-Vâhid Abu-Abd-Allâhum Muhammedem ben-Mervân, a Vahrâno oriundum, et huic e munere dimoto successisse Abu-l-Qâsimum Ahmedum ben-Muhammed, unum e filiis Baqijji ben-Makhled.*

P. 191. l. 3 Ad annum 580 Ibn-el-Athir (l. l. p. 311) has res in Africa gestas retulit:

ذكر ملك الملتمين بجاية وعودها الى اولاد عبد المومن، في هذه السنة في شعبان خرج على بن اسحق المعروف بابن غانية وهو من اعيان الملتمين الذين كانوا ملوك المغرب وهو حينئذ صاحب جزيرة مبورقة الى بجاية فلحقها وسبب ذلك انه لما سمع بوفاة يوسف بن عبد المومن عمر اسطوله فكان عشرين قطعة وسار في جموعه فارسي في ساحل بجاية وخرجت خيله ورجاله من الشواني فكانوا نحو مائتي فارس من الملتمين واربعة الاف راجل فدخل مدينة بجاية بغير قتال لانه اتفق ان واليها سار عنها قبل ذلك بايام الى مراكش ولم يترك فيها جيشا ولا مانعا لعدم عدو يحفظها منه فجا الملتثم ولم يكن في حسايمهم انه يحدث نفسه بذلك فارسي بها ووافقه جماعة من بقايا دولة بني حماد وصاروا معه فكثر جمعه بهم وقويت نفسه فسمع خبره والى بجاية فعاد من طريقه ومعه من الموحيدين ثلثمائة فارس فجمع من العرب والقبائل الذين في تلك الجهات نحو الف فارس فسمع بهم الملتثم وبقر بهم منه فخرج اليهم وقد صار معه قدر الف فارس وتوافقوا ساعة فانضاف جميع الجوع التي كانت مع والى بجاية الى الملتثم فانهمز حينئذ والى بجاية ومن معه من الموحيدين وساروا الى مراكش وعاد الملتثم الى بجاية فجمع جيشه وخرج الى اعمال بجاية فاطاعه جميعها الا قسطنطينية الهوى فحصرها الى ان جا جيش من الموحيدين من مراكش في صفر سنة احدى وثمانين وخمسمائة الى بجاية في البر والبحر وكان بها بجيى وعبد الله اخو على بن اسحق الملتثم فخرجوا منها هاربين ولحقا باخيها فرحل عن القسطنطينية وسار الى افريقية وكان سبب ارسال الجيش من مراكش ان والى بجاية وصل الى يعقوب بن يوسف صاحب المغرب وعرفه ما جرى ببجاية واستيلا الملتمين عليها وخوفه عاقبة التوان فجهز العساكر في البر عشرين الف فارس وجهاز الاسطول في البحر في خلف كثير واستعدادوها -- L. 23 *Majorensis* fuit Jahia ibn-Ishāq ibn-Ghantijja, de cujus familia multa invenies apud Makkarium, 2, p. 524 et app. p. LXIII. Quum hanc rebellionem plures maximi momenti res sequerentur, e re esse putavi, narrationem Abd-el-Vāhidi hic inserere (cod. leid. p. 274): وفي هذه السنة خرج الميورقيون بنوا ابن غانية من جزيرة مبورقة قاصدين: (274) مدينة بجاية فلكوها وأخرجوا من بها من الموحيدين وذلك لست خلون من شعبان من السنة المذكورة وهذا أول اختلال وقع في دولة المصامدة لم يزل أثره باقيا الى وقتنا هذا، وتلخيص خبر هؤلاء انقوم اعنى بنى غانية ان امير المسلمين على بن يوسف بن تاشفين وجه الى الاندلس يرجلين اسم احدهما بجيى والاخر محمد. ابى على من قبيلة مسوفة (Mustufa) يعرفان بابنى غانية. وهى امهما فاما بجيى منهما وهو الاكبر فكان حسنة من حسنات الدهر اجتمع له من المناقب ما افتقر في كثير من الناس فنها انه كان رجلا صالحا شديد الخوف لله عز وجل والتعظيم له والاحترام للصالحين هذا مع غلو قدم في الفقه واتساع رواية الحديث وكان مع هذا شجاعا فارسا اذا ركب عد وحده بخمس مائة فارس وكان على بن يوسف يعده للعظيم ويستدفع به المهمات واصلح الله على يديه كثيرا من جزيرة الاندلس ودفع به عن المسلمين غير مرة بمكارة قد كانت تولت بهم كان امير المسلمين ولاء مدينة بلنسية ثم عزله عنها ولاء قرطبة فلم يزل بها واليا الى ان مات اول الفتنه الكاينة على المرابطين لا اعلم له عقبا وكان اخوه محمد واليها من قبله على بعض

أعمال قرطبة فلما مات اضطرب أمر محمد هذا وبقي يحول في بلاد الأندلس والفتنة تتزايد ودعوة المصامدة ينتشر فلما اشتد خوف محمد هذا إلى مدينة دانية فعبر منها إلى جزيرة مبرقة في حشمه وأهل بيته فلما كان في الجزيرة مبرقة وبابشة ويقال أن أمير المسلمين على بن يوسف نفاه إليها على طريق السجى بها فآله أعلم - - فاستقل محمد بمملكة هذه الجزيرة وضبطها لنفسه وأقام فيها جارا على أمر لمتونة الأولى يدعو لبني العباس وكان له من الولد عبد الله وأسحاق وأبو الزبير طلحة وبنات فعهد في حياته إلى أكبر ولده عبد الله فنفس ذلك عليه أخوه أسحاق ودخل عليه في جماعة من الجند وعبيد له فقتله قبل في حياة أبيه وقيل بعد وفاته وتوفي أبو عبد الله المذكور واستقل أبو إبراهيم بالملك استقلالاً حسناً وحسنت حاله وكثر الداخلون عليه بجزيرة مبرقة من فل لمتونة وبقيهم فكان يحسن إليهم ويضلعهم حسب طاقتهم وأقبل على الغزو وصرف عنايته إليه فلم يكن له في غيره فكان له في كل سنة سغرتان إلى بلاد الروم ويغنى ويسعى وينك في العدو أنشد نكاية إلى أن امتلات أيدي أصحابه أموالاً فسوى بذلك أمره وتشبه بالملك ولم يزل هذه حاله إلى أن توفي في سنة تسع وسبعين في أولها وفي آخر أيام أبي يعقوب يوسف بن عبد المومن وكان يرأس الموحدين ويهادنهم ويختصمهم من كل ما يسى ويغنى بنفسه وجبده يشغلهم بذلك عنه مع احتقارهم لأمر تلك الجزيرة وقلة التفاتهم إليها فلما كان في شهر سنة ثمان وسبعين وخمسمائة والوا إليه الكتب يدعونه إلى الدخول في طاعتهم وإدعاء لهم على المنابر ويتوعدونه على ترك ذلك فوعدهم ذلك واستشار وجوه أصحابه فاختلوا عليه فن مشير عليه بالامتناع بمكانه وحاص له على الدخول فيما يدعو إليه فلما رأى اختلافهم أرجأ الأمر إلى أن ينظر وخرج إلى بلاد الروم غازياً فاستشهد هناك - - وكان له من الولد على وهو أكبر ولده والقائم بأمره من بعده وجبى وأبو بكر وسير وتاشفين ومحمد والمنصور وإبراهيم - - ولما توفي أبو إبراهيم أسحاق بن محمد المذكور قام بالأمر من بعده ابنه على بعهد أبيه إليه وخرج باسطول مبرقة إلى العدو وقصد مدينة بجاية حين راسله جماعة من أعيانها على ما يقال يدعونه إلى أن يملكوه ولو لا ذلك لم يجسر على الخروج وما جراه أيضاً كون الموحدين بالأندلس وسماحه خبر موت أبي يعقوب واشتغالهم ببيعة أبي يوسف ووطن أن الأمر سيضطرب وأن الخلاف سينشأ فكان هذا أيضاً ما أعانه على الخروج ولولا هذه الأسباب لكان ذكرنا لم يجسر على الخروج ففقد ساحل بجاية فنزل به فقاتله أهلها قتالاً غير كثير ثم دخلها وكان دخوله إياها كما ذكرنا يوم الاثنين لست خلون من شعبان من السنة المذكورة وكان فيها أن دخلها أبو موسى عيسى بن عبد المومن لم يكن والياً عليها وإنما كان الوالى عليها أبو الربيع سليمان ابن عبد الله بن عبد المومن وكان أبو موسى ماراً بها حين رجع من أفريقية وكان والياً عليها هو وأخوه الحسن من قبل أخيهما أبي يعقوب فظهر من العرب أفساد ببعض نواحي أفريقية فخرج أبو موسى هذا وأخوه أبو على بجيش من المصامدة ومن انصاف إليهم من العرب وسائر الجند فالتقوا ثم وأوليك العرب المفسدون فانهم جند أفريقية عنهما وأخذتهما العرب أسيرين فاقما عندهم انتهى الخبر إلى أبي يعقوب فأرسل إلى أوليك العرب فطلبوا مالا اشتطوا فيه غاية للاشتطاط ثم أن الأمر تقرر بينهم وبين الموحدين على ست وثلاثين ألف مثقال فلما أخبر بذلك أبو يعقوب استكثر المال وقال هذه أيضاً مصرة أخرى لن أعطيناهم مثل هذا المال

بالسفر فخرج قاصدا مدينة فاس يحمل في محفة على بغلين وبلغه امر ابي يحيى المذكور - - ولما سمع ابو يحيى بحركته جاء معتذرا اليه حتى عبر البحر فلقبه بمدينة سلا فلما وقعت عينه عليه قال لمن عنده هذا الشقي قد جاء وامر به فقيده ووجه الى اشياخ الاندلس فحضرُوا وادوا شهاداتهم وامر به فاحضر وقال انما اقتلك بقوله صلى الله عليه وسلم اذا بويح خليفتان بارض فاقتلوا الاخر منهما وامر به فضربت عنقه - - واقبل على القرابة فقال منهم بلسانه واخذوا منهم اخذا شديدا وامر باخراجهم على اسوء حال حفاة عراة اترس فخرجوا وكل واحد منهم لا يشك انه مقتول ولم يزل امر القرابة من يومئذ في خمول وهلم وقد كانوا قبل ذلك لا فرق بين احدهم وبين الخليفة سوا نقود العلامة، Cfr. etiam MAKKARI, 2, app. LXIV.

P. 192 l. 5 *Qasr Abi-Danis* in eadem provincia, in qua Badajocum situm est, jacuit; *Idrisi*, II, 15. — L. 8 *catenis*. Vox قطينة pl. قضاين، quemadmodum hoc loco et alias apud Nostrum legendum esse puto, sine dubio e lingua Hispanica in Mauritaniam immigravit et vocabulo *catena* apprimè respondere videtur. Boethon quoque l. l. s. v. *Cordon* قيشان pl. قيساطين، quod fortasse ejusdem est originis. — L. 12 *Adjervav* اجرِواو idem est ac محفة apud Abd-el-Vahidum. — L. 18 De hac pugna memorabili apud *Alark*, hodie *Alarcos*, Ibn-el-Athir (l. l. p. 46) ad annum 591 haec refert الفرنج بالاندلس، في هذه السنة في شعبان غزا ابو يوسف يعقوب بن عبد المومن صاحب بلاد المغرب والاندلس بلاد الفرنج بالاندلس وسبب ذلك ان الفنس ملك الفرنج بها ومعه ملكة مدينة طليطلة كتب الى يعقوب كتابا نساخته باسمك اللهم فاشتر السموات وارض اما بعد ايها الامير فانه لا يخفى على كل ذي عقل لاذب ولا ذي لب تاقتك انك امير الملة الخفيفة كما انا امير الملة النصرانية وانك من لا يخفى عليه ما لم عليه روسا الاندلس من التخاذل والتواكل واهال الرعية واستمالهم على الراحة وانا اسومهم الحسب واخلي السديار واسبي الذراري وامثل بالكمول واقتل الشباب ولا عذر لك في التتخلف عن نصرتهم وقد امكنتك يد القدرة وانتم تعتقدون ان الله فرض عليكم قتال عشرة منا بواحد منكم والان خفف الله عنكم وعلم ان فيكم ضعفا فقد فرض عليكم قتال اثنين منا بواحد منكم وتحسن الان تقايل عددا منكم بواحد منا ولا تقدرُون دُعا ولا تستطيعون امتناعا ثم حكى لي عنك انك اخذت في الاحتفال واشرفت على ربوة القتال وتطلت نفسك عاما بعد عام تقدم رجلا وتوخر اخرى ولا ادري الجين ابدا بك ام التكنذيب بما انزل عليك ثم حكى لي عنك انك لا تجد سبيلا للحرب لعلك ما يسوغ لك التتخلف فيها فيا انا اقول لك ما فيه واعتذر عنك ولك ان توفيي بالعهود والمواثيق والايمان ان تتوجه بجملة من عندك في اركاب والشواني واجوز اليك بجملي وابارزك في اعز الاماكن عندك فان كسنت لك فغنيمة عظيمة جات اليك وهدية مثلت بين يديك وان كسنت لي كانت يدي العليا عليك واستحققت امارة الملتين والتقدم على واغبين واللّه يسهل الارادة ويوفى السعادة بعهده لا رب غيره ولا خير الا خيره، فلما وصل كتابه وقراه يعقوب كتب في اعلاه هذه الاية ارجع اليهم فلناتينهم بجنود لا قبل لهم بها ولنخرجنهم منها اذلة ولم صاعرون واعده اليه وجمع العساكر العظيمة من المسلمين وعبر المبحر الى الاندلس وقبيل كان سبب عبوره الى الاندلس ان يعقوب لما قاتل الفرنج سنة ست وثمانين وصالحهم بقى طليطلة من الفرنج لم

يرض الصلح كما ذكرناه فلما كان الآن جمعت تلك الضايقة جميعا من الفرنج وخرجوا الى بلاد اسلام فقتلوا وسبوا وغنموا واسروا وعاقوا فيها عيشا شديدا فانتهى ذلك الى يعقوب فجمع العساكر وعبر المجاز الى الاندلس في جيش يصيف عنه الفضا فسمعت الفرنج بذلك فجمعت قاصبيهم ودانيهم واقبلوا اليه مجدين على قتاله واثقين بالظفر لكثرتهم فالتقوا تاسع شعبان شوالى قرطبة عند قلعة رباح بمكان يعرف بمرج الحديد فاقتلوا قتالا شديدا فكانت الدائرة اولا على المسلمين ثم عادت على الفرنج فانهزموا اقبج هزيمة وانتصر المسلمون عليهم وجعل الله كلمة الذين كفروا في السفلى وكلمة العليا والله عزيز حكيم وكان عدد من قتل من الفرنج مائة الف وستة واربعين الفا واسر ثلاثة عشر الفا وغنم المسلمون منهم شيئا عظيما من الخيام مائة الف وثلاثة واربعون الفا ومن الخيل ستة واربعون الفا ومن البغال مائة الف ومن الحمير مائة الف وكان يعقوب قد نذى في عسكرة من غنم شيئا فهو له سوى السلاح واحصى ما حمل اليه منه فكان زيادة على سبعين الف ليس وقتل من المسلمين نحو عشرين الفا ولما انهزم الفرنج اتبعهم ابو يوسف فراحم قد اخذوا قلعة رباح وساروا عنها من الرعب والخوف فلحقها وجعل فيها واليا وجندا يحفظونها وعاد الى مدينة اشبيلية واما الفنش فانه لما انهزم حلق راسه ونكس صليبه وركب تمرا واقسم ان لا يركب فرسا ولا بغلا حتى تنصر النصرانية فجمع جموعا عظيمة وبلغ الخبر بذلك الى يعقوب فارسل الى بلاد الغرب مراكز وغيرها يستنفر الناس من غير اكراه فاته من المتطوعة والمتزقين جمع عظيم فالتقوا في ربيع الاول سنة اثننتين وتسعين وخمس مائة فانهزم الفرنج هزيمة قبيحة وغنم المسلمون ما معهم من الاموال والسلاح والدواب وغيرها وتوجه الى مدينة طليطلة فحصرها وقاتلها قتالا شديدا وقطع اشجارها وشن الغارة على ما حولها من البلاد وقتل فيها عدة حصون فقتل رجالها وسبى حريمها وخرب دورها وهدم اسوارها فصعقت النصرانية حينئذ وعظم امر الاسلام بالاندلس وعاد يعقوب الى اشبيلية فاقام بيئا فلما دخلت سنة ثلاثة وتسعين سار عنها الى بلاد الفرنج ودلوا واجتمع ملوكهم وارسلوا يطلبون الصلح فاجابهم اليه بعد ان كان عازما على الامتناع مريدا الملازمة للجهاد الى ان يفرغ منهم فاته خبر على بن اسحق الملقب الميورقي انه فعل بافريقية ما ذكره من الافعال الشنيعة فترك عزمه وصالحهم مدة خمس سنين وعاد الى مراكز اخر سنة ثلاث وتسعين وخمس مائة ذكر فعله الملقب بافريقية لما عبر ابو يوسف يعقوب صاحب المغرب الى الاندلس كما ذكرنا واقام مجاهدا ثلاث سنين انقضت اخباره عن افريقية ففوق طمع على بن اسحق الملقب الميورقي وكان بالبرية مع العرب فعاد قصد افريقية فالتبث جنوده في البلاد فحربوها واكثروا الفساد فيها فحجبت آثار تلك البلاد وتغيرت وصارت خالية من الانيس خاوية على عروشها واراد الميسير الى بجاية ومحاصرتها لاشتغل يعقوب بالجهاد واطهر انه اذا استولى على بجاية سار الى المغرب فوصل الخبر الى يعقوب بذلك فصالح الفرنج على ما ذكرناه وعاد الى مراكز عازما على قصده واخرجه من البلاد لما فعله سنة احدى وثمانين وخمس مائة وقد ذكرناه

— Neque negligendus est Abd-el-Vahid, qui, solito brevior, haec modo habet (p. 201): ولما كان في سنة تسعين انتقص ما بينه وبين الادفنش من العهد فخرجت خيل الادفنش تدوس البلاد وتجووس خلالها الى ان كثر عيبتها بالاندلس وتجهز امير المومنين واخذ في

العبور فغير البحر في جمادى الآخرة من سنة إحدى وتسعين وخمسة مائة بمجموع عظيمة ونزل مدينة أشبيلية فلم يبق بها إلا يسيرا ريث ما اعترض للجند وقسم الأموال وخرج يقصد بلاد الروم، وسمع الادفنش بقصده فتجهز هو أيضا في جموع ضخمة والتقوا بموضع يعرف بفحص الجديد وكان الادفنش قد جمع جموعا لم يجتمع له مثلها قط فلما قراءا للجمعان اشتد خوف الموحدين وسات ظنونهم لما راوا من كثرة عدوهم وأمير المؤمنين في ذلك كله لا مستند له إلا الدما والاستعانة بكل من يظن عنده خيرا من الصالحين فلما كان يوم الأربعاء وهو الثالث من شعبان من هذه السنة المذكورة التقى المسلمون وعدوهم فانزل الله على الموحدين نصره وافرغ عليهم صبره ومنحهم اكتاف الروم وكانت الدائرة على الادفنش واحبابه ولم ينج إلا هو في نحو من ثلثين من وجوه قواده واستشهد من المسلمين جماعة من اعيان الموحدين وغيرهم منهم الوزير أبو بجيسى أبو بكر بن عبد الله بن الشيبخ إلى حفص المتقدم الذكر في وزراء أبي يوسف وخرج أمير المؤمنين بنفسه حتى أتى قلعة رباح وقد اتجلى عنها أهلها فدخلها وأمر بكنيستها فغيرت مسجدا فصلى فيها المسلمون واستولى على ما حول طليخلة من الحصون، ثم رجع إلى مدينة أشبيلية منصورا مفتوحا عليه وكانت هذه الهزيمة اختلا للهزيمة الثلاثة المتقدم ذكرها في مدة يوسف بن تاشفين أمير المرابطين

Cfr. quoque MAKKARI, 2, 321 et append. p. LXX.

P. 193 l. 13 *Afrāq* l. *Afrāq* quid sibi velit, statuere non audeo. Si conjiciendo aliquid proponere licet, vexillum quoddam imperiale designari crediderim. Tunesanus (cod. reg. paris. n.º 703 fol. 53), qui coranum, a Jaghmurāseno ben-Zijān praedam captum, describit, dicit, Muvahhiditas solere in expeditionibus ingens vexillum album ante illud exemplar ferro, quod camelo sumptuosissime ornato vectum, exercitum quasi praeibat. Dombay, qui h. l. "das grosse-Zelt und die rothe Kubba" vortit, tentorii majoris regii significationem voci tribuere videtur. — De tentorio rubro, quod regis erat tabernaculum, hodie etiam nunc in regno Maroccano usitato, vid. HÖRST, Nachrichten von Maròkos und Fes p. 185. — Hoc *Corani exemplar*, quod manu Othmāni Khalifae scriptum esse habebatur, e thesauro Omajjadarum Hispaniae in Africam venerat. Ab Abd-el-Vāhido (p. 258) commemoratur, una cum alio Corano, manu Ibn-Tumerti exarato, qui in expeditionibus bellicis post illum, camelo vectum, a mulo portabatur.

P. 194 l. 4 *perfecerat* يعط Lectio sana esse mihi non videtur. Fortasse يعك legendum est et vertendum: "Hostis vix reditum suum incitaverat".

P. 196 l. 4 Versuum metrum est *Tavīl*. — L. 22 *Mahju* cfr. pag. 247. — L. 24 *Tedjinitane*. *Benu-Tedjīn* s. rectius *Tēgīn*, tribus fuit berberica Zenatensis, quae in historia Merinidarum saepius commemoratur. *Idrisi*, I, p. 234, *Tadjin* تاجين scribit. — L. 25 *Heskūra*, tribus Masmodica Berberorum, ab *el-Bekrio*, p. 607, *Idrisio*, I, 216 memoratur.

P. 198 l. 30 *feruntur* تشاليت quamquam forma verbi شلا insolita, tamen etiam in hac specie vim "impetūs et fervoris, quo quis fertur" retinere posse putavi. Cfr. etiam verbum شل

P. 200 l. 1 *mons Suleimāni*, urbs hodie Alcala vocata. Cfr. MAKKARI, II, append. p. LXVI. — L. 7 *Qalat-Rijāh*, rectius *Qalat-Rabāh* (Calatrava) pronuntiat. Cfr. annot. ad pag. 136. — L. 8 Pro *Fidj*, id quod nihili est, scribendum *Aqltdj* s. *Uqltdj*, sicut e. h.

recte habent. Cfr. annot. ad pag. 140. — L. 11 *Salamanca*, urbs nobilissima, de qua vid. *Idrisi*, II, 226 (سَلْمَنْكَة) et *Aboulfeda*, p. 18 (سَلْمَنْكَة). — L. 14 *el-Belât*, arx prope Hispalim sita, hodie Albalato; *Idrisi*, II, p. 30. — *Terdjâla*, hodie Truxillo, urbs Eboracensis, *Idrisi*, I. l.

P. 201 l. 14 *habitantes tentoria* اهل البساتين h. l. legendum esse conseo, quae lectio facile a b. d. e. proficiascitur.

P. 202 l. 3 De regno *el-Nâseri* cfr. *Makkari*, 2, 323. — L. 5 *Abd-el-Vahid* (p. 321), eum *Abu-Abd-Allâh* etiam nominans, matrem servam christianam, *Zîher* (زهر و مهند) appellatam, fuisse affirmat. — L. 14 Ut multis aliis in rebus, sic quoque in vezirorum nominibus *Abd-el-Vâhid* Nostro non omnino consentit. Ille hos commemoravit *Abu-Zaid Abd-el-Ruhman ben-Mûsa ben-Judjdân* (بوحان), cui mox a mudere remoto successit *Ibrahîm*, filius *Abu-Jasufi* et frater ipsius imperatoris. Tum eum deposuit et vezirum reconstituit *Abu-Abd-Allâh Muhammad ben-Âli ben-Abi-Amrân*. Hunc etiam dimoto suffectus est *Abu-Said Othmân ben-Abd-Allâh ben-Ibrahîm ben-Djânu*. Cubicularii autem muneris primo *Rihân* eunuchum, et post ejus mortem, *Mobaschacherum* eunuchum pignoris fuisse, idem dicit. — L. 27 *Majorgensis* fuit *Juhia ibn-Ghanfja*, de quo antea mentio facta est.

P. 203 l. 18 *juncturarum* العسارات *Dombay* hunc locum sic interpretatus est "dieses Thor war ganz von Eisen, und hatte 80 messingene Thürangel (vid. varr. b. o), die Löwen vorstellten". — *Abd-el-Vâhid* bellum et Africanum et Hispanicum, postea gestum, enarrat (p. 328—336). — L. 33 *el-Mezamae*, quae hodie exstat (*Galeano* l. l. p. 43 *Mezemma*), ab *el-Bekrio*, p. 544, *Idrisio*, II, 9, *Aboulfeda*, p. 140 memoratur.

P. 207 l. 1. *Scharbaterra*, ab *Abd-el-Vahido* (p. 334) شلب برة *Schelba-terra*, (quod nomen hispanice terram albam أرض بيضا significare dicit), hodie *Salvatierra*. Cfr. *Makkari*, 2, app. p. LXVIII. — L. 10 *Ibn-Mun'a*. Idem est ac *Ibn-Methna*, nuper memoratus. Quae lectio verior sit, affirmare non ausim. — L. 29 *Qalat-Rijâh*, rectius legendum esse credo, et hoc loco et in pag. sequ. linn. 12 et 33, *Qalat-Rabah*; cfr. *Makkari* l. l.

P. 209 l. 7 *Hîsn-el-Uqâb* (Gayangos *Hîsn-Alakab*), hodie *las-Navas*, haud procul a Tolosa Andalusiae sita arx. De hac pugna cfr. *Makkari*, 2, 323.

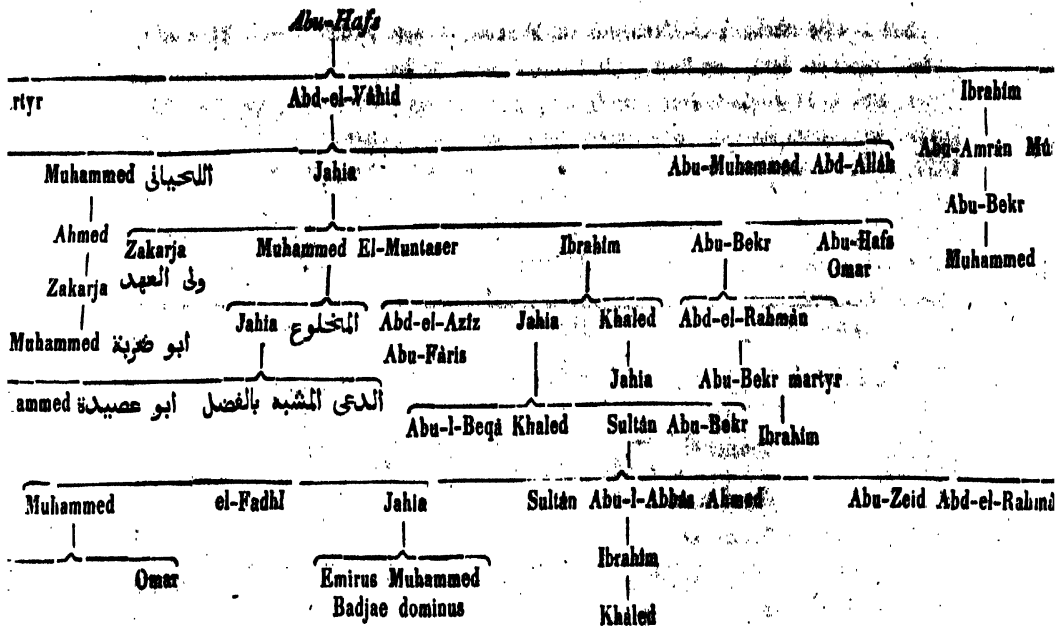
210 ll. 21 et 26 pro *Ebora* (arab. بأكورة) *Ubda* أبدة, ut jam Moura habet, scribendum est.

P. 211 l. 7 *el-Muntaser*. *Makkari* aliquo semper *el-Mustanserum* eum appellarunt.

P. 212 l. 15 *Bergân*. *Abd-el-Vâhid* *Judjdân*, *Ibn-Khaldûn* (*Makkari*, 2, app. p. LXVI) *Tudjân* et alii aliter nomen pronuntiant. Vid. *Makkari* l. l.

P. 213 l. 5 In vocabulo فېنشا nomen latere generis cujusdam equorum certe patet. At frustra ejus significationem investigavi. — L. 16 De regno *Abd-el-Vâhidi* cfr. *Ibn-Khaldûn* in *Makkari*, 2, app. p. LXXI.

P. 215 l. 16 *Hafudarum* gens, quae inde ab inenunte saeculo hedrae septimo, per magnam Africae septentrionalis partem imperitavit, hoc modo ab *Ibn-Khaldûno* (cod. mus. brit. f. 120) describitur.



L. 21 *Qidjâda*, hodie *Quesada*, duorum dierum iter a Jaen disita urbs nota; *Idrisi*, II, 51, *Aboulféda*, p. 100 (قبجاذنة).

P. 217 l. 31 Pro *Idjlîn* haud dubito, quin rectius legatur *Iglîs* L. *Gellz*, qui mons est prope Murrokoscham.

P. 218 l. 17 *el-Mûta*, i. potius *el-Manta*, scriptorem habuit Mallikū ibn-Ans, de quo vid. annot. ad pag. 27. — *El-Bukharii* liber hic indicatus est celeberrime ille *Sihâh* inscriptus. Nomen auctoris fuit Abu-Abd-Allah Muhammed ben-Abi-l-Hasan Ismael ben-Ibrahim ben-el-Mugheira, qui anno 194 [809, 10] natus, anno 256 [869, 70] mortuus est. Cfr. Ibn-Khallikân, ed. *Wüstenfeld*, fasc. 6 p. 1., *Liber classicus* etc. ed. *Wüstenf.* part. 2, p. 41, *ABULFEDA* annales, 2, p. 236 sq. — L. 18 *Abu-Daûd* Suleimân ben-el-Aschath — Sedjestanensis, anno 316 [927] obiit. Vid. Ibn-Khallikân, ed. *de Slane*, p. 3., ed. *Wüstenfeld*, fasc. 3, p. 4, *Liber classicus* l. l. p. 49. — L. 31 Metrum versum est *Vâfir*.

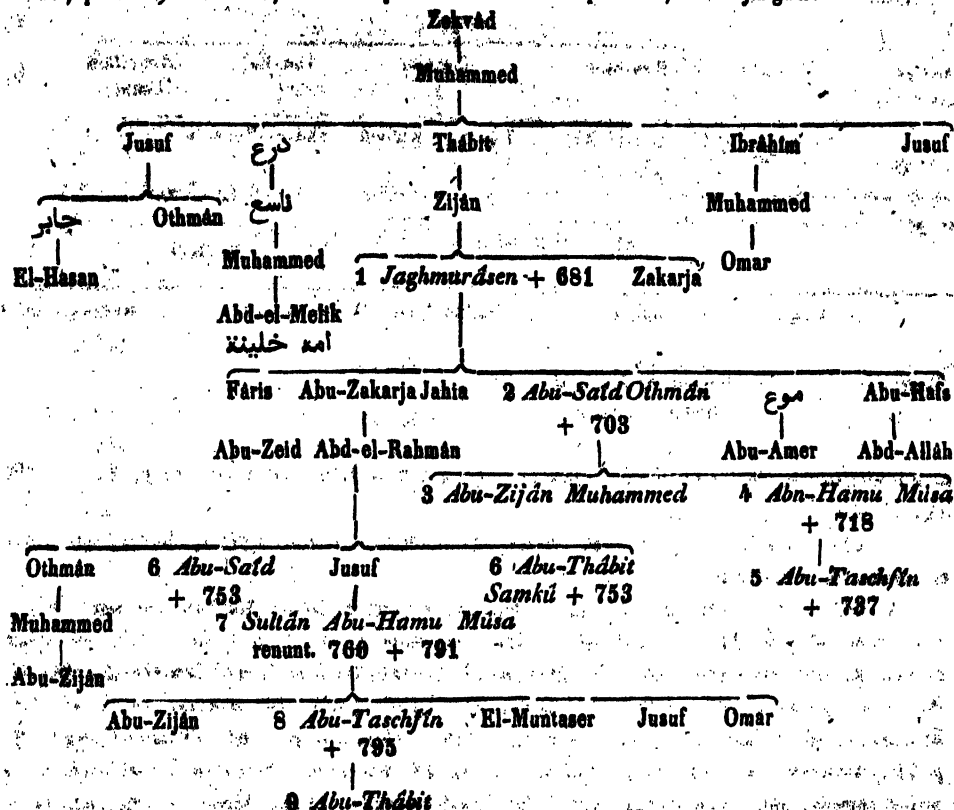
P. 129 l. 15 metrum versum est *Basit*. — L. 33 *Ibn-Hûd* fuit Muhammed ibn-Jusuf ibn-Hûd, qui originem ab el-Mustain-ibn-Hûd, rege Caesarangustae, deduxit. Cfr. de eo *MAKKAS*, 2, p. 326 sq.

P. 220 l. 15 *solidos* مكنة Constat, dirhemos el-Mehdhil esse quadratos (vid. *FAHREN*, recensio Num. Muh. p. 624 et *MÖLLER*, de numis orient. p. 138); quare fieri potest, ut vox مكنة angulo derivetur et significet: "angulis praeditos" s. "quadrangulares".

P. 221 l. 17 Metrum versum est *Kâmil*. In tertio eorum metrum postulat, أن مرآة legas, idcirco melius vertas: "aspectus eorum mei est memoria".

223 L. S. De rebellione et Anarchyd. cfr. Mazzani, 2, app. p. LXXV. — L. 24. Fedi-
ci Abba rarus tot Anrii Unus Robi. Cfr. Galanus, l. l., p. 25.

P. 224 l. 23 *Jaghmurdaen ben-Zijda* primus fuit rex e Bena-Zijda, qui anno 637 [1239, 40] regnum suscepit. Genealogiam hujus gentis, e cod. leideni *ibn-Khaldûni* (n:o 1850, p. 76 r.) descriptam, et D. Weyersii cura mihi comparatam, hic adjungam:



De primordiis hujus dynastiae. Tunesanus (cod. reg. paris 793 f. 51) haec refert: وكان السبب الموصل الى ذلك انه ضعف امر بني عبد المومن لما كان بينهم من الفوقه تطاول بني عبد الواد الى الاستيلاء على قطر تلمسان اذ كانوا يجرؤ منه مجاسوا خلالها واوجفوا عليه بالخييل والركاب واحتار كل فريق منهم جانباً من القطر. امن اقله على خراج يودية اليه كل سنة وامر جبيهم الي كبيرهم اجابر بن يوسف بن محمد وهو بن عم زيان والد امير المسلمين يعمراس بن زيان بن ثابت بن محمد وكان الولى اذذاك بتلمسان ابو سعيد عثمان بن يعقوب المنصور لاختيه المامون ادريس بن منصور فاحتال على جماعة من رؤسا عبد الواد فاخذهم واعتقلهم فبعد مدة شفع فيهم اخو يثونه الكلونين بتلمسان فردت شفاعة فانب وجميع قومه وهاجم عليهم وسرحهم واعتقل الامير ابو سعيد موضعهم وخلع طاعة بني عبد المومن وتطاول لاحياء الدولة التتونية فسولت له نفسه ان ذلك لا يتاتا له الا اذا قرض

كبار بني عبد الواد فبعثه الى جابر بن يوسف والمكر قومه وطالبهم في حصارهم فبعثه عنده
لجائده وحده لما صنع بهم فلبسوا غزوا من البلد متى اليهم ما حرم عليه فتوقفوا خارج البلد
بالمكون واذا هو قد بلغ فقومهم فخرج اليهم مسرعا ليدخلهم البلد لما دعوا احسن من
التقص عليه فاختار مع قتاليه من اخبائه فشدوهم وثاقا ودخل جابر وقومه البلد في الحين
فدعوه ادريس المامون وضبط امرها وبعث بذلك الى المامون فنقع منه بالخطبة والسكة
فاستولى على احوار تلمسان وعلى بنى راشد وعلى حواضر ذلك القطر سوا ندرومة فزحف
الى حصارها فهلك هنالك بسهم ابيه من داخلها لثلاث من امرته فولى ابنه الحسن بن
جابر سنة اشهر ثم خلع نفسه لعه عثمان لكبر سنه فلبس الملكة فاخرج من تلمسان واتفق
بنوا عبد الواد على تقديم ابي عزرة زيدان بن زبان فاستولى على تلمسان واعمالها فنكت
عنه بنوا مطهر وظاهر بنوا راشد وكانت بينه وبينهم حروب فقتل في بعضها فحينئذ قدم
بنوا عبد الواد اخاه يغمرا بن زبان - - فانتخب الوزراء والحجاب وانتقا القواد والكتاب
ونازعه بنو مطهر وبنو راشد فظهر الله تعالى على الجميع وكان استعلا له بالملك في ايام الرشيد
عبد الواحد بن ادريس المامون فبعث اليه الرشيد بهدية عظيمة موملا منه ما كان ممن
قبله من الخطبة لهم فلم يجبه الى ذلك واطهر كل واحد عداوة الآخر فهم الرشيد بالتحرك
نحوه فعاجلته منبته فتولى الامر اخوه السعيد ابن المامون، ثم اتفق ان بعث الامير ابو
زكرياء بن عبد الواحد بن ابي حفص المنتاق هدية الى السعيد حين شن انه استوسق له
ملك المغرب فتعرض لها امير المسلمين يغمرا بن واخذها فانتظر الامير ابو زكرياء انتظار
السعيد لنفسه في ذلك فلم يكن منه الى ذلك نهوض فخلع حينئذ طاعته واستقل بنفسه
وجيز جيوشا من عرب افرقية وغيرهم وتحرك الى تلمسان فنزلها سنة خمس واربعين
جيشا يصيف عنها الفضا - - فقال ذلك اهل البلد من الجند وغيرهم فسأل امير المسلمين
يغمرا بن من اهل كل مسافة فاخبر ان بابا على تولاه الغرب فالتف فيمن معه من الجند
وخرج وحرمة وماله بين يديه من باب على فافرج له العرب لما علموا من باسه وصعد الى
جبل بنى ورتيه فدخل ابو زكرياء البلد فعرض ولايتها على جميع خواصه فامتنعوا منها
خوفا من امير المسلمين يغمرا بن فقال حينئذ ليس لها الا صاحبها فبعث اليه بالصلح
والرجوع الى موضعه فاخلا له عنها وهقد بينهما صلحا تعاقدا فيه على عداوة بنى عبد
المون فكانت له ولعقبه تاتيهم تلك الجباية كل سنة لم يقطعها الا موت الملك ابي تاشفين
واستيلاء بنى مرين، فلما انصرف الامير ابو زكرياء اقام في طريقه ملوكا من تاجين ومغراوة
وملكيش جعلهم اسوارا حاجزة بينه وبين امير المسلمين يغمرا بن فلما بلغ السعيد ما وقع
بينهما وما تعاقدا عليه اقسم الا يد له من الاستيلاء على ملكتهما جميعا فنهض من مراکش
في حمار زاخرة من الجيوش وانقاده بنى مرين واعطارها [؟] بينهم وساعده بالتحرك معه فلما سمع
امير المسلمين يغمرا بن ما هو عليه من القوة خرج مجتازا الى حصن تامزيرديت فاعتمد
السعيد حصاره في الوضع المذكور فنزل بوادي ايسلى وطلب منه الدخول في طاعته والتزام
الخطبة والسكة فابا من ذلك فزحف اليه السعيد بجيشة حتى علقوا بالجبل والسعيد
يحرسهم بنفسه فتعرض لهم امير المسلمين بما معه من قبيلة وغيرهم فنهض الله تعالى النصر
عليهم وقتل السعيد على يد يوسف بن خوروز وبنى امير المسلمين براسه فدخله على امه
وكانت امراته بطاعة السعيد فاقسم لها ان ياتيها براسه فابر الله تعالى قسمه وفلك

L. 24 *Tamerdjedda*, p. 234
Tamerdjedda, ab aliis aliis enumeratur: *Idrisi*, I, 232 تامر كيددا, *Ibn-Khaldûn* تامر كيددا,
Tunecanus fol. 53 تامر كيددا et fol. 56 تامر كيددا, *MAKKARI*, I, 497 تامر كيددا scribunt.
— L. 22 *el-Muntaser* fortasse fuit Muhammed ben-Jahia, e Benu-Abi-Hafs. Vid. annot. ad
pag. 215.

P. 225 l. 2 *Vaddi-Bahet*, fluvius Miknassae ab oriente; cfr. *el-Bekri*, p. 583. Hodie
Bat, GRÄBERG, I. I. p. 26.

P. 226 l. 2 in monasterio العبدان Pottus *Djebel el-Abbâd*, cujus mentio inficitur
Iterum pag. 234.

P. 229 l. 32 *Ibn-Razîn*. In hoc nomine error sine dubio latet. *Ibn-Razîn*, qui an-
no 403 [1012] regnum El-Sahlae condidit, tres modo successores habuit, quorum ultimus
Jahia anno 483 [1090] jam decesserat.

P. 230 l. 18 pro *Braga* substituerim *Fragam*, ut in b. est. — *Schantamartijja* for-
tasse fuit شانت مارية ابن رابين, quae hodie *Albarracin* audit, duorum dierum iter ab urbe
Medina-Celi dissita; cfr. *Idrisi*, II, 33. — L. 19 Pro *Ebora* legendum est *Ubeda*, ut infra
lin. 29. — L. 27 *Bona*, urbs notissima, de qua cfr. *el-Bekri*, p. 509, *Idrisi*, I, 268,
Aboulféda, p. 14. — L. 28 *Qastila*, quae etiam توزر *Tuzer* appellata est, 11 dierum iter
a Qostantina sita; cfr. *el-Bekri*, p. 532, *Idrisi*, I, 253, *Aboulféda*, p. 144 — *Qostan-
tina*, hodie Constantine notissima; vid. *el-Bekri*, p. 516, *Idrisi*, I, 242, *Aboulféda*, p.
138 — *Belâd-el-Anâb* i. rectius *el-Unnâb* i. e. regio zizyphae, circa Bonam tractus eximiae
fertililitatis.

P. 232 l. 26 Metrum versuum est *Tavîl*.

P. 234 l. 22 Abu-Abd-Allâh el-Hârith ben-Asad *el-Muhâsebi* Basrensis, anno 243
[857] mortuus, theologus devotione sua clarissimus; vid. *Ibn-Khalkikân*, ed. de Slane, p. 141,
ed. *Wüstenf.* fasc. 2 p. 8. — L. 23 *Abu-Isa* Muhammed ben-Isa *el-Termedht* habitus
celebrior, qui anno 279 [897] vel, secundum alios, 275 [887] obiit. Cfr. *Ibn-Khalkikân*,
ed. de Slane, p. 148, ed. *Wüstenf.* fasc. 7 p. 1, *Liber classium* etc. part. 2 p. 57 —
L. 27 pro *Schelf* scribendum est *Schill*.

P. 235 l. 12 Metrum versuum est *Vâfir*. — L. 26 Versus metrum *Kâmil* sequuntur.

P. 236 l. 15 Metrum versuum est *Tavîl*. — L. 26 Pro *Ebora* scribendum est *Ubeda*.
— L. 28 De *meschalis* conferas quoque paginam 158, lin. 8, textus arabici.

P. 237 l. 2 vallum exterius, الحزام Pottis Delzerot: "le rempart extérieur". Id quod
quasi cingulum arcem ambit. — L. 11 *Merbûla*, nunc *Marrakka*, urbs maritima; *Idrisi*,
II, 53. — L. 13 *Delâja*, nunc temporis *Dalia*, Almeriae vicina; *Idrisi*, II, 45. — L. 17
Lüscha, hodie *Loja*, ad fluvium Xenil in Granada jacet; *Idrisi*, II, 53. — L. 20 *Ibn-
Bejrik*. *Ibn-Khaldûn* (MAKKARI, 2, app p. LXXIV) *Ibn-Biûrak* ابن بيورك cum appellat.
Vezirus Bejasensi fuit.

P. 238 l. 4 *Djebel-el-Ujûn*, hodie *Gibraltar*. Vid. MAKKARI, 2, 448. — L. 18 De
dynastia *Beni-Nâs*, quae *Ibn-el-Ahmaro* hunc originem debet, conf. MAKKARI, 2, 339 sq.
— L. 26 Abu-Mervân Ahmed *el-Bâdji* commemoratur a MAKKARIO, 2, 238.

P. 242 l. 10 Metrum, ut fallor, horum versuum *Kāmil* est, idcirco sequens versus hoc modo corrigendus est: جدا من بلاد الدنيا طارد الأزمنة بحجر الأهل

i. e. "nos, filii Bezzi liberales, tunc eos virtute eminemus; is, qui calamitatem quasi camelis sitientes abigit". — L. 15 Hi versus metrum *Tavil* dictum sequuntur. — L. 28 Metrum horum versuum est *Vāfir*.

P. 243 l. 2 Metrum horum duorum versuum est *Tavil*.

P. 245 l. 5 Versus metrum *Kāmil* dictum sequuntur.

P. 246 l. 3 *Vandir*. Ibn-Khaldūn (MAKKAR, 2, app. LXI) Muhammedem ben-Jusuf ibn-Vaauḍin, ducem Abu-Jaḡḡbi, memorat; quare lectionem a. d. f. hoc loco meliorem jam crediderim. — L. 9 *Tazūta*, hodie *Tezute* s. *Tezzut*, fluvio Melujae ab occidente. — L. 10 Pro *Vādi-Tekūr* sine dubio scribendum est *Vādi-Nokūr*, fluvius in mare mediterraneum influens. Vid annot ad pag. 71.

P. 251 l. 4 Idrisi I, 217 tribum *Zacara* زكار; commemorat, quam eandem ac Nostri Zegaram esse puto. — L. 5 *Betūja*. El-Bekri portum maris mediterranei *Botujah*, in ditione Nakourae nominat, qui fortasse ad tribum circa habitantem appellatus est, Vid. p. 544. — L. 14 *Fahs-Ezghār*. In Idrisio I, 113 tribus occurrit berberica *Fzqār* فزقار, quae fortasse in hoc nomine latet. In mappa, operi Græbergii adjuncta, *Pianura di Azgari* Fesae a meridie sita, bene conferatur. — L. 21 *barbarus*, علاج pl. إعلاج hispan. *elche*, pr. *alienigena*, *barbarus*, deinde in Hispania a Muslemis in Christianos transferebatur, vel etiam in eos Muslemos, qui commercio cum Christianis juncti erant.

P. 252 l. 7 Metrum horum versuum mihi non liquet. Ad *Redjez* fortasse referendi sunt.

P. 253 l. 26 *mons Zerhūn* (cfr. pag. 39) prope antiquam *Velūlam*, hodie Zaviat Mula Dries appellatam, in mappa Græbergii conspicitur (*Ssarhūn*); cfr. GALZAC, l. I. p. 46.

P. 255 l. 21 *Maden el-Avvām*. In mappa saepius citata urbs exstat *Mader Avram*, Miknasae ab occasu hiberne sita, quam eandem ac hanc habeo.

P. 256 l. 15 *Vādi Islī*, nostris temporibus nomen celebre ob victoriam a Gallis ibi reportatam.

P. 259 l. 17 *beneficia* مبركات Haec vox sine dubio eandem vim habet ac راتب, "simplendium annuum, quod alicui *adscriptum* et *dispositum* est".

P. 260 l. 11 *Ronda*, quae hodie etiamnunc antiquum retinet nomen, in ditione Malagae jacet. Cfr. *Aboulféda*, p. 131 — *El-Munkab*, hodie Kmanecar, portus in littore Granadensi; vid. *El-Bekri*, p. 547, *Idrisi*, II, 46.

P. 261 l. 5 *Syriae expugnationes*. Librum el-Vāqedii فتوح الشام inscriptum, hic respexit Noster. De quo cfr. *Hamakeri*, incerti auctor. liber etc. p. VIII sq.

P. 262 l. 21 *Anfa*, hodie Dar-el-Beidha, portus maris Atlantici, de quo vid. GALZAC, l. I. p. 53, *Idrisi*, I, 219; *Aboulféda*, p. 131. Observandum est, Abū-l-fedam l. I. narrare, urbem Setae nomen etiam *Tamesnae* habere. — L. 29 *Sāḡsa*, ut narrat *el-Bekri*, p. 547; in urbe Nacor, aridis metiendis usitata, mensura viginti quinque *mudd* continebat, id quod 33½ libras efficit. Quae postea memoratur *ouqlīja*, nostrae unciae bene respondet.

P. 267 l. 24 Pro *el-Aghzās* fortasse scribendum est (ut in a. exstat) الآخر, quod cum lectione b. الآخر optime cohaeret. Itaque veritas: "tribus ex fallacium numero".

P. 268 l. 21 Versus metrum *Kāmil* appellatum sequuntur.

P. 272 l. 18 *Maris* ~~verum~~ *Tarif*.

P. 271 l. 1 *Dun* plerumque velmas apertam, *Borassum flabelliformem* interpretatur, significat. Cfr. *Ibn-Battar*, versio Bartholomaei, I, p. 461. At potius isti generis has loco intelligi crediderim.

P. 272 l. 18 *Ibn-el-Ahmar*, fuit Abu-Abd-Allah Muhammed filius Mohammedis Ibn-Jasuf ibn-el-Ahmar, de quo pag. 269 mentio injecta est. Patri anno 671 mortuo in imperio successerat, quod usque ad mortem, quam anno 701 obiit, continue tenuit. Cfr. MAKKARI, 2, p. 344 sqq.

P. 273 l. 2 *Abu-Abd-Allah*. Hec cognomen Muhammedi primo fuisse dicit MAKKARI, l. I, p. 342. — L. 24 *Bahra*. Idrisi provinciam *Bohira* بحيرة memorat (II, p. 13), quae, a mari atlantico ad litus mediterranei extensa, partem peninsulae meridionalis litoralem comprehendisse videtur.

P. 274 l. 23 Abu-Ishaq Ibrahim ibn-Aschqilula el-Todjibi, gener Ibn-el-Ahmeri fuisse videtur. Cfr. MAKKARI, 2, 532. De eo plura narravit *Ibn-el-Khattib* in CASIKIR bibl. arab. hisp. II, p. 98. — L. 33 *el-Vadi el-Kebir*, hodie *Guadalquivir*, fluvius notissimus; cfr. *Idrisi*, II, 51.

P. 275 l. 16 *turmatim*. Lectio verior in b. exstare videtur: شينيل Quod si ita est, hic sensus oritur verborum: "captivi ad fluvium Schenil (juxta quem Granata jacet) ducebantur". — L. 19 *Dun-Nuna* i. e. Don Nuno Gonzalez de Lara, de quo vid. MAKKARI, 2, 345.

P. 278 l. 13 Poëmatidis metrum est *Kamil*.

P. 279 l. 8 Prius hujus versûs hemistichium, metro id postulante, sic scribendum est: فلاتنم نخر لفلانة والذي i. e. "Vos sane estis thesaurus khalifatûs reconditus", etc. — L. 10 Versus in codicibus misere distortus, hoc modo, metro adjuvante, restituendus est: حوز ملاعة عزة موصولة

P. 280 l. 4 *Vadi-l-Nesâ*, fluvius inter Tarifam et Djexiram; cfr. *Idrisi*, II, 15.

P. 283 l. 4 *El-Scherf* et provincia, inter Hispalim, Liblam et mare sita, et tractus, olivetorum plenus, inde ab Hispali usque ad Liblam sese porrigens, appellabatur; vid. *Idrisi*, II, p. 14 et 19. — L. 7 *El-Qalaa*, fortasse Coleiah القليعة apud *Idrisium*, II, 56. — L. 31 *Rûta*, fortasse Rabetah-Rota apud *Idrisium*, II, 18. — *El-Qanatir*, sex miliaria a Scherisch dissitum oppidum; *Idrisi*, II, 56.

P. 285 l. 14 *el-Zahra*, quinque miliaria a Corduba distabat; cfr. *Idrisi*, II, 64.

P. 287 l. 12 *Schclubanija*, nunc temporis Salobrena, portus regni Granatensis; *El-Berkri*, p. 547, *Idrisi*, II, 46, *Aboulféda*, p. lv (شلو بمنية) — L. 32 *el-Seksiwa*, mons, qui Murrekoschae ab ortu hiberno jacet. Cfr. GALAND, l. I, p. 22.

P. 289 l. 22 *rostris* منطبق pl. مناطج, vox in Lexicis omissa, rostrum navis significat. Boisson: "Eperon d'un vaisseau" vertit: منطبق مركب.

P. 290 l. 6 *summus classis praefectus*, المنشد الكبير sola vera lectio. — L. 32 non (sequemur) etc. Proverbium est, a Meidanio explicatum; vid. FAHYAC, Proverbia Arabum, I, p. 221 et II, p. 489.

P. 292 l. 17 *el-Beidha* q. alba, nova urbs Fesana nuncupata est.

P. 293 l. 17 Metrum verum est *Redjez*.

P. 296 l. 8 *Dhakván* s. *Dhekuan*, arx prope Malagam; vid. MAKKARI, 2, 374. — *Suheid* urbs. maritima haud procul a Malaga dissita; l. l. p. 455. — L. 21 *Alabera*, quis locus sit, nondum mihi exploratum est. Varii interpretes varias exhibent opiniones, Petrus De-lacroix: "Albarte"; Dombay: "die auswärtigen Landschaften"; Moura "Alabera supponho esse a villa de Alambra na Muncha perto do campo de Montiel nas montanhas sobre o Rio Reidera".

P. 297 l. 1 pro *Ebora* rectius scribendum est: *Ubeda*.

P. 298 l. 7 *Viddi-Lekk*, hodie Guadaleto, fluvius prope Scherischum; cfr. MAKKARI, I, 271, 524. — L. 25 *Bahír*. Potius fortasse *Buheira* pronuntiandum est; cfr. annot. ad pag. 273. — L. 27 Urbs مدينة ابن سلام in provincia Buheira ab Idrigio, II, 13 memoratur, quae hic sine dubio a Nostro respicitur. Alia in Sidoniae regione jacuit urbs, Medinet Beni-Selim appellata, de qua vid. MAKKARI, 2, 13.

P. 300 l. 2 *el-Rahma* pars fuit montis Sieria Morena appellati, quae Hispalim procedit; vid. MAKKARI, I, 364.

P. 301 l. 21 Pro *Aschdjam* legas *Estidjam* (Ecijam).

P. 302 l. 10 *Merschana*, hodie *Marchena*, arx, cujus *Idrisi*, II, 14 mentionem fecit.

P. 310 l. 30 *Kabuter*, insula in fluvio Guadalquiviri, hodie *Isla mayor*, in Makkario قطور *Qabtaur*, appellata (I, 363). *Idrisi*, II, 18 eam قبتور, et II, 42 كتبور scribit. — L. 31 Fieri potest, ut نهر البرة nomen loci cujusdam significet.

P. 312 l. 27 *Exhedra* مشور, quae vox in pag. ٢٤٨ textus arabici recurrit, proprie locum, ubi concilium habetur, significat, deinde in pompas solennes translata est, quibus princeps publicam sui copiam facit. Vid. GRABER, I. l. p. 198.

P. 315 l. 35 *juramento* تهليل, ut constat, pronuntiatio verborum: لا إله إلا الله appellatur; vid. *Aboulfedae* Annales II, p. 444 Hic latius sumenda videtur.

P. 317 l. 29 Abd-el-Haqq ben-Ghâlib ben-Abd-el-Melik ben-Temâm ben-Atija, anno 541 [1145] mortuus est. Vid. *Sojutii*, de interpret. Corani, ed. *Meursinghe*, p. ١٩ — Ahmed ben-Muhammed ben-Ibrahim Abu-Ishâq Nisaburensis *el-Thalebi* anno 427 [1035] obiit; cfr. l. l. p. ٥ — Inter varios libros التهذيب i. e. *correctio critica* inscriptos, quos Hadji Khalifa attulit, nullum huic loco magis convenire puto, quam التفسير في التفسير, auctore Abu-Sa'd Mohsin ben-Kerâma Ioshemi Beihagi. Vid. *Hadji Khal.* I, p. 482. In الاستذكار librum sine dubio Noster respexit, quem scripsit Abu-l-Faradj Muhammed ben-Abd-el-Vahid Darimi Baghdadensis, anno 448 [1055] mortuus; cfr. l. l. II, p. 271.

P. 318 l. 3 *el-ischfâ* i. e. ac صلاة الضحى preces, antemeridianae, de quibus consulas De SACY, Chrest. Arabe, I, p. 162. — L. 28 Metrum carminis *Vâfir* est.

P. 319 l. 31 Hic versus in textu arabico, metro postulante, sic scribendus est:

ويلق العشرة الموضي عنهم سما وعلى ابن عوفهم الشهاب

P. 320 l. 16 Ingenue confiteor, me hoc distichon neque intelligere, neque ad metrum rite restituere posse. — L. 23 *Alaberam*. Si metrum respexeris, aut البرة aut البرت, ut in b. vere est, legas.

P. 321 l. 17 Pro فيصبح, ut in textu arabico expressum est, يصبح scribendum: sicut, id quod jam video in notis esse omissum, b. et g. habent.

P. 323 l. 4 *desertus* بيهب. Cuius vocabulo بيهب, quod desertum significat, de vi huius oculi haud dubitavi. — L. 15 *reditum*. Pro ما ا. bene: مكاب; quod in notis annotare neglexi.

P. 323 l. 7 Metrum versum tam corruptum est, ut de eo restituendo plane desperavi. — l. 13 *Benu-At*, tribus Miknasse in *Idrisio*, I, 224 adestur.

P. 326 l. 7 *Benu-Varidgen* fortasse idem sunt ac *Benu-Variedjan*, qui inter Miknassenses ab *Idrisio*, I, 231, commemorantur. — L. 10 Apud *el-Bekrium*, p. 352, tribus *Benu-Jaruten* occurrit, quam eandem ac Nostri *Benu-Varin* esse obl. Quatremière putavit. In eodem versu pro وتعالوا b. bene legit: فقالوا — L. 13 Inter gentes arabicas, quae in Africam Mauritaniamque commigrarent, Ibn-Khaldûn (fol. 12 sq.) *el-Djeschm* الجشم (quae lectio gitor fortasse verior est) ponit, cujus minores tribus fuerunt: *Suffjan*, *el-Khult* (sic pronuntiat, *Benu-Djâber* et *el-Aiem*, quas Noster hîc laudat.

P. 327 l. 10 Pro الخطب metrum postulat الخطب

P. 328 l. 20 *reverentiae*. At vetat metrum. Rectius, ut jam animadverto, c. et d. oribunt: فهاهم et vertendum est: "ecce eos! Jam vestibus ejus (gloriae) induti sunt". — L. 4 *mollis* fuit. Etiam hic error inest. Vox ورخت in secunda specie est, versumque jam sic verterim: "dynastiam vestram notavi, quae tam lucida evasit, ut - -". In sequentis distichi posteriore parte verba hoc modo collocanda sunt: وتبقى مدحتي فيكم كتابا

P. 329 l. 18 *Estebilna*, nunc *Estepona*, Andalusiae oppidum.

P. 330 l. 26 *el-Fitra* الفطرة ea res appellatur, quae die, quo jejunium Ramadhani solentur, eleemosyna datur. Quae primum libera erat consuetudo, fortasse in his regionibus a regibus amquam justum tributum exigebatur. — L. 30 *el-Maks* tributum erat, quod, decimis jam dactis, exactori pendebatur. Quid *el-Meris* significet, me omnino fugit. — L. 32 *asperitates arenaeque tumultos* والقبالات والترتب Prima vox bene se habet; de sequente autem, quamvis قبل anc vim vere exprimat, dubius haereo, utrum ejusmodi pluralis formari possit.

P. 333 l. 33 *el-idha* l. rectius *el-adha* s. يوم الاضحى festum est, quo ovis collenter mactatur. Die 12:o Dhu-l-Hidjae fit. Cfr. *Wycers*, Ibn-Khaç. p. 73

P. 334 l. 5 *Bejana* hodie *Baena*, cfr. MAKKAHI, I, 345. — *Ghaun* nusquam offendi; t *Ghaur* locus est prope Badajocum; vid. MAKKAHI, I, 370. — L. 21 *Othman ben-Jaghmurâsen* cognomine *Abu-Sâid*, qui patri anno 681 successerat, usque ad annum 703 imperavit. Cfr. cod. reg. paris. 703 fol. 54.

P. 336 l. 5 *Tabira*. *Idrisi*, II, 21 Tabirae تبيرة mentionem fecit, prope mare 14 milliaria a Hissn Kastala كستالة dissitae. Haec fortasse Nostri *Qaschtla* est. Cfr. MAKKAHI, 2, 33. — *Aqlisch*, hodie Uçlos, *Idrisi*, II, 42 اقليش; cfr. *manst.* ad. pag. 140. — L. 14 metrum versum est *Tavli*. Apud Motenebbium exstat in carmine, quod anno 340 [951, 2] composuit in solatium Seif-el-daulae. In cod. bibl. ups. (ad. Stürzenbeckeri) fol. 108 v. — L. 29 Textus arabicus (p. ٣٩ l. 27) corruptus sic restituendus est: ابو سعيد فرج ابن اسمعيل من ابن الامير صاحب مملكة لاد

P. 337 l. 29 castellum *Alabi Moura* hodiernum *Lobelo* esse contendit.

P. 338 l. 3 *filius el-Rinqi (Henrici)* fieri potest, ut fuerit filius Henrici de Bezançon, primi Portugalliae comitis; cfr. MAKKAHI, 2, app. p. XLV. — L. 19 *Beljunesch* regio circa Sebtiam appellatur, teste *Idrisio*, II, 5. — L. 29 Frustra laboraret, qui haec nomina rite

restituere vellet. Quaedam tamen me agnosco eredo. *El-Sakhira* videtur *el-Bekri*, urbs prope Murciam est, de qua vid. MAKHARI, 2, 512. In *el-Ghar* sita fides *Tafel-el-Ghar* (Trafalgar) lset; cfr. MAKHARI, 1, 320. Pro *Montaur* legimus *مونت مور*, *Idrisi*, II, 26.

P. 339 l. 16 *Taurfret*, in regione *Nokurae*; cfr. *el-Bekri*, p. 544. — L. 27 *Nedrama* urbs inter Tillimsan et Honein, de qua vid. *el-Bekri*, p. 539, *Idrisi*, II, 16 (ubi vitiose legitur *ندرونا*).

P. 340 l. 32 *Mezgharan*, tria milliaria a Mustaghānem sita urbs; cfr. *el-Bekri*, p. 526. — *Mustaghānem* urbs nota prope mare; vid. *el-Bekri*, p. 526, *Idrisi*, I, 248, *Aboulféda*, p. 114. — *Tenis* l. potius *Tennes* urbs e regione Deniae, in Hispania sita; vid. *el-Bekri*, p. 521, *Idrisi*, I, 249. — *Berscheh*, in eodem ac proxime praecedens tractu; vid. *Idrisi*, I, 249. — *El-Bethā*, haud procul a Tillimsāno; cfr. *Weyers*, *Ibu Khac*, p. 80.

P. 341 l. 1 *Mazūna*, etiamnunc ejusdem nominis; vid. *Idrisi*, I, 241. — *El-Qasaba*, prope Uschdam. — *Tefradjenū*, *el-Bekri*, p. 541, *Tafernū*, *Idrisi*, II, 10 *تافر كنيت*, Melitae ab oriente sita urbs. — L. 18 Si Makkario fides habenda est, Muhammedi, nomine secundo e dynastia Beni-Nasr, anno 701 mortuo, filius Muhammed III, cognomine Abu-Abd-Allāh, successit. — L. 28 *el-Nāsir* rex Aegypti.

P. 344 l. 15 *Hidha* hodie Attus Mogadense appellatur.

P. 347 l. 21 *quamvis commercium floreret*. *معيشة* Petis Delacroix vertit: "le commerce florissait" sine dubio vocem *معيشة* conferens.

P. 349 l. 45 Hi versus, qui ab Ibn-Khallikāno in vita Abi-l-A'tahijae poetae citantur (ed. de Slane, p. 124) metrum *Muteqārib* dictum sequuntur. In secunda primi distichi parte pro *تجري* legendum est *تجرو*, ut in Ibn-Khallikāno est.

P. 350 l. 24 *el-Kenderin* i. e. ac *el-Kenderijn* p. 356.

P. 351 l. 11 *lorica* *السترة* eandem vim habere putavi ac *السترة*.

P. 353 l. 27 *Teschmesch*, Tandjae a meridie sita urbs, milliare a mari distans; vid. *Idrisi*, II, 6.

P. 355 l. 4 *el-Malab*; vid. *el-Bekri*, p. 521.

[illegible]

Del 7 Del 7

Pag. 3 l. 20 فحّته - P. 5 l. 3 التروية - P. 6 l. 7 من الطلب - P. 8 l. 25
مائة فارس - P. 13 l. 14 سنة ثمان - P. 12 l. 12 9, 11, 25 et p. 13 l. 12
P. 17 - بالفى - P. 15 l. 13 فسارج - P. 21 l. 21 مَطْرَدَة - P. 14 l. 17 خاصة - P. 24 l. 1
P. 19 l. 1 وحامة ابي يعقوب - P. 4 l. 18 - من يشتره منه - P. 24 l. 1 دمنه البقول - P. 21 l. 1
تسنع عشرة - P. 3 l. 21 - ايضا - P. 17 l. 1 الرماة - P. 2 l. 20 - ثلاث - P. 16 l. 1 اثنتين - P. 12
post - P. 41 l. 26 - جميعها - P. 20 l. 1 فسميت - P. 12 l. 25 - مخاطرة - P. 20 l. 23
P. 12 l. 1 وكان بها من الافران في حاراتها وازقتها الف فرن ومائة وتسعين فرنا addas كوشة،
P. 12 l. 1 ثلاث عشرة - P. 19 et 17 l. 1 تلمسان - P. 41 l. 27 - ثمان عشرة - P. 20 l. 1 واحد عشر
P. 24 l. 32 - ارضا - P. 29 l. 1 penult. - وهو - P. 25 l. 1 ولى اخاه - P. 2 l. 28
P. 13 l. 36 - عليها - P. 8 l. 1 تدخله - P. 55 l. 6 الصبريج - P. 8 l. 1 وكملت - P. 3 l. 34
P. 40 l. 1 - وستين - P. 28 l. 1 مال الاحباس - P. 18 l. 37 - غليظة - P. 16 l. 1 وخمسين
P. 7 l. 44 - ابو مروان - P. 27 l. 43 - الحفاه - P. 25 l. 41 - اثنتين - P. 3 l. 1 واشرف
P. 10 l. 49 - P. 22 l. 46 - في مرضه - P. 16 l. 1 والغزاة - P. 13 l. 1 وسلم مولاك مولاك
P. 2 l. 62 - واربعين وثلاث مائة - P. 21 l. 56 - من سور - P. 17 l. 50 - عنهم
وامره بحرب - P. 13 l. 66 - فغاضه - P. 10 l. 64 - وثلاث - P. 4 l. 63 - وبطون - P. 4 l. 1
وضبطها - P. 21 l. 71 - وفاة - P. 22 et 4 l. 68 - بملك ابيه - P. 26 l. 1 وفاته - P. 20 l. 67
P. 1 - وفاة - P. 25 l. 1 ازهد من عشرين ملكا من - P. 6 l. 76 - الاثني عشر - P. 10 l. 74
للحجل - P. 2 l. 84 - وسورة موسى - P. 28 l. 1 غسل - P. 27 l. 83 - عليه ايام - P. 10 l. 79
P. 14 l. 1 غلب لحيها عليهم - P. 12 l. 88 - تضييع - P. 4 l. 87 - وستين - P. 4 l. 86
P. 23 l. 1 لها leg لهم - P. 14 l. 1 وسلاحه - P. 9 l. 89 - الى leg على pro
P. 10 l. 92 - تلك الجهات - P. 27 l. 1 قلعة مهدى - P. 25 l. 1 فرسانهم - P. 22 l. 90
P. 25 l. 1 غيظا - P. 12 l. 97 - متخفين - P. 12 l. 96 - العدو - P. 24 l. 94

P. 98 l. 6 المولى؛ فلم يبق 1. 13؛ والرماة P. 102 l. 25 - والترهينة P. 102 l. 25 - ثم لم يزل P. 104 l. 2 - يعرج عليه
 فيها P. 106 l. 40 - والرماة P. 106 l. 18 - في غزاة 1. 17؛ عليه
 P. 111 l. 23 - بن عطاء P. 110 l. 14 - الوظائف P. 108 l. 21 - ونزل تاشفين
 - لى P. 114 l. 1 - وبقي بعد ذلك 1. 28؛ وابو عمران P. 113 l. 19 - ولا موامرة
 فجمع قبائل الموحدين وعب الجيوش addas: المطلبين et post وفتل اهل الزبيغ P. 115 l. 4
 P. 117 l. 15 - ارف P. 117 l. 18؛ كذلك P. 116 l. 12 - وقصد نحو مراكش
 لشهر 5؛ الامد P. 121 l. 4 - صاحكة 1. 17؛ خُصِصَت 1. 16؛ الامتى بن 1. 6 P. 119
 - ad alterum hemistichium est referendum P. 128 l. 8 - الناس ان عدد من P. 127 l. 15
 P. 129 l. 23 - اشمطها 1. 23؛ فالتوب 1. 11؛ وصادقتنا 1. 10؛ اغرفنا 1. 9
 P. 136 l. 22 - لحظها P. 133 l. 22 - اراكم 1. 22؛ وغاب P. 132 l. 19 - الرماة 1. 14
 وحققوا P. 141 l. 4 - والرماة P. 140 l. 6 - الارباء 1. 24؛ وجواحي 1. 18؛ ومى 8
 P. 150 - فبيله 3 P. 149 l. 16 - خفى P. 147 l. 20 - عفل P. 145 l. 20 - ذلك
 الملوك فد عهد واشن 1. 21؛ واسنفر بها P. 152 l. 6 - فد افيلت 1. 15؛ وخففت 1. 10
 9؛ فلما مر 2 P. 157 l. 6 - وفرح P. 156 l. 6 - واشهر عديده P. 153 l. 26
 لتسمعن P. 167 l. 8 - فبايعوه اهل P. 164 l. 4 - فساروا نحو P. 161 l. 14 - شعرا
 - ببيعه 11 P. 170 l. 11 - المامون 1. 11 - بذلتم في حربنا P. 168 l. 6
 P. 173 - في الناني والعشرين نصفر التالى 1. 21 P. 173 l. 12 - معتدل اللحية P. 171 l. 12
 P. 177 l. 7 pro scribas ست 7 P. 177 l. 14 - الانعاق 1. 14؛ يهنيه 1. 7؛ الفصر 1. 1
 P. 185 l. 4 - نافذة 15 P. 184 l. 20 - وضفر P. 180 l. 4 - انقطاعكم P. 179 l. 4
 addas: اللحم post 11 P. 187 l. 7 - ودون لعابه 1. 7؛ وصاروا P. 186 l. 2 - فولده
 P. 193 l. 25 - والعصل P. 192 l. 12 - مجلسه P. 191 l. 6 - النحود والهود P. 188 l. 6 - والنهر
 P. 200 l. 11 - بن الامير P. 198 l. 11 - العشتالى 1. 21؛ ومحاصر 1. 13 P. 195 l. 11 - مواظبا 11
 P. 201 l. 12 - النداء والفخر 1. 19؛ مجلسه 1. 16؛ والعدل والرفق
 P. 204 l. 28 - كتب 1. 28؛ المغاضة 1. 12 P. 203 l. 20 - فيها على الحصار P. 202 l. 20
 P. 208 l. 5 - وذلك على 5 P. 208 l. 7 - بتامة P. 207 l. 23 - سنة 1. 23؛ لغرو
 P. 214 l. 2 - منازع ante ر 28 P. 214 l. 28؛ ربيع الاول 1. 24 P. 209
 2. 23؛ اسابغ P. 217 l. 13؛ ما لا جلع et الندي 1. 13؛ وكنائب 1. 8 P. 215

In versione latina.

Pag. 2 lin. 4 Abu-Saidi Othmāni - Not. 18 add. *b.* - P. 4 not. 6 deleas: *recte* - l. 21 post Abd-Allāh addas: ben-el-Hasan - P. 7 l. 1 polliceberrimo - P. 12 l. 7 ut *Idris* neque - P. 14 l. 3 tumulo *ejus* - l. 16 videritis - P. 15 l. 27 duas *rikas* - P. 17 l. 20 Muqatīl - Not. 15 بقتله راشدا *b. bene.* - P. 19 l. 9 Jahsob - P. 20 l. 12 et 17, p. 21 l. 15, p. 24 l. 25 Sebu - P. 20 not. 10 يسير *c.* - P. 22 l. 22 el-Schilāba - l. 17 Benu-l-Khair - l. 28 Murrekoscha - l. 30 Murrekoscham - P. 25 not. 16 وانبوري - P. 26 l. 7 Beni-Jazgha - l. 18 post Mauritānos addas: Sinceritate, animo excelso indolisque mansuetudine nobilissimi *et* - P. 28 l. 4 et p. 29 l. 3 takhsch - P. 30 l. 1 extruere coepit - P. 31 l. 2 Abu-l-Alām Idrisum - l. 24 Murrekoscham - P. 32 l. 15 Djezirat-el-Khadhra - l. 19 Abu-Omajam - P. 35 l. 28 rebus, - P. 37 l. 30 lanionum - P. 39 l. 5 et 30 Nefezae - P. 40 l. 6 Fezāz - P. 44 l. 10 post Mauritaniā deleas, - l. 9 Abd-el-Rahmān - Not. 4) addas: *recte* - P. 47 l. 4 a *Murabitis* - P. 48 l. ult. vero - P. 49 l. 3 post qadhio addas: , dum curam aedificandi summam habuit Abu-l-Hasan ben-Muhammed el-Azraq el-Attār, - P. 54 l. 13 Jaqūb - P. 55 l. 6 Abu-Jaqubo Jusūfo ben-Abd-el-Mūmen - l. 14 possessoris - P. 56 not. 8 فينا - P. 58 l. ult. tenceret - P. 61 l. 1 post praeficiet addas, - P. 64 not. 6 jam - P. 72 l. 1 Obeid-Allāhi *et-Mehdī* - Not. 1 المهدي *c. bene.* - P. 76 l. 1 Jodu ibn-Jala - Not. 2 addas: *recte*, - P. 77 l. 20 - Not. 6 قيد أعنته - P. 80 l. 26 jussit, *qui* quum - P. 82 l. 9 post Safar addas: in coelo - P. 89 l. 1 post ut addas: nemo ei resistere auderet et - P. 90 l. ult. el-Zalīze - P. 91 l. 16 invenit - P. 92 l. 29 ben-Sālih - P. 95 l. 18 Lemtunenses - P. 97 l. 15 Mezin - P. 99 l. 20 Hispali *imperans* - P. 102 l. 15 consilia - P. 116 l. 14 coactionem - P. 127 l. 26 et 34 Khadhrac - P. 136 l. 6 Abhād - P. 137 l. 7 Tortissimorum - l. 27 principum - P. 138 l. penult. Abu-Bekr - P. 140 l. 23 commorari, - l. 23 Khadhrum - P. 141 l. 25 508 - P. 146 l. 13 Tachfin - P. 167 l. 2 post eum deleas, - P. 169 l. 7 Hispalis *et Cordubae* - P. 170 l. 18 Anno 549 - P. 177 l. 32 soli - P. 179

